

MIHAIL KOGĂLNICEANU

OPERE

Ediție critică publicată sub îngrijirea lui
DAN SIMONESCU

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

MIHAIL KOGĂLNICEANU

OPERE

V

ORATORIE III

1878 — 1891

PARTEA A III-A

1884 — 1886

Text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii

de

GEORGETA PENELEA

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

R 79 717, București, Calea Victoriei nr. 125

1989

10.857

SUMAR

Introducere	5
Discursuri, intervenții, amendamente, propuneri . .	21
Sesiunea 1884 — 1885	23
Sesiunea 1885 — 1886	259
Regeste	499

ISBN 973-27-0004-1
ISBN 973-27-0005-X

Redactor: DOINA POPESCU
Tehnoredactor: FELICIA BOLOCAN

Bun de tipar: 10.X.1989. Format: 16/70×100:
coli de tipar: 31,75.
CZ pentru biblioteci mari: } 859 (k 101)
CZ pentru biblioteci mici: }

Tipărit la
I. P. „Informația”
cd. 839

INTRODUCERE

Omul de stat trebuie să fie capabil să îmbunătățească forma de guvernământ deja constituit; sarcina aceasta ar fi însă cu totul peste puterile lui dacă n-ar cunoaște toate formele de guvernământ.

(ARISTOTEL)

Soluțiile oferite de Tratatul de la Berlin (1878) au pus capăt războiului ruso-româno-turc, dar au creat premisele pentru o stare conflictuală latentă, care avea să dăinuie pînă în al doilea deceniu al secolului XX. Ca totdeauna, cele mai defavorizate au fost statele mici. În schimbul recunoașterii ființei statale, a desprinderii de sub suzeranitatea unui imperiu, ele au plătit un tribut dureros prin obligația de a-și orienta politica viitoare spre anume puteri, prin amputări teritoriale ori acceptarea unor legi interioare care nu puteau întruni azeziunea întregii națiuni.

Într-o situație asemănătoare se găsea România, care, în deceniile următoare dobîndirii independenței de stat, s-a apropiat de Puterile Centrale, ca unica alternativă pentru evitarea izolării sau a preempțiunii prejudiciabile a unui singur mare imperiu, al cărui apetit de cucerire fusese acut resimțit de proaspătul stat liber. Argumentele pro și contra pentru noua politică externă a României n-au lipsit atît în epocă, cît și ulterior, în istoriografia care a interpretat stările de lucruri de atunci. Dar dincolo de polemică rămîne situația ca atare, creată ca urmare a unui context internațional în care România a trebuit să se integreze. Prudența politică a conducătorilor țării a vrut ca noua orientare politică să rămînă secretă, în speță tratatul prin care România adera la Tripla Alianță (semnat la Viena la 18/30 octombrie 1883) nu a fost adus la cunoștința decît a citorva miniștri de externe.

Dacă pentru moment asemenea opțiune a dat o aparență de trăinicie politică, relațiile economice ale țării au intrat în impas. Lucrul a devenit evident în primul rînd în ceea ce privea executarea convenției comerciale cu Austro-Ungaria, încheiată în 1875 și care echivala cu infeudarea țării către monarhia bicefală.

Pe acest fundal al orientării politice inexorabile către Puterile Centrale, paralel cu deteriorarea raporturilor economice internaționale, se desfășoară aproape toată activitatea parlamentară a lui M. Kogălniceanu în anii 1884—1886.

Timp de zece ani el criticase neobosit această convenție, încercînd să sfarme fantoșa care-i înșelase pe mulți, aceea a recunoașterii statului român într-o vreme cînd din punct de vedere juridic suzeranitatea turcească nu fusese anulată, încît oferirea clauzei națiunii celei mai favorizate părăuse o dovadă de prețuire a partenerului. Desigur, gestul monar-

hiei însemnase atunci, în 1875, un ajutor efectiv pentru România, mai ales pentru statutul ei internațional, ca un început de recunoaștere a statului autonom, capabil să încheie direct acte bilaterale. Plata acestei recunoașteri fusese însă uriașă; ea strivise economia țării — se făcuse cu „sacrificiul întregii noastre industrii născînde” —, frinase multe inițiative interne și impletase asupra schimburilor economice normale cu restul lumii. Transformînd România într-o bază de materii prime (și acestea acceptate cu numeroase clauze restrictive) și un receptacol al industriei austro-ungare, iar pe de altă parte impunîndu-și preempțiunea pe cursul romănesc al Dunării, monarhia vecină prinsese țara într-un clește ce profila ruina economică. Neîndoios, în cuvîntul lui Kogălniceanu se simte oponentul, cel înclinat să critice întreaga conduită a guvernului I. C. Brătianu; în același timp însă argumentele pe care le aduce — în primul rînd tabloul balanței comerciale — dovedesc consecințele nefaste pe care convenția le-a avut pentru România. Expresia ce folosisse odinioară cînd, alături de I. C. Brătianu și M. Costache Iepureanu, o combătuse cu violență¹, arătînd că era aranjamentul dintre oala de lut și cea de fier, căpăta acum, la mijlocul deceniului al noulea, o dureroasă confirmare. Manufacturile austriece continuau să inunde piața românească, ajunsă „stomahul industriei Austriei”, dar produsele românești, vite și cereale, erau prohibite a intra în monarhie sub pretextul neîndeplinirii exigențelor sanitare.

Kogălniceanu nu scapă prilejul să ironizeze excesele poliției chezaro-crăiești, cunoscută de zeci de ani pentru înverșunarea cu care-i căuta pe revoluționari. Pentru o dată interesul major se deplasase asupra vitelor: „Omul, cu toate ideile lui, trece granița, vita nu poate”. Concluzia se impunea de la sine: vitele joacă un rol mai mare...

Tot aurul țării se scurgea pentru cumpărarea mărfurilor austriece, dar vînzarea produselor noastre nu-l putea reface din cauza opreliștilor sanitare, așa încît problema era „mare, grozavă”. Impasul îl provoca de fapt Ungaria, care, la rîndul ei mare exportatoare de cereale și vite, înțelegea să boicoteze produsele românești spre a-și asigura propriile debușee. Ca preț al stabilității interne, Viena trebuia să se incline în fața Buda-pestei. Guvernul român, conștient de piedicile ce se puneau exporturilor noastre, dar și de existența unor legături politice statuate prin tratatul secret, nu putea acționa fățiș. Închiderea granițelor pentru produsele austriece sau trecerea bruscă la politica „pe apă”, adică prin porturile dunărene, în locul celei pe uscat, așa cum preconiza Kogălniceanu, echivala cu un război economic în care era previzibil că România va fi înfrîntă. Ceea ce însă nu putea susține un ministru de externe, titularul departamentului, Eugen Stătescu, era chiar silit de împrejurări să ducă o „fastidioasă” luptă în favoarea convenției, își putea îngădui un deputat, mai ales din opoziție și care avea deopotrivă un excepțional simț politic și o arguție ieșită din comun în apărarea drepturilor țării.

Intervențiile lui Kogălniceanu în problemele economice — legate mai toate în cele din urmă de raporturile cu monarhia vecină — dau impresia unei partide de șah conduse de un maestru al jocului. Nici o lovitură nu e directă și imediată, dar ea vizează departe și, anticipînd puțin lucrurile, trebuie observat că prezența lui în Parlament a fost de natură să des-tabilizeze adeseori situația guvernului liberal.

¹ Opere, IV, Oratorie II, partea a IV-a passim.

Stigmatizind ușurătatea cu care în 1875 Vasile Boerescu, pe atunci ministru de externe, se grăbise să încheie convenția comercială, el constată malițios că aceasta a avut două avantaje : acela de a-i îngădui s-o iscălească alături de cancelarul austro-ungar Julius Andrassy și acela de a permite vitelor și cerealelor românești accesul nestingherit în monarhie. Gloriola fostului ministru trecuse și din toată convenția nu mai rămăsese decât interdicția importurilor românești, încît în fapt aceasta ajunsese nulă. Prin interpretări pernicioase ale textului, abuzuri, exigente sanitare, motivații legate de observarea unor aranjamente încheiate cu alți parteneri, Austria și în special Ungaria reușiseră pe nesimțite să impună României exporturi de produse brute (griu, petrol) și importuri de făină sau produse petroliere, dînd astfel de lucru morilor și rafinărilor lor ². Că epizootia era un pretext transparent o dovedea și practica urmată de unguri și denunțată, alături de Kogălniceanu, de deputații olteni, interesați în comerțul cu porci. Negustorii din monarhie obțineau autorizația de a importa porci slabi din România, pe care-i îngrășau în Transilvania și-i vindeau pe piața vieneză, păgubindu-i pe întreprinzătorii români.

Aceeași tactică se întrebuinta la comerțul cu boi, încît subiectul ajunsese la îndemîna umoriștilor. Unele foi din capitala austriacă susțineau că în 1885 un singur bou trecuse granița dintre România și Austro-Ungaria și acesta ar fi trebuit să fie fotografiat . . .

Pretextele sanitare invocate de autoritățile chezaro-crăiești au fost însușite de guvernul român ca singura justificare pentru imposibilitatea în care se afla de a replica prin măsuri coercitive. Eugen Stătescu încerca să dovedească aprehensiunea românilor față de aplicarea riguroasă a dispozițiilor sanitare și prejudecățile care mai stăruiau în mintea negustorilor, dînd în cele din urmă dreptate partenerului pretențios. Această temporizare păgubitoare este ironizată de Kogălniceanu : „Să așteptăm ca prejudecățile să dispară, ca noi să îmbătrînim, ca vitele să crape de bătrînete și pe urmă într-o epocă îndepărtată poate se vor deschide granițele !”

Dar, dacă guvernul nu putea lua o atitudine inflexibilă față de Austro-Ungaria acceptînd resemnat ca de fiecare dată să apară ca *Deus ex machina* ici și colo cite un bou bolnav, putea în schimb să redreseze situația economică făcînd să prospere porturile dunărene și cele de la mare. În complexul de măsuri preconizate de Kogălniceanu figurau în primul rînd revenirea la regimul de porto-franco pentru Galați și Brăila, extinderea rețelei de căi ferate prin legături peste Dunăre cu Dobrogea, încurajarea industriei naționale, aplicarea unui tarif vamal autonom în locul celui convențional.

Porturile franco aveau deja la noi o existență intermitentă de aproape 50 de ani. Kogălniceanu fusese totdeauna un susținător fervent al lor și la modul general vorbind pretutindeni în lume unde fuseseră implantate reprezentaseră oaze de intens trafic comercial și de prosperitate a orașelor respective. În țară dovada cea mai grăitoare o dăduseră Brăila și Galații după 1836—1837, cînd începuseră să beneficieze de acest statut. Devenite principalele porturi comerciale ale României, ele contri-

² Încercînd să conteste gravitatea situației, ministrul agriculturii susținea că cerealele românești și-au găsit deosebit de importanță prin Marsilia, unde, după naturalizare, erau vindute Italiei. Or, Kogălniceanu, avizat ca totdeauna în mișcarea comercială a țării sale, declară aserțiunea fantezistă, deoarece italienii le luau direct din portul Constanța, însă numai griu amănt, acel *grano duro* necesar preparării mîncării lor naționale.

buiseră din plin la crearea excedentului balanței comerciale, la atragerea de numeroși întreprinzători în negoțul de la Dunărea de Jos. Dacă țările industrializate renunșaseră în general la acest procedeu, pedalind pe ideea liberului schimb, o țară cu o industrie încă nesemnificativă ca România nu putea trage decât profit de pe urma lor. Aceasta fusese și ideea legiuitorului, care în 1879 reactivase regimul de porto-franco pînă în 1890, cu promisiunea ca pînă atunci să se ridice antrepozite în locul lor. Or, în 1882, printr-o lege votată „fulger”, cum se întîmpla adesea la noi³, porturile franco fuseseră abrogate, secînd astfel „rîurile de aur” care intrau în tezaurul țării din exporturile realizate acolo. Kogălniceanu nu ezită să afirme că această măsură necugetată a fost luată la sugestia Austro-Ungariei, care așa putea dispune de întreaga economie românească. Instituția ca atare nu era respinsă de monarhie — dovadă existența ei la Fiume și Triest. Pledoaria sa, convertită în raport la un proiect de lege ce recomanda revenirea la porturile franco, din 5—6 martie 1885, este un model de argumentare solidă și de perfectă documentare. Situațiile statistice abundă, dovedind prosperitatea ce însoțește acest regim al porturilor și decadența lor cînd docurile stau „cu nesăpatele lor temelii”, sub regimul comun. Rînd pe rînd istoric, statistician, economist, citînd surse de prestigiu, chiar dacă interesate, ca economistul francez N. de la Chousserie sau diplomatul englez W. A. White, Kogălniceanu luptă din răsputeri pentru această „idee națională și mîntuitoare”, dar Adunarea nu-l mai urmează ca altă dată. O majoritate blazată, îmbrățișînd deja politica guvernului de înclinare spre Puterile Centrale, și o minoritate de care adesea îl leagă numai poziția ocupată în incinta Adunării resping cu un vot drastic de două treimi raportul atît de călduros în favoarea porturilor libere.

Următorul factor salutar pentru ieșirea de sub ferula economică a Austro-Ungariei Kogălniceanu îl vede în exploatarea judicioasă a rețelei de căi ferate, în primul rînd prin legarea Dobrogei de restul țării. În felul acesta produsele românești puteau fi drenate spre porturile maritime. Întîrzierea realizării acestui traseu depășea interesul economic și devenea un prejudiciu pentru integrarea reală a provinciei, atîta vreme aflată sub ocupație străină, în organismul statal românesc. În același timp el semnalează disparitățile existente la fixarea tarifelor. Dacă pentru distanța Pașcani — Galați se plăteau 70 de franci, iar de aici la Constanța încă 40 de franci, pentru cei 20 km care despărțeau portul de Murfatlar se cereau 288 de franci! Această anomalie făcuse ca rețeaua dobrogeană, deși răscumpărată de la compania engleză constructoare cu 16 milioane de lei, să nu producă decât 8000 de lei pe an. El însuși fusese silit să ducă o locomobilă cu șase bivoli, plătind numai 18 franci, chiar dacă transportul durase cîteva zile. Și ca să nu îngăduie guvernului să se lase pe tînjală în această problemă, Kogălniceanu avertizează: „Făgăduiesc

³ Și în sesiunile cuprinse în volumul de față se procedase în cîteva rînduri așa, încît soarta legilor astfel trecute era previzibilă. Supărat de portofoliul Adunării, nu totdeauna prezentat după valoarea proiectelor sau necesitatea lor, Kogălniceanu descrie plastic atmosfera din Parlament la sfîrșitul sesiunii, cînd „facem iuruși cu legile”: „Patru raportori suindu-se la tribună, doi pe o scară, doi pe cealaltă, și bătîndu-se în capete care mai de care să vină cu raportul său, și s-au votat 30—35 de legi într-o zi”. El însuși fusese depășit de această viteză nefirească încît, exprimîndu-și odată regretul de a nu fi fost de față la luarea în considerare a unui proiect, cineva a replicat: „Nu s-a luat încă!” Dar alt deputat a observat mirat: „Cum nu s-a luat? Sintem la articolul 4!”

domnului ministru de lucrări publice că din 15 în 15 zile am să-i adresez câte o interpelare cu care să-l pișc, fiindcă nu este tocmai ortodox modul cum le exploatează”.

O ripostă eficientă la nesfârșitele interpretări pernicioase ale convenției comerciale făcute de partenerul austro-ungar i se pare lui Kogălniceanu introducerea unui tarif vamal autonom în locul celui convențional, cu alte cuvinte nedepinzând de alte aranjamente bilaterale ale partenerului. Aici este de fapt punctul de greutate al întregii argumentări în lupta contra convenției. Cum România nu-și putea permite un război vamal și cum guvernul în mod de neînțeles pentru marele public, dar întru totul justificat pentru inițiați din cauza tratatului politic care-i paraliza acțiunea, refuza arbitrajul unei terțe puteri, Kogălniceanu consideră tariful autonom drept cel mai potrivit mijloc de neutralizare a pretențiilor austro-ungare. Odinioară, la semnarea convenției, amintește Kogălniceanu, guvernul „a atins coarda noastră patriotică și a făcut-o să zbirniie”, acum însă trebuia apărată independența economică.

Tariful preconizat de români, la a cărui elaborare Kogălniceanu avusese o contribuție decisivă, împărțea mărfurile (în ceea ce privește importurile) în trei categorii : cele de primă necesitate, care erau scutite de vamă, cele pentru care existau similare în țară și care se taxau după un regim protecționist și, în sfârșit, cele care nu aveau corespondent în produsele țării și care urmau să fie impuse cu taxe pînă la 50% din valoare. Exporturile erau libere.

Teoretic, un asemenea tarif reprezenta un adevărat scut pentru schimburile comerciale românești. În fapt însă el era greu aplicabil, pe de o parte din cauza obstinției partenerului de a-l accepta, iar pe de alta din cauza lipsei de înțelegere a importanței lui în chiar sinul Adunării. Așa de pildă, după ce tariful autonom trecuse în unanimitate, Adunarea a votat senină un tarif convențional cu Elveția, creînd precedente, de care aveau să se folosească în primul rînd vecinii. Căci, cum constată Kogălniceanu, aceștia se manifestau ca liber-schimbști doar în raporturile cu România, în rest cultivau cel mai rigid protecționism. Așa se întîmplase cu exporturile românești de seară către Germania, care la intrare erau scutite de vamă datorită unui aranjament similar al Germaniei cu Spania. Cînd la Berlin s-a constatat că exportul românesc sporește pe zi ce trece, s-a oferit Spaniei o reducere a taxei de import la uleiuri și instituirea unei taxe pentru seară. Invocînd precedentul spaniol, Germania a impus importurile românești de seară. Tot așa Austro-Ungaria, exhibînd convenția veterinară cu Germania, căuta s-o aplice României ca să justifice embargoul pus asupra importurilor românești de vite. Ajungem „ca pe capul țării să se învețe bărbieria”, comentează Kogălniceanu.

Dar, dacă politica unor parteneri comerciali se putea întemeia pe ideea de forță, Kogălniceanu vestejește lipsa de înțelegere a intereselor naționale din Adunare, împărțirea deputaților în apărători ai protecționismului economic și în liber-schimbști. El amintește răutăcios o istorie petrecută în Abdera, oraș grecesc renumit pentru sărăcia de duh a locuitorilor săi. Un negustor cumpărase un măgar și pornind la drum s-a oprit la umbra acestuia ca să se odihnească. Proprietarul l-a ajuns din urmă și i-a cerut o plată suplimentară, căci el îi vînduse doar măgarul, nu și umbra

acestui. Pricina a fost dusă în fața cetății și i-a învrăjbit, strașnic pe locuitori, împărțiți acum în umbrști și măgăriști⁴.

Indecizia Bucureștilor în materie economică se reîntilnește la aducerea pe tapet a problemei regimului românilor din Austro-Ungaria și a atitudinii observate de guvernul român față de ei. Ea fusese provocată de expulzarea a patru români transilvăneni, fruntași ai societății „Carpații”, care distribuiseră manifeste incendiare contra autorităților austro-ungare. Judecat fără părtinire, incidentul pune în discuție raportul oficialităților din regat cu populația majoritară a Transilvaniei, care văzuse totdeauna în statul român independent adevărata patrie și nutrise speranța, chiar dacă îndepărtată, a înrolării sub flamurile sale. Ceea ce însă guvernul român nu putea întreține pe față — agitații violente și acțiuni ce încitau la luptă fățișă contra persecutării conaționalilor săi din monarhie și corolarul acestora, unirea Transilvaniei cu România⁵ — o putea face un deputat de prestigiu al lui Kogălniceanu.

Interpelarea sa este o piesă admirabilă de elocință în dosarul atit de încercat al raporturilor multisekulare româno-maghiare. Și aici însă Kogălniceanu este prudent. Practic nu poate îmbrățișa ideea revoltei într-o țară vecină fără a isca un conflict internațional, fără a perturba relațiile politice și economice bilaterale. De aceea „dacoromânismul”, ca concepție călăuzitoare a fruntașilor românilor din Transilvania, este acceptat de el „numai ca istoric, nu ca om politic”. La fel, din aceleași considerente tactice, nu poate discuta revendicarea Transilvaniei, cu toată îndreptățirea istorică de care românii de pe versanții Carpaților erau conștienți. Kogălniceanu amintește însă că expulzarea din România a agitatorilor transilvăneni înseamnă uciderea lor, căci înainte de a fi „rege al României” Carol este „rege al românilor”⁶.

Expulzarea celor patru transilvăneni devenea un simbol. Guvernul de la București găsind îndreptățite reproșurile maghiarilor se desolidariza prin aceasta de cauza conaționalilor săi, previne Kogălniceanu. La acuza unguirilor că numeroși români din Transilvania se refugiau în regat, Kogălniceanu replică drastic: „Cine fugе de bine?” „Cine bucuros fugе de locul nașterii sale?” Dacă românii ar avea un regim egal cu al celorlalte naționalități ale provinciei, ei ar sta cu bucurie acolo. Apoi, în fața realității istorice recriminările rămîneau neputincioase; unguirii vedeau în publicarea de către Aug. T. Laurian la București a vechilor hărți ale Daciei o manifestare exacerbată a „dacoromânismului”. Or, remarcă Kogălniceanu batjocoritor, pentru șovinismul maghiar nu se putea pface geografia „și să spunem că de la crearea lumii Transilvania a fost destinată să fie țară ungurească”. Conștiința de neam a românilor nu putea fi sugrumată de granițe politice. Dacă mișcarea continuă a locuitorilor de o parte și alta a Carpaților însemna „dacoromânism”, „iredentism”, materializare a „ideii românești”, atunci de bună seamă Radu Negru și Dragoș vodă în timpurile mai vechi și Gheorghe Lazăr, Aug. T. Laurian, I. Maiorescu sau D. Bojincea în vremurile mai noi fuseseră promotorii lor.

⁴ Kogălniceanu continuă neîndurător istoria abderidanilor: preocupați doar de cearta lor fără rost, ei lăsară să se înmulțească peste măsură broaștele aflate în bălțile din preajmă; în cele din urmă batracienele aveau să-i copleșească și cetatea a pierit.

⁵ Kogălniceanu citează cuvintele primului-ministru I. C. Brătianu adresate agentului austro-ungar la noi: „Dacă eu v-aș spune că nu doresc ca toți românii să formeze un singur stat, ar trebui să socotiți că sînt sau mincinos, sau mișel”.

⁶ Trebuie spus că această titulatură fusese sugerată domnitorului după obținerea independenței de stat și nu putuse fi adoptată tocmai din cauza protestelor monarhiei vecine.

Ruptă din context, agitația fruntașilor societății „Carpații” putea părea un act prejudiciabil securității statului austro-ungar. Intrînd însă în miezul lucrurilor, Kogălniceanu demască fără cruțare segregatia la care era supusă populația românească a Transilvaniei de către autoritățile ungurești, cu acceptia tacită a celor vieneze. Și Kogălniceanu era una din persoanele cele mai bine plasate spre a face istoricul relațiilor româno-maghiare de la 1848 încoace.

În pragul înăbușirii revoluției, Kossuth, „titanul maghiar”, a înțeles că salvarea patriei stătea în unitatea românilor cu maghiarii, nu în vrăjmășirea lor. El promisese atunci românilor instituirea unui regim de egalitate cu restul naționalităților rezidente în Transilvania. Ceruse chiar ca românii să-i aducă la cunoștință „cele mai drepte dorințe ale lor”. Tovărășii săi de luptă vedeau în asuprașirea nemaghiarilor o primejdie, căci din „aspirațiuni” se nășteau „conspirațiuni”. Prin urmare, era în interesul stabilității interne a monarhiei ca românii, populația majoritară a Transilvaniei, să se bucure de un deplin regim de egalitate.

Critica făcută de unguri pînă la 1867 la adresa comportamentului autorităților austriece li se putea aplica acum lor înșiși, constată Kogălniceanu, căci în ideea fruntașilor lor „nimeni nu poate să fie patriot, să-și iubească țara decît cînd va simți și va vorbi ungurește”. Orice rezistență la această optică intransigentă era taxată de înaltă trădare, iar în cazul românilor de „dacoromânism”.

În momentele de cumpănă ale revoluționarilor maghiari din 1859 — 1860, cînd încercaseră să se implice în conflictul austro-franco-italian și să lupte împotriva Austriei prin constituirea unei legiuni proprii, tînărul stat român al principelui Cuza sărise fără precupețire în ajutorul lor „scăpîndu-i de ștreang”. Atît de vie rămăsese în mintea lui Kogălniceanu fraternitatea de odinioară, atît de adînc era convîns de necesitatea înțelegerii între popoarele mici pentru ca unite să facă față presiunii celor mari, încît îi ajutase pe refugiații unguri refuzînd să-i arunce peste graniță în monarhie, chiar în pofida reticențelor suveranului său, temător să nu declanșeze un conflict internațional. Ca prim-ministru în 1860 și „răspunzător pentru paza țării”, și păstrător „îndeosebi al marelui legi a ospitalității românești”, el îngăduise intrarea în Moldova a 4000 de insurgenți. I-a adăpostit, hrănit și îmbrăcat⁷. Convînși de dreptatea cauzei revoluționarilor maghiari, Cuza și primul său ministru îngăduiseră formarea de depozite de arme lingă granița chezaro-crăiască, la îndemîna răsculaților. Autoritățile românești provinciale care ar fi nesocotit această dispoziție se făceau vinovate de înaltă trădare.

Față de aceste dovezi de bună-credință, ungurii se angajaseră ca, în caz de izbîndă a cauzei lor, situația românilor din Transilvania să fie reglementată conform dreptului istoric, fără dușmănie și prejudecată. De aceea, în numele legăturilor înnodate atunci și al ajutorului acordat celor hăituiți de autoritățile chezaro-crăiești, Kogălniceanu se consideră îndreptățit să discute regimul pe care românii din monarhia bicefală îl suportau din partea ungarilor.

⁷ Unul din proscrisi, figură reprezentativă a scenei politice maghiare, avea să-l întîmpine, peste ani, cu emoție pe Kogălniceanu la Budapesta. Văzîndu-l asistînd în tribuna publicului la o ședință a Parlamentului, fugarul de odinioară și deputatul filoromân de acum i-a mărturisit că „una din hîrtiile sale cele mai prețioase”, pe care o purta totdeauna asupra sa, era salv-conductul dat de ministrul român în 1860 și care-i scăpase viața.

Neincomodat de canoanele ministeriale, Kogălniceanu spune lucrurilor pe nume : tot ce a promis Kossuth „a devenit minciună”. Pretutindeni în Transilvania numai limba maghiară e recunoscută ca oficială ; nici o carieră mai proeminentă nu e îngăduită românilor. Maxima „Fă pe român dintii sărac, apoi maghiar” a devenit dogmă de stat. Societatea EMKE declara *coram populo* că orice mijloc, „chiar barbar sau corupător”, e bun pentru a-i sili pe români „să-și lepede naționalitatea și să devină maghiari”.

Cînd, în 1884, românii din Cluj comemoraseră revoluția lui Horia, ungurii răspuseseră cu imnul : „Rotundă e lumea aceasta/ Și cresc multe flori în ea,/ Pentru români însă numai una,/ E floarea furcilor”. Intransigența oarbă a autorităților de la Budapesta cînd era vorba de drepturile românilor, strădania lor permanentă de eludare a convenției comerciale încheiate în 1875 pentru a-și asigura circulația liberă a produselor proprii întretineau o stare de tensiune, de vrajbă chiar. În fața ei manifestele incendiare ale membrilor societății „Carpații” apăreau pe bună dreptate, cum le caracterizase Kogălniceanu, ca „tème de colegieni”. Oricîtă circumspecție și înțelepciune manifestaseră românii, atît cei de dincoace de Carpați cît și cei din Transilvania, în raporturile cu maghiarii — și faptele de frăție revoluționară evocate mai sus de Kogălniceanu o dovediseră din plin — un singur avertisment rămînea valabil în 1885 : *Timeo Hunos et dona ferentes*.

Interpelarea lui Kogălniceanu a avut o valoare de memento. Ea a însemnat o mină frățească întinsă conaționalilor de peste munți într-un moment critic. Prin faptele istorice rememorate, prin argumentele de bun-simț evocate, ea se înscrie în atît de bogata și controversata literatură consacrată relațiilor româno-maghiare, care de-a lungul anilor aveau să mai cunoască perioade de dureroasă confruntare. Și aceasta pentru că, rezumă Kogălniceanu admirabil lucrurile, „pentru români Transilvania este leagănul naționalității noastre”.

Dacă în anii 1884—1886 ponderea în portofoliul Adunării cade asupra problemelor de politică externă, în primul rînd asupra amenințătorului război vamal ce planează între România și Austro-Ungaria, deopotrivă de stringente apar unele proiecte legislative de ordine interioară. Majoritatea reprezintă continuarea unor inițiative parțial materializate, ca cele pentru integrarea Dobrogei în sistemul legislativ național, modificarea unor legi organice, ca cea comunală ; în fine, proiecte pentru noi impozite, înzestrarea cu alte căi ferate, ameliorări de culturi, crearea de posturi administrative sau rezolvarea unor cereri de împămîntenire. În toate aceste împrejurări Kogălniceanu se simte dator să intervină și o face cu vervă, cu strălucire, ascunzîndu-și suferința fizică sub anecdote cu țigani sau istorioara despre omul lui Platon⁸. În sfîrșit, incidentele tragicomice de la Facultatea de medicină din București, drama de la penitenciarul Dobrovăț sau ținuta Sinodului găsesc în Kogălniceanu un judecător de temut.

Ardoarea care l-a stăpînit în 1878 pe Kogălniceanu în calitate de ministru de externe, cînd Dobrogea a reintrat în hotarele românești, s-a păstrat în anii următori sub forma unui interes constructiv. Ca autor al

⁸ Platon definise omul ca un animal cu două picioare și fără pene. Un hitru luase un cocș și după ce l-a jumălit a anunțat triumfător : „Iată omul lui Platon !”

legii de organizare a Dobrogei, ca cel mai mare proprietar rural de acolo, ca deputat român, el se simte dator să pledeze neîncetat cauza acestei provincii. De la trasarea hotarelor cu Bulgaria, care întârzia în chip dăunător pentru sentimentele de securitate ale locuitorilor ei de felurite neamuri⁹, pînă la fixarea sediului optim pentru Curtea de apel provincială¹⁰, Kogălniceanu ridică mereu problema integrării reale, eficiente a acestui teritoriu la patria mună.

Văzînd calitatea slujbaşilor trimişi acolo, „ingineri de pavele” care cerseau posturi la uşile ministerelor, emigrările îngrijorătoare şi nejustificate ale turcilor şi bulgarilor, abuzurile notarilor, impozitul funciar perceput la întîmplare şi mai totdeauna prin spolierea micului cultivator, Kogălniceanu nu ezită să uzeze de hiperbolă, de afirmaţii amendabile ca să încite guvernul să ia măsuri rapide de ameliorare a statutului noii provincii. Pînă atunci doar „eticheta e românească”, în rest nu s-a făcut nimic de la Mircea cel Bătrîn, declară el pesimist.

Altă dată, mai potolit, insistă pentru legarea Dobrogei cu ţara printr-un pod peste Dunăre — cunoscutul pod proiectat de Anghel Saligny va fi inaugurat în 1895 — pentru uşurinţa atît a transporturilor, cît şi a corespondenţei. Însiră apoi alert măsurile imediat trebuitoare pentru ca provincia pontică să nu fie ceea ce a fost pentru Ovidiu : loc de exil. Aşa, să se lucreze cadastrul şi deci să fie definită proprietatea, să fie numiţi notari buni, să se înfiinţeze seminarii pentru ca cei doritori a-l sluji pe Alah să nu se mai ducă la Constantinopol, de unde revin înstrăinaţi şi duşmănoşi chiar. În fine, prefectii să se ocupe mai puţin de politică şi de organizarea trenurilor de plăcere şi a concertelor pentru cuconiţe în sezonul de băi şi să umble din sat în sat pentru a cunoaşte păsurile omului mărunt. Dacă altă dată nu avusese decît vorbe de laudă pentru prefectul de Constanţa Opran, acum, iritat, critică instituţia ca atare şi pretutindeni vede numai partea rea a lucrurilor.

Indiscutabil, multe dispoziţii trenau a fi aplicate. Aşa „mintosul stat”, dornic a introduce noua provincie în rolele fiscale, se preocupase prea puţin de situaţia la faţa locului şi percepuşese dijma de la toate loturile agricole, indiferent dacă erau cultivate sau nu, încît adesea aceasta era mai mare decît valoarea recoltei. În „microcosmosul” de neamuri din Dobrogea Kogălniceanu vrea stabilitate, aplicarea onestă a legilor şi respectarea particularităţilor fiecărei etnii. Desele şi prelungitele lui călătorii acolo l-au convins de blîndeţea turcilor (puşcăria de la Mangalia e „vădană de inchişi” pentru că aceştia nu-s pricinaşi), de spiritul gospodăresc al bulgarilor, de marea aplecare pentru negoţ a grecilor. Toţi aceştia trebuie să simtă mîna binefăcătoare a statului. Că legea Dobrogei, concepută de el, era bună o dovedea adoptarea ei de către autorităţile austro-ungare pentru Bosnia şi Herţegovina — aminteşte Kogălniceanu cu îndreptăţită mindrie.

⁹ Aşa, de pildă, Kogălniceanu recomanda guvernului să profite de neutralitatea observată în conflictul sîrbo-bulgar din 1885. Aceasta echivalase cu un sprijin „moral” dat Bulgariei şi în schimb i se putea cere acum să definitiveze frontiera dobrogeană. Cu acelaşi prilej el constată nemulţumit că Serbia, făcînd intîiaşi dată excepţie de la regula urmată în relaţiile cu noi, s-a apropiat de Austro-Ungaria, aşa cum i-au cerut-o interesele, ignorîndu-le însă pe ale noastre.

¹⁰ Dornic să consolideze Constanţa şi încrezător în steaua acestui oraş-port, care în viitor avea să ajungă „plăminii prin care să respire” întreaga ţară din punct de vedere economic, Kogălniceanu pledase pentru mutarea aici a Curţii de apel de la Tulcea.

Lipsa de operativitate a guvernului liberal îl nemulțumește profund și are senzația că reacția oficială întârzie și pentru că interpelările sale au „parfum de opozițiune”, e „ciumat”, parcă ar avea „păr de lup”. Sînt desigur figuri de stil, efecte oratorice menite ca și altă dată să capteze Adunarea, s-o sensibilizeze la problemele pe care le ridică. Și dacă acel curent ce se închea odinioară la cuvintele sale întârzie acum să se formeze, explicația trebuie parțial căutată și în izolarea sa — și în sesiunile de față neagă apartenența la vreun partid politic, socotindu-se numai o individualitate, un reprezentant al țării —; dar mai ales în caracterul proteic al Adunării. El observă dezamăgit arivismul „șnapanilor”, care se fac conservatori cînd guvernul acestora e la putere și-și schimbă pielea cînd liberalii dețin înțietatea.

O altă lege a cărei paternitate îi aparținea și care e propusă spre modificare în sens restrictiv e legea comunală din 1864. Guvernul dorea să intervină în ceea ce privea două elemente esențiale ale acesteia: arondarea comunelor și numirea primarilor, ca prerogativă a puterii executive. În ambele cazuri Kogălniceanu vede o centralizare nejustificată, o amputare a libertăților comunale, care chiar în statele despotice erau menținute ca o supapă socială. În fond, constată el cu temei, comuna e „a patra putere în stat”. Noile articole sugerate par comandate doar de moda reprobabilă care dusesese la apariția unui „dedal de legi ce se schimbau pe toată ziua”. Or, această sarabandă legislativă nu făcea decît să șubrezească statul, căci pe soliditatea, eficiența și vigoarea comunei se reazemă întregul edificiu statal¹¹.

Instabilitatea politică de aproape un secol din Franța i se pare lui Kogălniceanu datorată tocmai repetatelor constituții pe care ba imperiul, ba republica le dăduseră acestei țări.

Cu harta în mîină Kogălniceanu demonstrează că arondările preconizate înseamnă întruniri sau despărțiri de sate ori cătune nu după un temei istoric, ci ca „o chestiune de formă sau de simetrie”, cu grupuri sociale de cite 200 de locuitori botezate comune. Cît privește numirea primarilor de către agenții guvernului, în speță de subprefecți, aceasta echivala cu căpătuirea „dalcaucilor”, a „monșerilor care au fugit de pe ulițele Bucureștilor”. El însuși reflectase odinioară la formula transformării primarilor în „autorități forță”, dar aceasta o singură dată: cînd a trebuit să se traducă în faptă legea rurală. Dar în 1886 nici o lege nu cerea măsuri excepționale de aplicare; era suficientă o bună și corectă observare a legilor existente — între care cea comunală i se părea încă viabilă în cea mai mare parte, atît în litera, cît și în spiritul ei.

Noul proiect, susține Kogălniceanu, lovea în țăran, în sistemul lui de valori, îl lăsa la cheremul unor indivizi străini de interesele sale, de nevoile și simțămintele sale. Se verifica așa din nou constatarea lui că toate guvernele clamaseră grija pentru țăran, dar în fond făcuseră prea puțin pentru el.

În cazul legii comunale rezistența lui Kogălniceanu este explicabilă și întemeiată și nimeni n-ar putea vedea în debaterul din 1886 pe cel care se cramponează de un text revolut. Sînt totuși cazuri cînd obstinația sa are o notă personală, ceea ce face argumentația vulnerabilă. Așa de

¹¹ Kogălniceanu amintește de conflictul vrîncenilor cu familia Roznovanu, care le uzurpase pămînturile pretinzînd că acestea îi fuseseră date de domnul țării. Reprezentanții comunei replicaseră semeț: „Apoi noi sîntem mai vechi decît domnul!”

pildă cînd statul a decis punerea în vînzare a unor domenii ale sale în loturi mici, cu excluderea dintre cumpărători a marilor proprietari, el e potrivit „favorizării” țaranului și cere licitație liberă. Căutînd efecte teatrale, el declară că țaranilor li se pot da loturi oriunde căci din timpuri înmemoriale se duseseră cu oile pînă în Pînd și pînă la poalele Atenei, încît acum s-ar fi dus oriunde în țară dacă puteau cumpăra pămînt. Reforma realizată de el în 1864 în favoarea țaranilor i se părea imuabilă. Aproape că nu e sesiune parlamentară în care Kogălniceanu să nu repete apodictic : „În țara aceasta nu poate să aibă loc idei sociale”. În 1864 fusese o „revoluție pacinică și trebuincioasă”, care crease „pe cel puțin 100 de ani de aici înainte o stare de echilibru social”. Țăranii și-au primit atunci ce li se cuvenea, declară Kogălniceanu trufaș, dar proprietatea mare a păstrat naționalitatea română. Prin urmare aceasta trebuie ocrotită. Participarea liberă a tuturor posesorilor de pămînt la cumpărarea de loturi din domeniile statului i se pare echitabilă, altminteri, urmînd soluția guvernului, se va distruge proprietatea mare în folosul celei mici, prevestește el sumbru.

Această abatere de la solitudinea constantă manifestată pentru soarta țaranului trebuie explicată, firește, prin rațiuni subiective.

Vechiul luptător pentru cauza celor mulți și vitregiți de soartă și de legile oamenilor se regăsește atunci cînd se discută cazul sătenilor din jurul Bucureștilor expropriați pentru ridicarea fortificațiilor. El cere să li se dea loturi echivalente cu cele deținute pînă atunci și un spor de 25% pentru îmbunătățirile făcute, căci nu li se poate spune pur și simplu : „Ia binevoii a vă cărăbani de aici !”

Cînd Adunarea a luat în dezbateră introducerea unui impozit sub forma timbrului pe succesiunile directe, Kogălniceanu lasă să răbufnească resentimentele personale. Vasile Lascăr, raportorul proiectului, motivase că asemenea lege exista și în dreptul roman, ceea ce-i provoacă indignarea : „Sistemul impozitelor la romani era cel mai oribil !” E oare cazul să-i imităm întru totul ? Atunci vor trebui puse taxe și pe vespasiene . . . Nici similitudinea cu legea franceză sau cea engleză nu-l impresionează. El consideră că de introducerea noii legi aveau să profite doar cițiva „oameni de ficțiune”, cum numise impetuosul Take Ionescu pe avocați, silindu-i pe beneficiarii „ignoranți” să plătească. Dar „temperamentului acestei țări nu-i convine acest impozit pe moșteniri”, susține Kogălniceanu încăpăținat¹².

De altfel, în lunga guvernare liberală de un deceniu sistemul de impunere își schimbase fizionomia : alături de creșterea sensibilă a impozitelor deja existente, fuseseră introduse taxe noi, care copleșeau în primul rînd pe micul contribuabil, pe văduvă, orfan sau pensionar. La modul retoric liberalii se „furlandisiseră” cu micșorarea dărilor, dar la o analiză atentă cifrele dovedeau contrariul. Dacă se operaseră unele economii,

¹² Amintim că legea timbrului fusese trecută prin Adunare în sesiunea precedentă. dar cu erori ale copiștilor, încît se hotărîse rediscutarea ei. Aceasta era „starea fiziologică a acestei legi”, amintește Kogălniceanu batjocoritor. Cu ocazia noii discuții însă se făcuseră modificări substanțiale (între altele s-a pus un spor de 1.250 de milioane de lei). În secții se lucraseră „cu multe moașe, încît iese copilul cu capul spart”. Legea venise prin urmare „pe cale piezișă, pe cale bizantină”.

acestea s-au făcut pe spinarea funcționarului mărunț, care la fiecare nou buget se întreba înfricoșat : „Rămîn cu lina plină, sau ies cu ea smulsă ?”¹³

Subtilitățile avocaților, autori ai noilor proiecte de impozite, i se par rizibile ; astfel la noua lege a percepției se încinsese o discuție aprigă asupra autorităților componente a le încasa, încît Kogălniceanu se întreabă sarcastic : „Ce-i pasă bieteii oi care se tunde dacă lina are să i se ia de către casierul general sau de către președinte sau de un membru al tribunalului ?”

Dincolo de creația legislativă, Adunarea este confruntată cu incidente de rezonanță socială pe care Kogălniceanu, cu acea admirabilă capacitate de sinteză care l-a caracterizat, le prezintă colegilor săi în toată golițiunea.

Unul din cele mai cutremurătoare cazuri din analele penitenciarelor rămîne, fără îndoială, cel petrecut la Dobrovăț. Deținuții protestaseră împotriva tratamentului extrem de dur aplicat de director. Surd la doleanțele celor închiși, considerîndu-le un început de revoltă, acesta chemase autoritățile județene de resort și dintr-un exces stupid de zel armata intervenise ucigînd 18 deținuți, comițînd așa un adevărat „măcel”, denunțat Kogălniceanu.

Celălalt incident, de factură mai mult burlescă, evocat de Kogălniceanu, este o pildă reprobabilă de cumul. Dr. Gr. Romniceanu, deputat zgomotos, agresiv chiar uneori și pe care Kogălniceanu caută odată să-l tempereze cerînd „să se aducă cîteva cutii cu bromur de potassium”, era în același timp profesor la Facultatea de medicină din București. În loc să se impună studenților prin cursuri de înaltă ținută științifică, el luase un repetent disprețuit de colegii săi făcîndu-și-l agent electoral. Toată atenția doctorului era îndreptată spre deputăție, iar cu studenții ajunsese la conflict deschis, care risca să se transeze curînd pe uliță. Revoltat de ținuta doctorului deputat, care determinase suspendarea cursurilor facultății pe șapte luni, Kogălniceanu îi amintește doct : „Nu m-am aflat niciodată în nevoie să întilnesc în stradă alți oameni decît trecători”. Doctorul era într-o situație atît de defavorabilă încît singura soluție rămînea retragerea de la catedră, unde nu se mai putea impune ; altmînter i avea nevoie de patru jandarmi pentru el ca să-l apere și cîte doi jandarmi de fiecare student ca să-i audieze cursul . . .

Firește, nu totdeauna cumulul genera scandaluri publice, dar Kogălniceanu este un adversar ireversibil al sistemului, necruțînd pe nimeni. B. P. Hasdeu, director al Arhivelor statului, își apăruse îndelung și prolix calitatea de deputat de Craiova, încît Kogălniceanu observă bonom că acesta își leagă poziția „de începutul istoriei României . . . , că fiecare copac începe de la rădăcină și Arhiva statului purcede din origine vechi, fiindcă are hrisoave”.

Critica lui Kogălniceanu nu privea atît persoanele ca atare, cît practica întretinută cu complezență de liberali, care îngăduiau bucuroși „frigurile politice” la amplexații diferitelor administrații, ca o pletoră de indivizi obedienți în Adunare. Ce se întîmplă însă dacă unul din acești cumularzi distonează de la linia guvernamentală, se întreabă Kogălniceanu : „Eu unul n-aș permite arhivarului meu, omului numit de mine,

¹³ Guvernul recomandase și Adunarea votase în schimb docilă, spre exasperarea lui Kogălniceanu, „cheltuieli de buzunar” lunare de 4000 de lei pentru mitropolit și episcopi, în vreme ce cutia milelor fusese redusă de la 219 000 la 100 000 de lei.

revocabil prin mine, să-mi facă în Cameră pe independentele în contra mea!"¹⁴

Trebuie observat că aici se opera o selecție subtilă. Profesorii, avocații, directorii generali ai diferitelor servicii ale statului (ca cel al Consiliului sanitar) erau sprijiniți de guvern ca aderenți siguri, buni pentru îngroșarea rândurilor majorității. Un învățător de sat însă (cum a fost cazul la colegiul III Argeș), care ar fi exprimat doleanțe ale celor mulți, este respins de Adunare invocându-se legea cumulului!

Cumulul avea și alt aspect, nu numai pe acela de a alimenta pepiniera politicianilor. El crea o irezistibilă atracție spre slujbele administrative căci conștopistul, odată intrat în post, ajungea de la sine agent guvernamental. Era un păcat „propriu gîntei latine” să refuze posturi lucrative de vătafi sau îngrijitori de moșii, de dragul politicii, declară Kogălniceanu.

Spiritul său justițiar se manifestă cu toată rigoarea și în cazul împă-mîntenirilor, unde deputații ajunseseră cam „hatirlii”. Expunerile de motive ale proiectelor aduse în discuție erau superficiale și chiar rizibile. Una lăuda pe postulatul că „și-a plătit dările”, alta că „n-a fost dat în judecată corecțională”. „Atit mai trebuia”, explodează Kogălniceanu, enervat de ușurința cu care, sub masca protejării românilor din Macedonia, erau împă-mînteniți puzderie de greci de acolo, care-și dădeau unii altora certificate de naționalitate română și care veneau în țară ca simpli afaceriști: arendași, circiumari, morari.

O instituție cu pondere certă în stat și pe care Kogălniceanu a încercat în mod permanent s-o reformeze și s-o supună puterii laice a fost biserica. Așa cum în 1860 veleitățile unui Sofronie Miclescu provocaseră dezordine minind prestigiul corpului ecleziastic, în 1884—1886 opinia publică românească era martora nesfîrșitelor certuri din Sinod, agremenate cu inventive și acuze de masonerie, trecere la „papistași” ș.a., care aveau un singur efect: tendința românilor de a deveni liber-cugetători. Aceleași perturbări erau sesizabile și în viața monahală, unde călugărirea se făcea adesea cu anasina. Kogălniceanu dezvăluie puzderie de abuzuri și cere revenirea la forma primitivă a chinoviei: o comunitate lucrativă, în care să intre bărbați și femei în vîrstă, „dezgustați de valurile lumii”. Cunoscînd limba ascuțită a unor prelați, el declară totuși deschis că nu se teme, căci „neam de neamul meu n-am pus bumbac la săgeți”.

Fără a pune în discuție oportunitatea instituției, bigotismul unora sau ateismul altora, Kogălniceanu consideră că biserica, asemeni altor instituții, trebuie să se supună legilor statului, iar conducătorii ei să nu ofere spectacolul reprobabil al gîlcevilor necurmăte, al chemării misionarilor străini, care, sub pavăza religiei, făceau propagandă politică, cum se întîmpla la ceangăii din Moldova.

Vivacitatea lui Kogălniceanu la tribună este nealterată. Intervine competent la toate proiectele de interes major, urmărește cu încordare evoluția cutărui tînăr bătăios, șfichiindu-l însă fără cruțare, iar critica

¹⁴ Și altă dată cumulul constituise un cal de bătaie pentru Kogălniceanu. Cazul cel mai elocvent îl reprezentau profesorii Universității din Iași, împotriva cărora se îndreaptă săgețile lui în sesiunea 1874/1875. Unul din cei vizați atunci, prof. Șendrea, este țintit și acum, Kogălniceanu amintind amuzat că acest profesor-avocat-deputat se adresează în Adunare cu „domnilor magistrați!” Apoi Coco Dimitrescu, profesor la aceeași Universitate și deputat activ, care susținea că și-a făcut cursul, e pus la punct de Kogălniceanu: „Probabil cite șase ore pe zi. În opt zile, gata!”

la adresa persoanei lui I. C. Brătianu, care în anii precedenți luase tonuri catilinare, este considerabil atenuată¹⁵. Se mai plînge uneori că are detractori, „jivine mici și mizerabile”, că e „cap de turc” cînd un iconoclast îi amintește de lovitura de stat de la 2 mai, dar în general admite că minoritatea se poate exprima mai în voie, fiind adeseori ascultată de banca ministerială. Poate pentru că această minoritate e formată din bătrîni înțelepți, „în vinele cărora singele nu se mai învăpăiază” și în felul acesta pot oferi cîte „un hap poleit guvernului”, declară el suav.

Totuși Kogălniceanu simte că posibilitățile de manifestare ale minorității rămîn limitate, că „vizirul” I. C. Brătianu pregătește în continuare neutralizarea acesteia. Un exemplu îl constituia propunerea de revizuire a regulamentului Camerei, prin care Brătianu urmărea de fapt să-și constituie o majoritate amplă, care „să zică totdeauna DA”. Or, convine Kogălniceanu, deși el era autorul regulamentelor de funcționare a corpurilor legiuitoare, acestea pot fi schimbate și fiecare va interveni unde „cizma-l strînge”, dar minoritatea trebuie să figureze în toate comisiile Adunării. Constituirea acestora să se facă prin tragere la sorți, nu prin numire, recomandă el; altfel, I. C. Brătianu face ca Ștefan Belu, arhitectul „apostat” care a „revizuit” clădirea Adunării stricîndu-i acustica. Întrebat de cineva, el a răspuns mucalit că așa îi va „oftea” pe opozanți, îi va împiedica să vorbească...

Personal Kogălniceanu admite că el, „autoritarul”, „dictatorul”, „sfărîmătorul de legi” de odinioară, e chemat ori de cîte ori trebuie elaborat un proiect de lege spinos¹⁶. Conștient de valoarea sa, de durabilitatea legilor pe care le-a elaborat și impus, a regulamentelor pe care le-a întocmit pentru aplicarea lor, Kogălniceanu, omul puternic de odinioară, ajunge tot mai refractar la critică. Cînd Titu Maiorescu încearcă să-i conteste unele spuse, îl apostrofează: „Numai Dumnezeu are dreptul să mă execute”.

Convingerea că are mai totdeauna dreptate îl face deopotrivă elocvent în dialogul cu adversarii politici, mai vechi sau mai noi, ca P. P. Carp sau Take Ionescu. Cel dintîi, antipatizat de mulți pentru nemăsurata aroganță cu care trata lumea, respinge acuza de pactizare cu liberalii (în vederea obținerii unui portofoliu ministerial) declarînd măreț: „Nu am trecut eu în partidul național liberal, ci au trecut alții la mine, alții s-au unit cu ideile mele”.

Kogălniceanu amintește că în trufia lui Carp „cîntase veșnica pomenire a generațiunii de la '48” și acum nu dorea să se înregimenteze unui partid, cum procedează orice deputat tînăr, ci, arzînd etapele, voia să devină direct șeful acestuia. Tentativa nu-i reușise căci și alții se voiau personalități distincte, încît tinerii, declară bine dispus Kogălniceanu, se prezentaseră ca la spectacolele cu Irozi, în calitate de crai de la răsărit,

¹⁵ Mai apar neîndoios înțepături benigne, ca la discutarea legii sanitare, unde Kogălniceanu pleda pentru descentralizare, cu alte cuvinte pentru reducerea capacității de numire a medicilor-șefi de către puterea executivă, deoarece, recomandă el, „trebuie să-i mai smulgem cîteva pene ministrului de interne”. Poate îl îndemna la această moderare a tonului și speranța că în cele din urmă I. C. Brătianu i se va alătura, așa cum o făcuse în 1875, pentru a „rupe” convenția cu Austro-Ungaria. În fond, din cei care o subscriseseră atunci doar ei doi mai erau în viață și aveau datoria morală să fie consecvenți cu sine și s-o abroge în interesul major al țării.

¹⁶ Cel al tarifului vamal autonom de pildă, votat, cum arătam și mai sus, în unanimitate de Adunare.

fiecare cu teza lui. Era, se înțelege, o atitudine puțin propice formării unui partid, a unei linii de conduită cu opțiuni politice ferme, cohorta tinerilor, dar vajnicilor deputați de așa-zisă opoziție rămânând un disponibil confortabil pentru abilitatea I. C. Brătianu.

Take Ionescu, tînăr deputat, plin de neastîmpăr și dornic să se afirme cît mai repede, participă alert la discuții, criticînd în dreapta și în stînga, căci „a găsit și a dat soluțiune la toate problemele ce se agită în această țară” — asigură Kogălniceanu ironic. El vestejise sufragiul universal, ca o primejdie pentru aducerea în capul țării a unui „aventurier”. Tînărul leu al tribunei uita însă că el însuși era un produs al colegiului al III-lea, care era o materializare a acestui sistem, observă Kogălniceanu binevoitor față de zgomotosul deputat. Sfătos, Kogălniceanu socotește că cei tineri „au primit mai puține rane”, au lăsat „pe calea politică spinoasă mai puține bucăți din cărnurile lor...”.

Îndelungata practică politică, contactul cu reprezentanți de marcă ai cercurilor politice internaționale, informația la zi asupra problemelor majore care frămîntau societatea românească permit lui Kogălniceanu aceeași activitate debordantă în Parlament, aceeași prezență constructivă, eficientă care îl caracterizau de aproape patru decenii. Ceea ce-l va deosebi totdeauna de mulți contemporani ai săi vor fi curiozitatea nedomolită, dorința de informare, de deslușire a dedesubturilor oricărei afaceri ce privea interesele țării. Această aplecare îi creează un ascendent asupra colegilor săi, care deși beneficiau de gratuitatea călătoriilor pe căile ferate, cum amintește el disprețuitor, „nici sorbitul Milcovului nu-l cunosc”, habar n-au cel mai adesea care sînt particularitățile județului învecinat lor. Duși de „sunetul clopotniței locale”, mulți se mărginesc a cere rezolvări minore, votează automat, fără studierea minuțioasă a proiectelor. El însă le abordează din punctul de vedere al interesului general, al durării în perspectivă, al evitării contrazicerilor cu legi deja existente sau cu tradiții care formează forța spirituală a poporului. Procedînd astfel Kogălniceanu caută să se apropie de accepția pe care o dădeau grecii termenului de lege, similar celui de armonie.

Discursuri, intervenții, amendamente,
propuneri

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

Cere Adunării să se dea citire protestului formulat contra alegerii lui C. I. Stoicescu ca deputat la colegiul III Prahova*

Aici, domnule președinte, este un protest¹ mare asupra alegerii domnului Stoicescu, despre care văd că nu se zice nimic. Eu cer să se citească acel protest, venit din partea mai multor alegători.

Domnul I. A. Ghica: În adevăr, există un protest către Cameră, care s-a trimis domnului președinte al secțiunii de verificare, dar nu s-a luat în considerațiune de secțiune, fiind venit în urma validării alegerilor.

O voce: Secțiunea s-a pronunțat pentru validarea alegerii.

Aceasta nu face nimic, protestul este adresat către Cameră și cer a se citi.

Replică lui Nicolae Fleva.

Onor. domnul Fleva, vechi parlamentar, ar trebui să știe că de câte ori vine la Cameră o petițiune, în orice cestiuni de verificare, aceea petițiune se citește și numai atunci se interzice citirea, când aceea petițiune sau protest conține termeni violenți. Eu cer să se citească acel protest cu atât mai mult cu cât a venit în urma verificării făcută de secțiune și după ce se va citi atunci vine cestiunea d-a se ști dacă sînt 5 domni deputați cari și-o însușese.

Cer dar de la onor. Cameră ca să se citească acel protest pentru a-l cunoaște Camera și apoi să se întrebe dacă sînt 5 domni deputați cari să-l susțină.

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 1, p. 19, col. 2—3

* Ședința din 16 noiembrie 1884.

NOTE

¹ Contestația se depusese după întocmirea raportului de validare și acceptarea lui de către comitet. Reclamația dezvăluia că acel colegiu III fusese prezidat — contrar dispozițiilor legale — de președintele Tribunalului Prahova, fin al candidatului. Deși „să vedea că spiritul public între delegați și alegătorii direcți inclina în partea candidaților opozițiunii”, au intervenit „bandele” lui Costică P. Fiiștis (de la moșia Bucov) și ale lui Ghiță Mănescu de la Măgureni, conduse de Leonida Sivrișeanu. „Prin loviri și huiduieli” bătușii, ajutați de popa Grigore, zis Ciomag, au făcut să iasă candidatul guvernului.

„Toți funcționarii și comisarii administrativi, comunali, portărei, membrii consiliului județean și ai comitetului permanent stau în permanență ca să apese asupra voinței alegătorilor”.

Lucrurile sînt destul de incilcite. Popa N. Ioachimescu, candidat al opoziției, „e scăpat” din mina bandelor chiar de ... capii acestora, „ca să nu asiste pentru control la despuierea scrutinului”. Cei 66 de semnatari ai plîngerii au cerut o anchetă parlamentară.

K. a rugat să i se arate adresa în puterea căreia președintele tribunalului primise mandatul de a prezida alegerea la colegiul al III-lea. I s-a satisfăcut dorința și s-a văzut că singurul membru disponibil al tribunalului — restul erau absenți sau bolnavi — fusese președintele. În fața evidenței, toată lumea a convenit să valideze alegerea.

Discurs asupra configurației noii Adunări *

Domnilor, înainte de toate voiesc să vă rog a avea oarecare indulgență către mine, mai întâi, pentru că sint reprezentantul unei opozițiuni foarte minime în această Cameră și al doilea, pentru că eu nu știu cele ce s-au vorbit în Constituantă¹ și nu cunosc de la acea Constituantă decît textul Constituțiunei.

Onor. domn Fleva² a făcut apel la Cameră, ca ea să se țină tare pe tărîmul principiilor. Și eu, reprezentantul minimei opozițiuni din Cameră, rog pe Cameră să facă tocmai aceasta, însă nu cu vorba, ci cu fapta, să se țină tare pe tărîmul principiilor.

Domnii mei, permiteți-mi întâi să-mi arăt o mică mirare. Onor. domn Fleva a luat un mic, un neînsemnat învățător sătesc, pe care declar că nu am onoare să-l cunosc nici de nume, nici de reputațiunea sa, și l-a pus reprezentantul călcării Constituțiunei, pe cînd alaltăieri, cu ocaziunea verificărei unei alte alegeri³, nu a ținut același limbaj. Cînd eu m-am opus la verificarea titlului unui funcționar atîrnînd direct de minister și de guvern, pe care el [i]l numește și-l destituie, cînd am susținut aceasta, nu am găsit patru cari să mă susțină.

Cum, domnilor? Șeful unui serviciu public, șeful Arhivelor statului, care în toate zilele primește ordine de la guvern, pe cari este dator a le executa, care este sub controlul guvernului, care este în față cu publicul, care îndeplinește un serviciu important, acela de a primi arhivele, a le studia, a păstra documentele țării, documentele proprietăților, de a elibera copii, el este independent, el nu vine aci să lovească acea mare preocupățiune a Constituantei de a păstra individualitatea parlamentară? Ei bine, asupra alegerii sale s-a trecut ușor. Eu ca coleg al ilustrului membru al Academiei Române sint mîndru să mă găsesc cu Domnia sa, cu domnul Hajdău, oriunde... (*Întreruperi.*)

Nu intră în obiceiurile mele a face personalități; fac apel la dumnea-voastră să spuneți dacă eu nu m-am ocupat și de directorul teatrelor și de acela al muzeelor, căci într-o țară civilizată posturile de director al muzeelor și al Arhivelor statului sint niște posturi dependente de administrațiunea publică.

Prin urmare, toți aceia cari ocupă posturi de directori în aceste servicii nu pot face parte din Parlament. Așadar, departe de mine ideea să fac o personalitate și regret că voiți să mă faceți să mă scobor pe un tărîm care nu este al meu. Ridicînd această chestiune, nu o fac din vreun alt interes decît acela ca acest june Parlament, care este compus din tineri cari nu și-au însușit pasiunile noastre, să nu se uite după cuvinte, să nu meargă după considerațiuni personale, ci să vadă ce este drept și ce se cuvine să facă, pentru ca să aibă simțimîntul dreptăței și al respectărei legilor.

Nu prin deducțiune se poate respinge din Parlament un element puternic, care este temelial țării, a regimului parlamentar, luminarea poporului; nu prin deducțiuni trebuie expuls un asemenea element; din contră, trebuie să-l avem pentru ca să auzim tocmai pe acela care șade

* Ședința din 19 noiembrie 1884.

față în față cu băieții țăranilor spuindu-ne cari sint neajunsurile cele mari ale acestei clase, față cu alți mulți inspectori etc. (*Aplauze.*)

Domnii mei, în adevăr, așa a fost preocupățiunea Constituantei, și mai mult decît a Constituantei, a fost preocupățiunea întregii țări, de a se exclude din Parlament elementul funcționarilor. Dar cum s-a îndeplinit?

Onor. domn Fleva a vorbit de primari, că primarii nu sint reprezentanți direcți ai puterii executive; ei, ofițeri de justiție, ofițeri cari execută atîtea sentințe, magistrați municipali, dar cari cu toate acestea pöt fi în tot momentul excluși și destituiți de către puterea executivă; și a zis Domnia sa că Constituanta a ținut seamă de aceasta și a exclus pe primari; și dacă i-a luat din colegiul II, unde le-a interzis de a se alege, și i-a pus în colegiul I, colegiu compus în mare parte, cel puțin în București, de proprietarii urbani.

Să nu mai venim dar cu asemenea argumente cari se combat prin ele însuși. Primarii nu trebuie nici într-un caz să fie aleși, căci primarul de astăzi are un rol mai mare în alegeri decît vechii ispravnici de județe.

Dumneavoastră ați primit, și poate bine ați făcut, ca profesorii de la universitate să poată fi aleși; dar n-ați prevăzut cazul cînd profesorii unei întregi universități fiind pe banca Parlamentului, n-ați prevăzut ce devine acea universitate. V-ați întrebat oare despre aceasta, onor. domnule Fleva? Căci, dacă Universitatea din București [1]și poate trimite profesorii aci, cari după ce termină lucrarea în Parlament se întorc, cu toată osteneala de care sint coprinși, la universitate și-si fac cursul; dar ce faceți cu acei din Iași, cu profesorii Universității din Iași⁴, despre care primul-ministru zicea mai deunăzi că vooiește s-o transforme într-un focalar de lumină? Ce devine acea universitate față de Universitatea din Cernăuți, care e avangarda germanismului și căreia ar fi să-i opunem Universitatea din Iași ea avangardă a românismului? Nu v-ați preocupat de aceasta și vă preocupați acum că domnul Dobrescu, un mic învățător de sat, a izbutit să vie în Parlament. Se lovește Constituțiunea! Cuvinte mari, ronflante*, despre care bine a zis domnul Ionescu să nu ne mai uităm la dînsule, ci la fapte. Ei bine, faptul este că nicăiri în lege nu există ca învățătorii sătești să nu poată fi aleși. Eu nu știu dacă domnul Dobrescu este capabil să arate nevoile învățămîntului primar, dar într-un Parlament național liberal nu poate decît să fie bine venit. Și nu cred că teoria domnului Fleva are să prindă.

Cînd văd eu de la început că pentru o alegere atît de neînsemnată se face atîta vorbă, pe cînd asupra altora mult mai însemnate s-a trecut ușor cu buretele; cînd văd pe domnul Fleva viind și făcînd o *charge de cavalerie*, atunci dați-mi voie să cred că altceva trebuie să fie aci.

S-a mai zis că domnul Dobrescu nu știm ce reprezintă, nu știm ce este. Eu am auzit că este un învățător foarte inteligent și, dacă este așa, eu prefer ca colegiul III să fie totdeauna reprezentat de învățători sătești, decît să fie reprezentat prin exploatatori de țărani; prefer mai bine ca colegiul III să trimită un învățător, să se scape de imputarea că este un colegiu al minciunei; prefer aceasta în loc de a vedea colegiul III alegînd deputați pe cari membrii aceluï colegiu nu-i cunosc nici din față, nici din auzite, nici din tată, nici din mamă.

* Emfatică, zgomotoasă, declamatorie (din fr. *ronflant*).

Domnii mei, revizuirea Constituțiunei s-a făcut, din mare nenorocire, de un singur partid. Azi Parlamentul acesta care e chemat să aplice Constituțiunea și legea electorală, fiind compus, din nenorocire, iarăși numai de un partid.

Domnul C. F. Robescu : Două nenorociri.

Și va fi și o a treia cînd se vor urma sfaturile aceloră cari au făcut două numere. E o mare nenorocire, pentru că o Cameră fără o opozițiune nu numai că cade ea, dar face să cadă și regimul constituțional parlamentar. Nu-mi aparține mie să osîndesc pe acei cari s-au abținut, dar cred că dacă un partid întreg, și există un alt partid, orice se va zice, pentru onoarea țării mele și pentru siguranța regimului parlamentar, există un alt partid, există partidul conservator și regret că s-a retras de la luptă. A făcut o mare greșală, după opiniunea mea, și dovadă că o regret e că eu, care nu sînt din partidul conservator, mă aflu aici. Apelul ce face domnul Fleva la păzirea principiilor constituționale se adresează mai ales acestei junimi mari, puternice, inteligente în care și unii și alții ne punem toată speranța, căci fiecare din noi, fie pe acele bănci, fie pe aceste bănci, ne întrebăm : această țară, care a ajuns unde e astăzi, nu prin munca unui om, ci a două generațiuni, ei bine, ultimii reprezentanți ai întliei și a doua generațiuni în toate zilele se întrebă : Cui lăsăm țara ? Cine are să ia moștenirea noastră ? Cine va duce mai departe ideile puse de noi în pămînt, făcîndu-le să crească, să se dezvolte ? Cît pentru mine, am avut o fericire mare cînd am văzut în această Cameră o tinerime atît de mare și conjur pe acel viitor al țării, care acum devine prezentul țării, să nu se ia după vorbe, după elocință, ci după fapte și, cînd va începe să înlătore răul și abuzurile, să înceapă cu înlăturarea abuzurilor celor mari, iar nu cu înlăturarea pretinselor abuzuri prin deducțiune. În această Cameră străbate un modest învățător de sat și venim noi și ne infuriem și ne speriem ca și cînd ar fi Anibale la porțile Romei.

Domnul Dobrescu nu e Anibale ; domnul Dobrescu vine de la colegiul III și, după mine, să fie bine venit, mai ales pentru atunci cînd vom ajunge să ne ocupăm de învățămîntul primar, căci trebuie să ne ocupăm de învățămînt, mai ales o Cameră care se zice națională liberală, și aci voi avea sprijinul celui grup zis : bătrîni junimiști . . . (*Rîsete.*) Sînt sigur că voi avea de sprijin pe Maiorescu, care a zis că, dacă în țara aceasta voim să avem un învățămînt puternic care să întărească poporul, trebuie să începem de la temelie. Cred că majoritatea acestei Camere înțelege ca și mine și cred că nu va voi ca în ajunul cînd va trebui să ne ocupăm de rîspîndirea învățămîntului în țară, cînd va trebui să facem toate sacrificiile pentru învățămîntul public, noi prin un puritanism extraordinar să respingem din mijlocul nostru pe singurul reprezentant practic al celui învățămînt primar. Conjur pe Cameră, conjur chiar pe acea majoritate care a primit în mijlocul nostru pe o ilustră personalitate, deși ocupa o funcțiune publică, ca nu cu aceeași indulgență, dar cu un simțămînt de dreptate, de respect al legilor, cu conștiință și imparțialitate, să admită în mijlocul nostru pe reprezentantul colegiului III de Argeș⁵.

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiu-
itoare”, 1884/1885, nr. 2, p. 31, col.
3 — p. 33, col. 1.

NOTE

¹ Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea a II-a, p. 571 și urm.

² Discuția pornise de la validarea mandatului lui C. Dobrescu, candidat la colegiul III Argeș. Ca învățător, deci funcționar al statului, acesta fusese invalidat de comitetul Adunării. Îi apărase N. Ionescu spunând că învățătorii nu intrau în categoria celor ce ar fi trebuit să-și dea în prealabil demisia din slujba statului spre a putea candida. N. Fleva însă a susținut că învățătorii „sint cu totuila discrețiunea puterii executive”. Și apoi, dacă universitarii și profesorii secundari sint excluși, cu atît mai mult trebuie să fie învățătorii.

³ Vezi registul nr. 1.

⁴ Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 270 și urm.

⁵ Alegerea a fost invalidată cu 71 de voturi împotriva și 34 pentru. Pentru ecoul stîrnit în Adunare de cuvintele lui K. vezi intervenția următoare.

*Polemică cu I. Cîmpineanu asupra Adunării care a revizuit Constituția**

Domnilor, vă mărturisesc că am fost foarte surprins de intervenirea domnului ministru al domeniilor¹ în chestiunea verificărilor și totodată de apostrofa și lecțiunea ce a binevoit a-mi da... (*Înteruperi.*)

Domnia sa a zis, că eu am contestat legalitatea Constituțiunei. Dovadă că nu am contestat-o este că în puterea acelei Constituțiuni am venit în Cameră.

Eu nu am venit aci și nici am misiunea de a apăra pe cei abținuți, pentru că nu numai că nu am fost trâmisi din partea lor, dar, din contra, am fost combătut de dumnealor pentru că am intervenit în alegeri și pot zice că între adversarii mei am avut și guvernamentali și abținuți, am fost combătut și de guvernamentali și de abținuți. Prin urmare, vedeți că onor. domnul ministru al domeniilor nu a avut dreptate cînd a zis că eu m-am angajat să apăr pe cei abținuți.

Dar mai este un punct asupra căruia onor. domnul ministru al domeniilor va recunoaște că a fost nedrept de a mă certa, căci nu poate tăgădui Domnia sa că în această țară există un partid conservator și, oricît de mic, oricît de slab l-ar privi Domnia sa, acel partid există și trebuie să existe, căci numai astfel poate funcționa regulat într-o țară regimul parlamentar, cînd, pe lîngă partidul care dă toată încrederea sa, tot sprijinul său guvernului, este și un partid de opozițiune, care să exercite un control mai riguros asupra actelor guvernului.

Negreșit că în o țară parlamentară guvernul trebuie să aibă majoritatea în partea sa, dar în același timp trebuie să asculte și minoritatea și opozițiunea; căci însăși sclavii, în timpurile Cezarilor, cînd erau duși ea să fie aruncați în prada fiarelor sălbatice, totuși aveau dreptul să strige: „Cei ce au să moară te salută, Cezare!”

Dacă dar sclavii la romani aveau acest drept, bine este oare că la noi nu au zis cuvîntul lor acei cari aveau să fie dați fiarelor? De aceea am zis eu că revizuirea Constituțiunei s-a făcut numai de un singur partid; căci onor. domnul Maiorescu, precum știți, a declarat în Constituțiuntă că Domnia sa nu reprezintă partidul conservator și dar nu se poate susține că Domnia sa a reprezentat partidul întreg conservator

* Ședința din 19 noiembrie 1884.

care s-a retras. De unde a luat-o domnul ministru că eu am venit aici ca șef de partid? Nimeni nu m-a pus aici ca șef de partid și nici am vorbit în numele partidului conservator; am vorbit numai despre partidul conservator și am vorbit nu ca șef al acelui partid, ci ca un reprezentant al țării, păstrându-mi toată independența mea, fără a mă supune la disciplina vreunui partid.

În ce dar am meritat această ceartă din partea onor. domn Cimpineanu? Pentru că am zis că în Adunarea revizuitoare a Constituției au lipsit reprezentanții partidului conservator și că și acei din acel partid cari au fost aleși s-au retras, precum mai în urmă s-a retras și onor. domn C. A. Rosetti cu un alt grup și că în Constituantă nu au rămas decât numai reprezentanții marelui partid, numit liberal național, care a făcut actuala Constituție.

Zis-am eu că prin aceasta acea Constituție are mai puțină putere pentru întreaga țară? Am zis eu că ea nu este legea țării? Aș fi făcut o crimă. O declar sus și tare: oricum s-a făcut revizuirea, ea este legea țării și fiecare este dator să se supună ei. (*Aplauze.*) Am zis ceva mai mult, în diferență de mulți alții, am zis că, ca dovadă cum că recunosc legalitatea și atotputernicia Constituției actuale, este venirea mea aici. (*Aplauze.*)

Prin urmare, onor. domn ministru al domeniilor va binevoi a-și retrage părinteasca admonestațiune ce mi-a făcut².

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiu-
itoare”, 1884/1885, nr. 2, p. 35, col.
2 — p. 36, col. 1.

NOTE

¹ Vezi și intervenția precedentă. I. C. spusese că, deși Constituția fusese făcută de un singur partid, în fapt „a participat țara întreagă”. Aparase apoi „junimea” atît de numeroasă în Cameră și observase mușcător că disputele opoziției, care duseră la retragerea ei din Adunarea constituantă ce elaborase noua Constituție, constituie „un lucru cu totul strănie pentru această Cameră și chiar pentru țară”. În încheiere remarcase sentențios că dacă „vom veni vreunii din noi pe o cale nu tocmai legale” — aluzie la învățătorul Dobrescu apărât de K. — „ne va da țara un avertisment”.

² I. C. a spus că nu poate „retrage nimic”, dar era bine că prin intervenția sa permisese lui K. „să rectifice ceea ce a zis și să afirme că și D-sa aduce omagii acestei mari legi”. Întrebînd apoi Camera dacă a văzut în cuvintele sale „cea mai mică insinuațiune personală”, mai multe voci au strigat: „Nu! Nu!” K. a replicat împăcat: „Sînt mulțumit”.

*Pe marginea demisiei guvernului**

Domnilor, vă rog să nu vă mirați dacă mă veți vedea astăzi un infocat sprijinitor al teoriilor susținute de banca ministerială. Sînt cu totul de opiniunea domnului ministru al domeniilor, care a zis că nu trebuie să ne luăm după un pretext. În adevăr, acest pretext [i]l vedem repetîndu-se de opt ani de zile; se dă demisiunea¹ pe o ușă și se intră pe

* Ședința din 23 noiembrie 1884.

cealaltă; prin urmare, nu se cade să dăm aceeași seriozitate acestui pretext care se putea da altădată. (*Murmure.*)

Mă mir că domnul N. Ionescu, vechi deputat, vechi profesor de istorie în proză, vine să ne facă acum o poezie asupra acestei demisiuni. Faptul însă real este și va fi astfel: în 24 de ore se va aviza și aceleași persoane vor fi însărcinate cu formarea noului cabinet. Atunci fiți sigur[i] că se va ținea seama de regretele acestei Camere și onor. domn Brătianu va fi foarte fericit ca să vă șteargă lacrămile și regretele revenind la minister.

Replică lui I. Cîmpineanu.

Vă rog să binevoiți a mă lăsa să zic cîteva cuvinte contra catehismului politic al onor. domn ministru al domeniilor și istoriei ce Domnia sa a făcut rolului partidului național liberal, care seamănă a se revendica numai de onor. domn Cîmpineanu.

Nu voiesc să viu aci să fac istoricul și apoi anume pentru ce unii au ieșit și alții au rămas, căci atunci modestia domnului Cîmpineanu ar fi foarte lovită printr-aceasta; decît zic numai atîta, că protestez în contra egoismului Domniei sale și mă mărginesc aci.

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiu-
itoare”, 1884/1885, nr. 5, p. 68, col. 3 –
p. 69, col. 2.

NOTE

¹ G. Chițu, ministrul cultelor și instrucțiunii publice, anunțase Adunarea că guvernul a demisionat și regele „va aviza”. La rugămîntea președintelui Camerei, generalul Dim. Leca, miniștrii hotărîseră a continua să participe la ședințele Adunării spre a nu afecta lucrările acesteia.

I. Ionescu obiectase că „nu poate un parlament să siejeze, mai cu seamă la începutul său, fără un minister responsabil”.

I. Cîmpineanu, ministrul domeniilor, spusese că rolul guvernului, mai ales la început, cînd se desfășoară lucrările de constituire a Camerei, „este cu desăvîrșire pasiv”. El reprobase sistemul de a găsi orice pretext „pentru a împiedica activitatea noastră parlamentară”. Spusese apoi că „retragerile și reintrările noastre în guvern se explică prin acea trăsătură de unire dintre majoritate și guvern”.

Discuția s-a închis.

Intervenție în jurul alegerii de deputat a lui B. P. Hasdeu, pe care o vedea incompatibilă cu funcțiunea de arhivist*

Înțelegeți foarte bine, domnilor, că autorul principal al acestui incident am fost eu, fiindcă eu am fost acela care a avut nefericirea de a contesta eligibilitatea onor. domn Hasdeu¹, în calitate de arhivist al statului și al cărui chip de vedere a fost respins de majoritatea Camerei. Cînd ar fi venit acest incident astăzi, eu nu aș fi avut nimic de zis, căci opiniunea mea mi-am spus-o și ea nu a găsit un ecou la dumnea-voastră.

* Ședința din 3 decembrie 1884.

Eu nu de astăzi, ci de mai mult timp mi-am spus această opinie și domnul Hașdeu o știe, cum că arhivistul statului este un funcționar cu totul la dependența ministrului de culte, putînd să-l numească și să-l destituie, și astfel nu domnul Hașdeu, dar arhivistul statului nu trebuie să figureze între deputați.

Onor. majoritate, pregătită, nepregătită, a hotărît altminteri și n-a[m] mai putut avea nimic de zis. Dar domnul Hașdeu, argumentînd astăzi, a voit a-mi dovedi inconsecința mea, indicîndu-mi un oarecare regulament făcut de fostul meu coleg la ministerul de culte, onor. domn Crețescu, în care se fixa atribuțiunile arhivistului, spre a arăta că eu am fost inconsecinte. Aceasta mă face să iau cuvîntul și să statornicesc lucrurile.

Sînt și eu foarte gelos de drepturile Camerei din care fac parte și tocmăi pentru că sînt foarte gelos de drepturile Camerei declar că nu găsesc deloc că această Cameră a fost cîtuși de puțin lovită prin interpelarea de la Senat și regret că mă deosibesc în ocaziunea aceasta de chipul de vedere al domnului Iepurescu ².

Domnul Hașdeu a venit să apere pozițiunea ce a socotit de trebuință ea să-și ia, adică să întrunească mandatul de deputat cu postul de arhivist al statului, și cu această ocaziune a făcut înaintea Domniilor voastre o adevărată conferință, pe care biroul a ascultat-o cu multă nepărtinire și onor. Cameră cu multă simpatie și pentru care eu voi exprima biuroului Camerei adinea mea recunoștință, că, deși oratorul s-a depărtat mult de regulament, președintele a fost foarte indulgent și eu mulțumesc pentru această indulgență, căci pot să beneficiaz și eu de o asemenea favoare. (*Aplauze, ilaritate.*)

Domnul Hașdeu a voit să lege pozițiunea Domniei sale cu începutul istoriei României și a zis că fiecare copac începe de la rădăcină și Arhiva statului porcede din origine vechi, fiindcă are hrisoave.

Eu nu mă voi duce așa de departe, voi lua-o de la 1844, vedeți numai cu 40 de ani în urmă.

Se naștea atunci o opozițiune foarte mare contra domnitorului Mihail Sturza; pe atunci era suzeranitatea Porții, era protectoratul Rusiei și pe lângă aceste două puteri era și Austria, care și ea în mod diplomatic se amesteca în treburile noastre. Opozițiunea aceea a socotit de cuviință să vadă dacă nu s-ar putea atrage sentimentul Austriei în favoarea opozițiunii și acel emisar, acel agent trimis la Viena, am fost eu ³. Ducîndu-mă acolo, mi s-a acordat audiență de către principele Meternich, am vorbit cu dînsul făcîndu-i o expunere cam tot atît de lungă cît a vorbit astăzi domnul Hașdeu eu dumneavoastră și principele Meternich mi-a zis așa: *Was ist der langen Rede kurzer Sinn?* Care este al lungiei vorbiri scurtul sens? (*Ilaritate.*)

De atunci, domnilor, m-am jurat că nu mă voi mai duce în străinătate pe la principii, ca să nu mi se mai adreseze acest cuvînt.

Acum mă întreb și eu: Care este al lungiei vorbiri a onor. domn Hașdeu scurtul înțeles? (*Ilaritate.*)

Majoritatea onor. Camere a hotărît că Domnia sa poate să fie deputat. Vine onor. domn Stătescu în Senat și, fără a atinge votul Camerei, zice domnului ministru al instrucțiunii publice: Noi și înaintea Constituantei și în urmă am înțeles și înțelegem ca independența Parlamentului să fie un adevăr.

Domnul ministru al cultelor: Așa a zis.

Ce însemnează independența corpurilor legiuitoare? Adică să fie compuse de oameni care să nu fie la discrețiunea guvernului, la discrețiunea unui ministru.

Dar, domnilor, s-a jucat mult asupra acestui cuvânt, dacă șeful Arhivelor statului este funcționar sau nu, și s-a făcut astăzi aluziune și la adresa mea, ca să mă pronunț ce însemnează un funcționar administrativ.

Domnilor, domnul X, șeful Arhivelor statului, nu zic domnul Hașdeu, fiindcă m-aș făli ca pe colegul meu de la Academie mult mai capabil decât mine să-l avem în simul acestei Camere, domnul X. nu are ce căuta în Parlament. Domnul Hașdeu se arată aici între noi ca reprezentante al științei și așa este; cu toate acestea, deși nu avem în țara noastră pletoră de știință, totuși nu cred să fim în atita lipsă de oameni de știință încât, dacă ar lipsi Domnia sa din Cameră, să nu aibă cine să ne spună un cuvânt despre ceea ce ar trebui să facem pentru învățământul primar. (*Ilaritate.*)

Dar cestiunea pentru noi nu este aci, cestiunea care ne interesează este să știm ce atitudine va lua ministrul de culte față de funcționarul Domniei sale care va vota în Cameră contra guvernului? Nu e vorba de ministrul actual, care ar putea să fie generos, să nu-i ceară socoteală de voturile sale; dar poate să fie un alt ministru, cu idei mai autoritare, cum de exemplu eu (*ilaritate*), și vă spun drept că eu unul nu aș permite arhivarului meu, omului numit de mine, revocabil prin mine, să-mi facă în Cameră pe independentele în contra mea (*aplauze, ilaritate*); și domnul Hașdeu a venit să dovedească astăzi aceasta, căci, după ce a criticat pe domnul Stătescu, s-a apucat să critice într-un mod foarte curajos atitudinea domnului ministru de culte în această interpelare de la Senat.

Așa fiind, domnilor, cestiunea se rezumă în două cuvinte: Camera e suverană să primească sau nu demisiunea, dar Camera n-are dreptul să critice cele zise de Senat.

Eu, care nu sînt admiratorul majorității din Senat și care pe de altă parte iarăși, cu toată stima ce am pentru talentul domnului Stătescu, nu înot în aceleași ape cu Domnia sa și nu sînt ținut prin urmare ca să-l apăr, cu toate acestea mă cred dator să zic că domnul Stătescu nu a făcut cituși de puțin procesul Camerei, ci a zis numai: Domnule ministru, ce atitudine păstrezi dumneata față cu domnul Hașdeu, fiindcă Adunarea, pentru considerațiuni diferite, a putut să treacă peste oarecari restricțiuni ale legii și să primească în simul său pe un om de știință; dar, domnule ministru, care ai răspunderea și către un corp și către celălalt, ce ai să faci cu funcționarul? Știți, domnilor, vorba de diră în barbă.

Dacă astăzi primim pe arhivarul statului, de ce mâine nu vom primi pe arhivarul tribunalului de notariat, căci și acela se pricepe foarte mult și poate să ne arate multe îndreptări în ceea ce privește arhiva tribunalului. Nenorocitul acela de arhivar lucrează zi și noapte și cunoaște multe rele ale acestui serviciu. (*Aplauze.*)

Prin urmare, să ne ferim de a face asemenea dire, căci ele nu vor fi de bun augur pentru independența Parlamentului.

Onor. domnul Hașdeu a arătat scopul pentru care voiește să fie în Cameră, a zis că vrea să contribuiască a se face școale bune; a mai arătat încă că dumnealui ține să înlocuiască pe dezertori; a combătut un partid care nu era aci și care, dacă ar fi intrat în Cameră, negreșit că nu intra ca să facă pace. Ei, onor. domnul Hașdeu ține să fie urmașul și locțiitorul celor abținuți? Adică promite dumnealui că are să țină atitudinea pe care ar fi ținut-o abținuții? (*Ilaritate.*) Atunci eu nu aș cere mai bine decât ca domnul Hașdeu să fie în Cameră, ca să-l am alături cu mine. (*Aplauze.*) Dar să lăsăm, domnilor, pe abținuți în pace, să-i lăsăm să judece ei dacă au făcut bine sau rău ceea ce au făcut. Nu este demn din partea noastră să aruncăm piatra unor oameni pentru atitudinea ce au crezut ei că trebuie să ia în alegeri. Țara-i va judeca; nu este Camera, Parlamentul legal al țării, care are să spună dacă au făcut bine sau nu ceea ce au făcut.

Onor. domnul Hașdeu vine și vă pune astăzi în această alternativă, că ori să-i primiți demisiunea, ori să-l primiți în Cameră, în contra chipului de vedere adevărat al Constituțiunii, în contra chipului de vedere și al guvernului, și totodată Domnia sa să rămână și arhivar al statului. Apoi nu merge așa Arhiva statului; oricât s-ar zice, este un ram important al administrațiunii publice. Cu cât o țară se înaintează în civilizațiune, cu atât aceste servicii cari sînt întemeiate, mai ales pe cîmpul inteligenței, sînt ramuri importante ale administrațiunii publice. Avem pe Franția dovadă, care are un minister întreg al belelor arte și toți funcționarii din acel minister sînt funcționari dependenți de guvern, ca și cei de la celelalte ministere.

Dacă, domnilor, un mic învățător, un mic dascăl de sat, Dobrescu ⁴, s-a respins din Cameră, dacă Constituțiunea vorbește de directorii unui credit agricol și de alți funcționari județiani pe cari-i declară incapabili de a fi mandatar, atunci vă întreb cum am putea primi noi teoria contrarie pentru capul arhivelor?

[Î]mi pare rău că alunec pe acest tărîm, însă, față cu un asemenea text pozitiv al lezei, cum vom putea noi primi ca directorul Arhivelor statului să fie între noi? Regret că Domnia sa s-a pus pe un asemenea tărîm, căutînd ceartă ministrului cultelor, altă dată *marele oltean* al domnului Hașdeu. (*Ilaritate.*) Eu aș dori ca întotdeauna să fie domnul Chițu călcător de lege cum a fost în cestiunea de față și Senatul tot astfel să atingă drepturile noastre cum le-a atins de astă dată. Cît pentru mine, nu am nimic de zis, nu am a recomanda nici primirea demisiunii, nici respingerea ei; susțin însă sus și tare că directorul arhivelor nu poate fi mandatar al națiunii ⁵.

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiu-
itoare”, 1884/1885, nr. 12, p. 151, col. 1—
p. 152, col. 3.

NOTE

¹ Vezi regestul nr. 1. În ședința de față luase cuvîntul E. P. Hașdeu, care arătase că în Senat fusese considerat „un produs al călcării de lege comisă de către onor. Cameră” și de aceea poziția lui era „imposibilă”, dar deopotrivă era „dificilă” situația Camerei. Ca să-și apere calitatea de deputat, compatibilă întru totul cu funcția de director al arhivelor, el invocase regulamentul acestei instituții, făcut pe vremea cînd era ministru de interne K., iar G. Crețescu la Culte și care preciza: „Directorul general face investigațiile cuviincioase atît în intrul arhivelor, cit și în afară, spre descoperirea actelor relative la istoria țării. El este

dător să dea la lumină, cu cheltuiala statului, actele privitoare la istoria țării". K. îl întrebasese atunci: „Binevoiiți a-mi arăta din ce iese inconsecința mea?" B. P. H. a răspuns că îl lăuda pentru redactarea regulamentului. În încheiere declarase mândru că reprezenta Craiova — fusese ales de 400 de alegători din colegiul II Dolj — și își prezentase demisia.

² V. Iepurescu protestase că Senatul ar fi ridicat obiecții contra unui act al Camerei, în speță validarea mandatului lui B. P. H.

³ K. a plecat la Viena în aprilie 1844. Precizăm că în *Jurnalul de călătorie* (mai-iunie 1844) nu pomenește de vizita la cancelarul austriac (cf. *Opere*, I, ed. Dan Simonescu, București, 1974, p. 487 și urm.)

⁴ Vezi p. 24.

⁵ Adunarea a primit cu 53 de voturi pentru și 42 împotriva demisia lui B. P. H.

*Discurs pe marginea răspunsului la mesajul tronului **

Domnii mei, să-mi permită onor. nostru președinte¹ să fac o mică observație, că era de prisos a se căuta cine vorbește pentru și cine vorbește contra, fiindcă așa cum s-a pus cestiunea nu putem să fim toți decît pentru. (*Ilaritate.*)

În adevăr, domnilor, și ieri și astăzi am asistat la niște ședințe de Ateneu, am ascultat o conferință; dar nu am asistat, nu am fost în Parlament, căci n-am asistat la discuțiunile politice.

Poate că ar fi mult mai bine să ne ocupăm cu toții de cestiunea economică și trebuie să revenim acolo; dar pozițiunea de mandatar ai națiunii, fără să vrem, ne silește să facem și politică, *mandat oblige*.

Ne găsim, domnilor, în fața răspunsului la mesajul tronului, actul cel mai politic pe care-l are un Parlament, acela de a vorbi cu tronul și de a spune opiniunea Parlamentului în privința actelor puterii executive.

Cu toate acestea, de ieri și pînă azi nu am auzit un cuvînt trînd această materie nenorocită, supărătoare și cred că, dacă era să ținem această conferință, puteam să rugăm pe minister să se ocupe de celelalte afaceri, fiindcă ministerul nu are nimic de zis în asemenea discuțiuni. Recunosc că s-au zis multe lucruri bune și să dea Dumnezeu ca să le putem aplica, arătînd și pe acel tărîm că sintem mandatar ai națiunii. Aceasta ca prolegomene.

Domnii mei, în acest Parlament a intrat o forță nouă, o declar eu fericire și bucurie. Onor. domn Carp ne vorbea ieri de oamenii de la 1848 într-un mod demn și poate măgulitor; a cîntat vecinica pomenire a generațiunii de la 1848, a generațiunii bătrîne din care fac și eu parte și poate mai vechi decît toți. Preocuparea pe care Domnia sa o atribuia unora, preocuparea aceea este a tuturilor acelor cari se duc. Care preocupare? Domnilor, am găsit două țări, provincii subjugate, zăcînd sub împilările din afară și dinăuntru. Acesta era spectacolul pe care l-am văzut cînd am deschis ochii pe lume și generațiunea aceea și-a luat de misiune ea, cu orice mijloace, cu o muncă neobosită să facă ca și aceste țări să însemneze ceva în Europa și ca stat și ca națiune și ca societate.

Și după o muncă pentru unii de 50 de ani, pentru alții de 40, pentru alții de 30, cînd soarele va apune pentru noi, cu mîndrie, în orice tabără ne vom afla, eu mulțumesc lui Dumnezeu că am văzut cu ochii, înainte de a-i închide, realizîndu-se visele tinereței noastre! (*Aplauze.*)

* Ședința din 5 decembrie 1884.

O singură preocupare avem, și o avem nu din dizidență, nu din egoism, ci din durere pentru aceeași țară care a fost în toată viața noastră obiectul cugetărilor și al muncii noastre. Bine, rău, avem astăzi o țară liberă, de sine stătătoare, însemnăm ceva în Europa, și societatea noastră este cea mai înaintată dintre societățile Orientului; și dar avem legitima dorință ca să vedem că ceea ce nu este încă bine făcut să se facă, că greșalele, metehnilile, neajunsurile să se dea deoparte și progresul să se facă pe deplin pentru țară și pentru națiune. Cine să o facă aceasta? Generațiunea care urmează; și dar fiecare din noi ne întrebăm: Ce este acea generațiune căreia, fără voie sau cu voie, închizând noi ochii, trebuie să-i lăsăm moștenirea noastră? Prin urmare, nu trebuie să ne voiți rău dacă ne întrebăm: Moștenitorii noștri păstra-vor, spori-vor sau îmbunătăți-vor moștenirea pe care le-o lăsăm?

Domnilor, este o comedie, o piesă de teatru, care nu-mi aduc aminte cum se cheamă, dar știu că obiectul acelei piese este acesta: este un părinte care avea mai mulți copii și voia să știe după moartea lui cum vor fi copiii lui, voia să știe ce dispozițiuni vor lua copiii după moartea lui în privința moștenirii, și acel părinte s-a făcut mort, s-a pus pe masă ca mort; căci voia să asiste la ceea ce vor face moștenitorii săi. Aceasta, domnilor, voiam să o fac și eu, și de aceea m-am înscris cel din urmă, al doisprezecelea, voiam să vorbească mai întâi moștenitorii noștri...

Domnul D. A. Laurian²: Cer cuvîntul!

[Î]mi pare foarte bine că cereți cuvîntul; dar aș fi dorit numai, dacă-mi este permis, să las pe onor. domn Laurian, un tînăr eminent, om de muncă și de talent, să vorbească înaintea mea, și apoi eu să-i răspund; aș fi dorit să mai continuu a face pe mortul pînă ce aș fi auzit pe mai mulți, dar dumneavoastră m-ați silit să iau cuvîntul de pe acum, să reviu la viață, să mă deștept din moarte, fiindcă nu mai este nimeni înscris contra adresei; toți aveți a vorbi *pentru*, și astfel n-am putut avea fericirea de a asculta decît numai pe cîtiva din acei cari reprezintă generațiunea nouă, generațiunea tînără, și mai ales din acei cari astăzi pentru prima oră vorbesc ca mandatar ai națiunii.

N-am avut ocaziunea, de la deschiderea Parlamentului, să aud decît pe trei tineri, pe onor. domn Paladi, pe onor. domn Dimitrie Ionescu și pe onor. domn Ianoli, cari, deși fusese mai înainte deputat în Constituantă, eu însă astăzi pentru întîia dată l-am auzit vorbind; căci onor. domn Costinescu, onor. domn Nacu, onor. domn Carp și chiar onor. domn Iepurescu sînt pentru mine cunoștințe vechi.

Ei bine, domnilor, permiteți-mi să vă spun că am fost foarte fericit d-a auzi acele trei voci necunoscute mie, pe aceeași linie, deși fiecare din acești tineri reprezintă, pot zice, idei deosebite și au opinii deosebite asupra situațiunii, ceea ce mă bucură; căci n-aș dori ca toți tinerii să fie într-un calip; n-aș dori să se primească ideea că tinerii fac un partid nou, precum aud că se vorbește acum. Partidele nu se formează pe numărul anilor; partidele se formează prin idei; sînt oameni bătrîni de 70, de 80 de ani cari au idei tinere, cari au iluziuni pentru viitorul țării, cari resping scepticismul și cari, prin urmare, sînt mult mai tineri decît alții cari au 25 de ani, dar la vîrsta aceasta sînt sceptici și nu au nimic în ei pentru viitor, nici pentru țară, nici pentru nimie. (*Aplauze.*)

Avui fericirea ieri să am dovezi cum că tinerii cari vin dupe noi, poate că unora nu le place, dar au să ție lupta, au să se lupte și lupta este viața; într-o țară constituțională trebuie neapărat să fie lupte, pe tărîmul legal, pe tărîmul constituțional, dar trebuie să fie lupte.

Zic acest cuvînt pentru că încă o dată declar că încercările cari se fac d-a se forma un partid de tineri, sau ideea acelorora cari au crezut că aducînd tineri în Parlament au să facă un partid nou dintr-înșii, ideea aceasta este greșită; pot să fiu bătrîn și să fiu cu tinerii, și pot să fiu tînăr și să fiu cu bătrîinii; ideile vor deosebi partidele, ideile de progres sau de reacțiune, iar nu anii vîrstei.

Domnilor, am zis la început cum că n-am asistat la discuțiunea asupra răsponsului la mesagiul tronului, ci am asistat la o conferință. Permiteți-mi să mai adaug ceva, și aci sînt dator să declar că și această conferință avea o mică parte politică, deși nu mărturisită, dar pe care voi să o caracterizez.

Dacă aș veni să fac o comparațiune *ex abrupto*, iute, ar putea să mi se zică cum că eu batjocoresc reprezentățiunea națională. Declar însă de mai nainte că nu este scopul meu acesta, că respect prea mult Parlamentul din care fac parte pentru ca să cutez cituși de puțin să fac o comparațiune care s-ar putea lua în rău, dar sînt silit să o fac.

Domnilor, știți că începuturile primei scene a lumii, Comedia franceză, a ieșit din pana celor mai mari autori cu cari se onorează scena: Molière, Racine, Corneille. Aceste mari nume, cari fac gloria omenierei, și-au început lucrările lor modeste bazîndu-le pe misterele religiunei, *des clerics de la basoche*³, cum se zicea, acei clerici cari pe românește se numesc diaci; și-mi pare rău că domnul Hașdeu nu este aci ca să ne spună ce va să zică diac...

Domnul G. Chițu, ministrul instrucțiunei publice: Cum este la noi Vicleimul.

Știu, dar n-am voit să pronunț cuvîntul de Vicleim. În Moldova se zice Irod.

Acești clerici făceau piese de teatru din misterele nașterii și vieței lui Christos. Asemenea lucrui se petreceau, nu numai în Francia, dar în toată Europa; și oricît s-ar zice că noi eram un popor izolat, însă tot au fost niște curenți chiar în veacurile cele mai depărtate cari ne legau cu Francia, cu Italia, cu Germania; și noi am avut aceleași mistere și pot zice că le avem și astăzi. Dumneavoastră știți că la Vicleim este o scenă care reprezintă pe craii sau regii de la răsărit și că, după ce se așază *Irod*, vine fiecare și se recomandă cine este, de unde vine și ce voiește... (*Aplauze, ilaritate.*) Astfel au venit ieri unii din onorabilii noștri colegi și ne-au spus cine sînt și ce vor. După părerea mea, domnilor, ieri s-a făcut un progam, mai mult încă, s-au susținut teze, cum se susțin la concursurile ce se fac la facultate; am văzut vreo trei, patru teze pe cari le-am admirat și vă declar încă o dată că aceasta o zic în simțul cel mai serios al cuvîntului.

Am văzut pe un tînăr reprezentante al națiunei, pe onor. domn Tache Ionescu, suindu-se la această tribună și ținîndu-ne un discurs cu mult talent; da, [i]i recunosc talentul și mă grăbesc a-i aduce omagiile mele, mai cu seamă pentru profesiunea de modestie pe care a făcut-o și pe care nu era ținut să o facă; fiindcă aici sîntem toți reprezentanți ai națiunei și avem același drept, și cei tineri ca și cei

bătrâni, să ne spunem ideile noastre în toată libertatea și cu toată francheța. Dar, în fine, eu nu pot aduce decît laude onor. domn Ionescu pentru această profesiune de modestie ce nu i s-a cerut, și-i sînt recunoscător că modestia Domniei sale a găsit și a dat soluțiune la toate problemele ce se agită în această țară.

În adevăr, Domnia sa a tratat toate cestiunile și la fiecare a avut o soluțiune; a dat soluțiune la o mulțime de probleme pe cari nimeni încă pînă astăzi nu a putut să le dezlege, dar cari de către Domnia sa au fost dezlegate.

Onor. domn Ionescu mai întîi a făcut proces absenților, a atacat pe absinți și a zis că acel partid este perdut, un partid care mult timp a cîrmuit această țară, un partid despre care onor. domn Costinescu, om cu multă experiență și cu convicțiuni făcute, a zis că este de neapărată trebuință să fie reprezentat aci în Cameră, pentru ca să poată împiedica roata carului de a lua cîmpii. (*Aplauze.*)

Eu mi-aș permite a întreba pe onor. domn Ionescu: Cînd este un fapt constant că partidul conservator s-a abținut de la lupta electorală, cînd el lipsește din această Cameră, și în această privință eu merg mai departe și zic că rău a făcut partidul conservator de a se abține și de a lipsi dintre noi, și am convicțiune că, dacă acel partid nu s-ar fi luat după sfaturile unor oameni cari pot să aibă toate calitățile, afară numai pe aceea de oameni de stat, ar fi făcut bine țării și lor înșile; dar în fine faptul constant este că partidul conservator lipsește dintre noi, și, în fața acestui fapt, s-ar putea oare afirma, și aci în discursurile noastre, și în proiectul de răspuns la discursul tronului, și chiar prin mesajul regal, cum că națiunea întreagă a aclamat, a primit revizuirea Constituțiunii și că toate s-au făcut în cea mai perfectă liniște? Dar nici că putea să fie altfel, pentru că nu a fost cine să se lupte; însă pentru aceasta nu se poate zice cum că acei oameni, acel partid nu mai face parte din națiune; precum asemenea nici abținerea lor, nici lipsa lor dintre noi nu poate infirma legalitatea acestui Parlament. (*Aplauze.*) Aceasta o declar sus și tare și zic că greșiți sînt acei cari pretind că tot ce s-a făcut, fără participarea lor, este afară din lege și că trebuie să stricăm tot ce s-a făcut de la un timp încoace, ca să reintrăm în lege.

Cel puțin în ce privește Parlamentul protestările dumnealor nu mai pot fi de nici un efect (*aplauze*), căci, chiar dacă acei oameni ar veni mîine la putere, tot aceea ce ar putea face ar fi să dizolve acest Parlament; dar [î] defiez * să poată aduce un alt Parlament altfel decît numai în puterea legii electorale care este astăzi în vigoare. (*Aplauze.*)

Onor. domn Ionescu spunea — poate mai tirziu [î]și va îndrepta chipul de vedere — că pe vodă Cuza l-a răsturnat legea electorală a lui 2 mai⁴. Primesc deocamdată aceasta, dar declar că de multe ori facem poporului o istorie care seamănă cu acele *epitome ad usum delphini*⁵. (*Ilaritate.*) Ei bine, dacă s-a răsturnat vodă Cuza pentru legea electorală din 2 mai, în puterea cărei legi s-a ales Constituanta de la 1866⁶? În puterea legii convenționale de la 1857⁷ sau în puterea legii electorale a lui 2 mai? Tot așa vor face și acei cari zic că totul astăzi este afară din lege; vor veni la putere, vor desființa Parlamentul

* Provoc, bravez, desfid (din fr. *défier*).

acesta, vor provoca o Constituantă nouă, o revizuire nouă; dar, în puterea legii actuale electorale, vor trebui să convoace noile corpuri legiuitoare.

Așadar, fără a da *approbatur* la cele ce s-au făcut astăzi, sînteți nevoiți, dacă sînteți oameni de ordine și legalitate, să recunoașteți că stare legală este cea ce este astăzi și că legile pe cari le votează Parlamentul au putere legală și caracter legal pentru această țară.

Odată aceasta zisă, mi-a părut foarte curios că onor. domn Ionescu — și-mi permit a-i spune aceste mici reflecțiuni — a criticat legea electorală de la 2 mai, și a criticat-o mai ales ca să critice și propunerea acelor cari în Constituantă reclamau sufragiul universal de la 1864. Domnia sa a zis că, dacă s-ar primi sufragiul universal, în curînd un aventurier ar putea să se pună în capul țării.

Dumnealui însă uită ceva, că Constituanta de la 1866 a păstrat fi ecărui cetățean român dreptul de a vota și dreptul de a fi reprezentat. A cesta nu e decît sufragiul universal. Dar ce a făcut? L-a împărțit în două, trei, patru colegii; și ultimul colegiu, colegiul al 4-lea, era atunci ca și colegiul al 3-lea de astăzi, adevăratul reprezentant al sufragiului universal, reprezentat parte direct, parte indirect.

Apoi, cînd Domnia sa vine și zice că sufragiul universal, dacă ar fi legea țării, ar aduce în capul ei un aventurier, nu vede Domnia sa, nu simte că lovește moralitatea tuturilor aleșilor colegiului al 3-lea și îndeosebi alegerea chiar a Domniei sale? Cum, toată țara, cu inteligența, cu capitalul, cu averea, cu experiența, adunate la un loc, ar face posibilă venirea în capul țării a unui aventurier? Și cum, sufragiul universal, mărginit numai într-un colegiu, n-ar avea și el aventurieri, ci ar veni numai inteligență ca a Domniei sale? Apoi, cu aceste cuvinte nu se pune Domnia sa alături cu răposatul Iepureanu, care zicea că colegiul al 4-lea este o minciună? Trebuia care ca un reprezentant al colegiului al 3-lea să vină să zică că aduce aventurier sufragiul universal? (*Aplauze.*) Domnilor, nu vin să apăr ceea ce aparține istoriei, dar vă declar că în curînd, în foarte curînd, cînd instrucțiunea publică se va răspîndi în această țară, cînd autoritățile vor lăsa ca colegiul al 3-lea să lucreze liber, colegiul al 3-lea va fi o cetate mai tare a libertăților decît întîiul și al doilea. (*Aplauze.*)

Aceste cuvinte zise, sînt dator să exprim recunoștința mea, om bătrîn, onorabilului domn Ianoli, care a combătut, tînăr pe alt tînăr, aceste teorii, pe cari le pot aduce oamenii bătrîni, iar nu tineri, pentru cari viața se deschide acuma; și sînt dator să exprim recunoștința mea mai ales pentru cuvintele cu cari a sfîrșit cuvîntarea sa, zicînd că ceea ce trebuie să reclamăm generațiunei noi, tinere, trebuie să fie munca și caracterul. (*Aplauze.*)

Am auzit apoi, spre marea mea bucurie, vorbind pe onor. domn Nacu, care foarte rar ia cuvîntul, ceea ce dovedește că medită mai mult, și care a venit și a sprijinit trecutul și drepturile partidului liberal. Om convins, eminent liberal, reprezentant al noilor pături sociale și reprezentant într-un mod demn și nobil, Domnia sa a ținut să arate pozițiunea pe care partidul liberal trebuie să o aibă și să o mențină. Însă un lucru să-mi permită onor. domn Nacu, să-mi permită a face o mică protestare în contra acuzațiunei pe care în genere o aruncă partidului conservator, zicînd că marele păcat al partidului conservator e că niciodată n-a avut încrederea în națiune. Aci sînt dator să protestez. Dacă Domnia sa va lua cîte un fapt individual al boierilor din timpul de decadență, poate să

aibă dreptate, dar să nu generalizeze. Domnia sa să nu uite un lucru. Din nenorocire, pînă la 1848, și chiar pînă la 1856, în această țară nu erau decît boieri și țărani. În adevăr și țăranii puteau să devină boieri, și nu numai că în ministerele liberale de la '66 încoace sau de la '49 încoace am văzut fii de preoți, fii de negustori ieșind din rîndurile lor și ocupînd cu demnitate acea bancă, dar și chiar sub domnia regulamentară și sub Mihai Sturdza și sub Alexandru Ghica; în Moldova cunosc feciorul unui mic isprăvnicel, cunosc feciorul unui preot, care a fost ministru din cei mai capabili.

Era un fel de patriciat, care, ca și în Engiltera, căuta să-și împros-păteze sîngele prin sîngele poporan. Era cu neputință dar ca ei să nu aibă încrederea în națiune.

Poate se va zice că au degenerat; dar [i]mi voi permite să întreb pe domnul Nacu: Domnia sa, atît de erudit, atît de cunoscător, atît de cu sînge rece, cînd a zis acele cuvinte de acolo, de ce nu se uită spre aceste busturi ale Goleștilor, Cîmpineanului și alții? De ce nu și-a adus amînte că oamenii cari au făcut pe '48⁸ erau boierii, Cantacuzinești, Rosetti ști; în Moldova Ghiculești, Sturzești, toți erau feciori de boieri. Cîmpineanu, pentru care cer scuzele mele că l-am trecut cu vederea. În Țara Românească numai două, trei nume plebeiane au figurat în istoria de la '48; în Moldova toți erau boieri; în Divanul ad hoc feciorii de boieri au fost cari s-au lepădat de toate prerogativele lor, ei au chemat la banchet toate clasele societății române. Pentru ce dar această stigmatizare generală? Onor. domn Carp zicea: Sînt în această Cameră oameni cari știu că în casa părintelui meu se aduna tot tineretul Moldovei. Așa e. În casa lui Petru Carp ne adunam noi feciorii de boieri și combăteam boierismul, pentru că boierismul [i]și făcuse veacul. Dar cum credeți că noi, cari am oborît sistemul părinților noștri, ne-am îndoi de țară? Nu, domnilor, vă înșelați.

Mi s-a dat mie prin vîrstă să fiu unul din cei mai înaintați luptători în Moldova. Pe la 1837 făceam un rezel de moarte boierilor și mi-aduc aminte că un unchi al ministrului de externe, Tudoriță Sturdza, venea la tată-meu și-i zicea: Ei, cum se poate că băiatul dumitale, boier d-ai noștri, ne combate pe noi? Și bietul tată-meu, ca toți boierii cari simțeau că boierismul se duce, [i]și zicea: Ei, cucoane Tudorică, ce să facem? Lume nouă, noi ne ducem. Cu toate acestea, tată-meu tot mă chema și-mi zicea: Dar bine, Mihălăchiță dragă, d-apoi de ce ne combați? (*Rîsete.*) Esti boier și tu. — Da, sînt boier, [i]și ziceam eu, dar dumneavoastră nu sînteți ca boierii din alte țări. Eu am fost crescut în Prusia și nu între liberali, între conservatori; eram în pensiune la fiul lui Huffeland, care a făcut *Macrobotica* și care era ginerele urmașului celui mai mare feldmareșal al lui Frederic cel Mare, Schwerin; vara, toate vacanțele mele le petreceam la Schwerinburg, și acolo vedeam că erau două sate, un sat vechi, ruinat, și alt sat mare, frumos; era Altschwerinburg și Neuschwerinburg, și ce era acolo? În cel vechi erau bătrîni țărani; în cel nou erau aceia cari s-au împroprietărit după 1806 în Germania ca să scape Prusia de jugul lui Napoleon. Conservatorii boieri d-acolo scriseseră pe drapelul lor, după propunerea lui Stein și Hartenberg, ca articol de credință: Împroprietăriră țărănilor; scriseseră pe drapelul lor învățămîntul primar obligatoriu și în timpul de rezel în capul armatei lui Frederic și urmașilor [i]și vărsau sîngele lor cel mai prețios.

Și astfel ziceam părintelui meu : Iată ce am văzut eu acolo. Dar dumneavoastră aici, ce faceți cu țărani? Ce faceți cu luminarea lor? Ce faceți cu improprietărea lor? Nu mai vorbesc de apărarea țării. Ea căzuse. Prin urmare, nu-mi voiți răul dacă eu vă critic, și dovadă că am dreptate este că mai toți ne-au dat puterea în mină fără a rezista. Și cită deosebire, domnilor, când am auzit ieri pe onor. domn Carp zicând că proprietatea țăranilor e condițiunea de viață a țării, că țăranul improprietat este condițiunea principală ca țara să meargă bine. Atunci m-am transportat în anul 1863, când cel mai mare conservator, când cel mai mare ilustru orator dintre conservatori, Barbu Catargiu⁹, zicea că brațele țăranilor sînt capitalul proprietarilor. În 22 de ani cit progres s-a făcut !

Așadar, de ce noi să venim și să aruncăm conservatorilor că ei contează numai pe străini? Între altele, sînt de acord cu domnul Nacu cînd susține că Domnia sa se ține de principie și că nu se ia după cuvinte, și supune la un fel de interogatoriu, la un fel de catehism pe onor. domn Carp. Domnul Carp a răspuns la rîndul său și premisele sale mi-au plăcut și mie, însă sînt dator a mă înscrie contra concluziunii. Domnia sa vine și zice că lupta constituțională nu mai există, și că de acum înainte trebuie ca toți să fim o apă pentru a organiza statul român. Dar oare statul român nu este organizat? A mai zis dumnealui că lupta constituțională s-a sfîrșit. Cum s-a sfîrșit? Negreșit că nu mai putem sfărîma Constituțiunea; dar aplicarea Constituțiunii? Dar votarea ruajelor* care conduc acea Constituțiune? În aceasta trebuie să fim toți o apă?

Atunci ce mai încap Parlament? Ce mai încap partide? Și partide trebuie să fie. Dovadă că este așa este cerul și pămîntul, este chipul de vedere al domnilor capi ai partidei liberale și conservatoare, cum zicea domnul Nacu.

Domnul Carp zicea că nu este comună rurală, pentru că nu are încă capital, nu are inteligență, nu are oameni experimentați. Apoi cum putea să fie altmînterlea? Ia întrebați-vă cum a ieșit din mîna proprietarilor comuna rurală? Cu școală, cu învățătură, cu deprinderi? Nu, a ieșit cum se zice, lipită pămîntului. (Aplauze.)

Goală a ieșit. Comuna trebuie să aibă școale, pentru ca să fie cum este comuna în Germania sau în Franția. Apoi pentru că nu este așa, pentru că nu putem să o facem cum este idealul nostru, trebuie oare să o desființăm?

Și ce voiește Domnia sa să punem în loc? Cantoanele. Ce este cantonul? Cantonul este o aglomerațiune de patru, cinci comune, în capul cărora este un cap de canton. Ce are să fie capul acestor cantoane? Un slujbaș; așa este? Dar oare aceste două mii sau chiar o mie de capi de cantoane unde-i găsești? Și apoi comuna aceasta, pe care onor. domn Carp voiește să o desființeze, [i]și are și ea începutul ei, [i]și are rațiunea sa de a fi, și dovadă este că conservatorii, că ultraconservatorul domn Ștefan Greceanu se fălește și astăzi că a impus și domnului Lascăr Catargi crearea de voci virile, adică dreptul marelui proprietar de a face parte de drept în consiliul comunal.

Domnul P. Carp: Permiteți-mi a vă intrerupe. Eu manțiu comuna rurală, dar o distrag de la toate acele raporturi și atribuțiuni ale statului și inființez cantoanele, lăsînd comuna rurală a se ocupa numai de propriile trebi ale comunei și ale intereselor de la țară.

* În sensul de : funcționarea administrației (din fr. *rouage*).

Apoi, cum voți dumneavoastră să împărtășesc eu teoriile dumneavoastră cind veniți să cereți să desființăm consiliul județean, să desființăm comitetul permanent, să desființăm comuna, și apoi vom vedea ce are să rămână în urmă, vom vedea ce are să facă Camera? Va să zică nu mai voți autoritate județeană, nu mai voți autoritate comunală, voți prin urmare ce? Statul? Adică o mai mare centralizare, o centralizare mai oribilă decât este astăzi. Apoi, credeți dumneavoastră că la aceasta tinde societatea acestei țări, nu numai societatea liberală, dar societatea conservatoare chiar? Destul de strivitoare și prea mult încă ne este astăzi, și pentru noi și pentru dumneavoastră, onorabile domn Carp, atotputernicia statului față cu individul; și dacă este cineva conservator în adevăratul sens al cuvântului, și dacă este altcineva în toată puterea cuvântului liberal, toți, și unii și alții, nu trebuie să țintească în altă parte decât să scape pe individ de atotputernicia statului, care nu-l lasă să se miște. (*Aplauze.*)

Eu, domnilor, găsesc în această stare de lucruri un rău mare, și caut să înlătur cu desăvîrșire guvernul din aceste mișcări ale națiunii, și de aceea sint dator să declar că nu primesc aceste teorii, căci nu pot să dau statului și mai mult încă decât ce are astăzi.

Domnilor, noi avem prefectii de județ și dumneavoastră știți [în] ce stare sint prefecturile și subprefecturile, deși ei sint instituiți de atît timp. Apoi unde veți găsi dumneavoastră o mie de șefi de cantoane ca să-i puneți în capul cantoanelor? Eu sint proprietar călare pe Prut și cunosc această organizațiune a șefilor de cantoane din Basarabia. Acolo, acești șefi se numesc *galavai**. Să ferească Dumnezeu pe fiecare din țara noastră de acești galavai! (*Aplauze, ilaritate.*)

Cu ce aveți să-i plătiți? Dar să las de o parte pe galavai. Avem și noi notari și perceptori în Dobrogea, și onor. domn Em. Costinescu, căruia-i exprim recunoștința mea, cu toate micile erori ce le-a făcut, a chemat luarea-aminte a guvernului asupra Dobrogei. Apoi, știți dumneavoastră că nu legea organică a Dobrogei¹⁰ este de vină, căci legea este bună, și chiar guvernul austriac a luat-o ca s-o aplice cu mici modificări la Bosnia și Herzegovina. Întrebatu-v-ați dumneavoastră ce[-i] face ca să fugă, nu numai [pe] turcii, dar și pe bulgarii și pe nemții din Dobrogea? Și încă aceștia au trimis pînă pe la Cipru și în alte părți și au cerut de la domnul Tricupis, ministrul grecesc, să-i primească acolo și să le dea pămînt. Știți ce-i face să fugă?

Perceptorii și notarii fac pe toată lumea să fugă; perceptorul care merge de smulge de pe femeia turcului nu numai binișul, anteriorul, dar chiar vâlul ce ea poartă pe față, și nu ca să se plătească dările statului, dar pentru cei 9 la sută.

Iată, domnilor, din ce elemente avem să recrutăm pe acei capi de cantoane, căci nu avem să-i găsim din alte părți. Prin urmare, onor. domn Carp trebuie să vadă că cu asemenea teorii nu face posibilitatea înțelegerii partidului liberal cu partidul conservator, fie el bătrîn sau tînăr. În alegeri, să-mi permită onor. domn Carp să-i spun, că amici de ai Domniei sale au fost candidați ai partidului liberal național, și în Iași au ieșit deputați sub firma acestui partid.

Domnul Titu Maiorescu: Cer cuvîntul!

Fiindcă domnul Maiorescu a cerut cuvîntul, să-mi permită a-i spune și Domniei sale numai două cuvinte: nu știu ce atitudine a luat Domnia

* Corect: glavi!

sa ; știu numai atât, că domnul Maiorescu a ieșit în colegiul în care întotdeauna m-am ales eu, în colegiul unde de 20 ani și mai bine mă aleg eu, în județul nașterii mele, în județul unde de 200 de ani se cunoaște familia mea, acolo a ieșit Domnia sa, fără ca măcar să fi văzut județul Fălciu. Poate că Domnia sa n-a fost candidatul partidului liberal național, dar alegătorii Domniei sale au fost alegătorii partidului liberal național guvernamental. (*Ilaritate.*) Domnia sa a zis când a venit aci : Din minoritate am ieșit și în minoritate intru. (*Aplauze.*)

Așadar vedeți că partidele sînt trebuitoare și naturale, se impun chiar acelorora cari vin astfel în orice chip, căci este zicătoarea românească că „boala din născare leac nu are”. În adevăr, partidul liberal național, cum este astăzi constituit, zice : Biserica noastră este mare, deschidem ușile și ferestrele, liber este fiecare să vină și să mărturisească crezul său, că nu este decît unul Dumnezeu în cer și că cutare nume este profetul său pe pămînt. (*Aplauze repetate.*)

În adevăr, domnilor, acest catehism, această libertate mare cu ușile și ferestrele deschise a făcut că au intrat atîți noi neofiți, încît fiii credincioși ai partidului liberal, voind să iasă, nu au putut ieși decît pe ferestre. (*Aplauze.*)

Această este o critică pe care-mi permit să o fac într-un mod cu totul neinteresat, dar declar că mi-*ar* părea rău, foarte rău, cînd aș vedea că se face *fi** de toate principiile, că principiile dispar și că jocul natural al luptelor noastre, al lucrurilor noastre în Parlament nu mai este altul decît a face totul o apă. Cu aceasta nu cred că țara ar cîștiga, căci partidele sînt trebuincioase, partidele sînt sufletul a oricărei țări cu guvernul parlamentar.

În momente critice, în cazuri de salut public, noi am știut a ne uni cu toții, precum ne-am unit cînd a fost rezelul, cînd a fost să punem pe capul domnitorului nostru coroana de oțel. Dar în cele din întru lăsați să fie partide cari să se succedă la putere.

Domnilor, cum ați voi să nu fiu îngrijit cînd aș vedea că domnul Chițu, întiul primar fondator al comunei moderne Craiova, lucrează alături cu domnul Carp, care voiește să desființeze comitetele permanente, consiliile județene și să întemeieze în această țară un regim personal și pe urmă să vadă ce este de făcut ? De ce m-ai dat afară din Constituantă, onorabile domnule Carp ? Pentru a mă duce înapoi la principiile : unul întru toți și toți într-unul ? Ei, domnilor, istoria se va însărcina să vă dovedească că legea rurală care a sfărîmat puterea boierească prin sate a adus răsturnarea lui vodă Cuza.

Acum, domnilor, după ce am spus umila mea opiniune în privința irozilor politici cari au venit ieri și a făcut fiecare profesiunea sa de credință, viu la o sarcină cu totul neplăcută.

Eu, din minoritate infimă, neînsemnată, care atîrnă cu totul de generozitatea, de lealitatea, de capriciul marei majorități, în tot momentul pot să-i displac ; dar n-am ce face, sînt silit să vin să spun opiniunile mele în privința răspunsului la discursul tronului, care este la ordinea zilei.

Domnii mei, dacă acest mesaj ar fi venit și ar fi zis că salută reprezentanții țării venită în urma noielor alegeri, dacă ne-ar fi dat numai oarecari cuvinte regale de bună venire, de încurajare, cum cîteodată s-a făcut, adică dacă ar fi fost un mesaj englezesc, n-aș fi zis nimic și aș fi

* Se disprețuiește (din fr. *faire fi de*).

votat ; însă nu este așa. Mesajul voiește mai întâi să constate că liniștea s-a păzit mulțumită prudenței națiunii și a spiritului său de legalitate, și să dea pe de altă parte guvernului un brevet cum că a fost foarte corect. Apoi, domnilor, unde nu este ceartă, nu poate să fie altceva decât liniște.

În țară n-a fost ceartă, căci partidul cel mare, rival, s-a ținut afară din luptă, și repet și acum ceea ce am mai zis, că rău a făcut. Dar ce a fost ? Au fost câțiva liberali, cum domnul Dimitrie Brătianu ¹¹, eu și alții, cari ne-am pus în luptă. Ei ! Cum voiți dumneavoastră ca eu să viu și să constat că n-a fost luptă și că n-au fost chiar întruniri ? Admit că guvernul s-a abținut cu desăvârșire ; dar poate guvernul să garanteze că și zelul al prea zeloșilor prefecti s-a ținut la aceeași înălțime de nepărtinire la care s-a ținut guvernul ?

Onor. domn Carp a zis un cuvânt și este foarte adevărat : Prefecții însemnează alegeri, subprefecții alegerii, primarii alegeri și în timpul alegerii nu este administrațiune, sau, dacă este administrațiune, este toată și întreagă numai pentru alegeri. Domnilor, nu voi să mă pun pe mine în joc, dar atât [i]mi permit să zic : că am asistat și am văzut cu ochii mei când poliția mergea și lua pe alegători, [i]i ducea, [i]i întovărășea, [i]i trimitea unii de la alții pînă în sala de alegeri. Alegerile s-au făcut în luna noiembrie, în timpul iernii ; agenții poliției erau toți îmbrăcați unii cu haine noi, aceia se găseau mai bine îmbrăcați ; dar alții erau cu haine de vară, cu pălării de paie în cap ; am mai văzut alegători poftiți cu cîte trei, patru zile mai înainte de ziua alegerilor, întocmai cum se poftesc la balurile mari cu cinci, șase zile mai înainte ; acestea le-am văzut eu cu ochii mei.

Așadar, nu trebuie să ne dăm acest brevet de neintervenire și libertate absolută în alegeri. Recunosc un ce, și acesta este meritul legii electorale, care, aplicată cu sinceritate, înfățișează asigurarea libertății votului mult mai mult decît legea trecută ; și aci, de la această tribună, eu, membru al minorității, adresez magistraturei întregi profundul meu respect și profunda mea recunoștință pentru chipul cum cea mai mare parte din magistratii trimiși să prezide biurourile electorale și-au îndeplinit misiunea lor. (*Aplauze.*)

Eu voi fi silit dar să votez în contra acestui paragraf.

Pe urmă zice mesajul :

„Sînt fericit a vă putea asigura că raporturile noastre cu toate puterile, și mai ales cu acele vecine, sînt din cele mai bune și mai cordiale. În mijlocul unei ere de pace, ele nu pot decît să contribuie la dezvoltarea și întărirea noastră și țara-și va îndrepta toată atențiunea și toate silințele sale în crearea de noi mijloace de prosperitate morală și materială”.

În partea a doua a acestui pasaj se spune un mare adevăr, cum că pacea între cei mari, obișnuit este și o liniște pentru cei mici ; dar citeodată se întimplă că, tocmai în mijlocul păcii celei mari, cei mici sînt sacrificați, și vă aduc aminte că atunci cînd se încheiasă Sînta Alianță de la 1815 — 1823 ¹², prin Congresul de la Leibach, Italia s-a văzut sugrumată pentru jumătate secol. Sînt incredințat de asigurările ce ni se dau că trăim în cele mai bune relațiuni cu puterile străine și mai cu seamă cu cele vecine. Dar aceste asigurări, această menținere a păcii și a bunelor relațiuni trebuie să se întindă pînă acolo încît noi să nu avem dreptul de a ști ce se face cu interesele noastre cele din întru cari au relațiuni cu puterile străine ? Sîntem datori să întrebăm dacă relațiunile noastre sînt bune, atunci cînd ne vedem loviți și striviți în cutare și cutare cestiune. Sîntem noi mulțumiți în privința relațiunilor din afară și nu trebuie să avem alt nimic decît

cuvîntul că relațiunile sînt bune? Oare reprezentățiunea națională trebuie să-și mărginească competența în acel cerc care este dat dietelor provinciale din Austria, care nu se ocupă decît de drumuri și de școale?

Apoi, domnilor, sub domnia vasală, acest Parlament primea în tot anul relațiuni, carte verde, carte roșie, în care se arăta corespondința ce a urmat în privința diferitelor interese ale țării. De o bucată de vreme, de cînd tocmai am căpătat independența, Parlamentul, încetul cu încetul, a fost despuiat de dreptul de a deschide, de a citi acea carte verde. Și astăzi, spre marea mea mirare, am auzit pe domnul prim-ministru¹³ refuzîndu-se să ne dea corespondința asupra unei cestiuni de toate zilele, cestiune economică. S-a refuzat a ne arăta ce domnul ministru de externe a făcut pentru ca convențiunea comercială¹⁴ să fie și pentru noi ceea ce este pentru Austria, de a ne duce vitele noastre acolo. Oare aceasta este o corespondință diplomatică? Este o cestiune ca cestiunea Dunărei¹⁵? Este o cestiune comercială de toate zilele; precum Austria ne întrebă dacă postavul cutare este postav sau aba, dacă pielea cutare este teletin sau iuft, tot asemenea putem să întrebăm și noi pe guvern ce corespondință a avut asupra acestor afaceri comerciale.

Domnilor, voi lua de exemplu chiar pe marele cancelar al Germaniei¹⁶, pe omul de fer și de oțel care contestă dreptul Parlamentului de a fi Parlament, care zice Parlamentului: Puteți hotărî ce veți voi, dar pe mine nu mă puteți da afară; afară mă poate da numai împăratul. Cu toate acestea, acest bărbat de stat, în cestiuni de interese materiale, economice, publică cărți, nu știu dacă sînt verzi sau roșii, dar am văzut că a publicat o carte întregă în privința coloniilor, cari mi se pare că se numesc *Agra Pequena*, și ce corespondință? Corespondință abia sfîrșită, pentru că acum abia se termină cestiunea la Conferința din Berlin. Și noi vedem că ministrul de externe la răspunsul făcut domnului Frumuseanu în Senat, Domnia sa care imputa senatorului neștiința, Domnia sa tocmai a dovedit cea mai mare neștiință asupra afacerii, spunînd că Austria nu a închis granițele într-un mod sistematic, pe cînd granițele sînt închise prin anume lege. Cînd vedem dar asemenea lucruri, nu avem dreptul să cerem corespondință ministerului?

Mai este, domnilor, o altă cestiune. Noi am făcut sacrificii pentru a căpăta acea parte din țară numită Dobrogea și care este declarată prin Constituțiune că face parte integrantă din România. Ei bine, toate țările și-au fixat granițele lor; Grecia are granițele limitate, Serbia asemenea, Muntenegrul, Bulgaria etc., numai noi stăm astăzi cu fruntariile nehotărîte de la Ilanlic și pînă la Arab-Tabia. Fruntariile noastre atîrnă de energia patrulelor; cari patrule vor fi mai energice, acelea vor avea în partea lor mai mult tărîm; dacă patrulele bulgare vor fi mai tari, vor da îndărăt pe români și viceversa, așa încît se poate întîmpla ca la o nouă delimitare să ne trezim cu sate întregi, cu școale, cu cazarme făcute de noi că sînt în posesiunea bulgarilor.

După atîția ani de cînd Dobrogea este sub administrațiunea noastră, la Silistra Nouă este un scandal, așa încît proprietarii nu au nici o siguranță și sînt deposedați de bulgari.

Viu la altă cestiune:

„Pe calea urmărită de mai multe generațiuni am ajuns astăzi la o linie de demarcațiune care va face epocă în viața noastră ca stat și ca popor. Lucrarea pentru constituirea statului român este îndeplinită. O altă misiune, de nu mai mărează, desigur mult mai grea și mai laborioasă,

ni se impune de acum înainte. Trebuie să stabilim societatea noastră în condițiunile de viață modernă a celor [l]alte societăți, spre a răspunde legitimelor aspirațiuni ale întregului popor și spre a pregăti și a asigura României un viitor plin de prosperitate”.

Iată, domnilor, că în anul mîntuirii 1884, la 15 noiembrie, guvernul vine să vă spună cum că lucrările pentru constituirea statului român sînt sfîrșite. Ei bine, eu știam că lucrările pentru constituirea statului român sînt sfîrșite încă de la proclamarea independinței, căci regalitatea n-a fost decît rezultatul proclamărei independinței; eu știu că după Tratatul de la Berlin, după ce s-a terminat cu cestiunea Basarabiei și după ce s-a făcut modificarea articolului 7 din Constituțiune, am fost liberați de orice îngrijire din afară; cestiunea Dunărei nu ne-a împiedicat să ne organizăm.

Iată ce zice guvernul în mesajul de la 1879 :

„Sperînd și așteptîndu-ne că în curînd vom fi liberi de preocupățiuni exterioare, cu atît mai mult activitatea noastră va trebui să fie concentrată asupra îmbunătățirilor noastre din lăuntru, asupra îndestulărei treburilor noastre morale, materiale, economice.

În timpul rebelului, în timpul complicațiunilor noastre internaționale, aceste trebuințe, în mare parte, au fost neîngrijite. Acum a sosit timpul ca, cu forțe întrunite, Camere și guvern, să ne punem serios la lucru”.

Și mai departe, iată ce zice :

„România de peste Dunăre, Dobrogea, reclamă toată binevoitoarea dumneavoastră îngrijire.

În excursiunea ce am făcut în noua provincie română, m-am încredințat că acolo posedăm un capital mare de devotament și de iubire către noua lor patrie, din partea întregelor populațiuni de orice naționalitate, de orice confesiune. Este de datoria noastră, este de interesul nostru de a conserva și dezvolta acest prețios capital moral; și am ferma convicțiune că orice sacrificii vom face pentru îmbunătățirea și înflorirea Dobrogei vor fi mănoase în rezultate folositoare pentru întregul stat român. Dumneavoastră veți avea în curînd a vă pronunța asupra proiectelor de legi privitoare la organizarea acestei provincii și la regularea proprietăței rurale în aceeași parte a țării”.

Prin urmare, vedeți că tot acest limbajiu s-a ținut la 1879 și sînt de atunci 5 ani. În acești 5 ani nu am avut nici o grijă. Ca să nu vă obosesc cu citirea, vă rog să citiți mesagiile de la 1880, '81 și '82 și veți vedea neconținut zicîndu-se îmbunătățirea stărei lucrurilor din întru. Proiectele anunțate, parte sînt în cartoanele ministerului, parte sînt nelucrate, parte stau pe la noi și altele pe la Senat, și acum, după 5 ani, vine guvernul să ne spună : „De acum înainte era nouă”. Dar eu știu că această eră nouă a început după Tratatul de la Berlin.

Domnilor, dacă este ceva care acum trebuie să ne preocupe, este asigurarea independenței magistraturei. Ori cu ce păreri veți veni, trebuie să faceți ceva, căci starea actuală nu se mai poate tolera; trebuie neapărat ca justiția, această a treia putere din stat, să aibă și ea independința sa, și independința astăzi nu are. Am văzut pe unii că s-au pronunțat pentru eligibilitatea magistraților. Declar de mai înainte că această idee nu o aprob, și adresez mulțumirile mele onor. domn prim-ministru, pe care l-am auzit zicînd că va trece multă apă pe Dîmbovița înainte că dorința domnului Rosetti să se realizeze în privința eligibilităței magis-

trătorei ; și nu am decît să fac omagie domnului Tache Ionescu, care altă dată a scris cu mult foc în privința electivității magistraților, că astăzi a făcut amendă onorabilă și a mers mai departe, căci voiește ca de la popor să dea acest drept de electivitate ministrului.

Eu sînt ca și domnul Carp în această privință, sînt fiul părintelui meu ; și părintele domnului Carp și părintele meu, în Regulamentul organic de la 1832, ziceau aceste cuvinte : „Temeiul neschimbării judecătorului este obștește cunoscut de folositor, pentru că prin aceasta se dă judecătorilor îndeminare de a cunoaște mai bine datoriele lor, de a câștiga toată ispitirea* trebuincioasă, de a se deprinde la o sistemă de legi, de pilde, de principii temeinice și potrivite ; așadar, dacă după trecerea de nouă ani domnul și Obșteasca Adunare ar găsi cu cale că temeiul schimbării judecătorilor s-ar putea aplica cu folosință, la o asemenea împrejurare rămîne ca să-l legiuiască și să-l pună în lucrare”.

Domnilor, după 50 de ani socotesc că este de datorie pentru urmașii aceluia cari în 1832 proclamau acest mare principiu al sustragerii justiției din luptele politice să îndeplinească aceasta. Cum, domnilor ? Atunci, cînd nu era învățătura atît de rîspîdită în țară, încă se socotea că mai bine este să fie un om cu bun-simț și asigurat în independința lui decît să fie învățat și să-l ții sub dependința superiorului lui ; și de aceea toți, chiar cei de la 1848, au cerut independința magistraturei. Am putut dobîndi neschimbarea membrilor Curței de casațiune și, orice s-ar zice, Curtea de casațiune este cel de pe urmă refugiu al speranței aceluia asupriți prin instanțele de mai jos. Cum, domnilor ? Școalele noastre dau pe fiecare an un număr însemnat de tineri învățați ; țările străine de asemenea ne trimit din facultățile lor iarăși un număr însemnat de tineri, cari fac gloria acelei facultăți, laureați cari sînt înscriși cu multe laude în condicele facultăților din străinătate, și nu am putea noi găsi astăzi un element îndestulător ca să dăm și țării noastre aceea ce există în ultramonarhica Prusie, unde un judecător nu se strămută o dată cu capul, chiar înaintea unei înalte crime, fără a fi judecat ?

Rog pe domnul ministru să dea acestei țări inamovibilitatea măcar a curților de apel și credeți-mă că în momentul acela țara va răsufli. Nu atac pe miniștri, nu le zic că fac numiri rele sau că fac destituirii nemotivate, dar nu poate să fie magistrat independinte cînd el știe că în tot momentul un fir telegrafic poate să-l destituie. Domnul Carp v-a citat un fapt, și eu, fără să voiesc a acuza pe nimeni, voi cita un altul, voi spune că în județul Fălciu, cînd judecătorul de instrucțiune s-a hotărît să pună pe o persoană care era arătată cu degetul că a contribuit și a condus brațul aceluia care a asasinat pe socrul său, deodată firul telegrafic i-aduce știrea scoaterei sale din funcțiunea de judecător.

Acel judecător de instrucțiune este astăzi în această Cameră, deputat al colegiului al II-lea de Fălciu, să-mi dea dezmințire dacă nu este așa ; fac apel la domnul N. Teodoru, să spună dacă nu a fost destituit ...

Domnul N. Teodoru: Așa este.

Vilva, gira publică d-atunci a mers și mai departe și s-a constatat că un osîndit la munca silnică pe viață era ocrotit d-acea persoană ; [i] era mîna dreaptă. Acel individ se cheamă Leușteanu și într-o bună dimineată acest Leușteanu se găsește asasinat cu trei, patru lovituri de pușcă, dor-

* Experiența.

mind împreună cu un altul. S-a arestat asasinul, care în cele dintii zile a zis : Dacă nu voi fi scăpat, atunci și alții au să șadă alături de mine. Se formează o curte de jurați, compusă din jurați de porunceală ; cel de al doilea asasin se descoperă că ieșise din închisoare și se dusesse pe la moșia Sgura ca să întemeieze un alibi. Se destituie directoarele penitenciarului ; atunci asasinul pierde curagiul și trimite să cheme pe fostul său șef de armată, căci fusese mai înainte dorobanț, zicînd că vrea să spună totul. Acesta venind, asasinul i-a zis : Cutare m-a pus să împușc pe acela care a împușcat pe socrul său. Mai mult încă, am fost pus să ucid și pe alții, între care și pe domnul D. Castroianu, care este un om bogat. Atunci căpitanul cheamă pe procuror și pe judecătorul de instrucțiune, care încheie un proces-verbal.

Un tînăr procuror, despre care domnul ministru al justiției mi-a spus singur că este un băiat de toată cuviința și de toată onestitatea, pe care onor. domn Tacu mi se pare că-l cunoaște, face o depeșă către Senat, o eroare de formă, căci se adresează direct la Senat, în loc să se adreseze la ministrul justiției, ca să-l facă să ceară să se permită urmărirea celui care a fost denunțat de către cel închis ; se adresează către Senat d-a dreptul, și Senatul zice că mijlocirea trebuie să-i vină din partea ministrului de justiție. Mai nainte însă de a veni la Senat domnul ministru, procurorul acela, văzînd că a greșit, se apucă și-și face raportul său ministrului și-i zice : Binevoiiți, domnule ministru, și cereți de la Senat învoirea ca să urmăresc pe domnul X., și onor. domnul ministru de justiție-i zice : Ca răspuns la raportul dumatăle, am cerut de la rege destituirea dumatăle. Domnul ministru nu găsește că acel procuror a făcut numai o simplă greșală de formă, ci imediat dă afară din serviciu pe acel tînăr pentru care pînă aci nu avusese decît laude a-i da.

Negreșit nu am nimic de zis în contra procedurii în destituiri și numiri ce s-ar crede în drept domnul ministru să facă ; nu este această treaba mea, dar domnul ministru după ce a destituit pe acel tînăr trebuia să vină înaintea Senatului cu cerere de urmărire. Domnia sa însă nu a făcut această, cu toate că și alții și eu am zis domnului ministru : Nu ești în drept să suspenzi mersul justiției, nu poți să oprești urmărirea ; și Domnia sa a răspuns că Senatul ar fi numit o comisiune de anchetă care va avea să cerceteze.

Dar ce are a face comisiunea aceea de anchetă asupra operațiunilor electorale cu urmărirea unei crime, a unui asasinat ? Eu știu și am citit în „Monitor” că Senatul a numit o comisiune de anchetă care are să cerceteze cazurile de nulitate și de violență ce s-a zis că a avut loc cu ocazia unei alegeri, iar nicidecum să intre în cercetări cari sînt de competența numai a justiției.

În urma destituirii procurorului, a judeului de instrucțiune, vă închipuiți oare dumneavoastră cît au să se teamă toți acei cari au avut nenorocirea să displacă acelui om important, cînd au văzut atîți slujbași mari destituiți cari aveau și dreptul și datoria să urmărească pe acel asasin ?

Eu unul, domnilor, trebuie să vă mărturisesc, sînt foarte fricos, și de aceea mai toată vara șed în Dobrogea, în partea aceea a Dobrogei care nu este locuită decît de turci și de tătari, și cu toate acestea, noaptea la miezul nopții, mă pun în trăsură și numai cu un baston, fără armă, fără pușcă, mă duc pînă la Mangalia, și mă duc mai liniștit decît m-aș duce în județul Fălciu, unde nu m-am dus încă de la februarie ; pentru

că dacă domnul Castroianu, omul care nu se ocupă cu politica, care nu se ocupă decît de interesele sale, a fost desemnat să fie asasinat, i s-a denunțat și lui aceasta întocmai cum s-a denunțat comitelui Tolstoi că este luată hotărîrea de a-l omorî, cum să nu am eu frică, eu care fac politică ? (Aplauze.)

De aceea zic, domnilor, că ar fi timpul să se dea magistraților sau mai bine să se dea țării garanția ce ea trebuie să găsească în justiție.

Atît ceream și noi, și atît am scris împreună cu onor. președinte al consiliului în programa de la Mazar Pașa¹⁷, unde am făgăduit țării să-i dăm o justiție independintă.

Dar iată că un tînăr se ridică astăzi și zice că, dacă vom asigura o stabilitate magistraturei, vom închide tinerimei drumul pentru 20 de ani. Ei, domnilor, nu vă fie teamă ; nu vom închide poarta nici unei științe, pentru că mai presus de noi există un factor care împutinează în toate zilele numărul trăitorilor și care deschide poarta viitoarelor talente, acel factor este moartea. Cîți au murit din Curtea de casațiune de la 1862 ! Cîți nu mor pe fiecare zi !

Prin urmare, iată locul deschis pentru cei ce vor veni. Să nu se îngrijească generațiunea viitoare că i se închide poarta prin inamovibilitatea magistraților.

Domnilor, sînt fericit de cuvintele pe care le găsesse în mesagiul tronului, unde citesc :

„Sînteți chemați a da justiției garanții puternice, magistraturei mai multă siguranță, și justițiabililor încredere și înlesnire”.

Vedeți că pun cuvintele mele sub apărarea și protecțiunea acestor promisiuni cari figurează în discursul tronului. Însă sînt dator să recunosc că acestea s-au zis și la '79 și la '80 și la '81 și la '83. Eu voi fi fericit ca aceste lungi și repetate promisiuni să se realizeze în sesiunea anului 1884—1885.

Mai zice mesagiul :

„Sînteți chemați a conlucra împreună cu guvernul meu la îmbunătățirea sistemului administrativ, puîndu-l la înălțimea progresului realizat și a cerințelor unei bune și solide organizațiuni interne”.

Vă mărturisesc, domnilor, că și aci nu cred că trebuie să mă unesc cu guvernul, precum nu m-am unit nici cu onor. domn Carp cînd susținea că avem de organizat statul român. Eu cred că, cu oarecari legi de ordine nepolitică, am putea să avem o administrațiune foarte bună și voi argumenta cu niște cuvinte foarte drepte ale onor. domn Costinescu, care a zis că administrațiunea e o cestiune de educațiune și de direcțiune. Da, domnilor, așa e. Administrațiunea actuală ar merge de minune cînd ar fi o direcțiune bună, și cit pentru educațiune, iarăși guvernul nu ar avea decît a îndeplini ceea ce a promis de patru ani și care aproape s-a realizat : o lege de înaintare în ramura administrativă ; legea e făcută sub ministerul onor. domn I. Brătianu, cu aprobațiunea Domniei sale supusă în Cameră votată de dînsa și trimisă la Senat, unde zace de patru ani. Poate să nu mai corespundă actualelor trebuințe ale țării, dar e constant și pozitiv că trebuie să asigurăm și soarta funcționarilor administrativi ; este de trebuință să căutăm administratori cu educațiune și, odată acei funcționari numiți, trebuie să aibă o bună direcțiune și o stabilitate, după cum s-a spus de onor. domn Nacu. Vedeți, domnilor, că iau argumentele de la oratori amici ai guvernului. Școalele noastre dau o mulțime de tineri ;

toate locurile sînt ocupate și n-ar fi bine ca tinerii cari au să mai vie să-î lăsăm să se arunce în luptele politice, ci ar trebui să le deschidem drumul administrațiunei. De aceea nu merge nimeni în administrațiune pentru că nu găsește garanții; toți se duc în magistratură, unde găsesc oarecari garanții, slabe, dar tot au magistrații o lege de înaintare; se calcă de ministru uneori, dar nu* excepțiune. Nu e o generalitate.

Onor. domn Rosetti a propus să se numească subprefecți din licențiați în drept. Au făcut unii jocuri de cuvinte, ziceau licențiați în băuturi spirtoase etc.; faptul pozitiv însă era că astfel am fi putut avea un personal de subprefecți cu studii, și știți dumneavoastră că știința deșteaptă în om sentimente de demnitate și independență. Apoi, pe lângă nestabilitate, mai sînt și atîtea alte strîmbătăți cari se fac, și cari sînt scandaloase...

Un om care muncește 12 și 16 ore pe zi în timp de 30 de ani, după 30 de ani se vede că, în loc să fie înaintat, i se pune asupra lui, permiteți-mi cuvîntul, un mucos; vedem că se iau oameni numai pentru că au studiat și, de abia le-a ieșit favoritele, se iau și se pun deodată capi de diviziuni și de secțiuni. Apoi, ce stimul mai este pentru acel biet funcționar onorabil care a muncit atît timp și care se gîndește că are să-i vie și lui rîndul la înaintare, cînd se va deschide loc vacant, fie prin demisiune sau moarte, și deodată vede că nu-l înaintează, după cum s-ar cuveni, ci se aduce unul de afară pe care-l pune în acel loc deasupra lui?

Era și sub vodă Știrbei administrațiune, și vodă Știrbei a fost fiu de o mare familie din țară; dar chiar acel fiu de mare boier a început cariera sa de la conțipist¹⁸. Nu cred că-i va părea rău domnului Cîmpineanu cînd voi spune asemenea că chiar Domnia sa, sau fratele Domniei sale, tot de la conțipist a început.

Feciorul cutăruia are popularitate în piață; feciorul cutăruia este favoritul meu; [î] iau și-l pun în capul administrațiunei, [î] pun prefect și apoi cer prefectului să fie instrument al meu. Dar calcă legile, calcă cuviințele, strică județul întreg. N-aude, n-avede, n-a greul pămîntului! (*Ilaritate.*) Nu sînt azi prefecți cari sînt un scandal, cari au făcut fapte pentru care strigă lumea întreagă? Și cu toate acestea nici un comunicat în „Monitor”, trec toate în tăcere. Sînt nenorocite de județe cari au schimbat cîte șapte, opt prefecți; sînt nenorociți de prefecți cari au fost permutați de 9 și 10 ori, și aș dori ca onor. domn prim-ministru să mă contrazică; căci-i voi cita numele unui om pe care domnul prim-ministru de nouă ori l-a găsit că este incapabil de a fi prefect, și de nouă ori l-a pus prefect; este domnul Boianu. Eu știu că atunci prefectul este bun cînd stă mai mult la un loc, cînd cunoaște localitatea. Prin urmare, vedeți că în privința aceasta mi se pare că mergem rău. Dar să zicem că această apreciere aparține domnului ministru. Este însă altă cestiune.

Onor. domn Nacu v-a citat un tratat foarte interesant, care s-a citit în congresul medical, este o monografie a doctorului Beșteleiu despre starea țărănilor.

Ei, domnilor, vă rog să luați această carte, s-o citiți și nu mai aveți nevoie de alte argumente, și această scriere nu este o lucrare politică, nu este o operă a unui om de partid, este o carte făcută din punct de vedere științific, este opera unui om de știință. Ea arată starea țărănilor, arată indiferența ce el găsește în toate ramurile administrațiunei și arată mai cu seamă că pentru țărani nu există nici o îngrijire, că ei mor ca muștele,

* Citește : este !

mor cu viață, cum se zice, fără ca vreodată să se știe ceva de către medicul primar sau de cel de plasă.

Oricine a trăit și trăiește la țară este privitor al acestui dureros spectacol; boalele s-au înmulțit la țară și populațiunea descrește.

Apoi, cea dintii datorie a oricărei administrațiuni este ca să aibă durere de inimă pentru populațiunea țărănească, s-o ferească de mortalitate și s-o împingă cât mai mult spre înmulțire, căci ea este baza naționalității noastre. Populațiunea noastră de la țară merge cu desăvîrșire descrescînd și să-mi permiteți a vă spune că nu sînt exacte acele publicațiuni sau date cari spun că populațiunea noastră crește. Da, recunosc și eu că crește, însă în ce condițiuni și cu ce elemente?

O voce: Cu jidanii.

Nu cu jidanii numai; țara noastră e binecuvîntată de Dumnezeu și vin străini din toate părțile, dar aceasta nu se cheamă creșterea populațiunei noastre. Luați orice statistică medicală în privința țaranului și veți vedea acolo lucruri cari trebuie să ne înspăimînte pe toți.

Ei, domnilor, trebuie să apărăm populațiunea rurală, trebuie să-i apărăm viața, să-i înlesnim condițiuni de bun trai; aceasta este datoria administrațiunei; dacă nu se face aceasta, nu este administrațiune. Și să nu mi se zică cum mi s-a zis odată de către domnul Chițu, cînd tot de la această tribună vorbeam de administrațiune, și Domnia sa, ca om de spirit, făcînd o trăsură de spirit, [î]mi zicea: Apoi nu merge mai rău decît administrațiunea de sub dumneata. Dar cînd am venit eu să vă spun dumneavoastră că administrațiunea a fost bună sub mine? Eu, domnilor, vă zic că trebuie cu toții să ne ocupăm să facem ca administrațiunea să fie bună. Însă, pe cită vreme cei însărcinați cu administrațiunea vor fi agenți electorali și vor continua să fie siguri de impunitate, pe cit vor fi favoriți ai zilei, să nu credeți că vom avea administrațiune bună.

Vin acum la partea privitoare la învățămîntul public.

Aci voi fi foarte scurt și voi zice ce a zis onor. domn Nacu și onor. domn Carp, cum că învățămîntul public nu corespunde la sacrificiile mari ce le face țara. Și nu este aci atîta vina guvernului, vedeți sînt nepărtinitor, ci este vina a unora din mulții profesori cari din cariera de profesori, în loc să facă un apostolat, au făcut o carieră secundară, și astfel Universitatea de Iași — și aceasta o declar sus și tare, căci și eu sînt unul din aceia cari au pus piatra unghiulară Universității de Iași —, Universitatea de Iași, care este față în față cu Universitatea de Cernăuți, care este avangarda germanismului, precum Universitatea de Iași este avangarda românismului, și ne apără de germanism de o parte, de slavism de alta, Universitatea de Iași trebuie să fie pusă în alte condițiuni decît este pusă astăzi. Eu iau act de cuvintele ce a zis domnul prim-ministru la banchetul de la Iași, făgăduind că va face din orașul Iași o Atenă a românismului.

Numai [î]l rog să nu fie și acesta un cuvînt de zădărnice cum au fost atîtea altele.

Cum voiți dumneavoastră ca nivelul învățămîntului să nu fie căzut atît de jos, cînd dintre profesorii de la Universitatea de Iași nouă lipsese mai perpetuu de la catedrele lor?

În Germania unde profesorii sînt cu totul alte ilustrațiuni și unde sînt peste 25 de universități, numărul profesorilor cari-și lasă catedrele

lor ca să meargă în Reichstag nu se suie la 10. Și Universitatea de Iași singură la noi ne trimite nouă aici. *Nomina odiosa sunt*, dar sînt profesori cari de doi ani și-au lăsat catedrele ; sînt profesori cari n-au măcar suplininți, și eu nu sînt din aceia cari cer să avem și agregati ; eu am fost în contra agregatilor, pentru că agregatii se dau atunci cînd este o cauză legitimă de neputință pentru titular : cînd este bolnav, cînd este vacantă ; dar nu pentru ca agregatul să țină catedra și titularul să vină să facă discursuri la tribuna țării ; aceasta nu se poate. Și, avînd agregati, de ce nu ar face și agregatul tot așa ? Și atunci să numim agregat la agregat. Dar țara n-are mijloace să-și dea atîta lux.

Închei, domnilor, cu cuvîntul acesta : dacă dumneavoastră voiți să aveți oameni de știință, dumneavoastră cari știți ce este profesorele, ajutați pe guvern ca școala să fie pentru școală, iar nu pentru profesori. (*Aplauze.*)

Mesagiul tronului mai zice :

„Biserica, care în toate împrejurările a împărțit aceeași soartă cu națiunea și care întotdeauna a fost strîns legată cu dînsa, va fi desigur obiectul preocupărilor Domniilor voastre celor mai neadormite. Sper că îmbunătățirea stărei preoților de mir și o mai bună direcțiune a învățămîntului ecleziastic vor putea fi realizate chiar în cursul întîiei dumneavoastră sesiuni”.

Dar biserica noastră suferă rău, biserica are rane cari au să se prefacă în cangrenă, dacă societatea nu va veni să taie cu cuțitul în cangrene. (*Aplauze.*)

Domnii mei, preotul bun, curat, este preotul de mir, el face parte din familia civilă. Am văzut că s-a înfățișat un proiect de îmbunătățire a stărei lui ; dar ce îmbunătățire ? Să li se dea o leafă mai bună.

Eu cunoasc multe biserici unde preoții au și azi lefi bune ; dar nu în leafă constă îmbunătățirea. Altul este jugul de fier care apasă asupra preoților și care nu lasă ca biserica ortodoxă să fie democratică. (*Aplauze.*) Cunoasc astăzi eparhiile unde preoții nu cutează să iasă din barieră fără să aibă autorizațiunea pe care o solicită cu săptămînile. Să vă arăt dezacordul care este cînd vine un străin și se plîmbă pe străzile Bucureștilor și vede pe preot într-un costum și cînd vine la Iași [î] vede în altul ? Atît sînt de îndărătnici, de reacționari acei de cari depind preoții, încît nu primesc măcar ca potcapiul să ia o formă mai modernă. Preoții din Rusia au un costum care nu scandalizează pe nimeni. La noi însă pînă azi văd cu destulă părere de rău că, castă călugărească nu s-a înțeles ca să dea religiei ortodoxe române o haină uniformă, ca să știe ceilalți eterodoxi că este același cler, iar nu altul la Craiova, altul la Iași, și altul la București.

Ia citiți dumneavoastră, domnilor, reproducțiunea stenografică a ședințelor Sinodului. Vă veți pune cenușă pe cap și vă veți ruga lui Dumnezeu să facă minunea să se coboare Sfințul Duh în Sinod. (*Aplauze, ilaritate.*)

Domnilor, sînt dator să declar, cu rizicul chiar de a displace părinților din Sinod, cu rizicul chiar de a atrage blestemul, anatîna asupra mea, ca să nu mă îngroape în loc sfînt, sînt dator să spun adevărul pentru ca să scap pe altul . . . (*Aplauze.*) Biserica ortodoxă română este întemeiată pe libera cercetare ; aceasta este dogma noastră principală ; întru aceasta se deosebesc biserica noastră de biserica apuseană, aceasta face

sufletul marilor dascăli Vasile Chrisostomul, Grigorie Teologul, cari au apărut dreptul de liberă cercetare. Numai la catolici este infailibilitate; numai zisele papei *ex cathedra* fac dogmă. Ultramontanismul însă a străbătut astăzi și la noi, și acolo e buba aceea rea care trebuie tăiată cât mai repede, căci este în interesul societății civile ca țara aceasta să albească religione în care să creadă; trebuie să ducem acolo sînge nou și sîngele nou să fie în aceia chiar cari sînt în capul Sinodului. (*Aplauze.*) Nu vor zice că este păgînesc lucru ceea ce cer eu, căci este organizarea Sintului Sinod întocmai cum a cerut-o în Divanul ad hoc însuși clerul, avînd în cap pe episcopul Melchisedec și pe episcopul Calinic Miclescu; aceștia trăiesc și ei au primit amendamentul cu majoritatea votată de Cameră, în care se zicea că și clerul laic trebuie să fie reprezentat în Sinod. (*Aplauze.*)

Atunci va fi un Sinod democratic și pe urmă veți vedea dumnea-voastră ce va fi. Am emancipat pe țigani, am emancipat pe țărani, ei bine, să emancipăm și pe preoții de mir. (*Aplauze.*)

Armata, domnilor, armata este fala țării, este puterea țării; la ziua de pericol este salvatoarea sau martira țării; toate simpatiile sînt cîștigate pentru dînsa; dar sînt și aci imperfecțiuni, și, dacă nu le ating, este că nu voiesc ca armata să aparțină cutărui sau cutărui partid, ci să aparțină țării. (*Aplauze.*)

Domnul președinte al consiliului, care a fost atîta vreme ministru de rezel, și care și astăzi este, mă va înțelege, [i] rog numai atîta ca, în conformitate cu programa de la Mazar Pașa, să asigureze pozițiunea ofițerilor; [i] rog să fie mai scump cu strămutările.

Trei strămutări pe an pentru un ofițer [i] mîncă tot salariul care-l are pe un an, și eu cunosc ofițeri cari fost de șapte ori strămutați într-un an.

Nu cred că domnul ministru le știe toate acestea. Cred că în armată o fi sistemul descentralizării și că șefii superiori, generalii, iau aceste dispozițiuni; dar rog pe domnul ministru să pună puternica sa voce ca să dea ofițerului ceea ce i se cuvine.

Cînd după 11 februarie la 1866¹⁹ urmă o ceartă chiar aci în Cameră în privința rolului care l-a jucat armata atunci, generalul Haralambe și colonelul Crețulescu au zis generalului Florescu cum că condițiunea ca o armată să fie disciplinată și să respecte disciplina este dreptatea, și generalul Florescu a fost silit să recunoască că așa era și că nimic nu tulbură mai mult disciplina și conduita decît strîmbătățile superiorilor. Doi din cei cari au făcut pe 11 februarie au susținut acest mare adevăr și acest adevăr este etern. Voiți să fie o armată disciplinată, trebuie să-i dați justiție și poate că armata are nevoie de justiție mai mult decît cetățeanul civil, fiindcă civilul poate să fugă și să se ducă în altă parte, pe cînd militarul nu poate să fugă, căci, oriunde ar fugi, justiția militară-l găsește pretutindeni și-l pedepsește.

Acum trec la alt pasaj:

„În dorința de a da noi înlesniri de comunicațiune, Camerele trecute au pus la dispozițiunea guvernului resurse extraordinare. Ele nu sînt încă pe deplin întrebuintate, și vi se vor da toate lămuririle de cari veți avea nevoie spre a cunoaște situațiunea lucrărilor cari urmează cu activitate. Răspunzînd dorințelor exprese de reprezentanții țării în sesiunea trecută, guvernul a putut da mai multora din liniile votate lărgimea normală, fără a trece peste creditele alocate”.

Domnilor, totdeauna am luat de bază a purtării mele de a fi drept și recunosc că, precum armata în material și în simțămîntul demnității sale morale a făcut sub partidul liberal național progrese mari, asemenea, tot sub guvernul liberal național și lucrările publice au făcut progrese mari; și mai recunosc încă că numai mergînd cu energie în dezvoltarea lucrărilor publice putem să zicem că vom ajunge la mintuire. Însă și aici tabloul și-are umbrele sale, poate mici, dar cu consecințe rele pentru finanțele și dezvoltarea noastră. Domnul Costinescu v-a spus chiar că este o nechibzuință în cumpărarea furniturilor cari se fac pentru lucrările publice și v-a mai spus că la anul viitor drumul de fier spre Dobrogea are să ajungă la Dunăre, dar pentru ca să se facă podul are să treacă 5, 6 ani, căci pînă acum nici măcar nu este dat în licitațiune. Așa este, și ceea ce este în privința aceasta este pe toată linia. Sînt vreo trei ani, mi se pare, de cînd a venit ministrul cu un proiect de lege pentru o tranzacțiune încheiată între garantul întreprinzătorului cheiului Brăila și între stat. Se propunea să se incuviințeze ca garantul să fie desărcinat, și fiindcă mulți criticau această tranzacțiune ministerul zicea: Ce să facem? Noi nu putem să începem cheiul pînă nu vom fi degajați de această cestiune. Camera a erezut și a votat orbește, descărcînd pe garant și rămînînd guvernul cu minile libere ca să înceapă lucrarea. Acum mă adresez la deputații din Brăila, adversarii mei, și-i rog să mă dezmință dacă ceea ce spun nu este adevărat, dacă de 4 ani de zile orașul Brăila, cînd vine cineva cu vaporul și se duce la deal, nu înfățișează un spectacol mai urît decît orașele Isaccea și Hirșova, care au debarcadere și cheiuri.

La Brăila stau grămezile de piatră și cu toate acestea au trecut trei ani fără a se face lucrarea. Cum, domnilor? Am luat o provincie scump plătită, schimb impus, dar am luat o provincie frumoasă, am luat gurile Dunărei, rîul cel mai mare al Europei. Ambițiunea noastră, gloria noastră, interesul nostru este ca din gurile Dunărei să facem ceea ce este gurile Rhinului, adică grădina României. V-a spus onor. domn Costinescu de sistemul prost economic care urmează acolo, a spus necesitatea care este ca să se aducă populațiune acolo și v-a arătat oarecare mijloace care le găsește practice, cu toate că în privința Dobrogei eu am idei poate și mai radicale în ceea ce privește populațiunea. Dar cum credeți dumneavoastră că românii din Serbia care se pierd, românii din Bulgaria care se pierd, românii din Macedonia care asemenea se pierd și cari sînt nomazi, sînt păstori, cum voiți ca aceștia să poată veni cînd dumneavoastră, nu zic că nu v-ați gîndit la podul cel mare, dar măcar nu v-ați gîndit la niște poduri mici mișcătoare care să facă comunicațiunea între ambele țărături ale aceluiași stat ²⁰.

Apoi știți dumneavoastră că, ca să treacă Dunărea, trebuie să-și facă testamentul. Eu fac apel la deputatul din Brăila să spuie, fiindcă acolo e posibilitatea de a trece Dunărea, să spuie dacă nenorocitul care voiește să treacă apa nu-și face semnul crucei cînd intră în cîte o mizerabilă de barcă pentru a trece dincolo. Mai mult decît atît, știți că de-a lungul Dobrogei și de o parte și de alta este o carantină, este o sechestrare a libertății individuale garantată de Constituțiune. Mie-mi dă dreptul Constituțiunea ca să mă duc nu numai în orice parte a țării și în Dobrogea, dar chiar în America. Apoi știți că se cere pașapoarte și se iau cu biciul la goană cei cari nu înfățișează pașaportul?

Eu, pentru trecerea unui argat al meu, a trebuit să dau pumnul cu vameșul de acolo pentru ca să dobîndesc trecerea servitorului.

Apoi cum voiți ca să se populeze acea provincie ?

Despre administrațiune nici să mai vorbim. Toată spuma orașelor acelea formează acel corp teribil care se numește perceptori și notari, și acest rău a fost adus la cunoștința guvernului și guvernul îl cunoaște și dovedă că îl cunceaște este că în legea de organizare a Dobrogei se zice că o lege specială se va ocupa de organizarea notariatului în Dobrogea, și cu toate acestea pînă în ziua de astăzi lucrul stă tot așa.

Mai este ceva, instinctul conservațiunii cere ca pe populațiunile acelea să le deprindem să fie române. Cea dintîi condițiune este dar ca să fie acolo un cler român. Legea de organizare a Dobrogei zice că se va înființa la Babadag un seminar pentru a forma clerici români ; dar nu s-a făcut. Ce s-a făcut însă ? S-a făcut recrutațiunea, și turcii, pentru ca să scape de aceasta, ce fac ? Toți iau copiii lor și-i trimit la Constantinopole ca să-i facă hogi ; se duc acei tineri acolo, [i]și învelesc capul cu pambriu verde sau alb și se întorc înapoi după cîtva timp ca softale*, și aceștia vin și sărăcesc populațiunea cu pomenele care le cer și îndeamnă populațiunea turcă să nu slujească cu ghiaurii și să meargă la Constantinopole.

Libertatea individuală nu există, de-a lungul graniței se gonesc românii să nu treacă în Dobrogea, pentru ca să nu se ducă acolo din Ialomița și din Brăila cîtiva muncitori pentru a găsi munca în condițiuni mai ușoare, și pe softalele acelea din Constantinopole îi lasă să vie în Dobrogea și să sărăcească populațiunea otrăvind spiritele ca să nu servească cu ghiaurii. Aceasta și face ca populațiunea turcă să fugă, și fug cu droaia, și nu fug numai turcii, dar fug și alții ; cînd ar fi numai turcii și tătarii cari să fugă poate că ar putea pînă la oarecare punct să se justifice fuga lor zicîndu-se că se duc la statul religiunii lor, dar sînt și alții. Domnul Costinescu, care susținea că turcii fug pentru că se duc la statul religiunii lor, îmi pare bine că a devenit proprietar, căci sînt convins că după un an de zile are să se convingă că nu este aceasta cauza, și nu este numai domnul Costinescu, care laudă pe guvern că s-a hotărit după 5 ani de zile să puie în aplicare legea pentru vînzarea de locuri pînă la 100 de hectare, și alții au cumpărat locuri și-mi pare bine despre aceasta, însă peste un an sau doi, dacă va ține această administrațiune a Dobrogei, toți acei cari au cumpărat au să păgubească, căci un an, doi, în județul Constanța are să se trezească numai cu prefectul, care se va plimba pe bulevard uitîndu-se la statua lui Ovidiu. (*Ilaritate.*)

Acum tot găsește pe cineva, dar mai tîrziu are să găsească numai pe Ovidiu, care stă gînditor așteptînd să vină navele de la Roma, ca să-l scape de dizgrația lui August. (*Ilaritate, aplauze.*)

Mai avem în Dobrogea pe onor. domn Poenaru Bordea, care, cu iluziunile pe care le-am avut și eu venind acolo, a făcut o casă foarte frumoasă pe bulevard ; dar mi se pare că de anul trecut a început să se gîndească dacă nu cumva se va găsi vreun amator ca să o cumpere. (*Ilaritate.*)

Domnul I. P. Bordea: Cît vei sta dumneata în vecinătate nu o vind.

Dar eu am început a mă descuragia.

De ce se duc grecii, de ce se duc nemții, cari pînă pe la Chio, Tesalia, Cipru au trimis delegații lor ? Pentru ce se duc bulgarii ? Se duc pentru că este administrațiune bună ?

* Studenți turci în teologie.

Recunosc domnului prim-ministru că a căutat să găsească funcționarii cei mai buni și să-i trimită acolo, dar ce să le faci dacă acolo s-au făcut iabrași? Numai doi prefecti au avut, sînt silit să fac reclame pentru dinșii, căci ei sînt cari au avut durere și au știut să-și fie simpatiele populațiunii; aceștia sînt domnul Opran și domnul Ciocirlan. Astăzi sînt oameni cinstiți, de treabă, dar ori că sînt împiedicați, ori că au direcțiunea, cum a spus-o domnul Costinescu, sau nu sînt capabili, căci nu există bună administrațiune acolo și din această cauză populațiunea se duce.

Viu acum la recrutațiune.

Legea de organizare a Dobrogei zice așa: Recrutațiunea va începe acolo cînd se va regula marea reformă a întemeierii proprietății în mod occidental. Pînă în ziua de astăzi, 99 la sută în Dobrogea împroprietărirea este pe hirtie, în fapt pînă astăzi turcul, tătarul, românul chiar stă pîneste ce dă Dumnezeu, unde poate, și fiindcă turcul mai ales unde este în contact cu bulgarul trăiește rău, fiindcă-i zice bulgarul: Atîtea secole ne-ai persecutat, acum a venit și rîndul nostru, și turcul se vede nevoit să părăsească locul lui. Pînă în ziua de astăzi titlul de proprietate nu s-au dat, locurile nu s-au arătat. Prin urmare, cum pot zice eu că legea se respectează în privința împroprietării și a recrutării? Căci legea zice să-l faci întii proprietar, să-i dai pămînt, să aibă conștiința că este legat de țara aceea și apoi să-l faci ostaș. Nu s-a făcut aceasta.

Cu această ocaziune sînt dator să declar că nu am văzut încă trupă mai bine ținută ca ofiterii cari au fost puși în capul batalioanelor din Dobrogea și cari merită să fie decorați cu cordoane mari; atîta dragoste și atîta respect au de religiunea turcilor, încît le-au făcut pînă și geamie, le-au făcut băi și le gătește hrana în deosebit, le-au făcut tot pentru buna ținută și menajarea religiunii lor. Dar legea de organizare a Dobrogei zice că dispozițiunea recrutării să se aplice numai după ce se va da proprietatea turcului în mînă. În adevăr, domnilor, care va fi paguba? De la turci nu se suie la 100 pe an contingentul în toată Dobrogea. Apoi pentru 100 trebuie să lăsăm să se ducă populațiunea cea mai bună din Dobrogea? Căci să nu credeți că turcul nu lucrează; cine susține aceasta este în eroare; turcul lucrează puțin, dar lucrează bine, și ar fi bine ca țăranul nostru să are pămîntul și să-l lucreze ca turcul.

Rog dar pe domnul ministru să binevoiască a trimite o comisiune la fața locului și o comisiune de oameni care să stea acolo 15 zile ca să vadă tot; totdeodată să oblige pe consiliul județean să spună adevărul, căci adevărul pe care-l spun eu este recunoscut chiar de administrațiune; și mai cu seamă să facă în primăvara viitoare măcar trei poduri umblătoare, ca să fie o comunicațiune stabilă de toate zilele.

Astăzi noi primim de la Londra o scrisoare în patru zile și din Dobrogea nu ne vine o scrisoare decît în zece zile; mai cu seamă cînd îngheață Dunărea trebuie să-și facă cineva testamentul ca să meargă în Dobrogea; atîtea dificultăți și pericole întîmpină în drum; merge prin pustiuri și prin sate tătărești, unde nu sînt nici oțeluri, nici mîncare.

Această stare de lucruri nu poate să mai dureze; este o datorie de onoare pentru noi ca să dăm dobrogenilor o administrațiune mai bună și mai pămîntescă decît au avut-o sub turci.

Acum permiteți-mi să mai reviu asupra lucrărilor publice. S-a prezentat, sînt acum doi ani de zile, un proiect de lege Camerei pentru facerea unei rețele de căi ferate cu sistemul șinelor strîmte²¹, adică căi ferate de

interes local. Știința, consiliul tehnic și chiar domnul ministru al lucrărilor publice s-au rostit pentru sistemul căilor ferate cu șine largi și se zicea că într-o țară ca o noastră unde pământul este ieftin se poate face mai cu aceeași bani cale ferată largă. Domnul prim-ministru a combătut această idee din punctul de vedere că o cale ferată largă ar costa mult mai mult decât una strîmtă. Eu am apărat chipul de vedere al domnului prim-ministru și ziceam că nu avem bani să construim în toată țara căi ferate cu sistem larg și că mă temeam că atunci se vor face numai acele linii cari vor avea simpatiile guvernului ori ale majorității Camerei și am propus să facem deocamdată căi ferate strîmte, ca să le avem și așa. În acest mod a trecut legea. Al doilea an, cînd eu nu mai eram în Cameră, au venit vreo 90 deputați, în acord cu domnul ministru al lucrărilor publice, și au propus să se schimbe acel sistem și să se admită sistemul căilor ferate largi. Atunci domnul prim-ministru vine cu glasul său de Circeu²², combate propunerea și face ca din 90 deputați cari subscriseseră acea propunere să nu rămînă decît vreo douăzeci și opt. Domnilor, este un dicton care zice : *De mortuis nisi bene* ; eu cred că la noi am putea zice : *De mortuis nisi male* ; însă voi fi mai generos și nu voi zice nimic de rău. Faptul constant este că atunci acest sistem s-a condamnat. Astăzi însă văd că ministerul vine de la sine și-și face un merit din aceea că calcă legea întemeindu-se pe dorința majorității Camerei, cînd majoritatea votase altfel. Dar eu întreb ce se face cu legea ? Este o lege, rea sau bună, ea este lege, și, dacă domnul ministru a crezut că este mai bine să facă acele căi de fier altfel decît i s-a indicat prin acea lege, de ce nu a venit cu un proiect de lege prin care să zică Parlamentului : Am dobîndit convingerea din experiență că cu aceeași bani voi putea să fac aceste căi ferate după sistemul cel larg, prin urmare vă rog primiți acest proiect de lege prin care se modifică legea cealaltă. Dar domnul ministru lasă să se calce legea, nu vine cu un proiect de lege, ci se bazează numai pe un vot al Camerei. Uită însă Domnia sa că un vot nu este o lege, uită că pentru ca să fie o lege [i] trebuie concursul celor trei factori constituționali, adică votul Camerei, acela al Senatului și sancțiunea Maiestatei sale regelui.

Este oare acesta un mers regulat al Constituțiunei ? Așa trebuie să se facă ? Așa se face numai acolo unde este un regim personal, unde este guvernămînt personal ; dar la noi, unde un asemenea guvernămînt a căzut de mult, aceasta nu se poate face.

Prin urmare, vă întreb : Pe ce bază v-ați pus cînd ați făcut aceea ce ziceți prin mesagiu că ați făcut, adică că ați prefăcut căile ferate de sistem îngust în acele de sistem larg ? Pentru ca să puteți face aceasta, urma ca să veniți cu un proiect de lege prin care să ziceți : Avem bani, putem să facem toate aceste căi după sistemul larg, sau linia cutare de cale ferată vom putea-o face după sistema largă, iar linia cutare o vom face după sistema strîmtă, și atunci Parlamentul negreșit era să vă zică : Faceți sau nu faceți. Domnilor, în orice caz nu sîntem noi în drept să știm ce linie de cale ferată se va face după sistemul larg și ce linie după sistemul îngust. Pe cînd astăzi vedem că toate acestea sînt lăsate la bunăvoința ministriului sau mai bine la bunăvoința a cabinetului de ingineri din Ministerul de Lucrări Publice.

Prin urmare, eu cred că nu trebuie ca Adunarea să vină și să mulțumească guvernului și nu trebuie ca onor. domnul raportator să pună în proiectul de răspuns cuvintele pe care le-a pus ; Domnia sa trebuie să ceară un proiect de lege prin care să se hotărască care din aceste linii

urmează să fie înguste și care urmează să fie largi și toate acestea să se hotărăscă prin o lege.

Vin acum, domnilor, la cestiunea economică și cu aceasta voi încheia cuvîntul meu.

Sînt fericit de a constata că guvernul vine astăzi și recunoaște ceea ce recunoaște, pot zice, țara întreagă, ce recunoaște tot industriașul, tot agricultorul, toți fabricanții și în fine toți acei oameni cari muncesc în această țară, că sistemul nostru economic este rău și că trebuie cu toții să ne dăm mîna pentru ca să scăpăm țara.

În adevăr, guvernul vine și ne zice și prin discursul tronului și domnul prim-ministru a spus la banchetul de la Iași cum că situațiunea economică a țării este rea și că de la îndreptarea acestei situațiuni atîrnă însăși existența statului român. Domnia sa zicea cum că cestiunea aceasta este de cea mai mare gravitate. Aceasta se zice și în mesagiu, și aceasta o zice și țara întreagă, o zice și Camera în răspunsul ei.

Nu voi zice acum decît foarte puține cuvinte asupra cestiunii monetare, ridicate cu ocaziunea interpelărei onor. nostru coleg domnul Paladi, deși Adunarea nu s-a pronunțat atunci asupra acestei cestiuni, fiindcă ați văzut chiar din raportul ce vi s-a citit a doua zi de către onor. domn Corbescu că cestiunea monetară nu este terminată. Dar cînd s-a discutat cestiunea agiului, onor. domn Costinescu, pentru ca să apere Banca națională și ca să combată pe onor. domn Paladi, a venit și a zis și cu drept cuvînt : Cestiunea nu se atinge de o criză monetară, ci se atinge de o criză economică, precum în adevăr și este. Și încă ce a zis dumnealui atunci ? A zis că faptul care cade sub simțul oricui este că, dacă aurul lipsește astăzi de la noi, adevărata cauză este că el a fost trimis în străinătate în schimbul produselor industriei străine ; și al doilea, pentru că, independent de aceste schimburi comerciale, noi trebuie să plătim pe fiecare an în străinătate 50 milioane cupoanele datoriei publice.

Dumnealui a zis și a repetit că, cauza principală că aurul se scumpește este că-l dăm pe producțiunile industriei străine care intră la noi. A mai zis dumnealui că, cauza pentru care aurul plecat de aci n-a fost înlocuit este că în ultimii ani am avut un export cu totul insuficient spre a acoperi plata cupoanelor în străinătate și trebuințele importului.

Care a fost mirarea mea cînd am văzut astăzi pe onor. domn Costinescu, care pînă astăzi susținea, ca să scape banca de imputările crizei economice, că ea vine din deosebirea dintre import și export, care a fost mirarea mea văzîndu-l că vine astăzi și ne ține două ore ca să ne citească o mulțime de dovezi cu care că probeze că, cauza crizei este cu totul alta, că în privința aceasta ori statistica engleză, ori statistica franceză, ori statistica română minte, deoarece echilibrul există între import și export. Apoi, onorabili domni, cînd dumneavoastră ați văzut că cifra importului nostru în Englitera e mai mare decît cifra exportului produselor noastre, cum n-ați cugetat că vameșii din Brăila și Galați însemnează nu numai grîul care iese din România, dară și grîul Bulgariei și Serbiei care se încarcă la Galați ? (*Aplauze.*)

Domnilor, oricît veți zice și oricîte sfaturi părintești ne veți da că trebuie să ne mărginim cheltuielile, un lucru trebuie să știți, că numai sărăcia ne va constrînge ca să reducem cheltuielile.

Vom putea să nu aducem mătase, vom putea să nu aducem farfuri subțiri, dar pînă cînd vom putea face în țară la noi panglice și mătase,

pînă cînd vom putea lucra lina și cînepa, pînă atunci vom continua să aducem materiile acestea din străinătate.

Dumneavoastră trebuie să mai știți un lucru, că o industrie nu se improvizează. Nu este destul a indica remediile ce trebuie să le luăm acuma ca oglindă a viitoarelor industrii, cari le-am putea avea în 20, 30 ani. Dumneavoastră știți proverbul cam prost că pînă la Christos pierе Bedros. (*Ilaritate.*)

Să ne ocupăm de industrie, da! Să căutăm a forma industria, da! Dar pînă atuncia să nu ucidem industriile care le avem; e și o industrie mare, colosală, care este, după mărturia lui Sully, creșterea vitelor, *une des deux mamelles de l'État*; deodată ca prin năprasnă țara aceasta s-a văzut sustrasă de o importatiune de 40 pînă la 50 milioane în aur. Astăzi există grîne, dară nu mai există vite. Dumneavoastră cei cari sînteți moldoveni știți ce era odată comerțul vitelor în Moldova de sus. Erau vreo 600 de velnîte, erau grajduri numeroase pentru îngrășarea vitelor. Astăzi toate velnițele și grajdurile sînt cu acoperișurile întoarse. Cîte vite se îngrășau în acele grajduri și ce venea pe dîsele? Veneau iusluci, irmilici și firfirici²³? Nu! Veneau galbeni frumoși; nu veneau, cum s-a zis, numai iusluci, irmilici și firfirici. Intra aur în toată țara; și de astă dată iară-mi pare rău că onor. domn Hașdeu nu este aicea ca să ne aducă hrisoave care întăreau mezaturile, unde se vede că moșiile se vindeau pe aur; să ne spuie că pînă la 1869 vînzările se făceau în galbeni; în sineturi se puneau galbini ori zimțați, ori pasiri. În fine, toate plățile se făceau în aur; și fiecare proprietar avea două mijloace de producțiune; era de a crește vite, de a le îngrășa și a face cîrduri mari, precum erau vacile grase de Ialovița sau de boi, cari se trimiteau la Olmütz. Orice țaran din Moldova știe acest drum la Olmütz, cum știm noi drumul la Băneasa. Se desfăceau acolo vitele și se întorceau oamenii cu pungile pline de aur, tot galbeni frumoși.

Deodată, cu o singură trăsătură de cuvînt că este epizootie, *sub cuvînt, pe cuvînt*²⁴... nu insist, „dar *sub cuvînt, pe cuvînt*” de epizootie ni s-a închis exportul cu totul, dar cu desăvîrșire cu totul.

Ei bine, cum să nu fie criză cînd deodată unei țări [i]iei un mijloc de venit de 30, de 40 milioane? De patru ani, domnilor, acest mijloc ni s-a închis. Dar este numai atita? Nu, mai este ceva.

Pînă la încheierea convențiunei austro-ungare, Franția importa* industria sa în țara noastră. Industria franceză, care bătea toate industriile țărilor vecine, cu ce o plăteam noi? Cu grîu, cu lînă, materii primitive. A venit convenția comercială care a făcut foarte mari inlesniri industriei austro-ungare.

O voce: Și germane.

Mai tîrziu germane...

Sînt dator să recunosc că industria austriacă a făcut mari progrese, Franția totdeauna generoasă a introdus espozițiunile universale și cei dîntii pedepsiți au fost francezii, fiindcă au venit austriaci și germani și au luat modele după articolele de lux, articolele de Paris, cari le iubeau foarte mult românii, și le-au introdus în industria lor și au adus meseriași chiar, și azi austriacii fac concurență industriei franceze chiar în pri-

* Citește : exporta !

vința gustului și nu și a calității. Din momentul acela s-a retras industria franceză de la noi; azi nu mai importăm decât a zecea parte din ce importam acum șase ani din Franța, și cu cât s-a retras industria franceză, cu atât s-au retras și napoleonii și a venit industria austriacă. Pe aceasta cu ce o plătim? Nici cu boi, nici cu râmători, nici cu pei, nici cu lână sau alte materii prime. Toate acestea s-au dat deoparte și cum s-au dat? Azi nu cred că domnul ministru de externe protestă dacă voi cita un fapt, că azi ungurii hotărăsc cestiunile cele mari în Viena. Ungurul e rivalul nostru mai ales pe tărîmul economic, nu fac șovinism. Ungaria e țară agricolă, care are articole prime ca și noi; ea a făcut, ea a luptat din toate puterile pentru ca să se închidă granițele noastre și s-au închis. Am văzut pe onor. domn Schileru care a făcut o interpelare în privința aceasta. Mă păstrez a vorbi *ex cathedra* asupra cestiunii cînd va veni în dezbateri.

Faptul, domnilor, este că noi nu putem plăti industria austriacă nici cu vaci, nici cu râmători, nici cu lână, trebuie s-o plătim în aur, și fiindcă exportatiunea e foarte mică, aur nu avem. Zicea domnul Costinescu că sîntem bogați, că avem pătulele pline cu bucate; se poate, dar bucatele nu se vînd și, fiindcă grîul e în magazie, arendașul nu e scăpat de a plăti cîștiurile* și proprietarul de a-și plăti contribuțiunea percepturului. Dar cu ce plătim? Cu aur. Dar de unde? Din Franța ne vine foarte puțin. Din Englitera tot mai luăm ceva pînă mai deunăzi, dar acum Englitera cumpără grîu mult mai ieftin din America, din Australia, din Indii.

Ce facem noi? Scoatem aur și iar aur. Domnul Costinescu zice că aceste sume s-au urecat la un miliard. Eu nu știu dacă era un miliard, dar mult aur a ieșit din țară. Toate epargnele**, toate agonisirile s-au dus și, cu riscul ca domnul Sturza, care regret că nu e aici, să zică că sînt rusofil, rusolatur, voi zice că nu este de tîgăduit însă că rușii au lăsat mult aur în țară, și într-un articol foarte bine scris de domnul Xenopol în „România liberă” se zice că și azi se fac construcțiuni în România cu bani rusești. Ei bine, banii aceia se duc din zi în zi ca să plătească industria austriacă.

Ce e de făcut? Să venim la vorba cea veche, să se păzească cele stipulate în convențiunea comercială. Convențiunea păstrează guvernului austriac numai dreptul de poliție; numai prin poliție igienică poate să oprească momentan intrarea vitelor, și nici să le oprească, ci să le supună la carantină.

Domnilor, sînt două sisteme de a păzi o țară de boala vitelor. E sistemul opritor și sistemul de carantină.

Acest sistem din urmă exista în momentul cînd s-a încheiat convențiunea și prin sistemul de contumace sau carantină am votat convențiunea, și aci sînt forte și mai forte decât oricare altul; e și domnul Brătianu, pentru că trei luni am combătut²⁵ împreună convențiunea și-mi aduc aminte că domnul Costaforu după ce am combătut-o noi a început să se vaite zicînd: Aoleo! aoleo! Ce am făcut? Cunosc foarte bine convențiunea și am regretat foarte mult cînd domnul ministru de externe a zis în Senat cum că convențiunea nu e călcată. Guvernul austriac n-are

* Ratele.

** Economiiile (din fr. *epargnes*).

voie să înlocuiască sistemul contumaciei cu sistemul prohibițiunii. Austria a făcut în 1880 o lege după convențiunea care a făcut-o cu Germania, în care zice cum că România se pune alături cu Rusia și de la 1882 se închide cu desăvîrșire granița și apoi zice acolo : „Die Grenzcontumazzen werden aufgehoben”. Ei bine, de atunci neconținute cereri s-au făcut și le-am urmat și eu pe toate.

Domnul prim-ministru, ca să facă pe guvernul austriac să se țină de convențiune, a venit cu o lege draconiană pentru închiderea graniței române despre Rusia și eu, deși în opozițiune, am fost alături cu Domnia sa pentru votarea acelei legi, care s-a și votat. De atunci soarta populațiilor de-a lungul Prutului e nesuferită. Primarul te mai lasă trei zile cu copilul neînscris în actele stărei civile, dar cel din urmă vițel trebuie să-l duci imediat la primărie să-i facă actele, să-i înscrie genealogia etc. (*ilăritate*), și azi numai păsările cerului mai pot trece granița ; armata noastră la cel mai mic prepus merge și închide granițele, oprind pe bieții locuitori să ia chiar apă din Prut pentru adăpatul vitelor, cînd n-au alte izvoare în apropiere. Dovadă satele : Zberoia, Colțul Cornei, Stănileşti etc.

Vedeți că am făcut tot ce am putut ca să ne lase să trimitem vitele noastre în Austria. Anul trecut, pe cînd era ministru de interne domnul Chițu, s-a ivit boala de vite în Bucovina ; am închis granița. A doua zi, notă formală guvernului să deschidă granița și guvernul nostru, neavînd ce face, a deschis-o. Și noi cari nu avem boală de vite, și dau o desfidere celui medic de la serviciul sanitar care a zis că boala de vite este endemică în țara noastră, aceasta nu e exact (*aplauze*), nouă nu ni se deschide granița. Acel veterinar nu a știut ce spune, nu a învățat nimic și nu a studiat cînd a susținut că boala de vite vine totdeauna din Rusia. Nu este exact. Eu sînt proprietar pe malul Prutului, sînt călare pe Prut, vitele mele sînt peste Prut, mă uit la dînele și nu pot să le aduc, pe cuvînt că e boala acolo. Rog pe domnul ministru să se informeze dacă de-a lungul Prutului pe toată granița au fost boală de vite, dar ce este ? Ca în toate părțile, sînt abuzuri. Sînt veterinari niște băieți cari încă n-au studiat bune și cari au anunțat că s-au născut boala de vite la Crețești. Ce boală de vite ? A mers vitele cu desăvîrșire uscate de frig în pădure și a mîncat mugur de fag și de frasin și s-au bolnăvit. Au venit atunci domnii veterinari și cu domnul prefect, a țepuit vitele, a chemat pe țărani, și deodată s-au văzut zece, douăzeci de măcelari intrînd și dînd cu cuțitele în vite, astfel încît s-a făcut un adevărat masacru ; și, fiindcă țărani au protestat, îndată s-a dat depeșe la București că s-a revoltat satul Crețești, s-a adus armată și toate vitele s-au ucis. Care a fost însă rezultatul ? Vecinii de la graniță, aflînd că este boală de vite în Țara Românească, au respins turmele noastre de vite. Și acești domni veterinari și astăzi sînt în pozițiunile lor, și nu-și dau seamă de rolul cel mare ce-l au. Mai mult decît atît, veterinarii sînt sustrași de la orice supraveghere a prefectului și ei singuri fac ce vor, susținînd că sînt boale de vite. Astfel sînt o mulțime de raporturi de la mai mulți prefecti cari arată că n-a fost boală de vite, dar medicii veterinari susțin cu orice preț că au fost boale de vite și fac ceea ce au făcut la Crețești, unde au adus măcelari ca să taie vitele. Este bine ca să se ia seama la aceasta, pentru că sînt multe interese la mijloc și multe se fac pe la localități.

Așadar, domnilor, să nu facem cum a făcut domnul ministru de externe, care a venit și a justificat închiderea fruntariilor de către o țară

care ne ia câte 40 și 50 milioane pe an ; și să cerem de la Austria să înțeleagă un lucru, că trebuie în schimb să ne lase fruntaria deschisă.

Aci mă voi adresa la domnii deputați din Moldova de sus și le voi zice să se agațe de această cestiune și să știe că, deși dumnealor sînt din majoritate, însă am să mă duc la alegătorii dumnealor și să-i pirăsc că nu fac și dumnealor ceea ce face domnul Schileru, care zice în toate zilele : „Ne-ați sărăcit țara, ne luați micile noastre economii cu obiectele industriale ce ni le trimiteți, și nouă ne închideți granițele de toate părțile. Am ucis din cauza Domniilor voastre industriile noastre naționale ; am ucis cizmăria ; am ucis tăbăcăria ; am ucis mai toate industriile noastre. Ei bine, lăsați-ne și pe noi să răsufăm, lăsați-ne cel puțin fruntaria deschisă pentru vite”.

Domnilor, convențiunea aceasta a fost nenorocită de la început ; și aduc aminte oarecari suveniri domnului prim-ministru. Nu trecuseră doi ani după ce s-a ratificat convențiunea și cel mai inteligent, cel mai bun dintre maghiari în privința românilor, omul de stat cel mai mare al Ungariei, comitele Andrassy, care în inteligența sa știa pînă unde să împingă maghiarismul, ne-a contestat dreptul de a supune pe supușii austriaci la dările țării, cînd în convențiune era text pozitiv ; și cînd ne-am dus și am spus comitelui Andrassy că n-are dreptate, că lucrul este stipulat, el, vîzîndu-se strîns cu ușa, a început să ne spună că darea capitațiunei este lucru turcesc, lucru barbar. Și cînd la aceasta i-am răspuns : Apoi, domnule prim-ministru, în toate țările este o dare personală ce se plătește de toți locuitorii, atunci neputînd să reziste la argumentele guvernului nostru ne-a zis : „Cel puțin schimbați cuvîntul”. Și s-a schimbat cuvîntul din capitațiune în dare de șosele.

Domnilor, ziua bună se cunoaște de dimineată. Sîntem în preziua de a se denunța convențiunea.

Ei bine, ce am făcut noi pentru ca să ne putem feri de acele articole care sînt în contra noastră ? Știți dumneavoastră că în Austria sînt două biurouri compuse din economiștii cei mai puternici, care studiază convențiunea de doi ani. Noi am creat Camerele de comerț de atîția ani și plătim noi cetățenii zecimi [sic !] pe an pentru întreținerea lor. Ei bine, ce au făcut aceste Camere de comerț ? Unde sînt lucrările lor ? (*Aplauze.*)

Numai parale să dăm ?

Aci, domnilor, trebuie să vă gîndiți și dumneavoastră și să întrebați pe toate Camerele de prin județe ce lucrări au făcut, căci nu este destul să ia parale și decorațiuni. (*Aplauze.*)

Mă rezum, domnilor. Cestiunea economică este mare, este grozavă, este un precipițiu pe care florile ce le vor pune oratorii guvernamentali îl pot ascunde, dar nu-l vor putea astupa, și precipițiul acesta din zi în zi se deschide. De aceea trebuie să ne ocupăm cu toții să dăm la o parte politica, dar cu o condițiune, ca și guvernul să fie alături cu noi și să nu facă politică, să nu zică, că dacă zicem un cuvînt se atacă Austria și că îndată se pun în mișcare regimentele de honvezi. A trecut timpul acela cînd se zicea că un regiment de honvezi ne aruncă în Dunăre, căci astăzi armata română a trecut ea însăși Dunărea și a dat dovăzi ce valoare are și ce poate face în orice împrejurări. (*Aplauze prelungite.*)

Astfel fiind, domnilor, trebuie și noi să ne îngrijim de interesele noastre. Dumneavoastră știți ce relațiuni intime sînt între Austria și Germania, știți ce influență este la Viena și cu toate acestea, cînd este vorba de interesele economice, vedeți cîtă tenacitate este de o parte și de alta în apă-

rarea intereselor lor reciproce. Așa să facem și noi. Ne-am legat, este adevărat, dar în privința legăturii astăzi trebuie să ni se dea și nouă voie să ne spunem cuvintele noastre. Eu nu cunosc ce a făcut ministerul pînă acuma, las bănuiala de o parte, dar faptul pozitiv este că noi sîntem în relațiunile cele mai bune cu Austria, după cum afirmă mesagiul regesc ; sîntem în drept să zicem că noi, care am primit să ucidem diferite industrii, putem cere să ne lase și nouă aceste două industrii mari și puternice : agricultura și creșterea vitelor, aceste două surse de bogății, pe care le-am primit cu Țara Românească [sic !]. Acestea să le păstrăm și, ca să sporim importarea aurului, să apărăm industria pe care o avem de la părinții noștri, și atunci alături cu domnul Costinescu și alții ne vom ocupa și de alte industrii. Sîntem cu dumneavoastră că nu trebuie să aducem lopeți, cizme, haine, căruțe și altele, ci să le facem noi pe toate ; dar pentru aceasta trebuie să încurajăm industria, iar nu pe cîte un industriaș, cum am făcut. Am încurajat foarte mult pe domnul Alcaz ²⁶, căruia i s-a concedat monopolul de a îmbrăca armata ; mai trebuie încurajați și alții, căci s-au făcut și alte fabrice, în Pitești, în Iași și în alte părți, unde se lucrează postav ; să dăm și acelora, să lăsăm și pe aceia să vîndă ceva armatei, nu numai un baron al industriei. Și eu am făcut postav, dar mie nu mi s-a dat nimic ; dacă mi se dădea a zecea parte măcar eram mulțumit... (*Interruperi.*) Eu știu că displac onora, dar spun că industria se ocrotește nu în favoarea unui singur industriaș, dar dînd favori industriei generale ; trebuie să lovim importarea și să lăsăm în țară activitatea și inițiativa fiecărui capitalist. Ce folos este dacă mine va veni unul și va zice : „Am să fac pinză ” și să dăm acest drept numai aceluia ? De ce să nu dăm acest drept în toată țara ? Nu este mai bine să trimitem măsură și modeluri pretutîndeni prin sate ca să se facă pinză, peste tot locul, în loc să aducem de prin satele Galiției și Bohemiei ?

Ce ne-ar strica dacă am pune în pozițiune pe cizmarii noștri ca să ia iuftul, peile care se fac în fabricile din Dobrogea și din București și să facă cizme ? Căci azi este ceva dezgustător cînd merge cineva la obor și vede toate muierile cu ciupici făcuți în fabricile din Viena ale domnului Polak. (*Aplauze.*)

Văd că sînteți nerăbdători. Dar în Parlamentul din Viena există și acolo un deputat care reprezintă minoritatea, este domnul Neuwirth, și acest deputat reprezintă o foarte mică minoritate, însă deunăzi a făcut să tremure ministrul comerțului. Eu n-am tolerat să fac să tremure domnul ministru al comerțului, dar mă rog la majoritate, la marea majoritate, să binevoiască a fi indulgentă pentru reprezentantul minimei minorități, deși poate vorbesc într-un mod care poate nu prea place, mai cu seamă că văd oameni foarte nervoși pe banca ministerială...

Domnul prim-ministru: Nu sînt nervos, dar vă rog să spuneți adevărul.

Acest cuvînt este puțin parlamentar și, prin urmare, dovedește nervozitatea dumneavoastră. Eu nu voi să mă pun pe acest tărîm cînd tratez o cestiune așa de înaltă ; sînt mandatarul națiunii și am dreptul să spun ce știu, ce simt.

Domnilor, s-a susținut că cestiunea economică este foarte gravă și coprinde în sine și cestiunea monetară, și cestiunea financiară, și dacă guvernul vine și spune că situațiunea este gravă, apoi sînt în drept să cred că gravitatea această este sinonimă cu ceea ce a zis domnul Carp, că catas-

trofa este iminentă, și însuși domnul Costinescu a zis că, dacă vom urma tot așa înainte, mergem rău și ne ducem la peire.

Acum iarăși am să displac, dar n-am ce face, sînt dator să o spun : nu cred în energia, în perseverența trebuitoare pentru realizarea celor promise aci. Cînd voi vedea că granițele noastre se deschid vitelor, cînd voi vedea că în această țară se îndreptează curentul care era înainte și care făcea bogăția țării, mai cu seamă în Oltenia mică și Moldova de sus, atunci eu cel dintîi voi face amendă onorabilă domnului președinte al consiliului și mă voi sili să-i calmez nervele. Dar ce vreți? Natura umană este natura umană. Și eu m-am aflat în pozițiunea Domniei sale, și eu am fost odată puternic și, după ce am căzut, am recunoscut că de multe ori am greșit ; cînd Domnia sa va cădea, atunci va recunoaște cîte greșeli a făcut, după cum a mai recunoscut și altă dată. Astăzi... ce vreți? Majoritate mare ! Încredere mare ! Toată lumea declară, pînă și opozițiunea, că este atotputernic, că fără dumnealui nu se poate face nimic în această țară.

Domnilor, aș avea multe de zis... dar tac.

Domnul președinte al consiliului: Spune, spune!

Nu vreau eu. (*Ilaritate.*)

Domnilor, sînt mici cestiuni de explicat. Mandatarii națiunii au să se pronunțe asupra cestiunilor publice. Cestiunile personale însă se vedează aiurea.

Așadar conjur pe onor. majoritate să binevoiască a ierta reprezentantului minimei minorități din această Cameră, care a tulburat ca o notă discordantă concertul armoniei. Eu mi-am făcut o datorie, și sînt sigur cum că pe tărîmul economic mulți [i]mi vor da dreptate ; și dacă dumnealor nu-mi vor da dreptate, sînt sigur că evenimentele se vor însărcina să-mi dea dreptate. Sînt sigur că această junime, tinerimea care a intrat acum în viața politică...

Domnul C. F. Robescu: Irozii?

Declar că n-am înțeles între junime pe onor. domnul Robescu și mai declar că n-am înțeles deloc să-l pun între irozii ; Domniei sale îi păstrez un loc deosebit, și cînd va veni vremea-i voi spune. (*Ilaritate.*)

Mă adresez dar tinerimei care vine aci dezbrăcată de pasiuni și o rog ca cestiunile cari le-am pus aci astăzi să binevoiască a le medita și cînd se vor întoarce în țară să asculte pe alegătorii lor și vor vedea că, departe de a spune neadevăruri, am spus numai adevărul. Am ferma credință că în această Cameră, cu cît se va merge mai înainte, cu atît cele ce am spus astăzi au să găsească apărători mai mulți, pentru că sînt încredințat că această Cameră, cu cît se va deprinde cu afacerile țării, cu atît are să cunoască slăbiciunile și marile metehne care astăzi ne apasă pe toți. De aceea, cît pentru mine, voi vota cu bucurie în contra răspunsului la adresa tronului ²⁷. (*Aplauze.*)

„Monitor. Dezbaterele Corpurilor legiuitoare”, 1884-1885, nr. 15, p. 206, col. 1 — p. 219, col. 3.

N O T E

¹ Generalul Dim. Leca.

² D. A. Laurian (1846—1906), ziarist și profesor de filozofie. Director general în Ministerul Cultelor. Junimist. Fondează cotidianul „România liberă” (1877—1889).

³ K. deplasează puțin, desigur pentru nevoile cauzei, sensul expresiei, care de fapt privește „o adunare de oameni de legi”.

⁴ Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 51, nota 4; p. 441, nota 2; p. 443, nota 3.

⁵ Aluzie la *Discours sur l'histoire universelle*, scrisă de Bossuet în 1681 pentru moștenitorul tronului Franței.

⁶ Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 100, nota 3.

⁷ De fapt Convenția din 1858 de la Paris.

⁸ Cititorul a observat desigur contradicția lui K. C. Cantacuzino din Țara Românească e caimacamul pus în locul guvernului revoluționar; în Moldova cel care înăbușă revoluția e Mihail Sturdza, secondat de fiul său Grigore. Apoi e puțină retorică în spusele sale, căci o revoluție prin definiție rămâne o acțiune de masă, în care nu se poate spune că „toți erau boieri”, nici măcar în ceea ce-i privește pe fruntașii ei.

⁹ Vezi *Opere*, III, *Oratorie I*, partea a II-a, p. 226, nota 2.

¹⁰ Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea I, p. 267 și urm.; p. 350 și urm.

¹¹ Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea a II-a, p. 571 și urm.; p. 603 și urm.

¹² Sfânta Alianță, încheiată în 1815 între Austria, Prusia și Rusia, țări care participaseră la coaliția împotriva lui Napoleon, instaurase un regim profund reacționar în Europa, menit să constrăcăreze spiritul revoluționar de expresie națională. Acest lucru s-a văzut în special în teritoriile străine aflate sub dominația lor: Italia, Transilvania, Polonia.

¹³ I. C. Brătianu.

¹⁴ Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea a II-a, p. 59 și urm.; p. 63 și urm.; p. 343 și urm.

¹⁵ *Ibidem*, p. 126, nota 5, p. 252 și urm.; p. 281 și urm.; p. 548.

¹⁶ Otto von Bismarck (1815—1898).

¹⁷ Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 112 și notele.

¹⁸ În 1829 Barbu Știrbei a fost numit referendar de generalul rus Jeltuhin pentru pregătirea lucrărilor Regulamentului organic. Cf. N. Iorga, *Viața și domnia lui Barbu Dimitrie Știrbei, domn al Țării Românești (1849—1856)*, București, 1905.

¹⁹ Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 100, nota 3; p. 309, nota 5.

²⁰ Vezi mai mult la D. Iordănescu și C. Georgescu, *Construcții pentru transporturi în România, 1881—1981*, 2 vol., București, 1986.

²¹ Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea a II-a, p. 244 și urm.

²² Eroare de tipar evidentă. Cîrce era vrăjitoarea din *Odiseea* care i-a transformat în porci pe insoțitorii lui Ulise.

²³ Monede turcești divizionare.

²⁴ Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea a II-a, p. 61, nota 5.

²⁵ Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 147 și urm.

²⁶ Pentru fabrica de postav Alcaz, fostă Kogălniceanu, vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 144—145.

²⁷ Ministrul justiției luase cuvîntul ca să explice împrejurările legate de asasinatul din județul Fălciu, de care era acuzat moralmente senatorul Fălciu. Arătase că ministrul de atunci, M. Ferechide, îl destituise pe procuror pentru că n-a mers pe cale ierarhică cu raportul său, ci s-a adresat direct Senatului. Amintise apoi că el personal învățase sistemul parlamentar de la K. I. C. Brătianu exclamase: „Halal să-ți fie!” K. se apărase: „Ferească Dumnezeu!”

A. Stolojan reproșase lui K. că a fost nedrept cu tinerii. Personal își revendica o parte din „direcția nouă sub care s-a făcut alegerile”. La care K. a replicat: „Quorum pars magna fuit”. A. S. continuase să critice răuvoitor întregul discurs al lui K. La un moment dat, reproșându-i că socotea întreaga administrație ca ocupîndu-se numai de alegeri, spusesese veninos, cu aluzie transparentă la preopinent, că „sînt la noi oameni politici cari nu se sfîșie de-a exploata și cele sfînte ca să ajungă la putere”. Disprețuitor, K. spusesese doar: „Donizetti”.

Cu referire la aspectele economice din discursul lui K., A. S. se mirase de „programă economică așa de smerită pentru România” și rătălmăcind îl criticase că cere „să ne ocupăm numai de cele ce avem: vitele, porumbul și grînele”.

Răspunsul la mesaj fusese primit cu 90 de voturi pentru și 5 împotriva (între care și cel al lui K.)

La discuția pe articole oratoriei intraseră din nou în polemică cu K. Într-o manieră deferentă, profund urbană, T. Maiorescu pusese între altele întrebarea retorică dacă K., află la putere, credea că ar fi putut sili Austro-Ungaria să-și deschidă granițele pentru impertul vitelor din România.

Vezi discursul următor al lui K., în care replică lui T.M.

Discurs asupra politicii liberale. Polemică cu Titu Maiorescu *

Domnilor, vocea încântătoare a onorabilului domn Maiorescu¹ a impus regulamentului, biuroului și acestei onorabile Adunări, și eu nu mă voi mihni de aceasta, fiindcă vă declar că de mult n-am auzit asemenea discurs. Păcat numai că Domnia sa, după ce a început așa de sus și a sfârșit așa de sus, în mijloc s-a însărcinat cu un rol pe care deja un alt orator [i]l îndeplinise sau a socotit că-l îndeplinește : executarea mea. (*Haritate.*)

Onorabile domnule Maiorescu, de multe ori în viața mea am fost executat și voi mai fi, și cu toate acestea numai unul este care mă poate executa, acela care-mi va lua sufletul când mă va chema la sine. Nu m-ați executat și chiar v-ați ales un rău țărîm prin a mă executa.

Sînt cu totul de opiniunea dumneavoastră în cit se atinge de accentul elocvent și convins ce ați întrebuițat spre a vă opune la sentimentul de bucurie care se manifestează în acest paragraf. Nu poate să aibă națiunea bucurie cînd vede că o parte din fiii săi sînt depărtați de la banchetul drepturilor și de la îndeplinirea acestor drepturi.

Voci: Cine i-a depărtat?

Alle voci: Au plecat de bunăvoie.

Fac numai parafraza cuvintelor domnului Maiorescu și mă asociez în totul cu Domnia sa. Va fi o zi de fericire pentru fiecare, și chiar pentru dumneavoastră, cînd veți vedea aci între noi și pe acei cari șed afară acum, pentru că aceia au lucrat și ei pentru această țară, în altă tabără, într-alt fel, și astăzi se văd izbiți de ostracism, și e ceva peste putință ca aceia să primească, fiind încă vii, să se declare morți sau să rămîie ca morți.

Nu înțeleg deloc cearta elocventă și foarte severă pe care mi-ați făcut-o, după ce mai întii v-ați arătat singur victima calomniilor. Pentru ce dar dumneavoastră în mod nedemn de talentul Domniei voastre ați intrat în această școală a lui don Basilio, să mă interpelați în mod nemeritat ca să vă spun și să vă promit că dacă voi veni la guvern nu voi pedepsi pe delegații Domniei voastre de la colegiul de Huși? Dar ce trebuință am eu să vă spun aceasta? Ce? Nu cunosc eu pe delegații dumneavoastră? Nu știu eu că ei au avut o misiune oficială și o obligațiune de a se înlocui în tot timpul operațiunilor electorale? Nu am decît să mă adresez la doi, trei de la localitate, spre a spune cine au fost delegații domnului Maiorescu. Vedeți dar, domnule Maiorescu, că întrebarea dumneavoastră este nepotrivită cu talentul dumneavoastră.

Mi-ați făcut această executare pentru că am zis un cuvînt, am zis cuvîntul că nu înțeleg ca persoanele cari s-au ales ca, candidați ai partidului național liberal să vină și să zică că se pun în minoritate, și aceasta am zis-o în mod general. La domnul Maiorescu nu m-am adresat pentru alegerea Domniei sale la Huși decît atunci cînd Domnia sa m-a întrerupt cerînd cuvîntul.

* Ședința din 6 decembrie 1884.

Onorabile domn Maiorescu, când se atingea de alegerile pentru Constituantă, noi nerevizioniștii — și dumneata ai fost nerevizionist —, și altă dată vă voi spune pentru ce eram nerevizionist, căci eu din natura mea, cu mica mea energie cu care m-a dotat Dumnezeu, nu pot fi decît pentru revizuire, și liberal democrat nu puteam fi decît pentru revizuire; dar acum nu voiesc să mai înăspresc apărarea mea și să atrag în mijloc și fulgerile ministeriale. Zic numai că la alegerile pentru Constituantă ne-am adunat toți, eram o mulțime, și liberali, și liberali naționaliști, și conservatori, și fracționiști, în fine erau toate nuanțele, și acolo am discutat un tratat și s-au publicat toate cuvintele noastre, în două edițiuni, una în Iași, alta în București², și eu acolo necontenit am fost tras de mîncă și de pulpană, necontenit am fost invitat și provocat să fiu cît se poate mai violent contra ministerului și mi s-au dat chiar și fraze cum și în ce mod să-l atac. (*Ilaritate.*) Erau și alții cari au luat cuvîntul și au adus cele mai violente atacuri contra guvernului și mai cu osebire contra domnului Brătianu. Cu toate acestea, care a fost surprinderea mea mai în urmă cînd am văzut — o zic aceasta numai spre edificarea morală a fiecărui din noi —, cînd am văzut mai în urmă că acei cari m-au îndemnat să atac au fost trecuți pe lista oficială, pe lista partidului liberal național. Mi-am zis: Dar cum este aceasta cu putință? Cu ce ochi mai pot eu să mă uit la acei oameni? Cu toate acestea știu că aci este un mister; un mister pe care iarăși nu voiesc să-l spun acum, pentru ca să nu aprind și mai mult discuțiunea. Acest mister poate că vi-l voi spune mai tîrziu; de astă dată voi spune numai ceea ce am mai spus, că eu am ieșit din minoritate și am rămas în minoritate; și credeți dumneavoastră că eu, deși în minoritate, nu cunosc tot așa de bine ca și alții împrejurările țării mele și persoanele acestei țări, încît să nu știu cum v-ați ales dumneavoastră și cum s-a ales domnul Carp? Nu s-a ales domnul Carp pentru că s-ar fi unit cu partidul guvernamental. Domnia sa v-a spus că este în opozițiune și, ca să vă încredințați și mai bine că este astfel, nu am decît să vă aduc aminte că domnul Carp la o întrunire a zis: Nu am trecut eu în partidul liberal național, ci au trecut alții la mine, alții s-au unit cu ideile mele.

Nu știu eu ce s-a vorbit și ce s-a petrecut la Vaslui? Nu știu eu că onor. domn Pogor a declarat că este conservator și că va da tot sprijinul guvernului dacă guvernul se va asocia la ideile dumnealui?

Să nu credeți, domnilor, cum că domnul Maiorescu și domnul Carp sînt mai tineri decît mine în ceea ce privește ideile liberale, ideile de reforme; sînt mai tineri decît mine în vîrstă și nu tocmai această calitate ar da drept domnului Maiorescu să mi se facă acum dascăl. (*Aplauze, ilaritate.*)

Zis-am eu domnului Maiorescu că Domnia sa, un orator distins, un fost ministru în această țară, nu are dreptul să se ducă la Huși să ceară alegătorilor de acolo să-l trimită în Parlament și că pentru ca să fie ales la Huși i-ar fi trebuit altceva decît propriile Domniei sale merite?

Dar oare tot așa ca domnul Maiorescu a făcut domnul Carp pentru ca să fie ales?

Ei, domnule Maiorescu, se vede că ai uitat vorba aceea românească care zice că toată pasărea după limba ei piere, și după limba dîmîtiale am să te fac acum să piei. (*Aplauze, ilaritate.*)

Ziceai că ai primit o scrisoare de la domnul Dimitrie Rosetti. Eu te-am întrebat, și cu intențiune, de la care Rosetti? Ce caută domnul Rosetti în Huși? Ce influență poate avea Domnia sa în acea localitate ca să propună candidatura dumitale acolo?

În toate județele, în toate orașele a fost un singur partid care s-a luptat, ca să nu mai vorbesc de câțiva liberali dizidenți, schismatici, eretici. Partidul conservator s-a retras cu desăvârșire și, prin urmare, pretutindeni nu s-au format decât comitete cari să susțină pe candidații partidului național liberal. Așa a fost și la Huși. Vă rog pe dumneavoastră, domnule Maiorescu, să-mi arătați care a fost candidatul guvernului la Huși, dacă dumneavoastră reprezentați opozițiunea? (*Aplauze.*) Eu sînt băștinar din Huși, proprietar din neam în neam, am moșie acolo, și sînt aici doi-trei deputați pe care-i cunosc din copilărie, cunosc și pe tatăl lor; tatăl domnului Rale era arendaș pe moșia mea. Ia să-i întrebăm cum ai venit și cum te-ai ales dumneata la Huși? Să spun eu cum ai venit, și nu critic; din contră, mulțumesc lui Dumnezeu că nu mai este astăzi la Huși ceea ce era altădată.

Să dăm mai întii de o parte pe domnul Rosetti, care nu are nimic de amestic la Huși. Domnul Pogor, fără să se amestice d-a dreptul în alegeri, are acolo un nepot, pe prefectul Cerchez, un tînăr care are toată stîmna mea, pentru că este onest și pentru că a pus sfîrșit unui regim care nu ne dădea odihna aceea măcar de a putea trăi; și deși n-am fost la alegeri la Huși, dar m-aș ruga lui Dumnezeu să nu mai fie acolo ce a fost mai înainte, pentru că astăzi cel puțin mă duc la moșia mea fără să figurez pe lista de proscripțiune pe care era trecut Dimitrie Castroianu. S-a făcut un curent, și din acest curent a ieșit domnul Maiorescu. Chiar amici de ai mei au votat pentru Domnia sa...

Domnul Titu Maiorescu: Sînt foarte recunoscător.

Nu încape recunoștință. Cît pentru mine, eu nu am interes să te am de dușman. (*Aplauze, ilaritate.*) Dar, dacă dumneata te-ai ales astfel, tot așa este oare cu amicul dumitale?

Am ieșit și eu la Brăila din aceeași urnă cu domnul Brătianu, dar aceasta nu va să zică că am ieșit cu concursul comitetului național liberal. Alegătorii, văzînd că mi se opune un domn Lăzărescu, au găsit de cuvîntă mai bine să dea preferință lui Kogălniceanu. Jurnalele cari credeau că colegiul I de Brăila era patrimoniul unui singur om divin m-au criticat, m-au injuriat pentru faptul că am ieșit din aceeași urnă cu domnul Brătianu.

Ei bine, dumneavoastră vedeți cît de puțin fondate au fost critice[le], deoarece numai brătienist nu sînt...

Domnul președinte al consiliului: Tot așa și domnul Maiorescu.

Dar dumneata, domnule Maiorescu, dumneata nu vei tăgădui că ai ieșit din colegiul I de Huși ca candidat al partidului național liberal; căci domnul Rosetti, care zici că ți-a dat concurs, este tot așa de cunoscut și mai puțin cunoscut ca dumneavoastră la Huși. Dumnealui este un om cu desăvîrșire onorabil, are toată stîmna mea, dar n-are nici o reputațiune politică acolo.

Susțin dar că mulți dintre dumneavoastră ați intrat nu pe ușa cea mare, ci pe ușa cea mică. Și dar nu-mi era mie permis să vă întreb cum v-ați pus în minoritate?

M-ați mai lovit în privința reformelor de la 1864; mi-ați imputat că m-am deosebit de opiniunile domnului Carp în privința constituirii comunelor, în privința consiliilor județene și a comitetelor permanente. Da, așa este; dar în ce stare era comuna înainte de 1864? Ce era vornicul satului? Vornicul satului era ce e și primarul de astăzi, cu atîta diferență numai că era cu totul sub dependența proprietarului; în loc să atîrne de guvern, atîrna de proprietar, și acesta făcea ceea ce vrea.

Ați fost ministru, răspundeți de ce n-ați prefăcut acea lege în cei 6 ani cît ați fost la putere? Ați prefăcut-o, însă ați lăsat tot acele atribuții. Veniți acum și ziceți să se modifice, și vom vedea ce e de făcut; dar, pentru Dumnezeu, nu faceți ceea ce zice domnul Carp, să desființăm tot și pe urmă vom vedea ce să punem în loc... [Î]mi pare rău că Adunarea e obosită și nerăbdătoare, văd *le mot d'ordre* care s-a dat. Dacă voiți, putem să aminăm discuțiunea pe miine, fiindcă eu trebuie să vorbesc și socotesc că biuroul și Camera ar trebui să fie tot cu atîta indulgență către mine cum a fost către domnul Maiorescu, mai ales că eu am fost atacat și trebuie să mă apăr.

Ei, onor. domn Maiorescu, mă faceți să mă căiesc că n-am fost alături cu domnul Nacu cînd Domnia sa susținea că unul din păcatele conservatorilor era că contau pe străini. Cum, domnule Maiorescu? Din toate cite am vorbit eu, nu ați găsit altă coardă, nu ați găsit altă cestiune să mă atacați decît pe tărîmul neexecutării convențiunei comerciale? Dar eu am ridicat această cestiune? Dar dumneavoastră, care știți toate, nu ați văzut ce discuțiune s-a făcut în Senat și cine a provocat-o? Amicii mei politici? Dar a fost domnul Frumușanu și domnul Lătescu, dar a fost principele Grigore Sturdza, dar a fost fostul ministru al agriculturii, domnul Aurelian, care a fost și la Viena de a lucrat pentru punerea în aplicare a acestei convențiuni. Și aci în Cameră cine a anunțat o interpelare? Domnul Peșacov și domnul Schileru. Ați lăsat la o parte pe toți acești domni și v-ați legat de mine, și pentru ce aceasta? Pentru ca să faceți ca mine agenția Havas să telegrafieze la Viena cele ce ați zis în atacul care mi l-ați făcut.

V-ați pus pe un tărîm fals, nu aveți decît să vedeți consecințele. Ați spus că nici un ministru nu poate să facă decît să apere interesele României. De acord; dar sînt miniștri cari apără bine și cu inteligență, și alții contrariu. Sînt unii cari apără cu energie și alții cu slăbiciune, și acestea se văd în toate țările. Ați văzut ministrul Ferry în Franția care [cît] p-aci era să cadă pentru o cestiune colonială. Pentru acestea trebuia să ziceți că eu vorbesc astfel numai pentru ca să vin la minister? Apoi acolo nu mă vei aduce nici dumneata, nici nimeni, acolo se aduce de rege și de majoritatea Parlamentului, și aci nu sînt decît vreo cinci deputați ca mine și dumneata mă socotești atît de prost încît eu să cred că dumneata vei da un decret ca eu să vin ministru?

M-ați acuzat că eu n-am fixat cifra pe care o pierdem din cauza închiderei graniței, că eu aș fi spus aci 30, aci 40, aci 50 milioane. Eroare. Eu am zis că în Moldova de sus se păgubesc din cauza închiderei graniței între 20 și 25 milioane; principele Grigore Sturdza a spus 30 milioane; am mai spus că Oltenia pierde pînă la vreo 15 milioane, alții pretind 19. Ați văzut pe domnul Costinescu venind cu date statistice în privința exportului și a arătat diferența care e între cifrele arătate de statisticele engleze și franceze și între cele române. Ei! Pentru aceasta trebuie să acuzăm pe statisticii englezi și francezi că eu intențiune au

schimbat cifrele? Eu am fost pentru cifrele cele mai puțin exagerate, dar dumneavoastră, fiindcă în toate cestiunile internaționale sinteți apărătorul guvernului, binevoiti a vă uni cu mine spre a cere să se numească o comisiune de anchetă, care să constate pagubele ce suferă țara prin închiderea granițelor, și atunci, dacă se va dovedi că eu am exagerat cifrele, vă declar că voi face amende onorabile; dar pînă atunci nu vă recunosc dreptul să contestați cifrele aduse de mine. Astăzi ar fi un motiv și mai mult pentru mine ca să primesc mînușa și să vă combat pe terenul politicei din afară, pentru că dumneavoastră astăzi nu ați fost apărătorul intereselor țarei.

Eu am combătut convențiunea comercială, alături cu domnul Brătianu, cu toată energia posibilă și peste trei zile am fost miniștii, și prin aceasta nici Domnia sa, nici eu n-am fost împiedicați, pentru că am atacat o convențiune făcută de partidul conservator, care convențiune în multe dispozițiuni ale ei și prin aplicarea sa a devenit fatală țarei.

Mai e altceva, noi am izbutit să facem ca miniștrii să se numească de majoritatea Parlamentului, iar nu prin curente venite din afară, ori de la Berlin, ori de la Petersburg.

Prin urmare, rău ați făcut de ați pus cestiunea pe acest tărîm.

Dar mi-ați făcut întrebarea: Spune dumneata dacă venind la guvern poți să îndeplinești ceea ce ceri de la alții? În viața mea n-am fost empiric și în viața mea n-am venit să făgăduiesc ceea ce nu pot; niciodată n-am fost Dulcamara³; dar ceea ce pot face și ceea ce am făcut este că, și înainte de a fi ministru, și cînd am fost, și după ce am ieșit din minister, am combătut închiderea granițelor, căci ea nu datează de astăzi. Se știe foarte bine împiedicările cari ni s-au făcut, rezistența care s-a opus, și o recunoaștem cu toții că nedreaptă a fost. Chiar parte din guvernul austriac, din Austria cisleithană, chiar burg-meisterul Vienei, chiar orașul Viena, chiar orașele cele mari ale Austriei și Bucovinei, toți se plîng contra închiderei granițelor noastre. Dar am spus-o și o repet că cum statul austriac e compus din două, o jumătate e o țară eminentamente agricolă, e concurența noastră și, prin urmare, uzează de influența pe care o are la Viena pentru a face ca, să zic și eu cum a zis mesagiul, ca pe cuvînt, sub cuvînt de epizootie să se închidă granițele noastre, și încă să se închidă prin o lege căci am aci legea în limba nemțescă, pe care a binevoit să mi-o dea un coleg al nostru și care în articolul 40 zice cum că vitele cari sînt oprite a intra în Austro-Ungaria din cauză de epizootie sînt oprite de a trece și în străinătate, și în Germania.

Domnilor, eu susțin că Austria nu are dreptate în această privință și mai ales cînd aplică măsurile acestea cu rigoarea cu care le aplică. Boala de vite nu există astăzi la noi și deci ar trebui să lase trecerea lor liberă. Dar, chiar cînd ar exista, tot ce ar putea face după convențiune e de a supune vitele la o carantină, iar nu să le oprească cu desăvîrșire și mai ales să facă ceea ce face, să ne oprească nu numai în imperiul Austriei, dar să nu ne lase să pătrundem nici în Germania, bazîndu-se pe tratatul ce există între aceste două state și prin care Austria se îndatorează să închidă granița despre România. Ei bine, domnilor, tratatul acesta nu poate să aibă nici o valoare și nu poate să lege pe guvernul austriac.

Eu, deputat al unei țări mici, declar cum că, dacă este dreptate și echitate pentru țară mare, să fie și pentru țară mică; declar că guvernul austriac nu era competent, nu avea drept să încheie acel tratat, cum noi nu aveam dreptul să ne îndatorim către Turcia și Bulgaria de a opri intrarea acolo a unei mărfi oarecare din Austria. De la începutul aplicării convențiunii, fiindcă știam că oala de lut și oala de aramă nu se pot pune la un loc și că pentru aceasta nu se poate declara rezbel Austriei, am propus un lucru; am zis: Dacă crezi că dumneata ai dreptate și că eu pe nedrept zic că calci legea, aide să luăm un arbitru. Domnul prim-ministru a zis: Ferească Dumnezeu, nu trebuie să luăm arbitru. Eu am răspuns: Dacă nu poți sili pe guvernul Austriei nici cu notă, nici cu arme, să luăm un arbitru, chiar pe împăratul Germaniei aliatul său, să hotărască dacă Austria, în puterea convențiunii ce are cu noi, poate cu o trăsătură de condei să împiedice intrarea în țară a unei întregi industrii a noastre; să hotărască împăratul Germaniei dacă are drept Austria să ne închidă granița.

Apoi, atunci de ce această *charge à fond* în contra mea? Socotit-ai, domnule Maiorescu, că ai să mă execuți? Crede-mă că te-ai executat singur pe dumneata. Eu nu am trebuință să fiu acolo ministru, și cu toate acestea guvernamentalii, majoritate[a], dumneavoastră, cum vă numiți, neoconservatori, junimiști, toți mă atacați, toți mă loviți, ceea ce însă pe mine nu mă împiedică cîtuși de puțin să cred și să susțin că reprezintă glasul țării întregi; și cînd va veni discuțiunea convențiunii [i]ți dau *rendez-vous*, domnule, și vei vedea dacă majoritatea acestei Camere va fi cu dumneata sau cu mine. (*Aplauze.*)

Eu am convicțiunea că acel minister și pot zice [și] cel actual nu poate să facă, nu poate să voiască altfel, ci este silit să apere interesele țării. Nici o politică nu poate fi bună dacă nu apără interesele economice ale țării, și tocmai pentru că nu sînt de idee de a se face ceea ce voiești dumneata, tocmai de aceea mă deosibesc de politica guvernului. Eu cred că sînt în toată cunoștința trecutului, nu-mi veți zice că m-am topit pînă acolo încît mi-am pierdut memoria. Eu am convicțiunea că ministrul de externe de astăzi, deși român, deși este fiul unui ilustru bărbat al României, care a fost un adevărat apărător al românismului, însă, între cestiunea economică și politică, eu cred că Domnia sa va sacrifica cestiunea economică atît de importantă pentru noi, și aceasta o va face pentru ca să stea în bune relațiuni cu Austria.

Domnul prim-ministru: Nu este adevărat, mă iartă să ți-o spun.

Ongr: domnule prim-ministru, mi-ați adresat acest cuvînt de neadevărat ieri, mi-l adresați și astăzi. Fac întrebare domnului președinte al Camerei dacă în regulamentul, dacă în limbajul parlamentar, dacă în uzanțele Camerei, cuvîntul de neadevărat este permis? Pentru că, dacă-i este permis ministrului către mine, și mie-mi va fi permis, reprezentant al națiunii, și mai ales în luptă, să-l întrebunțez către banca ministerială. Eu nu mă tulbur așa lesne și cum am zis și ieri zic și astăzi că aceasta nu dovedește decît nervozitatea domnului prim-ministru, care s-a deprins ca să nu mai sufere contraziceri, s-a prea deprins Domnia sa cu puterea și de aceea aruncă stigmatul în fața tuturilor; dar să fie sigur că mi-ar fi foarte ușor să-i răspund, însă nu o fac.

Domnul președinte: Eu n-am auzit ieri acest cuvint, care în adevăr nu prea este parlamentar și cred că însuși domnul prim-ministru-l retractează.
Domnul președinte al consiliului: Neexact am voit să zic.

[Î]mi pare bine că domnul prim-ministru a găsit acum cuvintul de neexact...

Domnul președinte al consiliului: Domnul Maiorescu a găsit o altă formulă, pe care eu o uitasem : Ai mistificat adevărul. (*Haritate.*)

Domnul Maiorescu foarte rău a făcut de m-a atacat, și mai ales cu o armă atît de nepotrivită cu talentul Domniei sale.

La discuțiunea interpelărei făcute de domnul Schileru, voi veni cu textul legilor și cu convențiunea și vom discuta.

Ați găsit ocaziunea cu paragraful acesta să veniți să faceți o tiradă în contra mea și înțelegeți bine : eu nu puteam face altfel decît să vă ripostez, dar totodată trebuie să vă mulțumesc că ați fost atît de neiscusit⁴. (*Aplauze.*)

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 17, p. 257, col. 2 — p. 260, col. 1.

NOTE

¹ Se discuta pe marginea proiectului de răspuns la mesajul tronului. Vezi și discursul precedent.

² Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea a II-a, p. 571 și urm.

³ Dulcamara, personaj din opera *Elixirul dragostei* de Gaetano Donizetti.

⁴ I. C. Brătianu ceruse permisiunea Adunării ca la sfîrșitul discuțiilor privitoare la proiectul de răspuns să ia cuvintul ca să răspundă atacurilor lui K. Vezi p. 75.

Aprecieri asupra situației învățămîntului universitar. Referiri la cel ieșean. Pe marginea adresei de răspuns la mesajul tronului*

Domnii mei, onor. domn prim-ministru se plîngea ieri, și poate cu oarecare dreptate, cum că se vorbește mult ; dar această vorbă lungă nu se poate imputa, după părerea mea, minorității, ci se poate imputa cu multă dreptate oratorilor majorității sau acelor cari se pretind oratori ai majorității ; căci este o întrebare : dacă domnul Dimitrescu reprezintă majoritatea cînd vine înaintea Domniilor voastre și ca să răspundă la cuvintele domnului Carp și la cîteva cuvinte ale mele, lăsînd la o parte pe onor. domn Nacu, fiindcă este profesor, Domnia sa înlătură cu totul cestiunea și, cu multă fineță, cu multă elocință, face un program de cum trebuie să fie organizată instrucțiunea publică. Dacă ar fi fost la ordinea zilei un proiect de lege pentru organizarea sau reorganizarea instrucțiunei publice, înțelegeam că Domnia sa ar fi avut dreptate ; sau dacă Domnia sa, numit ministru al instrucțiunei publice, ar fi venit să arate programul său, cum înțelege să organizeze sub ministerul Domniei sale instrucțiunea publică, iar aș fi înțeles să fie așa de tare învăpăiat și să ne arate, pe mine și pe domnul Carp, ca niște duș-

* Ședința din 7 decembrie 1884.

mani ai instrucțiunii publice. Onor. domn Carp face parte dintr-o colectivitate care se distinge prin instrucțiune, prin cuvântul acela care se zice *laboare*, care are pe lângă dînsul profesori distinși, oameni cari au fost miniștri ai instrucțiunii publice, dar cari cînd au fost miniștri ai instrucțiunii publice au avut curagiul să voiască a aplica legea în spiritul ei, iar nu să facă numai fraze în favoarea instrucțiunii.

Domnilor, nu este cestiunea acum de organizare sau de reorganizare a instrucțiunii; din contra, sînt dator să declar împreună cu dumneavoastră că dacă la 1860 cînd s-a inaugurat în Moldova deschiderea universității...

Domnul C. Dimitrescu: Pe atunci eram în clasa a patra primară.

Dacă atunci domnul Dimitrescu era la școala primară, trebuie să-și aducă aminte că a făcut parte dintr-un șir lung de școlari care începea de la Trei Ierarhi și ajungea pînă la universitate, care era instalată în palatul lui Moruzi, și încă tot nu ieșise capul din urmă al șirului din curtea de la Trei Ierarhi, și cînd zic aceasta nu este ca să fac lauda mea, ci ca să fac lauda tutulor guvernelor, tutulor partidelor, care la două instituțiuni mari ale țării, adică pentru instrucțiune și pentru armată, niciodată nu a refuzat nimica, ci totdeauna a dat ceea ce a trebuit.

Și dacă dumneavoastră voiți, onor. domnule Dimitrescu, să vă acoperiți pe dumneavoastră, arătînd cite progrese s-au făcut, atunci recunoașteți-mi dreptul și mie, care am făcut și eu ceva pentru învățămîntul public, ca să spun ce bine au adus țării acei căroro am încredințat școalele; căci țara pentru armată și pentru școale și-a scos bucățica din gură ca s-o dea.

Dar nu este aceasta cestiunea, este alta, este cestiunea aceea care agită astăzi Europa întreagă și care chiar în momentul de față agită Senatul Republicii Franceze, și Senatul francez dă dreptate ideii susținută de domnul Carp și de mine, după cum voi avea onoarea a vă citi îndată.

Onor. domnule Dimitrescu, am fost și eu profesor la Academia Mihăileană la 1841 alături cu domnul Ion Ghica, cu domnul Panait Balș și alții, și încă de pe atunci instrucțiunea publică a găsit în mine un necurmat ajutor. Înființarea Universității de Iași eu am scris-o, înființarea Școlii normale eu am scris-o, înființarea Școlii de bele-arte, al cărei unul din profesori [i] văd că surîde colo, eu am scris-o și am să vorbesc și de Școala de bele-arte.

Ați citit dumneavoastră interpelarea ce am făcut domnului ministru al cultelor în anul 1876 asupra reformelor ce gîndește să aducă învățămîntului public? Nu știu dacă ați citit-o, și cînd eu am intrat în minister era în ajunul rezelului ruso-turc, și am intrat în minister ca ministru de externe, unde aveam altceva de făcut decît să mă ocup de instrucțiunea publică, și chiar dacă ar fi fost un timp de pace, totuși nu puteți să mă faceți pe mine răspunzător, ci pe domnul Chițu, care era atunci ministru al instrucțiunii publice, prin urmare, dacă nu s-a făcut nimic, nu interpelați pe ministrul trebilor din afară de atunci, ci pe ministrul instrucțiunii publice.

Eu sînt acum pe banca de deputat, în opozițiune și singur, însă titularul de atunci este și astăzi pe banca ministerială și Domniei sale nu-i aduceți decît roze și tămîie, iar mie acuzări. (*Aplauze.*)

Tristă școală este aceasta, domnule profesor.

Am mai intrat încă o dată în minister, dar când am intrat? În 1879, când era cestiunea revizuirii articolului 7 din Constituțiune. Atunci eram ministru de interne și, prin urmare, nici ca ministru de interne nu aveți dreptul să mă întrebați; puteți să mă întrebați ce am făcut pentru școlile comunale rurale, pentru localuri, și atunci vă voi spune.

Astăzi eu am reînnoit interpelarea sau nemulțumirile ce am în privința Universității din Iași. Părinții cari-și iubesc copiii, când văd că copiii merg rău, se leagă de pedagogi și de guvernante și caută să-i dea afară dacă nu-și fac datoria.

Vă prevalați de exemplul citorva tineri buni cari ies din Universitatea din Iași; dar dacă ies cîțiva tineri buni este că, mulțumită zelului și inteligenței lor, aceia au învățat singuri, în particular, acasă...

Domnul C. Dimitrescu: Vă rog să nu ne puneți pe tărîmul faptelor, căci atunci voi fi silit să nu vă cedez un pas... (*Zgomot.*)

Onor. domnule Dimitrescu, ai făcut apel la mine când vorbeai ca să nu te întrerup și ai văzut că nu te-am întrerupt, am tăcut ca peștele; binevoiește dar a fi și dumneata pește acum. (*Ilaritate.*) Iar dacă ai trebuință să vorbești aci, vorbește-ne ca reprezentante al țării, iar nu ca profesor de la universitate, căci aci nu te lăsăm să vorbești ca profesor, fiindcă nu ești delegat al universității în această Cameră.

M-ai ținut de rău că am făcut o comparațiune între Universitatea din Cernăuți și între cea de la Iași, comparațiune pe care am făcut-o eu încă de la 1876 și pe care o fac și astăzi ca și atunci tot în favoarea Universității din Cernăuți. Da, o spun aceasta cu durere și trebuie să căutăm să vedem cari sînt cauzele principale ale răului.

Ei bine, Universitatea din Cernăuți de atîți ani de cînd există, abia acum în urmă a trimis un profesor la Reichstag în Viena; și știți că a fost un alt profesor care a cerut să se strămute Universitatea de la Cernăuți în altă parte, mai între germani; dar toți ceilalți profesori au protestat contra strămutării, și guvernul, care prin fondarea acestei universități a avut ideea de a răspîndi cultura și civilizațiunea germană în părțile orientului, nu a voit să o strămute, însă a strămutat numai pe acel profesor, iar toți ceilalți au rămas pe loc. Pe cînd de la Universitatea din Iași mai toți profesorii, și încă cei mai buni, sînt unii aici în Cameră, alții în Senat, și la universitate sînt supliși prin niște tineri, cari sînt în adevăr foarte distinși, nu o tăgăduiesc; dar eu cred că o universitate care are pe toți profesorii ei pe lingă dînsa, cînd profesorii stau pe lingă școlari și le suflă știința și morala nu numai de la catedră, dar și prin exemple de toată ziua, peste tot locul unde se întîmplă să se întîlnească cu școlarii lor, acea univesitate fără îndoială trebuie să meargă mult mai bine decît o universitate ai cărei profesori titulari lipsese cite nouă luni de zile de la catedrele lor, ducîndu-se în Parlament, sau în călătorii electorale; sau pe la banchete. (*Aplauze.*)

Legiuitorul constituant, în solicițundinea sa pentru învățămîntul public, a găsit că e bine ca învățămîntul să aibă reprezentațiunea sa în Parlament și de aceea a dat dreptul universităților noastre să aleagă cite un reprezentant al lor. Dacă însă pe de altă parte legiuitorul a dat drept și celorlalți profesori să poată fi aleși oriunde, cu aceasta nu a înțeles ca profesorii cari s-ar alege senatori sau deputați să vină aci să vorbească în calitatea lor de profesori, ci să vorbească ca reprezentanți ai țării.

Prin urmare, dumneata, domnule Dimitrescu, care ai fost ales nu de către profesorii vreunei universități, ci ca candidat al unui colegiu electoral compus de meseriași, de proprietari, de oameni de profesii liberale și poate și de profesori, dumneata ești reprezentant al aceluiași colegiu, iar nu al profesorilor, și dar nu trebuie să ne vorbești acica profesor. Alegătorii dumitale știu că în toate bugetele ce s-au prezentat Camerei, de către oricare guvern, despotice, autoritar, conservator, liberal, oricum vă va plăcea să le numiți, niciodată Camera nu a refuzat mijloacele pentru școli; și dar de ce nu voiți dumneavoastră a recunoaște acelor cari reprezintă toate aceste interese dreptul de a putea zice că, după ce-am dat atita, de ce școlile nu merg mai bine?

Ne vorbiți de agregați.

Mai veniți și ziceți că prin curs suplimentar ați îndoit numărul orelor, că dumneavoastră cari sintetizați după program să faceți atâtea ore pe săptămână ați făcut mai mult. Iertați-mi vă rog această comparațiune. Mie aceasta-mi aduce aminte de un englez bolnav pe care l-am văzut astă-vară la Kiusenge. I se ordonase de medici să facă 40 de băi de mare, și știți ce a făcut englezul meu? A făcut aceste băi în patru zile și a crăpat. (*Mare ilaritate.*) Tocmai așa e și cu domnii profesori. (*Aplauze, ilaritate.*)

Șezi dumneata aici nouă luni, și două luni te întorci la curs: faci două ore de dimineață, două ore după dejun și două ore după prinz în aceeași zi; și cu chipul acesta în opt zile ai terminat cursul, și-ai făcut datoria după program. (*Aplauze.*)

Dar școlarii? Au ei timpul să memoreze? Ce vă pasă? Ați predat orelle din program. (*Aplauze.*)

Aceasta e cestiunea, onorabile domn.

Domnule Dimitrescu, profesor, revizor mare, care cunoașteți toate trebuințele instrucțiunii, am să vă văd eu cînd se va aduce noul proiect de organizare a învățămîntului. Eu vă promit de mai înainte să nu vă fiu contrazicător. Niciodată, onorabile domn, nu voi refuza mijloacele pentru instrucțiune. Apoi, la legea de gradațiune cu care ziceți că s-a făcut dreptate profesorilor, cum de ați uitat că eram președintele comisiunii² și veneam bolnav tocmai de la șosea ca să lucrez aci; fac apel la domnul Chenciu și alții. (*Aplauze.*) Cînd am refuzat eu ceva școlilor? Cum mă arătați pe mine ca dușman al corpului didactic, ca dușman al instrucțiunii în țara mea? Dară, onorabile domn, eu prin instrucțiune trăiesc, aceasta e hrana mea. (*Aplauze.*) Și acuma chiar studiez și mă instruiesc, căci dacă am o pasiune dominantă în viața mea am dorința de a învăța, de a citi. (*Aplauze.*) Cum dar aș putea eu să fiu dușman al instrucțiunii? Dar mă doare inima cînd văd că profesorii de la Universitatea de Iași o părăsesc, și nouă luni ale anului stau aici ca să facă politică. Sînt încredințat că cu mine am pe toți părinții, am și pe toți miniștrii în fundul inimei lor. (*Aplauze, ilaritate.*) Am pe însuși domnul Brătianu, care de mult timp și-a arătat durerea de inimă că școlile nu produc mai mult. (*Aplauze.*)

În adevăr, ce produc astăzi școlile? Plaga societății, funcționarismul. Dar, tocmai fiindcă n-au învățat nimic în școli, de aceea aleargă la funcțiunile publice. Ați citat de atîtea ori cazul celor 400 de postulanți pentru opt posturi ale comunei București; dar văzutu-i-ați ce sînt acești tineri? Datu-v-ați seamă că cei mai mulți dintre dînșii nu au trecut nici trei clase ale unui liceu și că mulți din cei cari au trecut chiar toate clasele abia știu a citi și a scrie? Și apoi de unde vine această plagă a funcționarismului? Pentru că nu avem industrie și acești așa-numiți școlari nu vor

să mergă să fie vătafi, îngrijitori la moșii, le e rușine. Acesta e și un păcat al gintei latine. Mi-aduc aminte de zisele unui ministru celebru, Sully, relativ la francezi, că de câte ori în Franția regele creează câte un post 800 de proști se găsească cari aleargă după dînsul. (*Aplauze, ilaritate.*)

Duceți-vă pe la ministere și veți vedea rana cea mai mare : postulanții șed pe la ușă, așteaptă pe afară, pe la scări, pe sub scări ca să capete câte-o slujbă. (*Aplauze, ilaritate.*)

Ce argumente aduceți în privința instrucțiunii publice ? Să se facă școale profesionale ? De acord cu dumneavoastră. Dar atunci vă întreb : Pentru ce ați făcut din mine un cap de turc, cum zicea domnul Carp, ca să mă loviți ? Nu e cestiunea aceasta. Cestiunea este că ne lipsesc astăzi profesorii ; și țara nu are posibilitatea de a plăti două rînduri de profesori, unii să facă politică aici, și alții la școală.

Ați citat pe domnul Bădărău³, pe domnul Raletî, care este unul din alegătorii mei. (*Ilaritate.*) Și cum aș putea să zic eu că un alegător de la Huși este prost ? (*Ilaritate.*) Domnul Raletî este elev al Universității din Strasburg. Nu e în cestiune capacitatea și aptitudinea Domniei sale. Dar tot dumneavoastră ați spus că domnul ministru caută profesori. De ce tinărul acela să nu fie numit profesor titular și să fie agregatul domnului Dimitrescu ? Și, dacă o dată admitem teoria aceasta, de ce să nu alegem și pe domnul Bădărău, și pe domnul Raletî și să-i trimitem deputați și senatori ? Și dacă-i vom lua și pe aceștia, se vor mai găsi alții ?

Aci este cestiunea, că profesorele trebuie să stea la locul său.

Și, domnilor, afară de Berlin, unde sînt cinci-șase profesori cari merg în Reichstag, în toate celelalte Parlamente nu se văd profesori. În Franția s-a găsit că este un rău a distrage pe profesori de la catedra lor și iată proiectul votat acum patru zile cum se rostește în această cestiune :

„Ambasadorii și miniștrii plenipotențiarî, profesorii ale căror catedre sînt în Paris...”. Vedeți ? Profesorii se primesc dacă catedra lor este în Paris.

În adevăr, pe mine nu mă supără ca domnul Cantili, ca domnul Nacu și alții din București să fie între noi, pentru că dumnealor au timp și-și fac datoria, și Parlamentul cîștigă avîndu-i aci, și învățămîntul nu suferă. Dumnealor, fiind și deputați și profesori [î]și îndeplinesc amîndouă datoriile ; mai mult decît atîta, dumnealor vin și apără aci interesele învățămîntului și interesele profesorilor în genere, și profesorele din București cînd apără învățămîntul l-apără și pe cel din București, și pe cel din Iași, și din toate părțile țării. Dar credeți dumneavoastră că, dacă domnul arhivist ar lipsi din Cameră, nivelul intelectual s-ar coborî ? Dacă ar lipsi trei-patru profesori de la Iași, nivelul intelectual al Camerei ar scădea ?

Domnilor, cu cît acești oameni vor fi mai iluștri, mai învățați, cu atît nivelul Universității din Iași va scădea prin lipsa lor.

De ce v-ați supărat într-un mod individual, cînd eu am vorbit aci într-un mod obșteșc ?

Dintre profesorii de la Iași cari au venit aci sînt unii dintre amicii mei politici, cum e domnul Mirzescu, cum e domnul Ionescu⁴, care de multe ori e alături cu mine. Dar ce caută aci ? Eu cred că locul lor ar fi mai bine acolo. (*Aplauze.*)

Văd cu mîhnire, domnilor, că Universitatea din Iași scade și pe fiecare zi vin la mine studenți de acolo rugîndu-mă să intervin pe lîngă miniștri ca să le dea câte o mică slujbă să-și poată urma studiile la București. Eu ca român, ca moldovean, cu dor de țară, aș voi ca Universitatea din Iași să fie cea dintîi, pentru că această universitate trebuie să lumineze și

peste fruntarie, să fie sentinela românismului față cu slavismul care vine să înlocuiască românismul în Basarabia, față cu germanismul care vine și deznaționalizează vechea patrie a lui Ștefan cel Mare. (*Aplauze Misiunea.*) ei e mare de când s-a pus în Cernăuți universitatea germană și e de datoria fiecărui român să ceară ca Universitatea din Iași să fie avangarda păstrării elementului român.

Iată deosebirea dintre dumneavoastră și noi, și aceasta nu e de azi; aceasta am cerut-o totdeauna, și la 1876, și oricând am putut să apăr Universitatea din Iași, și dovadă pentru dumneavoastră că am dreptate e că acestea sînt chiar cuvintele domnului prim-ministru la banchetul de la Iași. Domnia sa, cînd a voit să dea un prezent, un buchet de bună venire ieșenilor, a zis: „Voiesc și am ambițiunea să-mi ajute Dumnezeu a face ca orașul Iași să devină Atena României”. Pentru aceea dumneavoastră cu primarul și cu toți v-ați înveselit și ați băut... (*mare ilaritate, aplauze*) și onor. domn prim-ministru a zis că nu poate vorbi mult pentru că la banchet se bea și se mănîncă, nu se vorbește. A fost dar o bucurie generală cînd s-a promis aceasta și vă declar că în privința aceasta voi fi omul cel mai guvernamental și cît voi trăi voi face ca femeia aceea care, încîndu-se, făcea mereu din degete și ca dînsa, chiar cînd îmi voi da sufletul, voi ridica în sus două degete ca să zic: Profesorii de la Iași la Universitatea din Iași⁵! (*Aplauze prelungite și repeșite.*)

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiu-
itoare”, 1884/1885, nr. 17, p. 268,
col. 1 — p. 270, col. 1.

NOTE

¹ Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 270 și urm.

² Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea a II-a, p. 484 și urm.

³ C. Dimitrescu îl amintise pe înlocuitorul său, Al. Bădărău, doctor în litere și filozofie al Universității din Paris, și pe al senatorului Climescu, I. Ralet, la catedra de matematică. În sfîrșit, A. Vizanti fusese suplinît de A. D. Xenopol.

⁴ „Amic politic” e evident o exagerare, căci polemicile dintre ei străbat ca un fir roșu numeroase ședințe ale Adunării din deceniul precedent.

⁵ A ripostat D. A. Laurian, care a declarat că K. face o critică nedreaptă profesorilor Universității din Iași, deoarece vin în Parlament în temeiul unei legi. Cu riscul ca K. să facă din el cine știe al cîtelea „crai de la Răsărit”, D. A. L. mărturisește senin: „Pe noi patimile care au frămîntat luptele trecutului nu ne pasionează”.

N. Romanescu, referindu-se la ambele discursuri anterioare ale lui K., a spus că au fost de o elocință „ce reamîntește dezbaterile Divanului ad hoc”.

*Polemică cu președintele Consiliului de Miniștri, I. C. Brătianu,
pe marginea adresei de răspuns la mesajul tronului**

Cer cuvîntul în cestiune de regulament și veți vedea, domnule președinte, că nu voiesc deloc să împiedic votarea adresei, însă sînt silit să reclam în favoarea păzirii regulamentului, ca unul din drepturile cele mai asigurătoare ale libertății discuțiunii în acest Parlament. Rog pe domnul

* Ședința din 8 decembrie 1884.

președinte să binevoiască a citi regulamentul și să mă oprească pe mine când va vedea că viu cu o teorie nouă, neprevăzută în regulament.

Domnul președinte: Ca să citesc tot regulamentul, sînt cam ostenit, dar vă rog să-mi spuneți care articol.

Dumneavoastră nu sînteți ostenit, căci pînă acum a prezidat domnul Stolojan. Cu toate acestea nu voiesc să abuzez de osteneala Domniei voastre, însă sînt dator, ca o minimă minoritate, ca o simplă individualitate, să apăr nu dreptul meu, ci dreptul Parlamentului.

Domnilor, nici într-un Parlament nu am văzut ca patru zile să se discute o adresă la tron fără ca banca ministerială să ia parte la discuțiune, și aceasta a constatat-o însuși domnul prim-ministru cînd a zis: V-am lăsat să vorbiți, ați discutat între Domniile voastre, numai domnul Voinov a luat cuvîntul într-o cesțiune personală, care, în paranteză zis, nu era personală. Și acum, după ce s-au votat toate paragrafele, dupe ce s-au zis și cuvintele: Să trăiești Măria ta, să trăiască Măria sa regina, tocmai în momentul cînd era să procedăm la vot, vine domnul prim-ministru¹ și ia cuvîntul zicînd că voiește să se apere. Dar Domnia sa luînd cuvîntul și aduce înaintea Parlamentului fapte cari nu au fost deloc în discuțiune, face un curs de istorie și mă ia pe mine mai ales, cum am fost de la început și cum Domnia sa a recunoscut drept capul turului, și mă săgetează două ore. Fac o întrebare, nu pentru acum, ci pentru viitor, dacă acest mod de procedere se găsește că este corect? Pe cită vreme regulamentul există, socotesc că și banca ministerială trebuie să i se supună. Regulamentul zice că, dupe ce se votează toate articolele sau paragrafele unui proiect, apoi se procede la votarea în total, afară numai cînd se admite vreun paragraf neprimat de minister, în care caz votarea rămîne pe a doua zi, cînd se face o nouă discuțiune. Așadar, fac această rezervă pentru viitor. Cit pentru cesțiunile celelalte mi-am reclamat dreptul de a vorbi în cesțiunea personală și sper că imparțialitatea domnului președinte și generozitatea majorității mă va lăsa să răspund, pentru că domnul prim-ministru a stigmatizat un regim întreg al domniei lui Alexandru Ion, care a lăsat multe lucruri în această țară, de care țara beneficiază și va beneficia.

O voce: Nu mai voim să ascultăm atacuri personale.

Dreptul de a răspunde mi-l dă regulamentul și, prin urmare, nu cer decît aplicarea lui.

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 19, p. 297, col. 1-2.

NOTE

¹ I.C. Brătianu îi imputase lui K. critica făcută fiecărui § al răspunsului la mesajul tronului și constatase dorința acestuia de a-și „vărsa doar veninul”. La rîndul lui evocase trecutul, arătînd cum a căutat să atenuze unele măsuri administrative luate de K sau să-l tempereze în unele decizii, în primul rînd în ceea ce privește împroprietărirea țărănilor.

Răspunde unor acuzații formulate de M. Ferechide *

Domnul Ferechide¹ a zis că eu am tratat cestiunea în mod teatral. Ei bine, și dumnealui a răspuns tot în mod teatral.

Domnul președinte : Aveți să atrageți alte cestiuni personale cu calificările cari le dați.

Domnul Ferechide a calificat acuzarea mea de teatrală și am zis că și dumnealui a făcut același lucru. Dacă cuvântul de teatral e rău în gura mea, de ce l-ați permis domnului Ferechide ? Eu niciodată nu viu cu cuvinte mari sau grele, dar când alții le întrebunțează contra mea le întrebunțez și eu, mai ales că sînt tolerate de birou.

E curios, domnilor. Vin în Parlament persoane cari citează un fapt și cînd mi-l apropriez și eu se lasă de o parte cel [alt și se leagă de mine ! Apoi eu mi-am luat de regulă că niciodată să nu vorbesc de afacerile județului meu. Domnul Carp a venit și a citat faptul. Cuvintele Domniei sale sînt tipărite și a zis : Mi s-a spus și mi se afirmă — fiindcă dumnealui e vasluian, lingă Fălciu — , Domnia sa a zis : Cer asigurarea independinței magistraturii spre a nu vedea cazul care s-a petrecut la Fălciu, unde întîmplându-se un omor judecătorul de instrucțiune la cea dîntii vorbă a fost destituit, și după patru ani văd că se destituie un al doilea judecător. Pentru ce nu s-a ridicat atunci domnul Ferechide îndată să reclame și pentru ce acum mă apucă pe mine ? Și declar în chipul cel mai solemn cum că nici nu am știut pînă acum că domnul Ferechide făcuse acel lucru, bun sau rău. Știu atît : Că sînt patru ani de cînd s-a ucis socrul domnului Cișman, ceea ce a răspîndit o frică în tot județul și toți se temeau. Vocea publică a denunțat pe acela căruia crima folosea, și atunci judecătorul de instrucțiune și procurorul primind denunțări, în momentul cînd era să ancheteze lucrul, judecătorul prin depeșă telegrafică a fost destituit. Atîta știu. Mai știu ceea ce domnul Ferechide nu știe, și-l cred de bună-credință cînd zice că îtu știe, cum că ziarele sau, cum zicea domnul Ionescu, publicitatea a scris despre aceasta, și mă angajez să le caut ca să i le arăt. Iași, Vasluiul, Fălciul, toate aceste județe știu acest fapt.

Mai zice domnul Ferechide : N-am știut, dar l-am destituit. Apoi, după legea de admisibilitate și înaintarea judecătorilor, nu le este dată o garanție, de a nu fi destituiți cum se destituie subprefecții ? Aci este cestiunea. Domnul ministru de justiție, cînd s-a apărut alaltăieri, a citit raportul Domniei voastre și destituirea domnului Teodoru.

O voce : Înlocuirea.

Să nu ne jucăm asupra cuvintelor : nu se motivează, nu se zice pentru ce l-ați destituit. L-ați găsit incapabil, neonest ? Nu.

Legea de admisibilitate vă oprește să destituiți fără motiv.

Eu, domnule Ferechide, vă dau testimoniu de un foarte bun coleg, dar rău ați făcut cînd m-ați pîrit, căci eu nu m-am gîndit să vă atac. Credeți dumneavoastră că ați fost cea vergură **, că nu s-a făcut propuneri ?

* Ședința din 8-decembrie-1884.

** Fecioară (din lat. *virgo*).

Domnul Ferechide : L-am destituit pentru că erau intrigi locale.

Ia să vă spun eu ce intrigi locale erau și cei interesați în cestiunea ce știu : sint trei ani, s-a publicat în ziare o corespondență între domnul Panu, secretarul Ministerului de Interne, și între domnul Cișman aproposito de numirea unui prefect la Huși. Domnului Cișman i se dăduse dreptul să pună prefecti și secretarului Ministerului de Interne i se spunea că nu se poate numi domnul Calcăntaur și că se numește un altul. Domnul Calcăntaur a căutat multă vreme ceartă celui care propunea prefecti, adică domnului Cișman. La sfârșitul scrisoarei, care era făcută în acele momente ale destituirii domnului Teodoru, se ziceau aceste cuvinte : *Te-am scăpat de Teodoru.*

O voce : Acea era pamflet.

Nu era pamflet, era o scrisoare, o corespondență între secretarul Ministerului de Interne și între puternicul județului Fălciu, și regret că domnul Teodoru nu este aci, pentru că, față cu mine și cu ceilalți deputați de la Fălciu, nu mă va contrazice.

O voce : Mai cu seamă domnul Iamandi.

Destul, domnilor, că domnul Panu a mers la domnul Rosetti, care ținea loc de ministru de interne, fiindcă domnul președinte al consiliului nu era aci, și s-a plîns, și domnul Rosetti a răspuns că considerațiuni politice au făcut să se depărteze. De ce dar vă mișcați cînd nu v-am atacat pe dumneavoastră ? Și dumneata te scoli în contra mea și spui că nu știi nimic de acele publicațiuni, nu știi nimic de acele scrisori. De ce-mi dai această lecțiune ? De ce vă legați de mine și nu de domnul Carp ? Fiindcă știi că sint din Huși ? Apoi răspunde domnului Carp, fiindcă Domnia sa te-a acuzat, iar nu eu. Eu nu zic decît că există scrisoarea secretarului Ministerului de Interne, care zice așa domnului Cișman : *Te-am scăpat de Teodoru.*

Dacă găsiți că eu v-am calomniat, vă fac scuzele mele și vă declar că n-am știut că dumneavoastră ați fost ministrul de justiție care ați făcut acest fapt. Această scrisoare, domnilor, s-a arătat, și toți hușenii știu de această scrisoare. Eu însă n-am fost pe la Huși de peste un an, precum nici n-am luat parte la alegeri.

Vă aduceți aminte, domnilor, în ședința de alaltăieri cum domnul ministru de justiție spunea că s-a dat o telegramă din biuroul Senatului. Ei bine, eu nu aș avea decît să-l întreb cum se potrivește acest fapt cu articolul 25 din Constituțiune.

Domnul C. F. Robescu : Toți miniștrii au luat cunoștința de depeși care privesc ordinea publică.

Dacă este așa, atunci Camera trebuie să te ia și pe dumneata împreună cu mine și să te trimeată la pușcărie.

Este trist, domnilor, cînd se văd asemenea funcționari subalterni ...

Domnul C. F. Robescu : Este mai trist însă pentru țară cînd a avut miniștri care au pus pe funcționari în asemenea pozițiune.

Eu v-am pus pe dumneavoastră în această pozițiune ! ? Eu n-am avut decît o singură greșală, aceea că am fost prea indulgent.

Domnul ministru al justiției: Domnilor, am cerut cuvîntul pentru o explicațiune. Pot să asigur pe domnul Kogălniceanu, dacă vrea să mă creadă, iar dacă nu, pot să asigur pe Camera întreagă că nu m-am dus la biroul telegrafic nici să cer, nici să-mi prezinte depeșa, însă întreb pe domnul Kogălniceanu să afirme pe onoarea Domniei sale dacă nu știe că s-a dat o asemenea depeșă.

Declar pe onoarea mea că n-am știut.

Domnul ministru al justiției: Și noi putem să dovedim că o persoană privată cu plată s-a dus la biroul telegrafic de la Senat și a dat o telegramă direct la Huși și a făcut victimă pe bietul procuror.

Ai citit depeșa și trebuie să spui numele aceluia pentru ca să-l cunoască țara.

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 19, p. 298, col. 3 — p. 299, col. 2.

NOTE

¹ M. Ferechide revenise la imputările făcute de K. (vezi p. 45) asupra procedurilor justiției în cazul asasinatului din județul Fălciu întimplat în 1881. Il luase martor chiar pe judecătorul Teodoru, la care făcuse deopotrivă apel K., pentru a arăta dacă el, Ferechide, pe atunci ministru al justiției, îl destituise pentru felul cum instruisese procesul, în speță pentru că voise să-l inculpe pe senatorul Cișman, vinovat prezumtiv. Teodoru negase că a fost destituit din această pricină. Ferechide observase că K., care ducea „luptele politice așa de jos”, dînd un rău exemplu tinerilor, făcuse „o *mise en scène*” specială pentru nararea cazului. De aici replica lui K.

*Opinie asupra statutului bisericii în stat**

Domnule președinte și domnilor deputați, cînd într-un Parlament un guvern are pentru sine o majoritate atît de mare și o minoritate atît de infimă, precum însuși domnul prim-ministru a constatat-o, socotesc că acea minoritate infimă, redusă pot zice la trei și chiar la unul, căci așa a zis domnul prim-ministru, socotesc cum că acea opozițiune, acel om, oricum ar fi, are dreptul din partea guvernului la considerațiunea care se datorește unui reprezentant sosit în Cameră cu luptă și spuind de mai nainte că este opozant, are dreptul la considerațiunea care se datorește fiecărui din deputații țării. Acela însă care are curagiul de a înfrunta toate atacurile din toate părțile, chiar nedrepte, are dreptul să se adreseze la Cameră, la majoritatea Camerei mai cu deosebire, nu numai la simțimîntul de echitate, dar și la simțimîntul de generozitate către cel slab. Și sint dator să mărturisesc că am găsit din partea majorității acel sentiment de echitate și de generozitate, pentru care-i arăt profunda mea recunoștință și o rog ca acel simțimînt să-l aibă și astăzi, mai cu seamă cînd eu am fost atacat trei ore pe nedrept și neintemeiat chiar pe tărîmul istoriei. Și dacă s-ar atinge numai de persoana mea poate că tot așa fi trecut cu tăcerea, însă s-a

* Ședința din 8 decembrie 1884.

atacat pe nedrept actele unui om ale cărui greșeli s-au îngropat deodată cu corpul lui, și țării aceștia nu i-a rămas decît acte mari, de care beneficiază și astăzi.

Onor. domn prim-ministru, luîndu-se după onor. domn Stolojan, căruia n-am voit a-i răspunde, a venit să-mi impute mie și domnului pe care l-am servit că am voit să fac din prelații bisericești noastre niște funcționari. Nu se scrie istoria așa și, prin urmare, sînt dator să mă apăr înaintea Domniilor voastre și pe mine, și pe cel pe care l-am servit. Și mă mir că o persoană inteligentă ca domnul prim-ministru, care cunoaște cele mai mari secrete politice, care vorbește cu Napoleon și cu toți oamenii mari ai Germaniei, cum nu știe Domnia sa că numai prin mijlocul acelei legi care dădea dreptul domnului să numească pe prelați a putut să fie ferită țara ca călugării greci să nu pună mîna pe a treia parte din pămîntul țării? Cum nu știe Domnia sa, care a văzut cu ochii și știe tot ce s-au petrecut în țară chiar la 1821, cînd Domnia sa nu era decît de un an, cum nu știe că după ce s-au luat moșiile monastirești a fost o putere care a amenințat țara cu intervenirea? Cum nu știe Domnia sa, care zice că libertățile publice s-au întemeiat sub Carol I și numai cînd ar veni o armată străină, numai atunci libertățile acestea ar putea fi periclitate, cum nu știe că atunci a trebuit domnul și țara împreună să meargă pînă la extremitate și să zică: Ne veți lua moșiile, vă veți amesteca în trebile noastre, veți lua a treia parte din țară și o veți da călugărilor, dar iată că am puterea în mîna și voi face din nou uniunea de la Florența¹!

Cum nu mai știe Domnia sa și altceva: cum nu știe că după căderea lui vodă Cuza, cînd s-au dus Boerescu, Costaforu și Steege la unele cabinete, unul din acele cabinete a zis: Vă permit tot, vă permit pînă să faceți și republică, *mais gare à l'orthodoxie!* Și vine astăzi Domnia sa și-mi impută un act mare, care a scăpat proprietatea statului — fără ca acel domn să ia un palmac de pămînt pentru sine —, mi-impută că am voit să fac din mitropoliți și episcopi funcționari ai țării! Domnia sa trebuia să știe că, cît pentru mine, eu sînt degajat cu desăvîrșire de această răspundere, căci acel proiect nu s-a înfățișat de mine, nici cît am fost eu ministru. Acel proiect votat de Cameră nu s-a întărit, pentru că era hotărit, era convenit ca acea lege să fie o armă de apărare numai, iar nu o lege normală a țării. Și iată cum s-a petrecut lucrul: eram amenințați să ne ia moșiile și atunci în desperare s-a zis: Vom pune mai sus chiar decît religiunea națiunea, căci îndată ce pericolul va trece religiunea rămîne tot religiune. (*Aplauze.*)

S-au făcut tratări cu episcopii și mitropoliții, și erau numai locotenenți, căci unul [i]și deduse demisiunea și rămăsese numai mitropolitul Nifon aci. Toți au răspuns: Să ne numească Majestatea sa, căci noi nu putem să ne rostim, noi sîntem niște arhierii, niște arhimandriți *in partibus*, și s-a hotărit în principiu cum să se studieze un asemenea proiect, să se facă un asemenea proiect. Într-o zi, fiind bolnav acasă, aflu că ministrul cultelor și al instrucțiunii publice, al cărui nume nu voiesc să-l spun, dar persoanele deprinse cu istoria cunosc că acel ministru concentrase în sine puterea cultului strămoșilor săi, precum [i]l zugrăvește Radu Golescu, a trecut peste mine care eram președintele Consiliului, nu a mai făcut acel act de curtenie, și a venit în Parlament fără știrea mea. Îndată m-am dus la domnitor și mi-am dat demisiunea; nu am fost în Parlament două zile, procesele-verbale sînt față, și numai dupe ce domnitorul mi-a dat parola sa de onoare cum că nu va întări

acel proiect de lege, numai atunci am consimțit și am venit de am zis două cuvinte. Dar în momentul în care s-a votat fac apel la domnul Codrescu, care era și atunci directorul cancelariei, să spună dacă nu am luat la mine acasă acel proiect și l-am ținut tot timpul cât am mai fost ministru, fără să-l supun la sancțiunea domnească, și după ce am ieșit eu din minister l-am dat succesorului meu, domnul Bozianu, care pentru motive pe care eu nu le cunosc l-a supus la sancțiunea domnească. Eu însă vă declar în conștiință că nu am voit să întăresc acel proiect de lege. De atunci vă mărturisesc în frica lui Dumnezeu că sînt pentru reformarea nu a dogmelor și a religiunii ortodoxe, ci pentru reformarea Sinodului.

A mai zis domnul prim-ministru că baza dogmelor bisericești creștine ortodoxe nu este libera cugetare. Domnilor, unul din cei mai mari teologi civili recunoscut de biserica ortodoxă a fost generalul Sturdza², care mi-a dat mie lecțiuni de religie cînd eram la Berlin și care ne spunea că deosebirea cea mare între biserica ortodoxă și cea catolică constă în aceea că temelia bisericii ortodoxe este libera cercetare.

Mi-a mai făcut domnul prim-ministru imputarea zicîndu-mi că unde erau prelații mei și am auzit o voce care a zis: Hahamii.

O voce: Rabinii.

Haham ori rabin. Apoi, domnilor, ce zice Statutul de la 2 mai alt decît că mitropolii și episcopii fac parte de drept din Senat și mitropolitul este de drept președintele Senatului?

Ei bine, unde sînt astăzi mitropolii și episcopii creați de mine? Sînt toți în Senat, și am dreptul să întreb pentru ce mitropolitul primat nu este președintele de drept al Corpului ponderator cum era dupe Statut? Prin aceasta voișese numai o tălmăcire; nu voișese să fac o vrajbă.

A! Dar a fost ceva și iată ce a fost. Aci iarăși cred că domnul Brătianu, ca și domnul Stolojan, din necunoștință de cauză mi-a imputat aceasta. Domnia sa nu cunoaște toate împrejurările, cunoștințele sale se întind în toate părțile afară de dincolo de Milcov. Revoluțiunea de la 1848 și toate actele mari s-au făcut, dupe Domnia sa, numai în București; în Iași n-au fost lupte, n-a fost inteligentă; în Iași nu s-au făcut acte mari, n-au fost idei mari naționale.

Domnilor, înainte de Unire erau și în Iași oameni politici; era inteligentă, patriotism și se făceau fapte mari și istoria țării nu este numai Revoluțiunea de la 1848 din București.

Mi s-a făcut imputarea că de ce, vorbind de boieri, nu am vorbit și de cei cari mai sînt încă în viață.

Dar de ce era să vorbesc și de aceia? Aș fi arătat puțină modestie dacă aș fi vorbit și de domnul Brătianu și de domnul Rosetti, sau și de mine. Eu am vorbit de răposați, de frații Golești, de Cimpineanu, de Grigore Cantacuzino. De Barbu Catargiu nu am vorbit, dar am vorbit de toți ceilalți și am vorbit cu cel mai mare respect pentru toți.

Nu am venit să fac o analiză arhontologică, să caut care era boier mai mare și care mai mic, să dovedesc că tatăl meu, de exemplu, era vornic de clasa întâi, pe cînd tatăl cutăruia era vornic de clasa a doua sau era postelnic, etc., sau cutare era mai bogat și cutare mai puțin bogat.

Ei! Domnilor, la Divanul ad hoc din Moldova a fost o luptă foarte mare cînd era vorba ca să dăm drepturi egale și creștinilor eterodoxi. În Moldova era o populațiune foarte numeroasă și o populațiune care durează de 400 de ani, de cînd este catolicia, și am cunoscut și eu și repausatul Mihail Sturdza boieri din Moldova care erau îmbrăcați în straie persiene și erau catolici; dar, cu toate că erau unii boieri catolici, cînd s-a fundat monastirea Secul au donat-o cu moșii ca Săbăoanii și altele. Dar tocmai pentru că pe lingă biserica ortodoxă în Moldova era și biserica catolică, tocmai la Divanul ad hoc a fost o luptă foarte mare³, încît propunerea pentru egalizarea dreptului tutulor creștinilor eterodoxi a căzut numai cu două voturi. Eu atuncea am alergat și am apelat la comisarii Europei, cari pe atunci ședeau în București. Am venit aici și am dat comisarilor un memoriu, am pledat cauza egalei îndreptățiri a creștinilor eterodoxi înaintea lui Talleyrand, înaintea lui sir Henri Bulwer și celorlalți și astfel am putut dobîndi ca la Conferința de la Paris să se treacă în Convențiune egala îndreptățire a tutulor creștinilor eterodoxi. De aceea nu numai că sînt mulțumit că am putut reuși, dar am și mulțumirea de a mă bucura de respectul și afecțiunea a toatei populațiuni eterodoxe din România. Sînt armeni cari de sutimi* de ani trăiesc în România, sînt proprietari de sutimi* de ani, și desfid pe onor. domn Brătianu să vină a-și pune candidatura alături cu mine între armeni.

La Brăila unde sînt alegători eterodoxi, toți au zis: Cit pentru Kogălniceanu trebuie să-i dăm votul, fiindcă-i sîntem datori multă recunoștință; pe cînd voturile care s-au dat domnului Brătianu au fost voturi date de funcționari.

Domnilor, cînd s-a convocat Parlamentul în urma lui 2 mai, eu ca ministru atunci țineam foarte mult să dovedesc Europei că știm să respectăm Convențiunea, și atunci am avut pe lingă mine un ministru, pe repausatul Steege, care era protestant. Apoi s-au ales deputați și din Moldova și din România, de la Giurgiu, cari erau armeni, și pentru aceia cari erau armeni catolici am chemat să vie clerul catolic ca să le ia jurămîntul, precum a venit clerul protestant ca să ia jurămîntul ministrului protestant. A venit clerul armenesc și a luat jurămîntul deputaților armeni și vă mărturisesc că și astăzi nu pot uita ce bucurie am resimțit în mine în acea zi așa de solemnă, căci aceea zi în adevăr era o zi mare și pentru mine, și pentru țară.

Domnul prim-ministru mi-a mai imputat greșelele aplicării legii rurale, însă și aci Domnia sa uită cu totul istoria.

Legea rurală s-a aplicat în 1865 și 1866, de la 23 aprilie 1865 pînă la 23 aprilie 1866. Regret că domnul Vasilache Jorji⁴ nu este aci ca să caute datele; eu însă am ieșit din minister înaintea aplicării legii rurale.

Că s-au făcut abuzuri, da; multe, foarte multe. Răspunderea cade asupra acelor cari au lăsat să se facă.

Eu, cum vă spun, m-am retras înainte, la 24 ianuarie 1865.

Ce trebuie să zic eu pentru nenumăratele, pentru colosalele greșeli cari s-au făcut cu ocaziunea aplicării legii pentru improprietărea însurățeilor? Apoi cînd voi aduce lista acelor cari s-au improprietărit și

* Citește: sute!

cînd voi dovedi că cel puțin a treia parte din cei împroprietăriți n-aveau dreptul, și cînd voi aduce chiar hotăriri judecătorești care constată că au fost mizerabili cari au abuzat de încrederea ce li s-a dat și și-au împroprietat pe bucătarii și argații lor, atunci, dacă eu trebuie să stau un an la temniță pentru legea rurală, domnul Brătianu trebuie să stea trei ani pentru aplicarea leului însurăteilor.

Eu, domnilor, sînt un particular, sînt om fără putere și sînt om care din convicțiune sînt în contra primului-ministru, dar ce importă Parlamentului să cunoască viața mea trecută ?

Eu combat pe actualul prim-ministru, care prin o singură trăsătură de condei poate să facă fericirea sau nenorocirea acestei țări.

Și ce importă Parlamentului că Kogălniceanu deputat este așa și așa ? Am fost, domnilor, injuriat de primul-ministru și la Craiova⁵ și aiurea, injurii nedemne de pozițiunea înaltă a Domniei sale și la care astăzi nu voi răspunde ; [i]i voi răspunde însă cînd vom fi deopotrivă. Astăzi nu mă insultă domnul Brătianu, ci locul pe care-l ocupă Domnia sa, loc care nu-i vine moștenire de la părinți, loc pe care încrederea noastră [a] tuturilor i l-a dat, loc care cu cit [i]l ridică mai sus, cu atît trebuie să-l facă mai răbdător, mai drept, mai cuviincios.

De o bucată de vreme Domnia sa nu știu dacă imitează bine pe marele om de stat, figura cea mare a Germaniei. Dar sînt cîteva zile, acolo Bismarck cerea Parlamentului să i se dea un al treilea director și zicea : „Vă jur că nu mai pot, sînt bolnav”. Ei bine, s-a găsit un deputat, un socialist, care la noi ar fi fost rupt în bucăți, și a refuzat, ba încă și-a permis a aduce o insultă principelui Bismarck, zicînd aceste cuvinte : „Cunoaștem cum se aplică jurămintele de principele de Bismarck”.

Ei ! Ce credeți că a răspuns principele de Bismarck ? Am aci cuvintele textuale, iată răspunsul :

„Aparțin unui partid deja puternic și care din zi în zi crește. Iau drept deviză cuvintele : «Pozițiunea obligă» ; și-ți spun : Nu insulta pe altul într-un chip dezonorant pentru dumneata”.

Cuvintele principelui Bismarck, cuvintele marelui cancelar al marelui imperiu german, le dau drept model cancelarului micului regat român, și cred că dupe ce se va gîndi mai bine va vedea că este cuviincios să trateze altfel pe deputați, fie din majoritate, fie din minoritate. (*Aplauze.*) Am zis.

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiu-
itoare”, 1884/1885, nr. 19, p. 299,
col. 2 — p. 301, col. 3.

NOTE

¹ Aluzie la sinodul ținut în 1437 la Florența în vederea încercării de unificare a bisericilor catolice cu cea ortodoxă. Inițiativa a aparținut bisericii catolice, care căuta prin aceasta să pună capăt schismei declarate în 1054. Ortodocșii au respins oferta, iar trimisul Moldovei, Isidor, a fost izgonit din sinul bisericii. Vezi și p. 119, nota 12.

² E vorba de Alexandru Scarlat Sturdza, care în 1837 s-a aflat la Berlin ; acolo dăduse lecții de religie nepoților lui Dimitrie și Grigore, fiii lui Mihail vodă Sturdza. K. va fi participat și el la aceste lecții. Dovada o oferă în 1842, cînd publică *Etudes religieuses, morales et historiques* ale acestuia, la Iași, „au Bureau de la feuille communale”. În prefața cărții el amintește că substanța ei a constituit-o cursul de religie și morală improvizat pentru nepoți și destinat „à la méditation des âmes chrétiennes”. Pentru Al. S. Sturdza vezi și *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a III-a, p. 155, nota 10.

³ Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 398 și urm.; *Opere*, III, *Oratorie I*, partea I, p. 39 și urm.

⁴ Vasilache Jorji, vecin de moșie cu I. C. Brătianu, îi spusese acestuia, pe cînd se efectuau în 1864 improprietările, că e suficient să dai bani ca lucrurile să se aranjeze convenabil. În acest sens vorbește mai înainte I. C. Brătianu.

⁵ Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea a II-a, p. 611 și urm.

*Observații de regulament privind o interpelare a lui D. Schileru**

Onor. domnul Schileru comite o eroare de memorie. Domnia sa în adevăr a anunțat interpelarea aceasta¹ în mijlocul discuțiunii asupra adresei la tron. Aceasta se poate vedea din procesele-verbale ale Camerei, și atunci am declarat că-mi însușesc și eu această interpelare. Prin urmare, eu nu renunț.

Onor. domn Schileru, pe cît am auzit, ar fi făcut un compromis cu ministrul de externe și ministrul de externe înțelegînd gravitatea lucrului a promis ca interpelarea să se trateze joi.

Dar onor. domn Schileru vine acum și cere să se amine pentru sîmbătă, însă socotesc că nici dumnealui, nici eu nu putem dispune de ordinea zilei statornicită odată de Cameră și, prin urmare, cînd dumnealui vine și și alege tocmai ziua de sîmbătă, uită că sîmbăta e rezervată petițiilor și indigenatelor.

Domnul D. Schileru: O asemenea interpelare este mai pîrsus decît toate indigenatele din țară.

Fără a pune cituși de puțin în îndoială interesul viu ce are onor. domn Schileru pentru această chestiune, să permită și altora a avea acest interes; și prin urmare mi însușesc eu această interpelare. O anunț astăzi și cer ca joi să se pună la ordinea zilei, lăsînd guvernului cele trei zile regulamentare. Dar în nici un caz nu primesc amînarea pentru sîmbătă.

„Monitor. Dezbaterele Corpurilor Legiu-
ltoare”, 1884/1885, nr. 20, p. 315, col. 1.

* Ședința din 10 decembrie 1884.

NOTE

¹ D. Schileru anunțase o interpelare în legătură cu închiderea granițelor austro-ungare pentru importul românesc de vite. A acceptat să și-o dezvolte vineri, urmînd ca K. la rîndul său să și-o susțină pe a sa sîmbătă.

*Dezvoltă o interpelare asupra închiderii granițelor cu Austro-Ungaria.**

Eu, domnilor, [i] mi voi dezvolta interpelarea și mie-mi aparține s-o dezvolt lung sau scurt. Iată dezvoltarea ce fac acestei interpelări¹.

* Ședința din 14 decembrie 1884.

Domnilor miniștri, sub guvernul conservator s-a încheiat o convențiune cu guvernul Austriei. Acea convențiune a fost foarte atacată de țară, și îndeosebi în Cameră a fost atacată de răposatul Manolache Costache Iepureanu, de mine și de onor. domn Ioan Brătianu. Polițetea ar fi cerut să pun mai întâi pe Iepureanu, apoi pe domnul Brătianu, actual prim-ministru, și pe urmă pe mine. Dar m-am pus pe mine înaintea domnului Brătianu, căci rolul Domniei sale în această cestiune n-a fost decît, cum a zis însuși, rolul unui grefier care a înregistrat, a rezumat lucrarea altora.

Onor. domn Boerescu în expunerea sa de motive, cit și răposatul Ioan Strat au venit și au arătat că toate concesiunile imense pe care le făcea guvernului austriac erau răsplătite cu prisosință prin două mari avantagii. Întîi un avantaj politic, că ministrul nostru de externe avea mare fericire să fie poftit la masă de împărați, și domnul Boerescu, ministru de externe al unui stat vasal, să iscălească alături cu contele Andrassy, ministrul unui mare imperiu.

Acesta era avantajul politic; iar avantajul material, pe care mai ales popoarele cele mici [îl] prețuiesc, era că se deschideau granițele Austro-Ungariei la cele două mari sinuri ale României, întrebunțez totdeauna expresiunea lui Sully, adică agricultura și comerțul vitelor.

Dacă nu mă voi mulțumi cu răspunsul domnului ministru, atunci voi relua cuvîntul și voi dezvolta pe larg interpelarea.

Pe temeiul acesta s-a cerut ca să se încheie convențiunea. Am combătut-o cu toții² și cu toate astea convențiunea s-a votat și de Cameră și de Senat și noi am apelat la țară contra guvernului conservator. Și orice se va zice azi, e constant că unul din motivele principale ale întrunirii de la Mazar Pașa și căderii guvernului conservator a fost și această convențiune.

Convențiunea odată încheiată, noi mazaristi cînd am venit la putere am fost nevoiți să facem onoare votului Camerelor, după regulile internaționale, și am promulgat convențiunea.

Onor. domnul ministru de externe nu a binevoit a ne comunica corespondența care s-a purtat cu guvernul austriac în privința convențiunii; poate că a fost oprit nu din rea-voință, ci din cauza greutateii materiale, căci ar fi trebuit să aducă un car mocănesc, tras de opt boi puternici, în care să se poată pune dosarele corespondenței cu Austria în privința explicării convențiunii. Din partea noastră nu aveam să facem atîta corespondență cu guvernul austriac, căci neavînd industrie nu puteam să facem dosar asupra cestiunei dacă cutare postav poate să fie postav fin, postav ordinar, ori ba; dacă iuftul era glanz, ori dacă era numai dubălărie proastă, cum se zice; dacă sticlele, dacă mobilele erau fine, ori nu. Noi nu aveam decît cereale și vite.

Interpelarea domnului Schileru, însușită și de mine, este că noi, cari am dat Austriei tot, nu ni se dă nimic ca compensațiune. Și acum patru ani cînd ni s-au închis granițele într-un mod absolut, de trei ori am avut nefericirea să interpelez guvernul în privința acestei cestiuni.

Noi lăsăm să intre în țara noastră toate produsele industriei austro-ungare, nu zicem dînte pentru dînte, nu uzăm de represalii, cum a zis domnul Schileru, sau oprire pentru oprire; dar ne adresăm guvernului, întrebîndu-l cum se întîmplă ca granițele Austriei să fie închise, din care cauză s-a ucis un mare comerț al României. Numai ca să ni se deschidă

granițele Austriei noi am lovit comerțul care-l făcea România cu Rusia în privința importului vitelor tinere. Și regret că domnul I. Sturdza nu e aci. Dar e domnul Ionescu, Nicorescu și alți deputați de la Birlad și fac apel la toți să spună ce comerț mare făceau birlădenii cu vitele din Basarabia. S-au închis granițele Austriei pentru noi; am cerut să ni se deschidă și la toate întrebările ni s-a spus că aceasta se va face.

La Senat am văzut pe domnul ministru de externe, care, în loc să ne spună categoric că e cu putință să se obție aplicarea convențiunii din amândouă părțile, Domnia sa ne-a dat o lecțiune, adică să ne păzim pe noi, să păzim vitele, să căutăm să nu fie boală, să ne ferim de pagubele din întru, căci, dacă va fi epizootie, atunci va fi o pagubă mai mare în întru decît afară; pentru că, dacă e epizootie, perdem vitele. Pe cînd altfel, chiar dacă vitele noastre nu s-ar vinde, în adevăr ar fi o pagubă, dar o pagubă mai mică, fiindcă vitele ar rămînea în țară.

Prin urmare, domnilor, eu, nefiind mulțumit de acel răspuns, reinnoiesc rugămîntea care a făcut-o domnul Schileru. Aștept răspunsul domnului ministru și, dacă voi fi mulțumit, nu voi mai zice nimic; iar dacă nu voi fi, atunci să mă ierte Domnia sa de voi vorbi și voi vorbi mult.

Replică lui D. A. Sturdza, ministru de externe.

Domnii mei, declar de mai nainte cum că această cestiune voi să o tratez cu totul din punctul de vedere economic și să înlătur cu desăvîrșire orice parte politică, deși onor. domnul ministru de externe a zis un cuvînt care pentru cei inițiați, cum sînteți dumneavoastră, are marea sa greutate; a zis: „Am misiunea de a apăra și interese politice și interese economice ale acestei țări”. Cînd se zice aceste cuvinte cu francheța care onorează pe domnul ministru de externe, atunci fiecare din noi trebuie să înțeleagă că domnul ministru își păstrează dreptul de a cumpăni care din aceste cestiuni are o importanță mai mare și căreia din aceste cestiuni trebuie să fie cealaltă sacrificată, sau cel puțin amînată, ori tratată cu mai puțin interes. Și eu am fost pe acea bancă unde e Domnia sa astăzi, și m-am aflat în pozițiunea aceea ca de multe ori în cestiuni mari politice să sacrific chiar, sau să părăsesc, ori să amin o cestiune economică. Și aci este pericolul cestiunii, aci urmează neînțelegerea între domnul ministru de externe și între mine, ca nu cumva considerațiuni politice să-l fi făcut pe Domnia sa să nu pună tot zelul, toată activitatea, tot românismul, tot patriotismul pe care îl are și pe care l-a moștenit de la părintele său, pentru ca să apere această cestiune.

Cînd văd dar răspunsul dat de domnul ministru de externe aci, care diferă în multe de răspunsul pe care l-a dat mai deunăzi în Senat și care m-a făcut pe mine să mă asociez cu interpelarea domnului Schileru; cînd văd că dumnealui în momentul de față face o mărturisire care pentru mine este foarte prețioasă, zicînd că a fost un moment cînd Austria și-a schimbat sistemul său primitiv, sistemul său de contumace sau de carantină, înlocuindu-l printr-un sistem de prohibițiune absolută, și atunci poate era momentul să se facă ceva, să se pună mai multă energie, sau mai mult noroc, atunci poate că s-ar fi dobîndit acest lucru. Cînd Domnia sa face această prețioasă declarațiune, înțelegeți foarte bine că eu nu pot face altceva decît ceea ce am zis neconținut: nu am a face cu ministrul de externe actual, precum nu am a face cu nici un ministru de externe. Pentru ce? Pentru că mulților miniștri

de externe cari s-au strecurat, cari au trecut pe acea bancă le-a venit o cestiune pe care nici unul n-a rezolvat-o, fiindcă unuia i-a venit, altul a tratat-o, al treilea a lăsat-o, al patrulea se vede cu dînsa iar pe umeri, așa că eu nu pot să mă adresez direct la ministrul de externe Dimitrie Sturdza, ci ar trebui să mă adresez ministerului întreg, aceluia munte, acelei stînci care stă nemișcată pe acea bancă. (*Ilaritate.*)

Și cu atît mai mult sînt silit și îndemnat de a mă adresa acestei ființe care este eternă, cît va fi și firma ei, cu cît eu m-am luptat împreună cu domnul Ion Brătianu, amîndoi în opozițiune, pentru măcar a dobîndi aminarea votărei acestei convențiuni; căci niciodată, nici în capul Domniei sale, nici în capul meu n-a putut să între cum că noi am putea să trăim izolați de orice comunitate de interese, de orice regulare de interese cu statele vecine nouă, cu statele cu care avem cele mai multe relațiuni, cu statele cu care, vrînd-nevrînd, sîntem osîndiți să trăim bine, să regulăm interesele noastre, fie politice, fie economice, într-un fel așa încît să putem fi în bună armonie. Și nu că eu voi fi acela care să zic domnului ministru de externe că Domnia sa face rău cînd caută să reguleze această cestiune în mod amical. Nu o dată am zis-o, chiar avînd pe onor. domn Brătianu alături cu mine, cum că noi sîntem în pozițiunea oalei de lut și că nu putem să ne luptăm deschis cu oala de tuci sau de aramă; dar și pentru oala de lut și pentru oala de aramă exista posibilitatea de a evita ciocnirea, țîindu-ne fiecare în drepturile noastre.

Așadar iertați-mă, domnilor, dacă viu la geneza acestei convențiuni, care pentru noi este — și voi arăta cum o privea și domnul Brătianu — haina aceea a lui Nesus³.

Domnilor, cînd s-a înfățișat convențiunea aceasta la anul 1876, a venit și o expunere de motive. Acea expunere de motive a început a cînta gloria română. Aceasta era o frază pe care și noi mai încoace am împrumutat-o, și în tot momentul, la toate cestiunile, venim să vorbim de Mircea, de Mihai, de Ștefan cel Mare etc., pentru ca să acoperim dacă se poate slăbiciunea și goliciunea noastră. Ia uitați-vă cum începe răposatul Boerescu :

„Sînt trei secole de cînd România nu a exercitat dreptul său de a încheia cu alte puteri convențiuni sau tractate de comerț”.

Și dupe aceea vine și rezumă : Bucurați-vă, noroade, căci eu am să iscălesc alături de comitele Andrassy.

Apoi ne spune cît această convențiune este de glorioasă din punctul de vedere al autonomiei și cît este de importantă în privința marelor foloase care le avem, și zice așa :

„Un alt avantaj însemnat pe care-l putem considera ca făcînd parte din sistemul vamal stipulat este cel coprins în paragraful 5 din actul adițional, relativ la vitele vii ce se importă dintr-un stat într-altul.

Cunoașteți, domnilor deputați, ce comerț însemnat de vite facem noi cu Austro-Ungaria și ce cantități mari de tot felul de vite importăm* noi în statul vecin.

Pînă acum vitele noastre erau supuse la intrarea în acest stat la taxe destul de mari, coprins în tariful general austro-ungar.

Acum însă, că ne bucurăm de tratamentul națiunii celei mai favorizate și că prin alte tractate ce Austro-Ungaria a încheiat cu alte

* Citește : exportăm !

state aceste taxe sînt pe jumătate mai mici decît cele ce plătim noi astăzi, comerțul român are să beneficieze și de această însemnată scădere”.

Domnilor, este cunoscut că ceea ce zicea răposatul Boerescu era un mare adevăr; și acest adevăr, precum și importanța care o arăta că o avea comerțul țării cu vitele, mai cu seamă comerțul din Moldova de sus, a făcut, o declar, și la nevoie mă voi adresa chiar la aceia cari au votat convențiunea, a făcut zic ca convențiunea să fie votată și de reprezentanții Moldovei de sus.

Domnilor, am fost mai deunăzi tratat că exagerez cifrele. Iată acum am aci o dare de seamă a răposatului Strat, care arată cît era comerțul nostru pe vremea aceea... Domnilor, nu găsesc pagina, dar sînt dator să declar mai dinainte că, dacă nu voi fi exact în ceea ce vă voi spune oral, primesc să fiu declarat de calomniator. Răposatul Strat arată astfel: zece milioane fiorini în aur comerțul vitelor mari; patru milioane comerțul rîmătorilor; vreo două milioane comerțul lînei și vreo trei milioane comerțul pieilor.

Acestea toate reprezintă vreo 19 milioane fiorini, cari fac vreo 38 milioane franci. Aceasta era înaintea convențiunei comerciale, cînd dările erau mari.

Din cele ce vi s-au spus de onor. domn Schileru, dumneavoastră ați văzut cum în urma convențiunei, cînd dările au scăzut, comerțul exportatiunei în Austria a rîmătorilor s-a împătrit sau cel puțin s-a îndoit. Prin urmare, nu am fost deloc exagelat cînd am zis că comerțul vitelor și al materialelor primitive reprezintă o țifră între 35 și 45 milioane.

Cînd a venit domnul Strat și a făcut laudă acelei convențiuni arătînd marele foloase ce ni se dădeau, și domnul Brătianu și eu și răposatul Epureanu l-am combătut, zicînd că facem, cum am zice, *va banque*, căci dăruiam tot pentru aceste două articole. Și noi ne întrebam, acei cari combăteam: Cum a putut să facă cabinetul din Viena ca această convențiune să se primească de Parlamentul unguresc? Ne miram noi înșine.

În adevăr, domnilor, Austria propriu-zisă, stat cisleitan, afară de Galiția și încă o parte, este un stat cu industrie întinsă; și fiindcă este un stat cu industrie întinsă are nevoie de materii primitive, și are nevoie de grîu, de cereale și de vite. Și dovadă este că în cită vreme statul Ungariei nu a avut autonomia, nu a avut influența cum era sub Metternich, cabinetul din Viena hotăra tot. Niciodată, decît în ceasuri foarte rare, nu se închideau granițele Austriei pentru cerealele și vitele noastre; pentru că Austria avea nevoie de vite și de produsele cari rezultau din vite și de cereale și aceasta făcea cum că Moldova era plină nu, cum spunea domnul prim-ministru, de gologani sau creițari sau de rubiele stricate, ci era plină de galbeni cu zimți.

Onor. domn Brătianu ne spunea că părintele Dîmniei sale era un mare exportator. Negreșit, nu eu voi fi acela care să contest aceasta. Știu însă că în Țara Românească niciodată comerțul vitelor nu a fost așa de mare cît a fost în Moldova, și era natural aceasta fiindcă Țara Românească se megieșește cu țara ungurească, care este și ea o țară agricolă, o țară de pășune, care prin urmare produce și ea vite și grîu. Dar Moldova este megieșă cu o țară care nu produce vite și grîu — afară de Galiția și încă o parte —, prin urmare Moldova făcea acest comerț în mare și sînt sute și mii de țărani cari cunosc Viena și Olmütz,

căci marele bilci se făcea la Olmütz ; și este un limbaj care există pînă în ziua de astăzi : se zice om de Olmütz, adică om care duce vite la Olmütz, și se numesc boi de Olmütz boii mari și frumoși cari pot să fie exportați. Regret că onor. domn Carp nu este aci ca să vă spuie că bunul Domniei sale, postelnicul Manolache Radu, făcea comerț mare și în tot anul exporta pînă la 20 000 de galbeni*, și aducea pentru vitele exportate pungi așa de mari de aur. Permiteți-mi a vă spune o mică anecdotă. Postelnicul Radu a trimis într-un an pe fiul său, pe amicul nostru domnul Iorgu Radu, să vindă vitele sale, și acesta cu banii care i-a luat pe vitele vindute a venit la Pesta și a voit să facă acolo o revoluție, a cheltuit 14 000 de galbeni. (Haritate.)

Și eu am fost arendaș la moșia Bercești. Domnul Agarici știe și poate să vă spuie că eu am fost tovarăș cu Filibiu zece ani și făceam comerț de vite ; și în tot anul exportam patru cirduri de boi și patru cirduri de vaci și mi se aducea pe ele pungi de aur, pentru ce ? Pentru că aveam marfă de aceasta patriarhală destulă pe care o vindeam, și pe de altă parte nu importam atîta marfă străină ca acum. Puțina marfă străină ce aduceam atunci era din Lipsca ; de acolo venea ceva industrie și, prin urmare, Austria pentru acea puțină marfă pe care o importă de la noi** era plătită de noi prin boi și prin materii primitive ; și, fiindcă ceea ce importam noi era mult mai puțin decît ceea ce exportam, se făcea că aveam aur mult, mai mult decît astăzi. Nu luam aur de la Englitera și de la Franca ca să plătim marfa Austriei, noi plăteam industria austriacă cu boi, vaci, porci, lînă și piei, iar prisosul ni-l plătea Austria nouă cu aur, căci nu voiam să avem fițiuci austriace.

Ei bine, cum zisei, ne miram noi, cum a putut Austria să facă pe Parlamentul unguresc ca să subscrie acea convențiune ? Ne tot întrebam mereu și am început a ne șopti între noi că aplicarea convențiunei nu era numai în mîinile noastre și că este mijloc d-a se împăca și cu cerul, că se vor găsi mijloace ca să se împiedice mai tîrziu și să se închidă granițele acelor două compensațiuni cari ni se dau acum, granița pentru cereale și granița pentru vite, și aceasta ne-a făcut pe noi să votăm în contra convențiunei. Dați-mi voie, domnilor, să vă citeșc aci cuvintele domnului Ion Brătianu, ca să vedeți cum califica atunci primul-ministru actual convențiunea aceasta.

Răposatul Boerescu ne zicea : „Iată, domnilor, vedeți cît este de bună și favorabilă această convențiune, că Franca și Englitera protestează contra ei”. Și domnul Brătianu cu drept cuvînt răspundea că argumentele pe care le da domnul Boerescu, ca în favoarea convențiunei, erau tocmai în defavoarea convențiunei, pentru că cum am putea să credem noi că Franca și Englitera sînt contra noastră cînd știm cît a făcut Franca și Englitera pentru noi ? Și atunci Domnia sa a zis aceste cuvinte :

„Onor. domn Strat a zis : Cine e inamicul cel mai mare al acestui tractat ? Este Turcia, este Franca, este Anglia ; prin urmare, este un act de o mare importanță politică și trebuie să-l votați. Ei, domnilor, ciudată argumentațiune ! O convențiune care atinge toate interesele noastre prezente și viitoare, care se zice că este de un interes politic foarte important, și cînd se definește această importanță politică se

* Citește : vite !

** Citește : o exporta la noi !

zice că inimizii noștri sînt Franția, Turcia și Anglita, ciudată argumentațiune este aceasta ! Să presupunem că Turcia, în naivitatea ei, nu înțelege ea însăși opozițiunea ce ne face. Dar Franția, Anglia, Italia de ce au făcut opozițiune? omnul Strat zice că sînt inimizii noștri; apoi cui datorăm noi existența?"

Și în adevăr, cînd domnul I. Brătianu, atunci simplu deputat în opozițiune, a zis că Turcia nu este pentru prima dată proastă, domnul președinte al Camerei de atunci, principele D. Ghica, i-a tras o răfuială grozavă (*ilaritate*), zicîndu-i : Cum poate Domnia sa să atace o putere așa de mare ? Nu te gîndești că prin aceasta te faci imposibil ? Și domnul Brătianu a răspuns : „Dar tocmai de aceea trebuie să vă pară bine că vorbind mă fac imposibil, pe cînd dacă aș tăcea m-aș face posibil”. Și apoi a mai adăugat domnul Brătianu :

„De ce să se fi opus Franția, Anglia și Italia ? Apoi este lucru firesc, căci este un interes material : Franția și Anglia au mare comerț cu noi și văd că aci este o influență a Austro-Ungariei, care are să acapareze cu monopol toate tîrgurile noastre ; și negreșit că au interes ca să se opună. Ele nu pot să ne zică : De ce faceți aceasta ? Căci ne lezați în interesele noastre, și pe voi vă dați Austriei, nu ca Portugalia Angliei, ci ca populațiunile indiene, și astfel ne lăsați pe noi și vă omorîți pe voi”.

Iată, domnilor, cum caracteriza atunci onorabilul domn Brătianu convențiunea aceasta ; și eu cred că și astăzi Domnia sa, ajuns ministru, contra voinței președintelui Camerei de atunci, gîndește ca și mine, căci convențiunea aceasta a fost fatală pentru țară. Însuși domnul ministru de externe zicea : „Aș voi să știți și să vedeți cită muncă mi-am dat ca să fac ca această convențiune să se mai îmblînzească pentru noi”.

Domnilor, s-a zis că Franția și Anglia au văzut cu ochi răi încheierea convențiunei și dacă regret ceva este că Franția n-a fost mai energetică, ca să ne puie în pozițiune de a trece de la noi acest pahar. Pentru că din ziua în care s-a încheiat această convențiune ministrul nostru din afară a luptat neconținut, și va veni timpul cînd domnul ministru de externe actual, liber de pozițiunea în care se află astăzi, va recunoaște ceea ce zic eu, căci sînt incredințat că Domnia sa în lucrarea sa foarte activă este absorbit principalmente de lupta neîntreruptă și fastidioasă ce o are pentru această convențiune.

Sînt incredințat că convențiunea aceasta pentru noi a fost cea mai mare nenorocire, sînt incredințat că toți așteptăm cu cea mai mare nerăbdare ca să vină cit mai degrabă ora în care să scăpăm de dînsa. (*Aplauze.*)

Fîndcă onorabilul domn ministru de externe a citit și comentat oarecari puncturi din convențiune, să-mi dați și mie voie, domnilor, să citesc și eu. Iată ce se zice prin articolul 5 adițional :

„Animalele vii importate dintr-un teritoriu pe cel [ ] alt nu vor plăti reciproc, la intrarea lor, decît drepturile de importațiune care sînt sau vor fi percepute în Austro-Ungaria în comerțul de fruntarie, conform stipulațiunilor tractatelor încheiate în această privință cu națiunile cele mai favorizate”.

Pentru boul mare se plătea mai nainte un galben taxă la intrarea în Austria și guvernul austriac, pină să nu fi avut o convențiune cu noi, a scăzut taxa la o jumătate galben, și cînd s-a încheiat convențiunea

a redus-o de la jumătate galben la un sfert de galben. Prin urmare, din această reducere a taxei la un sfert de galben, câștiga țara trei sferturi de galben la un bou, noi am căpătat dreptul să exportăm boii și să plătim un sfert de galben.

Să vedeți acum, domnilor, pe ce onor. domn ministru de externe se reazămă sau mai bine pe ce Domnia sa zice că se reazămă Austro-Ungaria, și domnul ministru găsește că bine face și că are tot dreptul când închide granițele noastre.

Iată ce zice articolul 5 din însăși convențiune :

„Cele două înalte părți contractante iau îndatorirea de a nu împiedica comerțul reciproc al supușilor lor prin nici o prohibițiune de importatiune, de exportatiune sau de tranzit.

Cu toate acestea nu sînt supuse acestor dispozițiuni articolele următoare : tutunul sub toate formele sale, sarea, armele, pudra (praful de pușcă) și munițiunile de rezel. Nu sînt coprinse în această restricțiune : puștile, pistoalele și armele de comerț cu obiectele și cartușele indispenabile pentru a lor întrebuințare”.

Convențiunea stabilește dar mai întii principiul general, că nici o prohibițiune de importatiune, exportatiune sau de tranzit nu poate împiedica comerțul reciproc al supușilor români și austro-ungari, și face excepțiune numai pentru tutun, sare, iarbă de pușcă și arme de rezel, excluzind de la această restricțiune armele de vînătoare.

Și apoi același articol adaogă :

„Se vor putea asemenea lua măsuri prohibitive în ce privește poliția sanitară și mai cu seamă în interesul sănătăței publice și conform principiilor internaționale adoptate pentru aceasta...”.

Aci este, domnilor, cheia diferendului care există între guvernul nostru și acela al Austro-Ungariei.

Apoi un alt aliniat mai jos vine și zice :

„În circumstanțe excepționale, pentru ce privește proviziunile de rezel, nici una din cele două înalte părți contractante nu va supune pe cealaltă la o prohibițiune de importatiune sau exportatiune care nu va fi fost aplicabilă în aceleași circumstanțe la toate celelalte națiuni”.

Guvernul austriac susține că prin acest articol [i]și păstrează dreptul să aplice măsuri de prohibițiune, adică de poliție în privința sănătăței, cari sînt și în alte state. Ce sistem avea atunci, la 1876, Austria? Avea sistemul de pretutindeni, pe care-l avea și despre Rusia, și despre Prusia, și despre Italia, și despre noi, sistem pe care-l avea și Prusia despre Austria, sistem care se cheamă sistemul de carantină, adică dacă este vrec boală de vite la o depărtare mare de granițe se întemeiază carantine pentru cinci, șase zile. Dacă se apropia boala de graniță, se sporesc zilele de carantină, se pun 10, 20, 30, 40 zile de carantină. Dar apoi se lasă vitele să treacă. De aceea de-a lungul granițelor românești erau întemeiate carantine foarte costisitoare. Așa pot numi carantina de la Mamornița, de la gurile Homorei din județul Fălciu. Fiecare care avea vite de export venea cu ele și sta acolo 10, 15 și 40 de zile, ceea ce-l costa foarte scump, căci finețea se vindea cu prețuri mari de către proprietarii din Bucovina. Ședea acolo cite 40 de zile, timp pe care medicii-l credeau că este suficient ca să vadă că nu mai este boală, și dupe aceea se dădea voie să treacă.

Așa era pretutindeni ; aceasta s-a făcut pînă la 1876.

Deodată, peste patru ani de zile, iese la iveală o lege, pe care v-o voi citi mai întâi în nemțește, ca să nu mi se zică că am tradus-o rău. Domnul ministru de externe, care știe foarte bine nemțește, mă va controla. Iată ce zice paragraful 7:

„Die Ein- und Durchfuhr von Rindern aus Laendern, von welchen haecufig vorkommender Verseuchung die Einschleppung der Rinderpest in besondere[r] Weise droht, ist verboten”.

Iată traducerea în românește a acestui paragraf:

„Intrarea și tranzitul de vite cornute sînt prohibite de la acele țări unde, din cauza deselor epidemii, este pericol de a se introduce pesta bovină”.

Iată acum și paragraful 40 din regulament cum se rosteste: Voi citi în românește, fiindcă am dovedit că pot traduce. (*Ilaritate.*)

„Prohibițiunea necondiționată, absolută, rostită prin paragraful 7 al acestei legi, intră pe deplin în vigoare de la 1 ianuarie 1882, și de la data aceasta au să se desființeze stabilimentele de *Kontumaz* (adică carantinele) despre Rusia și România”.

Așadar, după acest paragraf s-a desființat cu desăvîrșire sistemul de carantină și în privința Rusiei și în privința României.

Prin urmare, domnilor, după ce convențiunea a fost subscrisă, după ce am cumpărat-o cu sacrificarea întregii noastre industrii născînde, după ce am sacrificat-o cu desăvîrșire, în mod absolut, căci am ucis toată industria numai ca să putem obține liberul export al vitelor noastre, după toate acestea vine o lege care desființează sistemul carantinelor ce exista la încheierea convențiunei și-l înlocuiește prin o prohibițiune absolută.

Domnii mei, cînd eu aș avea cu unul din dumneavoastră o tocmeală, să-mi dați adică mie cu arendă o moșie și eu să vă plătesc 1000 galbeni, și de nu voi plăti decît 200 galbeni, vă întreb, într-un asemenea caz, nu încapă desființarea contractului? (*Aplauze.*)

Cum? Ai făcut din țara mea un astfel de emporiu pentru țara ta; ți-am dat tot numai ca să mă lași să mă hrănesc și eu, să-mi duc vitelii și bucatele, și cînd voi să pun în lucrare acest drept mă izbesc de un tratat care, pentru considerațiuni străine cu totul mie, l-ai făcut cu Germania; și zici că prea puțin î[ți] pasă că am făcut eu legi de poliție sanitară, o lege destul de draconiană, copiată după legea din Austria, și am impus-o țării; puțin î[ți] pasă că mi-am ucis toate industriile — și voi spune care erau acele industrii —, î[mi] zici: „Eu am tractat încheiat cu Germania; prin acel tractat m-am legat către Germania ca eu să nu mai primesc vite din partea Rusiei și României; și prea puțin î[mi] pasă de contractul ce am făcut cu tine”.

Iată vedeți, domnilor, ce pozițiune ni se face. Și atunci guvernul nostru ar putea zice: Ce mai este între noi? Ne-am sacrificat industria țării, agricultura, ni le-am sacrificat Ungariei; vedem acum că s-a dat monopolul vitelor Ungariei; eu cu ce rămîn? Eu te las să aduci în țara mea făină, petrol, chiar vite; și dumneata fără să mă întrebi, fără să gîndești că nu puteai să faci acel contract cu Prusia, te apuci să schimbi sistemul prohibițiunei, vrei să zic sistemul de contumace, căci prohibițiune nu era absolut; dumneata nu ai fost în drept să declari că în România este o boală endemică și, dacă ai făcut acea convențiune cu Germania, convențiunea dumitale e nulă. (*Aplauze.*) Ei! Dar nu s-a făcut așa; și am țipat, și am strigat continuu. Cit despre pagubele ce ni se cauzează, nu avem

decît să luăm statistica să le vedem. Fac apel la deputații din Suceava, Botoșani, Dorohoi, să lase de o parte considerațiunile politice, de partid, să se gîndească un moment la cei ce i-au ales, să se gîndească la dinșii chiar; să spună, în frica lui Dumnezeu, ce se face astăzi cu vitele cînd îmbătrînesc? Ce au devenit velnițiile, braha, grajdurile de vite? Altădată se lua un bou cu 150 lei; se îngrășa și se vindea îngrășat cu 500 lei. Ce se face cu aceste vite astăzi? Dacă nu vor răspunde dumnealor aci, vor răspunde la Huși, și fac apel anume la domnul Iamandi. În Moldova se făcea comerțul acesta, căci se luau vite slabe din Basarabia, cele mai bune cu 80 lei, se aduceau în țară, arau cu ele, și cînd îmbătrîneau veneau cirezarii de le cumpărau și le duceau la brahă, la Burdujeni, la Hirilău, de le vindeau cu preț ca și cum ar fi fost tinere. Toate aceste vite se duceau la Viena. Compania drumurilor de fer Liemberg — Cernăuți înființase chiar vagoane care erau confecționate așa încît luau carnea tăiată, o puneau într-un fel de răcoritor și o transportau astfel. Toate acestea s-au oprit.

Aici este, domnilor, cestiunea. Austria putut-a ea să facă aceasta? Eu susțin că n-a putut. Și ca dovadă că n-a putut, că am dreptate, am să vă citesc răspunsul care mi l-a dat domnul ministru cînd am făcut interpelarea în ziua de 28 ianuarie 1883. Iată cum Domnia sa definește bine, curat ca un român, ca un ministru care a aplicat convențiunea, care sînt nedreptățile Austro-Ungariei față cu noi. Veți vedea că le definește mai bine decît mine :

„Domnilor, istoricul făcut de domnul Kogălniceanu este parte exact. Noi am insistat pe lângă guvernul austriac să ni se deschidă granițele, fiindcă fusese indus în eroare guvernul austro-ungar asupra stărei de epizootie în România și ne și promisese aceasta. Din nenorocire, s-au ivit vreo cîteva cazuri de epizootie în Prahova și un caz, două în Fălciu...

Domnilor, eu sper că Austria va fi bine inspirată, chiar din punctul de vedere al interesului său, spre a ne deschide granițele și a face să se aplice legea cum trebuie să fie aplicată, adică cînd este epizootie într-o circumscripțiune oarecare să ia măsuri pentru acea localitate, iar nu din cauza unui punct oarecare să închidă toate granițele”.

Iată ce zicea domnul prim-ministru, ceea ce m-a satisfăcut pe mine, ceea ce a satisfăcut țara întreagă, căci așa e, n-are Austro-Ungaria dreptul de a închide granițele pentru că într-un loc oarecare s-a ivit caz de boală.

„Decît, domnilor, pînă acum avea oarecare dreptate și ea să aplice legea astfel, fiindcă noi nu aveam nici o lege de asemenea natură, și după ce am făcut noi o lege a trebuit să vadă mai întîi efectele aplicării sale”.

Aceasta se zicea la 28 ianuarie 1883. Va să zică avem 82, 83, 84, trei ani de atunci.

„Astăzi însă și la noi legea este aplicată tot așa de bine ca și în Austria. Aceasta însă nu ne oprește să căutăm din toate puterile noastre să nu mai fim la discrețiunea nimănui și cred că cu drumul de fer la Constanța vom putea să ne deschidem un nou deșeu, și atunci cred că și ceilalți vor fi mai modești în privința noastră”.

Ați văzut, domnilor, că după ce Domnia sa vine și recunoaște împreună cu mine că Austro-Ungaria n-a avut dreptul să schimbe sistemul de conțumace într-un sistem de prohibițiune absolută, că n-a avut dreptate cînd e boală într-un punct oarecare să închidă țara întreagă, că am făcut o lege diaconiană pe care o aplicăm tot așa de bine ca și Austro-Ungaria și sîntem în drept a cere ca Austro-Ungaria să respecte convențiunea, și apoi tot domnul Brătianu vine și, cum zice francezul, *comme*

une fiche de consolation, ne spune că are să se deschidă un drum de fer la Constanța, că vom face un port și atunci vom exporta pe acolo vitele noastre.

Dar să ne întrebăm : cînd vom face drum de fier, pod și port, unde avem să exportăm ? Căci Franția nu va lua carnea de la noi pe cît timp o ia din America mai ieftină. Turcul mîncă carne de oaie și cașcaval, și chiar dac-ar mînce carne de vacă ar lua-o din Rusia, mai ieftin ; și apoi Țara de Sus, de la Dorohoi, să ducă boii pînă la Constanța ?

Cînd domnul Brătianu ne-a dat această mîngiere, noi n-am privit-o ca serioasă ; ne-am uitat însă la aprecierea care o dă Domnia sa aplicărei convențiunei. Domnia sa a zis că n-are drept Austria să închidă granițele ; nu poate să ne arunce în categoria țărilor endemice ; nu poate să ne declare *hors la loi, hors la convention*. Și Domnia sa ne zice pe urmă : Aide murgule, ți-oi da iarbă verde : podul, portul și drumul de fier la Constanța. Ei bine, am crezut ; dar de atunci au trecut trei ani și nu avem nici pod, nici port, nici drum de fier și Austro-Ungaria ne ține granițele tot închise. Mi se pare că anul acesta a izbucnit boala de vite în Bucovina mult mai gravă ca cea de la noi. Domnul ministru de externe cu drept cuvînt a pus în aplicare convențiunea punînd carantină. Îndată ce însă a trecut boala, guvernul austriac a notificat guvernului român aceasta, cerînd ridicarea carantinei în puterea convențiunei ; ministrul a ridicat-o și bine a făcut. Ei bine, noi am ridicat carantina, de ce și guvernul austriac nu deschide granița ? (*Aplauze.*)

Mai mult decît atita, am informațiuni cum că ar fi două, trei puncturi în Doronoi unde ar fi boală de vite. Îndată ce s-a aflat despre aceasta, domnul ministru de razbel, după cererea ministrului de interne, a trimis la Dorohoi un regiment cu muzica și drapelul în cap — și bine a făcut — și pe toată granița e consignie strașnică să tragă cu pușca în contra aceleuia care nu se va preta lozincei, care va călca carantina.

Eu, proprietar pe malul Prutului, văd continuu acest spectacol : armata română cu arma în mînă păzește țara de epizootie. Dar Austro-Ungaria iată ce ne face, și mă refer la domnul Cozadini, să spună dacă Domnia sa n-are informațiuni pozitive cum că în Bucovina e epizootie mult mai mare decît în România, de la Hliboci pînă la Cernăuți.

Domnul Gr. Cozadini : Așa este.

Domnul ministru de interne spune că are continuu rapoarte de la veterinarii noștri ; care-și îndeplinesc datoria poate cu prea mult zel, și chiar dacă n-ar face-o dinșii sînt consuli austriaci în fiecare localitate și aceia n-au nimic de făcut decît să raporteze guvernului lor unde sînt bolile.

Domnul ministru a spus că de vreo trei-patru ori guvernul austriac era gata să deschidă granițele, dar ivindu-se cîte un caz de boală pe ici, pe colea, nu s-a deschis. A mai zis domnul ministru că voiește să întemeieze relațiunile noastre cu Austro-Ungaria ; nu vorbesc de cele politice, acelea sînt cele mai bune, dar de cele economice. Dar iată că îndată iese ca *Deus ex machina* cîte un bou bolnav și atunci îndată se închid granițele. Dar la noi de ce nu este așa ? Am ajuns să fim națiune independentă, am făcut guvernului austriac toate concesiunile, toate cîte se puteau face. Ni s-a permis înființarea unui consul în Viena, ni s-a permis înființarea unui consul în Pesta, dar de ce nu avem un consul în Cernăuți, de ce nu avem unul în Sibiu, de ce nu avem unul în Brașov ? Cari acești

consuli să ne scrie despre cele ce se petrec acolo și să se ocupe să vadă necazurile, durerile și chinurile ce le suportă românii (*aplauze prelungite*), să vină să ne raporteze nouă despre toate aceste. (*Aplauze.*) Apoi, domnilor, cînd vedem cum s-a aplicat convențiunea aceasta, nu trebuie oare ca domnul Brătianu împreună cu mine să vină și să zică : Doamne, Doamne, iartă păcatele noastre, căci le-am ispășit pe toate luptînd contra acestei convențiuni. Domnilor, acei ce au făcut această convențiune au făcut o crimă mare, îmbătați de gloria strămoșească ; în numele lui Mircea, Bogdan și Basarab, au venit și au încheiat această convențiune. Ei bine, să fim mai modești, să lăsăm să doarmă mai liniștiți vecinicul somn Mircea și Mihai și Bogdan și să venim cu convențiunea în mînă, cu contractul acesta, și ca oameni onești să zicem : De ce ne sărăciți ? Nu vedeți că, dacă veți aplica convențiunea astfel, aveți să faceți cu neputință altă convențiune ?

Domnilor, deși unii zic că nu trebuie să se mai facă nici o convențiune, cu toate astea eu sînt de părere că trebuie să încheiem o astfel de convențiune ; dar, cînd voi ști că chiar acel articol pe care voi găsi că pot să-l votez în acea convențiune ca favorabil nouă are să se aplice așa cum se aplică astăzi, nu știu zău unde se va găsi o Cameră care să mai voteze o asemenea convențiune.

Domnilor, s-a făcut imputare că am fost aplaudat ; ei bine, ați văzut ce au însemnat acele aplauze, căci la vot au fost 92 pentru și 2 contra⁵ : eu și domnul Paladi.

Domnilor, este o amăgire puternică cînd vedeți în această cestiune o acuzare ministerială ; eu cred că fac bine cînd viu și atac modul cum s-a aplicat această convențiune, căci ea s-a aplicat nu cu sînta dreptate, ci cu sînta nedreptate, dacă pot zice sîntă și la nedreptate. (*Aplauze.*) Este proverbul franțuzesc : *Qui a bu boira, cine a băut are să bea ; și fiindcă am băut odată paharul amar, nu mai voim să bem al doilea pahar.* (*Aplauze.*)

Iată situațiunea ; și eu cred că atunci cînd vorbesc astfel nu atac pe minister ; din contra, fac cel mai mare bine domnilor miniștri cînd vin și mă silesc cît pot să le arăt cum este situațiunea. Pentru că eu nu reprezint o ură personală, ci din contra expui o durere a țării (*aplauze*), o durere mare și care este în inima fiecăruia, căci fiecare se resimte de mizeria economică în care ne-a aruncat această convențiune. De aceea eu vin cu o propunere și cred că poate, fiindcă vine de la mine, va fi respinsă ; dar sînt convins că mine va veni pe altă ușă. Iată propunerea :

PROPUNERE

Subscrișii propun să placă onorabilei Camere de a numi o comisiune de anchetă parlamentară compusă de nouă membri și a cărei misiune să fie :

1. De a lua cunoștință de corespondința guvernului român cu cabinetul din Viena în privința închiderii granițelor austro-maghiare pentru vitele cornute din România, și a greutăților și împiedecărilor ce mai ales la frontariile ungare se fac importățiunii rimătorilor în țările supuse coroanei Sîntului Ștefan.

2. De a păși la fața locului, adică în centrurile producțiunii și comerțiului de exportățiune a vitelor cornute și a rimătorilor, și anume la Botoșani și la Craiova, și puindu-se în comunicațiune cu autoritățile locale,

cu Camerele de comerț și cu producătorii și comercianții de export, să cerceteze toate cazurile privitoare fie la închiderea granitelor, fie la greutățile ce împiedică exportarea vitelor și rimătorilor în statele austro-ungare.

3. Să constate pagubele ce se ocazionează avuției naționale prin aceste închideri și împiedecări.

4. După săvârșirea acestei lucrări la fața locului, a se aduce la cunoștința Camerei, încă în sesiunea aceasta, rezultatul cercetării și avizul comisiei despre mijloacele cele mai nemerite pentru restatornicirea liberei și neîmpiedecatei exportării a acestui mare ram al avuției naționale, în conformitate cu stipulațiunile convențiunii comerciale ce există între Austro-Ungaria și România.

M. Kogălniceanu, G.D. Paladi, G.I. Demetriad, Aug. Pesiacov, Pisoski, D.C. Butculescu, Lupulescu, N. Nicorescu, I.G. Poenaru-Bordea.

M-am silit ca să dezbrac această propunere de orice caracter dezaprobator conduitei guvernului; m-am silit să nu fie alt decît o anchetă parlamentară care să cerceteze într-un mod conștiincios tot ce privește acest ram important al avuției naționale. Este un fel de propunere paralelă cu aceea care s-a făcut de domnul Sturdza în privința convențiunii; dar eu propun această anchetă numai în privința împedecării sistematice și absolute ce se face comerțului nostru de vite și de materii primitive. (*Aplauze.*)

Este cu totul în voia Camerei de a numi membri din majoritate sau minoritate; este cu totul în puterea guvernului să facă ca membrii acestei comisii să nu fie cu totul radicali, și eu am convingerea că această comisiune are să fie compusă din români cu durere de inimă de țara lor. (*Aplauze.*)

Nu e vorba aci de liberali sau de conservatori, ci de români în genere, pentru că măsurile luate de Austria lovesc în toți și e vorba de punga lor. (*Aplauze.*)

Am convingerea că acea comisiune dezbrăcată de orice pasiune are să vină să pună dinaintea Parlamentului cestiunea, dezbrăcată de orice pasiune, și Parlamentul atunci va fi pus în pozițiunea să vadă ce este de făcut. Nu este permis unui Parlament; unei țări care și-a cîștigat prin sine independința sa, ca într-o asemenea cestiune să plece capul, cestiune care aduce ruina țării și la fine catastrofa. Toată cestiunea de agiu, de economie este aci: 40 de milioane cînd vor intra ca mai înainte în țară au să fie mai buni decît 100 de milioane împrumut, cum s-au propus; atunci cred că, dacă criza economică nu va dispărea cu totul, dar va fi mult mai ușoară. Nu cred că Austria care are interes de a fi bine cu noi, nu cred că oamenii de stat austriaci, nu cred că Parlamentul austriac poate să gîndească altmîntrelea decît noi, și mă explic: dacă Austria s-ar hotărî, Austria singură fără de Ungaria, să încheie o convențiune, cred că acea convențiune în trei zile s-ar vota; că acea convențiune va da Austriei avantaje mari și că asemenea avantaje ni se vor da și nouă. Și dovadă este că greutățile de care se plînge domnul Schileru nu se fac la granițele despre Austria, ci la granițele despre Ungaria.

Unde s-a auzit, domnilor, că după ce au intrat mărfurile într-o țară poate statul acela să formeze o carantină, o vamă? Căci este știut că toate principiurile convențiunii sînt ca orice manipulațiune să se facă la granițe, iar nu după ce a intrat marfa în țară. Ce ar zice Austria cînd, după ce au intrat în București vinurile, făina, spiritul său, noi le-am ana-

liza și am spune că sînt rele, că sînt falsificate? Oare n-ar țipa pînă la cer? Cum pot să fiu eu mulțumit, și nu numai eu, dar țara întreagă, cînd domnul ministru de externe vine la Senat și vorbește cu totul altfel de cum stă cestiunea, într-un mod cu totul diametralmente opus de ce a vorbit domnul prim-ministru? Iată ce zice Domnia sa:

„Vitele noastre pot intra, însă ele sînt supuse legeri poliției sanitare”. Cum vitele noastre pot intra, cînd prin legea formală de la 1 ianuarie 1882 sînt excluse de a intra în mod perpetuu? (*Aplauze.*)

Mai departe: „Astfel fiecare țară luînd măsurile sanitare necesare, atunci cînd boala de vite încetează, rămîne liberă intrarea vitelor”.

Apoi așa este legea? Apoi trei ani am avut noi neconținut boală? Chiar în momentul de față nu este decît într-un loc, lângă Dorohoi; prin urmare, ce are a face granița Ițcani și cea de-a lungul Banatului și Transilvaniei?

De ce dar ceea ce zice legea nu se realizează? Cum dați o asemenea definițiune draconiană legeri care am citit-o și care într-un mod categoric exclude România, avînd ori nu boala?

Mai departe: „Noi am întîrziat a adopta legea poliției sanitare. Prin această întîrziere s-a întîrziat aplicarea ei și această aplicare este anevoioasă fiindcă se lovește de multe prejudecii, de multe obiceiuri și restrînge cercul de acțiune al oamenilor”.

Va să zică să așteptăm ca prejudeciile să dispară, ca noi să îmbătrînim, ca vitele să crape de bătrînețe și pe urmă într-o epocă depărtată, poate se vor deschide granițele. Apoi aceasta este speranța care trebuie să ni se dea nouă?

„Negreșit, cînd trebuie să se țepuiască toate vitele mai multor comune dintr-un județ sau județul întreg, acel județ este exclus din relațiunile lui cu alte județe”.

Foarte drept; dar așa se face? Apoi toată țara s-a țepuit; nu s-a țepuit un județ sau două. De ce s-a țepuit dar țara întreagă?

Mai departe: „A venit în urmă și războiul, care a adus și epizootia”.

Domnul ministru uită un lucru, că războiul a fost la 1876—1877 și legea este făcută de Austria în anul 1880 pentru 1882.

Mai departe: „... Epizootia, care de o bucată de timp se menține la noi nu într-un mod lășit, dar fără a se stinge cu desăvîrșire. Cînd se stinge într-o localitate, se ivește într-alta, și nu s-a parvenit pînă acum, cu toată strășnicia pe care guvernul o întrebunțează, ca s-o facă să dispară cu totul”.

Va să zică țara aceasta este osîndită ca, pînă cînd nu va fi în toată întinderea ei cea mai mare sănătate între vite, și ați auzit pe domnul ministru adineaori cînd zicea că legea sanitară nu prevede numai un caz de boală, ci prevede veri o opt cazuri, pînă atunci trebuie să dea din umeri și pînă atunci noi trebuie să primim industria austriacă . . .

Domnul D. Butculescu: Care este bolnavă.

Noi să primim vinul ce ne vine de acolo, care de multe ori are în el materii cari sînt păgubitoare sănătăței noastre; noi să primim făina și spirtul ei, să permitem domnului Polak și altora să ne inundeze țara cu cipici și cu botine, cari poartă țărancele noastre, și toate corporațiunile, toți meseriașii noștri să se stingă. La noi totul se primește; pentru noi, totul este bun, nimic nu este supus la vreun sistem prohibitiv sau carantină. Dar, cînd ar fi să oprim și noi, atunci vai de noi, vai de ministru, vai

de biurourile prefectilor, vai de biurourile vameşilor ! Ce ! Noi nu avem dreptul să zicem : Apoi şi noi sintem stat, şi noi avem poliţie veterinară, şi noi avem corpul de veterinari tot atît de diligent ca şi al dumnealor, tot atît de zelos şi poate prea zelos. Toţi avem armată şi corp de veterinari, pe cari în caz de boală-i încercăm în vagoane şi-i trimitem acolo unde s-a ivit boala, şi noi să nu avem nici un drept, iar dumneavoastră să aveţi toate drepturile ?

Domnilor, nu Austria, ci Ungaria este aceea care nu voieşte să ne deschidă graniţele, fiindcă se zice că ea aşa a votat. Cum voiţi dumneavoastră, domnilor miniştri, ca noi, cari dorim să fim în relaţiunile cele mai bune politice cu Austria, cum voiţi, zic, ca noi să nu păstrăm ceea ce este în interesul nostru ?

Iată ce mai zice domnul ministru de externe : „Cu toate acestea cred că după relaţiunile ce mi s-au dat zilele trecute de către comitetul sanitar, cred că vom izbuti a depărta boala aceasta de la noi din ţară. Acesta este lucrul principal, căci, de vom fi, ori nu vom fi deschişi despre străinătate, cînd vitele noastre vor fi decimate de epizootie vom avea pierderi mai colosale în averea noastră naţională decît acelea suferite prin lipsă de export”.

Iată, domnilor, mîngîierea ce ni se dă : căutaţi să nu fie boală de vite, căci atunci aveţi să suferiţi o pagubă mai mare decît aceea care se cauzează prin oprirea exportăţiunei. Dar uită domnul ministru de externe, mai ales Domnia sa care este moldovean, că cultivatorii de vite sint mai mulţumiţi în realizarea aspiraţiunilor lor cînd vitele cari le cultivă le pot exporta, decît atunci cînd pentru cauze de epizootie li se omoară vita care făcea 200 lei şi i se da pentru dînsa 100 lei. Cine nu voieşte ca vitele lui să fie sănătoase şi apărute de orice boală ar putea să le bîntuie, şi care român s-a arătat veri odată rebel la măsurile de poliţie sanitară ce s-au aplicat în interesul ţării ? Prin urmare, nu aşteptam această mîngîiere de la banca ministerială, fiindcă cestiunea nu este aci, nu este vorba dacă vitele mor de epizootie, cestiunea este că avem dreptul să cerem ca Austria să facă onoare angajamentelor sale şi să lase intrarea liberă a vitelor noastre, precum o lăsăm şi noi liberă pentru toate provenienţele austriace.

Mai departe domnul ministru de externe ne dă altă mîngîiere, care mi se pare că este mai curioasă — să mă ierte Domnia sa dacă întrebuiţez acest cuvînt. Iată ce zice domnul ministru :

„Să căutăm a nu trimite în străinătate decît vite sănătoase şi să căutăm a stîrpi boala care face a fi excluşi despre Austro-Ungaria şi despre celelalte ţări”.

Apoi, domnule ministru, dumneata ştii ce vite frumoase sint pe la Săveni, pe la Dorohoi, pe la Hîrlău. În Botoşani sint vite cari se plăteau perechea pînă la 120 galbeni. Fiecare proprietar cînd exporta vite căuta să exporte vitele cele mai frumoase, pentru ca să ia pentru ele un preţ mai mare, fiindcă ştie că tot un sfert de galben are să plătească ca taxă, fie pentru o vită bună, fie pentru una rea. Cine nu ştie cit de renumite sint vitele lui Săvoiu, precum şi acelea din Moldova, cum sint boii lui Mişlogu, ai lui Iiie, ai lui Gherghel, ai domnului Cozadini şi ai altora, care sint renumiţi în toată Austria, ca boi de prima calitate. Astăzi nu mai sint primite vitele noastre acolo. Luaţi dumneavoastră sub escortă vitele şi faceţi-le să treacă dincolo dacă puteţi. Apoi de ce ne daţi nouă asemenea mîngîiere, care nu ar fi trebuit să fie dată nici unui om ?

Domnul B. Iepurescu : Domnul ministru de externe nu cunoaște țara bine.
(Iaritate.)

Iată, domnilor, încă un cuvînt al domnului ministru ; acesta este un cuvînt bun și îi mulțumesc pentru dînsul, decît îmi pare rău că nu l-a zis aci, fiindcă ar fi putut să mă mulțumească și pe mine, și pe Cameră.

Nu știu însă cum domnul ministru împacă acest cuvînt cu cuvintele care le zicea adineaori. Iată ce zice domnul ministru :

„Îndată ce boala de vite de orice fel va înceta, granițele noastre vor fi deschise”.

Cînd va înceta tot felul de boale, granițele se vor deschide, zice domnul ministru ; dar eu, față cu legea din Austria, nu pot crede aceasta pînă ce guvernul nu vă va spune că guvernul austriac a înfățișat un proiect prin care se modifică articolele 7 și 40 din legea care închide granițele noastre.

Pînă ce guvernul nu ne va spune aceasta, eu nu pot să cred că granițele vor fi deschise. Aș mai putea să cred și atunci cînd guvernul ar zice : Iau asupra mea aceasta, sau cînd ne va încredința că guvernul austriac a dat ordine să se deschidă. Dar și atunci aș putea să mai întreb : Oare această deschidere nu va fi făcută numai pentru cîteva zile și apoi iar să se închidă ?

Nouă dar nu ne trebuie o declarațiune verbală, ci ne trebuie un act adițional, o îndatorire reciprocă prin care guvernul austriac se leagă că numai atunci cînd va fi o boală răspîndită într-o localitate să aibă dreptul de carantină și numai asupra punctului unde boala este constatată. Cînd, în sfîrșit, guvernul va schimba sistemul său actual și îl va înlocui prin sistemul vechi, acela care exista în ziua cînd a făcut convențiunea și pe care numai avîndu-l în vedere am primit să votăm convențiunea, numai atunci zic că lucrurile s-ar putea îndrepta pe calea unei juste reciprocități. Dacă aceasta nu o puteți dobîndi, atunci cel puțin spuneți că nu puteți, fiindcă nimeni nu vă cere lucru cu neputință. Aveți Parlamentul deschis, aveți o majoritate puternică, care poate să țină seamă de greutățile Domniilor voastre și să vă dea dreptate, sau să vă autorizeze a menține ceea ce este azi, faceți însă o declarațiune francă. Dar în această cestiune nu sînteți numai dumneavoastră responsabili ; fiecare din noi avem partea de răspundere (*aplauze*), pentru că această cestiune a fost agitată în comițiile electorale, unde conștiința s-a deșteptat.

Dumneavoastră ați avut 92 de voturi, iar eu numai două și poate că astăzi nu voi avea nici pe acelea ; dar, cu toate acestea, cînd vor veni noi alegeri sau cînd deputații se vor întoarce în sinul alegătorilor, fiecare are să fie întreat : Ce ai făcut în cestiunea cutare ? Cu cit recunoașteți că alegerile au fost mai libere și că deputații sînt expresiunea adevărată a alegătorilor, cu atît trebuie să țineți cont de răspunsul ce fiecare va fi obligat să dea alegătorilor săi cînd va fi întreat : Ce ai făcut cu convențiunea ? Fiindcă, cum am mai zis, această cestiune a fost agitată și accentuată mult în comițiile electorale. Altmintrelea dumneavoastră trebuie să înțelegeți că fiecare român va fi dezgustat de a mai vota o nouă convențiune. Și dumneavoastră singuri, domnilor miniștri, trebuie să vedeți că situațiunea actuală vă face pozițiunea grea.

Am auzit pe domnul Maiorescu zicîndu-mi : Ești dumneata sigur că ai să faci altfel ? Ca și cum m-ar fi tratat drept un fanfaron. Dar

eu nu sînt făcător de minuni; ştiu numai atît, că am dreptul să reclam, [iar] cînd voi fi ministru alţii mă vor apuca pe mine; dar acum, cînd nu sînt ministru, am dreptul să întreb pe minister: Ce faci? Şi sînt în drept să-i zic: Lasă de o parte secretele de corespondenţă şi nu mai mă pune sub legea aceea care pedepseşte pe cei cari dezvelesc secretele⁶.

Astăzi este o cestiune economică care se tratează *coram populo* şi trebuie să vedem ce este de făcut. Fără nici o personalitate, fără nici o patimă, eu voiesc să facem ca ceea ce am scris şi ceea ce am plătit cu singele nostru să fie un adevăr.

Să lăsăm să sacrifice manilor, zeilor celor mici, pagubele ce le-am suferit de la '80 pînă acum; dar măcar în anul acesta şi în cei următori să vedem şi noi că am putut prin virtutea noastră, prin patriotismul nostru şi prin dreptul nostru să dobîndim ca şi împărăţia vecina noastră să facă onoare angajamentelor sale, precum noi am făcut onoare, după cum ştie domnul prim-ministru, la toate angajamentele noastre⁷. (*Applauze.*)

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor Legiuitoare”, 1884/1885, nr. 21, p. 322, col. 2 — p. 323, col. 1; p. 324, col. 1 — p. 330, col. 1.

NOTE

¹ Vezi şi intervenţia precedentă. D. Schileru îşi dezvoltase interpelarea anunţată pe aceeaşi temă şi D. A. Sturdza, ministrul de externe, ceruse să răspundă după ce-şi va fi prezentat-o şi K. pe a sa.

² Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 147 şi urm.

³ Centaurul Nesus, vrînd s-o răpească pe Deianira, soţia lui Hercule, a fost atins de o săgeată otrăvită a acestuia. Pe moarte, Nesus i-a dat Deianirei o tunică ce trebuia să-i readucă soţul infidel acasă. Cînd Hercule a îmbrăcat-o, a fost cuprins de asemenea arsuri încît a murit.

⁴ Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*; partea a II-a, p. 469 şi urm. Mai jos K. se înşală, căci se scurseseră 2 ani, nu 3 de la interpelare!

⁵ Referire la votarea adresei de răspuns la mesajul tronului.

⁶ Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea a II-a, p. 116 şi urm.

⁷ S-a cerut prelungirea şedinţei şi I. C. Brătianu i-a replicat lui K. spunînd că politica prohibiţionistă a Austro-Ungariei e o mare durere pentru România, iar K., în loc să mîngie spiritele, le aţîţă cu fierul roşu. A amintit apoi că e criză economică în lumea întreagă şi că sistemul practicat de ţara vecină n-a putut fi împiedicat nici de puternica Germanie, aşa încît „cum pretindeţi ca mititelul ministru al României să facă mai mult?”

Adresează o „respectuoasă rugămintă” guvernului privind crearea unei flote naţionale pe Dunăre*

Domnilor, voi să adrez o respectuoasă rugămintă onor. minister, pe care i-am adresat-o şi în particular, dar se vede că din cauza multor ocupaţiuni nu a putut să o ia în vedere.

Domnilor, ştiţi cu toţii că comunicaţiunea Dobrogei cu ţara mamă se face pe apă. Afară de aceasta, sînt multe oraşe d-a lungul Dunărei care în timpul iernei, cînd Dunărea este îngheţată, sînt împiedicate în

* Şedinţa din 17 decembrie 1884.

relațiunile lor cu Bucureștii, cum este Călărașii, Turnu Măgurele etc. Compania vapoarelor austriace face acest serviciu în cursul verei, numai de vreo două ori pe săptămână; dar încetează acest serviciu la 20 noiembrie, chiar și în caz cînd Dunărea este deschisă, neînghețată. Acum chiar nu este un sloi de gheață pe Dunăre și cu toate acestea Dunărea este închisă. Cred că guvernul nu ar trebui să ne lase cu totul la discrețiunea companiei austriace; sînt multe vapoare românești cari șed degeaba în porturi, fără nici un lucru; și dar îmi permit a ruga pe onor. minister ca, pe cîtă vreme Dunărea este neînghețată, să binevoiască a face ca măcar de două ori pe săptămână să fie o comunicațiune între porturile românești și Dobrogea. (*Aplauze.*)

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiu-
itoare”, 1884/1885, nr. 23, p. 388, col. 2.

*Precizare în legătură cu înființarea unor oficii vamale **

Domnilor, este de netăgăduit că la granițele noastre se fac multe abuzuri și onor. domn Străjescu are foarte mare dreptate să se plîngă contra acestor abuzuri; dar, domnilor, din nenorocire este convențiunea comercială care reclamă cu deosebire ca oficiile vamale să fie de-a lungul granițelor țării. Cu toate acestea, eu aș dori să credeți că în asemenea cestiune guvernul este care trebuie să știe și să aprecieze, și noi Camera trebuie să ținem punga mai strînsă și să fim mai economi decît guvernul. Dar mai este și altceva care mă face de astă dată să fiu guvernamental: este că dorește ca onorabilul domn Străjescu, care, ca membru din majoritate, nu a dat pînă acum decît bilă albă, să simță și Domnia sa cel puțin o dată amarul bilelor negre¹. (*Mare ilaritate, aplauze.*)

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiu-
itoare”, 1884/1885, nr. 24, p. 399, col. 3.

* Ședința din 18 decembrie 1884.

NOTE

¹ G. Leca, ministrul de finanțe, depuse un proiect de lege privind înființarea de birouri vamale la Roman și Botoșani, pentru care Camera în sesiunea precedentă afectase 20 000 de lei. I. C. Brătianu se arătase reticent, pretextînd lipsa mijloacelor materiale. P. Străjescu plecase fierbinte pentru birouri, „pentru a ne scăpa de speculațiunile multiple și nerușinate ale tuturor Fritzilor și Iosifilor care-și bat joc de noi și de mărfurile noastre”. Totuși, la stăruința primului-ministru Adunarea a votat amînarea proiectului.

*Dezvoltă interpelarea în legătură cu atitudinea Sinodului față de legea monahismului **

Domnilor, cînd a urmat în Senat marea discuțiune în privința atributelor Sinodului și a călcărilor cari, după onor. interpelator¹ din

* Ședința din 18 decembrie 1884.

Senat, s-ar fi făcînd de către Sinod, onor. domn prim-ministru a sfîrșit zicînd cum că această cestiune este un complot ...

Domnul președinte al consiliului : O campanie am zis.

Complot ați zis, complot care se începe din Senat și va urma și în Cameră ; că în Senat sînt oameni maturi și nu se pot surprinde, dar că în Cameră sînt mulți tineri și s-ar putea face ceva ...

Domnul președinte al consiliului : Meșteșuguri. (Ilaritate.)

Meșteșuguri ... De aceea am așteptat mai multe zile, ca să las ca onor. Cameră să nu fie surprinsă, să se gîndească bine. Onor. domn prim-ministru a zis că acesta este un complot, [i] recunosc că este un complot și în acest complot atît domnul prim-ministru, cît și toți oamenii cari s-au ocupat cu cestiunile mari ce agită lumea de la '48 și poate chiar după timpul lui Voltaire au luat parte. La '48, la '64, întotdeauna am complotat și eu împreună cu domnul prim-ministru. Iată complotul. Complotul este că am voit să păstrăm cuceririle secolului al 19-lea ; complotul este că vom ca țara noastră, ca o țară europeană, ca societate a cărei laude le-a făcut adineaori domnul prim-ministru, să nu cadă victima unui jug de care toate națiunile s-au scuturat.

Onor. domn prim-ministru și-aduce aminte că la întrebarea făcută lui Christos, la acea întrebare Christos a scos un ban și arătînd efigia lui Cezar a zis : „Dați lui Cezar ce e al lui Cezar și lui Dumnezeu ce e al lui Dumnezeu”. De aceea, de la început declar că n-am să atac biserica, fiindcă mai întii biserica e mama tuturilor și al doilea fiindcă biserica reprezintă dogme, ceva ideal cu care pămîntenii n-au nimic a face, și eu cred că domnul prim-ministru și mai ales evlaviosul nostru ministru al cultelor (*ilaritate*) se vor uni cu mine ca să nu confunde biserica cu acei cari trăiesc la umbra bisericei, ca să confunde altarul cu acei cari se îngrașă cu grăsimile altarului.

Am asistat cu multă atențiune la discuțiunea urmată în Senat ; n-am să aduc înaintea Domniilor voastre acea discuțiune întru cît privește discuțiunea între senatori, dar acolo au fost chemați prelații prin onestitatea lor, prin convicțiunile lor să apere biserica, Sinodul, drepturile Sinodului etc., etc.

Am asistat și am văzut ceva care mi-a părut bine : am văzut ca semn de respect dat sînților prelați sărutările de miini date de evlaviosul nostru ministru al cultelor sînților prelați și nu cred ca Domnia sa să fi sărutat în tinerețele Domniei sale atîtea miini femeiești cîte miini arhieriești a sărutat în Senat. (*Mare ilaritate, aplauze.*)

Domnilor, sărutarea aceasta de miini are un îndoit avantaj : întii, ne asigură iartarea păcatelor și ducerea noastră d-a dreptul în rai, și al doilea, asigură domnului ministru opt voci în raiul de pe pămînt, în Parlament. În adevăr, acele opt voci au pierdut din valoarea lor de cînd numărul senatorilor a sporit.

Domnul I. C. Brătianu : Grație nouă ; noi l-am sporit.

Domnul prim-ministru zice că Domnia sa l-a sporit ; așa e.

Mai e încă altceva : prin acele sărutări se comunică harul lui Dumnezeu, se comunică darul de a lega și dezlega și, fiindcă acest har mi se pare că a trecut și la primul-ministru și la ministrul cultelor, [i] rog

să binevoiască a nu afurisi interpelarea mea ; adică să binevoiască a nu declara că este cestiune ministerială.

Eu, cît pentru mine, declar că nu fac din aceasta nici o cestiune ministerială și, mai departe, nici o moțiune. Și știți de ce? Pentru că las această plăcută sarcină majorității și pentru că am convicțiunea că această cestiune nu se tratează nici prin bile albe, nici prin bile negre. Să mă ierte domnul Străjescu dacă voi avea bila neagră a Domniei sale ².

Domnilor, în toată lumea se frămîntă ideea emancipării societății civile, toată lumea se înarmează ; se înarmează reacțiunea, se înarmează oameni cari adorează cele trecute, se înarmează ultramontanismul, se înarmează clericalismul, fie protestant, fie ortodox, fie catolic, pentru ca să ducă societatea civilă acolo unde ea nu poate să mai vină. Mai cu seamă la noi de o bucată de vreme, pe neașteptate, încep a se arăta aceste tendințe în partea cultului, și de aceea noi trebuie să ținem ca să se dea religiunii ce este al ei și să se păstreze mai cu deosebire cuce- rirea societății civile.

Domnilor, unul din membrii Sinodului, cel mai învățat, cel mai cuvios, cel mai inteligent, a zis în Senat : Recunosc marele cuvînt care s-a zis mai întîi în Adunările mame de la 1857 și mai recunosc un dureros adevăr, că biserica a rămas cea mai înapoiată.

Prin aceste două cuvinte, domnilor, se desemnează situațiunea și preocuparea tuturilor spiritelor, fie religioase, fie ale liberilor-cugetători.

Cînd biserica noastră era supusă patriarhiei, cînd biserica avea mitropoliți deosebiți, căci țara era despărțită în două principate, mitropolitul Moldovei se pretindea egal cu patriarhul, iar mitropolitului Țării Românești i se contesta acest drept de către patriarh, zicînd că dînsul este numai un locotenent al patriarhului. Atunci cînd biserica noastră era robită patriarhului, țara era robită sultanului și de multe ori în luptele noastre mirenești în contra sultanului, în lupte pentru emanciparea națională, vedeam pe patriarh punîndu-se alături cu sultanul. Patriarhul a reclamat dreptul ca să pună mîna pe mitropoliții noștri, patriarhul de multe ori trimitea blesteme peste noi ; dar părinții noștri, în fața acestor aspirațiuni ale patriarhului din Constantinopol, întotdeauna se opuneau . . . Mai că mă căiesc³ că domnul Hașdeu nu este aci, pentru că Domnia sa, care cerea să fie între noi ca păstrător al arhivelor statului, v-ar fi spus că există la mitropolia din Iași o condică sîntă . . ., dar în lipsa domnului Hașdeu mă voi sili a-mi aduce eu aminte de acea condică — nu pentru că am fost vreodată arhivist al statului, dar sînt fiecior de arhivist, și aceasta am uitat să o spun domnului Hașdeu.

În mitropolia din Iași se află condica sîntă și în acea condică se află toate privilegiile bisericeii române ; acolo este o anafora a clerului și a veliților boieri și un firman al unui sultan din timpul alegerei mitropolitului Leon ⁴, prin care însuși sultanul recunoște[a] cum că nu avea dreptul patriarhul să numească pe mitropolitul țării și recunoștea că acest drept era un drept pămîntean, că boierii pămînteni cu clerul trebuia să orînduiască pe mitropoliți. În acel remarcabil act se statorniceau mai multe drepturi ale societății civile și se arăta că în toate afacerile bisericești, afară de dogme, obiceiul era ca clasele diligente ale țării să zică cuvîntul lor. Asemenea domnul Cantemir, cînd descrie Moldova, arată că în țara noastră niciodată biserica noastră n-a fost supusă regimului călugăresc ; asemenea Regulamentul organic a statornicit că

numai în cestiuni de dogme Sinodul va zice cuvîntul său, dar, în ceea ce privește numirile, destituirile și altele, toate aparțin societății civile. Cu toate acestea patriarhul, oricînd găsea țara slabă, venea și se alătura cu puterile acelea cari ne apăsau pe noi pentru ca să vină să zică cuvîntul lor.

Mitropolitul primat al României a citat din veacurile vechi mai mulți mari episcopi și dascăli ca Dositei⁵, Varlam⁶, Grigorie⁷ și alții, dar a uitat să citeze pe doi, pe cari noi ceștia de la 1848 trebuie să-i împrăștiăm în memoria dumneavoastră : a fost mitropolitul Neofit⁸ al Țării Românești, care a binecuvîntat mișcarea din 1848, și a fost Meletie⁹, care, la mișcarea din Iași, s-a pus în capul țării și care, cînd arăta durerile țării trimisului sultanului, [i]și șiruiau lacrimile, cari-i inundau barba lui căruntă. După năbușirea mișcării de la 1848 din Iași și din București, mitropolitul Neofit a fost judecat de patriarhul și de Sinodul din Țarigrad pentru că Neofit și-adusese aminte că înainte de a fi preot era român, și mitropolitul din Iași, la trei zile după ce arătase durerile țării în fața bătrînilor și tinerilor din Iași, cade mort.

Iată doi prelați mari pe cari nu trebuie să-i uităm, pentru că fiind preoți au fost și români.

De atunci, domnilor, și în Iași și în București, toți acei cari se ocupau de trebile țării, de dezvoltarea țării, s-au jurat ca să nu mai lase patriarhului și Sinodului de la Constantinopole dreptul de a veni și a se amesteca în țara noastră și a mai arunca blesteme pe acei cari vor ca fiind preoți să fie și cetățeni români.

Aceasta a fost cauza principală că și preoții de mir s-au unit și cu toții am jurat să sfărîmăm orice drept al patriarhiei, păstrînd numai unitatea dogmelor cu biserica Răsăritului.

Am avut onoare să spun că în lucrările Adunărilor mame din Iași și București a fost o mare deosebire : Adunarea mamă din București, afirmînd autonomia țării, s-a refuzat chiar de a răspunde la întrebările Europei, care zicea că înainte de a se da României organizarea trebuitoare era bine să se consulte populațiunile ; s-a mîrginit Adunarea mamă de aci să rostească numai cele patru puncte.

În Moldova nu a fost așa.

Moldovenii, totdeauna mai cu singe rece, mai practici, au zis : Ce strică să ne folosim de această ocaziune ca să arătăm ce voim noi și cum voim ca țara să fie organizată ? Și dar s-au pus pe lucru și dezbaterile Adunării ad hoc din Iași sînt o comoară pentru orice om de stat, pentru orice istoric care ar voi să cunoască ideile ce însuflețeau acea generațiune de la 1857. Și aci-mi permit a adresa o umilă rugămintă domnului prim-ministru : buletinele Divanului ad hoc, cari copriind sămînța a tuturilor reformelor cari s-au făcut — fiindcă Convențiunea din Paris care a regulat țara a luat de temei dorințele Divanului ad hoc al Moldovei —, buletinele acelea¹⁰ azi poate că nu se mai găsesc în zece exemplare și am avut multă muncă pînă le-am găsit ; de aceea-mi permit a-i adresa rugămîntea să publice o edițiune pentru generațiunea viitoare.

O voce : Academia.

Să o publice Ministerul de Interne, care are tipografia statului.

Domnii mei, în acele buletine s-au publicat lucrările nu numai ale Adunării mame, dar și ale fiecărui comitet, căci Europa, mai ales după cererea lordului Clarendon, a făcut o lege prin care se organiza

Adunarea mamă, unde, în adevăr, au fost reprezentate mai toate clasele. Și pentru că în Moldova după ce în ședință plenară s-a tratat și s-a vizat cestiunile generale, apoi era un comitet special care acolo a tratat interesele exclusive ale claselor. Așa a fost și comitetul clerului, care a discutat toate cestiunile, dezbrăcînd puterea laică de puterea religioasă, înființînd Sinodul, făcînd regulamente pentru partea mirească, pentru partea monahală, pentru principiile de toleranță religioasă, regulînd în sfîrșit toate cestiunile ce priveau pe cler de la cei mai sus pînă la cei mai jos.

Sînt dator să spun că clerul atunci n-a fost întru nimic mai p[r]e jos de toate celelalte clase dirigente ale țării. Erau mulți clerici atunci în comitet; erau mitropoliți, episcopi, arhimandriți, erau reprezentanții clerului mirean. Dintre aceia astăzi nu mai trăiesc decît trei, dintre cari doi sînt persoane înalte: este Înalt Prea Sînția sa mitropolitul primat, care pe atuncea se chema Calinic¹¹ Charitonopoleos, și este stimabilul membru din Academia Română, Prea Sînția sa episcopul de Roman, care pe atunci se numea arhimandritul Melchisedec¹², și mai trăiește și un preot de mir, astăzi gîrbovit de bătrînețe, care a jucat pe atunci un rol mare revendicînd drepturile clerului de mir, e părintele Matcaș de la Roman.

Înainte de toate clerul și cu dînsul toate clasele societății au rostit ruperea cu autoritățile ecleziastice a bisericii din Constantinopole. Nu s-a recunoscut decît unitatea de dogme; și, afară de unul sau doi cari mi se pare că acum sînt repausați, toți ceilalți, cu Melchisedec în cap, au rostit încredințarea tuturilor intereselor bisericii Sinodului și acel care mai întîi a cerut ca în Sinod să ia parte și clerul mirean și a ținut una din cele mai frumoase cuvîntări ce s-a auzit vreodată la tribuna acestei țări a fost P. S. S. părintele Melchisedec.

Tot P. S. S. părintele Melchisedec, cunoscînd istoria țării, și mai cu seamă a Moldovei, știa că sînt județe unde trei părți din populațiune erau catolice; cunoștea că interesul național era d-a lega împreună toată populațiunea care locuia pe teritoriul țării noastre, și el a propus, sau mai bine a acceptat, cum că toate avantajele ce se dau clerului ortodox să se dea și clerului catolic.

În adevăr, Prea Sînția sa știa că noi avem în țară o populațiune catolică, cum am avut și avem catolici; că totdeauna pînă la venirea domnilor fanarioți biserica catolică era privită ca biserică națională a doua, încît la christoghenă, adică la anul nașterii lui Cristos, cînd mitropolitul țării mergea la vodă să-i dea crucea s-o sărute, alături cu dînsul era și episcopul catolic, care prezenta lui vodă crucea și icoanele. Ei bine, s-a cerut și s-a dobîndit în unanimitate, spre marea laudă a clerului nostru, ca de toate drepturile și foloasele de cari se bucura clerul ortodox să se bucure și clerul catolic; și această declarațiune ne-a făcut nouă cel mai mare bine și cred că ne-a ridicat în ochii Europei mărturisirea acestei toleranțe, ceea ce dovedește că niciodată n-au fost în țara aceasta războaie religioase.

Cînd s-a organizat țara, după Convențiunea de la Paris, eu am fost chemat să formez ministerul în Moldova la anul 1860 și am chemat pe reprezentantul bisericii reformate, progresiste, pe învățatul arhieru Melchisedec, la Ministerul Trebilor Bisericești; atunci însă chiar bărbații cei mai înaintați s-au aflat cu totul mirați că eu am luat un preot și l-am pus la Ministerul Cultelor. Mărturisesc că în vremea aceea

ideile erau atît de puţin înaintate, încît s-a pornit o nedreaptă prigonire contra episcopului bisericii care era la minister, unde dacă ar fi rămas ar fi făcut foarte mult bine pentru cler. Atît pentru domn, cît şi pentru mine, Melchisedec era speranţa vindecărei tuturilor ranelor de cari suferea biserica. El era speranţa că acestui copac, care se numeşte biserica ortodoxă, lovită şi ingenuncheată sub persecuţiunile turcilor, i se va da singe nou, care-l va face să crească aşa încît să acopere toată lumea cu frunzele şi fructele sale. După aceasta au venit întîmplările de la 1864, şi atunci pe cale dictatorială, precum s-a făcut toată organizaţiunea ţării, s-a făcut şi organizaţiunea bisericii; s-a luat drept temelie dorinţa clerului, dorinţa naţiunii întregi, dorinţa ţării mame; s-a organizat Sinodul, cum s-a cerut, adică pe lingă membrii călugări s-au chemat şi membri cari erau din lumea civilă, mireni. Iată acei cari erau chemaţi.

„Sinodul general al bisericii române se compune :

- a) Din mitropoliţi.
- b) Din episcopii eparhioţi.
- c) Din arhierii români.

d) Din cîte trei deputaţi aleşi de fiecare eparhie de către clerul de mir şi numai dintre preoţii de mir, sau şi persoane laice cu cunoştinţe teologice.

e) Din decanii facultăţilor de teologie din Iaşi şi Bucureşti.

Membrii Sinodului general sînt aleşi pe termen de trei sesiuni”.

Iată cum s-a făcut atunci, a trebuit să se reguleze şi cestiunea cea mare care agită şi azi lumea, soarta monahismului, ca şi soarta bisericii de mir. De atunci soarta monahismului preocupă lumea; nu se credea, nici azi nu se crede, că monahismul trebuie să dispară cu totul. Părintele Melchisedec credea că trebuie să se reformeze monahismul; că trebuie din monahi să se facă oameni folositori societăţii civile, şi atunci s-au secularizat toate schiturile cele mici; s-a hotărît ca nimeni să nu poată trece la tagma bisericăască fără consimţimîntul autorităţii civile; s-a hotărît vîrsta, s-a hotărît ca să meargă la monastire numai acela care, dezgustat de valorile lumii, caută azilul bătrîneţei lui, şi s-a hotărît vîrsta de 60 ani pentru bărbaţi şi de 50 ani pentru femei. Este o lege în privinţa aceasta şi nu mai voiesc să abuzez de răbdarea Domniilor voastre citindu-vă acea lege.

După ce a căzut regimul de la 1864 şi a venit întîmplarea de la 1866, cînd erau la ordinea zilei alte cestiuni mari, aşa că nu se puteau ocupa de cestiunea religioasă, cum era cestiunea Unirei care trebuia să se recunoască într-un mod definitiv, domnul străin şi alte cestiuni.

La 1872 s-a crezut însă de cuvîntă, mai cu seamă chiar după cererea clerului, căruia nu-i plăcea legea de la 1864, ca să se reguleze cestiunea autorităţii sinodale. Erau conservatorii atunci la putere şi părinţii au stăruit ca să se facă acea lege şi se rugau pretutindeni, şi la conservatori şi la liberali, cum că să le dea şi lor putinţa o dată ca ei neimpedecaţi să arate ce voiesc să facă din biserică şi din relaţiunile bisericii. Şi ei, părinţii cari la 1857 reclamau un Sinod emina-mente democratic ca în toate celelalte părţi unde este biserica ortodoxă, afară de Rusia şi de Grecia, stăruiau ca să nu se pună în rînd decît episcopatele. Negreşit că şi conservatorii şi liberalii au voit să facă o încercare şi s-a înfiinţat Sinodul cum este astăzi. Ei bine, aci trebuie

să spui cu durere că Sinodul care s-a înființat după cererea episcopilor, că acest Sinod, compus numai de elemente păstrînd, cum se zice, inteligența părinților, a lipsit cu desăvîrșire misiunii sale; fiindcă chiar de a doua zi au început acuzațiunile și cererea de a se face reforma; pentru că de a doua zi Sinodul, care a lucrat pentru emanciparea bisericii noastre de autocrația celei din Constantinople, s-a făcut continuatorul acelor idei, acelor ure, acelor vrăjbi și aceluși ignorantism care caracterizează biserica din Constantinopol. Deodată a început să facă război între sine și pe urmă societății civile.

Domnilor, n-are cineva decît să citească procesele-verbale stenografiate ale Sinodului ca să vadă cît de puțin prea sîntii episcopi sînt pătrunși de canoanele sintei biserice și de legislațiunea civilă; a început, ceea ce este nenorocirea monahilor în toate riturile, vrajba între dînsii, și ea nu se ascunde chiar în privința societății civile, care minează astăzi sintul Sinod. Și așa putea zice chiar în ultimele discuțiuni cari au avut loc la Senat am văzut, spre durerea nu numai a acelor pe cari-i acuză de liberi-cugețatori, dar spre durerea drept-credincioșilor, aruncîndu-se injurii cari nu erau potrivite. Se scoală un prelat și vine și stigmatizează pe directorul unui jurnal din Iași de francemason; un jurnal care a apărut o cauză dreaptă și așa recunoscută de însuși clerul înalt episcopal, cauza preoților de mîr, cari astăzi sînt de o parte striviți de sărăcie și de altă parte striviți și mai mult de episcopi, și erau sute de ascultători acolo cari spuneau că acel jurnal nu numai că era înjurat pe nedrept, dar că el este sub direcțiunea și inspirațiunea episcopului de Roman. Ei bine, ei, cari sînt chemați acolo ca să se apere unul pe altul, se acuză mutual. Am văzut pe episcopul de Roman, bărbat învățat, aruncînd în sînul Sinodului acuzațiunea că mitropolitul primat era francemason; procesele-verbale ale Sinodului constată aceasta.

Apoi a urmat acolo o ceartă teribilă pentru titluri. Am aci, domnilor, procesele-verbale unde veți vedea cum a început cearta între acești înalți prelați.

Vodă Cuza murise și guvernul conservator, care avea în capul său pe domnul Lascăr Catargiu¹³, fost caimacam, care izgonise pe vodă Cuza poate după păcatele lui, cu toate că vodă Cuza făcuse multe pentru această țară, căci el a emancipat brațele, a înproprietărit pe țaran, a secularizat monastirile etc.; în sfîrșit vodă Cuza murise și a trebuit să i se facă onorurile cuvenite și s-a hotărît de Consiliul de Miniștri a se face o panahidă de către mitropolit; și acolo unde era el să se îngroape s-a trimis de guvern armata, s-a trimis pe miniștri, a făcut tot ceea ce-l privea și a lăsat ca ceea ce aparține bisericii, adică cele sufletești, cele duhovnicești, să se facă de biserică; și fiindcă Cuza vodă se îngropa la moșia Ruginoasa, în Moldova, trebuia și mitropolitul Moldovei să meargă acolo și să zică: Dumnezeuule, iartă-l! Căci biserica ordonă să se zică aceste cuvinte și pentru cel mai criminal și chiar pentru un pomicid.

Atunci mitropolitul Moldovei, înainte de a se duce acolo, și-a zis: acest om nu era al Moldovei, era al României. Acest domn a făcut fapte mari pentru România, a emancipat clerul român, a luat veniturile moșilor monastirești și le-au dat statului, prin urmare trebuie să vie și un prelat din București, și atunci mitropolitul Calinic iată ce scrie mitropolitul [ui] primat:

„Rămășițele fericitului întru pomenire Alexandru Ioan I, primul domnitor al României unite, se vor înmormînta la moșia Ruginoasa,

marți la 29 mai. Viu dar frățește a vă ruga să binevoiți, de vă este cu puțință, să luați parte la ceremonia religioasă și Înalt Prea Sfinția voastră; iar la caz de a nu putea veni, să delegați doi frați episcopi din eparhiile jurisdicțiunii Înalt Prea Sfinției voastre, căci credem că e bine la această dureroasă ceremonie în unire să ia parte clerul din toată România unită sub repausatul domn Cuza”.

Iată o crimă mare. Se roagă mitropolitul de la Iași să se trimită doi episcopi din Țara Românească, cu toate că nu mai era Țara Românească, ci România, și mitropolitul primat iată ce răspunde mitropolitului de Moldova :

„Guvernul luind toate dispozițiunile convenite pentru înmormintarea fostului domnitor Cuza, conform programelor publicate în « Monitorul oficial », datorია fiecărui bun cetățean și mai cu seamă a unui mitropolit este a se supune guvernului. Inițiativa ce ai luat Prea Sfinția ta la această înmormintare nefiind conformă cu spiritul canoanelor sîntei noastre biserice, nu aderez la propunerea ce-mi faci”.

Domnilor, v-am citit acest curios răspuns ca să vedeți că prea sînții prelați, la toate ocaziunile, întrebunțează cuvîntul de canoane, pe cari le întorc cum le place lor. Mitropolitul de Iași răspunde că nu înțelege pentru ce aceasta este contra canoanelor, mai cu seamă cînd guvernul lășase bisericii să reguleze ceremonia religioasă.

Dar se mai acuză mitropolitul din Iași pentru că a întrebunțat cuvîntul de : Frăția ta. De acolo a început ura. Sinodul se adună și face un regulament; mai întii descuviințează purtarea mitropolitului din Iași și apoi hotărăște cum trebuie să se scrie mitropolitului din București. Iată ce zice articolul 5 din regulamentul pentru atribuțiunile de precădere ale mitropolitului primat al României :

„Titlu cu care trebuie a se adresa în scris către Primat este :

« Înalt Prea Sînțitul Mitropolit al Ungro-Vlahiei și Primat al României ».

Orice scrisoare sau adresă nu va purta acest titlu la adresa Primatului, el este în drept a o înapoia la urma ei cu observația „convenită”.

Pentru ce fiul teslarului, pentru ce Mintuitorul lumii nu s-a coborît atunci cu o rază de lumină spre a arăta cum că aceste titluri nu sînt potrivite cu aceia cari practică religiunea aceluia care a intrat în cetatea Ierusalimului cu ramura de măsline în mînă și călare pe asin? (*Aplauze.*) Dar socotiți că totul s-a sfîrșit aci?... Peste cîtva timp mitropolitul Moldovei era destituit în mod brutal și atunci mitropolitul nu s-a adresat la tagma călugărească, ci s-a adresat la tagma mirenească, la societatea civilă, și societatea civilă a găsit că el avea dreptate. Indignațiunea era foarte mare pentru reproșurile ce s-au făcut unui preot care a găsit de cuviință să zică : Doamne, iartă pe un om care a domnit în această țară, și mai cu seamă trei oameni, Mirzescu, Holban și eu, am fost cei dintîi cari am luat apărarea mitropolitului din Iași, și după cîtva timp acea apărare slabă, dar sprijinită de puterea morală a țării a izbutit. Sinodul a fost nevoit să-i deschidă ușile sale și am fost foarte fericit cînd a consimțit ca mitropolitul Moldovei să intre în Sinod. Dar acele timpuri s-au uitat. Acei cari la 1857 veneau și predicau toleranța religioasă, dreptul pentru toți, cari recunoșteau toate drepturile societății civile; acei cari au fost prigoniți și au fost victima persecuțiunilor și urei călugărești, cînd s-au văzut la largul lor, au declarat rezbel fără milă societății civile. Mitropolitul primat cînd a izgonit din Sinod pe arhierul Calistrat Orleanu uită că el a fost izgonit din Sinod.

(Aplauze.) Nu voiesc să vă fac o conferință, să vă citesc toate actele cari s-au publicat de Sinod și cari se găsesc în „Monitorul oficial”. Mitropolitul Moldovei a avut curajul mare să se suie pentru prima oară la tribuna Senatului spre a revindeca pentru biserică dreptul de a hotări, în afară de guvern, organizarea și administrarea seminariilor, dreptul instrucțiunii religioase, dreptul cum că regulamentele și programele seminariilor să nu se facă decît de autoritatea bisericească. Am aci lucrările Consiliului general al instrucțiunii publice, în care văd că delegatul Sinodului, vlădica din Argeș, fuge de consiliu, declarînd că are misiunea de a tăgădui puterii civile dreptul de a zice vreun cuvînt în privința organizării și a programelor seminariilor din țară, privind ca o nenorocire amestecul autorității civile în afacerile seminariilor. Fac apel la domnul Agarici să spuie dacă în Moldova seminarul din Huși și cel din Roman, pînă la reforma de la 1866, nu se calificau ca gimnazii sau licee religioase.

Domnul I. Agarici : Așa este.

Și astăzi în anul mîntuirii 1884 declară ca ceva monstruos ca Ministerul Cultelor să vie să zică cuvîntul său în organizarea seminariilor !

După ce au venit și au revendicat și în Sinod și la tribuna Senatului și prin toate scrierile lor dreptul ca biserica să redobîndească bunuri, dreptul ca biserica să fie declarată de persoană juridică, dreptul de a avea iarăși averi nemiscătoare, și aceasta făcîs, fără să se jeneze cit de puțin, apoi au făcut ceva și mai rău, aceea că au practicat ura între locuitorii aceleiași națiuni, aceleiași țări, pe cînd niciodată în această națiune, în această țară nu s-a văzut război religios.

Prea sînții episcopi au constatat, cum a constatat toată lumea, cum că simțul religios la noi dispăre ; că clasele de jos nu mai merg la biserică și că clasele superioare sporesc numărul acelor cari se numesc liberi-cugetători. Dar nu s-au întreat de unde vine aceasta, ei au ridicat cestiunea că această țară voiește să se facă papistașă. Apoi, domnilor, cînd este dovedit că românul nu se face niciodată nici papistaș, nici protestant, că nu poate lua altă religiune, dar că din cauza clerului este cu puțință să nu mai recunoască nici religiunea ortodoxă, sintul Sinod trebuia să se întrebe ce e de făcut pentru ca națiunea română să nu aparțină religiunii ortodoxe numai prin formele exterioare, ci prin credință.

Domnilor, în țara Moldovei — permiteți-mi să numesc așa acea parte — cestiunea religioasă se prezintă altfel decît se prezintă aci. În Moldova există o populațiune foarte numeroasă care este catolică. A treia parte de locuitori din județele Roman, Neamțu și Huși sint catolici.

O voce : Sint și în Iași.

Și în județul Iași sint moșneni din veacuri cari sint catolici. Am cunoscut eu pe vremea lui Mihail Sturdza pe paharnicul Iosofescu care era catolic și cu toate acestea era subprefect. Mai înainte mergea episcopul catolic alături cu cel ortodox. Domnii vechi dăruiau moșii chiar și episcopiei catolice. Se poate toleranță mai mare ! ? Asemenea s-a luat moșia Săbăoanii, o moșie foarte mare, catolică, și s-a dăruit monastirei Secului [sic !].

Cînd au venit fanarioții în țară, porniți ca să ucidă tot, ei au adus și vrajbă între catolici și ortodoxi ; și de atunci s-a tăgăduit dreptul episcopilor catolici de a se numi episcopi de Bacău, Siret etc., ci să se numească numai misionari.

Dar la 1864 s-a dotat clerul catolic întocmai ca și clerul ortodox, dindu-i-se pământ prin sate. (*Înteruperi.*)

Deodată însă clerului catolic din București i se recunoaște dreptul de a avea un episcop, care se numește episcop de București. Larmă mare [de la] o parte din opozițiune, eu însă nu am socotit că din aceasta putem face o armă politică. Deodată pericol mare pentru toată țara că religiunea părinților noștri se duce și vin papistașii! Mitropolitul nostru are nenorocirea de a aduce ca secretar al său particular pentru a-i serie corespondența pe un catolic. De îndată strigăte că mitropolitul a adus pe un iezuit; că voiește să întoarcă biserica la catolicism, și aceasta n-o spun particularii, ci clerul însuși o spune. Și în această vreme cel mai savant om din cler, cel mai liberal, acela în care credea țara, sau cel puțin Moldova, că va găsi pe viitorul mitropolit reformator, viitorul mitropolit care va fi chemat să vindece ranele biserice, acesta scrie o carte Sinodului care se rezumă în aceste cuvinte:

„Înalt Prea Sfințite stăpîne,
Prea Sfinților părinți,

De cîtva timp s-a răspîndit în România vestea că biserica papistașă tinde a se lăți și a se împuternici în țara noastră. De aceasta se vorbește și prin jurnale, atît cele bisericești, cît și cele politicești și prin conversațiile particulare. Românul zice: «De unde nu e foc, de acolo nu iese fum». Cine mai mult decît sintul Sinod are datoria de a sta la straja bisericeii noastre și a o apăra de primejdiele ce o amenință? Din acest motiv foarte grav, eu am făcut un studiu asupra catolicismului în țara noastră și asupra stărei actuale a bisericeii noastre, pe care acum [i] depun pe biuroul sintului Sinod. Eu am făcut această lucrare și o prezentez sintului Sinod cu atît mai multă îndrăzneală cu cît am fost îndemnat la aceasta de președintele nostru Î.P.S. mitropolit primat la României, carele ca primul arhipăstor al țării s-a mișcat cel întîi la alarma dată de jurnale despre pericolul ce amenință ortodoxia noastră din partea Romei catolice-papistașe”.

Ei bine! Domnilor, după aceasta Sinodul se adună și nu găsește că ar fi bine să combată catolicismul; dar pune catolicismul în dos și declară un rezel de moarte francmasonilor; iată păcatul cel mare: francmasonii pierd țara! Și deși sînții părinți atacă religiunea catolică, deși sînții părinți nu dau voie episcopului catolic să-și aibă măcar locul de reședință, ei însă au adoptat regulile, drepturile etc. ale ultramontanilor, ale clericalilor, ale iezuiților. Cine nu cunoaște faimoasa enciclică a papei contra francmasonilor! Și după cum în Francia s-a sculat un om care a voit să reînnoiască luptele cari existau în Belgia între partidul reacționar și partidul liberal, și acel deputat Keller a făcut un manifest în contra francmasonilor, așa și prea sînții din Sinod, cari atacă biserica catolică, cari nu recunosc populațiunile din țările catolice să aibă șef bisericeii lor, aci se găsească mină în mină cu teoriile ultramontaniste.

Domnii mei, acum să-mi permiteți a zice un cuvînt, pe care vă rog să nu-l primiți ca un compliment, ca o lingusire; din contră, el este un adevăr și un adevăr mare, adică că sub nici un domn ortodox biserica ortodoxă, clerul ortodox nu a fost mai respectat, nu a fost mai sprijinit decît sub regele catolic... Carol I. Acest cuvînt zis de mine este caracteristic.

Și ce au făcut prea sînții părinți ca să dovedească recunoștința lor? Au uzat și abuzat de această protecțiune, pe care nu ar fi găsit-o sub nici o domnie ortodoxă; și domnii miniștri și în special ministrul cultelor aci prezinte¹⁴, ținînd seamă de scrupulele cari le avea și de regula care și-a

făcut regele ca să nu se zică că sub domnia lui biserica română nu a înflorit, a voit și Domnia sa să mai moaie struna spre a apăra drepturile societății civile.

Domnilor, auzeam deunăzi în Senat pe un părinte strigînd : Tronul, tronul, cu el avem să fim...

Ei ! Acel care striga așa tare trebuia să-și aducă aminte că odată ieșise în uliță, și în ce mod și-arăta devotamentul către tron ? Întăritînd urile în contra capului țării !

Domnii mei, noi urmînd toleranța părinților noștri, voim totdeauna să arătăm că sîntem o țară civilizată, care merge progresînd și care însușește toate principiile inteligente și liberale. Cînd am luat Dobrogea ce am făcut noi ? Am tratat religiunea mahomedană ca o religiune de stat ; am luat sub apărarea noastră moscheiele ; am dat lefi din pungă țării mufțiilor și hogilor pentru întreținerea moscheielor lor ; am aprobat înființarea unui seminar în Babadag, care are să creze clerul mahomedan din țară, și am putea noi să uităm cum a treia parte din regimentele teritoriale de la Roman, Neamțu, Huși, cari cu oasele lor au înălbit cîmpiele Bulgariei, erau catolici ? Putem noi să uităm aceasta și să declarăm că acehora cari au mai rămas nu le recunosc dreptul de a-și da un episcop cari să îngrijească de sufletele lor ? Și, spre rușinea țării, declarăm țara aceasta de țară sălbatică, căci numai în țările sălbatice se trimit misionari și noi reclamăm ca să se trimită în România misionari !... Iată pînă unde merge ura călugărească, încît calcă în picioare toate acele principii, toate acele frumoase cuceriri din veacul al XIX-lea : toleranța religioasă. Apoi, domnilor, acești părinți se cred în drept de a face îngeri ; pentru că atunci cînd iei un om din societatea civilă, cînd [i] sustragi de a nu mai fi civil, de a nu mai plăti contribuțiunea, de a nu mai lua parte la birul singelui, aceasta nu însemnează că l-ai făcut înger ? Cînd iei fete tinere și femei cari ar putea să fie folositoare societății noastre și le duci în acele monastiri unde puterea civilă nu are dreptul să se amestece și unde de multe ori se comit crime, și regret că domnul ministru al justiției nu este aci ca să vă spună că chiar în zilele acestea este un pro-curor acolo dus să constate asemenea crime.

Domnilor, există o lege care nu s-a desființat încă și care zice :

„Nu va putea fi călugărit pe viitor nici un individ bărbat dacă nu va întruni următoarele însușiri :

a) Să fie recunoscută de către Sinoadele generale pietatea și vocațiunea lui monahală prin ispitirea religioasă canonică.

b) Să fie în vîrstă minimum de 60 ani etc”.

Și mai departe :

„Nu va putea îmbrăca schima monahală nici o femeie care nu va întruni următoarele însușiri :

a) Să nu fie măritată și să fie recomandată de Sinoadele generale despre pietatea, religiozitatea și vocațiunea ei morală.

b) Să renunțe la pensiunea ce ar avea de la stat.

c) Să fie în vîrstă minimum de 50 ani”.

Chiar înainte de întemeierea Sinodului era constant cum că un om care voia să se facă călugăr trebuia ca să dovedească pozițiunea lui către stat. Astăzi cum se face aceasta ? Părinții se adună între ei, discută, iau hotărîrea și apoi scrie ministrului : „Vă invit să ștergeți din rolul contribuabililor pe cutare și să-l treceți la bugetul monastirei cutare”. Binevoii vă rog, domnilor, și citiți din cele trei ședințe ale Sinodului cari au apărut deja în „Monitor” ședința de a doua și veți vedea peste 100 de oameni, bărbați și

femei, cerînd a se călugări sub cuvînt că sînt bolnavi, și ministrul a dat blagoslovenia să fie călugăriți. Unii se călugăresc de mitropoliți sub cuvînt că sînt bătrîni, bolnavi și se călugăresc în extremis; alții la 21 ani, alții la 30 ani, dar aceasta nu se face la toate mănăstirile, la unele se resping sub cuvînt că ei sînt prea tineri, iar la altele sînt primiți. Ei bine, unde mergem cu aceasta?

Domnilor, noi avem vreo 50 de mănăstiri cari astăzi sînt populate cu niște femei care în țară ar putea să facă mai mult, și cu niște bărbați cari de asemenea sînt buni de muncă și ar putea fi folositori societății. Schiturile desființate prin legea de la 1863 astăzi s-au reînființat. Se hotărîse prin Sinod ca nimenea să nu se mai călugărească fără învoirea Sinodului. Ar trebui să credem că legea omenirii se aplică și la partea monahală, adică că populațiunea monahală fie bărbați, fie femei, este și dînsa supusă aceleiași legi a naturii.

La 1877 au fost în total 1342 de călugări; la 1884 sînt 1191; va să zică numărul a scăzut numai cu 100. Dar socotiți că a scăzut în realitate? Nu, numărul există în ființă și se ascunde sub numirea de frați.

La călugărițe erau 2329 la 1877; la 1884 sînt în ființă 2182, adică cu un scăzămînt de vreo 70. Noi știm, domnilor, că numai cei 40 din Academia Franceză sînt nemuritori, și încă și acolo se reînnoiesc din an în an. Ei bine! Călugării la noi sînt în adevăr nemuritori.

Ce se întîmplă? Se întîmplă că călugărițele cele vechi, cari au chiliele lor, cînd se simt că au să moară iau vreo nepoată sau slujnică, căreia-i lasă averea, și aceea apoi se călugărește; dar, fiindcă legea nu permite aceasta, ea stă în mănăstire sub numirea de soră, dar în realitate e călugăriță. Iată abuzurile care se fac.

Adîneaori miniștrii vă vorbeau despre situațiunea financiară în care ne aflăm; că societatea civilă are nevoie de institute, dar institute conforme cu veacul nostru; și ministrul de interne ne-a cerut un credit pentru înființarea a 6 aziluri.

Apoi, dacă noi înființăm aziluri pentru cei în adevăr neputincioși, de ce să nu ne ocupăm ca mănăstirile cele vechi, cari după legea de la 1864 trebuiau să devină aziluri de bătrîni, acelea să le transformăm în aziluri? Eu, domnilor, consider că aceasta e o cestiune în care societatea trebuie să zică cuvîntul ei. Această cestiune se agită în țară, și se agită cu atît mai mult, că ați văzut pe mitropolitul Moldovei — să mă ierte Domnia sa și să-i am binecuvîntarea — că a ridicat monahismul la înălțimea unui principiu, cînd știe că astăzi e o luptă înverșunată între preoții de mir și călugări. Preoții de mir susțin cu drept cuvînt că fac parte din societate, căreia-i poartă toate greutățile, și prin urmare au dreptul să se folosească și dînșii de gradele înalte, iar nu numai monahii. Poate că Domniile voastre credeți că preoții de mir tind a ajunge episcopi? Nu, ferească Dumnezeu! Dogmele sînt ale lui Dumnezeu și rămîn neatînse. Dară sînt protoerei cari au rămas văduvi; de ce să nu se cheme și dintr-aceștia la gradele înalte? De unde s-a luat Șaguna¹⁵ și alții? De ce să nu se facă și la noi aceasta? Nu să desființăm Sinodul, nu să atingem dogmele, dară să cerem ca și preotul de mir să poată ajunge la înălțime după merite.

Între preoții de mir găsim astăzi lumină, învățătură, oameni cu cunoștințele necesarii pentru îmbunătățirea bisericii; dară între călugări ce găsim? Nu mă voi pune să critic talentele și capacitatea din Sinod; dar cînd prea sîntii aceștia vin și citează episcopi mari, de ce nu citează că erau

și vremi mai grele decât astăzi, când fiecare om dimpreună cu guvernul trebuia să fie cu sabia în mână ca să apere autonomia țării; și cu toate acestea în acele vremuri clerul român avea reputațiunea unui cler învățat.

Domnilor, vechii cronicari ne spun că, după ce Dosoftei, marele mitropolit și poet al Moldovei, s-a dus cu armata lui Sobiesky¹⁶, Sobiesky a voit să-l aibă în castelul lui. Și ne spun cronicarii că marele Sobiesky când a scăpat din Viena a cerut de la Dosoftei să se îmbrace cu odăjdiile și să slujească în religia lui Dosoftei. Am aci dinaintea mea o călătorie publicată de Alexandru Papadopolu¹⁷ în „Convorbiri” unde se arată cum era curtea lui Vasile Vodă, că * fata lui Vasile vodă se mărită cu Radziwil.

„La masă, în locul cel mai de frunte, a șezut solul craiului leșesc și tot pe rîndul acela mai întii a șezut Vasile Lupu vodă, după dînsul toți domii leșești; dîneolo, lingă sol, a șezut mirele Radziwil, după dînsul mitropolitul de Kiev, care era fiu de domn din familia Moghilă, cu Gavriil, Ioan și Moisi vodă frați, cu preoții cei mai de frunte ai lui, cari atîta pro-copsiți erau, cît n-am crezut mai nainte să se afle în rîndul acela oameni așa de învățați. Prea de omenie și blînd era și mitropolitul, și i-au cununat în biserica românească, neîmpotrivindu-se Radziwil, măcar că dînsul era luteran”.

Așadar, domnilor, noi am avut totdeauna clerul înalt pînă cînd a venit fanarioții, cînd atunci au căzut și școalele civile, naționale și școalele bisericești și au fost o negură mare peste toată țara. După ce au trecut acele timpuri nenorocite, a luminat soarele independenței, a luminat soarele naționalității și precum o mărturisește însuși învățatul și doctul episcop de Roman că în timpul renașterii toate clasele societății au înaintat și numai biserica a rămas în urmă; și cu toate acestea tot sfinția sa contestă societății civile dreptul d-a se interesa de starea mizeră în care se află biserica noastră și necesitatea ce este ca noi să reformăm tot ce este relativ la biserică. De ce nu voiește ca monahismul să se reguleze într-un mod conform cu datoriile și trebuințele societății moderne? Pentru ce depărtează pe preoții de mir de la toate bunurile ce i le oferă națiunea aceasta? Și să nu se laude necontenit că a făcut un proiect de lege pentru îmbunătățirea soartei materiale a preoților de mir, fiindcă toată țara și toți preoții de mir aruncă acel proiect ca nesuficient; fiindcă lor mai întii trebuie să li se asigure pozițiunea morală în societate. Preoții de mir văd că episcopatul este injust cu ei. Am văzut eu telegrame în timpul alegerilor prin cari se chemau pe preoți în București ca să ia parte la vot. Mai bine decât să facă asemenea lucruri, mai bine decât să predice ura între populațiune pentru cauze de religione, ar fi trebuit să vadă sfinții părinți, și mai cu seamă eminentul, doctul și învățatul episcop de Roman, ceea ce zice autorul unei cărți pe care P.S.S. părintele Melchisedec a citat-o de la tribuna Senatului și pe care a binevoit a mi-o da și mie, și din care să-mi dați voie să vă fac cîteva citațiuni.

Această carte este scrisă de domnul José Riojos, doctor în filosofie și litere, doctor în drept, doctor în științe politice și administrative și cavalier al ordinului Sfîntului Mormînt, care a vizitat toate provinciile ortodoxe din Orient și care cunoaște în perfecțiune starea noastră dinăuntru atît laică, cît și bisericească. El arată cum se poate ca toate aceste biserici ortodoxe, română, bulgară, sîrbă, bosniacă, transilvăneană, greacă, albaneză, să îmbrățișeze religionea catolică. Și știți pe care națiune și pe care biserică

* Citește : cînd!

o recunoaște mai ușor de dobândit la dogmele catolice? Pe biserica română și pe națiunea română. Și știți care biserică și care națiune o recunoștea mai greu de a veni la recunoașterea supremației sfintului părinte din Roma? Biserica greacă, biserica sîrbă și chiar biserica bulgară. Și știți pentru ce? Pentru că acestea au avut martirii lor, și nu numai pentru religione, ci și pentru libertate. Clerul acolo este învățat și, dacă nu este cu totul învățat, cel puțin a conservat un mare prestigiu în ochii populațiunei. Cînd este însă vorba de biserica română, nu este tot așa; și fiindcă a citit prea sîntul episcop din această carte să-mi dați voie să vă citesc și eu:

„Clerul catolic nu are nimic de invidiat clerului ortodox, pe care ignoranța și cupiditatea sa l-a făcut să cadă, și pe care mizeria și viciile sale tind a-l discredita din ce în ce mai mult în ochii țaranului, singurul asupra căruia a mai putut conserva un rest de autoritate religioasă, în lipsă de autoritate morală; căci clerul ortodox, preoți și călugări, nu mai au stîmna claselor de sus, năpădite de scepticism și indiferentism...”

Și mai la vale:

„Popii se mărginesc numai să cînte pe nas, dar niciodată nu fac predică, nu învață catehismul, nu vizitează nici pe bolnavi, nici pe murinzi. Prea ignoranți pentru a predica, cum ar putea ei să învețe pe alții dogme și datorii pe care mai întîi ei nu le înțeleg...”

Statul nu are nici un interes să favorizeze înmulțirea populațiunei monastirilor... Aceste monastiri nu au rămas niște locuri de penitență și de edificațiune; aceste refugiuri de fecioare și de văduve nu conțineau totdeauna vestale”.

Dar să vedeți ce zice mai la vale, și știți cine zice aceste cuvinte? generalul Moltke¹⁸, care, în călătoria ce făcea în Orient și în țările noastre atunci cînd era persecutat și cînd căuta să găsească o slujbă în armata turcească, făcea această descriere a monastirilor noastre:

„Ca altădată în Occident, în timpul evului mediu, copiii mai mici ai familiilor de boieri, prea numeroase, pe care interesele familiei-i condamna din copilărie la monastire, căutau să le mai treacă de urît printr-o ospitalitate fastuoasă”.

Și iată ce zice Moltke despre acea ospitalitate:

„*On était toujours sûr d'y rencontrer bon gîte, bonne table, bon feu, bon lit*”.

Și apoi zice:

„Aceste monastiri cer o reformă imediată, dacă românii vor să mai scape ultimele rămășițe ale credinței, care se perde în indiferentismul religios”.

Și mai la vale:

„Se poate zice că, de la separațiunea sa de patriarhatul de Constantinopole, biserica română a devenit o sucursală a statului și un instrument al său docil, căci dacă clerul român nu se amestecă în politică este fiindcă ignoranța sa, nepăsarea sa și servilismul său [i]i impune o abținere forțată”.

Și apoi conchide:

„Decadența și descompunerea bisericii române, precum și lipsa de o credință națională și de o rigiditate de moravuri în clasele de sus, care stă să ajungă și în stratele sociale inferioare, lipsită de acea învățătură religioasă și morală care este hrana sufletelor, sînt rezultatul fatal al lipsei de zel și al ignoranței clerului. Spectacolul acesta deșteaptă ideea unei apropieri de biserica romană, care cu toate rezbelele și persecuțiunile din afară, cu toate erorile și slăbiciunile dinăuntru, a rămas de secolii

imutabilă în doctrinele sale și inalterabilă în disciplina sa. Fiindcă, afară numai dacă am presupune că națiunea română ar putea să-și găsească mîntuirea naționalismului, e imposibil de a admite ca ea să se regenereze de sine...”

Noi, domnilor, socotim că este un alt remediu, acela ca noi, societate civilă, să cerem de la preoți, cărora le dăm tot ajutorul și tot sprijinul nostru, să fie la înălțimea misiunii lor.

Domnilor, să nu ascultăm numai pe catolici, ci și glasul nostru.

Iată ce zice „Ortodoxul”, jurnalul bisericii române, în numărul său de la 9 decembrie :

„Starea monahismului de astăzi lasă multe de dorit. O destrăbălare de sus pînă jos este caracteristica instituțiunii monacale de azi. În fond ca și în formă, în organizație ca și în administrație, se pot observa goluri oarte simțite și aceasta cu deosebire în Orient. Statul monahal din România reclamă o reformă radicală.

Astăzi, cînd spiritul timpului e contra perfecțiunii ideale ; astăzi, cînd «oamenii utilitarismului» s-au abătut de pe terenul moral mergînd spre direcțiunea realismului nimicitor, ideea monahismului se consideră ca un ce vătămător în programul culturii și al civilizațiunii.

Nu ideea, ci indolența nescuzabilă a monahilor ignoranți trebuie condamnată. Dacă și nu corespunde astăzi tagma monahală opiniunii publice, totuși biserica, dar nicidecum statul, e dator să aducă o reformă radicală în monahism, punîndu-l pe baze mai solide conform scopului ideal ce-l urmărește”.

Mai mult decît atîta, domnilor, un însemnat număr de deputați, cu totul devotați guvernului, în anul trecut, mi se pare, au înfățișat un proiect de lege pentru reformarea Sinodului. Acest proiect de lege este subscris de domnii Locusteanu, Dimancea, Ganea, Bechianu, Călinescu, Măldărescu și alții și iată ce zice în expunerea de motive :

„Românii și-au iubit religiunea ca și patria, și pentru dînsule nu au cruțat nobilul lor sînge, fiindcă în religiunea părinților lor creștină rezidă principiul libertății, egalității și justiției, fiindcă numai această religiune face pe oameni capabili de devotamente sublime și de sacrificii ; și, pe cînd statul român înaintează cu pași gigantici, este de a noastră sacră datorie să nu lăsăm biserica a rămîne staționară ; este de demnitatea noastră s-o ridicăm la splendoarea ce merită, pentru că cu religiunea noastră avem dreptul să ne glorificăm ca poporul cel mai uman, cel mai tolerant, cel mai blînd, cel mai generos și pentru că numai pînă cînd vom avea o biserică română vom fi români. Biserica noastră este legată de naționalitatea noastră.”

Domnii mei, vă cer scuze pentru că v-am făcut atîtea citațiuni. Voi am însă să vă arăt că nu, cum zicea sintul Sinod, o clasă de nemulțumiți, o clasă de francmasoni, o clasă de liberi-cugetători vine și atacă biserica ; am voit să vă arăt cum că toată societatea noastră, și cea monacală, și cea bisericască, și cea mireană, și chiar episcopală, începînd de la episcopul Melchisedec, au văzut și au recunoscut necesitatea unei reforme, și acest proiect de lege pe care vi l-am citit nu exagerează întru nimic lucrurile, și considerantele lui nu s-au lucrat în tainițele, în grottele francmasonilor ; nu s-au lucrat în adunările liberilor-cugetători, nu s-au lucrat în întrunirile papistașilor. Acest proiect de lege s-a zămislit în palatul mitropolitan din București ; prin urmare, trebuie să credem că acest proiect de lege a sosit la vreme, trebuie să recunoaștem că această Cameră, în noua eră care intră,

e datoare să ridice acea credință în religiunea strămoșilor noștri, care astăzi nu a rămas decât ca o formulă atît în clasele de sus, cît și în clasele de jos. Simțul pentru religiunea noastră, încrederea în acei cari reprezintă biserica, în servitorii altarului, cu durere vedem că este cu desăvîrșire căzut: Voi să vă dau un exemplu teribil, teribil prin cruditatea, prin analiza sa. În mijlocul capitalei României ortodoxe, un biet preot, un biet episcop prigonit, arătat românilor ortodoxi ca un dușman care vine să ridice românilor religiunea părinților lor, ca un propagandist de catolicism, de papism, cu talgerul a ridicat cel mai frumos edificiu religios care există în România, catedrala Sfîntului Iosef. Înalt Prea Sîntitul mitropolit primat, capul bisericii ortodoxe, părintele a peste patru milioane de români, a deschis și el o subscripțiune, a făcut și el apel la credincioși ca să vină să ajute la ridicarea catedralei ortodoxe din capitala regatului României, și-i fac întrebarea să spună, deși era ajutat de persoane politice influente, de miniștri, de înalți demnitari ai statului, fac întrebarea să spună nu cîte sute de mii de lei, dar cîte mii de parale sau cente a adunat? Ei! Acest răspuns arată ilustrilor prelați cum că biserica noastră este roasă de un rău și de un rău din cele mai teribile, de neîncredere. (*Aplauze.*) Nu s-a refuzat sîntei noastre biserice, s-a refuzat acelor cari servesc rău sînta noastră biserică, acelor s-a refuzat. (*Aplauze.*) În acea țară care a ridicat monastiri ca Curtea de Argeș, ca Trei Ierarhi, ca Sfîntul Neculăe, ca Bistrița, Hangu și atîtea și atîtea, cum astăzi sub un guvern constituțional, bucurîndu-se de toate libertățile cari le poate oferi o națiune, vine înaltul prelat și zice: Ridicați un locaș al religiunii părinților noștri, și toate gurile rămîn închise, toate pungile rămîn închise, toate buzunarele rămîn închise! Ei, nu trebuie noi, societatea civilă, să venim, precum părinții noștri civili au emancipat biserica de persecuțiunile din afară, nu trebuie să venim noi chiar în contra voinței unora din prelați — căci nu sînt toți așa — să scăpăm biserica noastră? Am mare încredere în unul; am mare încredere cum că și astăzi sub mantia de episcop bate tot inima reformatorului arhimandrit Melchisedec; dar P.S.S. mi-aduce aminte că odinioară era un cardinal care umbla cu capul plecat la pămînt; și, după ce a fost ales papă, *Sixt quint*¹⁹ s-a ridicat deodată. Cînd într-o zi a fost întrebat că de ce umbla mai înainte cu capul plecat, a răspuns: Căutam cheile sîntului Petru și le-am găsit. (*Ilaritate.*) Ei bine! Astăzi nu plecat, ci sus poate numai să găsească cineva cheile Sîntului Petru. V-am ținut mult, domnilor, cu o conferință, căci am declarat de la început că nu voi face o cestiune ministerială, ca să nu fiți forțați a trece la ordinea zilei; nu voi înfățișa nici o moțiune, pentru că asemenea cestiuni nu se dezleagă prin bile albe sau negre. Dumneavoastră toți aveți să vă ocupați de cestiune și aveți să o hotărîți și Divanul ad hoc și strămoșii noștri [sic!]; rămîne dar să hotărîți cum veți crede în patriotismul Domniilor voastre.

Acum mă adresez cu un cuvînt la piosul, la evlaviosul nostru ministru de culte și-i voi zice: biserica, tradițiunile spun că Sîntul Petru este acela care ține cheile raiului. Biserica, se zice, a însărcinat pe Sîntul Petru ca să țină cheile și să primească acolo pe cei cari merită, pe cei credincioși. După legile noastre avem și noi un urmaș civil al Sîntului Petru, cari sînteti dumneavoastră (*ilaritate*), și dumneavoastră aveți niște chei, aveți cheile societății civile. De aceea vă conjur ca, înainte de a permite Sîntului Petru să primească în rai pe cei de la monastiri, dumneavoastră, care aveți cheia societății civile, să dați întîi voie de a ieși din această societate ca să treacă în societatea religioasă. Am

dreptul să spun că dumneavoastră sînteți Sintul Petru, aveți cheile raiului civil, și am credință că de acum înainte veți ținea cu multă tărie acele chei. (*Aplauze.*)

Replică ministrului cultelor²⁰.

Vă voi da eu cazuri de tăierea coadelor...

Domnul ministru [al] cultelor: Nu am fost acolo. (*Ilaritate.*) Poate că aveți dreptate. Îndată ce domnul Kogălniceanu-mi va da un caz anume, bine precizat, voi cerceta.

Domnilor, vă mărturisesc curat că dacă era o persoană de la care nu mă așteptam ca să primesc o lecțiune de devotament, de respect și supunere către părinții episcopi era tocmai onor. domn Maiorescu.²¹ [i]i recunosc un talent extraordinar de conferențiar, [i]i recunosc o învățătură adîncă, [i]i recunosc mai ales o logică și o judecată din cele mai filosofice, dar vă mărturisesc curat că pînă acum nu-i cunoșteam acest foc sacru pentru sintul Sinod. (*Ilaritate.*)

Înainte de toate voiesc să mă explic cu Domnia sa în privința unei acuzați nedrepte; eu am combătut împreună cu părintele Melchisedec cartea scrisă contra papiștilor și noi invitam pe catolicii din țară să-și organizeze bisericile lor. În aceasta credeam că am pe domnul Maiorescu alături cu mine; dar iată-l că astăzi caută să mă pună pe mine în ochii Domniilor voastre că eu aș fi voit să favorizez propagande ungurești! Ei, onor. domn Maiorescu, cel puțin pînă acum nu vă știam dușmanul atît de mare al ungarilor. (*Aplauze.*) Și ați văzut, domnilor deputați, cum domnul Maiorescu mai deunăzi m-a certat cu admonițiunile Domniei sale dulci și blinde în privința convențiunii comerciale. Ei! domnule Maiorescu, tocmai ca să opresc propaganda ungurească ceream organizarea bisericii catolice, pentru ca să se facă în țară și la umbra legilor țării, și aceasta nu o înțeleg nepricepuții prelați. Eu reclam dreptul statului român în privința organizării oricărei biserici; sîntem datori să dăm fiecărui parte a lui din ceea ce se numește sarea pămîntului, dar de altă parte nu putem să renunțăm la dreptul statului de a opri ca la umbra altarului să se facă propagande de care vorbeai dumneata. Și în această chestiune-ți mulțumesc, cum ți-am mulțumit deunăzi, că-mi dai ocaziune să spun ceva bun despre mine. Eu, ministru de interne al Moldovei, am dat afară din comunele catolice 12 popi unguri; eu am mijlocit la papa să trimită preoți italieni și azi, cu toate stăruințele propagandei din Pesta, sînt foarte puțini preoți unguri, și dacă sînt cîțiva nu e vina mea. Apoi, onor. domn, vă fac o întrebare: Dumneavoastră care, cu duhul blîndeței, nu vedeți decît violințe de la mine, în contra cui mai ales se îndreptau atacurile episcopului de Roman, decît tocmai contra unui episcop italian, monseniorul Paoli, care nu voiește ca biserica catolică să fie un instrument de persecuțiune al Austro-Ungariei și că trebuie să fie un cler format în țară, de fii ai țării?

Eu am format micul seminar de catolici care e în Moldova și convicțiunea mea este că orice cler al oricărui popor care este aci trebuie să fie format din sinul aceluia popor, iar nu să vină ca misionari din străinătate, misionari de la unguri, cari pe noi ne opresc să trimitem un ban la bisericile fondate de domnii noștri, iar ei trimit mii și mii de fiorini misionarilor și preoților lor ca să facă propagandă nu catolică, ci ungurească. (*Aplauze.*)

Pe mine, domnule Maiorescu, care m-am opus de a ni se trimitte misionari străini, ci am cerut să avem pentru toate populațiunile noastre un cler care să depindă de ministrul nostru de culte și care către noi să aibă răspunderea faptelor lor, iar nu cum este astăzi; pe mine, care cer ca la seminarul de la Bărăție domnul ministru să aibă dreptul să zică cuvîntul său cum [î]l zice și în seminarul Nifon și în seminarul mitropoliei; pe mine mă găsești dumneata greșit? Mie-mi cauți ceartă? (*Ilaritate, aplauze.*)

A doua cestiune: Venit-am eu să arăt că sub masca îngropării lui vodă Cuza au fost agitațiuni politice? Onor. domn Ionescu a fost acolo și vă poate răspunde. Eu am fost numai ca ministru ca să asist la moartea aceluia care, după mărturisirea și a Domniei voastre, a fost un mare domn și care mi-a dat ocaziunea să pun iscălitura mea sub mari acte.

Sint sigur că mitropolitul actual găsește cum că bine a făcut mitropolitul Nifon, dar nu trebuie să schimbăm după împrejurări lucrurile. Mitropolitul atunci revendica drepturile mitropolitului Moldovei și ținea piept Sinodului, căruia-i zicea să fie mai moderat. El a fost destituit nu de Sinod, dar prin ordinul generalului Tell, ministru de culte. Ored că onor. domn Maiorescu ar trebui să dorească ca noi toți, ca mitropoliții și episcopii să nu fie înrîuriți de patimile politice și acei mari prelați să aibă cel puțin puterea de caracter ca atunci cînd i se cere să facă ceva nedrept să aibă curagiul să zică nu, iar nu totdeauna da, mergînd cu unii și cu alții după cum le convine.

N-a fost așa Veniamin, Grigorie, Dositeiu. Mitropolitul Veniamin, cînd Mihail Sturdza i-a propus schimbul moșiei Dosani pe averea moșiei Sîntului Ioan din Suceava, a consimțit în anul 1842 la acel schimb; însă, fiindcă *l'appétit vient en mangeant*, ceru după aceea să i se mai dea alte 6 moșii, și atunci mitropolitul Veniamin a dat acea scrisoare de care mitropolitul Moldovei a vorbit în Senat și prin care zicea: „În anul trecut am făcut un schimb și am avut muștrare de cuget; dar acum [î]mi dau demisiunea”, și în adevăr s-a retras dezgustat de ceea ce i se cerea și pentru că-l muștra cugetul fiindcă dădese ceea ce nu era al lui, dar ceea ce era al Sîntului Ioan din Suceava.

Ziceți că acești prelați au fost aleși de noi și acum tot noi să venim să-i criticăm? Dar cum, domnule Maiorescu, dumneavoastră nu recunoașteți alegătorilor noștri dreptul, cînd ne-am întoarce acasă, să ne apuce la răfuială? Ce? Pentru că noi am ales pe acești prelați i-am recunoscut infailibili ca pe niște papi? Dar sințiile lor de ce și-au însușit toate teoriile ultramontanismului? De ce acest rezel, de ce această ură contra francmasonilor? De ce această prigonire în contra tuturilor cuceririlor ideilor moderne ale societăței civile?

Așadar, domnilor, departe de mine de a ataca pe cineva, eu am vorbit cu temperamentul meu. Unii atacă cu săgeți fără bumbac, alții cu săgeți învelite cu bumbac; neam de neamul meu n-am pus bumbac la săgeți. (*Aplauze.*)

De ce dar [î]mi căutați ceartă și voiți să mă executați? Ei bine, nu mă executați pentru că am și eu o filosofie ca a lui Terențiu, care zice: Sînt om și ca om nimic omenesc nu este străin de mine. Mai am încă o filosofie, am maxima stoicilor: Tot se poate lua, dar una nu, aceea de a mă lua pe mine insumi mie. Eu sînt eu, cu slăbiciunile mele, cu defectele mele; dar am convicțiunea că bine fac ceea ce fac. N-am venit

nici să vă învrăjbesc, nici să vă insult, și dovadă că am fugit de vrajbă este că n-am venit cu nici o moțiune; am venit numai să zic că este un rău de a pune biserica noastră în ura celorlalte și că prea sînții prelați greșesc în aplicarea autorității și dreptului ce au.

De aceea cred că, precum la un corp anemic, unde sîngele este slab, trebuie să-i dăm sînge nou, puteri noi, cred și mărturisesc celor ce zicea prea sîntul Melchisedec în sînul Divanului ad-hoc, suindu-se pe tribună :

„Preoțimea de mir trebuie să aibă parte la Sinod : 1) căci aceasta este o datină veche, întrebuintată în toate Sinoadele ecumenice și locale ; 2) căci episcopii cirmuiesc biserica în faptă cea mai mare parte prin preoțimea de mir ; 3) căci preoții de mir sînt partea din cler care trăiește nedezlipit de lume și cunoaște mai bine nevoile și suferințele ei ; 4) căci în reprezentanții bisericii trebuie să fie reprezentate toate interesele bisericii, precum în Adunarea Națională toate acele ale nației”.

Iată ce am cerut . . . (*Înteruperi.*) Cînd vorbiți dumneavoastră, domnule Maiorescu, eu vă ascult cu admirațiune, este o apă lină care curge pînă la sfîrșit.

Eu din nenorocire nu sînt așa ; sînt cîteodată un torent, sînt cînd mai violent, cînd mai domol, cestiune de temperament. (*Ilaritate.*) Dar ceea ce am cerut eu a fost ca împreună cu toții să vedem în ce stare se află biserica răsăriteană și ce este de făcut pentru dînsa ²². (*Aplauze.*)

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 24, p. 400, col. 1—p. 406, col. 3 ; p. 411, col. 1 — p. 412, col. 1.

NOTE

¹ G. Mirzescu făcuse o interpelare în Senat „contra ilegalelor și anticanonicele lucrări al sf. Sinod. . .”. El arătase că de mai mult timp diverși prelați publicau lucrări care surpau principiul de *secularizare* și pe cel de *liberă cugetare*. Prin lipsa de control asupra actelor Sinedului, guvernul patrona „scandalosul spectacol al unor lucrări sinodale și al unor publicațiuni și enciclice distrugătoare și doctrinei lui Isus Christos, și legilor fundamentale pe care stă clădit statul român”, încheiase G. Mirzescu furibund. (Ședința Senatului din 7 decembrie 1984, în „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, nr. 16, din 9 decembrie 1884, p. 230.)

² Vezi intervenția precedentă.

³ Vezi supra p. 29.

⁴ Leon Gheuca, mitropolit al Moldovei între 1786 și 1788. A fost intronat fără a aștepta confirmarea patriarhului din Constantinopol și Divanul țării s-a adresat pentru aceasta Porții Otomane.

⁵ Dositei Filitti, mitropolit al Țării Românești între 1793 și 1810, grec de origine, dar înfocat apărător al drepturilor românilor.

⁶ Varlaam Moțoc, mitropolit al Moldovei între 1632 și 1653.

⁷ Grigore Niculescu, mitropolit al Ungrovlahiei (1823—1834) ; a luat atitudine vehementă împotriva exceselor comise sub ocupația rusă și a fost exilat în Basarabia.

⁸ Neofit, mitropolit al Ungrovlahiei între 1840 și 1849 ; totuși atitudinea sa a fost de-a dreptul proteică în timpul revoluției.

⁹ Meletie, mitropolit al Moldovei (1843—1848).

¹⁰ Au fost publicate de D. A. Sturdza : *Însemnătatea Divanurilor ad hoc din Iași și București în istoria renașterii României*, București, 1912 și *Însemnătatea europeană a realizării definitive a dorinșelor rostite de Divanul ad hoc, 1857, și autoritatea faptului îndeplinit, 1866*, București, 1912.

¹¹ Calinic Miclescu, mitropolit al Moldovei între 1873 și 1875 ; primat al României între 1875 și 1886.

¹² Episcopul Melchisedec Ștefănescu (1822—1892) a reprezentat județul Huși în Divanurile ad hoc. A fost ministrul cultelor și instrucțiunii publice în 1860 într-un guvern K. Între 1865 și 1878 a fost episcop de Roman. În 1875 „vechii catolici”, dizidenți față de biserica

oficială, respingind consiliul Vaticanului, tentează o „unire” cu ortodocșii și protestanții printr-un congres organizat la Bonn. M. Șt. e trimis acolo ca delegat al românilor și face un raport în favoarea unirii, căci el era violent anticatolic (scrise *Papismul și starea actuală a bisericii din România*). A luptat cu stăruință pentru independența bisericii noastre față de patriarhia din Constantinopol. În 1882, când s-a sfințit mirul la mitropolia din București, patriarhia a protestat, iar M. Șt. a făcut în numele Sinodului o adresă arătând că românii au fost creștinași înainte de a fi fost creată patriarhia constantinopolitană. Vezi și p. 83, nota 1.

¹³ Pentru Lascăr Catargiu și relațiile sale cu K., vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, passim.

¹⁴ Gh. Chițu.

¹⁵ Andrei Șaguna (1809—1873) se călugărise în 1833. Mitropolit a devenit în 1850.

¹⁶ Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 252, nota 2. K. s-a interesat în mod special de acest cărturar. În martie 1887, cere guvernului să trimită pe cineva pe urmele arhivei lui în Polonia. Avusese și el un inventar al arhivei, dar îl pierduse în timpul unui naufragiu pe Marea Mediterană.

¹⁷ Vezi Al. Papadopol Cailimach, *Despre Gheorghe Ștefan voievod, domnul Moldovei, 1653—1658* [sic!], București, 1886.

¹⁸ Vezi Maréchal de Moltke, *Lettres sur l'Orient, 1835—1839*, Paris, f.a. Între anii 1841 și 1917, există mai multe ediții în limba germană ale cărții. Vezi și Fr. Pall, *Cu prilejul unei comemorări. Moltke și românii*, în „Convorbiri literare”, LXXV, 1942, p. 588—597.

¹⁹ Sixt Quint, papă între 1585 și 1590.

²⁰ G. Chițu spusese că K. a ținut un „discurs magistral”, dar nu făcuse propriu-zis o interpelare în care să aducă fapte concrete. Atunci K. i-a replicat că se fac călugări împotriva legii de la 1864. Ministrul a ripostat că există un regulament elaborat de Sinod care oprește călugărirea („tunderea”) înainte de vârsta riguros stabilită.

²¹ T. Maiorescu reproșase lui K. că i-a ponegrit pe prelați; cit privește neparticiparea mitropolitului primat Nifon la înmormântarea lui Cuza, o justificase prin aceea că ceremonia avusese și un substrat politic. Or, constatase T.M., „clerul nostru nu prea face politică militantă”.

²² Lui K. i-a replicat tăios I. C. Brătianu luând apărarea clerului și arătând că însuși mitropolitul primat ceruse reforma bisericii. În legătură cu Sinodul amintise că legea sa de funcționare data din 1872 și raportor la ea fusese chiar K.

*Intervenție în problema reînființării târgului de la Strehăia **

Mă mir, domnilor, cum cestiunea a venit pe tapet în acest mod neregularitar¹. Trebuie să se trimită această petițiune, după cum se cerea, la comisiunea de petițiuni. Care a fost surprinderea mea când am văzut și pe domnul ministru al domeniilor că vine și tratează cestiunea în fond, și pe domnul prim-ministru vorbind iarăși în fond. Doi miniștri au vorbit și amândoi au vorbit contra dezvoltării unui domeniu al statului. Aceasta e curios și prin urmare trebuie să fie ceva la mijloc, mai mult decît s-a zis, și pentru aceasta vă rog să mă lăsați să spun și eu două cuvinte, promițindu-vă că nu voi face un discurs.

Domnilor, sînt două cuvinte ale domnului ministru care mi se par că sînt greșite, întîi nu e exact că târgul Strehăia s-a înființat acum; târgul Strehăia este înființat încă din timpul lui Matei Basarab. (*Între-ruperi.*) Este adevărat, fiindcă posed la mine actele originale.

Domnul președinte al consiliului: Așa și târgul Dealului este din timpul lui Matei Basarab.

Domnilor, cu toate piedicile cari i s-au adus, târgul Strehăia există și este un nume pentru grîu, pentru cereale; acolo este gara și la gară vin mai multe care cu cereale.

Voci: Aceasta nu este în contra închiderei discuțiunei. (*Zgomot.*)

* Ședința din 22 decembrie 1884.

Apoi, domnilor, ce cer strehăienii? Nu ca să nu li se închidă tirgul, fiindcă aceasta nu se poate face, deoarece Strehaia prin pozițiunea ei este așa că acolo se face o mare descărcare de cereale; căci se știe că eu drumul de fer la unele gare s-a înființat un adevărat oraș și la altele, unde erau orașe, au rămas părăsite. De exemplu, gara de la Titu astăzi bate multe gare de la orașe. De ce? Pentru că sînt trei județe cărora le convine mai bine să trimită produsele acolo decît la Severin. Dar ce zic strehăienii? Ei zic: Noi nu avem dreptul ca orașeni să percepem dări și dați-ne voie să urmăm ca mai înainte, să luăm ceva pentru acele care, să facem un venit comunei, atîta tot și nimic mai mult.

Am auzit zicîndu-se acum doi ani că sînt evrei ...

Domnul ministru al domeniilor: Nu am zis eu că sînt evrei.

Nu zic că ați zis dumneavoastră, fiindcă atunci mi se pare era ministru domnul Dabija. S-a zis, domnilor, că sînt evrei; am întrebat pe oameni din localitate: Adevărat că sînt evrei în Strehaia? Mi s-a răspuns că nu sînt evrei decît numai un singur tinichigiu. Dar acum onor. domn ministru vine și lasă la o parte pe evrei și se leagă de macedoneni, zicînd că acolo sînt o mulțime de străini, bulgari, sîrbi, greci, macedoneni etc. ...

Apoi, slavă Domnului, în toate zilele votăm numai la bulgari și macedoneni. Eu socotesc, domnilor, că ar fi bine ca îndată ce vom constata că sînt macedoneni să-i lăsăm să vină în țară la noi și să nu-i combatem, fiindcă sînt tot români. Afară de aceasta, ce voiți dumneavoastră să faceți? Voiți să ucideți acest tirg pentru că face concurență Severinului? Aceasta nu se poate. Ce are a face Severinul cu Strehaia? Severinul este oraș la graniță; el este port la Dunăre și are toate avantajele. Voiți ceva mai mult? Să-i dăm episcopie, să-i dăm școale comerciale, să-i dăm licee. Dar nu să luăm teoria ca un oraș să vină să ucidă alt oraș. Apoi aceasta va să zică teorie comercială? Acestea sînt idei liberale? Voiți ca numaidecît să facem orașe ca în Engliera?

Domnul președinte: Vă aduc aminte că ați ieșit din cestiune. Dumneavoastră ați luat cuvîntul contra închiderii discuțiunii și acum vorbiți în cestiunea de fond, care are să se trateze altă dată.

O voce: Așa face domnul Kogălniceanu.

Domnul președinte al consiliului: Lăsați să vorbească cum crede. (Haritate.)

Se vede că în ajunul Crăciunului voiți să facem Vicleim. (Haritate.)

Domnul președinte al consiliului: Dumneata-l începi.

Aveți rolul?

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legislative”, 1884/1885, nr. 27, p. 471, col. 3—p. 472, col. 2.

NOTE

¹ Discuția începuse de la o „comunicare” a deputatului Dincă Schileru. Aceasta amintise că cererea privind reînființarea tirgului Strehaia fusese dezbătută și în sesiunile trecute (vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea a II-a, p. 41 și urm.). Acum se asociaseră la această rugămintă locuitorii satelor Stingăneanca, Breșnița și Cernaia, care îi trimisese o petiție pentru a fi depusă pe masa Adunării. C. Cîmpineanu, ministrul domeniilor, spusese că reînființarea

tîrgului însemna ruina Severinului, iar I. C. Brătianu amintise că a vizitat Strehaia și în adevăr locuitorii îi ceruseră cu toții reînființarea lui, dar el se împotravisese explicându-le că în felul acesta se îmbogățeau străinii și „se primeau paraziti” acolo.

² Lui K. i-a replicat ministrul domeniilor, care a declarat emfatic că nu poate îngădui tîrgul, deoarece ar însemna un avantaj doar pentru străini. Or, „este bine să nu lăsăm nimănui ocaziunea să se amăgească că în această țară este locul de satisfacere al tuturor apetitelor”.

*Asupra împămîntenirilor fără stagiul. Pe marginea cazului lui Scarlat Lacinsky **

Domnilor, înțeleg ca noi românii să ne bucurăm cînd vedem că se caută cetățenia română așa de mult de către străini. Cu toate acestea nu trebuie să uităm că în toate țările din lume se face o deosebire în privința naturalizării străinilor. În celelalte țări sînt două feluri de împămînteniri, este împămîntenirea cea mică și împămîntenirea cea mare.

Prin acordarea împămîntenirii mici, străinul se bucură de dreptul de a face comerțul, de a exercita o profesiune, o meserie și se mai bucură și de oarecari drepturi comunale și chiar politice în oarecari limite; pe cînd prin acordarea naturalizațiunei celei mari, care se dă în mod cu totul excepțional, străinul nu se mai deosebește în nimic de cetățenii acelei țări. La noi din nenorocire există numai un fel de împămîntenire și, prin urmare, un străin care dobîndește împămîntenirea devine român și se bucură într-un mod nelimitat de toate drepturile unui adevărat român și poate ajunge a fi chiar ministru în țara aceasta. Chiar în Convențiunea din anul 1858, făcută la Paris de puterile europene, s-a ținut seama de această deosebire, căci în acea convențiune se zice că inspectorul armatei nu poate să fie decît român din fiu de român; că domniile țărelor române, Valahia și Moldova pe atunci, nu pot fi decît români și fii de români pămînteni: căci Congresul de la Paris cînd a stipulat aceasta a avut în vedere mulțimea familiilor fanariote care se găseau în țară și care poate prin influența lor ar fi putut să ridice pretențiunile lor la tronul țarei.

Mai în urmă chiar noi cînd am făcut legea Sinodului am zis: Nimenea nu poate fi mitropolit și episcop în România, decît românii fii de români.

În privința împămîntenirilor însă nu am făcut această rezervă, ci atît prin Constituțiunea din 1866, cit și prin Constituțiunea revizuită am admis numai un fel de împămîntenire.

Prin urmare, în virtutea Constituțiunei noastre, un străin care dobîndește naturalizarea poate nu numai să se bucure de toate drepturile civile, dar poate a doua zi să devină chiar prim-ministru al României.

Cu toate acestea, eu cred că ceea ce nu s-a prevăzut prin Constituțiunea revăzută se poate face prin prudența noastră. (*Aplauze.*)

Iată, domnilor, ce mai văd eu aci — și să nu se minie domnii membri ai comisiunei de indigenat căci nu fac nici o imputare nimănui, ci arăt numai starea lucrurilor. Văd zicîndu-se că petiționarul și-a plătit toate dările către stat și către comună. Aceasta nu este un merit, căci receptorul este însărcinat a cere de la fiecare contribuabil a-și plăti regulat dările sale și, dacă pe noi românii ne sechestrează cînd nu ne plătim regulat dările, cum poate să lase pe un străin a nu-și plăti pe ale lui?

* Ședința din 12 ianuarie 1885.

Aș ruga pe onor. domn raportor să binevoiască a șterge din raport această frază, care este un adevăr, cum se zice, de ale lui La Palice.

Darea către comună și către stat este un ce care se dă în schimbul unui beneficiu ce primește cineva.

Mai văd și altceva.

Se zice că este născut în Bucovina. Se știe că la luarea Bucovinei cel dintîi lucru pe care l-a făcut guvernul de atunci a fost ca să deznationalizeze populațiunea de acolo și pentru acest scop a adus acolo ceangăi¹, unguri, nemți, lehi etc. Prin urmare, acesta nu e un titlu.

Al treilea, certificatul consiliului comunei Hudeștii Mari prin care se atestă conduita bună a domnului Lacinski.

Eu, domnilor, cunosc Hudeștii Mari și nu știu dacă domnul acesta a făcut așa fapte încît a asigurat pentru mult timp prosperitatea comunei Hudeștii Mari; cu atît mai mult că această moșie s-a vîndut unui ebru, care tot cu asemenea certificat de bună conduită, liberat de comuna Hudeștii Mari, a dobândit împămîntenirea. Domnul Urzică trebuie să știe ceva despre aceasta.

Al patrulea, certificatul prefecturei de Dorohoi că a fost arendaș.

Al cincilea, certificatul tribunalului de Dorohoi că nu a fost dat în judecată corecțională sau criminală.

Atît mai trebuia să fie și dat în judecată pentru fapte reprimite de legi!

Al șaselea, certificatul subscris de mai mulți proprietari și senatori că este onest și folositor țării.

Constituțiunea zice curat cînd se acordă dispensa de stagiu: cînd, spre exemplu, cineva a fundat o fabrică, o industrie în țară. Dar arendaș? Poate că moravurile noastre ar cîștiga mai mult cînd n-am mai avea arendași străini.

În fine, ni se mai înfățișează un certificat al comitetului permanent de Dorohoi prin care se atestă că fiul reclamantului a fost medic al județului. Ce va să zică aceasta: să dăm drept tatălui pentru meritele personale ale fiului? Vie fiul Domniei sale, vie acest medic și atunci vom vedea. Dar că a fost arendaș, nimic nu-l împiedică de a fi și de aci înainte.

Domnilor, n-am onoare să cunosc pe acest domn și vă declar categoric că dacă am vorbit acum e că am văzut-o prea gogonată. (*Ilaritate.*) Mi-am zis că e de datoria mea, este de datoria fiecăruia să ne arătăm generoși cînd e vorba de mari talente cari vin în țară, cum am dovedit-o prin votul dat adineaori în persoana doctorului Isac², care a dat tot ajutorul științei sale populațiunilor bîntuite de boale grave. Dar să venim și să acordăm scutire de stagiu numai pentru că cineva a venit în țară și a făcut avere ca arendaș!... Vă rog, domnilor, nu deschideți ușa la asemenea împămînteniri, căci cu cît veți introduce străini în sinul nostru, cu atît veți falsifica caracterul național; să nu pățim ca în timpul fanarioților cînd auzeau zicîndu-se: Sintem toți români. (*Ilaritate, aplauze.*) De aceea vă rog să nu votați această împămîntenire și să lăsați să-și facă stagiul.

Dumneavoastră cari sînteți tineri sînt sigur că în inima Domniilor voastre arde focul românismului mai mult decît la noi bătrîni, și vă rog să respingeți această împămîntenire.

Replică lui N. Gane³.

Domnilor, am luat seama un lucru, că noi, cînd voim să sprijinim pe cineva, rău facem că venim totdeauna și ne punem pe tărîmul cunoștin-

țelor personale. Socotesc că mai degrabă ar trebui să fie crezuți acei cari vin să sprijine sau să combată pe acte și merite cunoscute generalmente sau mai bine decât toate pe lege. Iată, domnilor, ce zice Constituțiunea țării în privința împămintenirilor :

„Pot fi scutiți de stagiū :

a) Acei cari vor fi adus în țară industrii, invențiuni utile sau talente distinse sau cari vor fi fundat aci stabilimente mari de comerț sau de industrie.

b) Acei cari fiind născuți și crescuți în România din părinți stabiliți în țară nu s-au bucurat nici unii, nici alții vreodată de vreo protecțiune străină.

c) Acei cari au servit sub drapel în timpul răzbelului pentru independență și cari vor putea fi naturalizați în mod colectiv, după propunerea guvernului, prin o singură lege și fără alte formalități”.

Vedeți că petiționarul nu se află în nici unul din cazurile enumerate de lege pentru a i se acorda împămintenirea cu dispensă de stagiū.

Domnul Ganea zice că-l cunoaște. Sînt convins că Domnia sa cunoaște că el este un om de treabă ; dar acest domn care solicită împămintenirea șade într-un județ unde nu știm că onor. domn Ganea să fi fost pus în pozițiune de a cunoaște de aproape viața sa. Nu înțeleg prin aceasta a pune cituși de puțin în indoială onorabilitatea persoanei în cestiune. Cum am zis, acest domn șade în Dorohoi și domnul Ganea șade în Iași și Suceava.

Domnul N. Ganea: Am locuit la Dorohoi.

Istorie veche. Dacă vorbeai de Suceava era altceva, dar de Dorohoi ! !
(*Ilaritate.*)

Fac încă întrebarea aceasta : Poate fi oare un motiv destul de serios că, pentru că cineva a trăit 80 de ani respectat, trebuie să i se acorde împămintenirea ca să moară român ? Eu zic că nu se poate vota nimănui împămintenirea dacă nu îndeplinește vreuna din condițiunile cerute de Constituțiune.

Mai de grabă votez pentru fiul acestui domn, care văd că însușește oarecari condițiuni cerute de lege.

Domnilor, dacă noi am fi lăsat puterei executive dreptul să dea după oarecare normă și cu oarecari restricțiuni împămintenirea, tot ar fi rămas Camerei dreptul de a trage la răspundere pe guvern pentru abaterea sa de la lege ; dar pe noi nu ne poate trage nimini la răspundere. Țara noastră încă nu a ajuns la acel grad de responsabilitate morală, încît să se admită că pot fi trași la răspundere senatorii și deputații pentru actele lor. De aceea, domnilor, ar fi bine să ținem punga împămintenirii cît se poate mai strînsă.

Eu, domnilor, am văzut în această Cameră cu ocaziunea votării indigenatelor că pentru oamenii cari erau de folos țării sau cari aveau capitaluri mari s-a sculat unul sau doi dintre deputați, le-a tras un iuruș și i-a răsturnat. (*Ilaritate.*) Apoi în ceea ce privește pe izraeliți, am văzut pe Neuschätz, un om foarte de treabă, care cînd a cerut împămintenirea s-a sculat un amic de ai mei, l-a combătut și astfel el a fost respins de trei ori. Văzînd aceasta, dînsul și-a strîns capitalurile de aci și a cumpărat în Bucovina o moșie foarte mare ; alții însă cari în adevăr trebuia respinși s-au admis.

V-am spus adineauri de proprietarul Hudeștilor, care nici nu știe românește, care cînd a fost să cumpere moșia a zis că dacă-și va căpăta împămintenirea va plăti 7000 galbeni mai mult...

Domnul N. Gane : Acela e de la Draeșeni.

De la Hudești, nu știe românește... (*Întreruperi.*) Eu nu-i cunosc, nu am relațiuni cu dîșii, dar știu că în privința aceasta este un proces criminal și am văzut cu ochii mei contractul în care se coprindea că dacă va căpăta împămîntenirea apoi atunci acel individ va da 7000 galbeni mai mult. Fac apel la domnul Pisoski să spună dacă nu este așa ?

Domnul Pisoski : Așa este.

Eu, domnilor, din aceasta nu fac o cesiune personală, dar sînt dator să spun ceea ce știu, și mă folosesc de această ocaziune spre a vă ruga să luați bine seama la voturile ce sînteți chemați a da în asemenea ocaziuni. Domnilor, dacă ați votat Constituțiunea aceasta, apoi atunci respectați-o. Și dacă credeți că împămîntenirea se poate da la precistanie * la sfîrșitul vieței, atunci dați-o⁴. (*Ilaritate, aplauze.*)

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiu-
itoare”, 1884/1885, nr. 30, p. 512,
col. 3 — p. 513, col. 3 ; p. 514, col. 1—3.

* Împărtășanie.

NOTE

¹ Despre caracterul românesc al acestei populații, cu argumente irefutabile, vezi D. Mărtinaș, *Originea ceangăilor din Moldova*, București, 1935.

² Fr. Isac, medic primar la spitalul filial Sf. Spiridon din Botoșani, a cărui împă-
mîntenire fusese primită cu 80 de voturi pentru și 7 împotriva.

³ N. Gane pledase pentru împămîntenire arătînd că postulantul trăia de 40 de ani în
țară, respectat de conjuđețeni și acum la 80 de ani voia să moară român.

⁴ Cererea a fost respinsă cu 51 de voturi împotriva și 22 pentru.

*Își dezvoltă interpelarea privind construirea unui pod peste Dunăre pentru calea ferată Cernavodă—Constanța **

Interpelez pe domnul președinte al Consiliului de Miniștri să bine-
voiască a spune Camerei în ce stare de executare stă legea care a hotărît
facerea unui pod stătător peste Dunăre în fața căiei ferate Cernavoda —
Constanța.

Mai interpelez pe Domnia sa să spuie Camerei ce măsuri guvernul
Domniei sale a luat spre a înlesni comunicațiunile între noua noastră pro-
vincie transdanubiană și între România.

Domnul președinte al consiliului : Sînt gata a răspunde.

Domnul vicepreședinte : Atunci domnul Kogălniceanu are cuvîntul pentru a-și
dezvolta interpelarea.

Domnilor mei, cînd la Congresul de la Berlin s-a hotărît să ni se dea
fără voia noastră Dobrogea în schimbul Basarabiei¹, au fost membri cari
au zis că trebuie să ni se dea cel puțin în condițiuni de a o putea conserva

* Ședința din 29 ianuarie 1885.

Și cea dintâi condițiune pentru conservare s-a socotit comunicațiunile între țara mună și între noua provincie.

Facerea unui pod peste Dunăre și fixarea punctului unde avea să se facă acest pod a dat loc la o mulțime de studii și chiar de comisiuni de studiu, în sinul congresului...

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu : Comisiunei internaționale.

Negreșit. Și dacă Silistra trebuie să ni se dea nouă, sau nu ; și hotărârea ca, în acest din urmă caz, nedându-ni-se Silistra, frontiera să fie aproape de acest oraș a fost motivată mai cu deosebire pentru a se putea face un pod peste Dunăre.

În adevăr, se zicea că cea dintâi datorie și interes al țării mame, al României, era să întemeieze, îndată chiar, o comunicațiune la punctul acela unde venea în contact noua provincie cu vechea țară, și negreșit s-a zis că cel dintâi pod care trebuie să se facă are să fie lângă noua frontieră, căci pasageri, marfă, comerțul, tot ce are să intre în Dobrogea, simte trebuința de existența acestui pod în acel loc.

S-au studiat chiar locurile unde mai înainte au fost poduri, cel puțin acele strategice făcute de armatele rusești, și punctul cel mai favorabil era un punct față în față cu Silistra și de aceea guvernul austriac cu deosebire și guvernul englez stăruiau să ni se dea Silistra ca să putem face podul.

A voit soarta, a voit diplomația europeană să nu ni se dea Silistra ; însă tot s-a ținut seamă de aceste observațiuni și s-a hotărât frontiera nouă în depărtare numai de 400 metri de la zidurile cetății spre Ostrov, ca să putem face noi podul acolo în apropiere de Silistra.

Se știe că n-am fost fericiți să ni se dea în stăpânire măcar linia care se hotărâse mai întâi de către comisiunea internațională la fața locului. Am fost exploatați și de o putere și de alta ; am dat unei puteri concesiuni, celeilalte concesiuni și așa mai departe, numai și numai ca să ni se dea aceasta. În fine, ni s-a hotărât în niște condițiuni așa de rele că ar fi fost din partea noastră o nebunie de a face pod la Silistra. Și îmi permit să fac o mică indiscrețiune, fiindcă e comună și domnului prim-ministru și mie ; și Domnia sa și eu în guvern am declarat că în condițiunile în care ni se da Arab-Tabia², ca un S mare, era cu neputință să facem podul, pentru că la cea dintâi ghiulea de tun ce s-ar fi dat din Silistra acel pod se putea sfărâma. Am rămas dar fără pod acolo ; prin urmare, cu atât mai mult era de datoria noastră ca să căutăm un alt punct unde să putem împreuna amîndouă țărnicurile, și punctul acela l-am judecat că nu putea fi altul decît cel care ar fi legat calea noastră ferată care duce spre Constanța cu calea ferată Cernavodă — Constanța.

Guvernul domnului Brătianu a venit dar și a propus întâi să se construiască calea ferată de la București la Fetesti și apoi de acolo linia să treacă Dunărea, ca să se unească cu drumul de fier Cernavoda și astfel să meargă înainte, și guvernul propunind aceasta a făcut foarte bine, a făcut un act patriotic votînd proiectul de lege prezentat de guvern.

În adevăr, în starea economică în care se află România și în greutățile ce întîmpină cu transportarea produselor în țările megieșe, și care și ele caută dintr-un sentiment foarte lăudabil ca să-și dezvolte resursele lor și să înăbușească pe ale vecinilor, trebuie să ne gîndim și noi, Cameră și guvern, și nu numai să ne gîndim, ci este trebuința să lucrăm : să căutăm și să găsim aiurea de bușeuri unde să trecem produsele noastre ; și unde voiți dumneavoastră să găsim de bușeuri mai bune decît la mare, care este,

după cum se zice, plămîni de respirațiune ai fiecărei națiuni? După ce am căpătat dar Dobrogea, cu toții am zis că avem marea și chiar străinii, prietenii noștri cari ne sfătuiau să nu facem greutăți și să luăm Dobrogea, ne ziceau că avem marea, vom avea plămîni și vom putea să respirăm. Așa, ministrul Serbiei, domnul Ristici, ne zicea : Unde avem și noi o bucățică cît de mică din mare, ca să putem respira ca dumneavoastră, care aveți o bucată mare. Ei bine, noi avem 11 ore de mare de la Sulina pînă la Mangalia ; am făcut drum de fier pînă acolo și am votat și proiectul de lege pentru construirea unui pod peste Dunăre, care să serve nu numai pentru calea ferată, ci și pentru trecerea oamenilor pe jos și a carelor și a vitelor noastre, ca să ajungem la mare cu o oră mai curînd, unde nu vom mai găsi nici contumați, nici polițiani, nici finanți, ci numai marea.

Am văzut că guvernul s-a preocupat să facă pod și cale ferată într-ocolo și calea ferată să și lucreze, deși numai pînă la Fetești și în toamna viitoare are să fie gata. În adevăr, s-au făcut mari cheltuieli, s-a adus material care, după părerea mea, este prea devreme adus, și calea ferată are să fie gata ; decît are să meargă numai pînă la marginea Dunărei și acolo are să dea întii de o insulă mare de 14 kilometri, care se numește Balta, și apoi are să ajungă la Dunărea mare și o să treacă ca să poată ajunge la Cernavoda.

Ei bine, drumul de fier are să fie gata la anul viitor ; dar ce s-a făcut cu podul ? Știu că s-au înfățișat societăți cari voiau a se însărcina cu construcțiunea sa ; dar s-a găsit că planurile nu sînt îndestulătoare și s-a numit o nouă comisiune ca să studieze din nou lucrarea ; aceasta s-a petrecut acum doi ani și de atunci lucrul nu mai înaintează. De aceea întreb pe domnul ministru : Crede Domnia sa că drumul de fier care duce la Fetești, dacă nu va ajunge la mare, va putea el să îndestuleze interesele cele mari ale țării ? Noi numai atunci vom scăpa de jugul de fier ce înconjoară România în privința tuturilor articolelor ce introducem în țară, cînd vom putea și noi să exportăm pe ale noastre prin alte deuseuri, și acest drum, pe lângă servirea intereselor locale, cel puțin să producă și ceva interes la capitalul ce se va întrebuința pentru construcțiunea lui. Eu, domnilor, sper și sînt încredințat că domnul prim-ministru va binevoi, uitînd numele și figura celui care face interpelarea, să spună Camerei ce gîndește să facă cu acest pod care este neapărat trebuincios pentru interesul țării, ca să ajungem mai degrabă la Constanța.

Am văzut mai deunăzi că s-a votat un milion spre a se face un tirg la Constanța ; și domnul ministru are cunoștința că astăzi mai că nu este cu putință ca un car de acelea ce se numesc care mocănești să treacă Dunărea, afară decît cu mare pericol, și aci vă rog să-mi dați voie a vă spune că nu înțeleg cum este cu putință să luăm această provincie și să o lăsăm fără un pod, fără un bac, cum zic francezii, pe care să poată trece un car măcar ? Ei bine, pe toată linia de la Silistra pînă la Sulina nu există din partea statului un singur pod care să poată lua un car ; trebuie să vie niște cîrlace de dincolo din Bulgaria pe care le angajează individul singur ca să-l ia carul și vitele, și atunci ca să poată trece trebuie să strice carul, să-l facă în două, trei bucăți, și apoi mai întii să treacă vitele, apoi bucățile din car și la urmă coșul încărcat.

Domnilor, avem aci un coleg al nostru care poate să ne dea oarecari informațiuni și cred că le va da în ajutorul meu, pentru că Domnia sa ca particular a simțit trebuința de a avea un pod, fie chiar în interesul său propriu, ca să satisfacă trebuințelor. Domnul Ion Marghiloman, arendașul

domeniului Brăila, a făcut cîrlace cu care și eu am trecut vitele mele în Dobrogea, decît aceste cîrlace sînt la dispozițiunea Domniei sale și se servește cu ele cît și cînd voiește Domnia sa, și apoi nici nu poate trece mai mult decît comportă ele ; ba încă, trebuie să vă spun, este cu neputință să treci cu ele un car încărcat.

Rog dar pe domnul ministru să binevoiască ca astăzi, după 7 ani de cînd avem Dobrogea, să se ocupe serios de această cestiune. Domniei sale i se atribuie, și cu drept cuvînt, toate actele mari ce s-au făcut, și un act mare este și acesta de a lega cît mai curînd Dobrogea de România mună. Va fi un act mare cînd Dobrogea va fi română, cînd interesele Dobrogei vor fi unite cu interesele României mume, cînd fiecare care va trece peste Dunăre în Dobrogea se va socoti că este în Țara Românească, și ca să ajungem acolo trebuie înainte de toate să înlesnim comunicațiunile. Ei bine, astăzi nu există mijlocul de comunicațiune pentru Dobrogea, și, dacă în timpul verei societatea austriacă de navigațiune binevoiește a face serviciul de comunicare și are vapoare prin care transportă mărfurile cele ușoare și persoanele, trebuie să-i fim recunoscători, dar ce are să fie cînd societatea austriacă va găsi că nu-i convine să facă acest transport? Atunci nu vom mai avea nici un mijloc de comunicare, cum nu este astăzi în timpul iernei nici un mijloc de comunicare. Am rugat foarte mult pe domnul ministru de rezbel să binevoiasă a face prin unul din vapoarele sale această înlesnire de comunicare în intervalul de timp cît societatea austriacă nu mai găsește profitabil pentru dînsa de a o face ; să pună Domnia sa unul din vapoarele sale a face transportul de două ori pe săptămîină de la Brăila și Galați la Cernavoda și Constanța.

În adevăr, mi se pare că domnul ministru al domeniilor a făgăduit că va vorbi cu colegul său de la rezbel, care este atît de ocupat încît a socotit să lase lucrarea aceasta a se face la primăvară, dacă nu o va lăsa pentru toamnă.

Domnilor, mai deunăzi citeam într-un jurnal că cel dintîi fapt al Italiei, după ce a luat niște puncte pe Marea Roșie, a fost să asigure un serviciu de vapoare între acele puncte și țara mună. Noi, domnilor, nu avem nevoie să ne ducem așa departe, ci aci alături ; prin urmare, Dobrogea fiind aci aproape trebuie să o cîrmuim bine, să nu facem ca cu Basarabia, ca să vină alții să facă ceea ce n-am avut grijă să facem noi, căci atunci mai bine este să o dăm noi singuri de pe acum.

Vă rog să credeți, domnule ministru, că eu nu am voit să fac o interpelare în privința aceasta, fiindcă auzisem că domnul Stolojan avea să facă o asemenea interpelare și l-am rugat și eu să o facă pentru că, fiind făcută de Domnia sa, va fi mai bine văzută, nu va avea un parfum de opozițiune ; Domnia sa însă alaltăieri mi-a spus să aștept pînă se va forma ministerul ; dar eu nu înțeleg ce are a face formarea ministerului cu cestiunea Dobrogei, care este cu totul independentă de minister, o cestiune care privește țara.

Domnilor, cînd s-a răscumpărat drumul de fier ³, s-a răscumpărat tot atunci și portul Constanța și s-a hotărît a se face îmbunătățiri și acolo. Domnul președinte al consiliului a avut ideea de a se adresa la cea mai mare celebritate din Europa, domnul inginer Hartley ⁴, care a făcut faimoasele lucrări de la gurile Dunărei și Domnia sa a venit și a făcut studii, dar din nenorocire nu se vede făcut alt nimic pînă acum.

Domnilor, lăsînd la o parte interesele cele mari și vorbind numai despre interesele de toată ziua de care guvernul este ținut a se ocupa de aproa-

pe, vă pot spune că cel puțin 3 luni pe an comunicațiunea între Dobrogea și țara mamă este întreruptă. Domnii administratori, subadministratori etc. trăiesc acolo în cea mai mare fericire, fiindcă nu-i controlează nimeni. Poșta se duce cu pericolul vieții și de multe ori corespondența se face prin telegraf. Chiar în momentul de față nu există nici o comunicațiune, fiindcă Dunărea nu este încă bine dezghețată. Astăzi am aflat că la Brăila s-a oprit trecerea de șeici. Cum voiți dumneavoastră să putem româniza Dobrogea, dacă nu avem nici cel puțin mijloacele de comunicațiune?

Mă rezerv, domnilor, pentru altă dată să vorbesc despre administrațiune și despre celelalte împrejurări cari fac ca acea țară, care mai întâi a primit cu binecuvântări venirea noastră, astăzi este foarte nemulțumită. Mare parte din locuitorii din Tulcea au emigrat; și să nu se zică că turcii nu pot trăi cu creștinii la un loc, căci aceasta este o eroare și o dezvinovățire a unei rele administrațiuni.

Eu, domnilor, nu cunosc în lunga experiență ce am făcut o populațiune mai bună și mai morală decât cea turcească; și n-am decât să vă dau un exemplu ca să vă fac a fi și dumneavoastră de opinia mea.

În Dobrogea este un arondisment, plasa Mangalia, o plasă eminentemente turcească și care înainte nu făcea parte din Dobrogea propriu-zisă, ci din vilaetul cel mare; în acea plasă nu sînt decît turci și tătari. Acolo, în pușcăria de la Mangalia, pot zice că 20 zile pe lună pușcăria este vădană de închisi, pentru că nu este exemplu decît foarte rar ca un turc să comită fapte care se pedepsesc în mod criminal. Acolo siguranța este atît de mare, încît eu mă duc fără nici o grijă noaptea de la Constanța la Mangalia și mă întorc îndărăt. Nu veți găsi însă, domnilor, aceeași siguranță cînd vă veți duce prin plășile Hirșova, Isaccea și altele, unde sînt creștini. (*Haritate.*) Nu învinovățesc pe creștini, dar zic că turcii sînt un popor eminentemente moral și supus. Și apoi ei nu cer mult, nu cer decît să se țină seamă de obiceiurile și de tradițiunile lor. Așadar nu trebuie să ascultăm pe aceia cari zic că turcii se duc; nu se duc și nu se vor duce dacă vor fi bine administrați. Cum am zis, turcii nu cer mult, fiindcă ei, înainte avînd un guvern turcesc care-i trata foarte rău, astăzi sînt foarte mulțumiți cu noi.

Domnilor, am auzit din jurnale că Poarta se pregătește să facă o notă puterilor europene în care pune administrațiunea noastră din Dobrogea alături cu cea bulgărească și ne pirăște de atrocități în contra turcilor. Pentru Bulgaria ar putea fi circumstanțe atenuante; s-ar putea zice că între bulgari și turci au fost persecuțiuni, au fost jefuite familiile etc. și, prin urmare, ei fac toate acestea din răzbunare; dar noi cu turcii nu am avut nimic, n-am fost în pozițiune ca bulgarii, nu am fost sclavii lor; prin urmare, tot ce s-ar zice despre noi nu poate fi, nici nu este exact. Turcii nu doresc decît să trăiască bine cu noi, ei sînt mulțumiți de noi; administrațiunea însă-i șicanează. Funcționarii noștri nu se ocupă de administrațiune; ei nu fac, nu se gîndesc decît cum să se menție în slujbă, să nu-și piardă leafa. Ce voiți dumneavoastră să facă un prefect sau un subprefect care nu se gîndește la nimic alt decît de a nu fi dat afară?

Eu nu voi să spun nimic, nu viu să laud, nici să critic pe nimeni, viu să spun numai că aceasta este administrațiunea Dobrogei și dacă o spun aceasta nu o spun decît în parantez, ca să fac pe domnul ministru să binevoiască a arunca un ochi asupra administrațiunei Dobrogei⁵.

Domnilor, ceea ce vă spun eu poate să nu fie bine primit ca fiind spuse din gura unui opozant, dar mai deunăzi a fost un tînăr care a ținut

o conferință la Ateneu ⁶ și care a arătat starea Dobrogei și nu cred că a arătat-o altfel decât mine. Mai sînt și amici de ai guvernului, sînt rude de ale domnului ministru de externe cari în particular deplîng chipul cum se procedează acolo în privința administrațiunei.

Reviu însă la cestiune, căci cred că aceste rele se vor îndrepta mult mai ușor dacă vom întemeia o comunicațiune, dacă vom putea toți, și guvern și deputați și senatori și țară, să ne punem în comunicație cu noua noastră provincie. Eu țin la aceasta foarte mult, pentru că numai Dobrogea justifică greșelele noastre; și de altă parte vedem Germania puternică că trece mările ca să întemeieze colonii, pe cînd nouă ne-a dat Europa gurile Dunărei; acolo dar să concentrăm toată activitatea noastră, fiindcă acolo va fi cel mai mare centru de activitate comercială și politică. Acolo trebuie să facem o politică românească, o politică bine chibzuită și de prevedere, iar nu o politică ca cea care se mărginește numai întru a pune sau a scoate pe cutare funcționar. Acolo trebuie să facem o politică cu desăvîrșire americană și trebuie cu orice preț să ducem acolo populațiune, pentru că atunci cînd Dobrogea va avea 2 milioane locuitori să fiți siguri că nimeni, nici Dumnezeu nu ar mai putea să ne o ia din mină.

Astăzi noi în Dobrogea nu avem decât eticheta românească și nu am făcut nimic din ea decât ce era în vremea lui Mircea cel Bătrîn. (*Aplauze.*)

Replică primului ministru, I. C. Brătianu ?

Eu sînt foarte recunoscător de chipul cum onor. domn prim-ministru a răspuns la interpelarea mea, fiindcă pentru întîia dată am avut fericirea de a primi un răspuns dezbrăcat de personalități (*ilaritate*) și, prin urmare, sînt mulțumit că cel puțin pentru Dobrogea, unde amîndoi sîntem solidari către istoria viitoare, văd că ne vom înțelege.

Domnul președinte al consiliului: Cred că ne vom înțelege și pe alte țăriuri. (*Aplauze.*)

Sînt însă dator totuși să fac meseria mea de opozant, adică să fac oarecari mici rectificări. Domnul prim-ministru a zis, și cu drept cuvînt, cum că inginerii noștri sînt cam neexperimentați și că, prin urmare, trebuie să ne gîndim de trei ori înainte de a pune în executare acele lucrări, mai ales în privința podului peste Dunăre, unde nu ne este permis să procedem cu grăbire, căci am putea să aruncăm în apă 25 de milioane. Domnul prim-ministru ne-a spus cum că în acea comisiune este și domnul inginer Duca ⁸. Nimeni mai mult decât mine nu apreciază talentul domnului Duca și al tutulor inginerilor români, însă din parte-mi m-aș liniști mai mult dacă, pe lîngă domnul Duca, ar mai fi și un Hartley, un Lalanne sau un Freycinet, și pe studiile acestora mai de grabă m-aș hazarda să cheltuiesc 25 milioane decât pe studiile inginerilor noștri, căci, orice s-ar zice, pe lîngă talentele pline de viitor, ar trebui să fie și talente experimentate, cari au un renume european. Din cele spuse de domnul prim-ministru rezultă că podul peste Dunăre-l vom avea în curînd și sînt departe ca eu să-i cer grabă în aceasta, căci este o lucrare de mare însemnătate; cînd se va face acel pod, va fi una din cele șapte minuni ale lumii...

O voce: A opta minune.

Cînd se va găti acel pod pe Dunăre are să fie cel mai mare și mai frumos din Europa și are să facă onoare țării și guvernului care-l va face

și, prin urmare, și guvernul și țara trebuie să fie cu mare luare-aminte la facerea lui; însă pînă atunci cum rămînem noi cu Dobrogea fără cea mai mică comunicațiune?

Dumneavoastră, domnule ministru, ne-ați spus și ne-ați asigurat că aveți să aduceți două bacuri cu vaporii. Negreșit că trebuie să aducem bacuri de aceeași mari, care să imbarce și să dezbarce pe un picior mare, care să ia vagoane cu totul și să le ducă dincolo, cum este la lacul de Constanța și în alte părți; dar pînă atunci nu este bine să puneți în față cu Brăila să se facă un bac mic care să servească comunicațiunea cu partea cealaltă?

Domnul președinte al consiliului: Avem tot ceea ce ne trebuie ca să-l facem.

Dar au trecut șapte ani și nu s-a mai făcut.

Faceți cit mai curînd un bac mic la Ghecet în fața Brăilei și altul la Hirșova și credeți-mă că cu aceste două bacuri veți face mai mult pentru buna stare a Dobrogei decît cu o sută de legi.

După declarațiunea domnului prim-ministru sînt recunoscători și sînt mulțumit⁹. (*Aplauze.*)

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor Legiu-
itoare”, 1884/1885, nr. 44, p. 676,
col. 2 — p. 678, col. 2; p. 679, col. 2—3.

NOTE

¹ Afirmația de aici contravine adevărului și evident ține de retorismul de moment al lui M. Vezi de altfel chiar spusele lui, *Opere*, V, *Oratorie III*, partea I, p. 267 și urm.

² *Ibidem*, p. 311, nota 8.

³ Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea a II-a, p. 327 și urm.

⁴ Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 468, nota 3; *Opere*, V, *Oratorie III*, partea a II-a, p. 273, nota 6.

⁵ Vezi mai mult la M. Ionescu Dobrogeanu, *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea*, București, 1904.

⁶ Poate conferința a fost ținută de D. Vultureanu, *Observațiuni asupra nomenclaturii Dobrogei*, București, 1886.

⁷ I. C. Brătianu i-a răspuns plin de bunăvoință că se făcuseră studii, dar că s-au întîmpinat mari dificultăți tehnice. Sondajele pînă la 38 m adîncime nu dăduseră de pămînt ferm pentru fixarea pilonilor. Lucrarea urma să coste 25—30 de milioane de lei. Și guvernul fusese sensibil la ideea bacului, încît Maican Demetrescu, șeful marinei române, fusese trimis în Anglia să achiziționeze 2 piese. În ceea ce privește administrarea Dobrogei, I. C. B. convenise că e deficitară, amintind că în special notarii nu erau absolvenți ai unei școli anume ca în alte părți, ci „culeși prin rechizițiune”. În același timp însă, primul-ministru nu admidea că populația este oropsită; dimpotrivă. Pentru a-i atrage pe dobrogeni, aceștia fuseseră „prea răsfățați”. Ei beneficiaseră de o serie de scutiri notabile de impozit.

⁸ Pentru Gh. Duca (1846—1899), vezi *Comemorarea lui Gheorghe Duca, cu ocazia împlinirii a 25 de ani de la moartea lui*, în „Buletinul Societății Politehnice din România”, XXXVIII, 1924, p. 355—455.

⁹ Piatra fundamentală a podului peste Dunăre a fost pusă la 9/21 decembrie 1890, iar inaugurarea la 14/26 septembrie 1895. Vezi și supra p. 63, nota 20.

Pe marginea proiectului de lege care instituia comisii județene de verificare a pămînturilor date țăranilor în conformitate cu articolul 6 din legea rurală *

Sînt cu totul în principiu pentru acest proiect¹, însă mai dinainte mă declar în contra modului cum au să fie compuse aceste comisii; și al

* Ședința din 30 ianuarie 1885.

doilea, deși sînt foarte mult pentru descentralizare, dară n-aș voi ca din aceste comisiuni să facem niște autocați. Am avut autocați la întia parcelare și știm cite abuzuri s-au făcut. Nu dolesc deloc ca prefectul să fie președintele acestei comisiuni, pentru că mai pretutindeni prefectii au făcut parte din întiile comisiuni, unde tocmai s-au făcut abuzurile cele mai mari.

Nomina odiosa sunt, dar sînt aci chiar din colegii noștri cari cunosc prefecti cari au făcut abuzuri mari și au fost chiar dați în judecată. Eu socotesc că este mai bine ca inginerii, prefectii și mai cu deosebire acei care au luat parte la întiile comisiuni ca delegați, toți aceștia să fie excluși.

Al doilea, mai pretutindeni la asemenea comisiuni s-a dat ca un fel de control binefăcător ca deputații și senatorii să-și arunce ochii. Eu nu fac parte din majoritate, ci din minoritate; cu toate acestea, în privința aceasta am încredere în minoritate* și cred că nu e bine ca pe deputați și senatori să-i excludeti, ca măcar ei să poată spune ministrului relele pe care le vor vedea, și aș dori ca ultimul cuvînt să fie rezervat miniștrilor, pentru că mai bine prefer răspunderea miniștrilor decît răspunderea acestor comisiuni autocrate.

Sînt, domnilor, pentru luarea în considerațiune a acestei legi, dar îmi rezerv dreptul de a propune amendamente la articole și de mai înainte declar domnului raportor² că nu țin ca Domnia sa să ia remediul acesta ca remediu suprem, dară îl rog să ia măsuri ca să nu se întîmple cu cele de al doilea comisiuni abuzurile întîmplate cu comisiunile cele dintii.

În legătură cu componența comisiei.

Domnilor, n-am decît să aduc modestele mele laude alături cu ale domnului raportor în privința acestor doi prefecti³ demni de toată imitațiunea, însă mi se pare că România are 32 de județe. Doi prefecti au făcut raporturi; dar ceilalți? Au tăcut și poate bine au făcut de au tăcut.

Mă unesc dar cu opiniunea domnului ministru al domeniilor și sînt chiar recunoscător că Domnia sa vine și zice că prefectii sînt foarte ocupați și că ar fi bine ca ei să nu facă parte din această comisiune. Dar cu cine să fie înlocuiți? În țările chiar cele mai democratice proprietatea se consideră ca un element de ordine, ca un element dușman al abuzurilor, ca un element care vrea ca legea să fie lege și noi în multe legi am prescriș ca în asemenea comisiuni să se cheme și proprietatea. De aceea și prin această lege eu aș fi de părere ca în aceste comisiuni să se cheme și proprietari, unul sau doi, pentru fiecare plasă, căci cred că aceste comisiuni vor fi împărțite pe plăși, și să se cheme din acei proprietari cari plătesc o contribuțiune mai mare. Iată, domnilor, un element pe care dumneavoastră cred că-l veți primi, fiindcă cred că acei proprietari vor căuta să nu dea loc la abuzuri, chiar dintr-un punct de vedere egoist, căci nu vor voi să se așeze pe moșile statului neîndrituiți.

Domnilor, prefectii vor delega pentru lucrarea aceasta pe directorul cancelariei ori pe subprefecti. Am văzut lucrări de acestea și se întîmplă adesea, nu voi să fac opozițiune, dar citez fapte; negreșit că una din operațiunile cele mai importante ale administrațiunei e recrutațiunea și la recrutare legiutorul a hotărit ca comisiunea să înfățișeze cele mai mari garanții aceluia care se ia de la casa lui și se trimite la cazarmă, și de aceea se compune din un ofițer superior și din prefectul județului.

* Citește: majoritate!

Ei bine, jumătate din prefecți au socotit că această afacere e neînsemnată și a delegat pe directorul, care ca șef al cancelariei poate fi un om foarte bun, însă am văzut mulți directori buni, dar când le-am dat o acțiune personală în afară de lucrările cancelariei au ieșit, cum se zice, *marda**.

Așadar, dacă chiar la recrutare prefecții s-au desărcinat, de ce să nu credem că se vor desărcina și aci? De aceea eu cred că ar fi mai bine să fie înlocuiți prin proprietatea cea mare și dacă voiți și prin proprietatea cea mică. Guvernul central are pe avocatul statului. Neapărat iată un om care e chemat să aperse proprietatea statului și care are răspundere către șeful său mai mult decât prefectul. E iarăși inginerul statului, mai e și un membru al consiliului județean. Iată, domnilor, elemente bune. Să mai introducem și un alt element, al proprietății mari.

Propun dar ca avocatul statului să fie președintele, pe care domnul ministru al domeniilor [î]l poate stimula; să fie inginerul statului, să fie un membru al consiliului județean și pe urmă să fie și proprietarul cel mai mare din județ sau al doilea, după ordinea contribuțiunii care o plătește. Cred că cu modul acesta vom avea cele mai bune garanții⁴.

Din nou despre componența comisiei.

Eu socotesc, domnilor, că e o mică amalgamare, ca să zic așa, a două cestiuni cu totul deosebite. Ceea ce a spus onor. domn Rădulescu⁵ e exact. Dacă cei săraci n-au pământul la care aveau dreptul după legea rurală, e că cei bogați li l-au luat. Aceasta o recunosc; însă sintem noi oare chemați acum ca să cercetăm un proiect pentru parcelarea nouă a pământurilor foștilor clăcași? Dacă am fi chemați a ne rosti în privința aceasta, vă declar că aș fi cu totul de opinia domnului Rădulescu; dar nu e aceasta cestiunea la ordinea zilei, nu e la ordinea zilei a se cerceta dacă clăcașii împroprietăriți la 1864 au avut mai mult ori mai puțin pământ decât li se cuvenea să aibă, ori n-au avut deloc, ci azi sintem chemați a cerceta cestiunea însurățeilor și a operațiunii făcute cu împroprietărirea lor.

Noi acum avem să cercetăm lucrările comisiei care a împroprietărit pe însurăței, să vedem abuzurile cari s-au făcut și veți recunoaște cu mine că sint abuzuri strigătoare.

Sintem chemați dar să aducem remediu acestei lucrări, să căutăm a face ca lucrarea a doua să fie mai dreaptă decât cea dintâi, să se dea satisfacțiune acelor însurăței cari n-au căpătat încă pământ și de aceea din comisiune am depărtat mai întâi pe prefect, pentru că el a jucat un rol foarte mare în lucrările anterioare și poate că prefecții au fost cauza de s-a dat loc la atâtea plângeri drepte sau nedrepte. Noi am compus comisiunea din judecătorul de ocol, ca să vie cu acea disciplină, cu acel principiu de dreptate și să ne insuflă încrederea pe care în genere ne-o dă magistratura, fie mare, fie mică.

Am mai pus un membru al consiliului județean tras la sorți. Am mai pus pe avocatul statului, statul trebuind să fie reprezentat, împroprietărirea făcându-se pe moșile sale. Am mai luat pe cel mai mult impus dintre proprietarii din plasă, care nu e interesat în cauză, căci e proprietar iar nu arendaș, și greșala mare a fost că în legea veche în comisiune era arendașul moșiei pe care se făcea împroprietărirea; și ne-am zis să introducem un om cunoscător de soartă, de păsurile, de trebuințele țăranilor. Pe cine să luăm? Pe cel mai sărac? Nu se poate să luăm, cum se zice în Moldova, pe

* Bucru bun de aruncat (tc.).

cel fără căpătii. Pe proletari? Nu. Să luăm dintre însurăței? Nu. Deci, să luăm dintre foștii clăcași, dintre fruntași. În adevăr, s-au comis abuzuri de dînsii, dar nu putem arunca bănuiala asupra unei întregi stări de populațiuni, asupra unei populațiuni pe care o numeam și chiar acum o numim talpa casei, și de aceea am zis să fie și unii dintre fruntași, dintre foștii clăcași. Poate să se fi făcut abuzuri; dar, dacă se va găsi astfel, eu rog pe domnul ministru ca în regulamentul ce va face pentru aplicarea acestei legi să introducă o dispozițiune ca într-un asemenea caz să fie înlocuit cu cel care vine imediat după dînsul; bineînțeles că această dispozițiune să se aplice și la proprietari. Dacă se va găsi că e interesat, atunci să se înlocuiască cu al doilea.

Dacă dumneavoastră credeți că această dispozițiune ar trebui să fie trecută în lege, bine; socotesc însă că aceasta e treaba regulamentului ⁶.

Replică lui B. Maniu ⁷.

Domnilor, socotesc că aci este asemenea din partea onor. domn Maniu o mică nedumerire.

De ce este cestiunea aci? Este să deșteptăm populațiunile noastre rurale asupra unui drept care li se dă și, prin urmare, să facem ca în toată întinderea României să nu se găsească o singură ființă care să fie jignită?

Domnilor, să reducem cestiunea la proporțiunea cea adevărată. La 1864, cînd s-a făcut legea rurală, a fost să se împace două cestiuni foarte mari cari îngrijeau pe toată lumea, mai ales pe acei cărora li se luau brațele clăcașilor, cari în vremea aceea se numeau capitalul boierului sau al proprietarului, și acesta era dator să dea pămînt la toate generațiunile viitoare pînă la două treimi din proprietatea sa, ceea ce era să constituie la noi un fel de socialism, dacă ar fi continuat să se păstreze pînă astăzi acea stare de lucruri.

Cînd se lua proprietarului acel capital mare, cînd se transformau toate condițiunile economice de atunci ale țării, a trebuit să se dea și proprietarului ceva în schimb și așa s-a zis: Emancipăm brațele, constituim proprietatea occidentală, dar o constituim nu numai pentru țărani, ci și pentru proprietari, și iată, vă scăpăm de acea teribilă șerbie; și însurățelilor le zice[a]m: Dacă nu se va găsi pămînt îndestul de la particulari, dar statul cu averile sale, cu moșiile sale, care atunci de curînd le luase din miinile străinilor, vă va veni în ajutor. Și precum atunci s-a făcut tabela care a constatat numărul clăcașilor, precum iarăși s-a făcut tabela în care s-au înscris numele proprietarilor și cît pămînt au, tot asemenea s-a făcut atunci și lista însurățelilor, lista definitivă. Însă au venit pe urmă diferite categorii, de care dictatorul de atunci a trebuit să ție seama, au venit bunăoară soldații și au zis: Am fost luați să slujim și cînd ați promulgat legea rurală nu făceam în adevăr claca proprietarului, dar făceam statului, făceam țării; prin urmare, cînd ne vom întoarce înapoi la satul nostru să nu fim priviți ca proletari și să ne faceți și pe noi să beneficiem de legea aceea. Atunci iarăși dictatorul a zis să se dea și acelor pămînturi. Au mai venit pe urmă și alte categorii, bunăoară orfanii, și toate guvernele atît cele dinainte de 1865, cît și guvernul venit după 11 februarie, guvern constituțional, neconținut a dat și iar a dat, mai mult decît trebuia.

Astăzi noi cu această lege zicem că nu trebuie să dăm pămînt unor oameni cari nu pe drept au fost împroprietăriți, ci prin mijloace nedemne

și prin dare de cîte 6, 10 sau 20 de nașoleoni unor funcționari, cari au făcut astfel stări mari, și cu chipul acesta au parvenit să capete pămînturi. De aceea facem noi această lege de represiune, de îndreptare a abuzurilor; și cu toate acestea, în generozitatea dumneavoastră de legiuitor[i], ziceți că poate în curs de 20 de ani de la promulgarea legii rurale să mai fie vreun rătăcit care nu a reclamat pămînt ca însurățel; ei bine, iată că-i mai dăm aceluia încă 6 luni de zile să reclame. Găsiți că nu este destul aceasta? Voiți dumneavoastră să lăsăm neconținut această cestiune de pămînt să nu se mai isprăvească niciodată? (*Aplauze.*) Dar la 1864 a fost o epocă revoluționară asupra unei stări de lucru care s-a rezolvat atunci și trebuie odată să se sfîrșească. (*Aplauze.*) La ce să mergem noi prin sate, să facem pe oameni să creadă că avem să le dăm din nou pămînturi, iar nu că executăm legea cea veche? (*Aplauze.*)

Sînt destule idei greșite care se propagă astăzi prin țară. (*Aplauze.*) Sînt alături cu domnul Maniu să dăm populațiunilor rurale cultura, să le dăm justiție populară, să le dăm tot, dar să nu le dăm idei stricate, pernicioase. (*Aplauze.*)

Onor. domnule Maniu, credeți că eu cînd vorbesc așa vorbesc tot cu acea căldură care m-a făcut să-mi pun ștreangul de git pentru ca să fac legea rurală. Așadar cred că 6 luni de zile este prea destul și să nu mergem mai departe⁸.

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 45, p. 693, col. 1—2; p. 693, col. 3 — p. 694, col. 1; p. 694, col. 3 — p. 695, col. 1; p. 697, col. 1—3.

NOTE

¹ Proiectul prevedea că aceste comisii urmau să constate terenurile primite de țărani pe domeniile statului. Chiar cei așezați abuziv, dar care nu beneficiau de o proprietate aiurea, erau confirmați în posesie.

² I. G. Poenaru Bordea.

³ Raportul lăudase activitatea prefectilor de Bacău și Ialomița în privința deslușirii situației țăranilor improprietăriți pe domeniile statului.

⁴ Propunerea lui K. a fost primită în sensul că în comisie intrau: judecătorul de ocol, proprietarul cu impozitul cel mai mare, clăcașul de odinioară în aceeași situație, avocatul statului, un membru tras la sorți din consiliul județean, inginerul județean.

⁵ I. Rădulescu ceruse excluderea fostului clăcaș din comisie.

⁶ După această explicație I. R. a fost mulțumit.

⁷ B. Maniu ceruse să se precizeze că cei nedreptățiți, adică însurățelii care dintr-o pricină oarecare nu fuseseră improprietăriți pe domeniile statului, se puteau adresa comisiei în răstimp de 2—3 ani, nu de șase luni cum prevedea proiectul.

⁸ Proiectul a fost primit cu 71 de voturi pentru, 7 împotriva și 13 abțineri.

Intervenție la proiectul de lege pentru scutirea unor locuitori din județele Neamț, Bacău și Fălciu de plata arenzii restante la exploatarea moșiilor statului*

Domnilor deputați, eu, om de opozițiune, înțelegeți foarte bine că trebuie să mă bucur cînd văd pe unul din membrii majorității zicînd că

* Sedința din 1 februarie 1885.

votează contra¹. Prin urmare, onor. domn Cerchez îmi face mare bucurie, dar numai o mică observațiune aş avea să-i fac : aş voi ca să nu fie scump la târîte şi ieftin la făină. (*Ilaritate.*) Cînd voi vedea că Domnia sa se uneşte cu mine ca să refuze cifre mari, atunci îmi va părea mai bine. Dar acum ce zice Domnia sa? Domnia sa cere aplicarea riguroasă a legii faţă cu nişte săteni şi cu nişte sume de puţină importanţă.

Apoi, domnilor, cînd toată ţara se plînge de rigoarea perceptorilor, cînd toţi ştiu că în Dobrogea perceptorii merg pînă acolo încît urmăresc pînă şi vîlul care acoperea, după ritul lor, obrazul femeilor şi cînd guvernul vine şi zice : 20 de guverne s-au succedat şi toate au luat pînă la a şaptea piele, mă mir cum onor. domn Cerchez vine şi zice să se ia şi pielea a şaptea ! (*Ilaritate, aplauze.*)

Domnul C. Cerchez : Eu cer la răspundere pe cei neglijenţi.

Bucuros ; însă măsură egală pentru toţi. Cînd sîntem la guvern sau cînd sîntem în administraţiune, voim nerăspunderea, şi cînd sîntem afară, atunci chemăm la răspundere. (*Ilaritate.*) Apoi nu trebuie să fie aşa, onor. domn Cerchez. Atunci uniţi-vă cu mine ca să facem un proiect de lege de răspundere şi pentru mine şi pentru dumneavoastră. Este frumos lucru independenţa. Dar tocmai cu aceşti nenorociţi ţărani voiţi să manifestaţi independenţa Domniile voastre ? Înţeleg un tînăr care vine cu virginitatea conştiinţei sale, înţeleg să zică : Regulă absolută. Dar noi cei mai bătrîni trebuie să ne gîndim şi la împrejurări. Apoi frumos este să vie ministru [1] să zică : Domnilor, nu cred că este bine să mergem mai departe, iar noi deputaţii să venim şi să zicem : Mergi cu toate rigurile ? (*Aplauze.*) Să venim noi şi să zicem guvernului : Nu eşti destul de aspru, ia şi a şaptea piele ! (*Aplauze.*)

Domnilor, eu din opoziţiune totdeauna cînd voi vedea asemenea proiecte le voi vota cu bucurie, cu atît mai mult cu cît şi domnul Cerchez ca şi mine, cu oarecare diferenţă, sîntem bătrîni, sîntem babalici şi ţinem minte că era un timp cînd numai boierii mari puteau să ia moşii în arendă şi albăstrimea cealaltă foarte cu greu, iar ţăranii niciodată, şi noi am zis că este bine să ia şi ţăranii moşii în arendă, aşa era idealul nostru pe atunci, ca să punem şi pe ţărani să stea faţă în faţă cu boierii, să vină şi ei să dea faţă cu noi cîte un franc mai mult, fiindcă aşa fac ţăranii, ei nu se urcă cu sutele, dar dau mereu cîte un franc mai sus. (*Aplauze, ilaritate.*)

Domnule ministru, eu zic că bine aţi făcut de aţi adus acest proiect de lege şi declar că în faţa unei asemenea proiect de lege eu mă fac guvernamental al dumitale². (*Ilaritate. apauze.*)

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiu-
itoare”, 1884/1885, nr. 47, p. 723, col.
3 — p. 724, col. 1.

NOTE

¹ Sumele datorate de ţărani se ridicau la cca 60 000 de lei. C. Cerchez ceruse ca pagaba să fie recuperată din garanţiile depuse de aceştia la început.

² Proiectul a fost primit cu 65 de voturi pentru, unul împotrivă şi 7 abţineri.

*Pe marginea proiectului de lege „pentru fixarea limitei de vîrstă
în funcțiunile publice” **

Cer cuvîntul contra urgenței.

Domnul președinte : Domnul Kogălniceanu are cuvîntul.

Domnilor, moartea se însărcinează să deschidă ușa la funcțiuni mulțimei aceleia care stă cu gura căscată ca să ocupe posturi. Prin urmare, socotesc că propunerea făcută cu multă nerăbdare din partea domnului Disescu ¹ mai poate încă să aștepte cercetarea sa prin secțiunile Camerei, fără ca prin aceasta țara să fie lipsită de marile talente cari au să înlocuiască pe acei care la vîrsta de șasezeci ani i-am declara loviți de muiarea creierilor. (*Aplauze.*)

Domnilor, eu nu sînt deloc interesat în această cestiune, fiindcă nu sînt membru nici la Curtea de compturi, nici la cea de casațiune, nu sînt nici profesor, sînt un simplu deputat și, dacă Domnia sa ar fi adaos în proiect că asemenea sînt necapabili de a fi deputați acei cari au trecut vîrsta de 60 ani, atunci vă mărturisesc că aș fi fost și eu în cauză. Dar pentru că nu sînt în cauză sînt dator să zic tînarului profesor propuitor al proiectului acesta că cel puțin în țara noastră nu vîrsta produce muiarea creierilor și slăbește energia... (*Aplauze prelungite.*)

Onorabile domnule Disescu, eu am 67 de ani...

Voci : Cei mulți înainte !

Și în privința convicțiunilor mele politice, în privința energiei caracterului meu și a vigoarei cu care-mi apăr convicțiunile mele. în privința progresului ce doresc țării mele și, în fine, în privința ideilor fresce ** cari merg alături cu progresul științei, lăsînd modestia la o parte, să-mi permiteți a vă spune că nu mă dau pe 20 din acei cari propun asemenea proiecte. (*Aplauze prelungite.*)

Și cu mare durere am văzut că atîta talent, atîtea cunoștințe care în alți timpi lipseau dintre noi pe atunci pe cînd abia se vedea pe ici, pe colea cîte un licențiat — căci despre doctori nu era nici vorbă — , cu durere am văzut pînă acum că aceste talente, aceste cunoștințe ce avem astăzi, fiindcă progresul este legea omenească, se pierd în lupte zadarnice.

Noi bătrînii, cari mai sîntem vreo patru-cinci cari ne putem număra în această Cameră, unde ne vedem astăzi loviți cu legea ostracismului de 60 ani, ne-am bucurat la început văzînd că noua generațiune pare a voi să se pună la lucru și ne-am zis : Noi ne ducem, nu avem să mai stăm mult, dar să facem să vină tinerii cu idei luminate, cu idei de progres în toate ramurile activității acestei țări, să vină ei să ceară și să facă reforma administrațiunei, a justiției, să vină ei cu cunoștințele ce au să ceară mai bine legile economice ale țării. Dar ce am văzut ? În ziua de 24 ianuarie, cînd trebuia să se urmeze glasului lui Laurian, ca cu toții să ne dăm mîna a serba acea zi prin îndoirea activității noastre legislative, am văzut că un tînar deputat ², pentru ca să dobîndească ca o catedră din București să nu se ocupe de un moldovean, a venit să facă o interpelare ministrului în

* Ședința din 4 februarie 1885.

** În sensul de : inaintate.

această privință și astăzi un altul, ca să lovească pe bătrini cu interdicțiune, vine cu acest proiect de lege. (*Aplauze prelungite.*) Interpelare ministrului pentru ca nu cumva Negruzzi să ocupe catedra lui B. Boerescu, ci să vină un frate de aci ! Atunci mai bine desființați Universitatea de Iași !

Astăzi tinerii se întrec în concurență asupra posturilor publice și, în loc să vină să ceară a se vota odată legea aceea contra cumulului și altele cari ar fi de un folos real pentru țară, vin și vă cer, domnilor deputați, să dați afară pe bătrini în vîrstă de 60 de ani. Dar oare la noi oamenii la 60 de ani sînt niște căzături ? Ei bine, vă poftim noi bătrînii pe dumneavoastră tinerii la luptă ! (*Aplauze.*)

Domnilor, nu veniți dumneavoastră cu asemenea propuneri ca să ucideți bătrînii, căci nu ucideți bătrînii, ci generațiunea nouă, pe care noi bătrînii dorim să o vedem energică și laborioasă. Veniți cu proiecte de legi de interes general, în cari să arătați nu numai inteligență, ci și activitate. Veniți și arătați că drepturile țarei sînt călcate, nu lăsați numai pe domnul Iepurescu³ să ia asupra sa interpelări cari poate nu sînt de talia Domniei sale ; dar, oricum, Domnia sa tot vine și abordează cestiuni de cele mai însemnate ; Domniile voastre însă, domnilor profesori, ce cestiune mare ați tratat ? Ce principiu mare ? Ce cîmp ați deschis științei ? Care este patriotismul Domniilor voastre, cînd veniți și ziceți să dăm afară pe bătrini ? Apoi, ia să vedem oare, profesorii de 50 de ani merg la catedră mai rar decît cei tineri ? (*Aplauze.*)

Onor. domnule Disescu, am onoare să te cunosc, ai talent bun, ai inteligență și ești capabil să abordezi toate cestiunile ; nu-ți crea un precedent care este incompatibil cu talentul și viitorul dumitale, retrage acest proiect de lege. Eu sînt contra urgenței și declar că sînt contra proiectului chiar și sînt sigur că Adunarea va asculta de bătrini și va zice că nu trebuie să înceapă generațiunea actuală cariera sa parlamentară cu asemenea proiecte de lege, căci se ucide această generațiune ea pe sine însuși⁴. (*Aplauze prelungite.*)

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 48, p. 734, col. 2 — p. 735, col. 1.

NOTE

¹ C. Disescu aduse pe masa Adunării un proiect de lege din inițiativă parlamentară care prevedea pensionarea la 60 de ani pentru funcționarii inamovibili. Ceruse a fi dezbătut de urgență.

² La 24 ianuarie Take Ionescu venise cu un proiect de lege prin care cerea obligativitatea ocupării prin concurs a catedrelor universitare. Își motivase proiectul prin aceea că, numirile făcîndu-se de către ministrul de resort, Universitatea din București își văzuse mai multe catedre ocupate prin transfer de profesorii ieșeni. Considera că proiectul îi va favoriza și pe moldoveni, căci, pînă acun Universitatea din Iași era „privată” de acești „profesori marcantî”, transferați în capitală.

³ În aceeași ședință B. Iepurescu își dezvoltase o lungă și stufoasă interpelare pe tema : „Cari sînt sentimentele guvernului în privința denunțării sau rennoirii convențiunii comerciale cu Austro-Ungaria ?”

⁴ Adunarea a respins urgența.

*Asupra moțiunii de instituire a unei comisii de anchetă privind
inconvenientele convenției comerciale cu Austro-Ungaria **

Eu cer cuvîntul ca să răspund la cuvintele zise de domnul ministru¹, iar nu asupra obiectului principal al interpelării.

Domnul vicepreședinte : Asupra acestui incident pot să vă dau cuvîntul.

Mai întîi voiesc a ruga pe domnul ministru de externe, în interesul chiar al celor zise de banca ministerială, ca să deștepte pe Agenția Havas să nu facă erori așa încît să dea cuvintelor ministeriale alt sens decît acela în care s-au zis.

Agenția Havas a publicat în toată țara și în străinătate că, în urma interpelării făcute de domnul Iepurescu² în privința denunțării convenției comerciale, domnul președinte al Consiliului a invitat pe Cameră să dea urmare moțiunii mele pentru numirea unei anchete. Socotesc că domnul prim-ministru va protesta în contra acestui lucru, fiindcă Domnia sa nu putea să facă această invitațiune Camerei, deoarece Domnia sa, din contră, zisese că moțiunea mea este un vot de blam și, prin urmare, nu putea Domnia sa însuși să ceală Camerei ca să discute o asemenea propunere, adică ca să ceară singur să i se dea un vot de blam.

Aceasta ar fi cu atît mai ciudat că vine în urma constituirii noului minister și a făcut că chiar un onor. coleg al meu din Cameră să mă întrebe : Ce este aceasta ? Oare politica ministerului a luat o altă direcțiune, fiindcă primul-ministru a cerut Camerei, după cum văd în știrea dată de Agenția Havas, să studieze propunerea dumatilă ?

Eu acum vin să rectific faptele, deși nu sînt măgulitoare pentru mine. Domnul prim-ministru n-a invitat Camera să se ocupe cu moțiunea mea, ci cu aceea a domnului Ion Sturdza, ca să se numească o comisiune care să studieze împreună cu guvernul tot ce privește la convențiune.

Acum vin la cele de față. După cele din urmă interpelări în privința închiderei granițelor s-au ivit două fapte : un cuvînt al ministrului de comerț al Ungariei în care ne trimite la Paștele calului pentru deschiderea granițelor. De aceea anunț și eu domnului ministru că mă voi asocia cu interpelarea domnului Disescu în privința acelor cuvinte zise de domnul ministru de comerț al Ungariei cum că, pînă cînd noi nu vom introduce toată procedura din Ungaria privitoare la sănătatea vitelor, pînă atunci noi să așteptăm cu introducerea vitelor în Ungaria la Paștele calului.

Al doilea, este măsura luată de Ungaria prin care, declarînd că epizootia a încetat în Țara Românească și ca consecință, lasă să intre în Ungaria numai caprele și oile cu produsele lor. Aci nu mă unesc deloc cu afirmarea pe care o face ministrul Ungariei, că caprele și oile sînt scutitele noi de epizootie. Eu viu și declar, ca cunoscător, că oile și caprele din Dobrogea sînt pline de epizootie și declar că epizootia lor este gâlbeaza și vărsatul și de aceea rog pe domnul ministru să ia măsurile cele mai energice ca să întemeieze un cordon, pentru ca oile și caprele din Balta și din Dobrogea să nu care cumva să intre în județele muntoase, pentru că în munți oile și caprele sînt curate și nu cumva oile și caprele care obicinuit iarna sînt bolnave și primăvara se însănătoșesc să treacă dincolo la vecinii

* Ședința din 6 februarie 1885.

noștri cu laptele, cu untul, cu lina și cu mieii lor și nu cumva să ducă contagiunea acolo. (*Aplauze numeroase.*)

Rog dar foarte mult pe domnul ministru să nu abuzeze de această bunăvoință a ministrului Ungariei și să binevoiască a întemeia granița cea mai severă, ca nu cumva oile și caprele cele bolnave de la Balta și din Dobrogea să ajungă la granițele Ungariei și în trecerea lor prin munții noștri să ne umple oile și caprele noastre de acolo de epizootie. (*Aplauze.*)
Timeo Hunos et dona ferentes. (Aplauze.)

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiu-
itoare”, 1884/1885, nr. 49, p. 753,
col. 2 — p. 754, col. 1.

NOTE

¹ C. Disescu interpelase pe ministrul de externe, I. Cimpineanu, de ce nu s-a deschis încă granița austro-ungară pentru comerțul românesc de porci. Ministrul a răspuns că pe moment era îngăduit exportul de oi și capre. Gr. Ghica, secretarul general al Ministerului de Externe, fusese trimis la Viena și Pesta pentru obținerea exportului liber al tuturor categoriilor de animale; după ce acesta își va fi făcut raportul, el, ministrul, putea răspunde în amănunt interpellantului.

² Vezi supra p. 138, nota 3.

*Observații pe marginea unor articole din proiectul de lege care
modifică legea din 10 martie 1882 „pentru constatarea și perceperea
contribuțiunilor” **

Domnilor deputați, această lege¹ are un caracter universal, dacă mă pot exprima așa, ea va atinge și pe membrii guvernului și pe membrii majorității și pe membrii minorității ca proprietari, cu alte cuvinte va atinge suflarea românească care are ceva; prin urmare, socotesc că trebuie să punem de o parte toate pasiunile noastre de majoritate ori minoritate și să căutăm a face această lege cât se poate de bună, ca să nu fie o sabie cu două tăișuri. Eu voi vota luarea ei în considerare, pentru că recunosc că aduce îmbunătățiri la legea existentă; însă tocmai îmbunătățirea cea mai mare, tocmai garanția cea mai trebuincioasă o lasă de o parte.

Vă aduceți aminte, domnilor, că sint acum doi, trei ani, cînd deodată s-a răspîndit în țară un zvon, o vorbă, un curent, nu știu ce, și am văzut pe o mulțime de proprietari cari, sub nume de rectificare, au fost loviți de contribuțiuni îndoite; acela care plătea o sută lei s-a urcat la două sute și așa mai departe, și strigătul a fost atît de mare, de spăimîntător, încît însuși guvernul a luat măsuri în această privință; și recunosc că au fost bine luate, însă contra legei, căci legea din nenorocire era cu totul de natură a înlesni aceste sporiri. Ei bine, această stare de lucruri, această facultate care se dă comisiunilor locale e menținută și în legea de față, fără nici un apel la o instanță care să fie mai presus de pasiunile locale și să apere pe proprietarii aceia cari nu vor fi fost în favoarea acelor comisiuni locale. Nu există o autoritate superioară la care să se facă apel. Și cum se compune acea comisiune a căreia hotărîri se dau fără apel?

* Ședința din 6 februarie 1885.

Casierul general va prezinta toate contestațiunile comisiunii de apel, care va fi compusă dintr-un membru al comitetului permanent, cu un delegat al fiscului și un membru al tribunalului.

Dacă, spre exemplu, autoritățile noastre județiane ar prezenta un element mai independent, dacă alegerile n-ar fi influențate, oricum ar înfățișa o garanție membrii comitetului permanent. Dacă inamovibilitatea magistraturii ar fi în adevăr, membrii tribunalului ar fi iarăși o garanție; dar azi toți sînt amovibili. Deci socotesc că onor. majoritate ar trebui să se îngrijească de dispozițiunea aceasta din lege. Eu vă conjur să binevoiți a crea o autoritate superioară de apel, în afară de pasiunile locale.

Asemenea găsesc că într-o cestiune așa de importantă ca aceea a așezării impozitului ar trebui să se facă proprietății mari o parte mai largă. În adevăr, în comisiunea comunală sînt proprietari; dar dumneavoastră știți foarte bine că proprietarul mare, și mai ales în Țara Românească, nu stă la moșie și de aceea acele comisiuni vor fi silite să lucreze cu doi membri. Dacă s-au numi proprietari în comisiunea județeană, tot ar mai fi o garanție. În tot cazul conjur pe guvern să se gîndească la necesitatea ce este de a se crea o autoritate centrală.

Pe cît mi-aduc aminte, guvernul s-a gîndit la aceasta și voia să dea acest drept Curții de apel și dacă n-a făcut-o atunci cauza a fost că nu avea o lege. Iată momentul acum cînd poate s-o facă.

Domnilor, în această lege mai este iarăși un punct care merită critică și îndreptare; articolul 31 zice:

„Nici o cerere de scădere sau ștergere din roluri nu va fi primită dacă contribuabilul nu va proba că a plătit toate dările pe trimestrul anterior aceluia de la care cere scăderea sau ștergerea”.

Domnilor, impozitul e garantat prin fond chiar, nu e o garanție personală; dacă cineva n-a putut plăti la timp și cu toate acestea merită scăderea, de ce să nu fie scăzut? Rog pe domnul ministru de finanțe să binevoiască a se gîndi la aceasta, căci aci iarăși e loc de îndreptare. Nimeni nu e contra măsurilor cari trebuiesc a se impune aceluia cari nu plătesc, dar a le ridica dreptul d-a striga cînd li se face o nedreptate mare, aceasta socotesc că este o măsură prea severă.

Polemică cu Em. M. Porumbaru².

La cele observate de onor. domn Marghiloman nu am nimic să adaug, căci Domnia sa ne-a vorbit bazîndu-se pe fapte pozitive, iar nu pe teorii de acelea despre care a vorbit onor. domn Porumbaru, care să-mi permită a-i arăta mirarea ce am avut cînd am auzit că Domnia sa voiește să transforme această comisiune în tribunal de apel și o numește tribunal conțentios...

Domnul Em. M. Porumbaru: Nu primesc lecțiunea dumneavoastră, mai cu seamă că [nu] vă recunosc competența. Eu nu am venit aici ca să iau lecțiuni de la dumneavoastră.

Cum? Oare nu am eu dreptul, în calitatea mea de deputat, să critic un cuvînt spus de un alt domn deputat? Cum, nu am eu drept să-ți spun dumitale, domnule Porumbaru, că te-ai înșelat cînd ai zis că o comisiune care este compusă de un membru al tribunalului, de un membru al comitetului permanent și de un casier ca reprezentante al fiscului, cînd ai zis că o asemenea comisiune este un tribunal judecătorec și apoi ai propus

ca apelurile contra evaluărilor să nu se facă la casier, ci să se adreseze la președintele tribunalului, care nu are nimic să facă în această cestiune?

Domnul Em. M. Porumbaru : Pentru că președintele tribunalului are un delegat al tribunalului în această comisiune.

Cu toate acestea tribunalul, ca și președintele tribunalului, nu are a face nimic în cestiunea aceasta și, prin urmare, nu aveți dreptate să ziceți că nu primiți lecțiuni de la mine. Eu niciodată nu m-am silit și nici mă voi sili să dau lecțiuni acelor cari nu sînt apti a primi lecțiuni, niciodată nu mi-am însușit dreptul de a da lecțiuni oamenilor cari au titluri și cari se bazează pe titluri și cred că titlurile pe cari le au le dau dreptul să se creadă atotștiutori. Eu, domnule Porumbaru, sînt astăzi în vîrstă de 67 ani și cu toate acestea nu-mi este rușine să vă spun că încă mereu învăț și de multe ori stau și ascult cu mare atențiune pe tinerii cari discută asupra unor materii despre care eu nu am cunoștință.

Mă surprinde dar foarte mult și nu înțeleg impaciiența Domniei voastre altfel decît poate ca să-mi căutați ceartă.

Domnul Em. M. Porumbaru : Și eu nu fac decît să vă ascult de trei luni...

Cu atît mai rău că acum fără nici un motiv...

Domnul vicepreședinte : Onor. domnule Kogălniceanu, permiteți-mi să vă aduc aminte că în discuțiune se află articolul 29 din legea de percepțiune.

Această observațiune, domnule președinte, trebuia s-o faceți adineaori onor. domn Porumbaru, iar nu mie acum. De aceea binevoiti a mă lăsa să răspund domnului Porumbaru și să-i spun că nici vîrsta, nici pozițiunea mea nu-mi permitea să intru în ceartă cu Domnia sa, și dacă mi-am permis și eu ca deputat să iau parte în discuțiunea acestei materii am luat cuvîntul pentru că m-am crezut competente, precum cred că oricare deputat care ia cuvîntul într-o discuțiune este competente de a se rosti în acea cestiune. Dar, fiindcă domnul Porumbaru găsește că numai Domnia sa este competente a trata cestiunea care se discută acum și pe mine mă recuză ca necompetente, eu nu voi face nici o comparațiune între Domnia sa și mine și voi lăsa Adunării și chiar numai majorității din care Domnia sa face parte a se pronunța în ceea ce privește competența Domniei sale și a mea.

Dar să sîrșim cu aceasta.

Revin la lege și declar categoric că nu mă mulțumesc deloc cu amendamentul pe care-l propune Domnia sa, căci acest amendament nu este nimic. Ce-i pasă bieteii oi care se tunde dacă lina are să se ia de către casierul general sau de către președinte sau de un membru al tribunalului? Legea zice că casierul general are să primească aceste reclamațiuni, și este natural, pentru că casierul general mai întii ordonă controlorului, și aci, domnule Proumbaru, îmi veți recunoaște competența, căci sînt contribuabil, și mare contribuabil. Casierul general, zic, de unde nu știu, ordonă controlorului și controlorul ordonă comisiunii comunale ca să sporească sau să scază. Sînt doi ani de zile — domnul Marghiloman v-a citat un exemplu cu Domnia sa — de atunci de cînd s-au făcut niște sporiri colosale, încît însuși guvernul s-a îngrijit, a căutat un mijloc cum să se facă ca acele sporuri de impozite să nu se pună în lucrare, și a lucrat cam ceva în afară de lege, dar declar că bine a făcut, căci s-a găsit în fața unui neajuns al legii. S-au văzut contribuabili cari sub nume de rectificare de cîțiva franci au

fost încărcăți cu 1000 și 1500 lei mai mult. Când o asemenea șoartă va ajunge și pe onor. inrerruptor care s-a miniat asupra mea, sint incredințat că va țipa și Domnia sa cum țipăm noi, oile cele tunse acum doi ani.

Vă rog să nu vă luați deloc după această ceartă de protie* și de președință. Este o națiune, al cărui nume nu voi să-l spun, dar la care este un obicei, ca atunci când unii din osindiiți sint duși la pușcărie, totdeauna caută să fie politicoși, oferind colegului său intiiul pas de a intra în pușcărie. (*Aplauze.*)

Așadar, fiindcă casierul general păstrează dosarele și că el reprezintă interesele fiscului, foarte bine este ca la el să se facă și apelul.

Aci, domnilor, este o singură cestiune, aceea ca legea să lovească pe toți deopotrivă. Să căutăm dar cum să facem ca această comisiune să înfățișeze totdeauna garanțiile cele mai mari, pentru ca acela care a fost sporit cu dările să nu mai poată zice că guvernul central a dat ordin, că guvernul este care ne-a lovit. Să lăsăm unui guvern inteligent ca mai ales în materie de impozite să fie pus mai presus de orice prepus.

Să căutăm să facem, cum a zis domnul ministru de finanțe, ca în materie de impozite toți să fim egali înaintea legii, ca să nu se facă hatururi, și pe de altă parte să căutăm iarăși să nu se facă sporuri fără a fi justificate.

Propunerea domnului ministru al justiției³ nu mă satisface, căci este un paliativ care nu remediază nimic.

Eu nu am zis, domnule ministru, ca să se creeze o a treia instanță. Să căutăm însă să facem ca contribuabilul să fie la adăpostul prigonirilor locale, cari se fac fără știrea administrațiunei centrale și cari cu toate acestea se impută administrațiunei centrale. Pentru aceasta putem să ne gindim la înființarea unei instanțe, unei comisiuni de apel. Când era Consiliul de Stat, el se rostea asupra tuturor acestor cestiuni. Consiliul de Stat desființându-se, atribuțiunile contențiosului administrativ au trecut la tribunal.

Dar s-a făcut obiecțiunea că cu apelul se fac cheltuieli mari, pe cari proprietarul cel mare le poate susține, pe când proprietarul cel mic nu le poate susține. Prin urmare, și eu renunț la aceasta și primesc numai comisiunea; cu toate că eu m-aș uni foarte mult cu cuvintele zise de domnul ministru de finanțe și cari mie-mi convin, căci eu am mai multă încredere în ministrul de finanțe decât în această comisiune, afară dacă dumneavoastră credeți că vă veți putea plînge când în lege nu e pus dreptul de apel; de aceea, repet, eu unul primesc mai de grabă ca ultimul cuvînt să-l zică ministrul de finanțe. Domnul ministru însuși a manifestat această dorință...

Domnul ministru de finanțe : Nu ; eu am numai să priveghez.

Cestiunea este : Ai sau nu ai dreptul să strici hotărîrea comisiunei ? Așadar, mă rezum și zic : Ori primiți propunerea onor. domn Marghiloman, ori o înlocuiți cu altceva, cestiunea este să înfățișați materiei impozabile o garanție mai mult ; atît vă cer și nimic alt. Și aceasta o fac nu numai în interesul contribuabilului, dar și în interesul guvernului, ca să nu se mai producă nemulțumiri pe cari guvernul să nu le merite ⁴.

Asupra articolului 31⁵.

* Preemptiune.

Domnilor, rog pe domnul ministru să binevoiască a consimte la ștergerea acestui articol, întâi pentru că nu este logic ca într-o lege de scăderea sau sporirea dărilor să se pună penalități contra acelor cari nu plătesc contribuțiunile.

Dumneavoastră aveți legea de percepere și urmărire, unde se prevăd măsurile necesare pentru împlinirea dărilor; se fac somațiuni, secestru și apoi se vînd cu toba lucrurile etc. etc.

De ce mai veniți dumneavoastră acum cu altă lege și cu alte penalități?

Domnilor, într-o țară ca a noastră, unde simpla avuție este agricultura, sînt momente în cari nu proprietarii mici și contribuabilii săraci, ei proprietarii mari și bogați cite 10—15 zile sau cite 2, 3 luni stau cu pătulele pline de porumb și cu hambarele pline de grîu și n-au bani cu ce să plătescă măcar pe uvrierii cari au lucrat; și dumneavoastră voiți să-i puneți să plătească niște dări nedrepte în contra cărora ei strig? Apoi cel dintîi lucru care trebuie pus într-o lege este ca ea să fie dreaptă și neajunătoare, și din acest punct de vedere eu vă rog să ștergeți acest articol, căci nu îmbunătățește întru nimic situațiunea tezaurului⁶.

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiu-
itoare”, 1884/1885, nr. 49, p. 756,
col. 1—3; p. 759, col. 3 — p. 760,
col. 3; p. 761, col. 1—2.

NOTE

¹ Proiectul prevedea următoarele: înscrierea bianuală în rolele fiscale; rectificările o dată pe an, în luna ianuarie; contestațiile se adresau casierului general al județului; comisiile comunale lucrau timp de 15 zile la începutul fiecărui semestru. Procedura era gratuită și scutită de timbru.

² I. Marghiloman socotea că structura comisiei de apel în ceea ce privește contribuțiile era foarte judicioasă: doi membri numiți de consiliul județean, unul de comitetul permanent, un membru al consiliului comunal, un membru al tribunalului și un reprezentant al fiscalului. Amintise apoi că el însuși dintr-o rectificare abuzivă se trezise cu un spor de 50% pentru o moșie din Ialomița.

Em. M. Porumbaru ceruse printr-un amendament ca autoritatea competentă a primi contestațiile să fie președintele tribunalului județean. După intervenția lui K. și-a retras amendamentul.

³ C. Nacu, ministrul justiției, propusese ca la începutul anului consiliul județean să desemneze un reprezentant în comisia de apel și observase că o a treia instanță la care să se facă apel era costisitoare.

⁴ În cele din urmă s-a decis ca toate contestațiile să fie aduse de casierul general în fața comisiei de apel, formată dintr-un membru al tribunalului județean, doi membri din consiliul județean, un membru din consiliul comunal și un reprezentant al fiscalului.

⁵ Citat de K. mai sus.

⁶ Articolul 31 a fost suprimat. Proiectul în totalitate a fost primit cu 58 de voturi pentru, 7 împotriva și 7 abțineri.

*Discurs „asupra” incidentelor studențești de la Facultatea de medicină din București **

Domnilor deputați, eu sînt ministrul care a subscris actul de fundațiune al Universității din Iași; eu sînt ministrul sub al cărui guvern s-au

* Ședința din 7 februarie 1885.

întrunit deosebitele facultăți din București sub numele de Universitatea din București. Sint totodată om de ordine și de autoritate și, prin urmare, veți înțelege că eu nu voi încuviința nici o mișcare ce nu va fi conformă cu legea, mai ales mișcări în stradă; nu am pactizat niciodată cu strada și m-am purtat astfel încît nu m-am aflat niciodată în nevoie să întilnesc în stradă alți oameni decît trecători.

Ca ministru fondator al Universității negreșit că țin ca să se mențină facultățile; dar facultate și universitate nu poate să fie dacă sint numai școlari, precum asemenea nu poate să fie facultate dacă sint numai profesori.

Așadar cred că pentru ca facultatea noastră și în genere instrucțiunea publică să meargă bine trebuie mai înainte de toate — și mulțumesc domnului ministru de declarațiunea ce a făcut —, trebuie ca profesorul să plătească cu exemplu sau, mai peromânește, să dea pildă. Cînd însă corpul profesoral — și declar mai nainte de toate că critica ce voi face nu o adresez corpului profesoral întreg; din contră, sint, cunosc eu, profesori cari și fac astfel datoria, încît în profesorat vād un apostolat; aceștia merită stima cea mică a mea și stima cea mare a țării întregi —, cînd însă corpul profesoral este prea mult preocupat de politică, atunci nu prea este la înălțimea datoriei sale.

Domniile voastre vedeți, domnii mei, că politica a absorbit toată acțiunea țării noastre și a intrat și în universitate și dacă a intrat și între profesori, fatalmente, cum a zis domnul ministru al instrucțiunii publice, va intra și între studenți și mai tîrziu va intra și în licee și chiar în școlarele din sate.

Așadar trebuie să privim cestiunea de mai sus; să nu ne ocupăm numai de studenți, să nu luăm măsuri aspre numai pentru studenți; și sint recunoscător domnului ministru al instrucțiunii publice, care, cu toate că pozițiunea sa este foarte delicată, a pus degetul pe rană și a arătat că profesorul trebuie să formeze și instrucțiunea și educațiunea școlarului.

Cînd domnul ministru a zis: Uitați-vă că nivelul instrucțiunii noastre scade și că noi părinții sintem siliți să ne trimitem copiii în străinătate, cuvintele acelea au izbit în inima fiecărui părinte care a fost silit să se despartă de copiii săi și să-i trimită în străinătate, să-i încredințeze pe mini străine, ca să vină pe urmă străini, cum au venit mulți.

Apoi de ce ne trămitem noi copiii noștri în străinătate? [Î]i trămitem numai ca să vadă Parisul? Dar acum sint drumuri de fier, Parisul, Viena și alte orașe nu mai sint la depărtarea unde erau altă dată, sint văzute de orice neguțătorăș și aproape de toți; prin urmare, nu mai este o fală că copilul a fost și a stat la Paris. Dar trimitem ca să învețe în adevăr ceva; toți acei cari au mijloace astăzi se duc la Paris, Berlin, München, cu toate sacrificiile pe cari le face țara pentru instrucțiunea publică, spre a se ridica la nivelul acela pe care trebuie să-l aibă un stat care astăzi a ajuns a fi cel dintii în Orient. Dacă universitatea noastră nu are decît studenți de aceia cari nu pot merge în străinătate, aceasta este vina studenților noștri? Ia să ne întrebăm ce sint studenții la noi? Sint ei niște tineri ca cei din Franța, din Germania, turbulenți, agitatori, asociați la toate societățile secrete? Nu, din contra, mulți și foarte mulți, ca să poată trăi și să poată merge să asculte cursurile de la facultate, sint funcționari și încă unii comisari sau subcomisari de poliție. Așa fiind, cum credeți dumneavoastră, domnilor, că acei cari au o funcțiune pe care o pot pierde la cea dintii

dezordine, cum s-a și întâmplat cu acei cari au pierdut posturile lor, hrana lor, cum puteți crede? că aceștia s-au pus în grevă de bună voie? Nu; au fost siliți la aceasta.

Domnilor, am auzit alaltăieri ceea ce s-a repetit și astăzi¹, că studenții au recurs la această abținere, la această stare de grevă, îndemnați din afară, îndemnați de politică. Dar oare cercetînd mai bine nu vom constata din contra, că din cauza neajunsurilor dinaintea universității, unde nu trebuie să se facă politică, neajunsuri cari nefiind examinate, cercetate îndestul i-au silit să facă politică? Și de mai nainte declar că nu pot aproba mișcărilor pe cari le-au făcut în afară de universitate. În momentul cînd ei fac dezordine afară din universitate, nu mai sînt studenți; sînt oameni cari se fac pasibili de măsurile pe cari le reclamă legea și dar atunci aparține poliției să-și facă datoria. Dacă poliția abuzează este altceva. Dar în întrul universității este altă cestiune; acolo nu mai putem vorbi ca poliție sau ca oameni de ordine; acolo trebuie să vorbim și ca părinți de familie și să examinăm cum s-au produs acele dezordini în întrul universității.

Pe cît timp nu am probe că plingerile studenților s-au cercetat și s-au osîndit, eu nu pot să declar că le consider ca adevărate sau ca neadevărate; dar în același timp sînt dator să aduc înaintea Domniilor voastre ceva din memoriul lor.

Iată ce găsesc într-insul :

„Acum doi ani se găsea în anul al doilea studentul St. R..., care ră-măsese repetent în acel an. Cu ocaziunea unor alegeri din capitală, domnul doctor Romniceanu² aflînd că acel student ar avea cîteva rude ce votau [i] cheamă și-l însărcinează cu misiunea de a face ca rudele sale să voteze nu știm pentru care persoană politică. Desigur studentul și-a împlinit foarte bine misiunea ce i se dedese, deoarece-l vedem intimul domnului doctor Romniceanu în materie de alegeri. Am asistat chiar atunci cînd Domnia sa lua pe numitul student de la curs și-l trimetea la alegeri. Pentru toate acestea, studentul a fost recompensat : [i] vedem cu cîtă ușurință trece examenile anului al doilea, cu cîtă ușurință devine comisar de poliție (!). Singura slujbă pentru care devenise apt în urma exercițiului ce deja făcuse ca agent electoral al domnului doctor Romniceanu !”

Domnilor, dacă acest fapt este adevărat, domnul Romniceanu s-a osîndit singur, și-a rostit singur sentința sa.

Eu am multă stimă pentru vivacitatea, pentru energia și chiar pentru amorul pe care-l are domnul Romniceanu pentru instrucțiunea publică; însă din nenorocire am văzut, ieri nu mai departe, că Domnia sa nu întrebuițează acea vivacitate, acea energie și acel talent numai în interesul științei, ci le întrebuițează și în alt mod, adică vivacitatea, energia și talentul Domniei sale, pe cari nu i le putem nega, le întrebuițează din nenorocire și în politică; căci ați auzit ce vă zicea Domnia sa ieri și cu ce ton vă întreba dacă Domniile voastre voi ați ca acei studenți să vină acasă la Domnia sa să strige, să spargă geamurile, să amenințe! Ați văzut că Domnia sa poza ieri ca omul de ordine, ca omul care concentra în sine ordinea publică și zicea că a se permite studenților să se plîngă contra Domniei sale este a lovi în corpul profesoral, a lovi în ordinea publică și atunci vai de țara aceasta cînd ordinea publică ar fi la discrețiunea studenților!

Dar nu este așa, domnilor, și onorabilul domn Romniceanu nu ar trebui să ceară de la studenții universităților noastre ceea ce cerură profesorii Universității din Cluj (*aplauze*); pentru că la Universitatea de la

Cluj este cu totul altceva ; acolo sînt profesori de o altă limbă, de un alt sînge ; acolo sînt profesori de aceia cari cer exterminarea limbei și singelui românesc. (*Aplauze.*) Acolo se poate cere ceea ce cere domnul Romniceanu la noi.

Dar, domnilor, sînt și alte universități la cari ne putem uita, nu este în Europa numai universitatea de la noi sau cea de la Cluj, sînt și alte universități unde asemenea sînt studenți, și domnul Dimitrie Sturdza știe ca și mine, de aceea-l rog și pe Domnia sa și rog și pe alții dintre noi cari au învățat în universități străine să-și recheme suvenirile sale din tinerețe, să-și aducă aminte că ca întotdeauna și în toate țările studenții merg în unire, în armonie, au cultul solidarității între dînșii și în toate ocaziunile, în toate împrejurările merg la un pas cu toții, cum merg grenadirii prusieni. (*Aplauze, ilaritate.*)

Și ce voiți, domnilor? Tinerețea trebuie să zburde, *Jugend muss austoben*, căci un om care nu zburdă la tinerețe are să zburde la bătrînețe. (*Aplauze.*) Apoi care viețuitoare în această lume nu zburdă în tinerețe? Vițelul, pînă a nu deveni bou, ce vesel și zburdalnic este ; țapul pe cît este ied, ce de jocuri și sărituri face ; numai lung-urechiatul... (*mare ilaritate, aplauze*), numai el stă totdeauna melancolic, totdeauna impasibil și rabdă toate loviturile de oriunde i se dau. (*Numeroase aplauze, ilaritate.*)

Dar ce mai zice onor. domn ministru de instrucțiune publică? Domnia sa s-a rostit în contra grevei studenților noștri.

Să vedem mai întii, domnilor, ce este greva, de unde ea provine și dacă trebuia să aibă loc. Cuvîntul grevă vine de la *gravamen*, care însemnează *grief*, nedreptate, asuprire. Studenții, după nenumărate plîngeri, după nenumărate petițiuni și protestațiuni, văzînd că nimeni nu le dă dreptate, în cele din urmă s-au pus în grevă, s-au pus în starea de nesupunere, chiar cu pericolul de a vedea pierdută munca lor depusă pînă aci, de a vedea poate chiar cariera lor sfărîmată pentru totdeauna ; au riscat totul numai și numai pentru ca să poată atrage atențiunea guvernului asupra plîngerilor lor. (*Aplauze.*)

Ei, domnilor, dacă de la început încă domnul Aurelian, atuncea ministru, ar fi luat în serios această cestiuine și dacă în zilele cele dintii și-ar fi făcut datoria, fie chiar cu asprime, dacă chiar ar fi sacrificat trei sau patru din studenți, nu am fi ajuns să vedem [astăzi că o generațiune întregă se sacrifică, un număr atît de mare de studenți, și încă ce fel de studenți? Studenți de medicină, studenți de aceia de la cari atîrnă viitorul, sănătatea acestei țări, studenți a căror știință ne este de cea mai mare trebuință, căci numai de medici nu avem pletoară în această țară și mai ales în satele noastre.

Pe de altă parte însă, domnilor, nu pierdeți din vedere că, pe cînd facultatea stă fără studenți, țara cu toate acestea servește profesorilor de la facultate emolumentele lor foarte regulat. (*Aplauze.*) Onorabili profesori ai Facultății de medicină primesc la finele lunii leafa catedrei pe care au părăsit-o de atîtea luni !

Ei ! Aci-mi permit a adresa o mică imputare celorlalți domni profesori, colegi ai domnului Romniceanu. N-ar fi fost bine, n-ar fi fost pentru dragostea Facultății de medicină, pentru dragostea generațiunei tinere, cînd au văzut că este o aversiune atît de tare, meritată, ori nemeritată, dar stăruitoare, constantă, între un profesor și studenți, n-ar fi fost mai bine să facă apel la patriotismul, la dragostea pentru știință a acelu profesor ca să se dea în lături? Am auzit pe acest profesor zicînd : Cum? Eu

să-mi sfărim o carieră de 20 de ani ! Recunosc că e dureros aceasta, dar cred că mai era loc să găsească Domnia sa o înaintare ; nu este în țară numai profesoratul. Domnia sa însă a preferit să se impună.

Dar, domnilor, în universitățile Germaniei să mi se arate că vreodată un profesor s-a impus studenților ; să mi se arate că au venit profesori la curs cu revolverul în mână !

Mai deunăzi în Berlin, principele de Bismark a rinduit profesor la Facultatea de medicină pe medicul care-i salvase sănătatea. Profesorii ceilalți au văzut în această numire o jignire a dreptului lor pentru un fapt comis în viața lui privată de profesorele de curind numit. Profesorii Facultății de medicină i-au înapoiat cartea de vizită. Ei bine, ce a făcut principele de Bismarck în fața unei asemenea atitudini a profesorilor Facultății de medicină din Berlin ? A zis că profesorele numit nu este numit pentru ceilalți profesori, ci e numit pentru studenți și a zis profesorei : Du-te la școală. Profesorele s-a dus la școală și studenții l-au primit, fiindcă era un om de capacitate ; studenții au hotărît în ultimă instanță în contra celorlalți profesori.

Altceva, tot în Germania. Împăratul numește pe ofițeri, dar corpul ofițeresc [i]i primește. Ei bine, nu este exemplul ca un ofițer să fi putut intra în regiment fără consimțământul corpului ofițeresc, și cînd s-a întîmplat ca un ofițer numit să displacă celorlalți s-a căutat ca acel ofițer să se trimită la un regiment cel mai depărtat. Astfel s-a întîmplat că un ofițer, fiul unui amic al principelui Bismarck, a fost respins de corpul ofițeresc și abea i-a putut găsi un loc într-un regiment în fundul ducatului Posen.

Iată, domnilor, cum în alte țări se ține seamă de oarecari cuvinte, de oarecari situațiuni particulare.

Apoi deunăzi în Paris, profesorele Caro a rostit un discurs la înmormîntarea lui Edmond About³ zicînd cîteva cuvinte contra materialismului și a fost viu dezaprobat de studenți. Decanul facultății scrie domnului Caro că se pune la dispozițiunea lui în contra dezaprobării studenților și spre a se restabili ordinea. Caro răspunde că n-are nevoie de poliție ; are nevoie de principiul de libertate care însuflețește națiunea franceză și are nevoie de nevinovăția sa și de mintea studenților lui și puindu-și mîinile în buzunar a ieșit pe stradă și acei cari voiau să facă tulburări s-au dus acasă, iar el și-a continuat cursul.

Zicea adineaori domnul ministru Sturdza că nu cunoaște grevă în școală. Ei bine, chiar astăzi ziarele ne aduc știința că Universitatea din Zürich s-a pus în grevă. Doi tineri studenți au fost găsiți înecați și profesorii au găsit cu cale că ceilalți studenți să nu meargă la înmormîntarea lor. Atunci studenții s-au hotărît să facă profesorilor ceea ce germanii numesc *Katzenmusik*, un *șarivari*. Le trebuia pentru aceasta o tobă mare, *eine Pauke*, cum zic nemții. S-au dus și au cerut *eine Pauke* pe cuvîntul de onoare că o vor înapoia, *auf Ehrenwort*. Dar, fiindcă un agent al poliției a pus mîna pe acea *Pauke*, studenții s-au pus în grevă ca să li se înapoieze toba, fiindcă ei au luat-o *auf Ehrenwort*, pe cuvîntul de onoare că au să o înapoieze. (*Ilaritate.*)

Și iată cum universitatea întregă din Zürich s-a pus în grevă. Chiar în jurnalele de astăzi se vorbește de faptul acesta.

Ei bine, ce ați zice Domniile voastre de acel guvern care ar prelungi greva 7 luni ? Cum crede onor. domn Romniceanu, care recunosc că

are mult devotament pentru știință, dar care a făcut să stea închisă facultatea de șapte luni și să se împrăstie studenții în toate părțile, căci unii s-au făcut ziarști, alții s-au dus la alte universități, cum crede domnul Romniceanu că poate veni guvernul cu acele măsuri unilaterale, numai în favoarea Domniei sale? Eu socotesc că e bine să înceapă domnul ministru a pune în lucrare proiectul său, să se ocupe adică mai întâi de starea profesoratului, să se ocupe de profesori, ca ei să-și facă datoria lor, și declar încă o dată că eu [i]i voi da tot sprijinul meu.

E trist, domnilor, ceea ce vedem la Universitatea din Iași⁴, unde opt profesori lipsesc aproape tot anul. Cum voiți ca universitatea să progreseze și studenții să fie disciplinați cînd sînt catedre cari nu văd cu anii pe profesori?

Apoi Franția, care are pletoră de talente și ați văzut că acolo s-a propus deunăzi ca în Senat să nu poată intra decît numai profesorii aceia cari-și au catedra în Paris, pentru că poate să-și facă cursul și să participe și la lucrările Senatului, și încă la cîte discuțiuni și la cîtă opunere n-a dat loc cestiunea aceasta!

Dar profesorii din Iași, dar învățătorii de la Craiova — cu toate cărțile de liber parcurs —, vă întreb: Pot ei să-și facă datoria și acolo și aici?

Cînd dar vom vedea că profesorii iubesc știința, că se consideră ca o familie împreună cu studenții, căci așa e în Germania: profesorii se întrunesc și afară din școală cu studenții, la ceai, la întruniri științifice, unde nu se face decît știință; fac excursiuni la Rin, fac conferințe, în fine profesorii trăiesc împreună cu studenții în școală, cît și în afară din școală, și cînd vom vedea și la noi aceasta, atunci să ne bucurăm cu toții că vom avea o bună instrucțiune și o bună educațiune pentru copiii noștri.

Cum voiți ca la noi să se stabilească respectul, disciplina studenților pentru profesori, cărora să li se permită atîtea libertăți cari nu se permit nici în America?

Înceapă domnul ministru o asemenea reformă și să fie sigur că nu va găsi cea mai mică opozițiune din partea minorității acestei Camere.

Domnia voastră, domnule ministru, sînteți om care vă ocupați cu numismatica, cu antichități; v-am văzut adineaori cînd răsfoiați paginile dosarului că vă place a lucra, a întrebuița cu folos timpul și cea mai bună întrebuițare ce puteți face de timpul dumneavoastră ca ministru al instrucțiunii publice este ca să găsiți mijlocul de a face ca facultățile noastre să nu stea fără studenți, sau studenții fără profesori. (*Aplauze.*)

Negreșit, nu cer să se încurajeze dezordinea; dar și noi am avut copii și cînd erau mici, dacă-i vedeam rău îmbrăcați, rău îngrijiți, noi nu băteam copilul, ci dădeam afară pe doică. (*Aplauze prelungite.*) Mai tirziu iarăși, cînd am dat copiii la un guvernor, dacă nu-l învăța bine pe copil, noi luam și dădeam afară pe guvernor. (*Aplauze prelungite.*) Aide să facem și acum această încercare. (*Aplauze prelungite.*) Să facem apel la patriotis-mul și la dragostea pentru știință a onor. doctorului Romniceanu, ca să binevoiască Domnia sa a pune capăt conflictului acestuia. Căci, domnilor, nu se poate impune; e cu neputință să impui un profesor unui corp de studenți, cari miine vor fi bărbați. Ar trebui împrejurul acelu profesor să pui patru jandarmi și lingă fiecare student cîte alți doi jandarmi. (*Aplauze.*)

Lucrurile astăzi sînt prea înaintate; nu eu voi combate principiul autorității, dar cred că nu trebuie să punem piper și în chisăliță, în prune; să fim mai scumpi de dînsul, să-l păstrăm. Cît pentru mine, dezaprob în

modul cel mai formal participarea studenților la mișcările politice, cu toate că ar trebui să ne aducem aminte că de multe ori studenții au luat parte la politică, spre exemplu studenții Școlii politehnice la Paris, când au răsturnat tronul la 1830, chiar noi la 1848 și mai deunăzi la Mazar Pașa am cam stat la tocmeală cu studenții. (*Aplauze.*)

Cu toate acestea repet încă o dată că noi, guvern și Cameră, trebuie să menținem principiul autorității, al ordinei și al disciplinei, dar totodată să ne aducem aminte că am fost și noi tineri și că tinerii nu judecă cum judecăm noi azi; să nu facem din țințari armăsari și să ne aducem aminte că nu ne e iertat nouă bătrînilor să înăsprim, să stricăm, să nimicim o generațiune întregă⁵. (*Aplauze prelungite.*)

Într-o problemă de regulament⁶.

Domnilor, a urmat din partea Camerei o interpretatiune greșită asupra regulamentului, căci, conform unui articol din regulament, oricare din domnii deputați, când face o propunere, are dreptul să dezvolte aceea propunere, și dumneavoastră ați închis discuțiunea contra regulamentului; prin urmare, voi cere de la onor. Cameră să dea interpretatiunea cea adevărată a articolului din regulament, fiindcă s-a jignit, prin procedura de azi, unul din cele mai sacre și cele mai mari drepturi ale Parlamentului. (*Zgomot.*)

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 53, p. 820, col. 3 — p. 823, col. 1; p. 826, col. 3.

NOTE

¹ Gr. Cozadini dezvoltase o interpelare în legătură cu turburările studențești de la Facultatea de medicină. El adusese în fața Adunării o serie de documente din care reieșea că studenții dr. Romniceanu refuzaseră să-l mai asculte, punindu-se în grevă din cauza atitudinii „iritate” a acestuia. Decanul Facultății de medicină, dr. Severeanu, își dăduse demisia. Rectorul Universității, I. Zalomit, ceruse convocarea consiliului Facultății de medicină: 16 din cei 33 de membri ai acestuia hotărâseră suspendarea studenților recalcitranți de la cursuri pînă la sfîrșitul anului. Aducînd faptul la cunoștința Adunării, Gr. Cozadini spusese că se manifestase „irezoluțiune, ezitațiune și molătate deplorabilă din partea celor în drept a curma răul”.

D. A. Sturdza, ministrul instrucțiunii publice, luase cuvîntul în replică și la rîndul său furnizase amănunte legate de manifestația studenților. El citase din raportul noului decan al Facultății de medicină, dr. Polizu, din 16 octombrie 1884: „În iulie trecut manifestațiunea studenților avea caracter de grevă, ieri a luat caracter de anarhie, care azi a ajuns la culme de expresiuni, strigăte, tumult, fluierate, bateri cu bastoanele în pardoseală, bateri din picioare, o mie de voci simultane, risete, hohote, brav[o]juri, aplauze, uideouri, prezentare a părții inexprimabile, baterea cotului (coltucului), amenințări cu degetul arătător, răsuciri de mustață; expresiuni necuviincioase se înlocuiau unele pe altele pe întrecute și tot mai forte și toate acestea ilustrate în trențe de hîrtie roșie lipite pe pereți, filfiite în bastoane, azvîrlite uneori și chiar în cancelaria decanatului”. Totul era determinat de nemulțumirea contra dr. Romniceanu. D. A. Sturdza amintise apoi și de indisciplina profesorilor, care lipseau cu lunife. El relevase că regulamentul le permitea să lipsească trei zile pe lună. Și K. adăugase ironic: „La cele trei zile s-a mai pus un zero”.

În fața atitudinii profesorilor studenții absentau la rîndul lor cu de la sine putere, iar acum, după ce în repetate rînduri își exprimaseră nemulțumirea față de comportamentul prof. Romniceanu, declaraseră grevă.

Ministrul își încheiase cuvîntul deplîngînd indisciplina din universitate, pe care o socotea de rău augur pentru învățămîntul țării.

² Gr. Romniceanu (1842—1919), medic la Brăila; își ia doctoratul la Paris în 1869 cu o teză despre folosirea tutunului și efectele lui terapeutice. A publicat *Tratat elementar de anatomie descriptivă* (1870). A fost pe rînd medic pediatru la spitalele Colentina și Colțea.

Din 1879 devine profesor la Facultatea de medicină, catedra de patologie chirurgicală, și decan al acesteia între 1887 și 1894. Membru al mai multor societăți de medicină din țară și din străinătate. Trebuie spus că dr. Romniceanu a avut veșnic parte de scandaluri. Fratele lui Take Ionescu, Victor, fusese dat afară din Școala militară pentru că la vizita medicală îl palmuise. I. C. Brătianu îl absolvise de pedeapsă pe agresor (cf. C. Xeni, *Take Ionescu, 1852—1922*, București, 1932, p. 60).

³ Edmond About (1828—1885). Literat francez; lucrarea cea mai de seamă a sa rămîne *La Grèce contemporaine*, Paris, 1854.

Edmé Marie Caro (1826—1887), critic literar și profesor de filozofie, predicînd eclecticismul.

⁴ Pentru resentimentele cu care K. privea pe profesorii politicieni ai Universității din Iași, vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 270 și urm.

⁵ Cînd vicepreședintele Adunării, urmînd regula, întrebese pe K. dacă vorbește pentru sau contra, acesta îi răspunsese: „Asupra!” După cuvîntul său, vicepreședintele adresînd aceiași întrebare lui G. D. Paladi, acesta i-a răspuns tot așa: „Asupra!” Atunci a intervenit I. C. Brătianu: „Domnului Kogălniceanu este permis să vorbească *asupra*”. A urmat D. A. Laurian, care a declarat că vorbește „contra... domnului Kogălniceanu”, mărturisind că nu înțelege cum se împacă exemplele reprobabile date de K. cu educația tinerilor. K. i-a replicat batjocoritor: „Cer cuvîntul ca să-l fac să priceapă”.

⁶ D. A. Laurian propusese eliminarea studenților „turbulenți” și sistarea achitării lefurilor profesorilor de la Facultatea de medicină. După el Gr. Cozadini și B. Iepurescu, cei doi deputați care aduseseră cazul în discuția Camerei, au făcut propuneri prin care ministrul instrucțiunii publice era însărcinat să restabilească ordinea la Facultatea de medicină. G. Paladi, deosebindu-se de aceștia, voise să facă altă propunere, pe care însă vicepreședintele Camerei nu-l îngăduie s-o dezvolte, deoarece între timp zece deputați ceruseră închiderea disențiiilor. Această hotărîre a vicepreședintelui provoacă replica lui K.

*Cere lămuriri în legătură cu proiectul de lege prin care se solicita acordarea unei pensii viagere orfanelor doctorului Daraghi**

Domnilor, vă mărturisesc că au venit mai mulți amici ai mei din Ploiești și mi-au atras luarea-aminte asupra deosebirei ce este între întiul raport făcut de domnul Porumbaru în Camera trecută și între raportul ce mi s-a citit acum.

Raportul prezintat de domnul Porumbaru vine și sprijină cu fapte dreptul acestor orfane la o pensiuine.

Raportul de astăzi nu numai că nu zice nimic în privința serviciilor doctorului Daraghi despre care vorbește raportul domnului Porumbaru, dar zice să se dea această pensiuine pentru că părintele petiționarelor a făcut servicii și private.

Înțelegeți dumneavoastră că alta este cînd a servit cineva 20 ani și statului și particularilor, și alta este cînd toate aceste servicii au fost aduse statului și județelor.

Dați-mi voie să vă dau lămuriri din raportul domnului Porumbaru în privința aceasta:

„Considerînd că din actele atașate la dosar rezultă că decedatul doctor G. Daraghi a servit în timp de 10 ani, de la 5 martie 1866 pînă la 17 august 1876, în calitate de medic secundar al județului Prahova cu salariul de 550 lei vechi pe lună; că a servit asemenea mai mult timp ca doctor al Școalei de fete din orașul Tirgoviște, întreținută din fondurile Așezămintelor brîncovenesti, precum și al externatului de fete din același

* Ședința din 9 februarie 1885.

oraș; ca medic de regiment clasa II; ca medic al spitalului punctului Telega; ca medic al orașului și spitalului Tîrgoviște”.

În o scrisoare pe care o primesc — nu știu dacă domnul Stanian este aci, căci dumnealui i s-a trimis — se zice, întemeiat pe certificatele din dosarele județului, că de la 1866 pînă la 1876, într-un timp de zece ani, părintele lor a servit județului.

Așadar e mare deosebire și de aceea vă rog să nu vă luați după raportul comisiunii de astăzi, ci să considerați actele pe cari s-a întemeiat raportul domnului Porumbaru¹.

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiu-
itoare”, 1884/1885, nr. 52, p. 793,
col. 3.

NOTE

¹ Fetele dr. Daraghi repetaseră în sesiunea curentă a Parlamentului cererea adrasată în anul precedent (cînd se întocmise raportul Porumbaru) și Camera încuviințase o pașie viageră de cîta 100 de lei pentru fiecare. Problema a fost readusă în discuție deoarece după acceptarea raportului trebuia elaborat un proiect de lege, discutat în secții și adus spre votare în Adunare.

*Scurtă intervenție la proiectul de lege „asupra poporării domeniilor statului din Dobrogea”**

Domnilor deputați, eu socotesc că onor. domn Costinescu¹, renunțînd la urgență, a crezut cum că domnii deputați citind proiectul, prin aceasta însuși vor vedea că va fi de onoarea Camerei actuale și de datoria mandatarilor națiunii ca să se ocupe de o parte a țării care n-are voce în acest Parlament.

De aceea eu, nu că reprezint Dobrogea, dar fiindcă sînt proprietar acolo și fiindcă cunosc relele cari apasă țara aceea, rele cari se pot prefăce în răni mortale, aș dori ca onor. Cameră să binevoiască să cerceteze acest proiect de lege înainte de a se închide sesiunea. Nu zic cuvîntul urgență, dar aș ruga pe Cameră ca între alte multe proiecte de ordine secundară să binevoiască a se ocupa și de acest proiect, pe care-l socotesc de o ordine capitală.

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiu-
itoare”, 1884/1885, nr. 53, p. 830,
col. 1-2.

* Ședința din 11 februarie 1885.

NOTE

¹ Proiectul fusese adus în discuție de Em. Costinescu și prevedea improprietărea gratuită cu loturi de 5-7 ha (plus 1/2 ha penru casă) a celor doritori de a se stabili în Dobrogea. Adunarea a votat discutarea de urgență a proiectului.

Discurs pe marginea proiectului de lege „pentru stăvilirea abuzului cumului” *

Domnilor deputați, reprezentant al unei generațiuni care azi nu mai există decât prin câteva nume, am fost fericit să aud azi trei voci, reprezentând pot zice trei grupe, deși din aceeași colectivitate, venind și stigmatizând nu abuzul cumului, ci cumulul. Aci este un joc de cuvinte în contra căruia s-a revoltat domnul Krupenski, și mărturisesc că Domnia sa mi-a luat cea mai mare parte din ceea ce vream să zic eu.

Onor. domni, nu de azi, ci de mai mult de 15 ani tot omul de cugetare în această țară a fost îngrijat de furia cu care un număr de oameni s-au aruncat pentru ca să concentreze în minile lor mai multe funcțiuni necompatibile și au putut astfel a-și încăpui, a-și procura ceea ce se numește bunul trai, cuvânt modest, dar, în fapt, bogăția, luxul și toate bunurile vieții materiale.

În contra acestui lucru, strigătul s-a făcut mai mare din zi în zi, simțimentul public s-a revoltat în contra acestei lăcomii. Însă guvernele toate, deși insuflă de bunăvoință, n-au putut să facă nimic. Eu care n-am fost în Constituantă, eu care m-am rostit chiar contra revizuirii Constituțiunei, fiindcă eram convins cum că Constituțiunea nu putea să se facă de un singur partid așa cum trebuia să se facă, sint dator să declar cum că noua lege electorală a pus pe guvern în pozițiune de a nu mai conta cu indivizii, cu greutatele locale și că azi are mâna liberă ca să dea țării aceea ce guvernele trecute nu au putut să dea : o lege care să stărpească cumulul, iar nu abuzul cumului. (*Aplauze.*)

Domnilor, cu legea electorală de mai nainte existau colegii și colegii mari, nu mari în număr, dar în importanță, așa că majoritatea colegiilor era concentrată în mâna câtorva oameni. Apoi oare guvernele nu erau silite să compeze cu acele persoane, cu acele mici grupuri cari dispuneau de soarta unui județ? Eu cunosc, domnilor, un județ unde cinci, șase șnapani, permiteți-mi să întrebunțez acest cuvânt ...

Voci : Așa este !

Unde cinci, șase șnapani dispuneau sub toate guvernele de majoritatea colegiului, și acești indivizi, sub conservatori erau conservatori, sub liberali erau liberali. (*Aplauze.*) Mincători — cum zicea repauzatul Manolache Costache Iepureanu — în merticele de ovăz și grăunțe. (*Ilaritate.*)

Astăzi nu mai este așa, și așa fiind declar că, dacă guvernul actual nu va ține seamă de observațiunile ridicate, nu de mine, dar de vocile generoase ale majorității, guvernul va fi responsabil că n-a contribuit să dea țării o bună lege contra cumului. Dar aceasta nu o cred, cu atit mai mult că văd pe banca aceea un june care a avut curagiul să stigmatizeze ceea ce țara întreagă stigmatiza, aducînd un proiect de lege mai radical, și sint sigur că domnul ministru al justiției nu va repudia opiniunile simplului deputat. (*Aplauze.*)

Domnilor, onor. domn Krupenski a zis-o cum că în toate secțiunile s-au arătat un zel demn de toată lauda ca să dea acestei țări o adevărată lege contra cumului ; și așa este. Dacă o bucată de vreme această Cameră a ezitat a pune mâna pe această lege, eu, din minoritate, din vîrsta veche,

* Sedințele din 11—13 februarie 1885.

nu pot să fac decît complimentele mele acelor care s-au îndoit, fiindcă am convicțiunea că ei au voit să mediteze asupra acestei legi ca să o facă și mai bună. Cum se întîmplă dar că atunci cînd toate secțiunile au voit să meargă cu cuțitul pînă la os și să taie gangrena, cum se întîmplă că dodată vine un proiect de lege care nu este decît, cum spune zicătoarea aceea, că muntele a născut un șoarece. (*Ilaritate.*) Și ce șoarece? Un șoarece dezmățat și gata a cădea pradă periculi. (*Mare ilaritate, aplauze.*)

Auzit-ați, domnilor, să vină înaintea Domniilor voastre, unde se recunoaște că în generațiunea tînără sînt atîtea capacități, atîta știință și atîtea talente în arta de a analiza, să vină să se joace asupra cuvintelor *abuzul cumulului*? Să vină să zică că Constituțiunea consacră cumulul ca un principiu pus între libertățile celelalte pe cari ea le garantează și că nu trebuie, nu putem noi — înțelesu-m-ați — să punem un zăgaz la acest torent al cumularzilor? (*Aplauze numeroase.*)

Cum, domnilor? Închipuiți-vă un proiect de lege care s-ar înfățișa în Galiția spre a stîrpi *abuzul beției* și cineva ar zice: Stați! Nu vă atingeți de beție! Atingeți-vă numai de acela care s-ar lovi, beat fiind, cu capul de pereti cînd în stînga, cînd în dreapta. (*Aplauze, ilaritate.*)

Domnilor, eu am mare dragoste și afecțiune pentru raportator¹, este un om plin de spirit și vă mărturisesc că niciodată nu a dat o dovadă mai mare decît acum de spiritul său. (*Ilaritate.*) Dar regret că nu este aici, căci atunci mi-aș permite și eu a face mai mult spirit cu un om de un spirit atît de întins.

Domnilor, nu voi să cercetez deloc motivele pentru cari s-a făcut aceasta. Văd că s-au făcut concesiuni mutuale; dar las toate acestea la o parte și mă întreb: Este de demnitatea acestui Parlament, este de folosul țării să votăm o asemenea lege? Precurmăm noi ceva din rău, și acei cari vor vota acest proiect de lege, așa cum este, putea-vor ei spune alegătorilor, putea-vor spune țării, conștiinței lor, că au făcut în privința stăvilirei *abuzului cumulului* un pas mai mult decît ce era mai înainte? Domnilor, de mai nainte vă declar că la această întrebare vor veni și vor răspunde mai întîi tocmai acei pe cari, ca onor. domn Ionescu, [î]i facem cam pasibili sau, mai zicînd, cam bucurîndu-se de *abuzul cumulului*². Eu declar din contra, că domnul D. Ionescu este rău înțeles, că Domnia sa a făcut o clasificare intermediară foarte adevărată între generațiunea bătrînă și între generațiunea tînără. În adevăr, există o generațiune care începe, ba chiar a început a deveni bătrînă, a succeda generațiunii bătrîne. Generațiunea bătrînă de la '48 sau mai bine zicînd de la '38, căci mai nainte de a izbucni ideile liberale de la '48 a fost un travaliu care a ținut 10 ani; aceea generațiune a fost în contra cumulului, căci pe atunci era o sarcină de a lua cineva o slujbă, slujbele erau de tot rău plătite și nu mergea toată lumea să caute slujbe; cînd lua cineva o slujbă lua o sarcină și acel care era chemat de împregiurări să ia două slujbe nu putea primi decît jumătate din leafa celei de doua slujbe, ceea ce măcar nici atîta în acest proiect de lege nu se menționează.

Cine s-a împins în calea cumulului? A fost o parte din acea generațiune care astăzi calcă pe pragul bătrînețelor. Cît pentru generațiunea care astăzi s-a manifestat, eu, bătrîn, am convicțiunea că această generațiune are să facă o lege bună, am convicțiunea că tineretului care a intrat pentru întîia dată în viața parlamentară, aceia au să facă o lege bună; căci ei au dreptul și datoria să o facă și nu sînt interesați în cestiune. (*Aplauze.*)

Iată dar că vin și zic că speranța mea pentru facerea unei legi bune este în tineret, este generațiunea tină, și vă voi spune mai târziu pentru ce.

Acum, domnilor, să mai intru eu în cercetarea legii? Dar, slavă lui Dumnezeu, onor. domn Poenaru Bordea a venit și a arătat în trăsături largi și adevărate relele cumulului; a venit domnul D. Ionescu asemenea și y-a arătat răul, și ultima analiză deplină s-a făcut de către domnul Krupenski. Ce mai am dar eu de zis? Foarte puține. Este însă un lucru care s-a uitat, domnilor, legea cumulului n-a înțeles-o țara așa, n-a înțeles-o presa așa, n-a înțeles-o așa acei cari au înfățișat-o mai întâi, precum domnul Al. Lahovari, luminat membru al partidului conservator, și mai în urmă domnul Nacu, domnul Urechia, cari asemenea n-au înțeles să aibă acea lege așa; n-au înțeles că prin ea să se lovească numai abuzul, ci să lovească cumulul și toate ramurile lui și sub orice formă s-ar prezenta.

Dumneavoastră cei din comitet nu loviți incompatibilitatea și primiți să se ocupe două funcțiuni și trei din cele mai incompatibile. Apoi, prin aceasta nu consacrați cumulul în loc să-l loviți? Cum, domnilor? Eu sînt la Craiova, eu sînt la Iași, ocup acolo o funcțiune pentru care iau salariu sau diurnă și apoi viu în București și ocup o altă funcțiune incompatibilă și merg înainte. Dar chiar aci în București sînt profesor la Facultatea de medicină, sînt și medic la un spital și este neapărat să fie profesorele și medic la un spital, căci spitalul este cartea practică a medicului, în care învață pe toată ziua; dar mai sînt medic curant, dar mai sînt și deputat. Apoi, vă întreb, omul acela poate să îndeestuleze, poate să-și dea tot timpul care trebuie să-l dea pentru funcțiunea salariată? Fiecare din aceste funcțiuni, fiecare din aceste ocupațiuni poate să-i consume atîta timp încît să nu-i mai rămîie decît o oră sau două în care să mănince. Apoi, cînd poate el să mai studieze ca să urmeze progresul ce fiecare știință, fiecare artă-l face pe toată ziua și să știe a se ține în curentul științei?

Apoi, domnilor, noi cari sîntem deputați, cari nu avem altă ocupațiune, dar cari ne dăm tot sufletul nostru în îndeplinirea mandatului de deputați, ei bine, vă fac întrebarea: Cînd ne întoarcem acasă, la 5 ore seara, mai avem noi energia și fizică și intelectuală ca să ne mai ocupăm de deosebitele noastre profesii, funcțiuni, însărcinări etc.? Cum, domnilor? Eu mă duc dimineața la spital, studiez acolo boalele, unde este în joc viața omului, după aceea mă duc să mă plimb pe la bolnavii particulari și apoi mai vin aci și stau toată ziua, și cînd gîndiți dumneavoastră că mai aș avea eu timp să studiez ceva pentru profesorat? Ei bine, așa este și cu omul de drept, așa este și cu omul de știință și cu inginerul și cu tot, tot va merge rău. Și voiți dumneavoastră ca în țara aceasta să mai fie talente, specialități superioare? Nu se poate.

Prin urmare, domnilor, dacă voiți să facem o lege bună, trebuie să ne decidem a lovi cumulul oriunde-l vom găsi, sub orice formă se va arăta și chiar și aci în mijlocul nostru. (*Aplauze.*) Vă rog, domnilor, să nu credeți că fac personalități, trebuie însă să zicem cuvîntul: Doctore, începi a te vindeca mai întâi pe tine!

Prin urmare, cînd Camera se hotărăște ca să remedieze relele abuzului cumulului, trebuie mai întâi ca din mijlocul său să scoată răul, să scoată abuzul. Apoi ce veți zice dumneavoastră cînd vă voi spune că în privința diurnelor, care afară se socotesc ca niște salarii ce se primesc pe zilele lucrute, cînd vom lua socotelile cesturei, se va vedea că sînt persoane cari au luat diurne pe luni întregi fără să fi fost măcar în țară.

Voci : Cum se poate ! ?

Vedeți, acesta este un cuvint grav, pe care vi-l pot dovedi.

Ei, domnilor, în fața acestui rău, cine poate să vie să-l corige ? Numai energia junei generațiuni.

Domnilor, iartați-mă să vă spun un lucru : nu vin eu, reprezentant al bătrînei generațiuni, să-i cînt osana ; am avut greșeli și încă multe și le avem și chiar azi și le arătăm. Dar un lucru era pe timpul nostru : generațiunea noastră avea înaintea sa o stea care o ducea la Vicleiemul cel nou, stea care ne arăta că sîntem locuitorii nenorociți, supuși, a două provincii pe cari le sfișia Curtea suzerană și Curtea protectoare, și ne-am jurat să lucrăm pentru formarea statului român și pentru democratizarea lui. (*Aplauze prelungite.*)

Formarăm statul român și-l democratizarăm și am îndeplinit cea mai mare parte pot zice a schițelor sale principale în 1866.

Aceasta a fost misiunea generațiunei bătrîne. Am egalizat totul, am sfărîmat toate privilegiile de naștere și, odată claca desființată, sufragiul universal introdus, fie în mod violent, fiecare a fost egal înaintea legii, înaintea drepturilor și a sarcinilor.

Ce s-a făcut atunci ? S-au văzut toți egal îndreptățiți. Unde se cuteza să se vadă, fie chiar după legea electorală a Convențiunei de la Paris, care nu recunoștea în țară decît 2000 alegători, unde cuteza marele industrial, marele comerciant, marele orzar, marele rachier sau chiar un arendaș să meargă să se pună alături cu boierii mari, cu fiii de domn ? S-a făcut și aceasta. Toți au avut același drept : a avut orzarul, rachierul, arendașul, și s-au pus alături cu boierul mare, alături cu fiii de domn.

Dar să ne întrebăm : O dată ce au căpătat drepturi, luat-au și conștiința de a bine întrebuința aceste drepturi ? Aci este cestiunea. (*Aplauze prelungite.*)

Știau ei că bila ce li se dădea și pe care o puneau ei în urnă era împlinirea sintei taine cetățenești ? (*Aplauze.*)

Mi s-a întimplat să văd și nu de mult — așa de puțină este educațiunea politică la noi —, mi s-a întimplat să văd aci în București următorul lucru : am văzut — era la Șosea — un alegător din colegiul I vorbind cu un subcomisar ; era să se facă o alegere, și subcomisarul [i] zicea : Va să zică duminică votăm.

Alegătorul răspunde [a] : Da, dar ne trimiți birja ?

Ei bine, acel om care răspunde astfel, avea el conștiința de exercitiul sintei taine cetățenești ? Ce cunoștință avea el că de la votul ce-l va da depinde ca alesul său să facă o lege bună sau rea ?

Ei, domnilor, dacă ar fi numai atît ! Dar este ceva mai mult.

Este știut că, atunci cînd se strică un zăgaz, apa se precipită cu o furie mai mare. Așa a făcut o parte, nu toată, din această generațiune tînără : s-a aruncat asupra slujbelor publice și după ce au făcut studii în străinătate au venit să ajungă iute, unii pe calea științei, alții prin judecătoria, să ajungă degrab' la pozițiuni înalte, și dacă se poate la casațiune, ca să aibă case mari, faitoane, victorii * cu roatele poleite și zestre mare ; și dacă acestea nu se pot, o slujbă, două, trei, patru.

De aceea vedem noi că, pe cînd țara nu dă miniștrilor decît 18 000 lei pe an, și unii găsesc că și atîta este prea mult, sînt indivizi cari lucrează ca

* Trăsuri descoperite.

cirtitele pe sub pământ, într-un mod tăcut și ascuns, și ajung să-și facă cîte două, trei și patru mii de franci pe lună. (*Aplauze prelungite.*)

Ei bine, domnilor, cînd se dau atîți bani, unde sînt dovezile că țara a răsplătit un talent mare, unde sînt lucrările, unde sînt actele de merit ale unor asemenea oameni? (*Aplauze.*)

Cînd cineva merge în alte țări și vede o casă frumoasă, cînd merge la Bois de Boulogne și vede un echipaj elegant, cînd vede un castel frumos, cînd merge pe la cafenele mari și vede lux mare, se întrebă: Cine sînt acei oameni cari fac asemenea cheltuieli de lux? Sînt oare familii mari, bogate, cari zi cu zi cheltuiesc averile rămase de la părinți, cum facem noi? Sau sînt oameni cari și-au creat averile prin munca lor în industrie, în manufacturi, în literatură etc. Vezi avocați, arhitecți, doctori etc.; vezi descoperitori de invențiuni noi; vezi oameni de litere, actori, aceștia sînt cari fac lux.

Funcționarilor administrativi și judecătorești în Franția nu li se dă decît strictul necesar și cînd s-ar afla numai că un funcționar administrativ sau judecătorește sau mai cu seamă un profesor aruncă banii pe fereastră și că din noapte face zi stînd toată noaptea culcat pe postavul verde al meselor de cărți de joc sau aiurea; cînd s-ar vedea că un funcționar cu careta lui stropește de tină pe cetățenii modești și muncitori, atunci nu se mai aștepta* ca ministrul să-l poftescă să-și dea demisiunea, și chiar colegii lui vin și-l obligă să-și dea demisiunea. Omul de știință și funcționarul care dă serviciul său țării n-are dreptul nici pentru dînsul, nici pentru familia lui să ceară lux. Statul le dă cu ce să trăiască, dar nu le dă cu ce să facă orgii. (*Aplauze.*)

Vă aduceți aminte, domnilor, că în Franția văduvei generalului Cavaignac, președintele Republicii Franceze, i s-a dat o pensie numai de 6000 lei și să nu credeți că i s-a făcut o nedreptate, pentru că toate femeile văduve ale mareșalilor de Franția nu au mai mult.

Cînd mîine ar înceta din viață mareșalul Mac-Mahon, mareșalul Canrobert, văduvele lor nu ar primi mai mult de 6000 franci ca pensie. Aceasta dovedește, domnilor, o stare de mare disciplină morală ce există la aceia cari au un salariu de la stat.

V-am spus, domnilor, cum că generațiunea bătrînă avea înaintea sa ca stea de conducere formarea și democratizarea statului român. Steaua pe care o arăt eu astăzi junimei care a pășit pragul vieții politice, stăruia care are să o conducă la noul Vicleiem este moralizarea statului și a societății române. (*Aplauze prelungite.*)

Tinerimei care a stat aci trei luni de zile și nu i s-a dat nimic să lucreze; tinerimei care vine verde și nelegată cu trecutul, care n-a luat parte la cumul, [i] zic: Dacă nu veți vota decît această lege în această sesiune, tot veți face un bun debut; tot veți avea dreptul să vă fâliți și întorcîndu-vă în fața alegătorilor dumneavoastră să le ziceți: Am început bine, căci am pus începutul unei adevărate ere noi; această nouă eră este moralizarea societății românești. (*Aplauze prelungite.*)

Acestea zise, domnilor, eu vă propun și vă rog să luăm în considerațiune acest proiect de lege și după aceea să ne lăsăm timpul de două, trei zile să ne formăm în diferite grupuri sau împreună cu toții să ne întrunim și astfel să formulăm un proiect de lege care să convină țării, să ne convină tutulor. (*Aplauze prelungite.*)

* Citește: așteaptă!

Cere să se ia proiectul în considerație.

Domnilor, văzînd observațiunile ce mi s-au făcut din partea colegilor mei, cari voiesc cu o oră mai înainte a se vota acest proiect de lege, eu sînt de părere să procedăm imediat la votarea luării în considerațiune și miine, după ce ne vom înțelege mai întii asupra bazelor legii, să procedăm la discutarea pe articole.

Replică lui Gr. Vulturescu, în ședința din 12 februarie 1885.

Onor. domnul Vulturescu v-a dovedit astăzi, domnilor, ceea ce am zis eu ieri, că este un om de foarte mare spirit și mă mir că dumnealui om de spirit nu a fost în privința mea om de spirit.

Apoi, dacă voiati să mă combateti, cel dintii lucru ce aveati de făcut era să fi citit ce am zis eu, iar nu să vă luați numai după spusele unor ființe pasionate care de cînd sînt în Cameră n-au adus altceva decît pasiune. Eu n-am atacat deloc pe onor. domnul Vulturescu și, dacă Domnia sa ar fi citit dezbaterile, ar fi văzut că numai pe mine n-ar fi trebuit să mă ia la refec, căci alți trei au fost cari au atacat legea, dar toți nu au avut nici un alt scop decît de a stîrpi cumulusul.

A fost mai întii domnul Krupenski, un tînar care a debutat cu un discurs savant arătînd toate relele cumulusului ; a fost apoi experimentatul domn Poienaru Bordea, care fără pasiune a discutat cestiunea, și în urmă a venit a o discuta și domnul D. Ionescu ; toți trei au discutat cestiunea fără pasiune. Ei bine, de unde a fost inspirat domnul Vulturescu, cînd a venit acum cu atîta pasiune, ca cum ar fi fost cineva care, precum se umflă acei manechini de cauciuc cu gaz, l-ar fi umflat pe Domnia sa cu pasiune ? Cum Domnia sa lipsește astăzi de la vocațiunea Domniei sale de a face spirit și devine invinovățitor, provocînd și aplauze prin cuvintele cum că eu am sfărîmat legi ? Ei ! domnilor, acestea sînt lucruri vechi ; de la 2 mai pînă acum sînt 21 de ani.

Domnul C. F. Robescu : E prescripțiune...

Nu e prescripțiune... Dar vedem astăzi foarte des repetîndu-se edițiuni de ale lui 2 mai ; însă edițiuni mici, de acele în 32° și cu acea diferență că, pe cînd 2 mai de la 1864 dezlega nodul gordian, edițiunile de astăzi... vă las pe dumneavoastră să spuneți ce dezleagă. Dacă eu sînt omul care sfărîmă legile, de ce la orice nevoie veniți la mine, eu autoritarul, dictatorul ?

Ei ! Iată că azi stau și mă uit cu totul indiferent, mă silese numai că în această Cameră să se facă legile cît se poate mai bune, fără nici o tendință, fără nici un scop, și mai ales acela de a danța cu dumneavoastră Isaia dănțuiește ! (*Aplauze, ilaritate.*) Iată cuvîntul meu, pe care vă rog să-l spuneți acelor cari v-au îndemnat să mă calificați de suprimător de legi ; între aceia și mine vă rog să credeți că de aci înainte nu mai poate să fie nici o legătură.

Domnul Grigore Vulturescu : Insinuările Domniei voastre sînt insultătoare pentru mine.

Eu n-am făcut nici o cestiune personală, n-am făcut decît să combat legea și acesta e asentimentul întregii Camere, care voiesc să sfărîme cumulusul.

Apoi nu vă aduceți aminte că la Mazar Pașa, atunci cînd ne-am rîstît contra cumulului, erau doi militari cari luaseră sub conservatori cite o slujbă : era colonelul Logadi, care fusese prefect la Craiova, și maiorul Teleman, prefect la Dorohoi ; și cum am ajuns noi la guvern, i-am osîndit pe unul și pe altul să întoarcă înapoi salariile ce luaseră de la a doua funcțiune. (*Aplauze.*) A ceea am făcut noi atunci. Ei bine, de ce strigați, de ce vă supărați acum de cumul, care era rău atunci cînd copaciul nu era așa de înflorit și cu roade așa de putrede ? Cînd nu erau în toată țara, ca astăzi, oameni cari să aibă cinci și șase funcții și să ia cite trei, patru și cinci mii de franci pe lună, cari să nu caute să găsească un travaliu onest, ci să se tîrască ca cîrțile pe sub pămînt, luînd din dreapta și din stînga pentru ca să-și satisfacă dorințele ? (*Aplauze.*)

Nu vă ofensați, domnule Vulturescu, căci în adevăr recunosc că Domnia voastră nu vă foloseați de cumul ; nimeni nu vă acuză de aceasta, deoarece toată lumea știe că munciți ca să vă cîștigați pînea în mod onorabil.

Apoi de ce faceți aceste insinuări de societăți străine, ceea ce se repețea și ieri ? Ce ? Pentru că sînt membru în comitetul unei companii străine, pe care eu împreună cu principele Dimitrie Ghica am făcut-o să nu mai fie străină, voiți să nu mai fiu nici acolo ? Voiți ca nici un deputat să nu mai fie membru nici într-un comitet ? Ei bine, sînt de acord, eu vă iau de cuvînt ; dați-mi amendamentul acela și-l subscriu cel întîi. Dacă mi-aruncați această imputare nu mă cunoașteți ; acei cari mă cunosc știu că altceva decît un modest salariu am sacrificat pentru țara mea și-mi pare rău că domnul N. Ionescu nu este aci ca să ne spună cit am cheltuit cu gazeta „Steaua Dunărei” la Iași și la Bruxelles și chiar Domnia sa a văzut cum am dat de la mine trei mii galbeni pentru cea gazetă. Ei bine ! Lăsați acelor ființe de nimic, jîvinelor mici și mizerabile, niște cuvinte cari nu sînt demne să iasă din gura domnului Vulturescu la această tribună.

Domnilor, declar că nu este sacrificiu pe care să nu trebuiască să-l facem pentru ca să scăpăm țara de această rană a României democratice și emancipate, care se cheamă cummul. Ziceți că nu sînt de ajuns tineri ? Ziceți că nu sînt de ajuns talente ? Pletoră este, domnilor, dar este vina dumneavoastră dacă vă lipsește, pentru că căutați numai acele talente care vă convin, iar nu acele care trebuiesc. (*Aplauze.*) Cîți ingineri sînt cari așteaptă slujbă, și nu slujbă ca să fie slujbași, ci ca să pună la serviciul țarei talentul lor ! Un inginer mai deunăzi v-a spus cum se răsplătesc inginerii de *chantier* și cum se răsplătesc inginerii curtezani. (*Aplauze.*)

Ia dați odată la o parte aceste măsuri și îmbrățișați toate talentele și atunci veți găsi și ingineri și himiști și agricultori și tot. O țară care în citeva săptămîni a luat din mina străinilor căile ferate și le-a încredințat românilor și cari căi ferate sub români merg mult mai bine decît sub străini, o țară care a luat monopolul tutunului, care a întemeiat creditele agricole și le-a încredințat pe toate în mîini românești și toate aceste ramuri merg mai bine sub români decît sub străini, cea țară se poate oare teme, atunci cînd este vorba de desființarea cumulului, că nu va găsi oameni cari să ocupe funcțiunile ?

Am zis, domnule Vulturescu, că ați fost spiritual numai în ceea ce privește că ați jucat asupra cuvîntului *cumul* și *abuz*. Am zis că, dacă s-ar cere în Constituțiune să se facă o lege ca să se stirpească abuzul beției, ați face dumneavoastră deosebire între *beție* și *abuz* ? Ați zice dumneavoastră că beția numai în cazul cînd este rea, cînd face bătaie să se desființeze, ori

ați pune ca să fie ca simplă beție, fie ca abuz, să se desființeze? Așa trebuie înțeles lucrul și cu cumulul.

Eu, domnilor, nu am venit să zic că un medic să nu aibă și un post la spital, că un profesor să nu ia parte în comitetul permanent, în Consiliul general al instrucțiunii publice, n-am zis că un inginer să nu poată fi profesor și la Școala de poduri și șosele; eu am fost mai puțin aspru decât majoritatea, și dumneavoastră, domnule Vulturescu, mai tânăr decât mine, veniți să acuzați această majoritate, care este compusă mai mult de oameni de vîrsta dumneavoastră sau mai tineri. Prin urmare, ar fi fost mai bine, mai rațional, mai spiritual, dacă ați fi avut răbdarea ca să vedeți discuțiunile de ieri după ce apăreau în „Monitor” și atunci, cu propria dumneavoastră judecată și cu spiritul dumneavoastră ați fi putut vedea că nimeni nu s-a gîndit să vină să vă atace, cu atît mai mult că eu aveam convicțiunea, ba chiar știam ceva de prin culise, că acele concesiuni au fost făcute pentru că un coleg al nostru, o ilustrațiune, să consimtă a fi raportor. Iată ce am zis. Prin urmare, de ce te-ai ofensat pe nedrept și de ce lucruri care nu merită să-ți producă cea mai ică nemulțumire le-ai luat de bază ca să faci spirit cu colegul meu domn Ionescu și mie să-mi aduci amînte ca o imputare niște acte pe cari le-am făcut și de cari am onoare a vă spune că nu mă căiesc³?

Polemică cu E. Costinescu în ședința din 13 februarie 1885⁴.

Vă mărturisesc, domnilor, că mai ales tonul cu care s-a exprimat astăzi onor. domn Costinescu e în contradicere cu ceea ce a voit Domnia sa și Camera să zică ieri.

De ce este vorba astăzi? Venit-a oare vreunul din propuitori să se rostească contra articolului 2, care caută se dea un temperament mai blînd principiului ce s-a votat?

Domnul Em. Costinescu: Amîndoi au fost contra.

A căutat fiecare a preciza mai bine. Apoi, cînd se precizează cazurile care pot face excepțiune, prin aceasta se face legea imposibilă? Prin aceasta se pune oare ministrul în imposibilitate de a îndeștula trebuințele publice?

Astăzi văd că se face *une charge à fond* contra legeri și de aceea am cerut cuvîntul ca să combat pe domnul Constantinescu, căci enumerarea Domniei sale era foarte restrînsă; a venit însă domnul Cămărășescu cu un amendament care a complectat-o. Domnia sa a zis că nu e drept a da facultatea de a ocupa o a doua sarcină numai profesorilor, căci sînt și alții cari ar putea să aibă aceeași facultate, de exemplu sînt militarii cari pot ocupa funcțiuni în diferite corpuri și să fie și profesori la Școala militară. Iată un caz care trebuie recunoscut.

Sînt ingineri și arhitecți cari pot să facă curs la Școala de inginerie. Domnul Cămărășescu a arătat o serie de funcțiuni care pot fi imbinat, găsiți că e incompletă acea serie? Completați-o! Credeți că se pot ivi alte trebuințe pe viitor? Dar atunci ce oprește pe guvernul de mine să vie cu o lege ca să ceară îndeștularea unui serviciu?

Noi azi venim și suprimăm o stare de lucruri pe care însuși guvernul alaltăieri, prin vocea domnului Nacu, a constatat-o că nu mai poate fi tolerată. Dacă noi am face în adevăr o lege care ar împiedeca cerințele administrațiunii publice, ați avea dreptul să ne combateti; dar noi nu voim a împiedica nimic alt decît scandalul cumulului. Aceasta nu se raportează

la domnul Costinescu, căci Domnia sa n-a cumulat și nu cumulează, dar să-mi dea voie domnul Costinescu să-i citez opiniunea în privința această a unui doctor care, Domniei sale ca liberal, trebuie să-i placă. Iată ce zice Cormenin ⁵ : „Cumulul alteră profund în judecători caracterul independinței lor; el se opune în marinari și militari la exactitudinea disciplinei și la trebuințele serviciului; el împiedică pe membrii corpurilor administrative de a studia și a satisface datoriile speciale ale funcțiunilor; el scandaliză, cînd e vorba de eclesiastici, căci ei par a sacrifica nu Dumnezeuului Evan-gheliii, ci vițelului de aur”.

Domnul Cormenin vorbește chiar în privința învățămîntului. Iată ce zice : „Rămîn savanții, și acolo, trebuie să o spunem, se grupează toată tăria obiecțiunii.

S-a pretins că era vorba de onoarea Franciei, de gloria sa, de bogăția sa intelectuală..., că savanții trebuie să primească trei tratamente, dar în realitate ei ocupă trei catedre..., că știința este o industrie și că nu este oprit de a cumula mai multe industrii”.

„Aceste obiecțiuni”, continuă domnul de Cormenin, „nu sint fără răspuns. Mi-e greu a înțelege cum un profesor, care a repetat necurmat în timp de 20 de ani același lucru pe catedra A, apoi pe catedra B, apoi pe catedra C, a putut crește mult masa și noutățile avuției intelectuale”.

Aceasta onor. domn Costinescu o știe ca și mine și s-a putut convinge prin experiența Domniei sale că nu profesorii cari ocupă catedrele A, B și C au fost cari au sporit bogăția noastră intelectuală.

Domnul Cormenin mai adaugă : „Atac aci cumulul, pentru că el descurajează pe tinerii savanți, pentru că el pune poate prea mult amorul ciș-tigului în locul amorului gloriei, pentru că prea adeseori profesorilor celebri se substituie supleanți mediocri, pentru că el ține în amorțirea rutinei geniul neliniștit și aventuros al științelor.

Dacă nu e bine în ordinea politică a fi totdeauna în revoluțiune, trebuie în imperiul științelor a fi perpetuu astfel. Deci cumulul este staționar pe cît timp concursul și repartițiunea catedrelor stimulează, întreține, fecundează spiritul metodelor, clasificatiunelor și descoperirilor. Într-un cuvînt, ca să mă serv de expresiunea zilei, cumulul este în rezistență și știința este în progres...”. Și apoi propune că dacă ar fi vorba de oarecare capacități mari, de oarecari distinși savanți, să vină guvernul să ceară Camerei fonduri, cum cere pentru cheltuieli diplomatice sau de poliție, să ceară o sumă cu care să-i răsplătească, cum ar fi la noi cazul cu domnul Hepites ⁶ și alții.

Acum, domnilor, să vă citesc și cele ce a zis un om din școala veche, domnul de Broglie ⁷ în timpul Restaurațiunii.

O voce : S-a schimbat.

Este tatăl, care nu s-a schimbat : „Cumulul expune Camera la desconsiderare și dispreț; el nu-i mai lasă facultatea de a îndeplini datoriile de control ce-i sînt impuse și la care nu mai pot fi proprii niște funcționari retribuți; ei slăbesc partidul guvernului dîndu-i un caracter de dependență care-l lipsește de orice autoritate morală; el dă opozițiunii toată forța morală care rezultă din dezinteresare; el discredită chiar legile, luîndu-le aceea putere morală care nu rezultă decît din independința votului...”.

Apoi, domnule Costinescu, vă aduceți aminte că ați citit cum că în Franția abuzul cumulului a fost așa de mare încît s-a găsit un întreprin-

zător, un editor, care s-a hotărît să publice în fiecare an almanahul cumularzilor, și acel almanah se caută în toate părțile, încît acela care l-a publicat a făcut bani mulți, pentru că numărul lor era foarte mare ; și în acel jurnal, iată cum erau calificați cumularzii, cum i-a calificat apoi și opiniunea publică :

„Această venerabilă specie de oameni, de compatrioți glorioși cari « aprinși de amorul binelui public » ocupau « toate funcțiunile » [și dau « atîta libertate » în schimb de « atîți bani »”.

Domnul E. Costinescu : Pînă aci sîntem de acord ; dar să venim la practică.

La practică vă las pe dumneavoastră să enumerați.

O voce : Nu se poate enumera.

Dacă nu se poate, atunci avem să facem și noi almanahul cumularzilor.

În Franția, domnilor, deși au fost legi — și greșiți dumneavoastră, domnule Costinescu, cînd ziceți că nu au fost ; au fost mai multe ; una chiar la 1882 — , în Franția se hotărîse să meargă cumulul pînă la 20 000 lei, dar abuzul a fost așa de mare încît domnul Roque (de Fillol), raportorul legii în contra cumulului, publică deosebitele funcții care sub imperiu puneau pe capul unui om deosebite sarcine, cari se suiau pînă la suma de 220 000 franci.

Așa a fost mareșalul Magnan ⁸, mareșalul Vaillant ⁹, căruia nici atîta nu-i era de ajuns, și ca să-i dea și mai mult, împăratul Napoleon l-a făcut și mare șef al lojei francmasonice, de unde-i mai veneau alți 20 sau 40 de mii de franci.

Acolo voiți Domniile voastre să ajungem și noi cu legea aceasta, cînd lăsați lucrurile așa în vag ?

Era înainte vreme o lege financiară în care se prescria că acela care, din întîmplare, mai lua a doua funcțiune să nu primească decît jumătate din leafa acelei funcțiuni.

În Moldova era un mare savant, Bojinca, pe care-l adusese Mihail Sturdza și-l făcuse mare juriconsult, ceea ce se numea nomofilax. (*Ilari-tate.*) Aceasta o spun cu mare stimă pentru un fost coleg al meu, onor. domn Stătescu, care avea curagiul să se pună totdeauna pe tărîmul legii și căruia i-am dat acest nume frumos de nomofilax.

În adevăr, pe vremea aceea nu se judeca ca astăzi după lege, se judeca după fapte. Atunci cînd veni nomofilax să judece, se înființă Facultatea de drept și Mihail Sturdza a luat pe Bojinca și l-a pus profesor ; însă i-a dat leafa pe jumătate. Aci la noi, astăzi se procede altfel. Cînd am zis că sînt unii cari au izbutit să-și facă lefi pînă la 20 și 30 de mii de franci, s-au ridicat voci de tineri generoși cari au strigat : Ba și pînă la 50 000 ! Ei bine, nu trebuie să precurmăm această stare de lucruri ?

Tot domnul de Broglie mai zice : „Nu acuz pe nimeni ; acuz natura umană care poate să fie mai mult sau mai puțin bine dotată după indivizi, dar al căreia fond este identic”.

Domnul E. Costinescu : Sint de acord.

Așadar, fiindcă sînteți de acord, trebuie să se suspende ședința pe cinci minute, ca să ne adunăm și să formăm o enumerațiune.

Domnul Costinescu : Mă declar incapabil.

Cît pentru mine, declar cã voi sprijini amendamentul domnului Cãmãrãșescu, rãmînînd sã-l completãm dupã trebuințele actuale. Cît pentru nevoile de mîne, precum guvernul vine și ne înfãțîșează legi cari experiența a dovedit cã trebuie modificate, tot așa poate veni la anul viitor sau la anul celãlalt sã ne cearã sã modificãm și legea aceasta.

Astãzi, cînd și guvern și majoritate și minoritate, cu toții ne-am pus sã facem o lege bunã, nu veniți cu indeciziunea și cu vagul zicînd cã vã declarați incapabil de a hotãri ceva bine lãmurit. Onor. domn Costinescu este mai capabil decît fiecare din noi ca sã facã aceastã enumeratiune, cãci Domnia sa a fost cîtiva ani d-a rîndul raportor general al bugetului, l-are viu în imaginațiunea sa și, prin urmare, n-are decît sã caute sã vazã și sã ne arate unde trebuie sã fie cumul. De exemplu, sã permitã cumulul la corpul profesoral în provincie, iar nu în București, fiindcã deja capitala are atita atracțiune încît vedem, la cea întii ocaziune, profesorii din provincie cã fac demersuri ca sã vinã în București. În provincie aș permite cumulul, mai cu seamã cã acolo nu se gãsesc alte distracțiuni. Eu aș merge chiar pînã a da la Universitatea de Iași lefi mai mari; avantaje mai mari profesorilor cari au curagiul, energia, devotamentul sã rãmînã în provincie, unde viața este mai grea; dar în București nu aș permite cumulul, fiindcã aș face încã un rãu: aș sili aglomerarea talentelor aci. Cînd zic aceasta, poate cã-mi veți imputa un spirit de provincialism; însă pentru mine este un articol de credință ca sã ridic Universitatea de Iași, dacã aș putea sã o fac mai bunã chiar decît cea din București, fiindcã ea este sentinela românismului față în față de facultatea de Cernãuți.

Așadar voiește domnul Costinescu sã facã ceva pentru Universitatea de Iași? Vinã Domnia sa cu un proiect de lege special prin care sã dãm chiar cumulul la Universitatea de Iași; dar astãzi sã ne ținem strict de misiunea ce și-a luat și guvernul și majoritatea și minoritatea, ca sã dea țarei o bunã lege a cumulului, lege cu care fiecare deputat, cînd se va întoarce dupã trei luni de sesiune, are sã zicã: Am votat legea cumulului, este destul. Aceastã lege va ierta toate slãbiciunile noastre; va fi destul pentru cei cari au intrat în aceastã Camerã ca sã aibã cu ce sã se glorifice.

Dupã lungile rãzbele cari au ținut pînã la 1815, și știți cite rele produce rezelul, cît corupe moravurile, Germania era fericitã cã și-a cîștigat independința, cã a respins pe Corsul*, dar cu toate acestea și acolo mai mult decît la noi a venit abuzul cumulului. Apoi știe onor. domn Costinescu cine a pregãtit pe Germania pentru marele rol care l-a jucat mai în urmã chiar pe tãrimul științei? A fost acea asociațiune de tineri care se numea *Tugendbund*. Aceastã asociațiune a tineretului german a pregãtit marea putere și marea glorie a Germaniei. Ei bine, eu aș dori ca tinerimea noastrã, cu iluziunile sale, cu independența sa, cu moralitatea sa, sã facã alianța virtuței, sã facã alianța caracterelor, adicã sã formeze caractere în aceastã țarã, ceea ce din nenorocire ne lipsește. Aci cari simt necesitatea unei asemenea asociațiuni sã înceapã a arãta caracter în aceastã cestiune și cu acel caracter sã taie pînã la os, pînã la mãduvã cangrena care se numește cangrena cumulului¹⁰. (*Aplauze.*)

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 53, p. 841, col. 3— p. 843, col. 3; p. 844, col. 3; nr. 54, p. 856, col. 3— p. 857, col. 3; p. 877, col. 2— p. 878, col. 3.

* Corsicanul (Napoleon I).

¹ Gr. Vulturescu.

² Take Ionescu la vremea aceea era ziarist, avocat și deputat.

³ După K. a luat cuvîntul I. Cimpineanu, ministrul de externe, care a spus că proiectul a venit din partea majorității parlamentare. K. a replicat: „N-a fost majoritate și minoritate, ci unanimitate”. I. C. a continuat spunînd că, în ciuda insultelor ce i se aduceau zilnic, această majoritate „a voit să creieze cel mai mare control”. K. a adăugat: „Îi face mare onoare aceasta”. Îl atacase apoi pe K. pentru comparația dintre 2 mai și micile lovituri de stat cotidiene care se operau în momentul acela și declarase că guvernul suportă paralela între realizările lui K. de odinioară și cele ale sale. K. a replicat sarcastic: „Oricînd vei voi, domnule Cîmpinene!”

În ședința din 12 februarie se votase articolul I al legii în formularea lui I. G. Poenaru Bordea, care preciza că nimeni nu poate deține mai mult de o funcție retribuită la stat (prin care se înțelegea și județul, comuna sau stabilimentele publice puse sub controlul statului). Printre cei 89 de votanți ai articolului se număraseră și K.

⁴ Articolul 2 al proiectului stabilea excepțiile de la articolul 1. Funcțiile cumulate trebuiau să fie similare, să nu ceară prezența simultană și să nu presupună controlul reciproc. Excepțiile priveau profesiunile libere (artiști, profesori, avocați). Gr. Constantinescu venise cu un amendament prin care cerea ca profesorii care ar fi ocupat o funcție într-un minister oarecare să-și poată pune suplinitori la catedră. T. Cămărășescu depusese un amendament prin care puteau fi cumularzi: profesorii Facultății de medicină (cu posturi la spitale sau la Consiliul sanitar superior), militarii (profesori la Școala militară), inginerii (la școlile de specialitate). Misiunile în străinătate nu se considerau cumul.

E. Costinescu, văzînd cîte excepții se preconizau, spusese că legea „va cădea singură în desuetudine”, combaterea cumulului rămînd simplă vorbă goală. El propusese următorul amendament: profesorii și toți cei ce exersau profesiuni liberale puteau îndeplini și funcția de ministru, director în minister, membru în Consiliul de instrucțiune, Consiliul sanitar, consiliile tehnice speciale.

⁵ Louis Marie de Lahaye, viconte de Cormenin (1788—1868), publicist și om politic.

⁶ Cf. E. Otetelișanu, *În memoria lui Ștefan C. Hepites ((1851—1922), creatorul și primul director al Institutului meteorologic din România (1884—1908). Viața și activitatea sa*, București, 1922.

⁷ Achille Léon Victor, duce de Broglie (1785—1875), ministru al lui Louis Philippe, președinte al Consiliului de Miniștri (1835—1836); fiul său, Albert (1821—1901), șef al opoziției monarhice în timpul celei de a III-a Republici, președinte al Consiliului de Miniștri (1873—1874, 1877).

⁸ Bernard Pierre Magnan (1791—1865), mareșal, participant la lovitura de stat de la 2 decembrie 1851.

⁹ Jean Baptiste Philibert Vaillant (1790—1872), mareșal, ministru de război în 1854.

¹⁰ La sfîrșitul ședinței a luat cuvîntul I. C. Brătianu, care înțepîndu-l pe K. a spus că nu era un exemplu potrivit Cormenin, căci fusese „unul din stîlpii regimului lui Ludovic Filip”. Negase apoi că cineva în țara noastră s-ar fi îmbogățit din cumul și-i ceruse lui K. să dea nume. Acesta a replicat: „Sînt prea bine crescut ca să spun nume”.

Intervenție la proiectul de lege privind cumpărarea de semințe de plante și cereale în străinătate, în vederea ameliorării soiurilor autohtone *

Domnilor, nu înțeleg, după ce s-a propus contra voinței noastre a se prelungi ședința spre a continua cu discuțiunea acestui proiect de lege¹, ca peste o jumătate oră să se ceară închiderea discuțiunii. Domnul ministru al domeniilor a vidat o cesțiune personală cu domnul Cărp, dar nu a vorbit în cesțiune. Onorab. domn Romanescu asemenea a vorbit din punctul Domniei sale de vedere. Nu cred că dumneavoastră vă puteți declara că sinteți luminați pentru că 2 sau 3 domni v-au spus propria lor

* Ședința din 14 februarie 1885.

experiență, că țara aceasta are 2 grade geografice de longitudine, uitînd că agricultura la noi în fiecare județ este alta. Dumneavoastră încă n-ați uzat de cărțile de liber parcurs care vi s-au dat, ca să vedeți și țara de dincolo. Noi venim regulat de acolo în tot anul și mulți din dumneavoastră nici sorbitul Milcovului nu-l cunoașteți.

Domnilor, noi nu sîntem încă luminați și dacă veți zice că sîntem luminați dați-mi voie atunci să vă spun că veți imita pe acel englez care, ajungînd la hotarele Spaniei în orașul Bilbao, a scos capul pe fereastra diligenței și văzînd o femeie cu părul galben a zis că toate femeile spaniole sînt cu părul galben.

Domnilor, cestiunea aceasta este foarte importantă, căci agricultura este mama care îngrijește pe toți; lăsați dar să mai vorbească și alții, și mai ales proprietarii din Moldova, fără să ne punem pe tărîmul politicei, căci nici domnul Marghiloman, care v-a declarat că a imitat agricultura din Moldova, nici domnul Cozadini, nici ceilalți nu s-au pus pe acest tărîm, ei numai domnul Carp a făcut niște trăsături de spirit, dar nu o *charge*. Trebuie dar să ne lăsați să zicem și noi cuvîntul nostru.

Vă declar mai dinainte, domnilor, că am ascultat cu multă atențiune pe domnul Stolojan și-l dezvinovățesc de contradicțiunea în care s-a aruncat. (*Înteruperi.*)

Eu voi a propune un amendament la acest articol, și dacă dumneavoastră veți închide acum discuțiunea să nu credeți că veți scăpa de ceea ce am să zic, fiindcă mine vom veni ori cu un amendament, sau cu o interpelare în privința aceasta.

Vă rog dar, tocmai pentru că ați prelungit ședința, să ne lăsați a vorbi și noi.

Se pune la vot închiderea discuțiunii și se respinge.

Domnii mei, greșala cea mai mare este că nu s-a studiat îndeustul, că nu cunoaștem adevărata situațiune a relelor agriculturii. Nu pot tăgădui guvernului dreptul și datoria chiar ca să aducă semințe bune, decît [î]i tăgăduiesc largheța care o face ca să aducă semințe de un milion, căci acele semințe n-au să producă nimic.

Domnul Brătianu v-a citat o parte din studiile asupra semințelor și încercărilor făcute în Franția; le-am citit și eu, este o serie de articole publicate în jurnalul franțuzesc „Le Temps” și tocmai acele studii vin în ajutorul nostru.

Domnilor, foarte bine domnul Romanescu a dovedit că pînă astăzi nu se știe care este grîul cel mai producător și are să treacă multă vreme pînă se va ști. Nu este destul a spune că sămînța este bună, trebuia a se studia și terenul.

Ați văzut că onor. domn Cozadini a spus că se căiește că a adus porumbul portocaliu și cincuantin și l-a dat țăranilor, pentru că le-a adus nenorocirea.

Dacă pentru porumb Domnia sa v-a arătat aceasta, cu atît mai mult poate fi pentru grîu.

În adevăr, domnilor, se aduce porumb portocaliu, se dă țăranilor și ei [î] seamănă la finele lui mai; apoi cum voîți ca acel porumb să se facă bun? Dar pe malul Prutului, în județul Fălciu, în Bîrlad și chiar aproape de Galați este porumb cincuantin și bun de minune. Proprietarii cari au semănat porumb cincuantin și portocaliu chiar anul a-

cesta n-au să se teamă că el are să iasă stricat. Fiindcă toți zic că sînt agricultori, permiteți-mi să zic și eu că sînt agricultor, fiindcă moșia mea părintească n-am dat-o în arendă, ci o caut chiar eu.

Domnilor, porumbul cincuantin și portocaliu l-a adus mai întii în țară senatorul Constandache; pe urmă eu, și eu am dat lui Dumitru Anghel, un mare agricultor, care îl ține pînă în momentul de față; ei bine, porumbul meu este uscat, tare ca glonțul; cu toate acestea nu sfătuiesc pe toți ca în toate părțile să pună acest porumb.

Asemenea în privința grîului, domnul Romanescu v-a spus cum că este grîu arnăut. Eu din tinerețele mele, și tatăl meu asemenea, n-am cultivat decît grîu arnăut, dar acest grîu cere pămînt tare și de cîtiva ani nu mai prosperă la noi. În Dobrogea însă veți vedea grîul arnăut de-a lungul mării de o frumusețe rară; acolo se produce un grîu așa de frumos ca și orezul, dar ceva mai galben. Dacă guvernul ar lua grîul arnăut de acolo și l-ar duce în Țara Românească n-ar face nimic.

Nenorocirea, domnilor, este că dumneavoastră n-ați avut pînă acum cartele libere ca să mergeți în țară și să vedeți diferitele locuri; dar acum cînd le aveți vă rog să veniți în Moldova, dar mai întii să vizitați școala de la Pantelimon de aici². De mai înainte declar că nu fac nici o critică, ci din contra zic că domnul Aurelian cu revista sa agronomă³ a făcut cele mai mari servicii, în teorie, iar ca practică n-a produs nimic. Este păcat să cheltuim atîtea mii de lei pe an pentru școala de la Herăstrău, căci numai școală nu avem. Bine a caracterizat-o însuși domnul ministru adineaori cînd a zis că un individ care nu se pricepea la nimic și pe care l-a gonit Domnia sa s-a dus ca profesor la școala Pantelimon.

Domnilor, în Moldova, chiar cele mai proaste moșii din județele Dorohoi, Botoșani, Suceava, Neamțu, Roman și Bacău și partea din Focșani bat sute de școale ca cea de la Pantelimon; vă rog să vă duceți să vedeți moșia actualului ministru de finanțe⁴; acolo se face o agricultură care poate rivaliza cu agricultura lui Jambleau; duceți-vă la moșia domnului Cozadini și veți rămînea în admirațiune. Întrebați pe domnul Urzică⁵ să vă spună cum se lucrează moșia Zvoriștea a lui Moruzi.

Sînt, domnilor, proprietari cari au grîu așa de bun încît vînd neguțătorilor din țară numai după firmă că este al cutăruia sau cutăruia, fără să-l mai cerceteze; și aceasta pentru că acei proprietari dau mare îngrijire grîului; singuri stau la cuimit și curățit ca să iasă bun; și cum în Olt sînt proprietari cari au rimători foarte apreciați pe piețele din Steinbruch și Pesta, asemenea este și cu grîul acesta în Moldova. Astfel este proprietarul Grigore Kogălniceanu, care-și treieră grîul cu lumină electrică; el a cultivat grîu de Tisa, l-a popularizat aci în țară și azi se cumpără în Svitiera cu vagonul închis, destul numai a se ști că este grîu de a lui Kogălniceanu, și ca el sînt alții mai mulți. Va să zică, iată că nu este neapărat trebuință a se aduce sămîntă străină și bine s-a zis în proiect ca să se cumpere sămîntă străină și din țară. Eu mă unesc cu onor. domn Locusteanu cînd zice că țărani nu au sămîntă. În adevăr n-au sămîntă, dar ia să vedem ce sămîntă se le dăm? Să dăm țăranului sămîntă străină, lui care ară tirziu și rău? Apoi ar fi tocmai cum a zis domnul Carp, a da mărgăritar... știți cui. Vedeți dar, domnilor, că trebuie să ne gîndim ce grîu trebuie dat țăranului. Dar pentru aceasta nu trebuie să aducem grîu din străinătate, de cali-

tate bună și frumoasă, care încă n-a fost încercat în țară la noi. Înțeleg asemenea sămînță să o dați bunăoară domnului Marghiloman, domnului Cozadini și mie, care avem mijloace să facem experiențe; și eu mă țin de mai multe zile de domnul Marghiloman ca să-mi dea cîtiva saci de sămînță de cînepă de Bolonia, ca să o semăn la moșie la mine.

Domnilor, sandromirca este unul din grînele cele mai roditoare; că s-a adus în țară de Iorgu Radu și de mine la 1860; și cîtiva ani a mers bine, însă în anul trecut imputernicitul meu la moșie a semănat-o cam tîrziu și din această cauză a ieșit cam tăciunoasă. Întîlnindu-mă cu domnul ministru al domeniilor într-o zi cînd venea de la moșie, mi-a spus că Domnia sa cultivă grîu bătrîn și că a ieșit foarte bun; atunci i-am zis să-mi dea și mie vreo trei chile și Domnia sa a avut bunăvoință de a-mi da; eu le-am trimis la moșie, l-am curățit, căci avea puțină neghină, l-am semănat și am făcut un grîu de minune. Iată dar că din grînele noastre cele mai vechi, dacă le cultivăm și îngrijim bine, facem grînele cele mai bune.

Prin urmăre, domnilor, eu conchid și zic că agricultura trebuie îndreptată, dar nu prin paliative*. În Francia, în Germania, agricultorii sînt înspăimîntați de invaziunea grînelor americane, mai ales, și au luat măsuri de a procedea** cultura națională punînd taxe mari la import pe grînele străine. Dar s-a întîmplat un lucru, că a venit clasa uvrierilor care nu face agricultură și a zis: De ce ați pus taxe pe grînele cari se importă și ne-ați scumpit pinea? Ceea ce a făcut ca această cestiune să vină în Parlamentul francez, și nu știu dacă s-a tranșat. În Francia, domnilor, sînt societăți de agricultori, este Cameră de comerț, cari toate se consultă și li se ia avizul în asemenea cestiuni și faptul este că în Francia au venit unii și au zis: Ce ne amăgiți pe noi cu taxe de un franc și doi pentru grînele ce intră în țară? Agriculturii franceze-i trebuie alt ajutor; și s-au făcut propuneri a se desființa impozitul funciar. Ei bine, domnilor, cînd eu văd că în Francia, unde este bogăție și industrie mare și tot se crede că este trebuință a se ajuta agricultura, mă întristez cînd văd că noi venim să dăm ca ajutor agriculturii niște semințe, iar pe de altă parte venim cu un proiect ca să sporim impozitul funciar. Cu toate acestea felicit pe domnul prim-ministru, care adineaori a venit și a zis că va căuta să scadă tarifele drumului de fier. Iată o înlesnire; dar nu este destul numai atît, trebuie să facem mai mult.

În ceea ce privește cestiunea schimbării ministerului, aceea o voi trata altă dată. Acum voi zice numai că domnul ministru al domeniilor⁶ cînd s-a hotărît să primească ministerul a fost dator să primească și programul.

Așadar iată opiniunea mea. În starea în care se află țara, în starea strîmtoată în care se află agricultura, în dorința ce o avem ca sămînța pe care o vom aduce să producă o altă sămînță, să aducem sămînță într-o cîtățime mai mică și să o distribuim acelor agricultori cari ar voi să se servească de dînsa. Dacă ea va ieși bună, atunci negreșit că vor cere și alții...

Domnul Al. Șendrea: Astfel este și proiectul de lege.

* Paliative?

** Citește: proteje!

Și restul pînă la suma de un milion să se întrebuințeze în îmbunătățirea învățămîntului agricol, făcîndu-se școale regionale, practice, și atunci fiecare proprietar va rîde cînd va vedea pe directorii școalelor de agricultură făcînd o agricultură rea.

Negreșit că, dacă veți pune școala de agricultură de la Herăstrău alături de moșia domnului Cozadini, nu va trăi nici o jumătate de an.

Onor. domnul ministru de finanțe are aceeași opinie ca a mea. Mă mir că în Consiliul de Miniștri n-a căutat de a face să prevaleze opinia Domniei sale. De ar fi fost prezinte, ne-ar fi putut spune cum un domn senator vizitînd școala de agricultură a găsit acolo trei oi oficioase și două vaci sterpe.

Rog dar pe domnul ministru că atunci cînd va veni cu bugetul să ne prezinte această sistemă.

Eu propun că cifra aceasta să se ridice la 200 de mii de lei, care să se întrebuințeze pentru cumpărare de semințe, iar milionul să se afecteze pentru școale agricole și pentru dare de prime, atît agriculturilor mari, cît și celor mici cari se vor constata că produc bine, și la agricultorii cei mici să li se dea mai ales instrumente agricole, pluguri.

Vedeți, domnilor, în Dobrogea, și aci nu vă voi cita o țară civilizată, ci o țară încă barbară, cu turci și tătari, acolo a venit un comerciant de acum trei ani și a deschis depozite la Cernavodă, la Tulcea, și în toți anii aduce cîte 1000 pînă la 1500 pluguri, din cari pînă la sfîrșitul anului nu-i rămîne unul nevîndut. Și cine cumpără acele pluguri de fier? Turcii; cari au de obicei să are nu ca la noi, dar adînc de 30 de centimetre. În anul dîntii seamănă grîu, în al doilea orz și apoi în anul al treilea pune inul cu un fel de extirpator care are 5 dinți și astfel fac agricultura foarte bună. Tot asemenea lucrează și creștinii, toți au vite frumoase și se bat satele ca să aibă un taur frumos.

Iată, domnilor, ceea ce trebuie să facă domnul ministru, iar nu să meargă să cumpere sămînță.

Cînd veți avea sămînță să aveți și școale, și cînd acele școale vor lucra bine și vor produce mult, atunci va merge țaranul și va cumpăra sămînță de la școale; el va întreba în ce pămînt trebuie a se pune aceea sămînță și școala va ști să-i spună. Dar să aducem numai sămînță ca să dăm țaranilor și cînd ei ar întreba în ce pămînt să se pună nu știm ce să-i răspundem, atunci nu am făcut nimic.

De aceea, fiindcă se crede că este de trebuință a se cumpăra sămînța, eu voi propune un amendament prin care voi cere ca sămînța ce se va cumpăra să se dea numai la cultivatorii cei mici cari vor avea trebuință și pentru aceasta să nu se cheltuiască mai mult de 200 000 lei⁷.

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 56. p. 903, col. 3— p. 905, col. 3.

NOTE

⁷ Proiectul prevedea cumpărarea de semințe din străinătate, din spații geografice avînd condiții climatice asemănătoare cu ale noastre. Dacă în țară ar fi existat deja persoane care să aibă sămînță străină disponibilă, acestea erau preferate la cumpărare. Cantitatea maximă acordată unei persoane era de 10 000 kg de sămînță. Plata se făcea cu bani gheață sau în rîstimp de un an cu o dobîndă de 5%. Ministerul Agriculturii avea la dispoziție pentru achitarea semîntelor un milion de lei.

² Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 262 și urm.; partea a IV-a, p. 346, nota 2.

³ P. S. Aurelian a scos în 1873 „Economia națională”. Vezi și culegerea de studii *Terra nostra. Schițe economice asupra României*, București, 1880.

⁴ G. Leca.

⁵ G. Urzică, acum deputat, fusese vechil la moșia Zvořiștea a lui Al. C. Moruzi, apoi secretar al acestuia. Din păcate, cînd se rostea discursul moșia aparținea urmașilor stabiliți în Grecia, în speță lui Al. Zaimis, nepot de fiică al lui Al. C. Moruzi (care murise în 1873), și era administrată în mod discutabil de Oscar Catargi. Pentru perioada de prosperitate a domeniului din anii 1857—1862, vezi I. Ionescu de la Brad, *Agricultura română din județul Dorohoi*, București, 1866, ca și *Arhiva Moruzi*, mss la Institutul de istorie „N. Iorga” — unde există rapoarte ale vechililor, între care și ale lui Gh. Urzică, adresate lui Al. C. Moruzi.

⁶ Ministrul domeniilor era An. Stolojan. Acesta spusese că proiectul aparținea predecesorului său, deci nu făcea parte din „programul” lui. P. P. Carp îi observase batjocoritor că opoziția nu va încerca să-l răstoarne, dar s-ar putea ca propriul său președinte de consiliu, I. C. Brătianu, să-l înlocuiască după cîteva luni. Era o aluzie evidentă la sistemul dictatorial practicat de șeful guvernului, pe care îl vestejise și K. în sesiunea precedentă (vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea a II-a, *passim*). Evident că deseale schimbări de titulari la diferitele ministere nu puteau constitui un motiv pentru întreruperea activității acestora sau pentru declinarea răspunderii în ceea ce privește activitatea de ansamblu a ministerului.

Proiectul a fost votat cu 86 de voturi pentru și 42 împotriva. Înainte însă 15 deputați ceruseră vot secret. Restul se opuseseră și K. asociindu-se majorității ceruse totuși „să se constate cel puțin prin apel nominal cine sînt acei 15 deputați cari cer votul secret”.

K. propusese apoi următorul amendament: „Articolul I. Pentru a stimula îmbunătățirea producțiilor agriculturii se pune la dispozițiunea guvernului suma de 200 000 lei; aceasta spre a servi la cumpărarea de semințe alese de cereale și de plante furajere și în răsplătirea prin prime a cultivatorilor mari și mici cari se vor distinge prin cultura lor și îmbunătățirea semințelor produse prin aceste culturi”. Motivîndu-l, el spusese: „Domnilor, eu nu fac deloc o chestiune de 200 000 de lei, dar dacă voiți și pînă la un milion tot pentru agricultor dau, însă atunci să fie și pentru cumpărare de tauri pentru îmbunătățirea vitelor”.

N. Voinov se ridicase împotriva amendamentului insinuid că K. acuză pe proprietarii mici că fac agricultură proastă. K. i-a replicat: „Și eu și domnul Cozadini am zis ieri că nu sîntem pentru a se cumpăra semințe străine și a se da țaranilor, cari cultivă rău, ci să se acorde guvernului 200 000 lei cu care să cumpere semințe din străinătate și să le împartă pe la școlile de agricultură și pe la agricultorii cari ar voi să dea o dezvoltare mai întinsă agriculturii”.

K. și-a retras amendamentul; a depus însă un altul la articolul al II-lea, care prevedea ca fiecărui agricultor să i se dea cîte 10 000 kg de sîmînță. El a cerut reducerea cantității la 2000 kg, ceea ce Adunarea a acceptat.

Proiectul în totalitate a fost primit cu 73 de voturi pentru și patru împotriva.

*Discurs asupra portofoliului Adunării, întrunită între 15 februarie și 20 martie în sesiune extraordinară **

Domnii mei, sesiunea noastră ordinară s-a împlinit astăzi; ieri ați auzit că s-a citit decretul prin care s-a prelungit această sesiune, în mod extraordinar, numai pînă la 20 martie. A se mai prelungi sesiunea extraordinară pentru mai departe, eu nu o cred pentru că tot atuncea vin și sărbătorile Paștilor.

De aceea înainte de a se închide această sesiune extraordinară eu doresc și cred că toți dumneavoastră, fără deosebire de partid, vă veți uni cu mine ca să ne rostim în ceea ce privește interesele noastre economice și comerciale și mai cu seamă în privința acelor neajunsuri care sînt rezultatul neaplicării sincere a convențiunilor comerciale care le avem încheiate cu statele limitrofe.

* Ședința din 15 februarie 1885.

Domnilor, nu voiesc să dezvolt acum această interpelare, dar doresc să arăt, în câteva cuvinte numai, imprudenta ei; căci cînd vedem că astăzi în Europa este un fel de *steeple chase*, o alergare de întrecere din partea tuturilor statelor, care de care să adopte mai curînd sistemul cel mai protecționist și acel sistem se întinde mai cu seamă asupra grînelor și asupra vitelor.

Dacă țări ca Franța și Germania se întrec întru a protege producțiunile solului lor, cu atît mai mult este de datorია noastră să facem și noi tot așa; de aceea trebuie să ne îngrijim toți de asemenea cestiuni și să arătăm guvernului cum înțelegem noi că trebuie să fie protejate și interesele noastre agricole și economice față cu măsurile ce se iau în țările străine.

În vederea acestora dar, [i]mi permit să anunț următoarele două interpelări.

Iată întîia interpelare :

„Întreb respectuos pe domnul președinte al consiliului să binevoiască a spune Camerei dacă nu crede că timpul a sosit spre a se arăta unde stau tratările ce de mai mult de trei ani se urmăresc cu guvernul austro-ungar pentru deschiderea granițelor sale vitelor noastre și produselor lor.

Asemenea dacă guvernul român mai are certitudinea că, măcar în ultimul an al duratei convențiunei comerciale încheiată cu Austro-Ungaria, această putere în privința comerțului nostru de vite va îndeplini obligațiunile sale către România, precum țara noastră a păzit și păzește cu sintenie toate obligațiunile sale către guvernul austro-ungar. Iar dacă domnul prim-ministru nu mai are această iluziune, nu crede Domnia sa că este timpul să-și ție promisiunea făcută Camerei, adică, că vîzîndu-și toate stăruințele înzădărnice va veni înaintea reprezentățiunei naționale și ne va arăta starea lucrurilor în tot adevărul lor?”

A doua interpelare este în privința taxelor ce guvernul austro-ungar, ca represalii în contra Franciei și a Germaniei, amenință să pună asupra grîului nostru.

Iată și a doua interpelare :

„Întreb pe domnul ministru al afacerilor străine dacă are cunoștința de declarațiunea următoare făcută în Dieta de la Pesta de către ministrul de comerț al Ungariei :

«Este natural ca, atunci cînd un stat acceptă un sistem pronunțat de protecționism, statul imediat limitrof ar face o mare greșală dacă el din parte-i ar voi să ignoreze aceasta. În fața acestei situațiuni, este necesar de îndată ca Austro-Ungaria, urmînd exemplului Franciei și Germaniei, să adopte aceeași linie de urmare și aceleași taxe cu care alte state vor lovi importățiunea materiilor noastre brute să le aplice materiilor brute cari vor intra la noi de la răsărit.

Pentru astăzi, la interpelarea făcută, declar scurt și lămurit că guvernul unguresc s-a și ocupat de această cestiune și a și înaintat pasurile cuvenite pentru suirea taxelor; eu sper că nu va mai trece mult timp pînă cînd eu voi depune pe biuroul Camerei corespunzătoarele proiecte ale guvernului ».

În fața acestei declarațiuni a guvernului unguresc, care, pe lîngă atîtea greutăți și împiedicări ce face produselor noastre care se exportă în Austro-Ungaria, le amenință acum și cu noi taxe, întreb pe domnul ministru să ne spună ce măsuri crede Domnia sa că trebuie a se lua

spre a se apăra interesele noastre economice și comerciale de noile sarcini cu care ministerul din Pesta voiește a le lovi”.

Domnilor, eu vă declar categoric că în cestiunea aceasta înțeleg să uez de dreptul care mi-l dă regulamentul Camerei și Constituțiunea.

Onor. domn Disescu a făcut o interpelare identică într-un coprins mai scurt, mai limitat și după înțelegerea ce a avut cu domnul ministru de externe s-a hotărît ca cestiunea să se trateze în această Cameră în ziua de miercuri. Declar că, dacă domnul Disescu va mai consimți la o nouă amânare, eu [i]mi însușesc de pe acum și interpelarea Domniei sale și că în acea zi eu nu voi mai da o nouă amânare; o declar conform cu Constituțiunea și cu regulamentul nostru ¹.

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiu-
toare”, 1884/1885, nr. 57, p. 909,
col. 3 — p. 910, col. 2.

NOTE

¹ Vezi infra p. 137.

*Intervenții la discutarea proiectului „pentru modificarea legii sanitare în vigoare” **

Mai întâi regret că domnul Fleva ¹ nu este aci, ca să-i exprim respectuos recunoștința mea că în fine s-a hotărît, cel puțin pînă acum, să primească această lege și o spun aceasta cu oarecare amărăciune, căci legea a fost lucrată de un consiliu compus din medicii cei mai buni, s-a consultat în urmă toată presa medicală, toți medicii din țară, și apoi a venit în Cameră, unde domnul Fleva și domnul Lățeșcu au combătut-o în mod teribil și au făcut de a căzut. Acum dar nu am decît să-i exprim recunoștința mea, dar totodată și o mică imputare, să-i spun că pe sufletul Domniei sale să stea toți acei cari s-au scoborit în pămînt ori s-au urcat în cer din cauza lipsei unei asistențe medicale. (*Ilaritate.*)

Domnilor, această lege vine și îndreaptă mai multe defecte ale legislațiunii actuale. Nu voi intra în amănunțuni, dar ideia principală este cum că sănătatea mai nainte de toate este un serviciu de stat, și dinaintea necesității ce avem ca să sporim populațiunea țării noastre nu mai încapă cestiune de centralizare sau descentralizare. (*Aplauze.*)

Așadar, domnilor, venind acum la organizarea consiliului medical, sînt cu totul de opiniunea onor. domn Nicolae Ionescu, întrucît se atinge ca să introducă și inspectorii generali. În adevăr, inspectorii vor duce în consiliul superior relele constatate, căci ei sînt neconținut în inspecțiune, pe cînd medicii aceia mari numai o dată merg pe an și încă cu foarte mare greutate vom putea să-i trimitem, au să fie baronii științei ...

Domnul N. Nicorescu: Insuși membrii consiliului sînt inspectorii, nu sînt alții.

* Ședințele din: 16, 18, 19, 21 și 22 februarie 1885.

Apoi rău; ar fi bine să se facă unul sau doi inspector anume... (*Înteruperă.*) Domnilor, cine sînt acești membri ai consiliului? Sînt medicii cei mai însemnați, oameni cari și-au făcut proba, aceștia sînt profesori, aceștia au clientela lor! Prin urmare, cu cea mai mare greutate vom putea să-i trimitem în inspecțiuni. Eu am fost ministru de interne și știu aceasta; ministrul are totdeauna nevoie să-i trimeată, cum are nevoie să trimită și pe veterinari. De aceea zic să fie unul sau doi anume care să meargă să facă inspecțiune în tot momentul, iar ceilalți să meargă o dată pe an, cum fac și medicii inspectori generali de armată: cu vrutul, cu nevrutul se due o dată pe an și fac inspecțiunea.

Bine s-a făcut dar de s-a înmulțit numărul membrilor în consiliu, dar eu tot am să viu la stat și să propun unul sau doi inspectori care să fie la dispozițiunea Consiliului general superior sanitar și a ministrului de interne și ei să facă parte din Consiliul general superior sanitar.

În cît se atinge de un membru de farmacie chimist, iarăși sînt pentru admiterea lui, căci e de trebuință. Dar mă rostesc cu totul, ca și domnul Fleva, în contra amalgamărei veterinarilor cu medicii. Mai întii este știut aceasta, că este un fel de gelozie, este un fel de nemulțumire între dînșii și ce ar face acel veterinar singur între ceilalți medici? Chiar la împărțirea inspecțiunii ar fi o ceartă.

Pentru ce voiți dumneavoastră ca medicii să aibă între ei pe reprezentantul veterinar? Pentru vite? Dar nu au nevoie de aceasta, căci între clienții dumnealor vor găsi de ajuns. (*Haritate.*) Să lăsăm dar pe consiliul medical cum este în legea de față și să-l întărim.

A zis onor. domn Ionescu că noi am intrat în concertul european prin epizootie; așa este, din nenorocire, și de aceea trebuie să ne ocupăm foarte mult de acest serviciu. Europa se interesează prea puțin de sporirea populațiunii noastre, de serviciul medical uman — ba unii poate că ar dori altminteri decît dorim noi —, dar se interesează foarte mult de serviciul sanitar privitor la vite și, prin urmare, pentru ca să fie ferită țara din acest punct de vedere trebuie ca serviciul veterinar să fie cu multă autoritate, și adresez d-aci din Cameră și de afară din Cameră o rugăminte iarăși respectuoasă domnilor veterinari, să nu facă ceea ce Talleyrand numea *trop de zèle*; căci mulți din dumnealor așa fac, de multe ori califică boalele de epizootie fără să fie tocmai epizootie și dumneavoastră trebuie să știți că fiecare caz de epizootie care se declară este un argument mai mult la onorabilii noștri vecini ca să aplice convențiunea cu acea fidelitate cu care știți că o aplică în contra noastră.

Așadar, să organizăm cît se poate mai bine serviciul veterinar, dar aș ruga pe domnul ministru de interne să binevoiască a interveni cu puterea sa ca din partea autorității superioare să se exerciteze un control mai mare asupra acelor veterinari care sînt la fața locului și cari, ori din lipsă de experiență, sau din zel prea mult, califică prea des boala de epizootie, fără să fie o epizootie*, ci altfel de boale. Domnii deputați de la Huși nu cred că mă vor dezminți cînd vă voi spune că niște vite cu totul slabe, neavînd cu ce să fie hrănite, au fost trimise în primăvară și au mîncat muguri de fag și toată lumea știe că acest mugur de fag mîncat de vite le dă un fel de boală care nu este epizootie. Cu toate acestea veterinarii au zis că este epizootie; țărani s-au opus și s-a calificat

* De fapt, epizootie înseamnă răspîndirea în masă a unei boli la animale și nu o boală anume.

opunerea lor chiar de revoltă, a intervenit chiar cu armată și s-au luat oamenii de la casele lor, s-au ținut vreo trei săptămîni de zile închiși și după trei săptămîni, cînd au mers înaintea juraților, au fost disculpați.

De aceea zic că să fim frași și leali și să arătăm totdeauna cînd este epizootie, să spunem că este epizootie; dar, cînd nu este, să nu dăm degeaba arme vecinilor noștri, cari pretind că în țară la noi boala de vite este permanentă, este locală, întocmai ca ciuma, ca holera în India, și închid granițele.

Termin, domnilor, rugîndu-vă să aprobați ca Consiliul superior sanitar să fie compus din oamenii cei mai capabili și rog pe domnul ministru ca acei membri care-l vor compune să fie luați din ilustrațiunile științei după toată fața României. Avem căi ferate în toate părțile și poate foarte bine să vină o ilustrațiune din Craiova, din Iași și alte orașe unde vor fi și ca să facem aceasta trebuie să hotărîm prin lege cu cîți membri poate să lucreze Consiliul superior sanitar. Dacă puneți 12 membri, atunci cu 7 să poată lucra și atunci vor putea și unii să facă inspecțiune cînd vor voi și alții vor putea să vină din Iași din Craiova sau din Galați, căci în aceste orașe, dacă nu și în altele, avem medici și este bine să luăm din toate părțile țării, cu atît mai mult că în țara aceasta nu s-a putut frămînta așa mult populațiunea, încît să se cunoască mai bine unii cu alții, și de aceea zic că e bine să se ia din toate părțile țării. Nu vor veni în toate zilele negreșit, vor veni o dată sau de două ori pe lună, dar aceasta nu va împiedica serviciul. Aceasta pentru compunerea Consiliului superior sanitar, iar cît pentru veterinari, să-i lăsăm cu totul la o parte, ca să-și facă treaba lor în comisiunea lor, căci, dacă-i punem aci, atunci mai bine să desființăm acel corp care-l au ei astăzi².

Pe marginea articolului 22.

Domnii mei, eu voi vota acest articol, însă cu o mică excepțiune, pe care o supun la bunăvoitoarea dumneavoastră atențiune.

În articol se zice că acest consiliu superior are să cerceteze diplomele date de universitățile străine. Pentru ce aceasta? Apoi cum se face astăzi? Astăzi este o facultate de medicină unde, vorbesc în teorie, nu fac nici o aluziune, unde este mai multă independență³. Consiliul universitar este compus din membri profesori independenți, permanenți; acest consiliu superior este un consiliu de administrațiune publică, atîrnă de ministrul de interne. Pentru ce să nu păstrăm starea actuală a lucrurilor? Cred că onor. domn raportor⁴ și toți ceilalți profesori vor ține să păstreze prestigiul universității; fiindcă altfel ce ar fi? Ar fi ca numai studenții care și-au făcut studiile în țară, numai aceia vor primi diploma de la facultate și toți ceilalți care au avut mijloace de a studia în străinătate și au venit cu diploma de la alte universități să-i supunem la o autoritate cu totul dependente de ministrul de interne. N-ar fi mai bine ca acei care vin din străinătate să fie examinați într-un mod succesiv, într-un an la Universitatea din Iași și în alt an la Universitatea din București? Numai așa cred eu că vom ridica prestigiul universitar și de aceea propun ștergerea acestui paragraf⁵.

La același articol, polemică cu N. Fleva și dr. Romniceanu.

Eu, domnilor, vă mărturisesc că cuvintele onor. domn Fleva⁶ m-au pus în mirare și-l rog să-mi ierte mirarea. Domnia sa și cu domnul Lătescu au fost cauza ca această lege să cadă la întâia discuțiune.

Atunci Domnia sa încălicase pe bidiviul descentralizării, și astăzi iată-l că se face centralist, deși nici acum, nici atunci nu a studiat cestiunea. Domnul prim-ministru v-a zis că, dacă Camera va respinge articolul acesta din legea sanitară, cel puțin să-l aibă în vedere la legea instrucțiunii publice. Vedeți dar că Domnia sa nu este sigur cum că Adunarea va primi articolul, dar cheamă atențiunea Domniilor voastre asupra unei necesități, examenul de stat, și vă rog să studiați bine cestiunea, pentru ca atunci când va veni legea instrucțiunii publice să-i dați o soluțiune, se înțelege de acord cu Domnia sa.

Însă când va fi vorba să ne ocupăm de examenul de stat avem să ne ocupăm numai de medici și numai de spițeri? Avem să ne ocupăm și de alți oameni, cari vin din străinătate cu diplome date de universități cari ne speculează dînd titluri cu ușurință, 500 franci și 6 luni de plimbare pe stradă... (*Aplauze.*)

Prin urmare, vedeți că nu cu ocaziunea unei legi speciale avem să ne rostim asupra unor asemenea cestiuni; mai dinainte însă vă declar că eu mă rostesc pentru examenul de stat; cine are să-l facă și cum aceasta este altă cestiune! Eu voi să asigur societatea și știința adevărată; nu voi să văd că au venit la noi ca savanți niște cavaleri de industrie.

Acum însă ce este? Onor. domn Fleva vine și zice: Prefer să dau consiliului superior compus de oameni savanți dreptul să se rostească. Așa este, dar Domnia sa trebuie să-și aducă aminte că capul acelor savanți este și capul administrațiunii și, prin urmare, dați în mină guvernului, ministrului de interne, [i] mai dați încă o putere, pe cînd noi căutăm să-i mai smulgem cîteva pene; și ce-i dați? [I] dați numai pe evrei?... Rog pe onor. domn prim-ministru să fie mai interesat în această discuțiune, deși eu discut numai în mod obiectiv...

Domnul dr. Romniceanu: Dumneavoastră voiți să treacă toți aceste examene?

Dar de la o vreme încoace nu vin mai toți spițerii cu diplome străine, din nenorocire? Rog pe domnul Romniceanu să-mi spună cari nu vin cu diplomă străină? Cum dar dumneavoastră cereți să fie examinați numai acei cari ar fi luat o diplomă a vreunei facultăți din țară?

Domnul dr. Romniceanu: Dar nu vă gîndiți la evreii cari ne-au năpădit?

Sînt de acord cu dumneavoastră și tocmai de aceea mă mir cum de nu voiți să admiteți ca să fie examinați și toți aceia cari vin cu diplome din străinătate.

Domnul dr. Romniceanu: Întrebați la facultatea de aici dacă nu am examinat și nu examinăm toate diplomele nemțești și grecești.

De ce nu lăsați atunci ca profesorii cari sînt și doctori, cei din București, ca și cei din Iași, să examineze?...

[I] mi pare rău că cu această ocaziune trebuie să ating iarăși o coardă deja învechită, dar care, deși veche, totuși văd că neconținut se agită de unii.

Domnilor, sub domnul Cuza se înființase numai pe hirtie Facultatea de medicină din Iași și ministrul de instrucțiune de pe atunci din Moldova, spre a putea inaugura cu o sărbătorire și mai mare deschidera facultății, s-a adresat și la Facultatea de medicină din București și la alte facultăți de medicină din străinătate și le-a rugat să trimită la Iași pe delegații lor, cari să asiste la această solemnitate națională.

Ei bine, pe cind Facultatea din Cluj și alte facultăți din Austro-Ungaria și Germania s-au grăbit a corespunde la invitarea ministrului din Moldova, Facultatea de medicină din București știți pe cine trimite? Trimite pe repausatul general Vlădoianu, care, deși un om foarte onorabil, dar numai delegatul facultății de medicină nu putea să fie și care vine cu căruța de poștă la Iași și se duce la domnul Cuza de stăruiește să nu se înființeze facultatea de medicină la Iași, pentru că prin aceasta va uicide Facultatea de medicină din București.

La această stăruință s-a unit și aceea a răposatului general Davila ⁷, care știți câtă mare trecere avea la vodă Cuza și care întotdeauna a fost contra Facultății de medicină de la Iași. Aceste stăruințe au reușit a face pe vodă Cuza a nu înființa acea facultate, ceea ce a și ocazionat demisia ministrului de instrucțiune publică de atunci.

Așadar, neconținut voiți să centralizați toate aci? Mai lăsați și Universității de Iași din drepturile ei. Cine oprește pe ministru ca, văzind că se fac abuzuri, că nu ascultă, să arate țării? Cum? Această țară, în fața abuzului ce i s-ar denunța, nu va avea și ea sentimentul datoriei pe care-l avem fiecare din noi, de a curma abuzul care s-ar face cu străinii? Așadar, pentru ce să faceți aceasta? Care este motivul? Să nu se facă abuzuri? Să prevedem sancțiuni prin lege; de acord cu dumneavoastră.

Recunosc că trebuie un examen de stat, dar pentru toate ramurile științei. Să nu fie decret cumpărat.

Nu s-a publicat că este un domn într-o universitate care vinde diploma de doctor în medicină? Nu ați auzit spuindu-se că se promite a se vinde cu 1000 de lei chiar și gradul de comandor al Legiunii de onoare? Dar diploma de doctor se poate cumpăra cu 500 de lei.

Lăsați acest articol; sînt de acord cu dumneavoastră. Deși opozițiune, însă vă promit tot concursul meu la această lege, care este fructul medicilor ca domnii Calenderu, Marcovici, Capsa. Vă dăm concursul nostru, dar lăsați-ne și nouă oarecari principii pe cari le credem că sînt bune.

Ziceți neconținut că sînt autoritar. Cu toate acestea, eu vă zic să nu dați în minile ministrului o asemenea lege. Domnul ministru actual ⁸ este foarte liberal, dar pot veni alții cari vor fi mai centralizatori.

Domnul dr. Romniceanu: Vă încredințez că nici un medic nu va urma pe ministrul acela pe care-l va vedea că calcă o lege.

Întrebați pe colegii dumneavoastră de la Consiliul medical superior dacă vreodată ministrul Kogălniceanu le-a cerut vreo nelegiuire.

Poate să fie medic care să urmeze pe un ministru și cunosc medic care a urmat voința ministrului.

Domnul N. Voinov: Mi-e teamă, căci nu sînt inamovibili.

Temeți-vă de unul din dumneavoastră care ar putea să urmeze pe ministru.

Eu, omul autoritar, cînd vă zic : Tăieți unghiile autoritarismului, trebuie ca dumneavoastră cei puri și puritani să vă pară bine de aceasta.

Așadar, vă rog să ștergeți aceasta și de mai înainte iau îndatorirea să recunoaștem necesitatea principiului că trebuie un examen de stat pentru toți cîți vin cu diplome străine. Să se primească numai cei ce vor înfățișa diplomile de bacalaureat, de licențiat și de doctorat, de acord cu dumneavoastră ?

Asupra articolului 25¹⁰.

Domnilor, vedeți că acest articol vine și pune pecetie la fricele pe cari mulți din noi le-au arătat față cu atotputernicia ce se dă domnului ministru de interne.

Închipuiți-vă, domnilor, că un român, oricare ar fi el, merge și învață în străinătate, cîștigă diploma și cînd vine în țară se supune la cele hotărîte prin legea de față, adică este examinat de un juriu format de profesorii de la facultățile îmbinate București și Iași, după aceea consiliul sanitar este chemat să se rostească dacă poate fi el liber să practice și, după ce reușește la toate aceste cercetări, tot nu este scăpat, că iată ce zice articolul 25 :

„Deciziunile Consiliului sanitar superior nu sînt executorii mai înainte d-a se aproba de ministrul de interne, care are dreptul d-a le admite sau refuza”.

Aceasta este coroana legii de față ; și rog pe domnul ministru de interne ca însuși Domnia sa să vie cu un amendament ca să ne liniștească pe toți.

Domnilor, s-a țipat în vremea veche neconținut contra autoritarismului ; dar vă rog să-mi arătați dacă în toate legile anterioare veți găsi dispozițiuni de felul acestei legi, în care nu e vorba de nimic alt decît de centralizare și iar centralizare. Viziriatul cel mai mare prin această lege se vede¹¹.

La articolul 29.

Domnii mei, eu aș propune o modificare mai serioasă. Întîi reclam că nici un medic care vine din nou să nu fie primit, nici în funcțiunile statului, nici în spitalele mari, nici medici de orașe etc., înainte de a-și fi dat osteneala să meargă a servi ca medic de plasă un an.

O voce : E în lege aceasta.

Ideea există, dar nu este deloc bine precizată, lasă portită la abuz. Al doilea, mai chem luarea-aminte a Domniilor voastre asupra unei omisiuni.

Sînt, domnilor, afară de spitalele statului și spitale întreținute de deosebite fundațiuni, și sînt unele foarte mari, precum este spitalul Madona Dudu din Craiova, Așezămintele brîncovenesti de aici, ai căror administratori pînă acum s-au pus alături cu statul ...

Domnii mei, permiteți-mi să fac o mică digresiune : cînd societatea civilă, cînd cetățenii toți, și cei bogați, și cei săraci, sînt zdrobiți sub sarcinile statului, multe din aceste așezăminte-și permit abuzurile cele mai mari, turpitudini chiar, în contra actelor ctitoresti.

Eu aș întreba : Nu este oare loc ca să ne ocupăm împreună cu guvernul, nu pentru ca să sfărîmăm actele ctitoresti, căci poate am da loc la

proces, dar precum guvernul numește chiar la societăți particulare comisari, controlori, precum supune socotelile lor la controlul Curței de conturi, nu este bine să supunem la o răspundere oarecare și pe acești domni cari-și dau socotelele ca în familie între dinșii și ce zice unul toți găsesse că e bine și se întrec a subscrie? Ba încă alții nu fac nici atât, nu au nici urmă de socoteli.

Domnilor, sînt monastiri cari s-au secularizat la 1864 și cari pe urmă într-un mod ascuns, prin un travaliu de cîrțiță, s-au sustras iarăși de la secularizare și, ca să arunce — cum se zice — pulbere în ochi, trimit pe vreun copil din familiile lor, pe vreun protejat, doi, trei, să învețe în țări străine și cu chipul acesta întrebunțează banii cum le place.

De aceea ar fi bine ca domnul prim-ministru să vie cu un proiect de lege prin care să întemeiem controlul statului asupra întrebunțării veniturilor, conform dorinței celor întru fericire pomeniți cititori.

O voce: E propus la Senat.

Este propus la Senat, dar stă pentru că sînt influențe . . .

Domnilor, lăsînd de o parte cercetarea abuzurilor, lăsînd de o parte cum că sînt fapte cari scandalizează pe fiecare din noi, eu cunosc persoane cari sînt în străinătate și iau de aci cîte 10 și 12 mii franci pe an. Cunosc alții cari s-au dus, cum se zice în Moldova, cu cățel și cu purcel și s-au așezat în mijlocul acestor stabilimente, în încăperile cari erau destinate pentru locuința săracilor.

Avem control pentru așezămintele mari, pentru Eforie, unde, dacă se face abuz, noi venim să lovim pe cei culpabili. De ce acestea să rămînă fără control? [Î]mi păstrez dreptul să vorbesc în curînd de neregularitățile cari se fac în Eforia spitalelor din Iași. La Eforia din București, cu toate că este aci un om de o activitate rară, care nu și-a însușit dreptul să hotărască singur, nici o hirtie nu iese de acolo fără să aibă două semnături, căci de aceea se numește eforie, nu efor, de aceea se numește epitropie, căci nu e un singur epitrop.

Același lucru pentru spitale. E vorba să se facă concurs pentru spitale cari au mai mult de 80 de paturi. Dar, domnilor, un spital de 40 paturi e un spital mare. Sînt o mulțime de județe cari n-au asemenea spitale mari. Astăzi, oricine în țara noastră, oricîte talente să aibă, nu i se deschid ușile fără concurs; am hotărît ca toți să vină la concurs. Pentru ce acești doctori să nu facă concurs? Pentru ce autoritățile acestea să facă mai mult decît statul? Ce responsabilitate e aceasta? Noi am văzut pe principele Bismarck care și-a permis să numească fără concurs un profesor de dermatologie și știți cîte furtune s-au ridicat. A venit ministrul și a zis: Domnilor, uitați-vă, acest om a scăpat sănătatea marelui bărbat de stat al Germaniei, și cu toate astea s-a găsit domnul Wirchov și alții cari s-au opus, și a fost luptă mare, a ținut cîteva zile discuțiunea¹²

O voce: S-a votat legea aceea.

Eu sînt în curent cu jurnalele germane și știu că nu s-a votat.

Domnul dr. Măldărescu: S-a votat creditul pentru catedră.

Am citit discuțiunile cari au urmat . . . (*Înteruperi.*) Ei, domnilor, principele Bismarck era bolnav și toți medicii din lume nu puteau să-l

facă bine, așa încît starea sănătății principelui era ca și compromisă. Atunci a venit doctorul acesta și nemerindu-i boala l-a făcut bine și, cînd principele Bismarck a voit să-i dea sute de mii de franci ca răsplată, el a zis că nu voiește mai mult decît să fie reintegrat la catedra de dermatologie, fiindcă acest doctor fusese izgonit de la Universitatea din München, din cauza unor fapte cari atingeau morala publică și pentru care el însuși s-a declarat nedemn.

Și în adevăr, domnilor, trebuie să fie cineva cu totul fără inimă și împins de ură în contra aceluia om, ori să fie apărător al drepturilor universității pînă la extrem, pentru ca să refuze reintegrarea unui om care de 10 ani a avut tot timpul să se reabiliteze de o greșeală, și cu toate acestea a fost mare opozițiune.

La noi fiecare face cum [i]i place; așa se face la Buzău, așa se face la Galați, așa se face la Rîmnic, așa se face la București, așa se face la Craiova, și prin urmare avem tot dreptul să hotărîm azi ca să nu se mai facă așa; însă declar de mai nainte că nu voiesc să lovesc drepturile cîștigate ale nimănui.

Domnul G. Cantilli: Așa înțeleg.

Da, domnule, *ta pathimata mathimata.* (Iaritate.)

De aceea, să hotărîm în mod categoric că nu poate să mai fie de aci înainte nici o numire, în orice casă unde se vindecă bolnavi, fără concurs. Socotesc că această propunere nu va întîmpina nici o greutate din partea domnului raportor.

Domnul G. Cantilli: Și la spitalul *Xenocrat*?

Și la *Xenocrat* și la *Menocrat*, cu aceasta lovesc pe unul din medicii pentru cari am stima cea mai mare, doctorul Serfioti din Galați, care din umanitate a consimțit să fie medic al Spitalului *Elisaveta* și care negreșit că nu era doctor să fie supus la examen.

Cu toate acestea, consiliul superior și direcțiunea sanitară a avut scrupule pentru aceasta și vă mărturisesc că nu am putut face altfel, și numai cînd s-a văzut că nu este acolo un cîștig, fiindcă el era și unul dintre fondatori, numai atunci s-a putut face o împăcare.

Rog dar pe onor. Adunare să primească hotărîrea mea de a se șterge cuvintele *la spitalele cutare* și de a se zice: „Medicii cari aspiră la un post din cercul Eforiilor spitalelor nu se pot primi decît cu concurs înaintea acelei comisii”, care s-a numit după propunerea onor. domn Arion și pentru care-i exprim recunoștința mea.

Mai cer încă ca nici un medic nou să nu poată intra la vreun spital sau în serviciul statului fără mai întîi ca să fi făcut un an de zile ca medic de plasă. Domnul prim-ministru a mișcat inimile tuturilor cînd a vorbit de sănătatea țaranilor, de igiena lor, și trebuie s-o recunoaștem că mai cu seamă copiii mor ca muștele mai mult decît 3 din 4 părți.

Să silim pe acești domni cari vin din străinătate să meargă un an la plasă, precum și ceilalți tineri cari vin din străinătate cu diplome de licențiat sau doctori în drept, noi vedem că domnul ministru al justiției [i]i numește supleanți, ajutoare pe la deosebite tribunale și chiar judecători de ocoale afară. Am văzut pe domnul prim-ministru care propunea ca în funcțiunea de subprefecți să se numească licențiați.

Apoi, dacă luăm pe un tânăr care și-a făcut cursurile universitare la Paris și-l trimitem la Urziceni, la Mangalia sau în alte localități departe de centru, de ce să nu trimitem și pe medici? Unii vor scăpa justiția și alții vor scăpa sănătatea. Iată, domnilor, ceea ce avem de zis în această privință¹³.

Se împotrivesc închiderii discuției.

Vă rog, domnilor, să nu încheiați discuțiunea, mai ales după teoriile cari le-a pus domnul Ionescu în materie de dreptul statului, pentru a priveghea și controla așezămintele cari sînt făcute pe acte ctitorești și mai ales în privința teoriei că această chestiune trebuie să meargă înaintea justiției¹⁴. Înțeleg foarte bine că ar plăcea aceasta mult domnului Ionescu; dar, dacă aceste teorii ar fi existat la 1864, niciodată nu s-ar fi secularizat monastirile. Nimeni nu înțelege să lovească actele ctitorești, însă socotesc că statul are dreptul să controleze în mod eficace întrebuințarea acelor venituri, căci aceia cari au făcut acele fundațiuni nu poate onora domn Ionescu să-i ridice din mormînt ca să vină să pledeze sau să ceară respectarea actelor. Dar aci există un ctitor, statul, care nu moare niciodată și care are dreptul să privegheze; și rog pe domnul Ionescu să citească articolul 16 din actuala lege¹⁵, unde va vedea că în principiu aceasta este admis.

Vă mai rog să nu încheiați discuțiunea și pentru ca să dovedesc domnului Ionescu că a judecat rău despre patriotismul și despre inteligența internilor facultății din Franța și asistenților facultății din Germania.

Cum, domnilor? Un doctor în drept vine în țară și-și face voluntariatul, se primește soldat; chiar onora domn Ionescu, doctor în drept, unul dintre cei mai distinși studenți ai facultății din Paris, pretinde că este sergent în rezervă.

O voce; Căprar.

Sau căprar; apoi ighemoniconul Domniei sale nu a fost de căprar și medicii cum vin în țară se fac locotenenți. Ce ar costa dar pe un intern din spitalul de Paris să meargă la țară, și ministrul de interne ținînd seamă de capacitatea lui [i] va pune la o plasă care va fi lângă București, lângă Iași, lângă Craiova, chiar la Pantelimon. Cu toate acestea, dacă este numai pentru faptul că i-am crezut capabili să întindă mîna lor delicată cu mîna cea neagră a țaranului, să facem proiect de lege, să cercăm. Eu cred mai bine despre internii noștri. Și dacă va fi vreo capacitate, vreo ilustrațiune — și, domnii mei, doi fii a doi medici mari din țară sînt azi ilustrațiuni ale științei și unul a ajuns să fie profesor la Universitatea din Berlin —, atunci domnul ministru va socoti că trebuie să aducă în țară un chirurg, pe care din nenorocire nu-l avem — avem pe doctorul Severeanu¹⁶, dar unul nu e de ajuns; doctorul Turnescu¹⁷ e bătrîn —, cine va împiedica pe domnul ministru să aducă pe acei medici și să le zică *dignus est...*

Domnul dr. Romniceanu: La masa verde, nu la Cameră; știm noi; major itățile merg așa...

Dacă facultatea prin pasiune ar voi să-i excludă, atunci ministrul poate zice: Înainte de toate sănătatea; ne trebuie un chirurg, etc.

Deci, dacă onor. Cameră va binevoi să nu închidă discuțiunea, eu voi arăta toate argumentele; acum dau numai esența. De aceea vă rog să binevoiți a recunoaște că o voce care a prezentat Camerei putința de a lua din mâna străinilor a treia parte din moșiile țării, că vocea aceea a protestat contra teoriei domnului Ionescu. În adevăr că atunci vor ciștiga toți avocații, dar vor pierde pătimișii, vor pierde săracii, și abuzurile vor năvăli mai mult decît azi.

Deci, eu vă declar că, dacă ministrul nu va veni cu un proiect de lege în privința aceasta, voi veni eu cu acea lege, fără să mă ating de actele de drept ctitoresc; voi cere ca controlul statului să nu mai fie o literă moartă, și epítropii să nu mai dispună de acele averi ca de averile lor proprii.

Pentru aceste motive dar vă rog să nu închideți discuțiunea.

Domnul președinte al consiliului: Domnilor, eu am să vorbesc pentru închiderea discuțiunei. (*Ilaritate.*) Domnule Kogălnicene, aceasta nu e opiniunea dumitale, e opiniunea generală.

Foarte bine, veniți cu proiectul ¹⁸.

Din nou contra închiderii discuțiunei ¹⁹.

Domnilor, vă rog să nu închideți discuțiunea, fiindcă aș avea să răspund domnului ministru de interne, care a zis că eu am nevoie de doctori.

Domnul președinte al consiliului: Eu am nevoie în toate zilele de doctori. Dar nu pentru altfel de boale decît trupești...

Nu avem să ne judecăm noi, sînt alții, istoria.

Al doilea, s-a zis că eu aș voi să reduc dreptul medicilor de a supra-veghia.

Domnul președinte al consiliului: Nu am vorbit de dumneata, am vorbit de domnii Paladi, Butculescu și Fleva.

Domnilor, e foarte natural să fie mulți dintre noi cari să se ocupe de vite. Nu vedeți că azi la graniță o vită face mai mult decît un om? Omul, cu toate ideile lui, trece granița, vita nu poate. Deci vitele joacă azi un rol mare și în țară ca și în afară și trebuie să le dăm importanță. (*Aplauze.*)

La statutul personalului.

Domnilor, îmi pare rău că mă despart în această privință de colegul meu ²⁰; însă cînd este vorba de sănătatea țării mele sînt silit să mă despart și vă rog să considerați dumneavoastră cum că un om care a învățat medicina și a ajuns să fie director al serviciului sanitar poate fi tot atît ca și un director al drumurilor de fier.

Asemenea eu socotesc că nu rebuie să fim scumpi la tărițe și ieftini la făină.

Domnilor, nu eram aci cînd s-a votat creditul de 200 000 lei pentru trebuințele diplomatice, căci aș fi combătut acel credit, pentru că acum ne aflăm într-un timp de liniște cînd nu avem conflicte cu niminea, nici kongresuri internaționale. Cînd dar dumneavoastră ați votat o asemenea cheltuială, acum voiți să drămăluți leafa aceuia care are să dea tot timpul său lucrărilor postului său, cum a făcut răposatul doctor Capșa, căruia sîntem datori a-i plăti un tribut de recunoștință, fiindcă el mergea în toate părțile cînd era nevoie de prezența lui, sta prin hanuri, prin gare,

fără să aibă cel puțin după o lucrare așa de obositoare un bun loc de muncă.* Cu un salariu așa de mic cum propuneți dumneavoastră nu vom putea găsi un om care să-și facă bine datoria. Vă rog dar ca în această cestiune să nu drămluiți și să fiți siguri că banii dați sint bine dați. Sint alte cheltuieli de lux ; acolo să facem economii, dar aci nu.

O voce: Să începem de aci. (*Zgomot.*)

Cît pentru mine, declar că eu directorului general al serviciului sanitar și celui care-l va ajuta le dau cît vor cere, ca să am și eu mai pe urmă dreptul a le cere să-mi dea tot timpul lor acestui serviciu ²¹.

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiu-
itoare”, 1884/1885, nr. 59, p. 963,
col. 1 — p. 964, col. 1 ; p. 965, col. 2 ;
p. 974, col. 3 — p. 975, col. 3 ; nr. 60,
p. 995, col. 3 — p. 996, col. 1 ; p. 998,
col. 2 — p. 999, col. 2 ; p. 1002, col. 2—3 ;
nr. 61, p. 1034, col. 3 ; nr. 63, p. 1055
col. 2—3.

* Citește te : odihnă!

NOTE

¹ Vezi și *Opere, V, Oratorie III*, partea a II-a, p. 323 și urm.

Proiectul de față preconiza înființarea unei comisii veterinare și a Consiliului superior de epizootii. Era un răspuns dat obiecțiilor guvernului maghiar, care închisese granițele importurilor românești de vite sub pretextul că slabul control sanitar făcea să se propage epizootia printre ele.

² I. C. Brătianu luase apărarea veterinarilor pentru exigența manifestată ori de cîte ori se îmbolnăviseră vitele, ceea ce făcuse ca sistemul nostru preventiv să fie mai eficace decît în alte părți. K. a ripostat : „Guvernul austro-ungar nu zice așa”. I. C. B. mai spusese că s-a cerut Ungariei un doctor veterinar care să vină să controleze starea sanitară a vitelor noastre, dar guvernul maghiar refuzase oferta. K. a observat : „Dacă nu au voit să primească, aceasta este cu totul în favoarea noastră”. Puțin iritat, I. C. B. i-a atras atenția că guvernul român a făcut — lucru ce nu se poate contesta — totdeauna ce i-a stat în putință ca să dovedească vecinilor eficiența sistemului nostru profilactic. K. s-a apărut : „Eu nu am contestat, nici nu am afirmat nimic ; am arătat numai ceea ce a declarat ministrul de comerț al Ungariei și am zis că trebuie să ne deschidem bine ochii ca să vedem ce avem de făcut la viitoarele tratări”. I. C. B. spusese că la Viena cercurile guvernamentale erau favorabile României și K. a propus atunci „dacă va fi posibil să facem viitoarea convențiune mamai cu Austria, nu și cu Ungaria”.

³ Vezi supra p. 144.

⁴ Dr. N. Măldărescu.

⁵ C. F. Robescu spusese că pe lângă diplomă e necesar ca doctorul să prezinte și certificatul de liberă practică „în țara de unde are diploma”. K. l-a întrebat : „Ce faci cu românii care au învățat în Franța, dar care n-au asemenea certificate?”

După K. luase cuvîntul N. Ionescu, care formulase un amendament în sensul suprimării § din articolul 22 care instituia examenul de liberă practică pentru doctorii cu diplome dobîndite în străinătate în fața Consiliului sanitar superior. Comisia Adunării l-a respins. În ședința din 19 februarie l-a respins și Adunarea, cu 60 de voturi împotriva și 23 pentru.

⁶ N. Fleva pledase pentru examen și, prin urmare, pentru păstrarea § respectiv din articolul 22.

⁷ Vezi D. Berindei, *Despre relațiile dintre Carol Davilla și Mihail Kogălniceanu*, în „Ocro-
țirea sănătății în R.P.R.”, VI, 1956, nr. 3.

⁸ I. C. Brătianu.

⁹ În discuție intervenise ministrul justiției, C. Nacu, care ceruse ca dreptul de liberă practică să fie sancționat de Consiliul sanitar superior. La care K. a întrebat : „Și pentru acei cari vor fi obținut diploma de la facultățile țării, precum și pe românii cari vor veni cu diplome din străinătate?” C. Nacu a cerut ca măsura să se aplice tuturor medicilor, indiferent de unde și-au obținut diploma.

¹⁰ Modificarea propusă privea un singur cuvînt, în loc de Consiliul medical, apărea Consiliul sanitar. Cuprinsul articolului, mai jos, în cuvîntul lui K.

¹¹ Împăciunitor, I. C. Brătianu sugerase să se adauge „afară de autorizarea de liberă practică”. Adunarea a votat un amendament I. Marghiloman redactat în acest sens.

¹² Vezi supra p. 148, unde K. prezintă puțin altfel lucrurile.

¹³ Articolul 29 privea obligativitatea examenului pentru ocuparea diferitelor posturi de medici. Modificările propuse prin noul proiect stipulau : medicii de județ, spital, oraș, penitenciar clasa I se numesc prin concurs și se revocă prin decret regal. La concurs erau admiși numai cetățenii români și cei care funcționaseră doi ani ca medici de plasă. Pentru ocuparea posturilor de medici la Eforia spitalelor civile din București și la Epitropia Sf. Spiridon din Iași concursurile se organizau de aceste instituții. La spitalele cu capacitate mai mare de 30 de paturi, nu erau admiși la concurs decât doctorii în medicină cu patru ani de practică sau doi ani de secundariat.

Lui K. i-a replicat Take Ionescu, care văzuse în cererea de a supune pe medicii așezămintelor private la concurs un atac împotriva „libertății întreprinderii private”.

¹⁴ Take Ionescu spusese că încă nu s-a hotărât printr-o lege în ce măsură statul poate interveni în administrația așezămintelor private și pe moment — lui însuși ca avocat i se ceruse avizul într-un asemenea caz — se aduceau spețele fiecare în parte în fața justiției. El declarase că e imposibil să oblige un absolvent al unei facultăți de medicină europeană să facă stagiul de medic de plasă. „Sînt numai 6 sau 7 în toată țara de acest calibru” și categoric vor refuza să se ducă la țară.

¹⁵ Articolul 16 : „Administrațiunile spitalelor și ospiciilor cu fonduri deosebite vor administra acele stabilimente în conformitate cu testamentele și cu alte acte de fundațiune sub supravegherea și controlul Ministerului de Interne”.

¹⁶ Dr. C. Severeanu (1840—1930), doctor în medicină de la Paris. Profesor de anatomie la Facultatea de medicină din București. Fondator al Societății de istoria medicinei. Președinte al Societății internaționale de istoria medicinei. Dr. C. S. l-a însoțit pe K. la Paris cu ocazia operațiilor de rinichi pe care le-a suferit.

¹⁷ Dr. N. Turnescu (1819—1890), doctor în medicină de la Paris. Medic primar la Spitalul Colțea, profesor la Facultatea de medicină din București ; decan în 1869.

¹⁸ I. C. Brătianu se ridicase categoric împotriva stagiului la țară și spusese că și voluntariatul în armată se făcea tot la București. K. a precizat că fiul lui îl făcuse în Dobrogea. Și cînd I. C. B. a cerut să se voteze mai repede — se discuta de trei zile —, K. i-a observat : „Nu vă mirați de trei zile fiindcă în trecut a ținut 16 zile”.

În cele din urmă s-a votat un amendament al dr. Ioviț prin care pentru ocuparea postului de medic primar se cerea un stagiul de un an ca medic de plasă, doi ani la oraș sau patru ani la sat.

¹⁹ Luînd cuvîntul în apărarea proiectului de lege, criticat de N. Fleva, I. C. Brătianu spusese că nu-l consideră perfect, adăugînd ironic : „Numai Creatorul a putut face lucrul complet, ba încă se critică și dînsul că a făcut...”. K. a completat săgalmic : „Și ploșnițele”. Primul-ministru lăudase apoi munca veterinarilor, precizînd că aceștia luptau contra unor microbi care se transmit și oamenilor. K. l-a întrerupt amuzat : „Vor mai avea medicii o parte din clientelă...”. I. C. B. i-a replicat că nu-l înțelege pe el care are atîta nevoie de medici că se ridică contra lor. Bine dispus în continuare, K. i-a răspuns : „Atît numai că nu mă veți trimite și la veterinar”. I. C. B. a continuat dialogul : „Mai, mai că v-aș trimite, fiindcă văd că stimați mai mult pe acei cari caută animalele !”

²⁰ Pentru postul de director general al serviciului sanitar, în proiect figurau 750 de lei leafă și 500 de lei diurnă. D. Butculescu ceruse să se înjumătățească diurna. Adunarea a votat redactarea inițială.

²¹ Proiectul în întregime a fost primit cu 76 de voturi pentru, 16 împotriva și cîinci bașineri.

*Intervenție la proiectul de lege prin care se deschidea un credit extraordinar ministrului de interne pentru despăgubirea Creditului funciar urban **

Eu nu mă voi rosti în contra acestui proiect de lege¹, dar mă voi rosti pentru două cestiuni : una de formă și alta de fond. Ca cestiune de

* Ședința din 19 februarie 1885.

formă, voi întreba : Unde mergem noi cu această mulțime de credite care vine și ni se cer, fără ca cel puțin rapoartele să fie tipărite, pentru ca Adunarea să voteze în cunoștință de cauză ? Unde mergem cu aceste credite, din care unele sînt de milioane și pe care în criza actuală nu ne poate fi permis să le votăm fără a cunoaște bine motivele și fără a studia cestiunea ? Domnul raportor Robescu are meritul că citește bine și lămurit, așa încît în treacăt poate să audă cineva despre ce este vorba ; dar sînt și alții cari nu citesc bine (*ilaritate*) și noi rămînem numai în rolul mecanic de a arunca bile. Ei bine, această procedare nu mi se pare destul de serioasă.

A doua observațiune pe care o fac și care este relativă la fond este în privința sistemului ce are onor. primărie pentru lărgirea stradelor. Eu înțeleg că primăria are dreptul să ceară ca o casă să se pună pe linie ; dar nu înțeleg să vină acolo și să stea la tîrg, obligînd o proprietate de a se retrage și mîntîind alta pe vechea linie. Eu sper că onor. primar, pe care avem fericirea să-l avem și deputat...

O voce: Ce aveți cu primarul ?

Eu vorbesc de primărie, nu vorbesc de persoana primarului ; *le roi est mort, vive le roi!* A murit primarul Cariagdi și a venit domnul Fleva. Eu cred, domnilor, că trebuie să fi venit timpul a ne opri cu asemenea concesiuni, trebuie să fi venit timpul ca — precum zicem : Pune, Doamne, strajă gurei mele ! — să zicem : Pune, Doamne, strajă bilor noastre ! Și este treaba biuroului ca să pună pe deputați în pozițiune de a cunoaște bine toate amănunțele unei cestiuni, prin filiera indicată de regulament. Apoi, domnilor, eu, care am mai multă experiență decît alții mai tineri, vă declar că de multe ori mă văd surprins.

Cît pentru acum, voi vota proiectul acesta, fiindcă nu am ce face, mai cu seamă că este vorba de un stabiliment așa de mare ca palatul telegrafico-poștal ; dar aș ruga pe domnul primar, fiindcă-l avem și deputat, l-aș ruga foarte mult să țină seama de respectuoasa observațiune ce fac, pentru ca să zică colegilor Domniei sale să fie mai puțin darnici cu aceste tîrguieli. Eu știu că domnul primar cînd a vizitat stradele capitalei a trebuit să fie scandalizat foarte mult de indulgența și generozitatea predecesorilor săi și cred că este timpul să ne oprim pe această cale ².

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 60, p. 993, col. 1.

NOTE

¹ Proiectul privea acordarea unui credit extraordinar de 100 000 de lei ministrului de interne și pus la dispoziția primăriei capitalei, ca să despăgubească Creditul funciar urban, care cedase un teren pentru alinierea străzii Vestei.

² N. Fleva, deputat și primar al Bucureștilor, explicase de ce e necesar creditul, dar totodată ceruse să se facă o lege în privința alinierii străzilor „ca astfel să se respecte alinierea de la cel mai mare pînă la cel mai mic”. K. i-a observat mușcător : „Vedeți cum iese dreptatea dasupra ca untul-de-lemn?”.

Proiectul a fost primit cu 55 de voturi pentru și 14 împotriva.

*Asupra legii Sinodului **

Negreșit că guvernul are tot dreptul să-și însușească sau nu un proiect de lege venit din inițiativa Camerei; însă, cînd a urmat discuțiunea în Senat și pe urmă aci, domnul prim-ministru a luat îndatorirea de a veni cu un proiect de lege pentru reforma Sinodului; acest lucru este publicat în „Monitor” și voi să știu dacă întreg guvernul s-a otărit să-și retragă promisiunea dată Camerei, aceasta-mi permit a întreba pe domnul ministru.

Voci: La ordinea zilei!

Domnul vicepreședinte: Atunci formulați, domnule Kogălniceanu, o interpelare și o vom face cunoscută guvernului.

Este foarte rău tărîmul acesta. Eu am zis că recunosc domnului ministru dreptul de a-și însuși un proiect de lege venit din inițiativa Camerei; dar eu fac o întrebare domnului ministru și Domnia sa trebuie să răspundă dacă are să se țină promisiunea dată de domnul prim-ministru de a veni cu acel proiect de lege ce a promis.

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiu-
itoare”, 1884/1885, nr. 64, p. 1077, col. 2.

* Ședința din 23 februarie 1885.

*În favoarea proiectului de lege care constituia o pensie văduvei locotenentului Nicolae Dorneanu **

Domnilor, eu las pe Cameră și pe majoritate să facă cum va voi, dar să mă ierte a-i spune că eu cînd citesc în fiecare zi în „Monitor” tot ceea ce hotărăște Camera, cînd văd cum la persoane cu avere e atît de darnică, nu înțeleg de ce azi s-ar lepăda de dreptul său de a judeca și împrejurările personale.

Domnilor, n-am avut onoare să cunosc nici pe repausatul, nici pe văduva sa; dar sînt nevoit a lua cuvîntul cînd văd că acest ofițer a servit 25 ani fără 21 zile și a fost supus la toate reținerile și cred că și alegătorii noștri cei mai scrupuloși nu ne vor zice nimic dacă vom trece peste cele 21 zile cari-i lipsesc pentru ca văduva sa să poată avea pensiuine, căci și acel ofițer a trecut Dunărea. Dacă e vorba să fim scrupuloși în această privință, ceea ce am putea face este să decidem ca diferența de pensiuine ce i se acordă acum să se plătească din casa statului. Cu modul acesta s-ar împăca scrupulele Domniilor voastre, deși cred că pensionarii nu vor zice nimic; și eu sînt pensionar și vă mărturisesc că dau cu toată inima văduvei unui ofițer care a trecut Dunărea¹.

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiu-
itoare”, 1884/1885, nr. 64, p. 1080
col. 2-3.

* Ședința din 23 februarie 1885.

¹ Proiectul a fost luat în considerație cu 49 de voturi pentru și 22 împotriva, dar nu s-a votat atunci deoarece raportorul nu precizase cuantumul pensiei.

Sprijină proiectul prin care se acordă văduvei generalului Tobias Gherghel o rentă viageră de 300 de lei pe lună *

Domnilor, am să-mi însușesc un drept astăzi și cred că persoana în numele căria am să vorbesc nu mă va dezminți.

Regret că domnul prim-ministru nu este aici, căci sint încredințat și am cuvinte de a crede că, dacă Domnia sa ar fi fost aici, ar fi luat cuvântul ca să combată pe domnul Sefendache ¹.

Acest drept, ca fost membru în ministerul domnului Brătianu și care am avut onoarea de a fi colegul repausatului general Gherghel, mi-l însușesc eu acum și vin să apăr cererea văduvei generalului.

Domnilor, rareori mi se întâmplă de a auzi vorbind pe domnul Sefendache, și vă mărturisesc că l-am auzit cu plăcere vorbind astăzi, căci a dovedit că are și elocință, a dovedit că are și durere de veniturile țării și de întrebuițarea acelor venituri, și de aceea-i dau *rendez-vous* la votarea bugetelor; acolo să vină alături cu mine să propunem reduceri, nu de 200 ori 300 lei, ci de milioane, reduceri bine cumpănite; dar pină atunci permiteți-mi să iau apărarea repausatului general, și mai întâi [i]mi permit a vă spune că dacă acest general ar fi murit în țară, dacă familia sa ori amiciei săi s-ar fi agitat, s-ar fi votat ca îngroparea lui să se facă cu spezele statului, precum s-a votat pentru alții cari n-au fost nici la înălțimea capacității, nici a bunei purtări a generalului și mai ales a modestiei sale. Repausatul a fost unul din cei mai vrednici ofițeri de artilerie, format la școala de artilerie din Berlin; a fost onest și dovadă e că a murit sărac, deși avea o bucațică de moștenire de la părintele său.

Apoi, onorabile domn Sefendache, vă declar că nu voiesc a face aci ceștiune de partid, nu voiesc să zic că ați fost darnici în cutare și cutare ceștiune unde a fost vorba de sute și sute de mii de lei; aș putea, dar, fiindcă voiesc să captez buna-voință a Domniilor voastre și sentimentul de dreptate nu numai al majorității, dar al însuși domnului Sefendache, nu voi să aduc la bara Parlamentului cutare sau cutare vot, cutare sau cutare prodigialitate... Văd însă un lucru curios, văd indignațiune pentru jaful ce se face în lada statului, și văd acea indignațiune totdeauna cu ocazia votării pensiunii unei văduvi și unor orfani. Dar ia să luăm împreună să facem suma tuturilor acestor pensiuni și am vedea la ce se suie aceste sume, și dacă se suie cam sus este că multe pensiuni, mult mai mari și nemeritate s-au votat, și s-au votat în aplauze; s-au dat la oameni cari nu aveau meritele repausatului Gherghel, mai mult încă, s-au răsplătit scuipăturile de la Senat și s-au dat sume mai mari decît se cere acum pentru văduva și orfanii generalului Gherghel.

Vă mărturisesc, domnilor, că dacă am venit azi la Cameră, căci trebuia să stau în casă, a fost numai pentru că știam că lipsește domnul

* Ședința din 23 februarie 1885.

Brătianu, care, dacă ar fi fost aici, Domnia sa ar fi susținut această pensiu-
siune; și, deși sînt adversarul său politic, însă în această chestiune viu să
apăr ceea ce Domnia sa, din cauza absenței Domniei sale, nu a putut face.
Așadar, conjur majoritatea să nu se ia după sentimentele domnului Sefen-
dache și să acorde acestei văduve și celor șase orfani pensiu-nea ce se
cere. Sentimentele ce are domnul Sefendache le poate exercita în altă
ocaziune. Obolul ce dați acum este o răsplătire a capacității, a modestiei
și a onestității răposatului general Gherghel.

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiu-
itoare“, 1884/1885, nr. 64, p. 1083,
col. 2 - 3.

NOTE

1 G. Sefendache, președintele comisiei de petiții a Adunării, amintise că familia gene-
ralului avea deja o pensie de 270 de lei și acum mai cerea 300 de lei „ca recompensă
națională”.

La prima votare rezultatul a fost nul; la a doua la fel.

*Semnalează președintelui Adunării felul defectuos în care sînt reproduse spusele deputaților în „Monitor” **

Domnilor, vă mărturisesc că sînt nevoit și eu să vin a mă plînge
de onor. „Monitor”, de generosul „Monitor”. Mi se întîmplă foarte rar
de a mă plînge; știți de ce? Pentru că nu citese ceea ce se publică
că am zis eu. Dar, cînd cineva vine și-mi arată că prin „Monitor” am
atacat pe cineva sau am spus ceva care să supere pe vreunul din cole-
gii mei, atunci mă plîng, și astăzi mă plîng cu atît mai mult că afară de
„Monitor” chiar onor. domn ministru al justiției cînd a auzit cuvîntul
de *jaf* a sărit în sus, și vād în „Monitor” că eu aș fi zis: „Vād însă
un lucru curios, vād indignațiune pentru jaful ce se face în lada sta-
tului și vād acea indignațiune totdeauna cu ocazia votării pensiu-
nei unei văduve și unor orfani”¹.

Nici prin minte nu mi-a trecut să zic acest cuvînt, mai întîi fiindcă,
fără să am opiniunile politice ale domnului ministru al justiției, am
obiceiul și datoria și buna creștere ca niciodată să nu zic cuvinte în care
eu însumi să nu cred. Nu cred că domnul George Lecca, pe care-l
cunosc din tinerețe, este capabil de a face jaf și prin urmare nu am putut
să zic acest cuvînt. (*Aplauze.*)

Dar iată, domnilor, cum s-au petrecut lucrurile: lingă mine era
domnul Procopie Casoti, care, cînd a auzit că se propune 300 franci
pentru văduva generalului Gherghel, l-am văzut indignat și zicînd:
Jaf! Jaf! Jaf! Eu atunci am zis la adresa domnului Casoti: „Vād
indignațiune, vād că se strigă la jaf totdeauna cu ocaziunea votării
pensiu-nei unei văduve și a unor orfani”.

Aceasta am zis. De ce dar mă pune „Monitorul” să zic jaf în lada
statului? Am zis: „Vād că se strigă la jaf, că se strigă la indignațiune

* Sedința din 25 februarie 1885.

atunci cînd se atinge de pensiunea de 300 de franci a unei văduve". Așadar, domnule ministru, fiindcă orice discuțiune poate să aibă înri-
urire asupra votului, vă declar categoric că n-am înțeles să zic aceea
ce este scris în „Monitor” și aceasta cu atît mai mult că eu m-am făcut
vechilul, locoțiitorul domnului Iancu Brătianu și nu puteam să fac expec-
torațiuni în contra guvernului.

Așadar, vă rog, domnule președinte, să se facă această rectificare.

Domnul vicepreședinte: Ca rectificare se vor trece în „Monitor” cuvintele Domniei
voastre de astăzi. Dar vă rog să aveți în vedere că domniile stenografi cari
notau atunci cuvintele Domniei voastre nu puteau să știe că le adresați veci-
nului dumneavoastră domnul Casoti.

De aceea nici nu le fac cea mai mică imputare.

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiu-
itoare”, 1884/1885, nr. 65, p. 1094,
col. 1—2.

NOTE

¹ Vezi intervenția precedentă.

*Discurs în care dezvoltă două interpelări relative la relațiile eco- nomice cu Austro-Ungaria **

Domniile mele, am adresat două interpelări ¹ cari fac parte din aceeași
mare interpelare pe care țara o face de acum patru ani.

Le voi dezvolta una după alta.

Interpelarea cea dintîi este cea următoare :

„Întreb pe domnul ministru al afacerilor străine dacă are cunoș-
tința de declarațiunea următoare făcută în Dieta de la Pesta de către
ministru de comerț al Ungariei :

« Este natural ca, atunci cînd un stat acceptează un sistem pro-
nunciat de protecționism, statul imediat limitrof ar face o mare gre-
șală dacă el din parte-i ar voi să ignoreze aceasta. În fața acestei situa-
țiuni, este necesar de îndată ca Austro-Ungaria, urmînd exemplului Fran-
ciei și Germaniei, să adopte aceeași linie de urmare și aceleași taxe cu
cari alte state vor lovi importațiunea materiilor noastre brute, să le
aplice materiilor brute cari vor intra la noi de la răsărit.

Pentru astăzi, la interpelarea făcută, declar scurt și lămurit că
guvernul unguresc s-a și ocupat de această chestiune și a și înaintat pasu-
rile convenite pentru suirea taxelor ; eu sper că nu va mai trece mult
timp pînă cînd eu voi depune pe biroul Camerei corespunzătoarele
proiecte ale guvernului ».

În fața acestei declarațiuni a guvernului unguresc, care, pe lingă
atîtea greutăți și împiedicări ce face produselor noastre care se exportă
în Austro-Ungaria, le amenință acum și cu noi taxe, întreb pe domnul
ministru să ne spună ce măsuri crede Domnia sa că trebuie a se lua

* Ședința din 26 februarie 1885.

spre a se apăra interesele noastre economice și comerciale de noile sarcini cu cari ministerul din Pesta voiește a le lovi”.

Iată, domnilor, cum s-a petrecut cestiunea în Parlamentul din Pesta. Într-o zi, sint vreo 15 zile de atunci, comitele Emanuel Andrassy, deputat guvernamental, a motivat declarațiunea ministrului de comerț și și-a dezvoltat interpelarea în ziua anunțată în următorul chip :

„Un principiu larg, pe care eu l-apreciez cel mai fecund prin rezultate, este acela pe care astăzi Francia și Germania l-au proclamat, că *nu trebuie a alergera după amicitia statelor limitrofe atunci când se atinge de buna-stare a propriilor noștri cetățeni.*

Francia și Germania și-au și însușit în princip acest chip de vedere, puind taxe pe cerealele străine. Dacă noi ne uităm împrejur în monarhia noastră și mai ales în patria noastră și considerăm împrejurările de față, trebuie să constatăm că și la noi valoarea pământului a căzut adinc. Atunci nu ne rămîne alt de făcut decît de a face ceea ce deja Francia și Germania au întreprins în mod practic și ea și noi în această privire să întrebuițăm modalități drepte și energice, dar nu numai jumătăți de măsuri.

La aceasta ne împinge nevoia în care ne aflăm. Dacă noi vom primi produsele mai ieftine ale Americii, Rusiei și ale statelor limitrofe, produse cari de acum nu vor mai putea străbate pe piețele franceze și germane, noi vom fi inecați cu aceste produse. Trebuie dar ca și noi să suim taxele în fața acestei extremități. Fiindcă eu sint un partizan al sistemului după care interesele concetățenilor noștri trebuie să mai înainte de toate a fi ocrotite, apoi eu consider ca neapărat necesar a lua aceeași atitudine ; și întocmai ca Francia și Germania și purcezînd din același princip să suim taxele vamale, unde aceasta este de nevoie. Eu sint convins de binefăcătorul efect al unui asemenea pas *cu atît mai mult cînd un stat care voiește să rămîie în bune relațiuni cu noi ar fi putu să ne încunoștiințeze despre otărîrile sale, luate și executate atît de repede*”.

După deputatul guvernamental a venit și deputatul din opozițiune, un om de mare merit, pe care onor. nostru ministru al instrucțiunei publice-l cunoaște personal și foarte mult, din timpul campaniei noastre cu Turcia, eminent luptător al Ungariei de sine stătătoare, domnul Helfy. El a dat consilii și mai zdravene, de care trebuie să ne folosim și noi, dacă voim a dovedi că, precum vecinii noștri știu a fi unguri și a apăra mai presus de toate interesele țării lor, tot astfel și noi știm a fi români și a apăra interesele noastre. Iată ce a zis domnul Helfy :

„Eu sint convins, a zis domnul Helfy, că guvernul n-a lipsit pe cale diplomatică de a face reprezentațiuni puterilor cari sint în relațiuni comerciale cu noi.

Dar avem o veche experiență că asemenea reclamațiuni rămîn fără efect, dacă ele nu sint sprijinite prin presiunea unei puternice opinii publice.

Cînd, mai deunăzi, principele de Bismarck a sprijinit taxele în Camera germană, el a zis că lui [î] este mai de aproape *cămașa decît surtucul* agriculturilor maghiari ; eu sint recunoscător cancelarului Germaniei pentru această franchetă, fiindcă acum guvernul ungar va crede, în fine, că agricultura patriei noastre este amenințată cu un serios pericol ; și poate că acum și guvernul nostru-și va însuși maxima *cămașii și a surtucului* și va lua și el în fața Vienei o altă atitudine . . . De aceea-mi iau libertatea de a adresa ministrului întrebarea :

1. Guvernul are un plan bine determinat despre dispozițiunile ce sînt de adoptat în fata pericolelor care deja în parte există și în parte în curînd vor exista?

2. Este dispus guvernul să comunice Camerei măsurile ce este otărit a adopta?"

Cum vedeți, domnilor, nevoind ca întrebarea pe care o fac și motiunea pe care poate o voi prezinta să aibă un caracter personal, mi-am însușit interpelarea făcută în Camera ungară de un deputat guvernamental și de un alt deputat din opozițiune. Dar recunosc că în Ungaria, cînd se atinge de cestiunile cele mari, atunci și conservatori și liberali și opozițiune se unesc ca să înfățișeze guvernului ceea ce numește însuși comitele Emanoil Andrassy presiunea unei opinii publice foarte pronunțate. Și, în adevăr, îndată după aceea, a venit ministrul și a zis :

„Este natural ca, atunci cînd un stat acceptează un sistem pronunțat de protecționism, statul imediat limitrof ar face o mare greșală dacă el din parte-i ar voi să ignoreze aceasta. În fața acestei situațiuni este necesar ca de îndată Austro-Ungaria, urmînd exemplului Franței și Germaniei, să adopte aceeași linie de urmare și aceleași taxe cu care alte state vor lovi importățiunea materiilor noastre brute să le aplice materiilor brute care vor intra la noi *de la răsărit*.

Pentru astăzi, la interpelațiunea făcută, declar scurt și lămurit că guvernul ungar s-a și ocupat de această cestiune și a și înaintat pasurile cuvenite pentru suirea taxelor ; eu sperez că nu va mai trece mult timp pînă cînd eu voi depune pe biroul Camerei corespunzătoarele proiecte de legi ale guvernului”.

De atunci a trecut mult timp, sînt vreo 15 zile, urmăresc foarte mult tot ce se zice în Parlamentul unguresc, căci din nenorocire ungarul au vocea preponderentă, și am văzut că îndată s-au numit comisii vamale ale ambelor jumătăți ale monarhiei și s-a și făcut proiectul, și, după cum ați văzut, se zice că are să se pună dări pe produsele cari au să vină de la Olt, de la orient.

Să căutăm dar să vedem cari sînt țările cu care statul ungar se învecinește. De o parte Serbia, care cred că e în orient, de alta noi, cari sîntem în orient și pe d-altă parte Rusia, care vine la nord.

Am voit să văd, să cercetez dacă guvernul unguresc și dacă monarhia austro-ungară are drept să pună dări pe produsele noastre, în cazul eventual în care vocea ministrului de comerț al Ungariei ar fi preponderentă.

În adevăr, foarte bine a zis deunăzi domnul prim-ministru, cum că ministrul de comerț poate să vorbească cum va voi la Pesta, dar sînt și miniștri cari vorbesc în Viena și, mai mult încă, este ministrul de externe al întregii monarhii și transleiteană și cisleiteană și acelaia-i este dat mai cu deosebire dreptul și datoria a priveghea la păzirea convențiunilor ; prin urmare, ultimul cuvînt în această cestiune din partea Austro-Ungariei nu va fi al ministrului de comerț, cuvîntul din urmă va fi al ministrului treburilor din afară, pe care pînă acum nu l-am auzit.

De aceea mi-am permis a face această întrebare profilactică onor. ministru de externe ; și făcînd această interpelare am onoare a-i aduce la cunoștință că după convențiune guvernul austro-maghiar nu are cel mai mic drept de a pune pe grînele noastre, ca dare, un singur ban măcar. Iată ce zice articolul 2 din actul adițional al convențiunei :

„Vor fi asemenea scutite de orice plată de vamă cerealele în genere produse în pământul României”.

Cum vedeți dar, domnilor, aci este un articol clar, pozitiv, care nu este elastic deloc, care zice lămurit cum că produsele noastre au să intre în statul cezaro-regal fără cea mai mică taxă; și când voi dezvoltă a doua interpelare, voi arăta cum că acesta mai cu deosebire a fost calul de bătaie cu care fostul ministru de externe al guvernului conservator ne-a combătut trei zile², pe domnul prim-ministru actual, pe mine și pe răposatul Manolache Costache, singurii cari am combătut această convențiune — jumătate din opozițiune —, pentru că și atunci opozițiunea nu era decât de șase, șapte, nu mai numeroasă.

Așadar, reinnoiesc interpelarea și întreb dacă domnul președinte al consiliului are cunoștință de aceste cuvinte zise de ministrul de comerț și dacă are cunoștință de ceea ce a făcut ministrul de externe al monarhiei austro-ungare?

Cum vedeți, pînă acum nu am făcut decât o simplă expunere a faptelor, dezbrăcată de orice spirit de opozițiune, și după ce domnul ministru-mi va răspunde ce cunoștințe are voi dezvoltă interpelarea mea. Aștept dar acest răspuns.

Dezvoltă interpelarea a doua; cu revenire la cea dintii.

Domnilor, să-mi permită domnul ministru de externe³, căruia îi sînt foarte recunoscător că dumnealui a recunoscut acest axiom de drept, cum că legile posterioare nu pot întru nimic să fie opuse unor convențiuni făcute în mod solemn de două state; dar să-mi permită că nu aceasta a fost întrebarea mea; eu am întrebat dacă Domnia sa, după ce a cunoscut această declarațiune, a cerut de la Viena răspuns, ca să nu ne trezim, precum ne-am trezit în alte cestiuni, înaintea unui fapt îndeplinit.

Domnilor, ori avem o diplomație în străinătate, ori nu. În momentul cînd Franția s-a hotărît să pună taxe pe grîne — și domnul ministru care are un birou de jurnale trebuie să știe aceasta mai bine decât mine —, comitele Hayos pe care l-am avut ambasador al Austro-Ungariei la noi nu a lipsit o singură zi de a merge la Cameră și Senat zicînd: Ne puneți în pozițiune să uzăm de represalie. Și după aceea ați văzut ce a făcut comitele Andrassy. Prin urmare, voi să știu, și cred că împreună cu mine și Camera și țara întreagă voiește să știe, dacă domnul ministru a avut explicațiuni cu ministrul din Viena despre acest limbaj categoric și amenințător pentru noi, fiindcă s-au făcut proiecte de legi cari vor lovi produsele ce vor veni din orient; aceasta voi să știu.

Onor. domn prim-ministru mai deunăzi a zis cuvîntul acesta: Domnul Kogălniceanu, care s-a aflat în pozițiune poate de multe ori nefavorabile, știe că eu am dobîndit mai mult prin conversațiuni, prin explicații verbale, decât prin note. Iată mă pun pe tărîmul domnului prim-ministru, cu toate că eu sînt de altă idee, aparțin la altă școală: *scripta manent*, și dacă am pățit-o chiar cu *scripta*, dar încă cu vorbele?

Așadar, [i]mi permit a întreba pe domnul ministru de externe: Avut-a Domnia sa o cerere de explicații, ori vreun răspuns de la agentul nostru din Viena? Sîntem noi liniștiți cum că Excelența sa domnul Kalnoki, care are să păzească ca subscrierea marelui împărat cezar să fie pururea un adevăr, Domnia sa spre a păzi acea augustă subscriere a și zis ministrului de comerț ungar: În privința României *non possumus*?

Prin urmare, fac întrebare dacă domnul ministru a întrebat la Viena dacă aceste proiecte, care sînt deja anunțate Parlamentului din Pesta pentru suirea taxelor pe produse, au să ne privească pe noi sau ba? Iată respectuoasa întrebare pe care o fac domnului ministru de externe. Nu pot eu și nimeni nu va putea crede că mă îndoiesc un moment despre adevărul cel mare pe care l-a pronunțat domnul ministru de externe adineauri, cum că legile care se fac în urmă nu pot deloc să fie aplicate la niște îndatoriri anterioare. Eu sînt foarte recunoscător domnului ministru pentru acest adevăr pe care Domnia sa l-a precizat, fiindcă pe acest argument am să întemeiez în curînd cuvintele mele în privința unei alte legi care s-a făcut mai tîrziu și care ni s-a opus și a sfărîmat o convențiune anterioară, pe care am răscumpărat-o cu multe milioane și cu multe lacrimi. (*Aplauze.*) Așadar, rog pe domnul ministru să-mi răspundă la această interpelare.

Domnul președinte al consiliului: Termină interpelarea dumitale întreagă, fiindcă am să răspund eu, căci m-ai pus în joc pe mine și nu putem să pierdem tot timpul în dialoguri.

Am terminat interpelarea ce dîntii, la care rog pe domnul ministru să-mi răspundă. În cît privește cea de a doua interpelare, poate să o dezvolt tot acum, poate să o amîn pe mine, sau poate chiar să renunț la dînsa. Nu putem prejudeca lucru.

Domnul președinte al consiliului: Nu pot eu să fac mai multe răspunsuri pentru diferite întrebări. Dumneata ești încă tînăr, eu sînt bătrîn. (*Haritate.*)

Să nu ne punem pe tărîmul acesta. Să căutăm ca astăzi, fiindcă ces-tiunea este mai gravă decît la decembrie, să nu facem nici dialoguri, nici personalități, nici opozițiune. Eu fac o întrebare și am dreptul să fac acea întrebare în fața celor zise de ministrul de comerț din Ungaria, prin care amenință țările de la răsărit limitrofe că are să le puie dări pe produse.

Fac dar întrebare domnului ministru de externe dacă Domnia sa în privința acestui limbaj a cerut explicațiuni de la Ministerul de Externe din Viena, cu care singur România corespunde.

Domnul președinte al consiliului: Domnule Kogălniceanu, termină interpelarea, căci guvernul nu răspunde decît la interpelări generale; între noi nu se pot stabili dialoguri.

Și eu știu ce va să zică o interpelare. Eu am făcut două interpelări: una am terminat-o și rog pe domnul ministru să-mi răspundă. Cît pentru cea de-a doua, aceea poate că o amîn pentru o zi sau două.

Domnul președinte: În adevăr, domnilor, sînt două interpelări și eu înțeleg că domnul președinte al consiliului, numai pentru a nu se pierde timpul, roagă pe domnul Kogălniceanu să le dezvolte deodată pe amîndouă, altminteri nu-i poate nimeni impune aceasta.

Domnul președinte al consiliului: Eu răspund domnului Kogălniceanu, dar nu pot să fac mai multe discursuri într-o ședință. Pot dar să răspund la prima interpelare, însă cealaltă se va amîna peste trei zile, dacă credeți că este bine ca asemenea interpelări să rămînă prea mult la ordinea zilei.

Încă o dată declar că eu vorbind m-am abținut de orice spirit de partid; și precum eu nu m-am ostenit, vorbind scurt, tot asemenea și dumneavoastră cred că nu vă veți osteni dacă veți răspunde scurt, așa încît

vom putea vida și a doua interpelare, mai cu seamă cînd ziceți că nu este bine să stea mult la ordinea zilei. Eu voiesc să dezvolt interpelarea astăzi. Dacă nu voiți, atunci să o aminăm pe mine, dar acum vă rog să-mi răspundeți două cuvinte.

Domnul președinte al consiliului : Pe dialoguri ?

Am dreptul să fac întrebări după regulament. Dacă însă interesul statului vă pune în pozițiune să nu răspundeți, nu am nimic de zis și iată s-a sfîrșit în două cuvinte.

Domnul președinte al consiliului : Dacă vă mulțumiți cu atît, bine.

Eu întreb pe domnul ministru de externe să spună ce măsuri crede că trebuie a se lua spre a apăra interesele noastre economice de noile sarcini cu care ministerul din Pesta voiește a le lavi.

Domnul ministru de externe : Mă adresez de rîndul acesta nu domnului Kogălniceanu, ci onor. Camere și aceasta nu spre a înlătura pe domnul Kogălniceanu, Domnilor, în cestiunea aceasta declar că intențiunea guvernului este nestrămutată : nu admite niciodată violare de convențiune. (*Aplauze.*) Acum vă rog să binevoiți a trece la ordinea zilei asupra acestei interpelări deocamdată, rămîind ca asupra moțiunelor cari se vor produce și asupra celeilalte interpelări a domnului Kogălniceanu Domniile voastre să le puneți în dezbatere cînd veți crede.

Voiște Camera să treacă la ordinea zilei ?

Voci : Da, da !

Domnul președinte al consiliului : Pentru înția dată se produce acest fapt : domnul Kogălniceanu vine la tribună și pentru fiecare întrebare începe dialoguri cu ministerul și cere Camerei să treacă la ordinea zilei pentru fiecare articol din interpelarea Domniei sale, (*către domnul Kogălniceanu*) ai însă dreptate, așa merită majoritatea, fiindcă a fost totdeauna delicată cu dumneata.

Va să zică teoria domnului prim-ministru este că majoritatea trebuie să fie grobiană cu mine ?

Domnul președinte al consiliului : Nu grobiană, dar zic că a fost delicată.

Va să zică să fie nedelicată ?

Dezvoltă a doua interpelare.

Domnii mei, interpelarea mea a doua este atît de sine stătătoare, atît de osebită de cea dintîi că este adresată chiar altei persoane.

Această a doua interpelare este adresată domnului președinte al Consiliului de Miniștri pentru cele trecute. Iată, onorabile domnule Cornea⁵, acea interpelare.

„Întreb respectuos pe domnul președinte al consiliului să binevoiască a spune Camerei dacă nu crede că timpul a sosit spre a se arăta unde stau tratările ce de mai mult de trei ani se urmăresc cu guvernul austro-ungar pentru deschiderea granițelor sale vitelor noastre și produselor lor.

Asemenea dacă guvernul român mai are certitudinea că, măcar în ultimul an al duratei convențiunii comerciale încheiată cu Austro-Ungaria, această putere, în privința comerțului nostru de vite, va înde-

plini obligațiunile sale către România, precum țara noastră a păzit și păzește cu sîntenie toate obligațiunile sale către guvernul austro-ungar. Iar dacă domnul prim-ministru nu mai are această iluziune, nu crede Domnia sa că este timpul să-și ție promisiunea făcută Camerei, adică, că văzîndu-și toate stăruințele înzădărnicate va veni înaintea reprezentațiunii naționale și ne va arăta starea lucrurilor în tot adevărul lor?"

Mi-am permis să fac această întrebare onor. domnului prim-ministru, fiindcă Domnia sa, în ședința Camerei de la 15 decembrie 1884, adică acum două luni și jumătate, la o altă interpelare a mea ⁶, pe care am motivat-o cu o moțiune care a fost atacată de guvern ca fiind un vot de blam, ceea ce n-a fost, moțiune care pînă în ziua de astăzi zace în cartoanele secțiunilor, la acea interpelare domnul prim-ministru a zis aceste cuvinte :

„Domnilor, lucrările continuă pentru deschiderea granițelor și atunci cînd vom pierde orice speranță fiți siguri că vom veni înaintea Camerei și-i vom arăta tot ce am făcut”.

Iată asigurarea pe care onor. domn prim-ministru a dat-o țării că, atunci cînd va pierde speranța că granițele au să se deschidă, Domnia sa va veni cu francheta Domniei sale obicinuită să arate Camerei unde stau lucrurile și atunci Camera să ia măsuri, căci în asemenea cestiuni mari trebuie și Camera să-și zică cuvîntul său, majoritate, minoritate trebuie să-și spună cuvîntul. Aceasta este o cestiune care preocupă astăzi toată țara și o preocupă de patru ani de zile...

Prin urmare, vedeți iarăși că nu viu deloc nici acum cu ostilitate; viu numai a arăta ce a zis domnul prim-ministru și-i fac întrebarea respectuoasă dacă n-a venit timpul să pună pe țară în cunoștință de cauză.

Dacă Domnia sa va da un răspuns care nu mă va mulțumi, atunci voi uza de dreptul meu de a-mi dezvolta interpelarea. A face de acum această dezvoltare ce ar fi? Ar fi să mă pui în polemică și să pierdem un timp pe care poate nu l-am pierde dacă voi avea un răspuns care să mă mulțumească.

Așadar, încă o dată-mi permit să cer de la domnul prim-ministru, care știe mai multe decît noi, să ne spună ce crede că are să facă guvernul Domniei sale în privința acestei închideri sistematice care se face produselor noastre de acum patru ani și care din zi în zi se înăsprește? Atît numai am de zis. Credeți-mă că lucrul acesta a intrat acum în vinele țării și lucrurile merg pînă în cele de pe urmă trepte ale societăței; căci dumneavoastră știți că după închiderea granițelor toți economii de vite mari și toți propietarii s-au aruncat asupra creșterii rimătorilor și aceasta nu numai în Oltenia, cum era mai înainte, ci în toate părțile, și voi cita scrisori de la toată lumea să vedeți unde doare și să vă arăt că doare pretutindeni. Domnul președinte al nostru ⁷ este de la Bacău, voi avea onoare să-i citesc scrisori de la crescătorii de porci de acolo, să vă convingeți cu toții despre aceasta.

Am zis.

Domnul președinte al consiliului: Mai ai încă o interpelare afară de aceasta?

După ce vei răspunde dumneata voi vedea ce am de zis.

Domnul președinte al consiliului: Altă vorbă e ce am să răspund eu; dar întreb dacă mai ai altă interpelare afară de aceasta?

N-am, dar în conformitate cu regulamentul voi dezvolta mai departe interpelarea aceasta, dacă răspunsul dumneavoastră nu-mi va fi mulțumitor.

Replică primului-ministru, I. C. Brătianu⁸.

Domnule ministru, vă sînt foarte recunoscător de declarațiunea dumneavoastră, dar iertați-mă că am dreptul ca deputat să vă dau un răspuns.

Ceea ce ați vorbit pentru sistemul protecționist puteați vorbi la întâia interpelare a mea, dar atunci n-ați vorbit și ați stăruit a se trece la ordinea zilei. Nu am nimic de zis.

Dar a doua interpelare a mea are o ordine de idei specială. Ați zis în ziua de 15 decembrie că atunci cînd veți vedea că nu se pot deschide granițele exportului nostru de vite veți spune Camerei ceea ce credeți că ar trebui să facem. Sînt 4 ani de zile de cînd interpelări în această Cameră s-au făcut din toate părțile. S-a făcut interpelare de către domnul Dincă Schileru, încă din Camera trecută, s-a făcut de domnul Dimitrie Anghel, s-a făcut de către domnul Ciocazan.

Domnul C. M. Ciocazan: Nu am vorbit.

Ați vorbit altă dată.

La urmă, domnule ministru, ați venit și ați zis aceste cuvinte...

Domnul președinte al consiliului: Le-ați citit; nu le mai citiți.

La aceste cuvinte nu mi-ați răspuns și, ca să nu intru în dialoguri, vă rog să-mi faceți o declarațiune, fiindcă nu mi-ați spus cu desăvîrșire nimic. Ați zis numai că ne vom face și noi protecționisti. Aceasta în teorie este foarte bine. Sînt și eu de opiniunea dumitale, sînt elevul dumitale. Dar toate acestea ce au a face cu cestiunea?

Dumneavoastră știți mai bine decît mine cum că în tot anul țara aceasta păgubește de la 20 la 30 de milioane de lei.

Domnul B. Iepurescu: Cel puțin.

Am spus o cifră mai mică, fiindcă altă dată am fost taxat că exagerez cifrele și de atunci m-am hotărît ca pe toată linia să mă țin la cifrele cele mai de jos. Așa, vă voi spune că ministrul de finanțe, Petru Mavrogheni, cînd apăra convențiunea a adus tabloul scos din statisticile Austriei, din care a arătat că comerțul vitelor cu picioare reprezentă 40 000 boi, 20 000 vaci, în sumă de 7 milioane lei. Îndată cu încheierea convențiunei, scăzîndu-se taxa la un galben austriac, exportul s-a suit pînă la 20 milioane. În anul 1883 exportățiunea a fost 1600 lei, iar în 1884 n-am luat un ban...

Vă sînt recunoscător pentru denunțarea care ziceți că ați făcut-o, dar eu tot vă spun că am un fier fierbinte pe inima mea; mă tem de cuvîntul ca nu cumva pe o ușă să iasă și pe alta să intre. În acest an, cel din urmă a ființei convențiunei, al existenței ei, vitele noastre treceavor, ori nu?

O voce: Aci e cestiunea.

Aci e cestiunea. Fiindcă nu mi-ați spus-o, voiesc să uez de cuvintele întrebunțate de deputații guvernamentali din Austria; voiesc să

uzez de presiunea puternică a opiniunii publice, ca să vă pun în pozițiune să-mi spuneți : Se deschid granițele ori nu ?

O voce : Nu.

Cine a zis ?

O voce : Domnul Butculescu.

Nu ești ministru de externe. Eu rog pe majoritate să fie bună și delicată și nici nu poate să fie altmintrelea decât bună și delicată, fiindcă aci nu apăr interesele mele. De aceea o rog să constate cu mine că domnul prim-ministru nu mi-a spus nimic. Dar iată că e altcineva care o spune.

Domnilor, Domniile voastre vă aduceți aminte că nu o dată s-au făcut interpelări și au fost unii cari au zis din cabinetul ministerului tot al domnului actual prim-ministru că peste două săptămîni se vor deschide granițele. Au trecut două, au trecut nouă, au trecut luni de zile și nu vedem nimic.

S-a zis că trebuie să facem vitele noastre grase. Ei bine, pe vitele grase și frumoase nu le lăsa să intre, pe cînd pe cele slabe le lăsa să intre. Pentru ce? Pentru că proprietarii din Galiția aveau nevoie să le îngrase, iar pe cele grase le împiedicau d-a intra.

La sfîrșit domnul prim-ministru a spus : Cînd voi vedea că nu se mai poate, voi spune. Și m-am îmbărbătat să fac această interpelare fiindcă am văzut și în „Monitor” că la Senat domnul ministru a spus : Degeaba, n-avem nimic. Și iată de ce am făcut interpelarea ; nu ea să-l pun în greutate, dar voiam să pun pe guvern, pe Cameră și țară să știe unde ne aflăm. Ei ! S-a însărcinat ministrul de comerț al Ungariei să ne-o spună. Noi ziceam că nu mai avem boală de vite. Vecinii noștri, ungurii, nu austriacii — și sînt dator să declar că noi nu putem trata cestiuni internaționale cu un guvern care pentru noi e un guvern provincial ; noi nu putem avea a face cu Pesta, ci cu guvernul monarhiei dualiste —, vecinii noștri ne ziceau că are să se nască la noi mine, poimîne boala de vite și ne-am apucat să facem legi și am făcut o mulțime : legea poliției sanitare, avem regulamentul relativ la liberarea de certificate, regulamentul pentru serviciul inspectorilor sanitari, formarea zonei preventive, raportul general pentru starea vitelor, legea sanitară cea mare. Avem mai multe legi decât bunii noștri vecini unguri și le aplicăm, după cum a spus și domnul prim-ministru, cu multă strășnicie.

Ei ! Domnul prim-ministru are multă iscusință, mă întrece.

Domnul președinte al consiliului : Protestez.

Ați dovedit-o astăzi cu răspunsul foarte abil pe care mi l-ați dat. Și Domnia sa a zis : Legile care le-am făcut dacă n-ar avea alt efect decât acela d-a ne scăpa de epizootie încă e de ajuns, și aci să-mi permiț a-i spune vorba englezului care văzînd la Bilbao o spaniolă cu părul roșu a zis că la Bilbao și în toate părțile Spaniei femeile au părul roșu. Domnia sa zice : „Acum am scăpat”. Poate pe aci, dar în Moldova, din timpul lui Mihalache Sturdza erau legile epizootice atît de strașnice încît s-au văzut oameni, boieri mari, cari, deși comiseseră multe crime fără să intre în pușcărie, în privința însă a ascunderii boalelor de vite, închisoarea care se numea cănănau era plină. Și cei mai din

urmă țărani știau carantina și cînd intrau să scoată vitele [i]și scoteau cămășile, imineii, opincile și de aceea noi în Moldova nu ne temeam de boale de vite, aveam vite mari, frumoase, grase. După ce s-a făcut Unirea s-a mai slăbit.

Așadar, legile pe cari le-am făcut, le-am făcut pentru țară, dar și pentru vecinii noștri și cînd am * cerut să închidem granițele despre Basarabia au fost mulți proprietari cirezari ruinați. Am spus că nu voi să fac cestiuni personale, dar pot spune că una din cauzele ruinei răposatului Manolache Costache a fost închiderea granițelor despre Basarabia. Care era argumentul dumneavoastră? Să nu dăm vecinilor noștri cel mai mic pretext să zică că la noi nu sînt legi și legile care le avem nu le aplicăm și de aceea mai deunăzi am sprijinit pe veterinari.

Le exprim în numele țarei toată recunoștința pentru că ei au scos guvernului unguresc cel mai din urmă argument ca să zică că la noi nu se aplică legile. Dar, după ce am făcut toate acestea, uitați-vă ce zic bunii patrioți unguri și zic aceasta serios, nu în glumă, căci Béranger a zis : Fiecare să fie al țarei lui. Rusul al Rusiei, germanul al Germaniei, ungurul al Ungariei, românul al României. (*Aplauze.*)

Domnul președinte al consiliului : Dar drepti.

Toemai de aceasta mă plîng eu că ungurii nu sînt drepti cu noi. Un deputat din Brașov, care avea relațiuni cu noi, fiind la graniță și văzînd toate șicanele pe cari autoritățile ungare ni le fac pentru vite, a fost indignat, căci știți că Brașovul e hrănit de România. Ei bine ! S-a sculat acel deputat și a întrebat pe guvern ce are de gînd în privința poprirei vitelor de a trece din România în Austro-Ungaria și a mers mai departe, a zis : Afirm cum că dreptul nu e din partea noastră, afirm cum că românii păzesc granițele, legile, cum că epizootia nu e endemică. Iată ce răspunde ministrul de comerț :

„Onor. domn deputat a vorbit despre comerțul cu vite și a zis că guvernul român a luat toate măsurile pentru stingerea epizootiei și se pare că dumnealui crede suficiente aceste măsuri. Din parte-mi, pot să asigur pe onor. deputat că eu nu consider suficiente aceste măsuri, pentru ca comerțul nostru cu vite să nu mai fie espus la cele mai mari dezastre (*aplauze*) și de aceea eu cred că pînă cînd România nu va lua aceleași măsuri ca și noi nu putem face nimic pentru ușurarea comunicațiunei. (*Aplauze prelungite.*)

Sînt în pericol interese vitale, mai cu seamă fiindcă noi avem convenții veterinare cu Apusul și dacă am deschide granițele noastre de către o țară în care epizootia nu se stinge niciodată și nici nu se iau măsuri pentru stingerea ei — e lucru știut că abia încetează epizootia o săptămîină, și în a doua începe din nou și aceasta ține deja de trei ani —, dacă am deschide granițele noastre de către o asemenea țară, am pierde avantajele pe cari le avem în urma convențiunei veterinare. (*Aplauze.*) De aceea nu pot primi propunerea domnului deputat și mărturisesc că mai bine primesc să mă expun la unele vexațiuni ce se fac comerțului român, pentru că aceste vexațiuni nu sînt atît de mari încît să poată face neajunsuri mai simțite comerțului, căci de ordinar ele nu se fac din rea-voință, ci din greșeală și satisfacția ni se dă în cel mai scurt timp. Cestiunea veterinară va juca desigur un rol însemnat în

* Citește : au !

tratările pentru apropiata reinnoire a convențiunei comerciale și eu cred că ar fi neapărat de lipsă ca și România să introducă aceleași măsuri cari se aplică la noi, cu aceeași energie și punctualitate; în acest caz se poate face României aceeași ușurință care s-a făcut deja Serbiei”.

Așadar, domnilor, ia uitați-vă... face onoare guvernului, face onoare țării, însă ne face un neajuns, dăm satisfacțiuni îndată, dar satisfacțiunea noastră unde e?....

Domnul P. Străjescu: Ce să facem?

Domnul B. Iepurescu: Dar de ce stăm noi aci? La ce ne-a trimis țara aci?

Fiindcă Iașii și Romanul este aproape unul de altul, vom trata, domnule Străjescu, întrebarea aceasta la Roman...

Domnul P. Străjescu: Eu v-am cerut a ne lumina, a ne lumina ce trebuia să facem.

Așadar, iată că Excelența sa ministrul de comerț pretinde că s-au făcut Serbiei înlesniri care nu ni s-au făcut nouă. Ei bine, unde este acel angajament care s-a luat și care zice că națiunei române are să se dea aceleași avantaje ca națiunei celei mai favorizate? A! Dar se zice că este epizootie la noi? Bucuros; dar care țară are fruntarii mai lungi, mai depărtate una de alta decît România? Cum, domnilor, pentru că la Dorohoi, la Mamornița s-a întimplat un caz de boală de vite, care de mai multe ori vine din Bucovina, cum a venit mai deunăzi, să se închidă granițele pînă la Virciorova? Iată ce se face de patru ani de zile. Ia întrebați cîte zile merge o vită de la Mamornița sau de la Noua Suliță pînă la Severin? Ei bine, s-a zis un cuvînt: Boală de vite; închide îndată Dorohoiu, Brăila, Galați, Dobrogea și toată țara și la sfîrșit, după ce am închis tot, ni se zice: Nu se aplică legile veterinare și pînă nu veți face aplicarea legilor acestora, pînă atunci nu vom deschide granița și în fine vom vedea aceasta la viitoarea convențiune.

Ei! Domnilor, eu știu ce ar voi Excelența sa ministrul de comerț: să se declare toate vitele noastre că sînt bolnave și guvernul, conform dreptului ce are, să le împuște pe toate și apoi fiți siguri că atunci ne vor deschide granițele. (*Aplauze.*)

Curat românește, aceasta este deducțiunea logică a premiselor ministrului de comerț.

Domnilor, am arătat cum este faptul pozitiv, acum să-mi dați voie să vă spun că din început convențiunea aceasta a avut opozițiune în Camera Ungariei, căci cînd comitele Andrassy a înfățișat Parlamentului convențiunea noastră s-au sculat ungurii și au zis: Domniile voastre șvabilor — căci așa-i numesc ei — vă convine, pentru că Domniile voastre aveți industrii, aveți bronzerii, cristaluri etc., bune și rele, pe care le trimiteți în România; dar noi nu avem nimic și nu putem să admitem această convențiune. Și, domnilor, trebuie să vă spun că noi nu am avut apărători mai mari decît Camera de comerț din Viena și poporul vienez, care necontenit reclamă în contra măsuri luate de Ungaria, pentru că lor le place să mănînce carne bună și ieftină și noi le trimitem carne bună și ieftină.

Prin urmare, opozițiunea a fost contra convențiunei, dar cum s-a întimplat că s-a votat și s-a votat cu o mare majoritate? Cum s-a întimplat această minune? Aci să nu se supere domnul prim-ministru, că n-o zic în nume de rău. S-a întimplat și acolo ca și la noi: s-a întrebui-

țat drumul de alături, s-a șoptit la ureche — cum se face și aici la Herdan —, pentru că și acolo este partidă Deak și altele.

Domnul președinte al consiliului : Vă rog să întrebați pe deputați dacă la Herdan am ținut alt limbaj decât aici.

Domnule prim-ministru, eu nu am zis că altfel ați vorbit acolo și altfel aici, ci am zis că, ca ministru, neapărat trebuie să vorbiți mai cumpănit, mai discret, nu ca mine pe șleau, ca particular, căci eu am răspunderea mea personală, dar dumneata ai răspunderea situațiunii față cu străinătatea. S-a votat, căci s-a zis : Cine are să execute ? Noi avem să executăm și nu știți că România este oala de lut și noi sîntem oala de fier și de oțel și că noi, prin urmare, avem să aplicăm convențiunea ? Și așa s-a și făcut ; de cinci ani de zile s-a zis neconținut epizootie și în toți anii exportul a scăzut pînă ce am ajuns la 1600 lei și anul trecut la un ban. Ce să facem ? Să reclamăm, să țipăm ? Așa am făcut, dar măcar acum să ascultăm proverbul care zise că e bună mintea românului cea de pe urmă. Să vedem ce avem să facem mine, poimîne.

Domnilor, vă mărturisesc că căutam convențiunea austriacă, dar domnul Vilner mi-a dat aceea convențiune tipărită atunci în 20 000 exemplare, unde sînt publicate toate cuvintele cele frumoase ale miniștrilor, dar cuvintele opozițiunii nu ; nici ale domnului Manolachi Costachi, nici ale domnului Brătianu, nici ale mele ; nu se văd decât maltratările și chemările la ordine contra noastră.

Aci, domnilor, noi am făcut cea mai mare greșală ce am putut face față cu convențiunea, pe care dumneavoastră toți o știți și trebuie să mărturisesc că această greșală am făcut-o și eu și domnul Brătianu și poate eu mai mult ca Domnia sa, căci nu ne-am uitat la principiul convențiunii ; nu ne-am uitat să vedem ce sistem păstrăm noi prin convențiune și ce sistem își păstrează vecinii noștri. Vecinii noștri și-au păstrat autonomia tarifelor precum și-a păstrat Franția, Rusia, Germania, care sînt stăpîne pe tarife și cînd interesele țării cer să se ridice tarifele le ridică, și din contra. Mi-aduc aminte, domnilor — și să nu vă supărați că spun și eu cite o anecdotă —, eram ministru de externe cînd eram cu domnul Brătianu în cabinetul domnului Manolachi Costachi și am fost chemat să ratific convențiunea încheiată cu Rusia⁹. Rusia și-a păstrat autonomia tarifelor către toate puterile. Eu am găsit convențiunea făcută și trebuia să o subscriu și în Consiliul de Miniștri mi s-a obiectat de către domnul Brătianu, care, trebuie să o mărturisesc, în această materie era mai forte decât mine și mi-a zis : „Toate sînt bune, dar măcar atît să le smulgem, să ni se asigure tranzitul”. M-am dus la baronul Stuart și i-am zis : Dați-ne măcar prin un act adițional siguranță că ne veți da tranzitul de la Ungheni — Odesa. Domnia sa mi-a răspuns : „Nu putem, căci dacă vom da dumneavoastră acest tranzit liber vom fi siliți să-l dăm și celor [1]alte națiuni cărora le-am făgăduit pozițiunea națiunii celei mai favorizate. Dar ne păstrăm dreptul, nu aplicăm convențiunea, sîntem liberi și prin urmare n-aveți să vă temeți de nimic”. Și pe acest temei am scris.

În adevăr, bucatele cari se exportă prin Odesa sînt scutite de orice fel de taxe, ca cum ar fi fost garantate prin anume convențiune. Fac apel la toți moldovenii, și mai ales la cei de sus, să spună dacă nu este exact aceasta.

Dar mai mult : erau vitele care se cumpărau din Basarabia, fiindcă sînt mai ieftine decât în Moldova, și după ce le îngrășau le trimiteau la

porturi și cînd s-a închis granița am rămas ruinați. Am ajuns să le exportăm în Rusia, fiindcă acolo găsim preț mai bun decît în Moldova și guvernul rus nu ne-a împiedicat, deși noi [1]î închiseseam granițele noastre. Noi am dat Austriei tot, făcînd din România stomahul industriilor Austriei, căci noi consumăm tot ce se fabrică acolo. Aceasta nu o va tăgădui nici majoritatea, nici minoritatea, fiindcă piața este de față. Cu toate acestea, cînd a venit convențiunea ce laude mai erau ! Le voi arăta.

Exportul vitelor noastre era de opt milioane în anul întii al aplicării convențiunei ; pe urmă s-a suit treptat pînă la 14 milioane și acum de patru ani aproape ni s-au închis cu totul granițele sub diferite pretexte. Știți cite istorii am avut cu cuvintele *sub pretext*¹⁰. Mă serv de acest cuvînt pentru ca să întemeiez data de cînd au început aceste neînțelegeri și exprim recunoștința mea guvernului cînd a zis că s-au închis granițele noastre sub pretext sau sub cuvînt că avem epizootie. Ei bine ! Vitele noastre s-au dus.

Domnul ministru a citit și a trebuit să vadă că am ajuns la vremea capanliilor. Cei tineri nu știu ce va să zică capanlii, prin urmare-mi voi permite să le spui eu aceasta. Libertatea comerțului nostru nu a început decît la Tractatul de la Adrianopol. Pînă atunci noi nu puteam să exportăm decît pentru padișah și pentru armata lui.

Cu toate acestea și atunci s-a găsit un mijloc : erau pașale și alte persoane influente care voiau să ia de la noi oarecare articole și atunci au găsit cîțiva indivizi cărora le-au dat privilegiul de furnizori ai palatului. Aceștia se chemau capanlii și veneau la noi cu titlul acela că cumpără pentru palat, veneau și cumpărau pentru ei și bietul român, care nu avea concurență, vindea cum putea. Iată acum ce s-a întîmplat în Orșova și Valahia Mică. Sint domni cari zic că sint cetățeni unguri și aceia iau voia de a importa în Ungaria porci. Porcii aceștia nu se caută dacă sint bolnavi sau ba. Aceia cari-i trec acolo sint cetățeni unguri, sint supuși unguri. Iată domnilor o depeșă :

„Ungaria a permis numai la doi supuși ai săi să exporteze porci din România. Aceștia în lipsă de concurență profită de ocaziune și batjocurea munca noastră. Zilele acestea au trecut 14 vagoane și alaltăieri 4 șleपुरi cu porci cumpărați de la Calafat și din alte părți. Sintem abandonăți speculei nerușinate a străinilor. Eu stau cu rîmătorii și nu mi se permite exportarea. Rog cereți cel puțin să se înmulțească numărul acestor speculanți, ca mizeria să fie mai complectă”.

Va să zică se roagă ca noi să intervenim pe lîngă vecinii noștri ca să ne trimită mai mulți capanlii, pentru ca să se poată face un fel de concurență.

Iată acum și o scrisoare pe care am primit-o astăzi de la domnul C. Păloșanu, persoană pe care domnul președinte al Camerei o cunoaște :

„Nenorocirea adusă țării prin închiderea granițelor fără veste au căzut mai cu seamă pe capul nostru [al] comercianților de porci. 100 porci hrănesc de 6 luni de zile numai cu popușoi ; granița fiind închisă, sint amenințat a pierde capitalul ce cu sudoare 20 de ani am agonisit. Intervenți cel puțin a fi liberă măcar tranzitarea prin Austria pentru Prusia. Căci, întîrziînd guvernul de a căpăta de la Austria măcar liberă tranzitare prin Austria, căldurile vin și porcii fiind prea grași nu-i putem transporta și asemenea porci la noi în țară puindu-i în consumație nu scoatem nici pe jumătate din capitalul ce am băgat în ei și pierdem tot capitalul agonisit cu sudoare în timp de 20 de ani.

Domnule Kogălniceanu, pătruns în inimă de lovitura țării prin închiderea graniței, am luat curajul a vă ruga pe dumneavoastră ca în numele nenorociților comercianți să interveniți către guvern și corpurile legiuitoare a se căpăta măcar libera tranzitare.

Primiți, vă rog, încredințarea preaosebitei mele considerațiuni ce vă conserv.

C. Păloșanu”.

Iată situațiunea noastră. Noi nu avem voie să exportăm decît aceste două articole, adică cerealele și vitele. Trimitem cerealele, dar nu avem voie să trimitem făină; trimitem cerealele și apoi avem datoria să primim făina fără să cerem ceva, pentru că materia primă este de la noi. Trimitem gazul brut fără să avem voie să-l trimitem rafinat și de acolo primim gaz rafinat fără taxe. Iată, domnilor, cum a fost convențiunea aceasta. Ia uitați-vă, este bine să citim aceasta mai de multe ori pentru ca să ne aducem aminte, mai cu seamă cei tineri, căci istoria se uită de grabă. Ia uitați-vă cum începe expunerea de motive :

„Sînt trei secole de cînd România nu a exercitat dreptul său de a încheia cu alte puteri convențiuni sau tractate de comerț. Acest drept pe care-l posedă ca o consecință a autonomiei sale așa cum rezultă din capitulațiunile ce glorioșii domni Mircea, Vlad, Bogdan, Petru Rareș au încheiat ...”.

Acest ton patriotic merge pe două pagini întregi și cînd noi din opozițiune am zis : Bine ! Toate acestea sînt fumoase, dar să nu facem ca nobili scăpătați din Spania, cări neavînd postav să-și facă o manta își iau pergamentele de la strămoși ca să-și facă manta. Și cînd eu am zis aceste cuvinte, a venit domnul Boerescu să-mi răspundă și a început prin a se lăuda că am căpătat dreptul ca noi să punem consuli pretutindeni unde vom avea noi articole produse în țară și consulii vor avea dreptul să certifice proveniența. Eu răspundeam că n-are să ni se dea acest drept și domnul Boerescu atunci se minia. Eu [i]i ziceam : Iată că voi vota convențiunea dacă-mi vei dovedi dumneata că ai o notă prin care ni se dă dreptul să numim consuli. Atunci domnul Boerescu a zis așa :

„Domnul Kogălniceanu ne-a zis că, dacă-i vom dovedi noi că ni se va da dreptul să numim consuli, atunci dumnealui, numai pentru acest avantaj, va vota cu amîndouă minile tractatul”.

Închipuiți-vă, domnilor, cit sînt eu de bun, om din opozițiune, că nu vin să cer darea în judecată a domnului ministru de externe, că de ce Domnia sa nu s-a întemeiat pe acest tractat mare, solemn, încheiat cu Austria, ca să ceară a ni se da dreptul de a avea agenți consulari în Brașov, în Cernăuți, în Sibiu și unde trebuie. Nu ni s-a dat acest drept; ni s-a recunoscut dreptul să avem unul în Viena și unul în Pesta, dar încolo unde ne mai trebuie nu. Iată dar că ni s-a făcut atunci mari, mari imputări nedrepte și rău s-a lăudat cu căpătarea acestui drept, care nu s-a realizat. Astfel*domnul Boerescu, ca să izbutească, a mai adăugat atunci : „Vă pot asigura că peste puțin avem să numim consuli; aceasta este pozitiv și netăgăduit, este înscris în două articole din Constituțiune. Acum dar rog pe domnul Kogălniceanu să se țină de cuvînt și să voteze pentru”.

Și după ce Domnia sa arată toate acestea, adaogă : „Acest act trebuie păstrat ca cel mai prețios document al drepturilor noastre”.

Dar noi putem zice că acest act păstrează și durerile și suferințele și lacrimile de sînge ce a vărsat țara noastră după urma acestei convențiuni. (Aplauze.)

Și apoi, după ce ne-a bătut bine, iată cum încheie. Încheie cu aceste cuvinte foarte frumoase și se pășește la vot :

„Sînt dar sigur că această onor. Adunare va aproba tractatul ce-i prezentăm. Sub punctul de vedere economic el satisface toate interesele comerciale și fiscale ale țării, este unul din cele mai avantajoase tractate ce se poate vedea. Sub punctul de vedere politic, el este o consacrară a autonomiei țării și asigură pe viitor exercițiul acestei autonomii. (*Aplauze.*) Sub acest dublu titlu, votarea acestui tractat va fi un act de patriotism din partea Camerei și-i va constitui cea mai frumoasă glorie a sa. (*Aplauze prelungite.*)”.

Ei bine, noi din opozițiune n-am luat-o cum că acel tractat era un act de patriotism și n-am luat cum că acel act are să facă gloria deputaților cari l-au votat ; ba încă din contră, vedem că astăzi acei cari l-au votat se leapădă de dînsul ca Iuda de Christos. Cu toate acestea, guvernul de atunci, sînt dator să o declar, avea o dezvinovățire, putea să o aibă, căci erau numai trei puteri, Rusia, Austria și Germania, care, la protesturile făcute de Turcia că nu recunoaște României dreptul de a încheia tractate cu celelalte țări, acele trei puteri au venit și au zis că recunosc dreptul de suzeranitate al Porței, dar o dată cu acel drept recunosc și dreptul de suzeranitate al nostru ca să trateze cu noi și aceasta era coroana patriotismului, era o scuză pentru atunci. Dar astăzi, după atîtea sacrificii, după atîtea dureri, după atîta sînge vărsat de către soldații noștri în Bulgaria, cînd sîntem stăpîni, astăzi sîntem datori să fim mult mai tari, mult mai zdraveni și sînt recunoscător domnului ministru că Domnia sa a zis niște cuvinte cari ne asigură pînă la oarecare punct ; însă să-mi dea voie să-mi fac meseria mea de opozant și, fără să pun în îndoială patriotismul, pot zice că pe lingă patriotism să fac și cele mai mari greșeli de către patrioți și tot mai bine vād o sută de ochi decît doi ochi. De aceea dumneavoastră ați stigmatizat pe 2 mai, căci ați văzut numai cu doi ochi. Neapărat că majoritatea are dreptul ei și eu am încredere în patriotismul Domniilor voastre, dar mi-aduc aminte de un coleg al nostru, de mai marele luptător al partidului liberal, domnul Rosetti, care zicea : „Cînd se atinge de drepturile țării mele, eu nu mă încrez nici în Dumnezeu”. Prin urmare, rog pe domnul ministru să binevoiască a trage perdeaua și a ne spune și nouă ce are de gînd să facă.

Noi am denunțat convențiunea, dar mai avem alte convențiuni, pe cari le-am făcut cu mai multe state, împreună cu domnul Brătianu. Și după cum a spus Domnia sa de la tribună, le-am făcut pentru ca să nu păstrăm un monopol. Am dat Germaniei în scris toate tarifele Austro-Ungariei și tarifele coprinse în convențiunea cu Germania au putere pînă la 10 iunie 1891. Notați bine aceasta. Am denunțat convențiunea, dar pînă ce se împlinește termenul ei nu avem dreptul să facem o întrebare, să zicem așa : Domnule prim-ministru, după ce s-ar îndeplini termenul convențiunii ce ai să faci ? Ai să te afli în dilema aceasta, are să ți se ceară să dai guvernului austriac tratamentul națiunii celei mai favorizate. Ai să dai atunci tot acele tarife, decît nu au să fie ale Austriei, ci ale Germaniei.

Aceasta este una. Altă cestiune este că noi trebuie să ne otărîm să facem ceea ce face toată Europa, să ne păstrăm drepturile ce au toate puterile cele mari, dreptul autonomiei tarifelor. Germania și l-a păstrat, Franca și-l păstrează, Austro-Ungaria și-l păstrează. Astăzi noi sîntem suverani, sîntem regat. Regatul este o eră nouă ; aci este puterea. Să nu

mai facem convențiuni prin cari să ne supunem tarifelor străine, ca să ni se impună tarife convenționale. Dăm toate drepturile, dar înțelegem să păstrăm autonomia tarifelor și în ziua când conținește o convențiune noi nu mai dăm decât tratamentul națiunii celei mai favorizate, noi aplicăm atunci tarifele autonome, așteptăm pînă se vor împlini toate convențiunile și atunci vom contracta în mod obștesc. Așa a făcut Franța, care la început nu a voit să facă convențiune cu noi, ea ne zicea: Mai avem convențiuni de expirat și nu putem deocamdată contracta.

Prin urmare, domnilor, iată un drept și eu, deși glas minim, dar, înimat de această cestiune, cred că reprezint nu numai un județ, ci și altele, cum singuri ați spus că țara întreagă voiește să fie stăpînă în casa sa, să aibă și ea putință fără a se pune în stare de rezel de a putea să aibă dreptul de a face represalii legiuite. Cum, domnilor? Vine un maghiar și — această laudă o dau cu bună inimă maghiarilor că sînt patrioți — vine și zice: Auziți că principele Bismarck a zis că cămașa este mai aproape decît surtucul. Acest adevăr să-l ținem, zice maghiarul, și noi în privința Vienei. Vedeți, aceeași monarhie, și ce se zice în o parte despre cealaltă!

Prin urmare, și noi să ținem mai mult la cămașa noastră decît la surtucul unguresc. (*Aplauze prelungite.*)

Acum hotărîți ce veți voi; noi cei din minoritate ne-am făcut datoria și v-am arătat tot ce știm. Domnul prim-ministru, la 14 decembrie, mi-a dat bani pe miere și eu n-am zis nimic, am tăcut. Dar țara aceasta are un guvern parlamentar și fiecare din noi a venit aci cu îndatoriri și oricine s-ar scula și ar zice că în județul sau în colegiul său nu s-a vorbit de închiderea granițelor va vedea la alegerile viitoare.

Domnilor, încă o mică particularitate, căci este bine ca cineva ca bun român și drept-credincios să se adreseze și sus și să creadă în dreptatea divină. Am aci, domnilor, convențiunea comercială încheiată cu Austro-Ungaria; a fost un ministru care a proiectat și subseris această convențiune; a fost un om care a tratat-o la Viena; a fost un strălucit raportor al acestei convențiuni în Cameră, domnul I. Strat; a fost la Senat un învățat raportor, domnul Veisa. Ei bine, Dumnezeu i-a chemat pe toți aceștia la sine; a chemat și pe fericitul întru pomenire B. Boerescu și pe fericitul întru pomenire Costaforu și pe Veisa și pe Strat și pe Veisa și au rămas din acea Cameră numai doi bătrîni, domnul I. Brătianu și eu.

O voce: Cari ați combătut acea convențiune.

Da, am combătut-o și de aceea ne-a păstrat Dumnezeu. (*Aplauze prelungite.*)

De aceea aș voi ca Domnia sa, cu puterea pe care o are, să pună capăt acelei convențiuni, să o rupă (*aplauze*) și eu ca opozițiune, cînd Domnia sa va fi slab, să-l îmboldesc ca să o rupă¹¹. (*Aplauze numeroase.*)

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiu-
itoare”, 1884/1885, nr. 66, p. 1108,
col. 2— p. 1110, col. 3; p. 1111, col. 1—2;
p. 1112, col. 3— p. 1116, col. 2.

NOTE

¹ Vezi supra p. 169.

² Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 147 și urm.

³ I. Cîmpineanu spusesese că există un consens al țării în privința politicii arbitrare promovate de monarhia austro-ungară față de România în materie comercială.

⁴ S-a trecut la ordinea zilei în ceea ce privește prima interpelare.

⁵ M. Cornea spusese că e vorba de o singură interpelare și nu e cazul „după cum voi trage o linie între două fraze pot să zic că am făcut două interpelări”.

⁶ Vezi supra p. 84.

⁷ Generalul D. Leca, președintele Adunării deputaților.

⁸ I. C. Brătianu spusese că potrivnici ai convenției comerciale sînt și la noi și în Ungaria, dar socotea că, „dacă toți ungurii și toți românii ar fi mai cu calm, în multe chestiuni ar merge lucrurile mai bine, dar pasiunea orbește și pe unguri și pe românii”. Constatase apoi că „a început să bată vîntul spre regimul protecționist”, încît și noi vom fi probabil siliți să-l urmăm.

⁹ Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 209 și urm.; p. 220 și urm.: p. 227 și urm.

¹⁰ Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea a II-a, p. 61, nota 5.

¹¹ I. C. Brătianu replicase lui K. explicînd nevoia temporizării și încheiase așa: „În această afacere toți sîntem una și vom apăra drepturile și interesele noastre. nu cum zicea «Românul» pînă la cea din urmă picătură, dar interesele atît pe cît se poate”.

Se făcuse o propunere subscrisă de M. Cornea ș.a. prin care, după ce se exprima încrederea în guvern, se cerea trecerea la ordinea zilei și alta a lui Al. Morțun ș.a. care preconiza ca pe viitor România să nu mai încheie nici o convenție comercială și, după exemplul statelor străine, „să-și păstreze întreaga autonomie a tarifelor sale”. S-a votat propunerea lui M. Cornea cu 78 de voturi pentru, 10 împotriva și șase abțineri.

Vezi și intervenția următoare.

*Asupra modificării regulamentului de funcționare a Camerei **

Domnilor, fac o întrebare și rog pe domnul ministru să se gîndească la viitor. Eu sînt nemulțumit că nu am făcut reviziunea regulamentului Camerei, pentru că această reviziune ar fi fost bună la multe, însă se va putea constata un lucru, că domnul Rosetti cît a fost președinte al Camerei, în interesul guvernului pe care-l sprijinea, a făcut de s-a primit ca practic și constant cum că Adunarea să nu voteze îndată decît pur și simplu trecerea la ordinea zilei. Îndată ce era un motiv într-o mișcare se trimitea la secțiuni.

Acum se prezintă două mișcări ¹, ambele motivate, și eu toate acestea domnul Cîmpineanu cere să i se voteze mișcarea care-i convine, aceea de încredere. Eu nu am nimic de zis și de aceea eu nu am propus nici o mișcare, fiindcă știu de mai înainte că majoritatea are să voteze încrederea în guvern. Dar întreb: Dacă mine sau poimîne sau peste zece ani majoritatea se prefacă în minoritate sau mai bine minoritatea devine majoritate și, în loc să se zică atunci în propunerile ce s-ar prezenta cuvîntul încredere ca azi, s-ar zice cuvîntul de neîncredere, ați primi dumneavoastră, pentru ca să zică la urmă vorba de trecere la ordinea zilei, să se voteze îndată mișcarea?

Negreșit că nu. De ce dar voți să aveți două măsuri? Eu nu mă opun la nimic, dar sînt dator să vă aduc aminte că totdeauna s-au trimis la secțiuni asemenea propuneri de încredere motivate; prin urmare, nu întemeiați precedentul acesta, căci, precum astăzi se votează o mișcare de încredere, va veni o zi cînd să se schimbe situațiunea și de ... se desparte bărbatul de femeie, dar majoritatea de guvern? Și atunci s-ar putea să aveți a vota o mișcare de neîncredere.

* Ședința din 26 februarie 1885.

NOTE

¹ Vezi discursul precedent.

În legătură cu motivațiile cererilor de pensie *

Cit pentru mine voi vota, însă sint dator să fac o rezervă. Nu este bine să se susție o pensiu¹ pe motiv că cutare și cutare strămoși au înzestrat un schit sau o mănăstire și de aceea urmașii lui au drept la o pensiu¹; căci, dacă s-ar pune acest principiu, s-ar putea ca cu acest principiu mai curînd sau mai tîrziu să meargă și înaintea tribunalelor. Dacă ne-am pune pe tărîmul acesta, atunci nu este unul din noi care n-ar veni cu drepturi ca acestea ale strămoșilor și mă înscriu eu întîi pentru mănăstirea Lipovățu din județul Vaslui și Doljestei² din județul Roman. Voi să atrag luarea-aminte a domnului raportor și a comisiunei în genere ca înainte de a formula în raport asemenea drepturi să cerceteze foarte bine, dar foarte bine, să drămuiască fiecare frază și apoi să formuleze raportul.

Făcînd această respectuoasă rezervă, voi vota această pensiu¹ ³.

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiu-
itoare”, 1884/1885, nr. 70, p. 1192,
col. 2-3.

* Ședința din 2 martie 1885.

NOTE

¹ Se discuta acordarea unei pensii viagere de 100 de lei pe lună fetei minore a răposatului N. Beștelei. În raportul comitetului delegaților se spunea că B. Beștelei descindea din întemeietorul schitului cu același nume din județul Argeș. În actul de înzestrare a așezămîntului se adresa rugămîntea ca urmașii ajunși la nevoie să fie ajutați din averea schitului. Fără a lua această dorință ca o obligație, comitetul socotea că motive umanitare îl conduseseră la concluzia că cererea postulantei era îndreptățită. K. observase că „din cauza multor conversațiuni ce urmează între noi” nu putuse înțelege bine motivația raportorului (Gr. Constantinescu). El întrebuse dacă minora nu avea și altă pensie și i s-a răspuns că pensia rămasă de pe urma tatălui nu era reversibilă asupra ei.

Schitul Beștelei din Pitești era metoc al mînăstirii Mihai vodă din București. Fusese reparat în 1862 de așezămîntul tutelar, iar în 1890 era ruinat. Cf. N. Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din Țara Românească*, II, Craiova, 1970 (sub voce).

² Mînăstirea Lipovățu (Zografu) de lingă Vaslui a fost construită de Vasile Coci, mare vornic în 1630-1631. Ruinată la cutremurul din 1940. Cf. N. Stoicescu, *Repertoriu bibliografic al localităților și monumentelor feudale din Moldova*, București, 1974, p. 902, care însă nu pomeneste de vreo danie a neamului K. pentru această mînăstire.

Mînăstirea Doljestei (Roman) a fost construită de hatmanul Vasile Roset și ieromonahul Dionisie Hudici în 1765-1774. Reparată succesiv pînă în 1928. Vezi Ath. Vasilescu, *Monografia mînăstirii și comunei Doljestei din județul Roman. Studiu istoric și critic*, Roman, 1930.

³ Cererea a fost trimisă în secții.

*Intervenții la proiectul de lege „pentru modificarea unor articole
din legea timbrului” **

Domnii mei, ca unul din cei mai în vîrstă dintre dumneavoastră, mi-este permis să mă raportez și la alte timpuri, pe care mulți dintre dumneavoastră nu le cunoașteți. Am asistat la discuțiunile Adunărilor Obștești, Adunărilor Regulamentului organic și iertați-mă să vă spun că la sfîrșitul vieții mele mai cred că mă regăsesc la acele timpuri și iată de ce : atunci se votau dări de către boieri numai pe seama moșicilor ; astăzi votăm dări pe seama tuturilor claselor, dar votăm boierește și, cînd votăm dări, pare că ne jucăm în nuci. În ce țară s-a auzit, vă rog, că dările de la 2 la sută să se urce la 16 la sută !! Apoi, dacă este vreo lege de dări care ar trebui îndulcită nu este alta decît aceasta, taxele de timbru trebuie să fie mult ușurate. Desfid să mi se arate o țară în care timbrul să fie așa de greu ca la noi, unde am ajuns că doar răsufierea numai să nu ne fie supusă la plata timbrului ¹.

Englezii zic că timpul este monedă și în această lege nu se ține seamă că timpul este monedă ; căci, dacă fac o tranzacțiune de 100 lei, mă trimit la casierie ca să plătesc acolo 2 la sută. Cum am să mă duc ? Cei cari merg cu birja plătesc șase-șapte franci și merg iute ; cei care nu pot plăti birje trebuie să piardă timpul mergînd pe jos. Cum vedeți, marele reformator nu s-a gîndit la aceasta. De la casierie mă trimit la prefectură ; altă cheltuială de birje ori de picioare, și de acolo înapoi la tribunal. Afară de acestea, cite cheltuieli indirecte sînt la timbrarea efectelor de comerț și pe lîngă acestea toate se mai cere astăzi încă o sporire așa de colosală.

De aceea, domnilor, iertați-mi durerea cînd văd că un asemenea proiect de lege mai poate găsi majoritate în Cameră. Eu cred că această lege nu s-a studiat, ci s-a trecut cu ușurință asupra ei, pentru că se poate să se fi votat de secțiuni, cum se întîmplă adesea cînd, prezintîndu-se mai multe legi, ajunge de ne uluim și nu mai știm pe care am votat-o.

Eu voi vota dar cu entuziasm contra acestei legi, nu pentru mine, dar pentru cei săraci nenorociți cari vor plăti mai anevoie. Desfid pe guvern să vadă o țară alta unde timbrul să zdrobească mai mult decît la noi.

Anul trecut, mi se pare — nu eram aci în Cameră, căci aș fi strigat din toate puterile mele —, s-a mai votat încă o taxă de timbru asupra unui proces-verbal, asupra unei rezoluțiuni, să dai francul și iar francul. Ei ! Unde mergem cu acest sistem ? Sîntem de o dărnicie în privința impozitelor care nu mai are margini, pe cînd partidul liberal se laudă că nu sporește dările. Ia luați Domniile voastre o statistică și vedeți unde s-a suit contribuțiunile și dările.

Rog pe domnul ministru să binevoiască a se gîndi serios la materia impozabilă, care nu mai poate răbda sporuri.

Critică practica majorării impozitelor.

Înainte a faptelor pozitive și a cifrelor nu încap cuvinte ². Să ne ducem fiecare acasă și să căutăm în terfeloagele noastre și să luăm chitanțele de dări de acum șase ani să le comparăm cu chitanțele de acum și

* Ședința din 4 martie 1885.

atunci fiecare va vedea ceea ce francezul numește *un soubresaut** în această privință.

Domnilor, era o lege care zicea că fiecare cetățean este dator să facă trei zile de muncă la șosele ; s-a prefăcut această muncă în bani. Am auzit acum că vine iar un proiect, în capul căruia se găsește și un cuvios arhieru, prin care se cere ca pe țărani să-i punem iarna la muncă. Vom vedea ce se va face. Faptul este că, asupra acestei contribuțiuni care se percepea în muncă, partidul liberal, îndată ce a venit la putere, a desființat munca și a prefăcut-o în dare de bani și deodată ne-am trezit că acea dare, care era de 12 lei pe an, se urcă astăzi uneori pînă la 1000 și 2000 de lei pe an.

Regret că onor. domn Marghiloman nu este aci, ca să vă spună cît plătește Domnia sa pentru muncile căilor județene. Are să-mi ia înainte domnul ministru de externe și să-mi zică : Apoi drept este ca cel sărac să plătească cît cel bogat ? Și are să vie cu o teorie care este dreaptă, dar care altă dată tot de pe acea bancă s-a tratat de socialistă. Eu răspund domnului ministru de externe că, dacă Domnia sa a găsit că dările sînt grele și că ele lovesc pe cei săraci cruțînd pe cei bogați, vină guvernul cu un proiect de lege care să ceară reforma sistemului întreg al impozitelor noastre și va vedea dacă cei bogați nu voiesc să dea. Dar dumneavoastră nu faceți nimic alt decît, menținînd dările pentru cei săraci, veniți pururea să atacați materia impozabilă și niciodată nu o ușurați. Să vă dau un exemplu : eram la minister împreună cu dumneavoastră cînd am votat cei 5 la sută asupra lefei funcționarilor ca un impozit de rezbél ; pentru ce-l mai mențineți și astăzi ?

Domnul ministru de externe: Faceți eroare.

Ei ! Onor. domnule ministru, dați-mi voie să vă spun că sînt și alți oameni cari-și păstrează memoria ca și Domniile voastre și că păstrarea memoriei nu este un privilegiu numai al băncii ministeriale, pentru ca toți ceilalți să facă erori. Am fost în minister și știu ce am făcut, știu că s-a cerut acest impozit pentru necesitatea rezbélului. De ce dar mai țineți dumneavoastră și astăzi acest 5 la sută de la un nenorocit funcționar, care cu leafa sa abia se poate susține pe sine, dar încă și familia lui ?

Mai spuneți că ați redus din impozitul personal ; mare lucru ! Mare reformă ! Și s-au aplaudat din toate părțile. Dar ia să vedem cum aplicați Domniile voastre această scădere ? Este la ordinea zilei prefacerea taxei pe vadră asupra beuturilor spirtoase, dar ați uitat petițiunile care neconținut vin de la acei cari muncesc pămîntul și cari toată averea lor o au în 200 butuci de vie. Ia vedeți cu cît sporiți taxa pentru aceștia !

Ați vorbit, domnule ministru de externe, despre faimosul proiect de lege al Domniilor voastre prin care ziceți că ați ușurat pe proprietarul mare cu a șasea parte din impozit, dar și aci aplicați acel sistem al dumneavoastră că întîi se scade ceva și apoi vine sporul cu proporțiuni, nu aritmetice, dar matematice. Domnilor, puterile străine cînd ne-au luat Bucovina și Basarabia ne-au lăsat posibilitatea ca să păstrăm moșiile ce le avem pe acolo, și dumneavoastră veniți astăzi să luați acelora cari șed afară din țară această posibilitate, impuindu-le proprietățile ce au aci în țară cu 16 la sută. Ei, cu aceste veți face ca și guvernele de acolo să impuie românilor cari șed în Moldova un asemenea impozit pentru moșiile

* Salt. (fr.).

din Basarabia și din Bucovina. Moldova este o parte a țării, a României, care și aceea trebuie să fie respectată; ne-am unit în bine, nu ne-am unit numai în rău și toți proprietarii din Moldova cari au moșii în Basarabia, cînd se va vota acest proiect de lege au să-și vîndă moșiile de acolo.

Domnul P. P. Carp: N-are să se voteze.

Sînt și eu incredințat că nu se va vota, că nu se poate vota. Noi din opozițiune credem în dreptatea majorității și credem că chiar guvernul, luminîndu-se asupra răului ce s-ar face, are să retragă acest proiect de lege funest, care ne va sili să ne vindem moșiile.

Ce tot vorbiți dumneavoastră că ați ușurat pe contribuabili? În criza aceasta teribilă scăzut-ați cei 1 și jumătate sau 2 la sută pentru exportul grînelor?

Așadar, domnilor, nu vă mai lăudați sau, ca să mă servesc de o expresiune mai populară, nu vă mai furlandisiți (*ilaritate*) cu aceste scăderi, căci n-ați scăzut nimic și, dacă ați scăzut undeva una, ați venit pe urmă și ați adăugat zece.

Dar veniți iar cu calul de bătaie cel mare că trebuie să fim cu toții uniți, însă cu toții uniți sub acest onor. minister. Ne ziceți că vine vara, că vine rezelul; iată afganii se bat cu rușii; iată rușii se bat cu englezii; avem să intrăm și noi în luptă, să fim strîns uniți căci avem să ne batem ca Alexandru Macedon cu racii. (*Ilaritate.*)

Dar lăsați toate acestea, domnilor, spuneti că legea timbrului este rea, că succesiunile laterale trebuie să plătească mai mult decît succesiunile de la tată la fiu și tot mai înțeleg; să vedem însă dacă este cu cale să mai sporim ceva în această materie. Un guvern care se ocupă serios vine pe de o parte și sporește, iar pe de altă parte scade. Dar iată că am făcut rezelul la 1877, că avem regatul recunoscut, avem era nouă; veniți cu scăderi, veniți cu reforme, veniți cu sistemul impozitelor întreg, iar nu așa încălecînd pe calul socialismului. Ce fel? Fiindcă s-a ales Dobrescu² fără voia dumneavoastră, [i]l dați afară ca socialist ...

Domnul D. Ionescu: Ce are a face?

Are a face mult și-mi este și mie permis să spun acestea cînd aud pe domnul D. Ionescu că vorbește de multe ori și se pune alături cu cestiunea; lăsați-mă dar și pe mine să zic ceea ce cred că trebuie să zic.

Domnilor, rareori vorbesc în materie de finanțe; dar, cînd în toate zilele văd că vin proiectele de legi pentru impozite unul după altul, deși se zice neconținut că se ușurează dările, întreb cum se ușurează? Se ușurează, cum zice vorba aceea turcească, ca săgeata învelită în bumbac.

Prefacem sistemul taxelor pe băuturi și-l suim de 32 ori mai sus; prefacem sistemul taxelor timbrului și-l urcăm de nouă și zece ori mai sus; prefacem sistemul impozitului fonciar și-l urcăm la 16 la sută.

Apoi nu trebuie să mai meargă așa. Dumneavoastră socotiți că am ajuns acolo, în timpurile aceluia revoluționar care zicea: *Rome n'est plus à Rome, elle est partout où je suis*. Noi sîntem liberali cari prefacem totul; am uitat trecutul; am uitat principiile de la 1848; am uitat programul de la Mazar Pașa; stricăm, oborim claca și o introducem din nou, găsind-o că este o măsură eminentemente liberală, pentru că eram aproape de conseruatori și ne-am parfumat cu ideile lor.

Astăzi ne facem ultraliberali, astăzi imităm pe principele Bismarck și voim să introducem și la noi socialismul de stat.

Toate acestea pot fi lucruri foarte bune, dar eu vă întreb, domnule ministru, de ce nu mi-ați răspuns dumneavoastră cînd eu am zis că impozitul acesta indirect este monstruos, pentru că nu calculează străgăniurile și cheltuielile ce se fac cu ocaziunea perceperei lui, fără vrun folos pentru casa statului? Ați făcut dumneavoastră înlesnirile cari sînt în Germania, în Franca, în Anglita? Nu! Eu care sînt nevoit să plătesc o taxă de transmișiune știu cît mă ține; dacā am să plătesc doi lei, cheltuiesc 12 și 14 pentru alergări de colo dincolo; merg la tribunal, de la tribunal la casierie și de la casierie la prefectură.

Voim să fim întru toate liberali și de aceea am lepădat legi cari erau statornicite la noi, cari intraseră în moravurile noastre, și am adoptat altele cu totul străine; am făcut că, de unde funcționarii noștri mergeau la cancelarie la orele nouă sau zece dimineața și stăteau cu gîndul pironit asupra lucrărilor ce aveau pînă la orele patru sau cinci după-amiază, să meargă acum la opt ore de dimineață, alții și mai tîrziu, să plece la douăsprezece ca să mănînce. Pe urmă mai în toate zilele se ține Consiliu de Miniștri, pe cînd în Anglita și în Franca se ține o dată sau de două ori pe săptămînă.

Iată acum la trei ore fără un cuart, după ceasornicul meu, dacā am merge la un minister n-am găsi pe toți funcționarii acolo, fiindcă la 12 ore s-au dus să mănînce și să se întorcă la 2 ore, însă unii stau prea departe, prin dealul Filaretului, alții din cei mai bogați se duc să mănînce la Brofft, acolo mai conversează, mai fac politică și astfel se fac 3 ore trecute pînă să se reîntorcă la cancelarie. Ei bine, domnilor, acel om nenorocit care are nevoie a-și face oarecare acte pe hîrtie timbrată merge la casierie în timpul acesta și nu găsește pe nimeni; merge la prefectură, prefectul este la dejun la Brofft; merge la tribunal, tribunalul este în deliberare. Ei bine, v-ați ocupat dumneavoastră de toate lucrurile acestea? Nu! Sau v-ați ocupat, dar iată cum: cînd este Camera deschisă faceți și dumneavoastră ceea ce făceau ceilalți miniștri, vă ocupați a păstra majoritatea în Cameră, aceasta ține șase-șapte luni și pe urmă, cum se închide Camera, în loc să vă puneți pe administrațiune și să vedeți cum se aplică legile, care mai de care dintre dumneavoastră cere concediu și se duce la băi la Marienbad sau la Aix-les-Bains. Vine apoi toamna și, fiindcă nu aveți un Consiliu de Stat, funcționarii subalterni se ocupă cu facerea legilor ce voiți să propuneți Camerelor.

Să luăm, domnilor, orice parlament din lume și să vedem dacā este undeva un minotaur ca al nostru care să mănînce atîtea legi. Ei bine, cum au să se aplice atîtea legi făcute fără nici un studiu, fără nici o precauțiune?

Eu sînt dator să recunosc și să declar că în majoritate sînt oameni, nu cu bunăvoință, dar și cu multe cunoștințe cari recunosc adesea cît de defectuoase sînt legile ce ni se prezintă. Dar știți ce se întîmplă? Se scoală un membru din majoritate și zice: Să votăm, domnilor, legea așa cum ni se prezintă și la toamnă o vom modifica-o dacā nu va fi bună. Luați orice lege veți voi și veți vedea că nu este una singură care să nu fie modificată de două și de trei ori.

Nu voi veni eu să zic, ca domnul ministru de externe, că legile noastre de impozite sînt bune în genere, că legea timbrului e perfectă, dar voi constata — și împreună cu mine va constata și buna dumneavoastră credință — cum că de atîți ani de cînd legea primitivă s-a modificat modificările s-au făcut mai cu deosebire în sporire, iar nu în ușurare. Dacā dum-

neavoastră ați fi venit și ați fi profitat de majoritatea mare care v-a dat toată încrederea, dacă ați fi venit cu un proiect de lege în care să cereți reforma întregă a leului timbrului, nici unul din opozițiune n-ar fi fost așa de rău ca să voteze contra. Opozițiunea de multe ori a avut ocaziunea să vină în ajutorul legilor cari erau combătute de majoritate și fără a-mi da laudă, dar legea sanitară, mai cu seamă în partea dispozițiunii privitoare la veterinari, n-a avut un sprijinitor mai stăruitor decât i-am fost eu, combătând chiar pe amicii mei coreligionari din opozițiune. Prin urmare, în asemenea cestiuni nu aveți să găsiți obstacole în opozițiune.

Așadar, nu ca opozant critic eu această lege, dar o critic pentru că ea nu este studiată.

Este adevărat că onor. comitet de delegați, reprezentând opiniunea secțiunilor, a redus darea de la 16 la sută la 9 la sută, și când am susținut că de la 2 v-ați suit la 16, n-am făcut un *lapsus linguae*. Au venit reprezentanții majorității, cari au mai stimpărat această ardoare de sporire; prin urmare, meritul este al delegaților, iar nu al guvernului.

Așadar, domnilor, cit pentru mine, mă rezum și cer ca legea să se întoarcă înapoi la comitetul delegaților sau guvernul să o retragă și să ne punem cu toții să studiem această lege, care este o lege destul de importantă în materie fiscală, care lovește toate interesele și mai cu deosebire pe acelea ale săracilor, pentru că omul sărac ca și cel bogat tot 2 la sută plătește. Unuia care are un milion poate să-i convie, dar acela care are sau moștenește o căsuță de 200 franci, nu e bine să-l punem pe picior de egalitate cu bogatul. Dacă însă punem principiul acesta, atuncea aide să ne punem ca în anii dinții ai înființării Adunării în Moldova și să votăm dări numai asupra acelor avuți; să proclamăm principiul că acela care are un milion venit să plătească 98%, căci tot [i] mai rămîne ceva. Domnul Agarici poate și aduce aminte de propuitorul acestei idei, care n-avea în vedere decât pe Mihalache Sturdza.

Ei bine, văd că pe tărîmul acesta mergem noi acum; de la 2 la 16, de la 16 vom merge la 32 și cine ne oprește să mergem și la 64 și așa mai înainte? O lege care nu este întemeiată decât pe arbitrar.

Eu, domnilor, viu și rog pe banca ministerială să binevoiască a studia mai bine cestiunea. Eu v-am spus cu francheță că voi veni și voi combate din toate puterile mele darea ce propuneți pentru a înlocui vechea dare a băuturilor spirtoase, precum și legea care propune inegalitatea în materie de impozit fonciar⁴.

Asupra articolului 2.

Domnilor, acest articol, cum este el redactat, [i]mi dă dreptul să vorbesc ceva în mod mai general și aceasta va fi bine văzut de Cameră, pentru că se va evita pe urmă multe neajunsuri și chiar explicațiuni personale.

Acesta este avantajul mai cu seamă al articolelor reproductivă, dă loc la deșertarea, cum se zice, a cestiunei.

Onor. domn Lascăr după ce a avut bunătatea și modestia a spune că nu se pune cu mine, deși eu recunosc Domniei sale dreptul d-a se pune cu mine și cu fiecare din noi, căci Domnia sa este mandatar al națiunii și eu recunosc dreptul fiecărui mandatar d-a vorbi cu oricine, fără osebire de vîrstă și capacitate, Domnia sa a adăugat pe urmă că Adunarea știe motivele cari mă fac pe mine să fiu în opozițiune, ca să combat lucrarea.

Domnul V. Lascăr : Faceți opozițiune.

Viu respectuos a protesta în contra acestui fel de argumentare, fiindcă el este oprit de regulament. Regulamentul nostru interzice acușările de intențiune, procesele de instrucțiune *, și dacă domnul Lascăr [i]mi face proces mie de intențiune, pentru că eu fac opozițiune, adică anume bilă neagră, cu atit mai mult Domnia sa mă pune în drept pe mine să-i fac proces de ce dă bilă albă și poate că în această privință aș fi mai tare decit Domnia sa, pentru că eu am precedente și am fost pe banca ministerială și pot să fiu și mâine dacă voi voi. Afle Domnia sa că sînt poate motive serioase cari mă fac să fiu în opozițiune.

Domnul președinte : Dumneavoaștră ați cerut cuvintul în cestiuene personală și sinteți inscriș. Acum însă în discuțiune este articolul I.

Rău dar a făcut Domnia sa de a mă sili să mă pun pe tărîmul personalităților, pe care eu nu voiesc să mă pun. Vă recunosc Domniei voastre, domnule Lascăr, dreptul de a vota alb sau negru, dreptul de a fi partizan al guvernului ; dar recunoașteți-mi și dumneavoaștră mie dreptul de a fi liberal independent. Este o prezumțiune că liberali sînt numai cei din majoritate ? ... Apoi nu este așa. Partidul liberal este acela care s-a luptat în timpul conservatorilor ; partidul liberal este acela care în vremea conservatorilor a răbdat șapte ani toate prigonirile conservatorilor ; partidul liberal a luptat de a adus acest guvern ; și între persoanele cari l-a adus la putere figura un Dumitru Brătianu, un Rosetti, un Vernescu și alții ; ei bine, aceia nu sînt pentru guvernul actual, dar nu-i puteți lovi de ostracism, nu puteți zice că nu sînt liberali. Noi nu facem parte din partidul pe care se sprijinește guvernul ; dar vă rog să nu ne aruncați afară din cetate. (*Înteruperi.*)

Domnul V. Lascăr : Eu am zis numai că sinteți în opozițiune.

Onor. domn ministru de externe a zis : Acum șase ani s-a făcut spor la impozite, dar atunci a fost domnul Kogălniceanu alături cu noi ; și tot Domnia sa a mai adăugat că partidul liberal este acela care debutează prin scăderi. Să-mi permită Domnia sa a-i spune cum că este în contradicțiune ; căci, dacă partidul liberal este acela care debutează prin scăderi, atunci eu care la debut am fost alături cu dumnealor, am și eu meritul scăderii. Dacă dumneavoaștră voiți să ziceți că s-au creat dări noi cînd domnul Kogălniceanu a fost la putere și vă slujiți întru aceasta cu darea de 5 la sută asupra apunamentelor funcționarilor, aș putea să vă spun două lucruri ...

Domnul ministru de externe : O revendic. (*Înteruperi.*)

După ce v-am pus în contradicțiune, acum o revendicați. Ați zis cum că s-a sporit această dare cînd am fost eu la putere ; dacă este așa, dați-mi voie să vă dau explicațiuni : eu nu mă căiesc că am dat consimțămîntul meu la crearea acestor dări.

Domnilor, ne aflăm în rezel și nu aveam mijloace ; casa statului era sleită ; proprietatea era lovită prin crizele de mai înainte și țara nu avea credit, nu veniseră încă milioanele pe cari le-au aruncat rușii în țară și exportul era oprit. Atunci, după o matură chibzuire am zis că sacrifi-

* Citește : intențiune !

ciul trebuie să-l facă acei cari se hrănesc din bugetul statului. Iată care este, domnule Cîmpineanu, cauza acestui impozit. De atunci și pînă acum sînt zece ani ; atunci eram mai zdravăn, aveam zece ani mai puțin pe umerii mei ; dumneavoastră erați mai tînăr și — regret că nu este aci domnul președinte al consiliului — permiteți-mi să vă contrazic și să vă spun că vă înșelați, au fost o convențiune între noi ca să punem această dare asupra acelor cari se hrănesc din sarcinile statului, și de aceea am pus acești 5 la sută ; însă s-a luat îndatorirea ca în ziua în care statul va fi mai bine din punctul de vedere financiar să se scadă acei 5 la sută ; și dovadă că am dreptate în ceea ce zic este că dumneavoastră singur ați spus că în toți anii de atunci ați auzit lumea reclamînd a se desființa taxa de 5 la sută.

Domnul ministru a mai zis că prin acea măsură am lovit și pe străini. Negreșit că i-am lovit ; și ați făcut și o aluziune pe care a completat-o domnul Robescu ; dumneavoastră ați zis că acea taxă a lovit și căile ferate, uitați însă un lucru, că atunci căile ferate române erau toate în mîinile străinilor și, deși unele aveau acționari străini, aveau însă funcționari români și aceștia nu au cerut de la stat despăgubiri. Prin urmare, aluziunea ce ați făcut-o la mine personal nu mă poate atinge întru nimic, fiindcă eu pe vremea aceea eram retras din administrațiunea liniei de fier Lemberg — Cernăuți — Roman ; membrul administrator general al acelei linii este președintele Senatului ⁵, care susține guvernul actual și care va răspunde singur la grațiozitățile Domniei voastre. Mai constat însă cum că acele dări se plătesc privind salariile funcționarilor, iar nu pe stat ; și dovadă este că membrul comitetului dirigent, care mai nainte avea 1000 lei pe lună, acum nu are decît 950 lei, fiindcă i se scad cei 5 la sută. Vedeți dar că această societate s-a conformat cu legea care instituie taxa de 5 la sută. Așadar, domnilor, rău ați făcut dumneavoastră că m-ați pus pe tărîmul acesta și rău ați făcut cînd ați zis că atunci cînd era domnul Kogălniceanu la putere s-au pus dări.

Onor. domn Lascăr s-a scotit în drept a-mi da o lecțiune în materia financiară, dar Domnia sa n-a fost în drept să facă aceasta, pentru că însuși domnul ministru de externe a zis că aceste taxe nu sînt nici progressive, nici proporționale.

Domnul Cîmpineanu, ministru de externe: M-am înșelat, mi se pare că sînt proporționale.

Atunci înțelegeți-vă între dumneavoastră, căci eu declar că nu sînt deloc financiar ; n-am fost în viața mea ministru de finanțe, nici de justiție, nici de rezel, deși am fost adjutant în armată, n-am talentul sau pretențiunea d-a fi universal și să schimb portofoliurile cum schimbă oamenii curați cămășile.

Acum, voi termina zicînd numai atîta, că acest articol aduce o confuziune în spirit și rog pe domnul raportor, care este foarte competent în această materie, să binevoiască a specializa* foarte bine, fiindcă o dată ce a fost primită luarea în considerațiune a legii opozițiunea este datoare să vie să ajute pe majoritate a face legea cît se poate mai bună.

Vedeți, domnilor, că în această cestiune nu fac opozițiune și de aceea am cerut cuvîntul ⁶.

* Citește: a specifica !

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor Legiu-
itoare”, 1884/1885, nr. 71, p. 1208,
col. 3— p. 1209, col. 1; p. 1209 col. 3—
p. 1211, col. 2; p. 1212, col. 3— p. 1213,
col. 3.

NOTE

¹ Noul proiect preconiza scutirea de taxe de înregistrare pentru succesiunile, legatele și donațiile la ascendenți și descendenți până la gradul al treilea și cele către așezămintele publice. Rudele de gradul IV plăteau 3% din valoare; celelalte rude, 6%. Persoanele morale sau cele fără nici un grad de rudenie cu defunctul plăteau 9%. Se mai stabilea și cuantumul taxei de timbru fix pentru diferite forme de succesiune în funcție de valoarea acestora. În caz de recurs, dacă nu se plăteau taxele legale în totalitate, acțiunea nu se putea deschide. Toate operațiunile legate de deschiderea unei succesiuni erau gratuite (trimiterea citațiilor, actele dresate de inginerii hotarnicii, dovezile de primire a proceselor verbale).

² După K. luase cuvîntul I. Cimpineanu, ministrul de externe, care precizase că se discu-
tau taxele de succesiune, nu impozitele în general.

³ Vezi supra, p. 24.

⁴ După cum a putut și cititorul constata, critica lui K. privește impozitele în general, nu legea în discuție, care a fost luată în considerație cu 63 de voturi pentru și opt împotriva.

⁵ Dim. Gr. Ghica.

⁶ Articolul 2 discuta scutițiile de plata taxelor de succesiune și a fost acceptat. Întreaga lege s-a votat la 5 martie 1885 cu 62 de voturi pentru și 15 împotriva.

*„Raportul privitor la proiectul de lege pentru reînființarea porturilor france Galați și Brăila”. Intervenții în apărarea proiectului **

Domnilor deputați, secțiunile dumneavoastră au examinat proiectul de lege purces din inițiativa parlamentară, în scop de a se reda orașelor Galați și Brăila privilegiul lor de porto-franco ¹.

Singură secțiunea I a respins acest proiect, numind delegat pe domnul Rose Ștefănescu.

Celelalte șase secțiuni l-au admis, unele în unanimitate, altele în mare majoritate, întocmai precum a fost redigiat de propuitori, afară de secțiunea a cincea, care a primit amendamentul domnului Grigore Constantinescu, cerînd ca dreptul de porto-franco să înceteze îndată ce în ambele orașe se vor înființa docuri.

Delegații acestor șase secțiuni au fost numiți:

DD. C. Lepădatu,
M. Kogălniceanu,
C. Mihăilescu,
C. Dimitrescu,
M. Cornea și
I. Rădulescu.

În ziua de 29 ianuarie, comitetul delegaților, în număr de cinci, absenți fiind domnii Lepădatu și Rose Ștefănescu, au studiat lucrările, au ascultat opiniunea secțiunilor și în unanimitate s-au rostit pentru primirea proiectului.

* Ședințele din 5 și 6 martie 1885.

Delegații secțiunilor dumneavoastră au făcut onoare subscrișului de a-l numi raportorul lor, însărcinat de a apăra dinaintea dumneavoastră acest proiect de lege, de o importanță capitală pentru interesele economice și comerciale nu numai ale orașelor mai sus numite, ci ale întregii României.

Înainte de a intra în dezvoltarea deosebitelor împrejurări și motive care pledează în favoarea admiterii acestui proiect de lege, dați-mi voie, domnilor deputați, a vă face în scurt istoricul acestei cestiuni sau, mai bine zicind, istoricul al marelor noastre orașe comerciale, de la declararea lor ca porto-franco în anii 1834 și 1836², de către domnii Mihail Sturdza și Alexandru Ghica.

De la căderea domniilor pămîntene în 1711 și 1716, sub ultimii voievozi români Dimitrie Cantemir și Ștefan Cantacuzino, în toată durata domniilor funeste ale fanarioților, adică mai mult de un secol (1716—1822), și pînă la încheierea Tratatului de Andrianopol (1829), Principatele Române n-au cunoscut libertatea comerțului. Brăila era o cetate turcească; și Galații, deși încă oraș român, nu putea exporta produsele țării decît pînă la Constantinopol și încă aceasta numai pentru trebuințele sultanului și ale armatei sale. De aceea România se și califica, în firmele și hatișerifurile turcești, *keler*, adică *hambarul*, *magazia* Imperiului otoman și a padișahului său.

Numai mulțumită Tratatului de Andrianopol Principatele Române au dobîndit libertatea comerțului, dreptul de liberă esportatiune a produselor solului și industriei lor și dreptul de navigațiune sub propriul lor pavilion.

Astfel, numai cu începutul anului 1830, adică după mai mult de un secol de umilire națională, o dată cu redobîndirea dreptului de a se încinge sabia ruginită a vitejilor domni Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, apele Dunărei și ale Mării Negre au mai văzut reapărînd pe luciul lor și filfiind din nou pavilionul român, odată stăpînul acestei mări.

Numai mulțumită libertății comerțului recunoscută prin Tratatul din Andrianopol, care a dat semnul renașterii României, comerțul nostru internațional a luat un rapid și puternic avînt. Spre a atrage în țară și în porturile noastre comerțul occidental, chiar în întîiul an al domniei sale Mihail Sturdza declară Galații porto-franc; și doi ani în urmă, domnul Țării Românești, Alexandru Ghica, da la rîndul său Brăilei același privilegiu. Progresul fu așa de rapid, că numai trei ani după declararea Galaților ca porto-franc Mihail Sturdza, prin mesajul său către Obșteasca Adunare, putea prezice frumoasei sale fundațiuni destinatele cele mai strălucite, care se și realizează în curînd, devenind Galații și Brăila Marsilia și Alexandria Dunărei.

O dată cu aceasta, prevăzătorul domn da succesorilor săi în capul guvernului României consilii înțelepte și luminate de ce trebuiau să facă pentru ca orașele Dunărei să devie cheia boiței a edificiului nostru comercial.

Iată, domnilor, propriile cuvînte ale domnitorului Moldovei, căruia providența îi dădu rara fericire de a vedea — deși departe de țara sa, dar încă în viață — împlinindu-se tot ce el a dorit și a prevăzut pentru orașele dunărene, adică marea prosperitate a Galaților și Brăilei, în intervalul de jumătate de secol (1832—1882):

„Orașul Galați a trebuit să se facă obiectul unei osebite îngrijiri. Fiind statornică piață de antrepo și porto-franc, s-au înzestrat cu deose-

bite îmbunătățiri destoinice a siguripși încrederea negușitorilor și a înlesnî întreprinderile lor. Cu toate că noi avem îndestul cuvînt a adeveri spori-toarea fericire a acestui oraș, în care s-au așezat cîteva case de comerț, nu trebuie a tăgădui că nu puțin mai este încă de făcut pentru a se aduce schelea Galașilor în acea stare de înflorire precum ea trebuie a fi. Noi nu putem a ne îndoi că Adunarea va prețui întru toată a lor deplinătate face-riile de bine ce această schelă este menită a răspîndi în țară și că *toată jertfirea avînd de pravețiu* îmbunătățirea ei va fi însutit răsplătită, prin folosurile ce particularnicii din acestea vom urma a culege.*

În sfîrșit, mișcarea cea crescătoare a comerțului este sfetită (consta-tată). Măsura acestei creșteri se află, precum s-a zis, în sporirea dreptu-rilor importației și esportației, semn netăgăduit a înmulțirii alcătuirilor comerciale și a folosurilor pe care din îmbinatele relații dobîndesc spe-culatorii prin sporirea negoțului, finacele prin adaogirea veniturilor lor și dajnicul (contribuabilul) prin îndeminarea lui și încredințarea de a îndestula trebuințele publice cu mijloacele obișnuite”.

V-am citat, domnilor deputați, textual limbajul propriu al lui Mihail Sturdza, limbaj care la rîndul său îl ținu și domnul Alexandru Ghica către Adunarea Obștească din București.

Nu mă voi întinde mai mult asupra rapidei dezvoltări ce în cîțiva ani au dobîndit orașele noastre dunărene sub regimul de porto-franco.

Propuitorii proiectului de lege ce este supus acum deliberațiunilor Domniilor voastre l-au precedat cu o espunere de motive care vă arată an pe an colosala propășire a porturilor france și cu dînsa și colosala dezvoltare ce a luat prin aceasta comerțul nostru internațional, precum i cifrele încasate de vămile noastre, traducîndu-se acestea prin milioane. Îmi va ajunge, domnilor deputați, a vă arăta că în anul întii (1835) al declarării Galașilor ca porto-franc cifra vasurilor ce intrară în port nu se suia la 300; 12 ani în urmă (1847) acea cifră se urca la 1065 și esportațiunea cerealelor reprezinta 370 000 chile de Moldova. La 1855, adică douăzeci de ani după declararea de porto-franc, Galași vedea intrînd în apele sale 1557 vase; mărfurile importate se rădicau peste 250 000 tone, reprezentînd 20 000 000 franci și populațiunea ajunsese la cifra de peste 60 000 locuitori, cînd în 1830 ea nu era nici măcar de cinci sau șase mii suflete.

Prin Tractatul de Paris, Dunărea³, pînă la Galași în mod oficial și pînă la Brăila în mod tăcut, se declară ca făcînd parte din regiunea maritimă, pentru care această întindere și fu succesiv pusă (prin Trac-tatul din Berlin) sub privegherea Comisiunei europene.

Lucrările admirabile făcute la gurile Dunării deteră un spor nepo-ment comerțului nostru internațional în genere și îndeosebi traficului ambelor noastre porturi, cari din zi în zi luară un avînt mai puternic, identificîndu-se în ele viitorul întregii mișcări economice și comerciale a României.

Astfel la 1873, adică 38 ani după declararea porturilor france, vedem că numai Galașii a exportat produse în valoare de 100 milioane lei noi, a importat mărfuri de 50 milioane și a primit vizita a 3518 bastimente ale diverselor națiuni din occidentul și orientul Europei.

Brăila a pășit pe aceeași treaptă de dezvoltare; valoarea expor-tațiunei cerealelor întrecea încă și cu mult cifra exportațiunei lor prin Galași.

* Tel.

Consecința acestei admirabile dezvoltări a ambelor orașe fu împuștinarea din zi în zi mai mult a numărului acelor care la început tratau de utopie ideea națională și mintuitoare de a face prin neconținute îmbunătățiri și prin concentrarea în ele a întregii noastre activități comerciale, de a face, zic, din ambele noastre porturi un singur și același oraș : orașul Galați—Brăila.

Legea vămii⁴ din 1874 veni însă a lovi această prosperitate, care, fie zis, nu era încă sosită la apogeul său.

Fără a imputa autorilor acelei legi vreo intențiune antinațională, avem datorită de a semnala faptul curios, și-mi place a zice nepremeditat, că tot atunci în anul 1874 când se discuta desființarea porturilor franceze se proiecta și convențiunea comercială cu Austro-Ungaria⁵, care avu drept efect de a înlocui prin industria austriacă comerțul și industria engleză și franceză. Aceasta-și făcuse de preferință din porturile noastre franceze centrul activității sale, o industrie pe care România o plătea nu în monede sunătoare de aur, precum plătim industria austro-ungară, ci prin grânele și materiile prime ale pământului nostru !

Și, în adevăr, nu din ziua punerii în lucrare a desființării privilegiului de porto-franc, dar chiar din ziua promulgării legii care decreta în principiu abolirea acestui privilegiu, comerțul occidental se simți lovit și începu a-și căuta alte regiuni !

Iată, domnilor deputați, ce în sprijinul meu găsim într-o scriere de curind apărută : *Le commerce français en Roumanie*, par Urbain Cheuserrie, Paris, 1884 : „Mulțumită liniilor lor de căi ferate intrând în România prin trei puncte, Ițcani, Predeal și Virciorova, Austria și Germania proiectaseră de a monopoliza în mâinile lor tot comerțul României. Puterile mai sus numite căutară dar mijlocul de a distruge pentru totdeauna concurența franceză și crezură a-l fi găsit în desființarea porturilor franceze în România.

Importațiunea franceză se făcea prin porturile franceze Galați și Brăila, care-i serveau drept întreprindere ; în adevăr, în aceste porturi veneau de se aprovizionau toți negustorii groșiști și detailiști ai României, ai Dobrogei, ai Bulgariei și ai Serbiei. Cifra afacerilor tratate anual pe aceste două piețe era enormă. Porturile Galați și Brăila se bucurau de o mare prosperitate comercială și erau departe de a se aștepta la lovirea teribilă care avea să le fie dată, pentru că erau d-abia doi ani de când o lege prelungise încă pentru zece ani privilegiul lor de porto-franco.

Motivul pus înainte de guvern în aceste împrejurări este că într-o țară de libertate existența unui privilegiu sau favoarele acordate citorva orașe nu ar putea să fie luată în considerațiune fără a lovi însuși principiile cari au servit pururea de bază actelor guvernului.

Este sigur că guvernul, dacă a agitat* din propria sa inițiativă, a crezut a face un bine și a servi interesele generale ale țării sale !

Din nenorocire, desființarea porturilor franceze a avut efecte funeste. Negocianții așezați de douăzeci și treizeci ani au fost prinși de frică și au conținut afacerile lor. A fost o panică generală. Eu însumi am cedat impresiunii generale când legea a fost votată. Eu am acris o serie de articole în ziare spre a combate legea, demonstrând că Galații și Brăila erau ambele porturi prin cari intra aurul în România.

În adevăr, în vreme ce se esporta în 1880 prin trei puncte [de] frontarii austriace, Ițcani, Predeal, Virciorova, o valoare totală de

* A acționat (din fr. agir).

43 884 900 franci, porturile Dunărei, a căror mișcare comercială este concentrată în Galați și Brăila, esportau în Europa și mai ales la Londra și Marsilia o valoare de 175 033 888 franci și plăteau guvernului român o taxă vamală de 1 494 761 franci, contra 372 866 franci plătiți de produsele esportate în Austria. Am criticat mai ales taxa de jumătate la sută luată în porturile france și a căreia menținere după desființarea acestora nu mai are rațiune de a fi și constituie un privilegiu în folosul Austriei și Germaniei, a cărora produse intrind în România prin fruntariile de uscat sînt scutite de această taxă”.

Cum vedeți, domnilor deputați, autorul crede că influența austro-ungară n-a fost străină la măsura desființării porturilor france. „Eu sînt convins”, adăugă el, „despre adevărul proverbului strămoșilor noștri: *Is fecit cui prodest*. În adevăr cui putea să folosească imediat desființarea porturilor france, dacă nu Austriei, care dispune de trei linii ferate spre a dirige produsele sale în România și care ar monopoliza împreună cu Germania comerțul acestei țări, dacă ar putea distruge traficul care se face la Galați și la Brăila cu națiunile occidentale!”

V-am citat, domnilor deputați, extracte din această scriere remarcabilă spre a vă dovedi slăbiciunea argumentelor acelor care combat reînființarea porturilor france, sub cuvînt că această cestiune atinge numai interese de localitate și, prin urmare, nu lovește întru nimic interesele generale ale României!

Nu această ultimă opinie a avut-o și guvernul partidului liberal ajuns la putere.

Partidul liberal și înainte și după ajungerea sa în capul țării profesa adevărul că de prosperitatea orașelor dunărene și de menținerea porturilor france în Galați și Brăila atîrnă toată dezvoltarea comerțului și prosperitatea economică a României.

De aceea, îndată ce cabinetul Brătianu se văzu liber de greutatele rezbelului și de complicațiunile exterioare, el veni înaintea Parlamentului cu un proiect de lege prin care se prelungea privilegiul de porto-franco pentru orașele Galați și Brăila pe termen de zece ani.

În ședința Camerei Deputaților din 20 decembrie 1879 veni în discuțiune acest proiect al guvernului redigiat în următorul chip:

„Articolul 1. Orașele Galați, Brăila și Sulina sînt menținute pe timp de 10 ani în drepturile și privilegiurile de porto-franco.

Aceleași drepturi și privilegii se acordă porturilor Tulcea și Constanța”.

Vă voi arăta, domnilor deputați, mai tîrziu espunerea de motive la acest proiect datorită ministrului de finanțe de atunci, onorabilul domnul Dimitrie Sturdza din cabinetul domnului Ion Brătianu, astăzi ministru al instrucțiunii publice în același cabinet. Această espunere de motive cuprindea modul de vedere al însuși cabinetului.

Nu vă voi cita, domnilor mei, cuvintele ce eu însuși ca ministru de interne în același cabinet am adaos pe lîngă argumentele și motivele de înaltă importanță date în cunoștință de cauză de către domnul ministru de finanțe de atunci; dar vă voi spune că însuși președintele Consiliului de Miniștri, domnul Ion Brătianu, care lăsase miniștrilor de finanțe și de interne însărcinarea de a așăra înaintea Parlamentului proiectul de lege prezentat de cabinetul său, crezu totuși de cuviință de a lua și Doamnia sa cuvîntul spre a susține proiectul în privința porturilor france Galați și Brăila și spre a combate pe primarul de Giurgiu,

domnul Rose Ștefănescu, care cerea ca și orașul Giurgiu să fie trecut în rîndul porturilor france. Iată cuvintele cu care onorabilul domn Ion Brătianu combătea această din urmă propunere și sprijinea menținerea Galaților și Brăilei ca porto-franco:

„Ce este, domnilor, un port-franco? Este un punct unde vin și se descarcă mărfurile din străinătate. Apoi bastimentele cu mărfuri nu ajung niciodată pînă la Giurgiu, nici pînă la Turnu”.

Proiectul guvernului necombătut de nimeni fu adoptat cu o majoritate de 65 pentru și 12 contra.

Trecut și prin Senat, acest proiect fu sancționat și promulgat ca lege.

Porturile france Galați și Brăila dobîndiră astfel o existență legală pînă la anul 1890. Astfel prin această lege și comerțul internațional se liniști și decadența Galaților și Brăilei se opri, avînd dinaintea lor 10 ani de existență ca porturi france garantată prin o anume lege.

Cum se întîmplă însă, domnilor deputați, că nu trecură doi ani și porturile france fură din nou desființate, lovindu-se și periclitîndu-se toate tranzacțiunile comerciale și internaționale care fuseseră proiectate, întreprinse și calculate pe existența legală a privilegiului de porto-franco și de mare antrepozit asigurată orașelor noastre dunărene?

Cum se întîmplă că acest privilegiu care nu avea să înceteze decît în 1890 fu sfărîmat în 1 aprilie 1883?

În 20 decembrie 1882, adică la a treia aniversare a zilei în care se declaraseră Galații și Brăila porturi france pe zece ani, veni în discuțiunea Camerei un proiect de lege prezentat de guvern și cerînd suprimarea privilegiului de porto-franco ce fusese acordat orașului Constanța prin o lege anterioară, suprimare cerută acum de însuși această comună.

Dar deodată și ca prin minune, din inițiativa deputaților, se prezintă amendamentul următor:

„Articolul I. Privilegiul de porto-franco ce-l posedă astăzi *diverse orașe* se suprimă cu începere de la 1 aprilie 1883.

Articolul II. Toate produsele și mărfurile străine importate fără plata drepturilor de vamă pînă la punerea în lucrare a acestei legi aflate în magazine se vor constata și supune la plata taxelor după tarifele vamale.

Articolul III. Un regulament de administrațiune publică va determina modul de aplicare a acestei legi”.

Cum se întîmplă aceasta? Fusesse pentru această suprimare vreo cerere din partea populațiunilor din Galați și Brăila, cum fusesse cazul din partea orașenilor din Constanța?

Fără studiu prealabil din partea guvernului, fără a se consulta comunele interesate, Camerele de comerț, comerțul cel mare, fără măcar ca miniștrii să susție propunerea, fără ca aceasta să fie tipărită încît să poată a o discuta presa, opiniunea publică, în cîteva minute proiectul se votă, poci zice, fără discuțiune.

Tot așa fu și la Senat; și astfel, cu iuțeala fulgerului se sfărîmă o stare de lucruri întemeiată pe o experiență de 50 de ani, în care period un orașel și o mică cetate turcească se transformaseră în două orașe mari și înflorite, concurînd cu porturile cele mai mari ale Mării Negre și ale Adriaticei și cari au atras în bilanțul comercial al României nu milioane, ci miliarde.

Nu intră în cadrul acestui raport să dezvelească erorile de calcule, teoriile neîntemeiate pe nici o practică și poate chiar intrigile locale care au produs acest adevărat dezastru, nu numai pentru buna-stare a Galaților și Brăilei, dar pentru interesele economice și comerciale ale întregii României.

Îmi va fi destul, domnilor deputați, a vă espune că în acea ședință a Parlamentului mai nimeni nu fu pregătit; toți fură surprinși; discuțiune nu fu; și votul se dădu cum se dă obicînit la cererile de credite de sute de franci. Singurii deputați domnii Nicu Catargiu, Dinuțrie Cămărașu și G. Mihăilescu putură a zice cîteva cuvinte.

Încercarea lor de a se opune curentului fu zadarnică; a mai urmat o mică discuțiune în privința impuneri la taxe a mărfurilor din depozitele particulare, ridicată aceasta de onorabilul domn P. Cazimir; și apoi 79 de bile contra a 9 au precumtat, o mai repet, o stare de lucruri care a adus în România riuri de aur.

Această lege, domnilor deputați, a fost mai crudă pentru porturile france decît legea vamală din 5 iunie 1874. Aceasta cel puțin subordona desființarea porturilor france la condițiunea construirii definitive de docuri pe o scară mare, precum există în marile porturi ale Angliei, Belgiei, Franciei și Germaniei, care, alături cu porturile france și înainte de a se desființa aceste, au creat alte întregi orașe sub nume de antrepozite.

Astfel în aceste țări și orașe nu s-a făcut cea mai mică întrerupțiune în mersul și dezvoltarea comerțului internațional; astfel nu s-a izgonit pe țărîmuri străine marea mișcare comercială ce exista în porturile france, totodată și antrepozite ale României, ci numai aceste s-au strămutat în vaste magazii, avînd nu numai capacitatea de a concentra și conserva toate mărfurile de import și esport împrăștiate pe toată suprafața orașelor, ba încă putînd da proprietarilor acestor mărfuri toată înlesnirea spre a le putea priveghea și manipula după interesul lor.

V-am zis, domnilor deputați, că legea care desființă în mod brusc porturile france este mai crudă decît legea vamală din 1874; v-o dovedesc prin articolul 261 din legiuire. Dați-mi voie a vi-l cita :

„Titlul IV al legii de față va intra în vigoare îndată ce orașele cărora dreptul de întreprizat le este acordat prin articolul 111 vor fi înființat conform articolului 115 lucrările necesarii pentru stabilirea întreprizitului real. Pentru acest sfîrșit se va acorda ziselor orașe un termen care nu se va putea prelungi mai mult decît pînă la 1 ianuarie 1876 și la espirarea căruia guvernul va uza de facultatea ce-i este lăsată prin alineatul din urmă al articolului 126, în privința orașelor unde întreprizite nu vor fi înființate nici de comune, nici de comerț”.

Domnilor deputați, ar fi a abuza de timpul dumneavoastră dacă v-aș citi întregul text al legii vamaie care determină condițiunea docurilor, întreprizitele, modul construirii docurilor și a funcționării lor; îmi va fi de ajuns a vă spune că aceste docuri și antrepozite, cum le cerea legiuitorul din 1874, trebuiau să constituie noi și adevărate orașe, pe lîngă vechile orașe Galați și Brăila, precum ele există la Anvers, Liverpool, Hamburg, Gen[ov]a, Marsilia și chiar Odesa.

Tot legea din 1874 prescrie că dacă comunele și comerțul nu vor fi în stare a construi asemenea docuri, în asemenea caz, guvernul odată otărit a menține orașelor dreptul de antrepozite va construi asemenea stabilimente pe contul său.

Orașele Galați și Brăila, din cauza rezelului survenit, neputînd a cheltui zecimile * de milioane cerute pentru clădirea docurilor de întrepriz în adevăratul simț al cuvîntului, clăditu-le-a guvernul pentru ca în urmă, conform cu legea din 1874, să zdrobească porturile franceze ?

Nu ; de-abia s-au înființat niște mici șoproane de scînduri, care nu pot feri nici măcar de ploaie marfa adusă de unul sau mult două din marele vapoare de care astăzi se servește comerțul internațional și mai ales comerțul Angliei, Franciei și Italiei.

Cît pentru mult trîmbișatele docuri, îmi va ajunge a vă spune că pînă astăzi, în februarie 1885, ele nu există decît pe hîrtie, căci nici măcar o cărămidă nu s-a pus încă în nesăpatele lor temelii ! Și cu toate acestea noi, tot pe hîrtie, avem două însemnate legi, una sancționată și promulgată la 18 iunie 1881, care încredința construcțiunea docurilor și a antrepozitelor administrațiunei căilor ferate, și alta promulgată la 28 iunie 1881, privitoare la legislațiunea magazinelor generale și care determină regulele diferitelor operațiuni privitoare la negociere prin recipise cu warant** a mărfurilor depuse în magazii.

Pînă aici, domnilor deputați, v-am arătat istoricul și deosebitele faze prin care au trecut porturile noastre franceze, în timp de 50 de ani ai existenței lor legale.

Voi fi foarte scurt în espunerea răului și mizeriei ce au produs vieței comerciale, economice și chiar morale desființarea porturilor franceze ale orașelor Galați și Brăila. Aceasta după spusa unora ar fi numai de un interes local ; și de ce pentru binele națiunei întregi să nu se sacrifice pe altarul patriei două orașe ? Avem atîtea alte orașe care înfloresc !

Dar cu atîta mai mult mă voi întinde, și aci mai ales dați-mi voie de a o face, asupra relor ce nenorocita desființare a porturilor franceze au adus intereselor noastre economice și comerciale și, prin urmare, întregii noastre avuții naționale.

Ca interes local, dacă interes local se poate numi uciderea a două orașe cari au acoperit cu aur suprafața României, vă voi ruga, domnilor deputați, să cereți mărturia acelor cari, sînt acum cîțiva ani, au văzut Brăila și Galații și mai cu seamă Galații, port eminate de importațiune a industriei franceze și engleze și a cambiului cu Anglia și Francia, și le-au văzut acum după desființarea privilegiului lor de porto-franco ; ei vă vor spune în ce stare au ajuns aceste orașe și aceste porturi.

Populațiunea a scăzut ; casele cele mai mari de comerț internațional s-au strămutat în alte țări, căutînd acolo o ospitalitate mai largă, mai luminată și mai favorabilă pentru tranzacțiunile lor. Ei vă vor spune că astăzi strade întregi se pereurg în care nu se văd decît sute de magazii altă dată pline cu marfă și industria lumei întregi și astăzi pecetluite și deserte !

Și ca rezultat : deprecierea proprietăților și închiderea caselor celor mai importante de comerț, reducerea la mizerie a proprietarilor cari, contînd pe privilegiul dat prin lege acestor orașe, au vărsat capitalurile lor în construcțiuni ce în mai puțin de jumătate de secol au făcut din Galați Marsilia Dunărei și din ambele orașe gemine fala și bogăția României ! Rolurile de scăderea impozitului fonciar au dovedit-o aceasta pe deplin și guvernului.

* Citește : zecile !

** Recipisa unei mărfi depuse undeva și urmînd a fi negociată (engl.).

Și să nu socotiți, domnilor, că numai la desființarea privilegiului de porto-franco s-au oprit lovirile date acestor orașe.

Înainte de a cerceta mai departe, domnilor deputați, dacă desființarea porturilor france a lovit numai interesul local al două orașe sau a jignit, și încă în mod simțitor, și interesele generale ale României, permiteți-mi următoarea întrebare :

Este oare adevărat că existența porturilor france este astăzi osîndită de știință și de practică ?

Este oare esact că toate națiunile, începînd prin cele mai civilizate și mai comerciale, au desființat porturile france, ca unele ce și-au fost făcut timpul și că, prin urmare, a trebuit și noi să imităm statele care ne întrec și în putere și în civilizațiune și așa să punem și noi capăt pri vile giului lor de porto-francuri ?

Dar mai înainte de toate, înainte de a lua această otărîre nu trebuia oare să cercetăm dacă România a ajuns la acea culme de înflorire a tuturilor intereselor economice și comerciale în care erau ajunse alte state, cînd aceste s-au otărit a pune capăt regimului porturilor france ?

În adevăr, Rusia a desființat portul franco din Odesa ; dar, dacă ne-am otărit a imita pe Rusia, făcut-am noi mai înainte pentru Galați și Brăila ceea ce marea imperiu vecin a făcut pentru Odesa ? Unde sînt docurile, antrepozitele, cheiurile și atîtea stabilimente comerciale, cu care guvernul țarului a înzestrat Odesa, înainte de a-i zice că poate propăși fără privilegiul de porto-franco ?

Și apoi Rusia, o dată cu desființarea privilegiului Odesei, n-a desființat în mod general și celelalte porturi france din imperiu ; și nu mai puțin decît în anii trecuți vedem că noua concuistă, Batumul, a fost declarată de porto-franc !

Dar Austro-Ungaria nu are și astăzi ca porturi france Triesti și Fiume ? Și ce sacrificii n-au făcut și nu fac și astăzi guvernele austriac și ungar spre a menține și dezvolta aceste mari centruri de comerț ale monarhiei dualiste ? !

Italia în adevăr a ridicat Gen[ov]ei privilegiul de porto-franc ; dar un întreg oraș, sub numele de *punti franchi*, continuă a servi de porto-franc și de întreprins.

Să venim acum și la alte țări.

Germania, a căreia bunăstare, comerț mare, activitate de industrie nu datează de ieri sau de alaltăieri ca în România, ei-și numără propășirea economică și comercială cu sute de ani, ei bine, Germania în curs de mai multe secole a respectat nu numai privilegiile de francheță comercială, dar chiar suveranitatea orașelor anseatice Hamburg, Lübeck și Brema !

Marei idei a națiunii germane : unirea patriei comune, s-au sacrificat staturii suverane, ba chiar și regate, de exemplu Hanovrul, și cu toate acestea suveranitatea orașelor libere Hamburgul, Brema și Lübeck stă încă în picioare.

În adevăr, după proclamarea Imperiului german, o întreagă campanie s-a întreprins pentru introducerea acestor orașe în sfera uniunii vamale (*Zollverein*), dar în această luptă principele de Bismarck niciodată n-a întreprins forța spre a ajunge la scopul său. În adevăr, ilustrul bărbat de stat al Germaniei n-a uitat un singur moment că pavilionul Hansei a purtat mai întii pe țărmurile depărtate ale Asiei, Africii și Americii numele și comerțul german, că acest pavilion a fost înainte-mergătorul nu

numai al bandierei germane, dar și al *ideei coloniale*, care astăzi a devenit politica imperiului.

Tratările între marele cancelar și între slabele consilii de burghezi ai Brenei și ai Hamburgului au ținut zecimi * de ani; imperiul, spre a dobîndi adeziunea lor la *Zollverein*, s-a îmbrăcat cu cheltuieli de mai multe zecimi* de milioane, destinate a înzestra orașele intrate în uniunea vamală a imperiului cu toate stabilimentele proprii, nu numai a nu opri, dar încă a dezvolta mișcarea lor comercială și economică.

Și totuși nici astăzi încă nu se poate zice că Hamburgul este lipsit cu desăvîrșire de regimul porto-francului, care a rădicat vechiul oraș anseatic la o dezvoltare ce nu-și poate găsi comparațiunea decît cu vechea regină a Adriaticei: Veneția.

Și astăzi Hamburgul în partea sa de jos a rămas porto-franco; sub scutul acestui regim un nou oraș se formează, avînd și un alt scut — următoarele cuvinte zise de principele de Bismarck în ședința Parlamentului din 8 mai 1880:

„Dreptul de porto-franco nu poate conține decît cu consimțămîntul Hamburgului. În cît timp eu voi putea vorbi în această cestiune, voi și priveghea ca acest porto-franco să nu fie mărginit în limite mai mici decît acele care sînt trebuitoare pentru ca acest porto-franco să răspundă destinațiunii sale într-un mod deplin și leal, un adevărat porto-franco care să corespundă tuturilor evoluțiunilor ce trebuie să se opereze într-un porto-franco și întregului folos ce se poate aștepta de la un porto-franco”.

Și în adevăr, cu un asemenea porto-franco este înzestrat vechiul oraș hanseatic, cu toată adeziunea sa la uniunea vamală a Imperiului german!

Cînd dar noi vedem că marele cancelar, căruia astăzi nimic nu rezistă, a pus atîta crutare, atîta răbdare, atîta știință întru a dezlega conflictul dintre puternicul imperiu și un slab oraș, care nu avea altă forță decît numele său în istorie și conștiința marelor servicii ce Hamburgul a făcut comerțului și avuției întregii Germanii, naște întrebarea: Cum noi, luîndu-ne după teorii și imitațiuni de la țări străine ce sînt în condițiuni cu totul altele decît acele în care ne aflăm, cum noi, cu o idee ușoară și cu o mină mai ușoară, spre a nu zice un cuvînt mai aspru, am putut sfărîma libertatea și privilegiul marelor noastre orașe fluviale, cari, deși au făcut pasuri uriașe în dezvoltarea lor, încă nu au ajuns la apogeul înfloririi lor, care nu se aflau în condițiunile în care se aflau comerțul Franciei, Belgiei și Angliei, cînd aceste țări s-au hotărît a sfărîma privilegiul de libertate a Marsiliei, Anvers și Liverpool; și cînd mai ales noi nu ne aflăm în față cu țări ca acele în fața cărora se aflau statele occidentale? Numai aflîndu-ne în aceeași pozițiune am fi putut introduce și la noi și pentru orașele noastre regimul în care se află orașele maritime și fluviale ale Angliei, Belgiei și Franciei. Aceste în adevăr nu mai au trebuință de privilegiul de porto-franco spre a păstra și a dezvolta pentru țările lor respective marele lor comerț internațional. Dar oare în aceste condițiuni ne aflăm noi și oare nu era datoria noastră să cugetăm că prin o măsură pripită puteam să provocăm strămutarea pe țărîmuri străine a comerțului și a bogățiilor ce ni le aduseseră regimul porturilor franceze?

Și oare ce vom zice, și oare ce muștrări de cuget nu trebuie să avem cînd vom vedea, precum am și început a vedea, că n-am desființat porturile

* Citește: zeci!

noastre france decât ca să împingem la înființarea altor porturi france, fie peste Prut, fie peste Dunăre, adică chiar în fața sau în coasta Brăilei și a Galaților, sacrificînd astfel marele nostru comerț internațional spre folosul țărilor limitrofe !

O mică dovadă luată din statistică-mi va ajunge spre a adevări zisele mele.

Este știut că orașele noastre dunărene și mai ales Galații, cît au fost porturi france, serveau de antrepozit al mărfurilor ce ne veneau din occident, nu numai pentru România, dar și pentru Bulgaria și chiar Serbia.

La Galați veneau comercianții din susul Dunărei, de cumpărau marfe occidentale, care viind pe apă le reveneau mai ieftin decât aduse de căile ferate prin mijlocul Germaniei și Austriei.

Aceasta astăzi nu mai este.

Așa în 1883—1884, după desființarea porturilor france, au trecut pe sub nasul Galaților și al Brăilei, iertați-mi această espresiune populară, fără a se mai face operațiuni de descărcare în port precum se făcea mai înainte, au trecut zic 12 730 097 kilograme marfă destinată pentru Bulgaria; mai aceeași cantitate a trecut în 1884—1885, adică 11 917 942 kg.

Gîndiți-vă, domnilor deputați, numai la paguba de muncă ce a suferit populațiunea săracă din Galați, ce se hrănește numai cu încărcatul și descărcatul din port.

Domnilor deputați, desființarea porturilor france Galați și Brăila este făcută în 1883. Intervalul este prea scurt de atunci pînă astăzi spre a vă putea, prin experiența bazată pe un șir de cîțiva ani, arăta cît a căzut importul mărfurilor occidentale în aceste porturi și, prin urmare, în toată țara. Dar v-am arătat cantitatea de marfă cu destinațiune pentru alte țări din susul Dunărei care mai înainte se descărcau și se reîncărcau în porturile noastre și, prin urmare, dau loc la o mare activitate comercială, ce astăzi nu mai este.

Permiteți-mi acum, domnilor deputați, a chema binevoitoarea dumneavoastră luare-aminte asupra noii ordine de idei, care se raportă tot la cestiunea reînființării porturilor noastre france.

Nu de astăzi partea Dunărei ce de la Brăila se întinde la gurile fluviului se consideră ca aparținînd regiunii maritime; de la Brăila în jos, în adevăr se face comerțul maritim propriu-zis. Prin Brăila și Galați sîntem în comunicațiune cu tot continentul european, și mai ales cu Anglia, Franca și Italia.

Cînd puterile occidentale s-au luptat pentru libertatea Dunărei, cînd ele au înființat Comisiunea europeană de la gurile Dunărei, aplicînd acestui fluviu principiile adoptate prin Congresul de la Viena pentru marile fluvii europene, cînd la Sulina s-a hotărît a se face admirabilele lucrări de cari România beneficiază mai întîi, lucrări de arte cari, spre a întrebuiința limbajul clasic, au drept de a spori cu o cifră cele șapte minuni ale lumii antice, puterile occidentale negreșit că au avut în vedere și comerțul lor. Acest comerț, mai ales de la proclamarea ca porturi france a orașelor Galați și Brăila, cum deja am avut onoare a v-o expune, și-a fost așezat centrul de activitate în aceste două orașe și aceasta cu destinațiune nu numai pentru România, dar și pentru Bulgaria și chiar pentru Serbia.

Aceste depozite mari de industrie, intrucit ele erau importate pentru România, noi nu le plăteam în monedă sunătoare de aur. Noi le plăteam cu cereale și cu alte produse ale pămîntului nostru.

Ba mai mult încă ; fiindcă esportul produselor noastre întrecea cu mult valoarea mărfurilor importate în țara noastră, prisosul ce era în folosul nostru ni se plătea cu aur ! Astfel aceste orașe erau nu numai un centru de marfă occidentală, dar ne asigura totodată și un mare stoc de monedă sunătoare.

Astfel era de interesul nostru să facem chiar sacrificii și din ce în ce mai mari ca să concentrăm și să sporim în porturile noastre traficul produselor industriei occidentale. Esperiența ne-a dovedit că fiecare importator al industriei engleze și franceze devenea, direct sau indirect, un exportator al cerealelor și al produselor noastre pentru Anglia și Franța și în urmă și un importator de aur. Așa, cît a ținut porturile france noi nu am avut a suferi de neajunsurile ce acum întâmpinăm prin suirea esorbitantă a agiului de aur.

Această stare din cele mai folositoare pentru România, din zi în zi însă dispare, mulțumită de o parte a desființării porturilor france, iar pe de altă mulțumită convențiunii comerciale încheiată cu Austro-Ungaria și marilor înlesniri cari prin tarifele directe s-au făcut mărfurilor ce vin pe liniile ferate, care înfățișează o diferență de mai mult de 55% în defavorarea tarifelor locale și astfel lovesc mărfurile și produsele ce se coboară pe apă la schelele noastre dunărene.

Această cestiune-mi rezerv a o dezvoltă aci mai în urmă ; pentru acum îmi permit numai a vă zice că ieftinătatea tarifelor directe decretate pentru căile noastre ferate, unită cu marile favoruri date prin convențiune industriei austro-ungare, a lovit nu numai comerțul englez, francez, italian și grec, dar a lovit mai întâi și mai presus toate ramurile activității noastre economice.

Dați-mi voié, domnilor deputați, să vă arăt loviturile ce au primit cele mai importante industrii franceze și engleze și cu dinsele și importul aurului sunător.

În privința României, Anglia avea monopolul cărbunilor, a bumbacului și a țesăturilor de bumbac, a mașinilor agricole etc. Franța avea monopolul mătăsăriilor, a postavurilor fine, a linjeriei, a confecțiunilor pentru dame, a articolelor de Paris, bijuteria, produsele chimice, instrumentele de optică, matematică, articolele de biuro și de librărie, olăria fină, cutităria, vinurile de lux, spirtoasele fine, zaharul rafinat, cafeaua, untdelemnul fin, parfumeria, pastele alimentare, mobilele de lux. Toate aceste, cum am zis, și-aveau în cea mai mare parte depozitele lor în porturile noastre și mai cu deosebire în Galați. Aci se îndestulau România, Bulgaria și Serbia, o mai repet. Comercianților din aceste două țări le venea mai ușor și mai ieftin de a-și îndestula trebuințele lor ducându-le pe apă din Galați, decît de a le supune transportului lung și scump al căilor ferate.

Cu desființarea porturilor france, aceste depozite din zi în zi s-a împuținat. Mai multe case care aveau drept specialitate importul industriei franceze și engleze au părăsit România și, ca concurență* naturală, s-au rădicat și alte case de comerț care exportau în Anglia și Franța produsele solului nostru. Mai mult încă : s-a împuținat chiar și mișcarea fluvială și maritimă în porturile noastre.

Permiteți-mi a vă da despre aceasta dovezi necontestabile. Am dinaintea mea o parte din statistica ce publică pe fiecare an Comisiunea europeană de la gurile Dunărei⁶. Această statistică se raportă la naviga-

* Citeste : consecință !

țiunea Dunărei pe anul 1884, comparată cu caricul efectuat în fluviu și acel efectuat la gurile Dunării pe anii anteriori, cu începere de la 1871.

Cum știți, afară de o citățime mică de mărfuri austriace ce vin din susul Dunării și de o asemenea neînsemnată citățime de cereale ce se încarcă la Ismail și la Reni, bastimentele ce ieșeau din Sulina nu transportă decît cereale și alte materii prime și mărfuri din România.

Tabloul următor vă va dovedi numărul din ce în ce mai descrescînd al acestor bastimente :

a) În 1882 au încărcat în porturile interioare ale Dunării 1237 bastimente, dînd Comisiunei europene o recetă netă de 2 062 962 fr.

b) În 1883 numărul bastimentelor maritime a scăzut la 1157, dînd comisiunei numai 1 555 680 fr.

c) În anul 1884 numărul bastimentelor încărcate au mai scăzut la 928, dînd comisiunei drept recetă numai 1 303 267 fr.

Vă mai prezint acum alt rezultat, împărțit pe pavilioanele deosebitelor națiuni :

a) *Bastimentele engleze* ce au ieșit în anul 1882 din portul Sulina au fost în număr de 583, din care 3 cu pinze și 580 cu abur.

În 1883, după desființarea porturilor france, numărul bastimentelor cu vapor s-au redus la 532, nemainavigînd sub pavilion britanic bastimentele cu pinze.

b) *Bastimentele franceze* ce au ieșit din Sulina au fost în anul 1882 de 63 vase mari de vapor, în anul 1883 au fost 66 și în 1884 au fost numai 51.

c) *Bastimente italiene* intrate în mare au fost în 1882 25 vase cu pînză și 3 cu vapor, în 1883 au fost numai 15 vase cu pînză și 1 cu vapor, în 1884 au fost 17 vase cu pînze și 2 cu vapor.

d) *Bastimente austro-ungare* ieșite prin Sulina au fost în 1882 20 cu pînză și 82 cu vapor (Lloyd austriac), în 1883 au scăzut la 11 cu pînze și la 81 cu vapor, în 1884 au fost 7 vase cu pînze și 83 cu vapor.

e) *Bastimente rosiane* intrate în mare au fost în 1882 21 cu pînze și 41 cu vapor, în 1883 au fost 17 cu pînze și 45 cu vapor, în 1884 au fost 28 cu pînze și 36 cu vapor.

N.B. Este de notat că o parte din acestea au încărcat în Reni și Ismail.

f) *Bastimente otomane* ieșite prin Sulina au fost în 1882 numai cu pînze 359, în 1883 au fost 349 și în 1884 au scăzut la 290.

g) *Bastimente grece* intrate în mare în anul 1882 au fost 364 vasuri cu pînze și 46 cu vapor, în 1883 au fost 233 cu pînze și 52 cu vapor, în anul 1884 au fost numai 169 cu pînze și 50 cu vapor.

h) *Germania* n-a avut pe Dunăre ieșind prin Sulina decît 12 bastimente cu abur în 1882, 14 în 1883 și numai 2 în 1884.

Și acum, domnilor deputați, dați-mi voie să vă dau și cifrele navigațiunii noastre, a României. Aceste cifre vă vor lovi inima cu o mare durere patriotică :

În 1871	am avut	42 vase cu pînze intrînd în mare
„ 1872	„ „	53 „ „ „ „ „ „
„ 1873	„ „	41 „ „ „ „ „ „
„ 1874	„ „	42 „ „ „ „ „ „
„ 1875	„ „	37 „ „ „ „ „ „
„ 1876	„ „	26 „ „ „ „ „ „
„ 1877	„ „	5 „ „ „ „ „ „

În 1878	am avut	14	vase	cu	pînze	intrînd	în	mare
„ 1879	„	7	„	„	„	„	„	„
„ 1880	„	19	„	„	„	„	„	„
„ 1881	„	15	„	„	„	„	„	„
„ 1882	„	11	„	„	„	„	„	„
„ 1883	„	8			cu pînze	și 2	cu	abur
„ 1884	„	4			cu pînze	și 3	cu	abur

Cifrele acestea vorbesc mai bine decît aș putea vorbi eu.

Și acum las pe domnul Chousserie, de care am avut deja onoare de a vă vorbi, a ne mai zice următoarele cuvinte : „A fost de ajuns cîtiva ani pentru a răsturna această stare de lucruri atît de favorabilă comerțului nostru (porto-franco) spre a coborî pe Franția la al patrulea rang între țările cari au un trafic cu România. Care este cauza căreia se datoresc decăderea care am semnalat a importațiunii franceze în România și propășirea constantă a importațiunilor austro-germane în această țară?

Cea dintîi din aceste cauze este convențiunea comercială încheiată între Austria și România în 1875.

A doua cauză, zice același autor, a fost desființarea porturilor france și, în fine, înlesnirea importațiunii industriei austro-germane prin fruntariile pe uscat, cu tarifele directe”.

Dați-mi voie, domnilor deputați, a vă cita aci cîteva exemple despre inichitatea tarifelor directe față cu tarifele locale și despre consecuențele dezastruoase ce această deosebire de prețuri a produs pentru comerțul nostru în general și pentru orașele noastre dunărene în special :

„1. De la Adjud la Stetin, depărtate prin o distanță de 1795 kilometre, un vagon încărcat cu 10 000 kilograme plătește 787 franci 50 centime, ceea ce pune prețul parcursului la 44 centime pe kilometru. De la Adjud la Galați, distanță de 135 kilometre, un vagon plătește 101 franci, adică 75 centime de kilometru. *Beneficiul net în profitul liniilor austro-germane*, 70 la sută.

2. De la Birlad la Stetin, 1856 kilometre, prețul vagonului este de 831 franci 25 centime, sau 45 centime de kilometru.

De la Birlad la Galați, 141 kilometre, un vagon plătește 104 franci 60 centime, sau 74 centime pe kilometru. *Beneficiul în favoarea liniilor austro-germane*, 65 la sută”.

Domnul Urbain Chousserie, din a căreia scriere asupra comerțului francez în România am împrumutat notițele de mai sus, ne mai dă următoarele date :

„Să calculăm, zice autorul mai sus citat, nu pe vagon întreg, dar ca termen de mijloc să calculăm pe fracțiuni de 5000 kilograme.

1. De la Bacău la Hamburg, jumătate de vagon spre a parcurge distanța care este de 2096 kilometre plătește 552 franci 50 centime, adică 26 1/2 centime pe kilometru.

De la Bacău la Galați, 193 kilometre, prețul de transport este de 98 franci 72 centime, sau 51 centime pe kilometru”.

Diferința în nefavoarea liniilor noastre este de 33 la sută.

„2. De la București la Hamburg, 2042 kilometre, prețul de transport la jumătate de vagon este de 416 franci 88 centime, sau 31 centime pe kilometru. De la București la Galați, 268 kilometre, acest preț este de 137 franci și 21 centime pe calea noastră. *Diferința în nefavoarea liniilor noastre este de 62 la sută.*

Aceste cifre sînt ele destul de elocvente”, adaugă domnul Chousserie.

„Este de remarcat că adoptarea acestor tarife directe a coincis cu suprimarea porturilor franceze; astfel că aceste două măsuri pot fi considerate ca corolarul uneia către cealaltă. Suprimarea porturilor franceze n-ar fi fost de ajuns spre a ucide comerțul francez în România; căci, pe cît timp bastimentele franceze ar fi găsit a încărcă cereale în Galați și Brăila, aceste bastimente ar fi frecventat aceste porturi și ar fi transportat în ele produsele franceze. Trebuia dar a se găsi mijlocul de a împiedica pe producătorii români să dirige la Dunăre cerealele lor.

Acest scop s-a îndeplinit prin stabilirea tarifelor directe, care au deșertat Galații și Brăila de producători în folosul porturilor Mării Baltice”.

Convențiunea tarifelor cu Germania s-a încheiat la 1 martie 1883. Aci este de notat că în același an, la 1 aprilie, s-a fost desființat și privilegiul de porto-franc al orașelor noastre dunărene.

„Scopul Austriei și al Germaniei, urmează domnul Chousserie, este îndoit: întâi de a pune mîna pe tot traficul român, adică pe toată mișcarea comercială a României, și apoi de a deveni stăpîni și pe Dunăre.

Aceste îndoite scopuri sînt ajunse prin adoptarea tarifelor directe; căci, cînd națiunile occidentale vor fi pierdut tot comerțul lor cu România, ele firește se vor dezinteresa de afacerile Dunărei, pe a căreia țărături ele nu vor mai avea interese de apărut și astfel fluviul va deveni proprietatea exclusivă a Austriei etc.”.

Domnilor deputați, programul statelor continentale, care voiesc a atrage în sfera lor de acțiune toate interesele economice ale țărilor pe cari ele le numesc Peninsula Balcanică, este același. V-am arătat mai sus că acest program se reduce în două cuvinte:

- a) Suprimarea privilegiului de porto-franc.
- b) Scăderea tarifelor pe liniile de căi ferate.

Pe lângă dovezile de mai sus, mai este una și aceasta este categorică:

În 1881 o *asociațiune a comerțului german* pentru exportare de mărfuri germane în țările răsăritului a fost fondată la Berlin. Scopul acestei asociațiuni este de a crea în răsărit relațiuni comerciale din ce în ce mai întinse. Uniunea aceasta nu se oprește la marginele Germaniei; ea îmbrățișează și pe Austro-Ungaria.

Propunerile făcute *asociațiunii industriale a Austriei de jos*, societatea cea mai veche și cea mai importantă, au fost primite cu favoare și în o sedință baron Max Kubeck între concluziunile sale a propus cele două următoare:

- I. Desființarea franchetei de port a orașului Triest.
- II. Scăderea tarifelor pe liniile căilor ferate.

Domnilor deputați, eu sînt departe de a crede că reînființarea porturilor franceze are să vindece într-un scurt timp toate relele sub care astăzi este apăsată întreaga noastră stare economică. Însă cînd vedem că țările din centrul Europei, cari își propun de a face din România marele stomac consumator al industriei lor, cer tocmai acele măsuri de care se plînge țara întregă și de care se plînge și comerțul atît de folositor țării, adică comerțul statelor occidentale, nu trebuie atunci ca și noi să zicem că fără precauțare, în mod inconștient, dar totuși s-a făcut o mare greșală de a se oborî înainte de timp porturile noastre franceze?

În adevăr, Galații deja se apropie de ruina sa; căci astăzi, afară de produsele citorva județe vecine și de cerealele ce se coboară pe Prut, Galații nu mai primesc nimic pentru esportatiune.

Dacă în privința esportațiunii Brăila nu se resimte în rău în același grad cu Galații, aceasta o datorește pozițiunii sale excepționale și intermediare între navigațiunea maritimă și între acea fluvială a Dunărei, ca punct unde cerealele coborâte din susul Dunărei se descarcă din șlepuri și caice și se încarcă în vasele de mare, mai cu osebire ale Franciei, ale Angliei, Greciei și Italiei.

Însă se înșală acei cari cred că, căderea Galațiilor ar contribui la înflorirea Brăilei.

Ambele orașe, ca în trecut și astăzi, au și vor avea și în viitor aceeași soartă. Înflorirea unui oraș va aduce înflorirea celuilalt și căderea unuia va atrage după sine căderea celuilalt!

Oare nu în același timp s-au declarat ambele orașe porturi franceze? Oare nu amândouă s-au dezvoltat sub același regim al porto-franchetei? Oare casele de comerț din Galați nu tot ele fac și marele comerț în Brăila? Industria franceză și engleză din Galați, precum și esportul nostru în țările occidentale, fie din Brăila sau din Galați, precum și bursa din acest din urmă oraș nu regulează tranzacțiunile comerciale, nu fixează schimbul și agio și pentru toate operațiunile comerciale ale Brăilei?

Reînființarea Galațiilor și a Brăilei ca porturi franceze ni se impune apoi și prin datoria ce ne incumbă de a paraliza relele urmări ce convențiunea comercială încheiată cu Austro-Ungaria au avut asupra întregului organism economic al României.

Domnilor deputați, dumneavoastră cunoașteți și nu puteți pierde din memorie și din auz răsunetul interpelărilor, a raporturilor și memoriilor camerilor de comerț, a petițiunelor marilor producători și comercianți ai țării noastre, cari de ani neconținut s-au citit și se citesc la tribuna corpurilor noastre legislative și care apoi zilnic se reproduc prin presă fără osebire de opinii politice, aceste acte *devălesc consecuințele* zdrobitoare ce au rezultat pentru întreaga noastră viață economică din convențiunea încheiată în 1875 cu Imperiul austro-maghiar!

Însuși răspunsurile și declarațiunile date de guvernul nostru în mai multe dăți v-au dovedit pe deplin că noi nu mai avem de așteptat nimic bun de la această convențiune, precum și de la aceleași acte încheiate cu celelalte state, întrucît sînt făcute pe modelul convențiunii încheiate cu Austro-Ungaria, într-alte cuvinte întrucît noi le-am subordonat tarifele noastre autonome.

Noi am dat industriei austro-ungare tot și imperiul nu ne-a dat mai nimic, chiar în privința vitelor noastre și a produselor solului nostru, căci în timpul aplicării acestei convențiuni aceste două ramuri importante ale avuției noastre naționale, una după alta, ni s-au ridicat sau împovărat.

De la 1876 mai toată industria noastră născîndă, chiar și cea casnică, a fost ucisă prin efectele dezastruoase ale acestei convențiuni și tot acesteiași datorim ruina porturilor noastre.

Dezvoltarea crescîndă a importului comerțului și industriei austro-ungare în România se va dovedi prin următoarele date.

Iată care era cifra esportațiunii austro-ungare în România în anii cari au precedat încheierea acestei convențiuni.

Austro-Ungaria a esportat în România :

În 1873 lei 97 867 167

În 1874 „ 122 794 114

În 1875 „ 100 830 169

Iată și cifrele esportățiunei României în Austro-Ungaria în aceiași ani :

În 1873 lei 157 570 733

În 1874 „ 137 713 812

În 1875 „ 144 962 079

Cum vedeți esportățiunea noastră în Austro-Ungaria a covârșit cu aproape 120 milioane esportățiunea Austro-Ungariei în România și aceasta numai în intervalul a trei ani ce au precedat convențiunea austro-ungară.

De îndată însă ce acest act s-a aplicat, lucrurile s-au schimbat în favoarea importului austro-ungar în România și în defavoarea esportului român în statul vecin.

Iată colosala cifră la care s-a suit treptat importul austro-ungar în România, în urma punerii în aplicațiune a convențiunei :

În 1876 lei 123 968 050

În 1877 „ 335 548.990

În 1878 „ 306 582 302

În 1879 „ 254 482 629

În 1880 „ 255 336 415

În 1881 „ 274 757 458

În 1882 „ 268 851 921

În 1883 „ 359 907 178

Iată acum ce în același număr de ani a esportat România în Austro-Ungaria :

În 1876 lei 142 589 465

În 1877 „ 141 081 100

În 1878 „ 217 041 727

În 1879 „ 238 650 006

În 1880 „ 218 918 878

În 1881 „ 206 518 317

În 1882 „ 244 730 199

În 1883 „ 220 650 279

Cum vedeți, în parcursul de cei întâi opt ani ai aplicărei convențiunei, valoarea importului industriei austro-ungare în România covârșește valoarea esportului cerealelor și produselor prime ale României în Austro-Ungaria cu suma colosală de *aproape șase sute milioane franci*.

România nu are colonii ; statul român și cetățenii români nu au în Austro-Ungaria nici proprietăți (afară de câteva moșii în Bucovina), nici capitale depuse la instituttele sale de credit, spre a fi putut plăti cu aceste enorma diferență. Cu ce dar am plătit-o ? Cu economiile aflate în țară din anii ce au precedat încheierea convențiunei din 1876, cu aurul rămas la noi din timpul rezelului ruso-român în contra Turciei, cu escedentul monetar intrat în țară în schimbul cerealelor esportate în statele occidentale, odată plătite produsele industriei franco-engleze importate în România.

Voiți acum, domnilor deputați, să aveți o idee și despre deosebitele categorii ale industriei austro-ungare și a cărui import în România a crescut an cu an de la anul 1876 și pină la anul 1884 ?

Ar fi a abuza de răbdarea dumneavoastră, cu toate că materia o reclamă, dacă v-aș citi toată clasificarea. Dar vă voi cita câteva puncte cari bat mai mult la ochi.

Pelărie și obiecte de piele s-au importat în România :

În 1876 lei 8 698 536 din care încălțăminte 3 000 000

În 1877 „ 14 881 994 „ „ „ 8 193 386

În 1878 lei	37 291 005	din care încălțăminte	11 245 500
În 1879 „	22 649 760	„ „ „	6 312 000
În 1880 „	22 867 622	„ „ „	7 415 000
În 1881 „	23 311 538	„ „ „	10 500 474
În 1882 „	25 095 528	„ „ „	13 388 822
În 1883 „	28 844 387	„ „ „	14 831 488

Materii textile și industrii derivate :

În 1876 lei	15 973 525	din care îmbrăc[ăminte]	2 978 368
În 1877 „	36 404 523	„ „ „	8 986 320
În 1878 „	44 093 036	„ „ „	7 414 096
În 1879 „	38 400 885	„ „ „	6 836 158
În 1880 „	33 583 919	„ „ „	7 645 452
În 1881 „	39 376 398	„ „ „	7 772 091
În 1882 „	36 134 452	„ „ „	8 221 676
În 1883 „	43 401 940	„ „ „	8 595 129

Lemnărie derivate (mobile)

În 1876	8 178 675 lei
În 1877 și 1878	18 611 933 „
În 1879	8 712 946 „
În 1880	11 440 005 „
În 1881	12 347 459 „
În 1882	13 673 918 „
În 1883	15 647 325 „

Aceste cifre sînt de speriat, văzîndu-se urcarea enormă ce a dobîndit importul industriei austro-ungare în România. Ei bine, care a fost compensațiunea care ni s-a dat nouă prin convențiunea comercială? Intrarea în statele austro-ungare a cerealelor noastre libere de orice taxă și a vitelor noastre cornute, porcine și a produselor lor cu taxe mai mici decît erau dinaintea anului 1876. Aceste, putem zice, sînt singurele concesii făcute României.

Ei bine, de la al doilea an al aplicării convențiunii esportul vitelor cornute și porcine și a produselor lor, mai întîi s-a împedecat în mod provizor și în fine s-a și oprit categoric, înlocuindu-se sistemul contumațiilor sau a carantinilor provizorii prin închiderea definitivă a granițelor despre România.

Iată esportul vitelor, acest ram important al avuției noastre naționale, în întîiul an al aplicării convențiunii.

În 1873, înaintea încheierii convențiunii (deși se plătea taxa îndoită), România a exportat în statele c[ezaro]-r[egale] vite cornute (fără produsul lor) de o valoare de 7 062 200 l. n. După încheierea convențiunii, în anii al doilea și al treilea, în vederea înjumătățirii taxei, esportul s-a suit peste îndoit. Dar de la al patrulea an autoritățile austro-ungare începînd a aplica măsurile prohibitive, esportul nostru a scăzut treptat pînă ce în 1883 a încetat de tot. Astfel esportul ne-a dat în 1882 numai 18 000 l. n., în 1883 numai 1600 lei și în 1884 nici un ban.

Tot așa s-a făcut și cu comerțul porcilor.

Din Oltenia, acest comerț începuse a se întinde în toată România. În Moldova de sus creșterea porcilor ajunsese aproape de a rivaliza cu producătorii raselor alese ale Olteniei.

Ei bine, mulțămită închiderei granițelor austro-ungare sub felurite pretexte de boale contagioase și a șicanelor ce se fac rîmătorilor ce au putut

străbate în interiorul Austro-Ungariei, și această industrie este în ajun de a fi lovită de moarte.

Iată că acum vecinii noștri se pregătesc a lovi cu taxe și cerealele noastre, cu toată prescripțiunea formală a paragrafului 2 din actul adițional al convențiunei, care textual zice: „*Vor rămâne asemenea libere de orice drept de vamă la importatiune în Austro-Ungaria prin fruntariile austro-ungare și române, precum și pe Dunăre prin toate porturile acestui fluviu atât din România, cât din Austro-Ungaria cerealele în general, produsul al pământului României!*”

Iată că acum, din cauza sistemului de protecțiune adoptat de Franția și de Germania pentru produsele solului lor, și Austro-Ungaria s-ar otări a pune taxe pe cerealele și alte produse brute străine, în semn de represalii; și aceste taxe guvernul din Pesta va veni să le puie și asupra cerealelor noastre. Cel puțin aceasta reiese din declarațiunea ministrului de comerț în Parlamentul din Pesta, asigurând că aceste taxe se vor impune produselor de la răsărit.

Dacă această amenințare se va realiza, dacă grînele și celelalte produse ale solului nostru se vor lovi cu taxe la intrarea lor în statele austro-ungare, atunci vom avea dreptul a constata și a protesta că și în privința exportului cerealelor noastre, ca și în privința exportului vitelor noastre, guvernul austro-maghiar a călcat în chip manifest convențiunea comercială încheiată cu România!

În fața acestei violări patente a *toamei* României cu Austro-Ungaria, este timpul a ne întreba ce devine acel princip care mai cu deosebire trebuie să prezide la actele internaționale avînd de scop regularea relațiunilor economice și comerciale între două națiuni și care se rezumă în aceste cuvinte: *do ut des?*

Noi am dat vecinilor noștri toată întinderea țării noastre a le servi de piață mare, de deuseu al industriei și comerțului lor; în contra, vecinii noștri nu ne-au dat decît dreptul de a importa înlăuntrul fruntariilor austro-ungare vitele și cerealele noastre.

Pentru cele dintii ni s-au închis cu desăvîrșire fruntariile; pentru cele din urmă, guvernul ungar se pregătește a le lovi cu taxe și Dumnezeu știe cu ce alte grele sarcini!

Criza prin care trec toate țările europene agricole, din cauza marelui import al grînelor Americii, Australiei și în de curînd și ale Indiei, au închis pentru moment gura liber-schimbistilor și a ridicat la înălțimea unei maxime de stat protecționismul.

Lupta pentru existență este astăzi cuvîntul care răsună în Parlamentele Franciei, Germaniei.

Austro-Ungaria se pregătește și ea a intra în rîndul protecționistilor!

În zadar dar am spera vreo reîntoarcere la împlinirea îndatoririlor sale către România.

Afară de *steep-le-chase* în care astăzi s-au aruncat toate statele pe tărîmul protecționismului, Austro-Ungaria ne mai înfățișează o particularitate de care trebuie să ținem seamă.

Austro-Ungaria, deși fiind o singură și aceeași monarhie, în privința administrațiunei, a justiției, a finanțelor și mai ales a intereselor vamale, economice și comerciale formează două state separate.

Vămile și toate interesele materiale ale părții transleitene a monarhiei, aceasta le regulează cu partea cisleitană, parcă una și cealaltă parte

a acestei monarhii ar face două state de sine stătătoare, două țări cu totul străine una de alta.

Unul din aceste state, Ungaria, este o țară agricolă ca și România. Produsele sale ne sînt similare, adică întocmai ca ale noastre. Ea produce ca și România și tot cu prisosință vite cornute, oi, porci; ea produce așemine și iarăși cu prisosință toate grînele care le cultivă și România.

Maghiarii au nevoie de a esporta aceste produse ale solului lor întocmai ca și românii. Ungaria pe piețele Europei este în concurență cu România; și dar, departe de a avea un interes la importățiunea pe teritoriul său a produselor noastre brute, ea are mare interes a paraliza și chiar a împedeca această importățiune. Acestui interes al Ungariei datorim noi toate pedecile, toată scăderea comerțului nostru de esport, mai toate suferințele agriculturii noastre. Domnul președinte al Consiliului de Miniștri ne-a zis mai deunăzi că dacă ministrul Ungariei vorbește și lucrează în favoarea închiderei granițelor ungare pentru produsele noastre, dacă guvernul ungar și Parlamentul din Pesta propun așezarea de taxe asupra produselor ce intră în statele austro-ungare ca represalii de exercitat în contra Franciei și Germaniei, pentru taxele cu care aceste două state au încărcat cerealele austro-ungare, nu tot așa vorbesc și lucrează ministrul și Parlamentul din Viena.

Așa este. Dacă am fi să tratăm numai cu Viena și numai pentru partea de monarhie ce este reprezentată în Parlamentul din Viena, ușor ne-am putea înțelege. Austria propriu-zisă are ce să ne dea pentru ce România îi poate da. Ea are nevoie și de vite și de grîne; poate dar lăsa granițele sale deschise acestor produse ale țării noastre și dar România ar putea să-i deschidă fruntariile pentru o mare parte a industriei austriace.

Însă, din nenorocire, onorabilul domn prim-ministru își face iluziuni cînd crede că Viena va triumfa de politica economică practică în Pesta. În materie de interese agricole, comerciale, precum și în alte multe cestiuni, nu Viena ordonă, ci Pesta și glasul Pestei de multe ori înădușă glasul Vienei!

Așa, Ungaria iar nu Austria a otărit și va otări și în privința vitelor noastre și în privința cerealelor. Ungaria fiind țară agricolă, nimeni nu-i poate voi rău dacă ea își apără interesele agricole și industriale în contra României, precum ea le apără chiar în contra Vienei.

Cînd noi vedem că miniștrii unguri în îngrijirea trebuințelor și nevoilor patriei lor nu se uită nici chiar la faptul că fac cu Austria un singur stat politic, o singură monarhie avînd unul și același suveran, noi nu ne putem opri de a zice sus și tare: Acești bărbați de stat sînt buni maghiari, sînt miniștri luminați și devotați patriei lor!

Prin una din interpelările mele ce am adresat de curînd domnului ministru de externe?, v-am adus la cunoștință, domnilor deputați, textul declarațiunei făcută de ministrul de comerț al Ungariei în sinul Parlamentului din Pesta, arătînd că are a spori taxele pe grînele și materiile

străine și, prin urmare, logic și pe produsele solului nostru*, uitînd se vede paragraful 2 din actul adițional al convențiunii comerciale a Austro-Ungariei cu România, precum s-au otărit a trece și peste alt paragraf al aceleiași convențiuni, care, afară de cazurile de epizootie, deschidea vitelor noastre granițele austro-ungare.

În zisul Parlament, cu ocaziunea acelei declarațiuni s-au zis cuvinte care trebuie să ne serveze și nouă de călăuză, atunci cînd vom avea a adopta pentru țara noastră un sistem economic comercial și vamal.

Permiteți-mi a reproduce aci o parte din discuțiunea ce a urmat între minister și unii din deputați, cu ocaziunea acestei declarațiuni.

Contele Emanuel Andrassy, deputat guvernamental, carele a motivat declarațiunea ministrului de comerț, și-a dezvoltat interpelarea prin aceste cuvinte :

„Un princip larg, pe care eu îl apreciez cel mai fecund prin rezultate, este acela pe care astăzi Franția și Germania l-au proclamat : că *nu trebuie a alerga după amicitia statelor limitrofe atunci cînd se atinge de buna-stare a propriilor noștri cetățeni.*

Franția și Germania și-au însușit în princip acest chip de vedere puind taxe pe cerealele străine. Dacă noi ne uităm împrejur în monarhia noastră și mai ales în patria noastră și considerăm împrejurările de față, trebuie să constatăm că și la noi valoarea pămîntului a căzut adinc. Atunci nu ne rămîne alt de făcut decît de a face aceea ce deja Franția și Germania au întreprins în mod practic și ca și noi în această privire să întrebuițăm modalități drepte și energice, dar nu numai jumătăți de măsuri.

La aceasta ne împinge nevoia în care ne aflăm. Dacă noi vom primi produsele mai ieftine ale Americii, Rusiei și ale statelor limitrofe, produse cari de acum nu vor mai putea străbate pe piețele franceze și germane, noi vom fi înecați cu aceste produse. Trebuie dar ca și noi să suim taxele în fața acestei extremități. Fiindcă eu sînt un partizan al sistemului după care interesele concetățenilor noștri trebuie să fie înaintea de toate a fi ocrotite, apoi eu consider ca neapărat necesar a lua aceeași atitudine ; și întocmai ca Franția și Germania și purcezînd din același princip să suim taxele vamale unde aceasta este de nevoie. Eu sînt convins de binefăcătorul efect al unui asemenea pas, *cu atît mai mult cînd un stat care voiește să rămîie în bune relațiuni cu noi ar fi putut să ne încunoștiințeze despre otăririle sale luate și executate atît de rapid*”.

Vă rog, domnilor deputați, să binevoiți a cumpăni în înaltul dumneavoastră patriotism aceste înțelepte cuvinte ale patriotului și nobilului maghiar :

„*Un stat care voiește să rămîie în bune relațiuni cu noi trebuie mai întîi să se înțeleagă cu noi atunci cînd el ia otărirea care ne viră cuțitul pînă la os!*”

* Iată textul acestei declarațiuni :

„Este natural că atunci cînd un stat acceptează un sistem pronunțat de protecționism statul imediat limitrof ar face o mare greșală dacă el din parte-i ar voi să ignoreze aceasta. În fața acestei situațiuni este necesar ca de îndată Austro-Ungaria, urmînd exemplul Franției și Germaniei, să adopte aceeași linie de urmare și aceleași taxe cu care alte state vor lăvi importațiunea materiilor noastre brute să le aplice materiilor brute care vor intra la noi de la răsărit.

Pentru astăzi la interpelețiunea făcută declar scurt și lămurit că guvernul ungar s-a și ocupat de această chestiune și a și înaintat pasurile convenite pentru suirea taxelor ; eu sper că nu va mai trece mult timp pînă cînd eu voi depune pe biuroul Camerei corespunzătoarele proiecte de legi ale guvernului”. [M. K.]

Deputatul Ignatz Helfy, eminentul luptător al Ungariei de sine stătătoare, cu această ocaziune a rostit adevăruri, a dat consilii și mai zdravene, consilii de cari trebuie să ne folosim și noi dacă voim a dovedi că, precum vecinii noștri știu a fi unguri și a apăra mai presus de toate interesele patriei lor, și noi trebuie să știm a fi români și a apăra cu aceeași energie interesele patriei noastre atunci cînd acestea sînt amenințate.

„Eu sînt convins, a zis domnul Helfy, că guvernul n-a lipsit pe cale diplomatică de a face reprezentațiuni puterilor cari sînt în relațiuni comerciale cu noi.

Dar avem o veche experiență că asemenea reclamațiuni rămin fără efect dacă ele nu sînt sprijinite prin presiunea unei puternice opinii publice.

Cînd mai deunăzi principele Bismarck a sprijinit taxele în Camera germană, el a zis că lui [i] este mai de aproape *cămășă* decît *surtucul* agricultorilor maghiari; eu sînt recunoscător cancelarului Germaniei pentru această francheță fiindcă acum guvernul ungar va crede în fine că agricultura patriei noastre este amenințată cu un serios pericol; și poate că acum și guvernul nostru-și va însuși maxima *cămășii* și a *surtucului* și va lua și el în fața Vienei o altă atitudine . . . De aceea îmi iau libertatea de a adresa ministrului întrebarea :

1. Guvernul are un plan bine determinat despre dispozițiunile ce sînt de adoptat în fața pericolelor care deja în parte există și în parte în curînd vor exista?

2. Este dispus guvernul să comunice Camerei măsurile ce este otărit a adopta?”

Și acum, domnilor deputați, nu socotiți dumneavoastră că a venit timpul ca guvern și reprezentațiune națională și națiune cu toți împreună să ne zicem după expresiunea ilustrului fundator al unităței germane că a sosit timpul ca și nouă *cămășă* românească să ne fie mai scumpă, mai dragă decît *surtucul* maghiar?

Nu este timpul ca și noi să ne otărim odată a nu mai aștepta mîntuirea noastră de la tratative diplomatice care țin de patru ani și care n-au avut altă ispravă decît de a ne compromite mai mult nu numai existența noastră economică și comercială, dar și demnitatea noastră de stat liber și de sine stătător?

Nu este timpul sosit ca să nu ne mai răzimăm decît pe noi înșine, pe inteligența noastră, pe munca noastră proprie, pe energia noastră, pe patriotismul nostru?

Nu este timpul sosit ca și România să aibă și ea propria sa politică *economică și comercială*?

Nu este timp a recunoaște că greșit a fost sistemul nostru economic și comercial de pînă acum răsămîndu-l esclusiv pe debușeurile noastre teritoriale, pe singurile juncțiuni cu căile ferate austro-ungare și lăsînd în a doua linie, ba chiar părăsînd debușeurile noastre fluviale și maritime?

Domnilor deputați, să nu ne facem iluziuni. Cu sistemul protecționist pe care l-au adoptat astăzi toate puterile și pe care Austro-Ungaria mai cu dinadinsul l-a adoptat și ni-l aplică în chipul cel mai aspru, spre a nu zice și cel mai crud, nu mai avem nimic de așteptat de la puternicul nostru vecin. I-am dat tot și el nu ne dă nimica.

Precum o știți, această convențiune are două greutăți și două măsuri. Importațiunea industriei sale în România, Austro-Ungaria ne-a impus-o, putem zice botezată cu cuvîntul de *liberul schimb*.

Esportațiunea produselor noastre în Austro-Ungaria este lovită și împedicată printr-un *protecționism* care din zi în zi devine mai pronunțat.

„Cînd liberul schimb nu este reciproc, cînd unii dau tot și alții nu dau nimica, atunci în asemenea condițiuni liberul schimb nu este decît o tocmeală de înșelat” (*un marché de dupe*); așa s-a exprimat domnul Meline, ministru de agricultură al Republicii Franceze, în discuțiunea urmată asupra punerii taxelor pe cerealele străine.

Cine voiește să vadă ce greutăți, ce neajunsuri, ce conflicte ne-au produs convențiunea comercială din 1875, chiar de la început și în toată durata sa, îl rog să parcurgă procesele-verbale ale comisiunei mixte rînduită la Viena, spre a preciza deosebitele articole ale tarifului convențional. Aceste procese-verbale sînt date publicității de către Ministerul nostru de Finanțe în „Buletinul legiurilor financiare”, tomul III, anul 1883.

În față dar cu atite interese românești subjugate intereselor străine, trebuie neapărat să ne hotărîm a ne întoarce din calea fatală în care am intrat de la 1876 încoace.

Noi, cari de atunci am întors dosul către porturile, către debușeurile noastre maritime și fluviale, trebuie din nou să le întoarcem față; la ele să concentrăm toată activitatea noastră; pentru îmbunătățirea lor să facem toate sacrificiile cari ne sînt în putință sau chiar pînă la marginea neputinței. Aceste sacrificii ne vor fi răsplătite însutit; spre ele să dirijăm esportațiunea cerealelor și a produselor pămîntului și ale muncii noastre. Căile noastre ferate spre porturile noastre să le dirijem; scăderea tarifelor pe căile noastre ferate să o facem în direcțiunea porturilor noastre maritime și dunărene, spre a favoriza astfel esportațiunea noastră prin ele. Să nu mai facem și în viitor precum am făcut pînă acum, adică prin tarife directe și ieftine să sustragem debușeurilor noastre de apă esportul nostru și să-l dirigem la debușeurile de pe uscat, Ițcani, Predeal și Vir-ciorova. Aici produsele noastre se găsesc în față cu protecționismul și în față chiar și cu prohibițiunea.

La Dunăre și la mare, esportul nostru se va găsi în libertate de a se dirige acolo unde cerealele și produsele pămîntului nostru vor fi cerute; și sînt multe țări unde ele sînt și necesare și căutate. Și cînd zic că esportul nostru trebuie să-l dirigem spre porturile noastre, spre apă, nu înțeleg numai porturile noastre france sau acele care le cerem să fie declarate france. Pe lîngă Sulina, Constanța, Galați, Brăila, Giurgiu, Severin, înțelegem și Mangalia și Tulcea și Călărași și Oltenița și Turnu Măgureleși Zimnicea și Calafatul și Bechetul și Corabia; înțeleg în fine toate porturile de pe Dunăre și chiar de pe Prut, toate porturile în fine mari și mici unde putem încărea un vapor, o corabie cu pinze, un caic, o luntre chiar, cu care să facem ca cerealele noastre și produsele pămîntului nostru și a muncii noastre să poată ajunge la mare și de acolo să se dirige în lumea cea întinsă. Așa fac toate națiunile cari voiesc a avea un comerț internațional care să le aducă bogăție, iar nu mizerie! Într-alte cuvinte, domnilor deputați, înțeleg ca noi să înlocuim esportul nostru de pe uscat prin esportul nostru de pe apă, să adoptăm în privința esportului nostru *politica de apă* în locul *politicii de uscat* ce am urmat pînă acum.

Această cale ne-o arată și o scriere din toate punctele de vedere remarcabilă, ce de curînd a ieșit la lumină. Este *Raportul general asupra regatului României de esclența sa sir W. A. White, trîmisul extraordinar și ministrul plenipotențiar al M. S. britanice în România, București, 1884.*

Autorul acesta își are făcut un nume în Europa prin vastele sale cunoștințe, el își are făcut un nume în România prin luminata sa amicitie pentru țara noastră, prin sprijinul ce a dat pururea dezvoltării noastre economice și naționale în fața puternicei sale patrii, pururea binevoitoare românilor.

Iată, domnilor, ce găsec în această prețioasă scriere :

„Trebuie să ne aducem aminte că cumpărările unei națiuni agricole ca România atiră dintii de recoltele sale, pe urmă de exportățiunea produselor pământului său și că, numai în *marginile facultăței ce această țară are de a le transporta pe piețele străine, ea are mijloacele de a-și procura și de a plăti mărfurile și produsele manufacturate ale străinătăței. De aici provine importanța pentru noi (englezii) și pentru comerțul nostru a dezvoltării resurselor naturale, a prosperității României, a stabilităței în această țară și a înlesnirii comunicațiunilor cu această țară pe calea mării și a Dunărei și de acolo pe căile ferate interioare*”.

Această idee, competentul ministru al prea grațioasei majestăți regina și împărăteasa o dezvoltază în altă parte a prețioasei sale scrieri, în următorul chip :

„Lăsind de o parte, zice Excelența sa sir William A. White, rezultatele cari ar putea să fie atribuite evoluțiunilor politice, prin care țara ce ne preocupă a trecut de la 1866 și care nu pot fi tratate într-un raport de această natură, *trei împrejurări economice* au contribuit a dezvolta resursele României și a o împinge într-o cale de prosperitate, gradual crescîndă.

Aceste împrejurări merită de a fi cunoscute pentru ca progresele comerciale făcute mai ales de la 1875 să poată fi apreciate.

Cel întâi din aceste evenimente se suie la 1856 și se referă la gurile Dunărei.

Puterile adunate la Paris în martie 1856 se hotărîseră de a recunoaște cestiunei Dunării o importanță internațională care necesita supravegherea lor. În scopul acesta, ele nu numai proclamară întreaga libertate a acestui fluviu, dar încă ele incredințară unei Comisiuni europene sarcina importantă de a curăți gurile sale prin lucrări speciale pretutindeni unde, din neglijență sau în urma altor împrejurări, s-au fost grămădit împedcări și stavile navigațiunei între Isaccea și aceste guri.

Marile puteri rareori s-au înțeles în scopul de a executa o muncă atit de binefăcătoare precum aceasta s-a întâmplat a fi pentru țara aceasta, imediat aflată alături cu fluviul a cărui gură devenea astfel navigabilă, ceea ce în același timp da o nouă impulsione, o mai mare securitate *comerțului maritim internațional*.

Actul cel mai important după aceasta, faptul care a cauzat o adevărată revoluțiune în condițiunea interioară a țării, a fost legea agrară din 1864.

Istoria țaranilor din România nu reintră în cadrul acestui raport. Va fi însă instructiv de a constata că, în vreme ce de o parte acei țărani cari trăiau pe pământurile boierești erau încet pe încet reduși la starea de *glebae adscripti* (lipiți de pământ) și supuși la tot felul de acte arbitrare, ei dobîndeau de altă parte oarecare drepturi la lucrarea unei porțiuni de pământ.

Cestiunea ajunge la punctul său culminant în 1864. După coprinsul legii agrare, promulgată de principele Cuza în 14/26 august al aceluiași an, toți țărani clăcași deveniră proprietari ; capii de familie primiră pământuri etc.

La aceste două evenimente principale pentru dezvoltarea României în secolul nostru, la lucrările de pe Dunăre și la legea rurală, trebuie să mai adăugăm un eveniment a cărui rezultat n-au fost mai puțin important. Voiesc a vorbi de construcțiunea căilor ferate *conducînd la Dunăre*. Aceste căi au sporit sarcinile contribuabililor, dar au contribuit mai mult decît orice alt factor a duce produsele țării la piețe accesibile mării, adică la gurile fluviului care udă pămîntul românesc”.

Cum vedeți, domnilor deputați, și prevăzătorul autor al scrierei ce v-am citat nu vede folositoare, mănoase în roade decît căile ferate *conducînd la Dunăre*, căci acestea contribuie de a transporta produsele țării noastre la piețe accesibile mării.

Așadar și Excelența sa sir William White, din început și pînă la finalul interesantului și bine întemeiatului său raport, ne recomandă *politica de apă*; ne recomandă ca la Dunăre și la mare să dirigem toată inteligența noastră, toată activitatea noastră, toate capitalele noastre; căci acolo este mîntuirea noastră; acolo îmbogățirea, mărirea, valoarea și importanța noastră între națiunile civilizate și libere!

Insă făcut-am așa?

Nu! Căile noastre ferate, în loc să ajungă la Dunăre, pînă acum îi întorc pot zice spatele. La Galați, șinele noastre se opresc la gară; ele nu ajung la Dunăre spre a descărca marfa în corabie, ele nu ajung măcar la magazii, ca bieții comercianți de grîne să nu fie astfel siliți, precum și sînt nevoiți, de a descărca marfa din vagoane în care și căruțe, spre a o descărca în hambare și apoi iar a o încărcă în care și căruțe, pentru a o putea în fine imbarca în vasele plutitoare. Și să nu uităm că noi de 15 ani avem în țară linia principală a căilor ferate gata și că tot de atunci avem în Galați o gară!

Astfel acest biet oraș este mai înapoiat decît însuși micul oraș turcesc Kiustendje, unde vagoanele ajung pînă la mare pe chei, de unde marfa se descarcă direct în corăbii.

Să mai vorbim de cheiurile Galaților și ale Brăilei și ale tuturor celorlalte porturi dunărene pentru care orașele țărîmurase au cheltuit zecimi* de milioane și din care cheiuri unul nu este în picioare sau la locul său, unul nu îndeplinește trebuințele pentru care a fost clădit?

Dar, deși cam tîrziu, să începem în fine a vedea greșelile făcute și a ne gîndi la ce este de făcut, spre a vindeca consecuențele greșelilor făcute.

Mesajul regesc, citit la deschiderea sesiunii actuale, ne-a anunțat scăderea tarifelor pentru cerealele noastre. Această bună veste în parte se și realizează.

Am înaintea mea raportul foarte interesant și bine studiat al domnului G. G. Cantacuzino, directorul general al căilor noastre ferate, și prin care Domnia sa propune consiliului de administrațiune o scădere de tarify.

Această scădere după propria sa mărturisire n-ar fi decît între 25 și 45%, în vederea taxelor vechi și, prin urmare, nu întemeiază încă egalitatea de prețuri între tariful local și între tariful direct. Spre a ajunge la aceasta, ar trebui ca scăderea taxelor actuale să ajungă la 50% cel puțin. Dar iar bine și cu acest bun început. Domnul Cantacuzino singur

* Citește : zeci !

nu-și face iluziuni în privința acestei scăderi. Domnia sa recunoaște cu francheță că acest scăzământ, adică de 1 leu 64 bani la fiecare kilă (de Muntenia) de cereale, nu este un folos mare acordat agricultorilor și nu le asigură exportul produselor.

Domnia sa merge mai departe declarînd acest folos iluzoriu ; și dar propune că dacă este ca să se vie în adevăr în ajutorul agriculturii în general și porturilor noastre îndeosebi, apoi cere desființarea taxei ce fiscul ia pe fiecare kilă de cereale la ieșirea lor din țară, dare condamnată de știință și chiar de practica făcută în alte țări.

Domnia sa mai cere apoi și desființarea de 1/2% ce cu nedrept se ia în porturile noastre de la mărfurile și produsele ce se esportă, cînd taxa aceasta nu se ia de la marfa ce intră prin punctele fruntare de pe uscat.

În contra acestei taxe, de ani reclamă în zadar agricultorii în general și comerțul din Brăila și Galați în particular.

Dar aci las să vorbească însuși raportul onorabilului director general al căilor noastre ferate :

„Venim, zice Domnia sa, la cestiunea dacă această efteni[r]je cu un leu 64 bani de kilă (de Muntenia) e suficientă pentru a asigura esportul.

De acest fapt ne îndoim.

În adevăr, scăzământul de 1 leu 64 bani kila de grîu, care se vinde în de mijloc la Brăila cu 70 lei, reprezintă o reducere de 2 1/2% ; asemenea kila de porumb, al cărui preț mediu îl vom fixa la 60 lei la Brăila, se va bucura de o reducere de 2 3/4% ; aceasta însemnează că exportatorul va putea vinde grîul cu 2 1/2% mai ieftin și porumbul cu 2 3/4% mai ieftin, realizînd același beneficiu ca și pînă acum ; dar aceste beneficii tocmai sînt astăzi judecate insuficiente de agricultori și e probabil că cu tot scăzământul tarifelor ei vor menține prețurile lor ca și în prezent. Dar atunci puterea noastră de esport nu va fi crescută și situațiunea agricolă și economică a țării nu va putea lua nici un avînt apreciabil. Dacă, din contră, agricultorii noștri vor scădea prețurile lor în raport cu reducerea de tarife, atunci puterea noastră de esportațiune va fi crescută cu 2 1/3 sau 3/4 la sută, dar rezultatul obținut va fi iarăși aproape nul, reducerea fiind prea slabă.

Negreșit, considerațiunile ce espun aci sînt străine de administrațiunea căilor ferate, dar într-o cestiune atît de interesantă oarecare digresiuni nu vor fi judecate de prisos. Dacă o degrevare a cerealelor prin reducerea tarifelor de transport se impune, apoi sînt și alte sarcine de care agricultura noastră ar trebui ușurată și atunci articolul nostru de esport cel mai principal ar putea în adevăr să ia un avînt, care în acești din urmă timpî a mers din an în an slăbind ; toate cerealele și legumele făinoase uscate plătesc drepturi de esport care pentru grîu sînt de 2 lei de tonă ; pentru porumb și celelalte cereale de 1 leu de tonă ; pentru legumele făinoase uscate de 2,50 lei de tonă ; mai mult, taxa porturilor de 1/2 la sută grefează [sic !] toate cerealele care se esportă prin fruntariile de apă cu un leu de tonă pentru grîu, cu 50 bani de tonă pentru porumb și celelalte cereale, cu 1 leu 25 de tonă pentru fasole, linte, bob etc. Astfel drepturile percepute de vamă în 1883 pentru esportul cerealelor se ridică la 1 805 000, iar taxa de 1/2% a produs 571 000 lei sau în total 2 376 000 lei ; astfel, din faptul acestor taxe cerealele noastre sînt grevate în de mijloc cu 1 leu 68 bani de tonă, iar în special la Brăila și Galați aceste drepturi reprezintă 3 lei de tonă de grîu și 1 leu 50 bani de tonă de porumb sau alte cereale.

Dacă aceste taxe vamale ar fi desființate, atunci nu ne-am mai îndoi de rezultatele satisfăcătoare ce am obține în favoarea esportului. Paguba fiscalului s-ar traduce în aparență printr-o pierdere de 3 900 000; zic în aparență, căci în realitate ar fi larg acoperită prin creșterea transporturilor căilor ferate, prin micșorarea însemnată a agiului cu care guvernul cheltuiește astăzi pentru anuitățile datoriei publice și pentru furniturile din străinătate peste 6 000 000 lei, în fine prin creșterea tuturor veniturilor indirecte provocate de creșterea consumațiunii datorită unei stări economice mai prospere”.

Domnii deputați, agricultorii și esportatorii de grâne vor saluta cu bucurie propunerile domnului director general al căilor noastre ferate, pentru a se veni în ajutorul agriculturii noastre și al esportului nostru, prin desființarea taxei pe cerealele noastre la ieșirea lor din țară și a taxei de 1/2 la sută ce se ia pentru mărfurile din Galați, Brăila și celelalte porturi dunărene.

În adevăr, când în alte țări se dau chiar prime pentru esportarea mai multor articole ale țării, măsură ce se propune a se adopta și în România în privința esportațiunii spirtoaselor noastre, nu înțeleg cum se mai poate menține taxa de esport pentru cerealele noastre, astăzi mai ales când agricultura noastră este zdrobită prin criza economică care ne bîntuie și prin măsurile restrictive ale vecinilor noștri austro-ungari.

Revenind, domnii deputați, la cestiunea cea mare, la politica noastră economică și comercială din care face parte esențială propunerea pentru restatornicirea Galaților și Brăilei ca porturi france, dați-mi voie, domnii mei, a rezuma această cestiune.

Am avut onoare a vă supune că este timp să renunțăm la greșelile făcute de a favoriza esportul produselor noastre pe uscat, în paguba esportului produselor noastre pe apă.

Aceasta o simte astăzi toată țara. Joncțiunile căilor noastre ferate cu acele ale Austriei servesc mai mult a importa în țară industria străină, care ne sugerează, decît de a esporta din țară produsele pămîntului nostru, menite de a ne îmbogăți. O mai repet, trebuie dar să ne îndreptăm din nou ochii la marele și frumosul brîu care providența l-a dat României, la Dunărea, și la plămîni cari fac o țară să răsufle în libertate, la marea. Și cînd zic aceste cuvinte am ferma convincțiune că de îndată inteligenta dumneavoastră atențiune se va îndrepta spre porturile noastre maritime și fluviale și spre ceea ce avem a face pentru a le aduce în dezvoltarea și înflorirea lor cea mai întinsă.

Prin însuși această îmbunătățire, dumneavoastră veți pregăti dezvoltarea și înflorirea a însuși României.

Această îngrijire a dumneavoastră pentru porturile noastre se poate traduce în următoarele otăriri :

a) A dirige spre Dunăre și mare întreaga noastră activitate agricolă și comercială.

b) A întrebuița toate mijloacele de cari dispunem, a îngaja chiar o parte din viitorul nostru, adică chiar cu împrumuturi, a înzestra porturile noastre cu toate îmbunătățirile și stabilimentele pe care țările occidentale le-au introdus în porturile lor spre a facilita și dezvolta importul și esportul, precum : docuri, cheiuri, elevatori și mai ales joncțiuni facile între căile ferate și vasele la încărcarea și descărcarea lor.

c) A se scădea tarifele pentru traficul local și a se pune acestea pe același picior de prețuri cu tarifele directe.

d) A se desființa orice taxe pe esportul produselor noastre.

e) A se desființa 1/2% pentru toate mărfurile din porturile noastre la ieșirea lor.

Aceste îmbunătățiri însă chiar executate ar rămâne necomplete și chiar fără mare rezultat dacă deocamdată și îndată n-am pune pe orașele noastre principale Galați și Brăila în pozițiune să intre în luptă, pentru a trage de o parte activitatea comercială ce în ultimii ani s-a lincezit, iar pe de alta pentru a da o puternică impulsione exportului cerealelor noastre.

Am dar onoare, domnilor deputați, a vă ruga și a face un deosebit apel la patriotismul dumneavoastră ca să aprobați proiectul de lege ce este supus deliberațiunilor dumneavoastră.

În sprijinul puternicilor motive care pledează în favoarea acestui proiect, nu pot mai bine, ca încheiere a raportului meu, decît a vă reproduce expunerea de motive datorită penei domnului ministru Dimitrie Sturdza și în care Domnia sa, tot ca ministru, a sprijinit proiectul de lege înfățișat în 1879 de cabinetul domnului Ion Brătianu pentru menținerea pentru orașele Galați și Brăila a privilegiului de porto-franco pe timp de 10 ani :

ESPUNERE DE MOTIVE

Legea generală a vămilor decide la articolul 261 că în orice caz drepturile de cari orașele Brăila și Galați se bucură acum cu titluri de porturi france vor înceta la data de 1 ianuarie 1878, în prevederea înființării în acele porturi de întreprizite de mărfuri.

Legea din 7 aprilie 1878 prelungește termenul încetării porturilor france pînă la 1 ianuarie 1880.

Întreprizitele nu s-au înființat din lipsă de mijloace a orașelor numite și din cauza timpurilor grele prin care am trecut, iar termenul încetării acestor orașe ca porturi france se apropie.

Mișcarea în contra porturilor france, mai ales la noi în țară, nu mi se pare justificată.

Înainte de toate să ne întrebăm : Ce este un port-franc ?

În timpurile cînd sistemul de absolută prohibițiune domnea peste tot locul era natural ca în porturi să se stabilească tot felul de îngreueri a comerțului, fie prin dări de tot felul, fie chiar prin escluderea vaselor sub bandieră străină. Cu dezvoltarea industriilor, cu apropierea produsă de aburi între națiunile cele mai depărtate s-a stabilit convingerea aprobată prin experiență că comerțul în general și comerțul maritim în special au nevoie de cea mai mare libertate posibilă pentru a se dezvolta. El e înădușit și *desființat* îndată ce nu are libertatea mișcărilor sale. Atunci a început a se înțelege că, cu cît obstacolele puse comerțului se vor imputina, cu atît comerțul se va dezvolta și că această dezvoltare, departe de a fi în detrimentul națiunei în care se produce, din contra-i aduce cele mai mari profituri. În fine s-a adoptat ca maximă economică că *comerțul trebuie atras, iar nu respins.*

Aceste idei au dat naștere la *întreprizite* și la *porturi france.*

Întreprizitele sînt niște magazii unde mărfurile pot fi depuse și ținute în scuteală de taxe vamale. Drepturile fiscale se percep numai la ieșirea mărfurilor din aceste întreprizite.

Porturile france sînt niște întreprizite mari căci ele cöprind un oraș maritim sau fluvial întreg ; ele nu esclud stabilirea în acele orașe de magazii de întreprizite, din contra le facilitează.

Dacă întreprizitele sînt scutite* ca necesarii prosperărei comerțului, porturile france trebuie să-i dea un impuls cel puțin tot atît de mare și de puternic. Neguțitorii introducînd mărfurile lor în porturile france nu sînt siliți să plătească vama pentru mărfuri nevîndute, iar acestea nu se scumpesc pentru consumatori prin dobînzile taxei vamale prea timpuriu plătită. În porturile france se dă mărfurilor dreptul, oarecum, d-a se răsufila pentru a ști încotro ele au să se îndrepteze, pentru a-și alege înșile timpul cel mai favorabil de vînzare.

Porturile france mai pot activa în mod simțitor comerțul cînd ele sêvesc a aglomera mărfuri într-însele pentru a se răspîndi în străinătatea vecină. Cui profită mai mult comerțul crescînd de nu acelui pe a căru teritoriu el se dezvoltă ?

Toate aceste considerațiuni au pentru România o însemnătate mai mare în fața marelui fluviu care curge d-a lungul țarei.

„Dunărea, zice Michel Chevalier, e cel mai mare fluviu al Europei locuibile, un uriaș în comparațiune cu ceilalți pigmei. Întînderea cursului său e aproape 700 leghe ; Rinul nu are decît 300 ; Loara 250 ; Sena 170 ; Tamisa 86. Bazinul Dunărei ocupă un spațiu de patru ori mai mare decît acel al Rinului, de șase ori mai mare decît acel al Garonei, de treizeci și cinci de ori mai mare decît acel al Tamisei. Acest bazin are aproape una și jumătate ori mărimea Franciei. Dunărea nu e nici mai mult, nici mai puțin decît întiul fluviu al civilizațiunei actuale.

Dunărea e destinată a deveni calea cea mare a Asiei** Centrale și aceasta în profitul întregii Francii, cöprinzînd în ea chiar porturile ei cele mai occidentale. Dunărea este chemată la un mare viitor, căci ea va împărți cu Marea Mediterană privilegiul d-a conduce spre Orient oamenii, ideile și lucrurile. Dunărea cu Marea Neagră vor forma mijlocul cel mai bun d-a pătrunde în Asia*** Centrală”.

Această importanță mare atribuită Dunărei în 1840 de marele economist francez a căpătat o confirmare oficială prin interesul manifestat de Europa întregă prin instalarea Comisiunei europene și lucrările gigantice și unice pînă astăzi ridicare pe Dunărea de Jos în folosul unei navigațiuni puternice și sigure.

Ținta economică a României fiind a profita de avantajele enorme ce-i dă Dunărea, ea a căutat de mult a atrage, a activa, a mări și a dezvolta mișcarea comerțului spre dînsa.

Această mișcare trebuie să se mărească prin proximitatea țarmului mării de care dispunem astăzi.

România are cinci porturi de cea mai mare însemnătate, care toate se pot numi porturi maritime : Galați, Brăila, Sulina, Tulcea și Constanța.

Dezvoltarea comerțului României, prosperarea ei viitoare cer ca aceste cinci porturi să fie porturi france. Numai astfel vom atrage comerțul spre noi, numai astfel, prin un comerț mai activ, resursele noastre vor putea fi apreciate, cunoscute și exploatate. Aceste porturi france vor deveni plămîni întregii mișcări economice și comerciale a României.

Galații și Brăila sînt stîlpii comerțului țarei. Nu rămîne îndoială că crearea orașelor Galați și Brăila de porturi france au contribuit foarte

* Citește : socotite !

** Citește : Europei !

*** Citește : Europa !

mult la avintul ce a luat la noi comerțul în România și în zadar ar căuta cineva să descopere inconvenientele ce ele au produs, căci nu le-ar afla.

Desființarea deci a acestor două porturi france ar fi departe d-a aduce foloase țării. Cu o asemenea măsură s-ar produce nu numai decadența acestor două orașe atât de importante pentru existența și prosperitatea țării noastre, ci decadența chiar a comerțului nostru. Desființarea acestor două porturi france ar rădica comerțul altor porturi străine ale Mării Negre; și cine zice căderea comerțului zice totodată și ruina țării.

Se vorbește uneori de greutatea și pierderile aduse administrațiunii vamale de aceste două porturi france; chiar dacă ele ar exista în modul esagerat în care se espun, totuși ele nu pot să intre în cumpănă în fața avantajelor imense ce aceste porturi france produc țării. Afară de aceasta, aceste mici greutăți dispar dinaintea perfecționării constatate ce are și trebuie să se producă și în viitor în administrațiunea vamală. Statul nu va perde din venitul vamal, căci taxele la care el trebuie să renunțe în favoarea mărfurilor cari se consumă de către locuitorii porturilor france se vor compensa prin veniturile vamale în genere ce se vor percepe după un comerț mai activ și mai întins.

Galații și Brăila trebuie dar să rămână ceea ce sînt astăzi, mai ales cînd știm că într-insele reșed casele comerciale cele mai mari, cari întrețin și mențin relațiunile noastre comerciale internaționale.

Tulcea nu poate fi nedreptățită și chiar desființată în fața orașelor țarmurene străine din față.

Sulina e portul maritim al Dunărei întregi, creat prin sollicitudinea lumii civilizate pentru fluviul rege.

Constanța în fine, situată chiar pe mare, capul unei linii de cale ferată care unește Dunărea cu marea, este menită a deveni un emporiu de comerț important, dacă vom ști să-i dăm ajutorul și avintul de care are nevoie.

D. Sturdza.

Domnilor deputați ! Am ajuns la finele raportului meu. L-am redigiât dezbrăcat de orice spirit de partidă; l-am redigiât numai din punctul de vedere al binelui public, al datoriei ce avem cu toții, și guvern și Cameră și națiune, de a ne întoarce dintr-o cale greșită, de a vindeca rănile trecutului, de a ne pune serios pe muncă și colectivă și individuală, muncă energică de toată ziua și chiar de toată ora, pentru a da patriei noastre roadele unei adevărate politici economice naționale, pentru a dezvolta și bine întrebuința marile resurse cu care providența a înzestrat pămîntul nostru, pentru a ne întări înăuntru și în afară prin îmbunătățirile materiale și morale care co[n]stituie adevărata putere și mărire a națiunilor civilizate.

Numai așa urmînd, numai neuitînd un minut vechiul cuvînt al bătrînilor noștri, *ajută-te și Dumnezeu te va ajuta*, vom putea ajunge să fim stăpîni în țara noastră, în casa noastră.

Și numai astfel vom bine merita de sprijinul ce Europa ne-a dat în toate timpurile, numai astfel România-și va dobîndi importanța și renumele ce trebuie să aibă între popoarele din orientul Europei, numai astfel vom împlini misiunea ce Traian, marele imperator, a dat poporului român la gurile Dunărei !

Mihail Kogălniceanu.

25 februarie 1885.

PROIECT DE LEGE

1. Se declară de porturi france orașele de porturi Galați și Brăila.
2. Acest drept se acordă acestor orașe pe termen de opt ani, cu începere din ziua sancționării acestei legi.
3. În intervalul acestor opt ani guvernul va executa construirea docurilor și întreprinderilor, conform legii din 18 iunie 1881.
4. Un regulament de administrațiune publică va determina modul de aplicațiune a regimului de porturi france și va stabili natura și citățimea obiectelor de strictă necesitate pentru consumațiunea casnică care vor urma a fi scutite de vamă la ieșirea prin barierele citatelor porturi.

În apărarea proiectului.

Domnilor deputați, vă mărturisesc o mare mirare ce avui astăzi, vă mărturisesc că pînă cînd nu a deschis gura onor. domn ministru de comerț⁸ eu nu credeam cum că același cabinet care la anul 1878 a lovit în legea vamală, în acea lege care a desființat porturile france ...

Domnul președinte al consiliului: Nu numai același cabinet, dar și chiar aceiași oameni ar trebui să zici.

Cu aceeași măsură cu care mi se măsoară voi măsura și eu ...

Am ascultat pe banca ministerială cu cel mai mare respect și fac apel la onor. domn ministru de comerț să spună dacă eu i-am făcut nu o întrerupere pe cînd vorbea Domnia sa, dar chiar dacă am făcut vreun semn de aprobare sau de dezaprobare.

Prin urmare, am dreptul să reclam și eu pentru mine ca raportor același respect ce eu am arătat băncii ministeriale și cu atît mai mult sînt în drept să cer aceasta, cu cît mi se pare că eu sînt consecvent în spusele și faptele mele de acum cu spusele și faptele mele de mai nainte; cu cît mai cu seamă eu sînt astăzi același care eram în ministerul de la 1878 cînd pledam pentru menținerea porturilor france; același care eram în întrunirile de la Mazar Pașa și în alte întruniri în care, împreună cu capul cabinetului actual, luptam pentru a aduce răsturnarea ministerului conservator. Prin urmare, cînd eu viu astăzi să susțiu aceleași idei, mă cred în drept să vă cer să respectați convicțiunile mele, cari nu s-au schimbat.

Onor. domn ministru de comerț nu și-a dat osteneala să citească expunerea de motive înfățișată de domnul ministru Brătianu prin vocea colegului Domniei sale de atunci de la Ministerul de Finanțe, dar eu [i] voi spune numai atît, că argumentele cabinetului de atunci în favoarea porturilor france, conținute în acea expunere de motive, sînt și astăzi tot aceleași.

Onor. domn ministru de comerț se vede că a uitat să vă spună că s-au schimbat împrejurările și în ce situațiunea țării de astăzi este alta decît aceea care era la 1878 ...

Domnul ministru de culte⁹: Vă voi dovedi eu aceasta.

Onor. domn ministru de culte și instrucțiune publică zice că are să ne dovedească dumnealui aceasta.

Voi fi foarte fericit să văd că Domnia sa se găsește în stare de a ne dovedi această schimbare; dar eu mă tem că nu va putea și nu

va putea pentru cuvîntul că comerțul nostru nu a luat nicicum vreo altă direcțiune, industria noastră nu a prosperat, nimic în fine în întrul țării nu s-a schimbat.

Domnilor, un economist al cărui nume-mi scapă în acest moment a zis că porturile france nu au rațiune de a fi desființate decît atunci cînd în dosul lor au o țară de industrie. Să-mi arate domnul ministru care a vorbit sau cel care mai are a vorbi că industria noastră de la 1883 de cînd s-au desființat porturile france a mai înflorit! Dacă vom cerceta, vom găsi că industria noastră a mai căzut, și industria mare și industria mică. Unde este industria mare, care ar avea astăzi o mai mare dezvoltare decît o avea înainte de 1883? Nu o cunosc. Unde este industria mică? Unde sînt corporațiunile de mai nainte? Unde sînt pantofarii? Unde sînt tabacii și atîtea industrii manuale, cari atunci existau și cari astăzi nu mai există?

Nu văd nici o schimbare în nimic.

Onor. domn ministru al cultelor și instrucțiunii publice sau onor. domn ministru, nu știu cum să zic, căci un ministru are cîte patru titluri, încît vă mărturisesc că-i confund — onor. domn ministru de agricultură, comerț și industrie, vedeți o mulțime de etajere (*ilaritate*) —, nu a spus nimic. Domnia sa a zis că orașele nu au căzut, că ele sînt înflorite. Dacă este așa, l-aș ruga să-mi spună: cercetat-a Domnia sa să vadă care este numărul patentărilor astăzi și care era mai nainte? Examinat-a rolurile de contribuțiune foncieră de la Galați și Brăila? Nicidecum.

Mai mult decît atît. Orice autoritate, și chiar autoritatea din București, dacă ar cerceta ar găsi că au emigrat din Galați aci și aiurea oameni nu cu sutele, ci cu miile. Ei bine, care este cauza acestei emigrațiuni? Cauza este că desființarea porturilor france a adus nefericirea, iar nu fericirea acelor orașe. Cu ce am înlocuit acea instituțiune? Ați văzut foarte bine că domnul ministru de finanțe a spus că sînt orașe întregi cari sînt întreprizite.

Ei bine, s-au desființat întreprizitele orașului, ne spune onor. domn ministru al agriculturii, căci sînt întreprizite mici, magazii încărcate.

Apoi, dacă sînt așa, de ce dumneavoastră nu vă țineți de dînsule? De ce de 5 ani de zile bateți toba după întreprizite și după docuri? De ce de 5 ani de zile ne spuneți neconținut că cestiunea docurilor este la studiu? Iată ce ați zis în mesajul de la 1831:

Construcțiunea docurilor e în studiu.

Aceasta e zisă la 15 noiembrie 1881, e repetită la 1882, la 1883, la 1884 și iată că o repetiți și la 1885. Construcțiunea docurilor e la studiu și cu toate acestea Domniile voastre veniți și desființați porturile france, făgăduind docuri, care de patru ani sînt la studiu. Și vine ministrul comerțului și vă spune visuri de docuri, de poduri pe Dunăre și altele și altele.

Apoi cu asemenea speranțe se încurajează comerțul?

Dar așa a făcut principele Bismarck?

O voce: A avut cinci miliarde de la francezi.

Aud o voce elocventă care zice că a avut cinci miliarde de la francezi. Ei bine! Dacă noi n-am luat cinci milioane de nuci [sic!] de la turci, este un cuvînt acesta ca neconținut să tot promiteți și niciodată să nu vă țineți de cuvînt?

Cum era legea vamală din 1874? Nu zicea ea că întâi au să se facă docurile și apoi să se desființeze porturile franceze?

Apoi la iulie 1881 n-ați votat două legi însărcinând pe administrațiunea căilor ferate să facă docuri?

De ce nu le-ați făcut?

Acei din miniștri cari pretind că sînt oameni de comerț nu știu cel mai elementar lucru care e indispensabil comerțului : că exportul e sufletul comerțului, fie mic, fie mare?

Ați promis Galaților docuri, de ce nu ați așteptat să faceți docurile și apoi să desființați portul franc?

Vorbiți de grosiști și-i acuzați. Dar cine ne-a pus pe noi în dăruveri cu lumea cea mare comercială dacă nu acei grosiști, cari erau exportatori de cereale și importatori de mărfuri bune franceze și engleze, pentru care, în loc să le trimitem aur, le trimitem grîne și materii prime? Aceasta făcea marele folos al orașelor și al țării; era un schimb de cereale cu produsul industriilor străine și nu cu acea industrie rea pe care astăzi o plătim cu aur în loc de cereale, cu aur pe care-l plătim scump fiindcă sîntem nevoiți să-l aducem din străinătate.

Domnilor, orice veți face, nu puteți reduce cestiunea aceasta la un interes local. Galați și Brăila reprezintă cheia bolței edificiului nostru economic (*aplanze*), a comerțului nostru, a dezvoltării noastre comerciale. Aceasta e Galați și Brăila și oricît să vorbiți de contrabandă, de șicane făcute la barieră, toate acestea o bună administrațiune le poate înlătura; dar nu puteți înlătura pagubele de milioane ce pierde țara prin izgonirea comerțului unor țări cari pe tărîmul politic și economic nu ne-au făcut nici un rău și pe tărîmul comercial ne-au făcut bine. Domnilor, știți vorba aceea care zice că de la inamic să iei consiliu, *ab hoste consilium*. Să vedem, înainte de a se naște între noi divergența aceasta ca unii să zică că porturile france sînt bune și alții rele, înainte de a se găsi în țara aceasta doi-trei oameni cari să zică că porturile france sînt rele, să vedem cine a strigat cel întâi că porturile france sînt rele? Fost-a aceea voce românească?

Pînă la anul 1874 nu s-a auzit în această țară o singură voce românească care să ceară desființarea porturilor franceze.

La 1874, cînd s-a pus pe tapet încheierea convențiunei comerciale, cea întâi condițiune — n-am actele diplomatice, și apoi domnul Brătianu ne-a spus că cestiunile cele mari nu se tratează astăzi cu note, ci cu șoapte la ureche. Și eu am trecut pe acolo și pot spune că la 1874 s-a cerut în convențiunea comercială desființarea porturilor franceze și, fiindcă nu s-a putut pune în convențiune, s-a zis că se va aduce în urmă o anume lege...

O voce: Bravo!

Și vă rog să luați seama, domnilor, că porturile franceze au rămas totdeauna în picioare cît noi am ținut o politică care nu era prea pronunțată în favoarea unei puteri, ceea ce ne făcea onoare.

O putere însă, și aceasta-i face onoare, care a căutat să facă conchiste, nu prin arme, ci mai cu deosebire prin subjugarea intereselor noastre economice, a cerut desființarea porturilor franceze.

Onorabili domni, am adus înaintea Domniilor voastre un fapt, pe care mai tîrziu îl voi dovedi așa cum să nu mai rămîie cea mai mică îndoaială în spiritul nimănui cum că ideea desființării porturilor franceze nu a luat

naștere în țara noastră, nu a venit de la noi. Și la 1874 era libertate de presă, era tribună ; să mi se arate că la tribuna acestei Camere, de când avem regim parlamentar, să mi se arate că o singură dată s-a ridicat o voce care să ceară desființarea porturilor france. Nu există ; sau cel puțin eu nu cunosc și când mi se va arăta voi recunoaște că am păcătuit. Legea care la 1874 a voit să lovească aceste porturi n-a cutezat să le desființeze de îndată, a zis că se vor desființa după trei ani, în care interval se vor face docuri, drumuri de fier etc., dar nu s-a făcut nimic. Și noi mazaristi liberali, cum am ajuns la putere am zis : Nu avem bai ; dăm înapoi ceea ce au luat conservatorii. Noi am venit cu proiect de lege și am aminat pe zece ani desființarea porturilor france și aceea lege am votat-o în aplauzele tuturor.

Ei bine ! Cum s-au schimbat lucrurile în doi ani, căci numai doi ani au trecut pînă la 20 decembrie 1882, când se vine și se cere, cu o ocaziune indirectă a desființării portului franc Constanța, desființarea porturilor france Galați și Brăila ? Dar portul franc din Constanța nu era decît o împiedicare pentru săracii negustori și ei au cerut să li se ia acest dar.

Între delegații cari au aprobat acel proiect de lege era și un gălățean, onor. domn Fulger. Domnia sa s-a rostit pentru desființarea porturilor france. Domnul Fulger e un om însemnat ; a fost primar pînă mai deunăzi, întrebați ce popularitate mai are azi ? Vedeți bine cuvîntările care-l inconjoară, iată răsplata pentru votul acesta. De aceea am zis în raport : intrigi locale ; am fost modest.

A vorbit domnul ministru al comerțului despre domnul Campiniu, care spunea că se cere de brăileni desființarea porturilor france. Ei domnilor, era atunci o politică ; se zicea : Cade Galații, se ridică Brăila și prin urmare se juca jocul : Să ucidem Galații, să ridicăm Brăila. S-a ucis și unul și altul. Brăila are o pozițiune excepțională, are Dunărea de Sus care-i aduce grînele și le schimbă în corăbii de mare ; aceasta-i dă oarecare mișcare, pe care a avut-o totdeauna. Dar e cu neputință ca Galații căzînd să rămîie Brăila și oricine are vederi mai înalte, mai depărtate, trebuia să țintească a face ca Galați și Brăila să fie un singur oraș și un oraș va fi cînd se va face o linie de drum de fier d-a lungul Dunărei, care să unească Galații cu Brăila.

Nu vin aci să fac laude nemeritate, nici o revelațiune, căci toată lumea știe că dacă Bucureștiul n-a[r] fi fost un centru mare de românism Galați și Brăila ar fi fost capitala țării ; se făcuseră chiar proiectele de instalare la Vădeni. Bucureștii însă fiind un centru mare, s-a ales drept capitală. Ceea ce însă n-a făcut politica trebuie să facă comerțul pentru Galați și Brăila și de aceea trebuie să căutăm să se ridice aceste orașe, iar nu să înrădăcinăm ideea că ucizîndu-se Galații are să se ridice Brăila.

Acum, domnilor, după ce v-am arătat că starea de lucruri internă n-a putut întru nimic să motiveze desființarea porturilor france, să facă a scuipa la 1881 ceea ce a adorat la 1878 și să binecuvîntăm ceea ce la 1878 am vrut să ardem, să-mi dați voie să vă citesc cîteva cuvinte din mesajul domnesc din 15 noiembrie 1881. Iată ce găsesc acolo :

„Îngrijirile dar ce au deșteptat în țară cestiunea libertății Dunărei sînt legitime. Necesitatea de a atrage cît mai mult în porturile noastre, în sus ca și în jos de Galați, vasele de comerț străine și pavilioanele de orice naționalitate este cu atît mai viu simțită, cu cît comerțul nostru întîmpină adesea, la exportul pe fruntariile de uscat, felurite piedici și cu cît, de la un timp încoace, sub cuvînt de epizootie, el este chiar amenințat de

a-și vedea închise cu desăvârșire acele fruntarii în ce privește exportul de vite mari.

Interesele noastre cele mai vitale ne silesc, prin urmare, a veghea pentru ca cel puțin pe acea mare arteră de comunicațiune să nu ni se impună condițiuni cari să împiedice dezvoltarea noastră și să facă din libertatea navigațiunei un drept iluzoriu pentru noi. De libertatea Dunărei au fost și sînt strîns legate destinele României, de aceea și românii au fost în toate împrejurările recunoscători aceluia cari au contribuit la emanciparea acestui mare rîu de orice preponderință exclusivă”.

Aș ruga pe domnul ministru al agriculturii ca să primească singur refutațiunea cuvintelor pe cari le-a zis relativ la tratatul de la Adrianopole, confundînd acel tratat care s-a încheiat la 1829 cu cele întîmplate la 1854, prin gelozia dezvoltării porturilor noastre față cu Odesa :

„Cînd Rusia, dărîmînd cetățile de pe malul stîng, a redeschis Dunărea comerțului european, cînd Tratatul de la Paris a venit să completeze opera începută și să asigure și mai mult libera navigațiune, cînd Tratatul de la Berlin, consacrinđ această situațiune, a întărit-o prin noi garanții, hotărînd ca regulamentele de navigație să se alcătuiască de însăși Comisiunea europeană de la Galați, românii n-au avut și nu puteau avea decît simțiminte de recunoștință pentru marile puteri, simțiminte izvorite din convingerea ce au că libertatea Dunărei este o condițiune esențială pentru propășirea politică și economică a țării lor”.

Prin urmare, nu de la Tratatul de la Adrianopole¹⁹ ne-a venit libertatea de navigațiune și aceasta o zice și mesajul scris de domnii Brătianu, Rosetti etc.

Domnul președinte al consiliului : Tocmai această rivalitate dintre Rusia și Austria e care ne-a scăpat.

Așa e. Dar noi trebuie să avem o politică mai prevăzătoare ca să putem exista și cînd rivalitatea n-ar mai exista.

Domnul președinte al consiliului : Dar tocmai aceasta nu ai dumneata în vedere.

Noi trebuie să căutăm a urma o politică care să fie numai a noastră, iar nu a unuia din rivali.

Domnul președinte al consiliului : O politică care să-i menajeze pe amindoi.

Tocmai de aceea să nu dăm preponderență unuia contra altuia.

Domnul președinte al consiliului : Dumneata o dai.

Așadar, iată ce se zicea la 1881. Iată politica adevărat românească, cum zice domnul prim-ministru, căci face parte egală și Rusiei și Austriei. Dar acest mesaj a dat loc la un mare conflict ; acest mesaj a produs niște scuze cari s-au publicat în capul gazetei oficiale din Viena. După aceea au urmat mai multe schimbări, mai multe plecări și sînt foarte discret, căci o țară mică trebuie să aibă la tribună foarte mult scrupul. Dar faptul e pozitiv că în urma împăcării acestui conflict și a altui conflict, care a fost la Iași provocat prin cuvintele unui simplu muritor²¹...

Domnul președinte al consiliului : Mult mai tîrziu.

Cind iarăși a trebuit să se dea explicațiuni mult mai dureroase pentru noi...

Domnul președinte al consiliului: Sint țări mult mai mari decât noi cari dau explicațiuni.

Spun aceasta pentru că ele dovedese că s-a schimbat politica după întrevăderea de la Gastein¹²; atunci s-au desființat porturile franceze, nu din inițiativa guvernului, dar cu consimțământul lui.

Cind vă spun aceasta, domnilor, să nu credeți dumneavoastră că sint numai bănuiele, numai presupuneri ale omului de opozițiune, ale omului care voiește să răstoarne, ale omului care, pentru ca să-și satisfacă pasiunile lui, ca Erostrat, dă foc acestei țări, provoacă interveniri străine; nu este nimic din toate acestea; este acel cîntec vechi pe care astăzi poate că nu-l cîntă tinerii, dar pe care bătrînii-l cîntau, un cîntec al lui Béranger din 1815 care zice: *Que les Russes soient Russes, que les Autrichiens soient Autrichiens et que nous soyons Français.* Acest cîntec mi-l însușesc și eu și zic: face onoare mare miniștrilor austriaci cari totdeauna au profitat de împrejurările străine pentru ca să sporească puterea, influența și bogăția țării lor și nimeni nu va tăgădui că în materie de succese, inteligență și iscusință diplomatică Austria ocupă locul cel întîi, și unul din cei mai mari oameni de stat ai acestei monarhii, căruia, cum am zis și altă dată, Pesta și Viena trebuie să-i ridice statuie, este și comitele Andrassy.

Onor. domn I. Brătianu, într-o revelațiune pe care a făcut-o poate schimbată în formă, poate reproducă rău în „Monitor...”

Domnul președinte al consiliului: Este președintele Adunării care o spune.

Dar în fapt a făcut apel la mine și aceasta nici președintele Adunării nu o va tăgădui, căci nu cred că în privința acusticei președinte nostru să fie privilegiat ca numai Domnia sa să audă bine și noi toți rău; faptul este că domnul prim-ministru a făcut apel la mine. Dar ce am eu a face ca să interviu între domnul prim-ministru și domnul Bălăceanu în neînțelegerea ce aveau¹³? Asemenea și la Senat, unde au fost interpelări în cestiunea aceasta, iar s-a făcut apel la domnul Kogălniceanu și acolo domnul Kogălniceanu a tăcut și a dat dovadă de tact prin tăcerea sa, pentru că dacă ar fi fost să vorbească trebuia să vorbească într-un sens mai general. Poate că va veni momentul acela cînd voi vorbi și după moartea mea oasele mele nu vor fi trimise la pușcărie pentru doi ani; voi vorbi și voi face descrierea diplomației noastre și din timpul rezelului ruso-româno-turc și în cestiunea Basarabiei; [i]mi păstrez dreptul acesta, dacă Dumnezeu [i]mi va da putere.

Este însă, domnilor, un fapt, că singura putere care de la Congresul de la Berlin s-a întors triumfătoare nu este puterea care a vărsat sînge și a cheltuit milioane de poli de aur, ci este puterea care n-a vărsat nici o picătură de sînge, este puterea care n-a cheltuit nici un creițar, este Austria, care de la Congresul de la Berlin s-a întors triumfătoare; iar Rusia, care ajunsese la porțile Constantinopolei, s-a întors cu petecul de două județe ale țării noastre și cu pustiul Batumului, pe cînd Austria s-a ales cu două provincii mari și cu preponderența în Peninsula Balcanică. Austria s-a întors pe de o parte declarînd independența noastră, iar pe de alta, cum am zis și alaltăieri — și aci rog pe domnul ministru de externe să urmărească de aproape ceea ce spune ziaristica austriacă în privința comerțului nostru cu Austria —, s-a întors, afară de nenorocita cestiune a evreilor,

cu mărginirea dreptului nostru de tranzit, drept ce are fiecă stat liber de a atrage tranzitul pe la dînsul. Pe de o parte Austria ne-a declarat că sîntem stat liber, iar pe de alta ne-a zis : Nu aveți dreptul să faceți nimic cu tranzitul. Sîntem declarați independenți și Porțile de Fier, cari sînt în întrul țării noastre, are să le spargă cînd va voi și cum va binevoi Austria¹⁴. Mai mult încă : Camera de comerț din Viena, aceea care reclamă deschiderea granițelor pentru vitele noastre, vine și ne aduce aminte că capitulațiunile sînt încă obligatorii pentru noi și dovadă că-și menține acest chip de vedere este că pînă în ziua de azi Austria nu a voit să încheie cu noi convențiunea consulară, astfel că pînă acum nu avem consuli decît acolo unde nu avem trebuință să-i avem.

Așadar vedeți, domnilor, politica ce Austria urmărește în privința noastră și bine face guvernul austriac ; cu atît mai rău pentru noi dacă citeodată închidem ochii și urmărim o politică care satisface interesele austriace, cari pentru Austria sînt succese, conchiste, iar pentru noi nenorociri. Austria, din momentul de cînd s-au înființat porturile franceze, a jurat desființarea lor. Cu 20 de ani . . . mai mult, cu 22 de ani mai înainte, pe cînd în Țara Românească nu era o singură voce românească care să zică că porturile franceze sînt rele, pentru cuvîntul că gălățeanul mîncea zaharul fără plată de vamă și brăileanul mîncea halvaua fără plată de vamă, Austria a cerut desființarea porturilor franceze.

Domnilor, știți foarte bine, și aci vin la revelațiuni, știți că prin Tratatul de la Paris s-a înființat o comisiune pe Dunăre, care avea un scop determinat. Această Comisiune europeană avea misiunea să facă să dispară piedicile de la gurile Dunărei și să facă una din gurile Dunărei navigabile pînă la Isaccea și prin Tratatul de la Paris s-a dispus că aceste atribuțiuni ale Comisiunii europene va trece în atribuțiunea unei comisiuni riverane¹⁵, ca ea să facă să se aplice libertatea navigațiunii pe Dunăre după principiile cari la Conferința de la 1815 s-au aplicat la toate fluviiile mari, adică să asigure libertatea navigațiunii pentru toate pavilioanele pe cît este Dunărea navigabilă.

În acea comisiune figurau ca state libere și autonome Württemberg, Bavaria, Austria, Turcia, și Principatele cu titlul consultativ.

Turcia, urmînd totdeauna calea cea rătăcită care a adus-o în starea unde este astăzi, s-a unit cu Austria, care avea pe lingă dînsa pe Bavaria și Württembergul ca aliante, pentru că pe atunci Prusia, în care se concentrau speranțele patriotice pentru unitatea Germaniei, era în mare coliziune cu Austria.

Acea comisiune riverană cum s-a constituit, a luat cîmpii și, în loc să aplice principiile liberale prescrise de Tratatul de Paris, s-a apucat să dea Austriei hegemonia asupra întregului fluviu. Fățul comisiunii mixte care s-a înființat prin Tratatul de la Londra¹⁶ l găsesc în proiectul prezentat în sînul comisiunii riverane de către Austria. Austria era președinte de drept, Austria avea poliție, Austria izgonea mai toate pavilioanele de pe Dunăre, căci nu permitea intrarea în Dunăre și mișcarea de la un port la altul decît cabotajului cel mare, decît corăbiilor care veneau din mare. Nu putea un stat european să aibă o corabie pe Dunăre decît dacă venea din depărtare și cu destinațiunea la anume port.

Europa, care luase sub protecțiunea sa fluviul Dunărei, susținea că, de vreme ce fluviului i se aplică principiul de liberă navigațiune, nu poate să fie supus unui stăt ; susținea ca apa Dunărei să fie sustrasă regimului vamal al statelor țarmurene. De acolo foc mare și ca consecință.

delegatul Austriei a combătut acest chip de vedere și a combătut tot ce putea da puterilor occidentale dreptul de a-și arăta pavilionul lor, dreptul de a se așeza întreprizite pentru comerțul francez, englez și italian.

Domnii mei, nu voiesc să zic nimic de la mine, ci mă mărginesc a vă cita textul ...

Domnul președinte al consiliului : Nu este o revelațiune aceasta ; sînt lucruri cunoscute.

În ședința de la 18 mai 1857, delegatul Austriei a înfățișat o opinie specială în privința formalităților vamale. Iată ce zice :

„Alegațiunea principiului că fluviul convențional trebuie să fie exclus din circumscripțiunile vamale stabilite este nouă în tranzațiunile noastre ; ea n-a fost nicicum indicată în cursul discuțiunilor precedente (v. Prot. 9, 11, 12, 13), altfel am fi respins-o îndată, arătînd totodată motivele mele. Sub numele german *Zollausschluss*, exclusiune vamală, se desemnă pozițiunea de teritoriu a unui stat care este așezată afară din circumscripțiunea vamală a acelu stat, astfel că obligațiunile vamale, prescripțiunile și controlul în vigoare în materie de vamă, în limitele acestei circumscripțiuni nu-i mai sînt aplicabile. Adevăratele porturi france sînt și ele niște asemenea excepțiuni de vamă. Întreprizitele scutite de vamă nu sînt porturi france și nu constituiesc nicicum exclusiuni ale teritoriului vamal ; ele aparțin sistemului docurilor și întreprizitelor”.

Vedeți că aci delegatul Austriei se rostește și face deosebire între porturile france și între docuri și întreprizite. Iată cum urmează :

„Perfecțiunea progresivă a administrațiunilor îngrijate a combina interesul finanțelor publice cu dezvoltarea relațiunilor comerciale nu mai permit de a considera porturile france și scutirea de vamă a unei circumscripțiuni oarecare ca dictată de o necesitate sau un avantaj bine stabilit. Statele comerciale cele mai considerabile le-au suprimat de mult timp și au trecut la sistemul întreprizitelor și docurilor ; astfel au făcut Franca, Anglita etc. Departe de a suferi din cauza unei asemenea măsuri, comerțul și navigațiunea acestor țări iau din contra avîntul cel mai important, ele se dezvoltă din ce în ce mai mult pînă la incalculabil. Germanul *Zollverein* nu admite asemenea porturi france, ci întreprizite scutite de taxe, deși supuse controlului vamal, ceea ce nu împiedică nicicum înflorirea și prosperarea comerțului său” etc.

Vă să zică Austria, la 1857, acum 28 de ani, se rostea contra porturilor france și declara că le-a păstrat numai pe mare. Dar de atunci sînt 28 de ani și Austria, tot cea Austria care se rostea în contra porturilor france, nu s-a gîndit să desființeze Triestul și Fiume, deși *Zollverein*-ul german reclamă neconținut desființarea portului franc de la Triest.

Ei bine, vă rog să judecați acum : interesul pentru România, durerea pentru comerțul nostru, durerea pentru dezvoltarea noastră, durerea pentru binele nostru a făcut pe cavalerul de Blumenfeld ca acum 28 de ani să ceară desființarea porturilor france? Apoi, dacă Austria a venit mai tîrziu din nou cu ideile sale și a urmărit scopul de a pune mina pe Dunăre, pe cabotajul cel mare, de a ne supune la președința ei, la vocea ei preponderantă, cînd Europa a stigmatizat acea lucrare, cînd Europa cu Prusia împreună a regulat viitorul nostru la 1857 și ne-a dat convențiunea constituțională din 1857, și ați văzut că Austria tot urmărește ideia ca oricînd va putea să pună mina pe Dunăre, de ce să nu credeți că tot ea e care urmărește și acum desființarea porturilor france? Și eu dacă aș fi

ministru austriac tot așa așa face. Dar noi ce trebuie să facem? Apoi, cînd vedem noi că acea putere voiește să facă conuista noastră economică și n-o putem tăgădui, cînd chiar guvernul ne spune că de patru ani se muncește ca să cucerească independența noastră economică, cînd guvernul veni alaltăieri să pună România în independența tarifelor sale, atunci nu sîntem în drept să zicem că nu trebuie să facem ceea ce nu cere interesul nostru? Oricîte cifre va citi domnul Stolojan, nu va putea să tăgăduiască adevărul acesta dureros care a ajuns să fie în conștiința țării întregi. A! — se va zice — sînt voci de sirene. Are să ni se vorbească multe din toate părțile; dar faptul pozitiv și irevocabil este că la 1857, înainte ca România să se ocupe de desființarea porturilor franceze, a fost Austria care a cerut-o. Să vedem, să cercetăm dacă alte puteri au reclamat aceasta; să vedem Franția, Anglia, Italia, chiar Rusia, reclamat-au așa ceva? Nu. Cine a reclamat? Puterea aceea cu care din nenorocire ne găsim în luptă de interese economice.

Vedeți că nu ating deloc cestiunea politică, dar sînt dator să constat că, oricînd Austria a socotit că poate, direct sau indirect, să lovească industria și comerțul acela care nouă ne folosește și Austriei-i face concurență, le-a lovit cu succes și din aceasta nu puteți ieși, n-aveți cum tăgădui.

Domnilor, cîm vedeți, eu și acum sînt constant hotărîrii ce am luat, ca această cestiune să o tratez din punctul de vedere eminentemente românesc, să nu viu cu nici o incriminațiune; să nu acuz pe nimeni, ci numai să citesc texte.

Am văzut că domnul ministru a luat o atitudine de opozițiune în fața acestui proiect de lege. Eu cred că domnul ministru rău face — vorbesc ca român și m-aș bucura ca român ca să izbutească un asemenea proiect de lege care s-a înfățișat nu din inițiativa mea, dar purtînd 55 de semnături, din care cea mai mare parte sînt luate din majoritate; pentru țara mea, pentru partidul liberal, pentru ideile liberale, pentru reprezentanții partidului liberal să nu fie tratați de ineonsecinți, doresc să izbutească proiectul acesta. Dar * dacă voi fi acuzat că fac opozițiune cînd nu fac opozițiune; cînd vedeți că pentru apărarea porturilor franceze am o viață întreagă, cînd ca adjutant al lui Mihail Sturdza ani întregi verele toate le-am petrecut în orașul Galați și vedeam cum acel domn petrecea cu comercianții de acolo întrebîndu-i și consultîndu-se cu dînșii cum să facă ca acel port să ajungă a fi întreprizitul cel mai mare al Orientului, ei bine? Și atunci și mai tîrziu așa am ciezut cu despre aceste orașe, așa am crezut și ca ministru în cabinetul domnului Brătianu, așa am crezut și ca deputat întotdeauna, așa cred și astăzi, nu ca opozițiune. Dacă însă, cum ziceam, credeți că vă vorbesc ca opozițiune, dați-mi voie să vă spui că, căderea acestui proiect de lege pe care-l sprijin din toată inima nu poate să facă decît rău guvernului și, prin urmare, nu poate să facă decît bine opozițiunii. Vedeți că vă fac o mărturisire leală, vedeți că nu doresc propășirea opozițiunii, doresc binele și propășirea țării.

Domnilor deputați, mai deunăzi onor. domn Cîmpineanu făcea un apel la această Cameră și zicea: Această Cameră jună, inteligentă, patriotică, nu se va lăsa a se rătăci. Avea dreptate în laudele pe cari le făcea și avea dreptate să zică acestei Camere că e jună, inteligentă, patriotică, avea dreptate să o califice așa. Și eu acum mi-insușesc cuvintele patriotice și adevărate ale ministrului Cîmpineanu și zic: Această Cameră jună,

* Citește: chiar!

înteligentă, patriotică, am convicțiunea că mai presus de toate va judeca această cestiune nu din punctul de privire meschin a două orașe, ci din punctul de privire al binelui țării noastre.

Aceste două porturi sînt legate cu toate cestiunile economice ale țării.

Cestiunea porturilor noastre este legată cu comerțul întreg, cu viitorul nostru comercial, cu avuția noastră națională, este legată chiar cu cestiunea Dunărei ; pentru că în ziua cînd noi nu vom avea la gurile Dunărei interese europene, în ziua cînd puterile occidentale nu vor avea acolo interese comerciale, se vor desgusta și ne vor părăsi și vai de noi cînd acele puteri cari sînt departe de noi [î]și vor întoarce fața de la noi !

Aduceți-vă aminte, domnilor, că și în cestiunea Dunărei tot Camera a trebuit de două-trei ori să deștepte pe guvern.

Domnul președinte al consiliului : O ! o !

Da, și va mai veni vremea din nenorocire cînd tot Adunarea are să vă mai deștepte.

Eu nu mă pot uni cu cuvintele domnului prim-ministru de mai deunăzi, care a zis cum că Austria a simțit, a văzut că ni se face o strîmbătate și a consimțit ca să nu se aplice Tractatul de la Londra.

Onor. domn prim-ministru uită că la Congresul de la Londra toate puterile au zis într-un mod categoric că nu dau Austriei dreptul ca să execute acest tractat. (*Aplauze.*) Aceasta n-a spus-o Domnia sa. Prin urmare, nu este meritul cabinetului din Viena sau din Pesta cum că Tractatul de la Londra, dureros nouă, nu s-a executat. Nu s-a executat pentru că Europa nu a dat mandat Austriei ca să execute. Dar cu toate acestea este un tractat și poate că tractatul acela se ține asupra capului nostru ca sabia lui Damocles și poate că de aceea în multe nu sîntem cum trebuie !

Mi-aduc aminte de o ședință în această Cameră unde se trata cestiunea comisiunii mixte. Lîngă onor. domn prim-ministru era atunci domnul Stătescu ; s-a suit domnul Stătescu de două ori la tribună, s-a suit domnul prim-ministru, cu vocea Domniei sale încîntătoare, de două ori la tribună și n-au dobîndit nimic. Camera întreașă s-a rostit pentru apărarea libertății Dunărei.

Domnul președinte al consiliului : Ei ! Și noi eram contra ?

Vom vorbi altă dată.

Domnul președinte al consiliului : Te rog să vorbești acum tot ; nu primim rezervele ce faci.

Aceasta este cauza pentru care ne-am despărțit. O știi foarte bine.

Domnul președinte al consiliului : Ce ?

Memoriul care l-am făcut în cestiunea Dunărei. O știi foarte bine . . .

Domnul președinte al consiliului : Spuneți.

Ce ? Voiești să facem acum o altă cestiune ca aceea cu domnul Bălăceanu ?

Domnilor, atunci am făcut un apel la Cameră; [i]mi permit să-l fac și astăzi. Va rămânea apelul neluat în seamă, vom rămânea cițiva numai; dar nu face nimic, este un viitor. Cu toate acestea eu tot sper că domnul prim-ministru se va uni cu cuvîntul meu, căci Domnia sa singur a zis mai deunăzi că după ce se va împlini termenul acestei convențiuni, pînă ce se vor împlini și celelalte, vom mai avea doi sau trei ani de dureri, de suferințe. Așa este? Tot așa zic și eu; dar, ca să putem suferi, ca să putem purta cu curaj acele suferințe și greutăți, nu este decît un chip: să fim demni de părinții noștri și să ne zicem, precum și este, că ora hotărîrilor virile, că ora hotărîrilor bărbătești a sosit pentru noi și că astăzi nu se atinge de două orase mari, ci de țara întreagă și să dea Dumnezeu ca eu să fiu înșelat și că ceea ce este osîndirea Galaților și a Brăilei să nu fie osîndirea întregii Români! (*Aplauze.*)

Replică lui P. P. Carp¹⁷.

Eu am zis numai atît, că atunci cînd voi răspunde domnilor miniștri în privința grațiozităților ce mi-au adresat și aceasta o voi face după ce vor ieși cuvintele Domniilor lor în „Monitor” și dumnealor nu vor cere de la președinte rectificări din nou, tot atunci voi răspunde și la persiflajul întrebuintat de onor. domn Carp în privința mea. Cu atît mai mult sînt dator a răspunde că Domnia sa a profitat de această ocaziune spre a face o profesiune de credință și spre a mă incrimina în privința unor cuvinte pe cari nu le-am zis. Dumnealui de pe acum a luat să-și îndese pe fruntea sa coroana întocmai ca Cezar, care era calv ca și dumnealui, ca și mine.

Așadar, iată pentru ce nu răspund acum, pentru că eu nu caut ceartă domnului Carp și cînd voi vorbi de politica urmată de Domnia sa, mai ales că a urmat o bună politică ca un general de diviziune de la Tonkin, atunci eu nu voi vorbi decît de generalisimul cari i-a dat o misiune și nicidecum de dumnealui.

Prin urmare, după ce va apare „Monitorul” cu acele dezbateri, atunci mă păstrez să răspund și la unii și la alții și în urmă să vorbesc și despre planul general al cărui executor la Viena a fost mult inteligentul și mult energicul domn Carp¹⁸.

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 72, p. 1242, col. 1 — p. 1255, col. 2; nr. 73, p. 1274, col. 3 — p. 1279, col. 1; nr. 74, p. 1296, col. 3 — p. 1297, col. 3; p. 1299, col. 3. Raportul se publică după broșură, ed. a II-a, București, 1885, 26 p.

NOTE

¹ În broșură nu s-a publicat următoarea introducere: „Domnilor deputați, secțiunea a III-a a binevoit a mă numi delegat al său în privința proiectului de lege pentru a se declara din nou Galații și Brăila ca porturi franceze.

Adunîndu-mă în comitetul delegaților împreună cu ceilalți onor. delegați, colegii mei au binevoit să mă numească raportor. Mulțumindu-le de această onoare, le-am declarat că rău fac și că eu nu voiesc să primesc această însărcinare pentru că nu aș voi ca acestui lucru să-i dau un parfum de opozițiune; pentru că nu aș voi ca de la început să atrag asupra acestui proiect de lege, la care țin din toată inima, să atrag bănușelile și nemulțumirile pe care le provoacă totdeauna un om din opozițiune și fac apel la onorabili mei colegi să spuie dacă nu i-am rugat întru aceasta și că dumnealor nu s-au adresat la mine ca la un opozant, ci ca la omul care de 40 ani cunoaște Galații și poartă tot devotamentul.

De aceea vă declar că în această cestiune mă înfățișez înaintea Domniilor voastre ca simplu deputat care voiește binele țării, așa după cum cred eu și declar de mai înainte că orice s-ar crede, orice s-ar găsi în raportul meu că are o umbră de opozițiune retractez orice frază, orice cuvânt care ar avea asemenea culoare.

Când însă voi vedea că cestiunea se tratează nu ca cestiune a țării întregi, cum o privesc eu, ci ca o cestiune de partid, ceea ce nu este, atunci voi intra și eu în individualitatea mea.

Însă, pentru onoarea țării mele și a Parlamentului, cred că pe băncile acestea nu stătena decît români și cred că vom căuta să dezlegăm cestiunea dezbrăcați de orice spirit de opozițiune sau de partid. Aceasta este profesiunea de credință pe care o fac și vă rog să nu vedeți în mine un opozant, ci un simplu deputat care vine să sprijine înaintea Domniilor voastre o cauză pe care o crede că este cauza țării. (*Aplauze*).

Iată, domnilor, și raportul cu care am onoarea să introduc cestiunea înaintea Domniilor voastre”.

² Pentru Galați, vezi C. Bușe, *Comerțul exterior prin Galați sub regimul de port-franc (1837—1883)*, București, 1976; pentru Brăila, vezi Georgeta Penelea, Cornelia Danielopolu Papacostea, Lidia Demeny, *Brăila port internațional (1829—1877)*, mss la Institutul de istorie „N. Iorga”. Precizăm că regimul de porto-franco a intrat în vigoare la Galați la 1 iunie 1837.

³ Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea a II-a, passim și Introducerea.

⁴ Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 77 și urm.

⁵ *Ibidem*, p. 147 și urm.

⁶ Pentru veniturile C.E.D. și mișcarea portuară la Galați, Brăila și Sulina, cf. C. I. Băicoianu, *Dunărea. Privire istorică, economică și politică*, București, 1915.

⁷ Vezi supra p. 84 și 187.

⁸ An. Stolojan, ministrul comerțului, combătuse argumentele lui K. arătînd că după desființarea regimului de porto-franco în cele două porturi taxele vamale sporiseră cu 2 milioane de lei, iar regia monopolurilor tutunului ciștigase în plus patru milioane de lei (după datele furnizate de C.E.D.). Mai spusese că acest regim de liberalități favoriza doar pe marii importatori, în vreme ce micii negustori ai celor două orașe care aprovizionau satele din jur se ruinau. Cerase ca eventualele resurse financiare pe care le-ar avea România să fie folosite mai curînd la subvenționarea unei societăți de vapoare sub pavilion național „în loc să pierdem înființînd porturi france”.

⁹ D. A. Sturdza.

¹⁰ Vezi totuși afirmația sa explicită, supra, în preambulul la proiectul de lege.

¹¹ E vorba de incidentul diplomatic din iunie 1883, provocat de toastul rostit de senatorul Petre Grădișteanu la Iași, cu ocazia dezvelirii statuii lui Ștefan cel Mare. Senatorul exprimase dorința unirii tuturor provinciilor românești aflate sub stăpînire străină cu patria mamă. Imperiul habsburgic văzuse în această afirmație un atac contra integrității sale teritoriale și guvernul român fusese silit a cere scuze.

¹² Întîlnirea de la Gastein dintre I. C. Brătianu și Bismarck a avut loc la 26 august/7 septembrie 1883. Pentru a obține alianța cu Germania, cancelarul de fier a impus României o alianță prealabilă cu Austro-Ungaria.

¹³ Incidentul privea atitudinea lui I. C. Brătianu în discuțiile cu țarul Rusiei la Livadia în 1877. Vezi amănunte în *Souvenirs diplomatiques* ale lui Iancu Bălăceanu, Academia R. S. România, (mss 1, cap. XVI).

¹⁴ Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea a II-a, Introducerea, p. 12.

¹⁵ *Ibidem*, p. 9.

¹⁶ *Ibidem*, p. 17 și urm.

¹⁷ P. P. Carp fusese extrem de virulent. Comentînd pas cu pas afirmațiile lui K., el spusese că programul de la Mazar Pașa n-a fost unul politic, „ci o fanfară de luptă menită a rallya trupele”. Despre prevederile Tratatului de la Berlin în ceea ce privește cestiunea Dunării, asemuite de K. cu sabia lui Damocles pentru România, declarase că sabia aceasta nu căzuse niciodată. El caracterizase raportul lui K. drept o combinație de „bogăție de talent așa de mare cu o sărăcie de seriozitate atît de mare”. Comentase apoi cifrele furnizate de K. și combătuse concluziile acestuia spunînd că „dramatizează cestiunea” și că prin înființarea porturilor franco Galații și Brăila ar deveni „centre de contrabandă”.

După Carp luase cuvîntul I. C. Brătianu, care în esență spusese că porturile franco sînt la ora actuală un lucru depășit.

¹⁸ Proiectul a fost respins cu 61 de voturi împotriva și 29 pentru.

*Asupra petiției unor gălățeni care protestau contra reînființării
porturilor franco **

Domnilor deputați, președintele Adunării mi-a comunicat două petițiuni : una din partea unor cetățeni din orașul Galați prin care protestează în contra înființării portului franc¹ ; această petițiune are șapte semnături, din cari numai două sînt românești ; și dacă-mi veți da voie să vă citesc această petițiune, se va dovedi pe deplin ce se cere pentru acest oraș : ruina în favoarea străinilor. Dacă-mi dați voie să o citesc . . .

Domnul vicepreședinte : Mai întii să-mi dați voie să consult Camera pentru prelungirea ședinței.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu : Dacă vom merge tot astfel cum a început domnul Kogălniceanu, nu mai terminăm niciodată, oricît de mult am prelungi ședința. Se fac raporturi lungi și în alte Parlamente, se fac și mai lungi, dar nu se citesc în Parlament. Vedeți, citirea raportului ne-a luat toată ședința și dacă ne-am apuca să mai citim tot ce se află la dosar, cu modul acesta nu mai putem vota bugetele pînă la 20 martie. De aceea rog pe onor. președinte să consulte Camera dacă voiește ca astă-seară să terminăm această cestiune.

Domnul N. Catargiu : Raportul asupra bugetelor nu e prezentat încă.
Domnul vicepreședinte : Consult Camera dacă încuviințează prelungirea ședinței pînă la 7 ore.

Voci : Pînă se va termina cestiunea !

Alle voci : Să ne declarăm în permanență !

Domnul vicepreședinte : Domnilor, guvernul propune să se declare Camera în permanență pînă se va termina cestiunea aceasta. Consult dar Camera dacă primește propunerea de a ne declara în permanență.
Adunarea încuviințează permanența.

Domnilor, ca raportor sînt dator să vă dau cunoștință de toate lucrările delegaților.

Așadar, după ce v-am spus că s-a trimis delegaților o petițiune subscrisă de șapte persoane, mai am a vă spune că mai sînt două petițiuni acoperite cu sute de semnături.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu : Coprinse în raportul Domniei voastre.

Nu sînt coprinse în raport, fiindcă ni s-au trimis după ce s-a tipărit raportul. Sînt bătrîn parlamentar ca să știu atît că trebuie să spun Camerei despre toate comunicările trimise de biurul comitetului delegaților. Ziceam dar că s-au mai trimis comitetului alte două petițiuni de la președința Adunării.

O voce : Tot cu șapte semnături ?

Am zis la început că sînt hotărît, pe cîtă vreme nu voi vedea dintr-o parte bănuieli și acuzări, să mă țin strict pe tărîmul de raportor al majorității Camerei.

Onor. prim-ministru mi-a făcut imputare că dacă va merge așa Camera nu va putea să dea țării bugetul.

Nu socoteam, domnilor, că Domnia sa trebuie acum fără nici o dovadă să-mi arunce o asemenea acuzare.

* Ședința din 5 martie 1885.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu : Nu acuzare ; dar fără voia dumin-tale ne-ai luat o ședință întreagă numai cu cetirea raportului.

N-am auzit că raporturile cari se fac în numele comitetelor delegați-lor să nu se citească Camerei, să se înlăture citirea când cestiunea vine în discuțiune.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu : În toate țările se face aceasta.

Nu știu unde se va fi făcînd aceasta, dar cel puțin nu s-a făcut niciodată la noi de cînd există Parlament în România. Ei bine, domnilor miniștri, să-mi dați voie să vă spun, pentru ca să vă dovedesc că nu înțeleg cituși de puțin să vă iau timpul, să-mi dați voie să vă spun numai atîta : că nu fiecare e în stare să facă un asemenea raport. Atîta răspund.

Eu nu înțeleg deloc să vă fac vreo piedică la votarea bugetelor ; și vă dovedesc aceasta că miine plec și voi sta zece zile ca să ai dumneata, domnule prim-ministru, timpul să votezi chiar cu vaporul bugetele așa cum îți place. Prin urmare, iată că nu a intrat în intențiunea mea să vă combat bugetele.

Vă spuneam, domnilor deputați, că mai sînt alte două petițiuni, una subscrisă de 200 alegători din Brăila și alta de 400, prin care ridică moralicește mandatul de deputat reprezentanților Brăilei cari ar vota în contra reînființării portului franc sau cari ar susține că pentru Brăila nu e trebuință de portul franc.

Această v-am spus-o ca să-mi îndeplinesc misiunea pe care mi-ați dat-o ca raportor și să aduc la cunoștința Camerei tot ce a venit în comi-tetul delegaților. Acum reintru din misiunea mea de raportor, în misiunea mea de simplu deputat și vă rog, domnule președinte, să mă înscrieți.

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiu-i-toare”, 1884/1885, nr. 73, p. 1272, col. 3 — p. 1273, col. 2.

NOTE

¹ Vezi supra p. 212.

*Intervenții la proiectul de lege „pentru fixarea tarifului general al drepturilor vamale de importatiune și exportațiune” **

Domnilor, negreșit că opozițiunea nu va veni să combată acest proiect de lege¹, mai ales că opozițiunea pentru ca să se voteze mai degrab acest proiect de lege a consimțit la aminarea discuțiunei în privința portu-rilor france. Așadar, tot ce este relativ la acest proiect de lege, mica opozi-țiune care e în Cameră va vota. Văd însă cum că secțiunile celelalte au respins o propunere care, după părerea mea, e neapărat trebuincioasă, pentru că nu voiesc ca statul să fie mărginit în exercitarea dreptului ce i se dă prin această lege.

* Ședința din 6 martie 1885.

Eu din opozițiune-i dau tot dreptul și nu voi să-i zic că-i dau dreptul să știe * tariful numai pentru cutare sau cutare obiect, dar [i] dau dreptul să facă tariful cum va crede de cuviință și-i dau ceva mai mult, drepturile care le-a avut țara și cari prin convențiunea de la 1874 ** s-au desființat ; sînt prohibițiunile.

În Moldova de sus se înființase în timpul lui Mihail Sturdza o industrie care luase un mare avînt, fiindcă chiar cultura cartofilor în Moldova de sus se întrebuița în facerea alcoolului. Domnul acela regulamentar, supus Porței, dator de a păzi tractatele încheiate de Înalta Poartă pentru România, a oprit cu desăvîrșire importățiunea spirtoaselor în țară și, deși principele Meternich neconținut reclama deschiderea granițelor, domnul însă se opunea. Pentru ce dar astăzi, dacă am socotit de cuviință că este în interesul țarei să nu mai vină spirtoase străine, acelea proaste, văpsite, pentru ce să nu le proibim ? Cînd mîne statul ar simți nevoia să facă ceea ce a făcut Francia cînd a creat monopolul chibriturilor, pentru ce statul n-ar fi în drept ca să oprească importățiunea chibriturilor din străinătate, cînd mai ales această industrie pare a prinde rădăcină în țară și, dacă nu a prins pînă acum, cauza este importățiunea din străinătate ? Cînd noi avem să răspundem la sistemul protecționist care se întrebuițează în străinătate, pentru ce ne-am opri numai aci și nu am lua oarecare articol care ne convine, iar pe cele [l]alte să le proibim cu desăvîrșire ? De exemplu, avem lemnărie, stearin. Pentru ce dar industria lemnăriei cea proastă, precum lăzile de Brașov, mobilele cele ordinare nu s-ar face în țară, precum și sforăria, curele și altele ? Astăzi facem tarif autonom ? Nu ; dar ce facem ? Dăm provizoriu o putere guvernului . . . (*Interruperi*).

Iată pentru ce cer să se pună la vot amendamentul care a fost adoptat de secțiunea III-a, care în unanimitate s-a rostit să se pună și dreptul statului de a prohibi orice articole care ar părea că sînt funeste sau nefolositoare statului.

În favoarea unei politici protecționiste

Domnii mei, în fața unui minister care și astăzi s-a declarat că este protecționist și poate că bine face, vă mărturisesc că nu înțeleg ca un deputat, care sprijină obișnuit pe guvern, să fie doctrinal.

Onor. domn Codrescu vine și zice : Nu dau eu încrederea guvernului pînă la o margine absolută, căci ar fi să renunțăm la drepturile noastre constituționale ; și Domnia sa mai adaugă : Cum, domnilor ! În materie de taxe, de vămi, eu gîndesc că fiecare taxă este un impozit și, prin urmare, numai noi avem să facem aceste impozite ; și pe urmă feliicită și binecuvîntează comisiunea pentru că a respins amendamentele a două secțiuni.

Onor. domnule Codrescu, dumneavoastră dați dreptul guvernului ca să suie taxele pînă la 50 și trebuie să ziceți că nu poate mai mult decît 50 ; și cînd ziceți aceasta, dumneavoastră nu întrebați pe guvern, căruia-i lăsați facultatea să puie pînă la 50 și mai mult, cari sînt articolele cari i s-ar părea bune sau rele, ci-i dați încrederea deplină și bine faceți ; și noi venim asemenea, nu ne îngrijim de întrebuițarea care va face, pentru că avem în vedere că acest proiect de lege este menit ca odată să ne puie în stăpînirea suveranității acestei materii. Pentru ce dar deodată acest scrupul din partea dumneavoastră ? Pentru ce dumneata deputat, care

* Să scrie ?

** Citește : 1875 !

sprijini guvernul, vii și-i zici : Nu, ai întrebuițat rău dreptul de prohibițiune și nu mai am încredere, nu-ți dau acest drept ? Dar mai jos se zice că toate acestea se vor supune la aprobarea dumneavoastră și atunci dumneavoastră-i veți da un bil de indemnitate, căci bilul de indemnitate se dă *post*, dar nu *ante*.

Noi, în fața acestor împrejurări, dăm acest drept. Vă putem întrece. Dumneavoastră ați văzut că guvernul și astăzi și ieri a sprijinit protecționismul și bine face, pentru că vedem că statele străine fac protecționism și ce protecționism, nu se jenează cu cuvint sau fără cuvint, sub pretext sau fără pretext, să închidă granițele numai pentru oarecari lucruri ²... Și noi acum devenim fricoși și zicem : Nu voim să dăm guvernului dreptul să poată opri holerca, spirturile otrăvite. Apoi, mare pagubă va fi dacă guvernul ar opri intrarea holercii în țară ? Te sperii dumneata de a da guvernului dreptul să oprească intrarea vinului otrăvit ? Te sperii dumneata să dai guvernului dreptul de a opri făinile, bunăoară acele cari vin amestecate cu var și pentru cari lucruri mai deunăzi guvernul a cerut să înființeze patru biurouri chimice și care ar fi trebuit să se înființeze, în parinteze fie zis, cu 4 — 5 ani mai înainte ? Noi nu ne speriem de a da acest drept și zicem guvernului : O dată ce ai intrat pe calea aceasta, mergi mai înainte și cu cât vei înainta cu atîta noi, opozițiunea, vom fi alătura cu dumneavoastră, și dumneata, deputat guvernamental, a cărui voce atît de rar răsună și de multe ori proiectele guvernului le sprijinești mai mult cu o bilă, dumneata vii și zici : Cestiune constituțională ; cum să dăm noi dreptul guvernului să facă prohibițiuni ? Ei, ce ar strica dacă ar avea acest drept ? Citiți știrile de la Viena și veți vedea cîte prohibițiuni și excluderi sînt acolo. Dumneavoastră, deputați din majoritate, veniți și muliați energia care o ia guvernul chiar acolo unde noi cei din opozițiune vedem oarecare tendință de energie mărginită. Dumneavoastră veniți și ziceți : Nu voim, ca nu cumva să se bănuiască că facem represalii. Cum, domnilor ! Cînd toate Parlamentele și cele din Viena și cele din Pesta fac în adevăr represalii, noi să ne facem idee chiar de o bănuială ! Dar ce, venim noi să zicem guvernului să facă represalii, să închidă granițele, călcînd convențiunea ? Noi nu zicem nimic de acestea, nu sîntem așa de exagerați, dar ceea ce zicem este că, de vreme ce guvernul a intrat pe calea aceasta a tarifului autonom, să meargă înainte și pentru oarecari articole cari ne par rele și cari erau prohibite și-ți voi aduce dovezi hrisoavele domnilor vechi că era prohibită d-a intra în țară holerca. Apoi n-a venit guvernul adineaori cu un proiect de lege prin care cere să dăm primă de exportatiune alcoolului și nu este mai bine să închidem granițele holercii, decît să dăm primă alcoolului ce va ieși din țară ? Ce, pentru aceasta s-ar declara război ? De unde v-a venit această frică ? Eu cred că dumneata, domnule Codrescu, care stai aci în Cameră de 20 ani, n-ai studiat îndestul această cestiune ; căci în ziua cînd guvernul vine și vă cere ca să dați primă de export alcoolului, în ziua aceea dumneata care ai posibilitatea trebuie să dai cea mai bună primă și cea primă bună este să ferii spirtoasele noastre de concurența străină și asemenea prime putem să dăm la multe alte articole. Ia întrebați dumneavoastră pe cei cu fabrice de chibrituri, vor ei o primă ca să ducă chibrituri în Bulgaria, sau ar voi mai bine să facă și la noi ceea ce se face de alte state, adică să se împedecă intrarea chibriturilor străine d-a veni în țară ? Dar cu cărțile de joc ! Urit joc, grozav, pot să zic că în viața mea n-am jucat ; dar sînt mulți oameni cari joacă, unii de distrațiune cum aud că zice domnul Borș,

alții ca meserie : ei bine, s-a găsit un om, un tipograf în Iași, care a făcut cărți de joc și foarte bune ; ei bine, pentru ce n-ați oprit concurența ? Pentru că noi, în vederea unei fabrice de hirtie viitoare, am lovit hirtia și cartonul care vine în țară pînă la 20 — 25 la sută, iar cărțile de joc, care sînt fabricate afară, sînt libere să intre în țară fără să plătească nimic ; prin urmare, cum voți Domniile voastre ca să prospereze această industrie în țară cînd acela care aduce cărți nu plătește două parale, iar hirtia care vine în țară și din care se fac cărțile de joc plătește 20 — 25 la sută ? Ce rău ar fi dacă s-ar face o lege care să zică : Cărțile de joc vor plăti atît la intrarea lor în țară, ce ar strica aceasta ? Oare ne-ar pune în stare de rebeliune ? Așadar, prea multe scrupule aveți Domniile voastre în privința teoriei constituționale. Am trecut peste asemenea scrupule în alte cestiuni mult mai însemnate ; s-a votat pentru politica din afară deplină și întreagă încredere, cestiune mult mai importantă decît acordarea a două, trei prohibițiuni ; prin urmare, cine are încredere a da mai mult trebuie să dea și mai puțin. Eu dar dau fără grijă drept guvernului, pentru că la aplicarea tarifelor autonome nu se pronunță numai ministrul, sînt birourile vamale, sînt Camerile de comerț cari se pot opune la cererea ministerului și, prin urmare, nu ar încuviința propunerea ministrului cînd ar zice că cutare articol să se lovească* cu prohibițiune iar cu taxa de 50 la sută. Cred dar că nu veți zice că eu și aci fac opozițiune pentru că dăm dreptul guvernului să facă ce va voi ; și nici dumneavoastră nu puteți face altfel, căci tarifele autonome au fost făcute numai pentru a arunca cenușă în ochi, dar nu ca să fie puse în lucrare ; Domniile voastre știți că ele au fost înlocuite cu tariful convențional pentru Austro-Ungaria și apoi au devenit tarif general. Astăzi guvernul, ori din inițiativa sa personală, sau cedînd opiniunii publice și a strigătului țării care cere să devie autonomă asupra drepturilor sale, vine și cere acest drept, pe care eu i-l dau cu toată bucuria. Nu șicanez pe guvern și nu încalec pe acea ființă, pe acel bidiviu constituțional de care a vorbit domnul Codrescu, eu dau tot guvernului, numai să dea Dumnezeu să aplice legea în favorul țării ³.

„Monitor. Dezbaterile Corpurilor legislative”, 1884/1885, nr. 74, p. 1300, col. 3 — p. 1301, col. 1 : p. 1302, col. 1 — p. 1303, col. 1.

* Ca ?

N O T E

¹ Proiectul abroga legea din 1878 și o reactualiza, pînă la o altă legiferare, pe cea din 1876. Taxele se calculau la greutate, nu la valoare și guvernul era autorizat a le spori pînă la cel mult 50% din valoarea mărfurilor.

² Vezi *Opere V, Oratorie III*, partea a II-a, p. 61, nota 5.

³ Proiectul a fost primit cu 90 de voturi pentru și unul împotriva.

*Discurs pe marginea propunerii de revizuire a regulamentului
Camerei**

Domnii mei, cu mare părere de rău mă văd astăzi în divergență de opinie cu onorabilul și independentul reprezentant al colegiului al treilea de Roman¹; și totodată sînt în opozițiune și cu mai toți acei cari au combătut revizuirea regulamentului.

Eu sînt pentru revizuirea regulamentului plină și întregă și iată pentru ce: pentru că, dacă s-ar cere ca onorabilii propuitori să indice anume articolele care trebuiesc revizuite, acele articole ar fi, cum se zice, acelea unde cizma-i strînge. Din contra, cînd va fi să se reformeze întregul regulament, și biata minoritate și biata opozițiune va avea și ea voie să ceară revizuirea citorva articole la cari nu se vor gîndi și nici se vor fi gîndit onorabilii propuitori.

Domnilor, mi-a părut foarte bine cînd onorabilul nostru președinte a zis că sîntem aci toți liberali și că nu vom face decît lucrări liberale. Eu am luat act de aceste cuvinte și, înainte de a merge mai departe, voi exprima adinea mea recunoștință pentru aceste asigurări și garanții ce ne dă președintele nostru. Nu o dată președintele ne-a dat această dovadă; însă, cum zice grecul, *ta pathemata, mathemata (ilaritate)* și, dacă președintele pe mine personal m-a apărat, nu m-aș putea lăuda tot așa și de unii din vicepreședinți. (*Ilaritate.*) Onor. domn Nicorescu a arătat simpatia sa către onor. domn Agarici. Declar și eu că am multă considerațiune și stimă pentru simpaticul meu amic onor. domn Agarici, dar vă declar că am mare durere pentru chipul cum odată, cînd eram intrerupt la tot momentul, Domnia sa a venit să apere mica și nenorocita opozițiune reprezentată de mine!

Sînt incredințat că dumnealui este incapabil să comită infamii — cuvînt rostît nu de mine, ci de Domnia sa, precum și cuvîntul de tragere pe sfoară.

Este un proverb care zice că gura, nu a păcătosului, dar a virtuosului, spune adevărul. Ei bine, gura de ieri a zis adevărul: are președintele prea multă plenipotență în față cu regulamentul, precum are prea multă omnipotență banca ministerială, care tace ca chiticul și vine la sfîrșitul discuțiunii de ia cuvîntul, aleargă peste cîmpii, tratează toate cestiunile și onor. majoritate vine apoi și zice: La vot.

Eu declar că sînt cu totul pentru revizuire și voi indica și eu cîteva puncte care trebuie să fie revizuite. Dar numai un lucru: cu toată asigurarea dată de generalul Leca că avem să facem o lucrare liberală, voi zice și eu ceea ce a zis domnul Nicorescu la asigurările date de

* Ședința din 23 noiembrie 1885.

domnul Agarici, cum că dacă se va face ceva rău dumnealui se va scobori de la fotoliu ; se naște întrebarea dacă dimisiunea Domniei sale va putea împiedeca răul ? Tot asemenea și cu asigurările date de generalul Leca că avem să facem o lucrare liberală. Și dați-mi voie, fără a considera lucrul ca ironie, să vă citez un precedent cu totul recent. A venit incendiul și a ars Parlamentul nostru și, prin urmare, Parlamentul a fost supus la o revizuire ca și regulamentul nostru. (*Ilaritate.*)

Cu restaurarea au fost însărcinați unii din amicii noștri. S-a făcut restaurarea sau revizuirea. Ei bine care a fost cel dintii defect al acestei revizuii ?

O voce : Lipsa de acustică.

Domniile voastre ați zis cuvîntul. Ei bine, am întrebat pe unul din restauratori, pe apostatul meu amic domnul Ștefan Belu : Dar de ce ai făcut o astfel de revizuire ? (*Ilaritate.*) Cu francheta care-l caracterizează, Domnia sa mi-a spus că a voit să puie pe oratorii opozițiunii în pozițiune ori să nu mai vorbească, ori dacă vor vorbi să officeze. (*Ilaritate. Aplauze.*)

Iată, domnilor, de ce mă îngrijesc ca nu cumva cu revizuirea aceasta a regulamentului să ne facă pe noi cei din opozițiune să officăm. (*Ilaritate.*)

Am însă o speranță, că în majoritate se găsească oameni independenți și prevăzători, cari vor face ca prefacerea regulamentului să fie o lucrare bună, căci își vor aduce aminte de vorba care zice că nu este pentru cine se hotărăște, ci pentru cine se nemerește. De aceea îmi place a crede pînă la probă contrarie cum că acei cari vor să voteze revizuirea regulamentului se vor gîndi că se poate să treacă și dinșii în pozițiunea opozițiunii, să pată și dumnealor aceea ce pățim noi și de aceea vor căuta să dea garanții și minorității. Aceasta n-o spun pentru mine. Eu am 70 de ani și de aci înainte trebuie să mă gîndesc la moarte, precum și un guvern care are zece ani de viață trebuie să se gîndească la cădere. (*Rîsete.*)

Așadar, domnilor, lăsînd la o parte partea comică, dacă aș putea să mă exprim astfel, să venim la partea serioasă. Regulamentul cel dintii care s-a făcut a fost cel de la 1857 pe timpul Adunării mume² și am avut distinsa onoare să iau parte la facerea aceluia regulament. Acel regulament s-a mai prefăcut puțin ; acum socot că a venit timpul să se prefacă.

O declar categoric : chiar moravurile noastre parlamentare reclamă această reformă.

Voi adăuga însă că nu acele modificări pe cari le-a cerut onor. domn Codrescu, precum și domnul general Leca, sînt cele mai importante.

Sînt altele și mai importante, cari au o înfrîurire mare și periculoasă asupra însuși atitudinii pozițiunii morale pe care Parlamentul român trebuie s-o fie față cu națiunea.

Domnilor, de cînd s-a făcut regulamentul acesta în Divanul ad hoc al Moldovei și s-a primit și de Camerele electivă, a fost pururea o deprindere constantă că și la biurou și la comisiuni speciale să figureze minoritatea, și știți pentru ce se făcea aceasta ? Pentru ca minoritatea să vină să afirme buna credință și lealitatea lucrărilor majorității. Ei bine, moravurile noastre parlamentare încetul cu încetul s-a schimbat

și astăzi Parlamentul român prezintă o situațiune care, permiteți-mi să vă spun, nu știu unde am putea s-o găsim și vă cer scuzele mele de comparațiunea pe care am s-o fac; chiar în Parlamentul Egiptului era obiceiul că aghiutantele kedivului scria dimineța unor deputați: din ordinul kedivului sinteți invitați a face astăzi opozițiune. Atît de mult se simțea chiar acolo trebuința opozițiunii. (*Ilaritate.*)

Așadar, vă întreb, domnilor: Bine este ca în biurou, pentru vicepreședinți, secretari ori cestori minoritatea să nu-și aibă reprezentanții săi? Președintele nostru, cu francheta care-l caracterizează, a spus că trebuie să reformăm numirea comisiunilor, căci Camera-și perde patru zile cu această operațiune, pentru că se face prin alegere, și Domnia sa a spus că ar fi mai bine să se facă prin tragere la sorți. Ei, cum voiți Domniile voastre să nu binecuvîntăm această modificare? Căci astfel soarta ar putea să ne fie favorabilă și am putea și noi face parte din vreo comisiune, pe cînd prin numire vedeți că sintem totdeauna înălțurați. Să nu socotiți că aceasta o spun pentru mine; prin vîrsta la care am ajuns cred că am cîștigat dreptul d-a mă odihni, deci nu sint om de a cere să particip în vreo comisiune; dar mă doare inima cînd văd că în comisiunea bugetară, acolo unde e vorba de banii țării, unde și majoritate și minoritate trebuie să plătească, nu figurează un singur membru din minoritate, care să vină, nu să oprească mersul lucrărilor, dar să lumineze.

Nu ar fi oare mai bine pentru guvern cînd și acel membru din minoritate s-ar uni și ar zice: Trebuie să se pună darea cutare?

Domnilor, aud zicîndu-se că în acea comisiune sint și astăzi oarecari nume foarte nepărtinitoare, foarte oneste. Nu știu ce are să fie mine, dar azi nu veniți să împodobiți cu numele de opozițiune persoanele acelea cari n-au făcut opozițiune. Declar că acele persoane sint independente, că mine poate să facă opozițiune, dar pînă astăzi nu s-a afirmat ca atare; sau voiți dumneavoastră ca îndată ce o persoană-și rostește voința sa în mod independent în oarecare cestiune să o treceți în opozițiune? Eu nu voiesc ca majoritatea întregă în toate cestiunile să zică necontentit tot *da*. Nu cred că chiar guvernul voiește să aibă așa majoritate; prin urmare, nu luați două, trei persoane și să ziceți că ați numit din opozițiune.

Așadar, vedeți că trebuie să vă gîndiți dumneavoastră chiar pentru grăbirea lucrărilor, să hotărîți, cum a zis și președintele nostru, că comisiunile să fie trase la sorți. Aceasta e una. Mai avem alta și aceasta e o cestiune ridicată iar de un orator care a vorbit mai înainte, cestiunea că se numește aceeași persoană în patru, cinci comisiuni. Vă fac întrebare, domnilor, este bine aceasta? Eu cred că nu. Vă mai fac iarăși întrebarea: Este bine ca publicul și dumneavoastră să asistați aci în ședință publică la cele ce se petrec cu ocaziunea alegerii comisiunilor? Ridică această practică [a] regimului parlamentar prestigiul Camerelor? Pentru ce dar să nu hotărîți dumneavoastră ceea ce este și în alte Parlamente, unde pentru alegerea biuroului și comisiunilor speciale se fac adunări pregătitoare, în care se hotărîse numele persoanelor ce trebuie alese și apoi vin în Cameră și se afirmă? Dar nu să vedem umblînd bucăți de hîrtiuțe cu liste întocmite ...

Domnul Nicorescu: Chiar pentru comisiunea de revizuire a regulamentului lista e întocmită deja.

Dacă este întocmită nu pot s-o împiedic, dar aş voi să împiedic spectacolul ce se prezintă, că unul transcrie biletele şi apoi le împarte cînd se votează.

Domnilor, nu trebuie oare să hotărîţi şi cestiunea diurnelor? Să ne reglementăm pe noi cînd să dăm diurne, cui să dăm diurne şi cîtă diurnă să se ia? Voiţi oare să merg mai departe? Să spun că s-a luat diurne chiar şi de peste hotar şi să spun că a fost un ministru de finanţe care a refuzat să dea asemenea diurne, dar au venit apoi cu preşedintele comisiei, cu strigăte la el şi atunci ministrul a fost nevoit să le dea? Acel ministru era un om de bine, era George Leca³ ... Ei bine, domnilor, nu trebuie să regulăm cestiunea diurnelor?

Altă cestiune: cînd s-a făcut regulamentul întîiiei Camere parlamentare, cînd s-a introdus cheltuielile de călătorie a deputaţilor şi senatorilor, s-a hotărît să li se plătească dusul şi întorsul; aşa a fost mai mulţi ani, ştiu aceasta fiindcă sînt parlamentar de la 1857, numai doi ani am lipsit. Întîi se plătea opt cai de poştă fiecărui deputat pentru venirea la Cameră şi opt cai pentru întors acasă cînd Parlamentul era închis, şi nu se putea presupune că caii de poştă şi mijloacele de comunicaţiune [nu] se dădeau unor oameni cari au luat îndatorirea de a apăra interesele ţării şi, prin urmare, să stea neclintiţi aici. A venit apoi Constituţiunea de la 1866; ea a hotărît să se înceapă lucrările la 15 noiembrie şi sesiunea ordinară să ţină pînă la 15 februarie; prin urmare, vine întrerupţiunea, vacanţa sărbătorilor de Crăciun. Cu aceasta sarcina ţării a sporit, în loc de două călătorii s-au pus patru.

Domnul I. Rădulescu : Domnule preşedinte, cer cuvîntul după terminarea acestei discuţiuni!

După aceea vin cărţile permanente. Ce sînt aceste cărţi? Posibilitatea deputaţilor şi senatorilor de a fi pretutîndeni, afară de Parlament. (*Ilaritate.*) Voi să vă arăt afară de paguba adusă statului pagubă morală şi pedica care se face lucrărilor noastre: se adună secţiunile cari sînt complete şi lucrează, dar trebuie să aştepte pe acele secţiuni care sînt necomplete, ca să se completeze; se aleg delegaţi şi comitetul delegaţilor nu se poate întruni.

Fac apel la domnul general Leca să spună dacă nu de multe ori lucrările noastre au fost împiedicate de a veni în Cameră din cauză că nu se adunaseră secţiunile sau delegaţii.

Eu nu văd care este necesitatea ca noi să dăm cărţi permanente mai ales în timpul sesiunii; aş înţelege cărţile permanente în timpul vacanţei; atunci este un obicei că luăm cărţile permanente ca să mergem să vizităm deosibitele părţi ale ţării, cu toate că onorabilului nostru director general al căilor ferate i-a venit, nu ştiu cum, gustul de a face statistica nominală a deosibiţilor mandatarilor ai naţiunii şi linia care a parcurs-o şi, afară de mici excepţiuni, acea statistică ne arată că cutare merge pînă la Focşani şi cutare pînă la Craiova, pentru că este avocat şi fiindcă la Focşani şi la Craiova este Curte de apel. Asemenea arată că altul merge pînă la punctul cutare pentru că acolo are interese, are moşie etc., dar *errare humanum est*; să lăsăm ca onor. deputaţi şi senatori să poată fi în poziţiune să studieze ţara. Cît pentru mine, cu amîndouă minile voi vota ca în timpul sesiunii cărţile permanente să fie desfiinţate, pentru că acei ce aleargă după sufragiile alegătorilor au îndatorirea a apăra constant şi neîntrerupt interesele ţării şi aceasta

nu o pot face decît stînd aici ; căci vă aduceți aminte că de multe ori, cînd sau din inițiativa majorității, sau a minorității se pune pe tapet o cesiune la care trebuie să ia parte toți mandatarii, cu cărțile permanente se întîmplă că cesiunea să se discute și să se hotărască în neființa multora. Cu majoritatea este lesne fiindcă sînt unii care au amici și, îndată cînd văd că are să se trateze o cesiune la care ar voi să fie de față, comunică prin telegraf că în cutare zi se tratează cutare cesiune și prin urmare să vie. Ei ! Dar cu minoritatea nu este așa.

Iată dar că o dată cu revizuirea acestui regulament este bine să se hotărască cu cesiunea cărților permanente, care este o cesiune de o mare importanță.

Vedeți, domnilor, că revizuirea regulamentului comportă nu numai regulamentări mici, dar și cesiuni mari și trebuie ca noi să facem sacrificii ; noi, care sîntem chemați să punem noi sarcini asupra țării, trebuie să începem prin noi înșine a aduce înlesniri țării, să cheltuim cit se poate mai puțin.

Ei, domnilor, v-ați ocupat să cunoașteți cît tîn cheltuielile Parlamentului nostru ? La noi cheltuielile Parlamentului sînt mai mari decît în alte țări ; în alte țări Parlamentul ține două, trei luni, la noi ține șase luni și, prin urmare, cheltuiala este mai mare ; este dar timpul să regulamentăm aceste cheltuieli.

Vă aduceți aminte, domnilor, că alaltăieri s-a citit un raport în privința socotelilor cesiunii și unul din noi, mi se pare domnul Ionescu, a cerut cuvîntul fără să i se dea, căci îndată s-a votat acea dare de seamă. Eu am fost curios și am ascultat să văd dacă cu acea ocaziune s-a zis ceva în contra persoanei domnului Vizanti și am văzut că nimeni nu a zis și nu putea să zică un singur cuvînt contra domnului Vizanti, a cărui gestiune a fost foarte onestă ; dar trebuia să se vorbească în privința cifrei, să întrebe cum de această sumă este atît de mare pentru diurnele extraordinare ? Cînd noi sîntem chemați să cercetăm socotelile statului, să vedem cum se echilibrează bugetul, nu trebuie să vedem cum se echilibrează și bugetul nostru ?

Pentru toate aceste cuvinte, domnilor, eu voi fi cu desăvîrșire pentru revizuire, însă voi vota în contra revizuirii cînd voi vedea că sub fraze pompoase și cuvinte de liberalism se țintește a se știrbi drepturile și ale majorității, și ale minorității.

Am auzit zicîndu-se că dreptul de interpelare să fie mărginit, să nu mai fie, cum zice Constituțiunea, un drept individual, ci, pentru ca o interpelare să se poată face, să fie sprijinită de 10, 20 sau 30 deputați.

Apoi ce ar mai însemna dreptul de interpelare cînd într-o Cameră o opinie s-ar întîmpla să fie reprezentată prin 3 sau 4 membri, acea opinie n-are dreptul să se rostească ?

Nu cred că această Cameră va dezminți cuvintele zise de președintele său ; și de aceea, cit pentru mine, declar că voi vota revizuirea, însă cu această condițiune, ca cesiunile din regulament cari dau loc la interpretățiune echivocă să se precizeze ca să scăpăm de acea discuțiune regulamentară care, în adevăr, în nici o țară alta nu se vede decît la noi ; asemenea să se precizeze bine dreptul președintelui, să se precizeze și, fără a se opri dreptul guvernului de a vorbi oricînd vrea, să se dea și Parlamentului dreptul să vorbească cînd banca ministerială vine cu cesiuni cari n-au fost la discuțiuni.

Asemenea, domnilor, să se asigure, dacă nu prin o nouă lege electorală, reprezentățiunea opozițiunii în Parlament așa după cum voiesc cei cari sînt din școala lui Rosetti, cel puțin aici în Cameră între noi să facem ca membrii opozițiunii să participe în sinul diferitelor grupuri alese de majoritate; să fie și opozițiunea chemată a contribui cu ideile, cu luminile, cu experiența ei la lucrările care interesează țara întreagă.

Dacă se va face astfel, lucrarea Domniilor voastre va fi binecuvîntată; dacă nu se va face așa, atunci lucrarea Domniilor voastre va fi defectuoasă și dumneavoastră majoritatea veți avea răspunderea și înaintea Domniilor voastre și înaintea țării, pentru că toată această lucrare nu va avea de efect altceva decît că ați aruncat Camera într-o lucrare nefructuoasă, cu care-i veți răpi mult timp din activitatea sa.

Eu, cit pentru mine, voi vota revizuirea regulamentului și salut pe propuitori⁴.

„Dezbaterile Adunării Deputaților”,
1885/1886, nr. 4, p. 41, col. 2 — p.
43, col. 2.

NOTE

¹ În ședința Adunării din 20 noiembrie 1885 se depusese o propunere, subscrisă de 20 de deputați, pentru revizuirea regulamentului de funcționare a Camerei. Deputatul N. Nicorescu o caracterizase ca fiind formulată „într-un mod vag, elastic, nedefinit” și ceruse ca autorii să precizeze ce articole anume doreau să fie schimbate.

I. Agarici, unul din vicepreședinții Adunării și care luase cuvîntul înainte de N. Nicorescu, precizase care articole socotea necesar a fi revizuite și aceasta din practica sa de vicepreședinte, care adeseori întîmpinase greutăți în conducerea discuțiilor. Avertizase însă că va vota împotriva dacă vreuna din propuneri ar restrînge „cea mai mică din libertățile regulamentului actual”.

Generalul Dim. Leca, președintele Adunării, pledase și el pentru revizuire.

² Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 256, nota 3.

³ G. Leca fusese ministru de finanțe între 1882 și 1885.

⁴ Prin vot nominal (78 de voturi pentru, 22 împotriva și două abșineri) Adunarea a decis revizuirea regulamentului. K. a votat contra.

*Discurs asupra politicii externe a României. Pe marginea proiectului de răspuns la mesajul tronului**

Domnilor deputați, miniștrii au pus în gura Majestății sale această frază sau mai bine această perioadă: „Avînd o pozițiune tare și bine lămurită, fiind în relațiunile cele mai amicale cu toate statele, am urmărit cu liniște, însă cu mare băgare de seamă evenimentele ce se desfășură dincolo de Dunăre. Neamestecul nostru într-un conflict în care mai nainte de toate trebuiau să se pronunțe puterile semnatare Tratatului din Berlin era de la sine indicat. Cu toate acestea, nu am putut să nu simțim o vie părere de rău cînd îngrijiri s-au ivit că pacea generală ar putea fi tulburată, acea pace atît de trebuincioasă dezvoltării tuturilor popoarelor, iar mai ales nouă, cari avem încă atît de mult de lucrat a ajunge la acel grad de dezvoltare și de progres la care aspirăm cu toții”.

* Ședința din 28 noiembrie 1885.

Domnilor, de mai înainte declar eu, membru al opozițiunii și membru declarat, declar cum că aceste cuvinte : *neamestecul nostru într-un conflict* are toată respectuoasa și mica, dar completa mea aprobare. Da, bine a făcut guvernul că nu s-a amestecat în conflict¹ căci, cum zice mesajul regal, dacă este o țară care are nevoie de pace, sintem noi. În răspunsul ce a dat președintele consiliului la interpelarea domnului N. Ionescu, a zis iarăși aceste cuvinte cari au toată respectuoasa mea aprobare : că ne sint dragi bulgarii, dar pînă acolo unde nu se jignesc interesele noastre ; în adevăr, domnilor, dacă este o națiune care poate să aibă toată simpatia noastră, este națiunea bulgară, care într-un scurt timp s-a organizat și care în cîmpul de bătaie, întocmai ca și noi, a știut să-și apere țara ; și fac urările mele cele mai sincere pentru recunoașterea faptului împlinit.

Însă odată această declarațiune făcută, vine întrebarea, ridicată chiar de domnul președinte al consiliului : dacă nu trebuie să ne îngrijim de interesele noastre, nu ca să căutăm ceartă, dar ca să avem în vedere cînd arde casa vecinului că poate ușor să ardă și casa noastră.

Hotarele Dobrogei pînă în ziua de astăzi nu sint încă determinate și ni s-au făcut multe greutăți în această privință. Vine dar întrebarea dacă nu era momentul oportun ca, dînd noi cel puțin sprijinul nostru moral vecinilor noștri bulgari, să lămurim și situațiunea noastră despre Bulgaria ? Eu cred că ușor am fi putut dobîndi aceasta.

La 1876, cînd a izbucnit rezelul între Serbia și Turcia am făcut un mare serviciu Serbiei și totdeodată și nouă. Cabinetul domnului Ion Brătianu a stăruit și a izbutit să facă să se recunoască neutralitatea Dunărei² de Sus ; căci, dacă rezelul între Turcia și Serbia ar fi ajuns la Dunăre, negreșit că interesele noastre era să fie foarte jignite. Europa a fost așa de bună de a acceptat chipul de vedere al cabinetului Brătianu și astfel s-a izbutit ca rezelul să nu fie transportat la Dunăre.

Astăzi rezelul a fost transportat la Dunăre, ghiulele sîrbești a trecut peste Dunăre și Calafat și în momentul acesta încă sîrbii sint tot împrejurul Vidinului.

Vidinul are o mare importanță ; Vidinul față în față cu Calafatul face pe cel care va stăpîni aceste două puncte să fie stăpîn pe Dunăre. Este un punct de Gibraltar, așa a recunoscut însuși comitele Andrassy, ministrul Austriei. Este dar de o mare importanță de a se ști în mina cui se află Vidinul.

Domnilor, cestiunea Dunărei³ este rezolvată și nu este rezolvată. Prin Tratatul de la Londra este rezolvată, prin rezistența noastră este nerezolvată. Nu știu ce poate aduce ziua de mîine, dar faptul este pozitiv cum că în față cu Dunărea română este Dunărea bulgară și interesele Dunărei române sint interesele Dunărei bulgare. Oricum va fi lucrul, totdeauna avem să fim în înțelegere și, cînd va fi să avem o poliție pe Dunăre, mai bine este ca acea poliție să se facă de doi decît de trei sau patru.

Am văzut în conflictul dunărean că Serbia observă o politică cu totul separată a ei sau mai bine zicînd aliată cu cererea Austriei în contra chipului de vedere al nostru și al Bulgariei. Serbia este un stat dunărean ca și România, cu singura deosebire că interesele cele mari ale Serbiei sint la Dunărea de dincolo de Porțile de Fier ; și Serbia ocupîndu-se de acele interese principale, ea care a dobîndit un tratat avantajos cu Austria în privința navigațiunii, nu se ocupă atît de

Dunărea de Jos, s-a despărțit de noi pentru o dată în istoria noastră contemporană. Ei bine, cînd vedem pe Serbia că atacă Vidinul, cînd vedem pe Serbia că vrea să ia Vidinul, nu se cuvine să zicem și noi un cuvînt, cum l-am zis și la 1876 și cum poate să-l zicem și mine? Noi oprind rezelul de pe lîngă Vidin făceam un serviciu mare bulgarilor, căci chiar bulgarii nu erau încredințați de rezultatul luptei lor naționale și eroice. În momentul acela eu cred că, dînd un ajutor moral bulgarilor la Vidin, puteam și noi să dobîndim limitarea noastră la frontaria de la Silistra. Nu fac nici o acuzațiune guvernului și știți de ce? Pentru că nu știu ce a făcut; mă mărginesc numai înaintea faptului brutal, adică a intervenirei guvernului, și-i exprim mulțumirile mele. Dar totodată văzînd pînă acum, cel puțin din străinătate, căci noutățile în privința politicii noastre din afară nu le aflăm decît din străinătate, mă simț dator să arăt părerea mea de rău că țara n-a fost pusă în pozițiune să cunoască starea lucrurilor.

Domnilor, cum este astăzi Dobrogea este cu neputință ca România să creadă că va putea face ceva în ea, că va putea lipi țara aceea cu a noastră într-un mod permanent, adică să devie o Românie transdanubiană fără frică ca să o *perdem*, pe cît timp pozițiunea noastră de frontieră nu va fi regulată. Numai atunci nu vom avea nici un conflict cu Bulgaria, ci din contra-i vom avea vecini buni.

Domnilor, sînt și eu nițel dobrogean⁵ și ea dobrogean sînt în pozițiune de a cunoaște mai bine cele ce se petrec acolo.

Populațiunea bulgară care este acolo este o bună populațiune și cea mai mare parte din populațiunea inteligentă de oîgînă bulgară este lipită cu inima de țara noastră.

România convine oamenilor inteligenți și cunosc proprietarii mari cari se mîndresc, deși sînt bulgari, de a zice că sînt cetățeni români; însă nu sînt toți așa din cauza propagandei care se face din afară.

În Tulcea mai ales, acolo este un centru de agitațiune care tulbură foarte mult relațiunile noastre și care tînde încet, încet a înăspri relațiunile noastre cu Bulgaria. Domnul ministru al instrucțiunei publice trebuie să aibă la cunoștința sa că prin școalele bulgărești chiar sînt cărți scolare în mîna școlarilor și în care se declară cum că Tulcea, cum că Constanța, cum că Medgidia sînt orașe bulgărești. Domnul ministru cred că are raport și nu unul, ci mai multe, în această privință. Avem dar tot dreptul să căutăm prin bună înțelegere să înlăturăm aceste diferende, cari astăzi sînt mici, dar cari mine pot fi mari. Noi avem dreptul să ne așteptăm de la Bulgaria la o bună cugetare pentru noi, căci, cînd ne uităm la oamenii însemnați cari astăzi joacă roluri mari în Bulgaria, unii au primit ospitalitatea noastră în țară aci și cei mai mulți au primit chiar cultura lor în școalele noastre; avem dar dreptul să contăm pe bune simțimente, ca să ajungem și trebuie să ajungem la strînsa și buna vecinătate. Avem acest drept cu atît mai mult că guvernul nostru, o recunosc, a păzit în timpul nenorocit al conflictului cu Serbia o atitudine cu totul binevoitoare.

Trec, domnilor, la un alt ordin de idei pe care-l găsesc în mesajul regese și în răspuns, unde cu părere de rău nu mă pot uni cu cuvintele oficiale: „Avînd o pozițiune țare și bine lămurită, fiind în relațiunile cele mai amicale cu toate statele, am urmărit cu liniște, însă cu mare băgare de seamă evenimentele ce se desfășură dincolo de Dunăre”.

Ei bine, domnilor, eu nu cred că aceste cuvinte reprezintă în mod exact adevărul. Eu cred că nu sintem în relațiunile cele mai bune cu toate statele. Întii nu cred că sintem în cele mai bune relațiuni cu Franția. Nu voi vorbi aci de conflictul economic care există astăzi între Franția și noi în privința aplicării tarifului autonom produselor industriei franceze; [i]mi păstrez dreptul să vorbesc în această privință la paragraful unde se raportă...

*Domnul președinte*⁶: Numai să te ții de cuvint.

Onorabilul nostru președinte, într-un mod foarte amical și pentru care-i sint foarte recunoscător, [i]mi zice să mă țin de cuvint. Eu nu o dată am arătat recunoștința mea președintelui nostru pentru chipul nepărtinitor și binevoitor cu care prezidează în fața opozițiunei și de aceea observațiunea ce-mi face o primesc cu bucurie; însă ea om din opozițiune aș dori să am și eu libertatea cuvintului astfel cum vicepreședintele nostru, onor. domn Dimancea, ne-a arătat că trebuie să fie iertat oratorului să o aibă, și de aceea în momentul de față aș fi dorit să vie onor. domn Dimancea să prezideze cînd vorbesc eu, pentru ca să-mi arate în practică libertatea de care a uzat dumnealui către dumnealui; căci voi să uzez și eu de această libertate și, oricînd onorabilul nostru președinte mă va chema la păzirea regulamentului, [i]l voi păzi cum fac și acum, dar tot-dauna voi dori cînd voi vorbi eu să vie onor. vicepreședinte Dimancea să prezideze, care, cum ați văzut cu ocaziunea paragrafului de condoleanță ce Camera și România trebuie să arate Majestăței sale, pentru dureroasa pierdere ce a suferit România și Germania prin moartea ilustrului său părinte⁷, a găsit ocaziunea să răspundă în timp de o oră onor. domnului Maiorescu, să-i impute că în discuțiunea generală a atacat lipsa de justiție și să zică că justiția a fost în cutare timp mai rea și că acum este mai bună etc. etc. Mă mir cum cu ocaziunea paragrafului din adresă pentru condoleanță a găsit domnul vicepreședinte Dimancea ocaziunea să facă aceste observațiuni la cuvintele domnului Maiorescu despre justiție; iau act de această libertate și sper că onor. domn vicepreședinte Dimancea cînd va fi la biuroa va fi destul de nepărtinitor ca să-mi acorde și mie aceeași binevoitoare libertate de cuvint și atențiune la ceea ce voi zice. Acum trec înainte.

Domnilor, în cartea galbenă, zic cartea galbenă fiindcă din nenorocire noi nu avem cartea verde; în cartea galbenă⁸ văd aceste cuvinte ale ministrului de externe al Franciei, domnul de Freycinet, în privința aplicării tarifului autonom și a refuzului nostru de a acorda Franciei regimul națiunei celei mai favorizate pînă în momentul expirării convențiunei cu Austro-Ungaria, adică pe timp de nouă luni; în cartea galbenă văd aceste cuvinte ale ministrului francez: „J'espère que, lorsque la loi sera votée, des pourparlers ne tarderont pas [à] s'engager entre le gouvernement roumain et le gouvernement français et vous pouvez être assurés que, de notre côté, nous y apporterons l'esprit de conciliation le plus grand. Nous considérons la Roumanie comme une jeune soeur et nous aurons pour elle tous les sentiments d'amitié que vous pouvez souhaiter”.

Mai văd tot în cartea galbenă și următoarele cuvinte:

„Il ne nous est pas possible de douter qu'en décidant d'appliquer à la France un traitement nouveau le cabinet de Bucarest ait obéi à des sentiments tout différents de ceux qui animent à notre égard le peuple roumain. C'est donc avec le plus sincère regret que nous sommes obligés de

recourir à ces mesures de represailles vis-à-vis d'un pays qui est uni au nôtre depuis si long temps par les liens d'une sympathie réciproque et nous comptons que l'opinion publique en Roumanie ne tardera pas à faciliter un rapprochement que nous appelons de tous nos vœux".

Da, domnilor, nu cred că există un singur român care să nu-și aducă aminte de ceea ce Franția a făcut pentru România.

Voci: Napoleon!

Guvernele totdeauna sînt reprezentate prin oameni și orice se va vorbi de România astăzi se va vorbi, o declar franc, de domnul Ion Brătianu; poate că nu le-a făcut toate dumnealui, dar este ministerul dumnealui; asemenea și Franția cu Napoleon; Napoleon a fost vocea și spada Franței și de aceea domnul Brătianu a propus să se dea o sabie lui Napoleon; nu se da însă lui Napoleon acea sabie, ci Franței.

Cînd dar domnul Freycinet vorbește, vorbește Franția. Și cînd domnul de Freycinet zice că nu crede că opiniunea publică aprobă ceea ce s-a făcut, eu am convicțiunea că nu există unul, fie chiar partizan al guvernului, fie chiar guvernul, care să uite ce datorim noi Franței și care să nu plîngă conflictul care s-a iscat cu Franția. (*Aplauze.*)

Știu că ministerul va respinge și va zice: Nu sînt așa împrejurările și frate ca frate, dar, cum zice românul, brînză este cu bani. Fie și așa, dar a cui este vina? Am înaintea mea o carte mare care se numește: *Négociations commerciales avec la Roumanie*. Franția, o țară mare, și a socotit de demnitatea și de datoria ei să se lumineze pe sine și pe Europa despre acest conflict, mic pentru Franția, cu România. Ei bine, voi nu ave[a]m datorie mai mare [decît] ca atunci cînd ne-am pus în conflict cu Franția, cu binefăcătoarea noastră, să arătăm și noi țării corespondența ce guvernul a avut pentru ca atunci și Camera și Senatul și țara și opiniunea publică, la care ministrul Franței se referă, să vină să zică că nu are dreptate domnul de Freycinet și Franția?

Dar știm noi ceva? Știm noi de trei, patru ani de zile, chiar în cestiunile cele mai simple și mai ordinare, ce face ministrul nostru din afară?

Eram un principat vasal care nu puteam avea politică mare și cu toate acestea reprezentanților țării se comunica corespondența diplomatică cel puțin în trăsuri generale, ca să știe țara, care are dreptul de control asupra puterii executive, asupra actelor sale interne și externe, ceea ce se face pentru dînsa și în numele ei.

De la era nouă însă, o dată cu emanciparea ce și-a dat țara, și-a dat și Ministerul de Externe emanciparea de a comunica Camerei și țării ceea ce face în cabinetul său în cestiunile din afară; pare că Ministerul de Externe nu este al nostru, pare că nu-l plătește țara, pare că banii cu care este plătit Ministerul de Externe și reprezentanții noștri de pe lângă puteri sînt luați din alte resurse, iar nu din punga țării, astfel nu ni se comunică nimic, pentru a vedea unde mergem, unde sîntem conduși și unde sîntem ajunși.

Iată pentru ce sînt pus în pozițiune a studia cestiunea din punctul de vedere cum o arată Franția și de a zice că, după textul acesta, nu sîntem în cele mai bune relațiuni cu Franția; noi nu am lovit atît interesele materiale ale Franței și* am făcut mai mult un act de dușmănie decît un act de apărare al intereselor noastre, căci numai interesele noastre sînt jicnite prin ceea ce am făcut prin aplicarea tarifului autonom. Este un fapt constant cum că la toate propunerile foarte moderate ale Franței, care nu

* Ci?

cere alt decît numai să aplicăm 9 luni de zile tariful convențional și dacă pe urmă, la 1 iulie, cînd vom aplica tariful autonom la alții, nu vom fi ajuns la o înțelegere, atunci [i]l vom aplica și Franciei. Acesta e faptul constant și nimeni nu va putea dovedi altceva.

Mă pun acum pe tărîmul acela cum că în aplicațiunea drepturilor națiunii nu este amic și inamic, nu sînt antipatii, nici simpatii ; că ministerul a căutat să apere interesele țării, că a trebuit să reziste chiar voci de recunoștință și simpatie și a mers înainte și recunosc că a fost o energie deosebită, extraordinară, a fost o otărîre de oțel, pe care nimeni nu a putut să o înduplece.

Dar de ce n-a fost tot așa și în privința altor țări, cari și acelea nu erau, ca și Franția, legate cu noi prin o convențiune comercială ? Ce ne-a făcut nouă Franția ? Franția liberă pe tariful ei a hotărît, nu în vederea noastră, dar în vederea măsurilor protecționiste aplicate în alte țări de atîția ani, să lovească cu un impozit cerealele noastre, precum a lovit și cerealele rusești, austriace, americane etc. Ei bine, în fața acestei măsuri noi am venit și am uzat de represalie în privința Franciei. Dar de ce n-am uzat de represalie și în privința Austriei, care, contra convențiunii comerciale scrise și pozitive⁹, făcute tocmai la proclamarea erei noi, a închis granițele sale exportului nostru de vite și de porci, ceea ce a avut de efect a reduce în bugetul țării la venituri o sumă de 25 pînă la 28 milioane lei ? Iată, domnilor, ce am suferit noi din partea Austriei. Patru ani continuu s-au făcut în această Cameră interpelări și solicitări guvernului ca să pună țara în pozițiune a cunoaște pentru ce guvernul austriac a închis granițele sale importului vitelor noastre, ceea ce a făcut să se dezechilibreze bugetul statului și pungile fiecăruia dintre dumneavoastră ; și la toate acele cereri și interpelări foarte rugătoare și respectuoase, dezbrăcate de orice animozitate, neconținut s-a aminat cestiunea.

[Î]mi păstrez, domnilor, dreptul ca mai tîrziu să vă arăt că aceste răspunsuri au fost pururea și pururea contrazicătoare și evazive. Nu mai tîrziu decît în anul trecut am făcut o propunere ca să se prezinte Camerei documentele relative la această cestiune, și a mai venit un domn deputat, foarte devotat guvernului, și a făcut o propunere foarte blindă, cerînd ca și țara să fie pusă în pozițiune d-a cunoaște din ce cauze vin aceste rele pentru țară ; dar ministerul a zis : Aveți încredere în mine și, cînd voi vedea că nu pot face nimic, vă voi supune toate împrejurările la cunoștință. Ei bine, n-a venit încă nici pînă astăzi acea zi ? Eu cred că de mult a venit acea zi cînd ministerul putea să zică țării : Nu pot să fac nimic ; și fiți siguri că nu s-ar fi găsit în țara noastră un singur om așa de dezmețic încît să zică : Aide să facem rezbel ! Nu ; dar s-ar fi văzut ce este de făcut.

De cinci ani de zile neconținut ni s-au dat felurite promisiuni că se va face ceva, dar nu s-a făcut nimic ; fiindcă nici astăzi vitele noastre cele bune și cele grase nu se primesc în Ungaria, ci abia cîteodată se primesc cele slabe ca să le îngrășe ei acolo. Am mai dobîndit încă ceva : am dobîndit pentru exportatiunea porcilor noștri un fel de măgulire, *une fiche de consolation*, cum zice francezul, ni s-a dat voie ca cu porcii noștri să trecem prin Ițcani și Bucovina ; însă și pentru această trecere trebuie mai întîi să mergem și să cerem binevoitoarea permisiune a guvernatorului din Cernăuți.

Ați auzit, domnilor ? Dar vă întreb în ce timpuri trăim noi astăzi ? Căci nici chiar în timpurile regulamentare nu s-a văzut una ca aceasta, ca comercianții noștri pentru ca să poată exporta porci să meargă la guver-

natorul din Cernăuți sau din Cluj și să ceară să le dea voie pentru ca să treacă cu vitele lor. La o astfel de stare de lucruri am aspirat noi? În aceasta constă independența noastră? Căci pînă la independență nu ni s-a impus una ca aceasta. Cînd voi veni să vorbesc în privința cestiunilor economice, atunci vă voi arăta totul în ceea ce privește și această permisiune, care o dată se dă și de zece ori se refuză; pentru moment zic numai atîta în ceea ce privește relațiunile noastre cu Austro-Ungaria, și voi reveni la Franția.

Domnilor, Franția nu era în legătură cu noi prin nici un tractat sau convențiune și ne-a aplicat tratatul de comerț pe care-l avea cu Germania și Rusia și dar, dacă Germania și Rusia nu au zis nici un cuvînt atunci cînd Franția a modificat tariful său, de ce tocmai noi ne-am găsit să protestăm și să lovim în Franția? Și cînd, pe de altă parte, vedem că guvernul ungar vine și calcă într-un mod evident convențiunea ce avem cu dînsul și cînd prin această călcare a convențiunei ne face o pagubă așa de grozavă nu numai în comerțul, dar chiar în toată economia noastră, căci numai aceasta trebuie să recunoaștem că este cauza principală a nenorocirei noastre bugetare, putem noi să zicem că în niște asemenea împrejurări sîntem în relațiuni excelente cu guvernul austro-ungar?

Negreșit, domnilor, că e bine să fim în cele mai bune relațiuni cu guvernul austro-ungar, căci frontierile acestui stat sînt de-a lungul țării noastre, de la Sculeni pînă la Vîrciorova; comerțul austro-ungar este mare, influența sa puternică, prin urmare este bine și trebuie să căutăm să trăim cu Austro-Ungaria în cele mai bune relațiuni, trebuie să căutăm să avem totdeauna concursul ei moral; dar oare trebuie să uităm noi că acest concurs moral nu putem să-l cumpărăm cu sărăcia noastră, cu călcarea drepturilor noastre, cu lovirea tuturilor intereselor noastre, fără ca să zicem ceva?

Să nu vă mirați, domnilor, cînd zic aceste cuvinte, fiindcă, deși nu am înaintea mea documentele cu cari să pot dovedi ceea ce spun, știu însă și vă pot încredința și pe dumneavoastră, din răspunsurile contrazicătoare ce s-au dat la diferitele noastre plingeri și interpelări, știu că am fost rău apărați, știu că dacă am fi fost mai bine apărați guvernul austro-ungar, care are simțul de dreptate și știe că în toate convențiunile domină principiul *do ut des*, ar fi recunoscut că este dator să ne dea și nouă ceva cînd noi i-am dat 70 la sută și în multe cazuri 90 la sută pentru industria sa și, prin urmare, s-ar fi gîndit de trei ori mai înainte de a lovi în drepturile unei națiuni care i-a acordat atîtea avantagii. Dar cel puțin mă consol cu speranța, voi zice mai mult, cu convicțiunea ce am că la reinnoirea convențiunei cu Austro-Ungaria această Cameră nu va mai cădea în greșelile în care a căzut Camera din timpul guvernului conservator. (*Aplauze.*)

Dacă se va mai comite o asemenea greșală, aceasta va fi o ruină materială, care va aduce ruina morală și națională.

În urma acestora, domnilor, vin și revendic pentru țara mea dreptul pe care l-a reclamat totdeauna, ca ea să fie stăpîină pe destinele ei din afară și dinăuntru și reprezentanții ei să nu fie siliți a căuta prin cărțile verzi, galbene și fisticții ale străinilor ceea ce trebuie să cunoască din cartea verde a noastră. Iată pentru ce mă revolt la acest refuz sistematic, la această concertare a politicei din afară care ne aparține și nouă.

Ei bine, domnilor, poate onor. domn prim-ministru să fie iscusit; poate Domnia sa să aibă geniu mare, însă, cum s-a zis despre Voltaire, este cineva care are mai mult geniu și decît Voltaire, este mulțimea, este

geniul națiunii noastre, care cu inteligența pe care o posedă este mai presus decît geniul, decît inteligența, decît patriotismul oricărui ministru singuratic.

Avem dreptul să știm unde mergem, unde sîntem conduși și unde vom ajunge; nu mai putem primi teoria faptelor îndeplinite.

Cum, domnilor? Domnul ministru spune la interpelarea domnului N. Ionescu: M-am dus la Viena, la Berlin, să văd ce este și dacă ar fi fost ceva pericol așa fi convocat Camerile.

Apoi noi avem un ministru de externe care mai personal este răspunzător de conducerea afacerilor noastre exterioare și ministrul de externe a rămas în București. Avem și la Viena un reprezentant, un om matur, inteligent; asemenea și la Berlin avem pe un june inteligent, care a dat dovezi despre priceperea sa; și oare acești oameni, cari reprezintă România, nu sînt în stare să-și îndeplinească datoria ce au de a reprezenta țara în fața cabinetelor străine? Nu înțeleg cum ministrul de externe rămîne în țară pe cînd domnul prim-ministru călătorește pe la Viena, pe la Berlin, cerînd audiențe și întorcîndu-se în țară nu convoacă Camerile. Dar vedeți că Parlamentul din Atena și altele au fost convocate îndată. Am văzut regi din alte țări întorcîndu-se în fuga mare în țară și miniștri sfătuiindu-se cu Camerile asupra gravelor împrejurări ce se iscau; numai nouă nu ni se spune nimic, numai noi nu știm nimic; domnul prim-ministru gîndește despre toate lucrurile și pentru toți. Apoi dacă este așa, de ce atîta cheltuială zadarnică? Dacă Domnia să concentrează totul, ce ne mai trebuie miniștri cari să reprezinte țara în străinătate? În lipsa cea mare în care ne aflăm să ștergem din bugetul nostru toate aceste posturi, cum au făcut grecii.

Domnul I. Cimpineanu: Poate că nu ar fi ceva ce este mai rău. Sînt de acord cu domnul Kogălniceanu.

Mă mir că zici acestea cînd nu mai poți face nimic și nu ai zis-o cînd erai ¹⁰ în stare să o faci.

Domnul I. Cimpineanu: Să nu ne încredem în străini, ci în noi.

N-am înțeles fraza aceasta: „Ca să nu credem în străini”. Apoi miniștrii de la Viena și Berlin sînt străini?

Apoi ministrul care era pe vremea aceea la externe străin era? Fiul lui Cimpineanu străin era? (*Aplauze, ilaritate.*)

Prin urmare, declar categoric că nu înțeleg politica guvernului; nu înțeleg ca un singur om să vază pentru toți și să lucreze pentru toți. Guvernul nu trebuie să uite că, dacă în cestiunile interioare se pot face greșeli, căci în urmă vine un alt ministru care le repară și îndreptează lucrul, precum după un an de secetă sau de lăcuste sau de potop vine un alt an bun și îmbogățește pe acei [pe] cari i-au sărăcit seceta, lăcustele, potopul, nu este tot așa însă cu greșelile din afară. Acestea pot să ne coste foarte mult și nu se mai pot îndrepta. De aceea, tocmai în cestiunile din afară vin și revendic pentru Parlament și țară ca ea să fie stăpîna destinelor sale, iar nu un om, nu o singură persoană să gîndească pentru toți și să se miște pentru toți.

Și să nu mi se răspundă cum altă dată a răspuns un ministru de externe, că greșelile le va plăti cu capul său. Dar ce poate prețui capul dumitale și capul meu, ce interes are țara și ce satisfacțiune cînd capul dumitale și capul meu nu vor mai fi pe umerile noastre?

Așadar, încă o dată repet și vă conjur să considerați că aci nu este cestiune de majoritate și minoritate, ci de țara noastră și, precum zice foarte bine raportorul ¹¹, când va sosi ora pericolului, atunci fiecare din noi uităm grieurile * ce avem, vom sări cu toții să scăpăm biata țară și să contribuim unii cu pungile, alții cu copiii noștri, alții cu munca și experiența noastră; tot asemenea avem dreptul să cerem ca de vreme ce mine, poimîne ni se vor cere asemenea sacrificii, avem dreptul să reclamăm și noi garanții că vom fi stăpîni pe țara noastră, avem dreptul să cunoaștem actele guvernului cari îndatorează țara.

Replică lui I. Cîmpineanu.

Domnii mei, [i]mi pare foarte rău cum că într-o cestiune pe care m-am silit, după micile mele puteri, a o ridica la înălțimea unei prerogative parlamentare, adică înfățișarea către Parlament a actelor politice din afară cari pot a ne fi comunicate, a venit domnul fost ministru de externe să răspundă cu personalități, mai mult sau mai puțin ascunse, să ne facă o protestațiune de devotament și de stimă către primul-ministru, iar în cestiunea principală, esențială să păstreze tăcerea peștelui.

În privința personalităților ascunse sau pe față n-am nimic de zis și acolo replica mea ar fi foarte ușoară; dar este cu totul indiferent Parlamentului de a ști care din noi este în pozițiune mai bună de a arunca personalitățile mai lovitoare ori mai drepte. Ceea ce importă Parlamentul [ui] este să știe aceasta: dacă se cuvine ca acest Parlament să aibă controlul pe care-l garantează Constituțiunea asupra politicei din afară, asupra actelor guvernului în cestiuni internaționale; aci e cestiunea.

Prin urmare, nu este și nu trebuie să fie deloc cestiune de personalitățile noastre; deloc nu este cestiune care din noi doi, fostul pînă ieri ministru de externe sau eu, am fost mai patrioți. Puțin importă iarăși pe onor. Cameră să știe dacă onor. domn fost ministru de externe are mai multă stimă și devotament decît oricare altul pentru capul cabinetului; timpul cît Domnia sa a stat în cabinetul domnului Brătianu explică de la sine că trebuie să aibă stimă și devotament pentru capul cabinetului. Dar noi nu sîntem aci ca să repetăm o scenă din „Misterele Parisului” unde un student, *mauvais plaisant*, cum zice francezul, s-a dus și a scris deasupra lojei unui portar: *Pipelet fait commerce d'amitié haute*.

Noi sîntem aci ca să căutăm a face trebile țarei. Eu am venit cu o carte întregă care privește numai negocierile comerciale cu România. Domnul fost ministru de externe vine cu afirmațiuni verbale; eu sînt prea delicat și bine crescut ca să pun la carantină afirmațiile Domniei sale; dar aceasta nu mă oprește să zic, domnilor, că eu, om bine crescut, cred ceea ce spune Domnia sa, dar toți cei una sută și mai bine de deputați și mai cu seamă țara întregă nu este datoare să aibă încredere deplină în tot ce spune Domnia sa. Apoi memoria, dacă nu reaua-credință, este care vă înșală, domnule fost ministru, cînd mă luați pe mine ca martor fiind ministru al României la Paris. Domnii mei, declar în modul cel mai categoric și-mi aduc aminte cu recunoștința cea mai mare de bunăvoință, de amicitia, de simpatiele pe cari toți oamenii de stat ai Franciei, mai cu seamă președintele republicei și toți miniștrii de externe, începînd de la domnul de Freycinet și pînă la Gambetta, arătau, nu lui Kogălniceanu, ci trimisului României. O declar aceasta cu recunoștință adîncă, mai cu

* Plîngerile (din fr. *grief*).

seamnă că atunci foarte bolnav eram și cu toate acestea mi s-a făcut o primire foarte distinsă, cum s-a făcut la toți miniștrii României dinainte și se vor face și acelor cari vor fi în viitor. Și vă declar, domnilor, că atunci ministrul de externe al Franciei de la 6 august a zis aceste cuvinte în numele națiunii franceze întregi :

„Nous considérons la Roumanie comme une jeune soeur et nous avons pour elle tout les sentiments d'amitié que vous pouvez souhaiter”.

Chiar cînd Francia ne-a lovit, a privit pe România ca pe o soră și sînt incredințat că Francia niciodată nu va da bila sa în contra micii surori România; am convicțiunea plină și întreagă despre acest lucru și cînd vorbesc așa despre Francia am intima convicțiune că servesc țara mea. Francia, căzută și biruită, are încă o voce în areopagul european și știți că o voce este destul de multe ori ca să împedice multe rele pe cari alții le-ar putea cugeta; nu măgulesc pe Francia; ar fi o măgulire atunci cînd aș zice aceasta despre o putere care joacă un rol mai activ, de la care vine puterea și sprijinul, dar Francia astăzi este mărginită în politica ei; prin urmare, vorbesc din sentimentul inimei, iar nu din interes.

Domnii mei, onor. domn Cîmpineanu a făcut apel la suvenirile mele de cînd eram ministru de externe și a zis că eu atunci lucram altfel și vorbesc acum altfel. Eroare profundă și protestez contra ei ... (*Intreruperi.*)

Ei bine, dumneata, fost ministru de externe, de ce nu vii să publici partea aceea care nu mai poate avea consecințe asupra cestiunei actualmente? Cînd am ajuns în Francia am găsit numai niște lucrări foarte anodine făcute înainte de independența României de către repausatul întru fericire Nicolae Calimach Catargiu cu ducele Décazes¹². Francia nu s-a opus de a încheia o convențiune cu noi, dar a zis: Nu pot să o fac astăzi pentru că aștept să expire și celelalte tratate și atunci voi încheia un tratat cu toate țările, voi să am un tarif autonom, nu mai voi excepțiuni; atît am găsit.

După ce am mers la Paris după ordinul guvernului meu, am intrat în relațiuni. Acum, fiindcă onor. domn fost ministru de externe a cerut învoirea domnului prim-ministru ca să facă oarecari revelațiuni cari nu au nici o însemnătate, să mi se dea și mie voie și rog pe domnul prim-ministru să mă sustragă pentru un moment de la penalitățile legii sale speciale¹³, care mi se pare că trimite la ocnă pe acei cari ar face o indiscrețiune; indiscrețiunea pe care o fac eu nu este în sarcina nimănui, nu compromite guvernul, ci este mai mult în sarcina Franciei și Francia va binevoi a mă ierta de această mică indiscrețiune.

Domnilor, și în Francia se întîmplă unele lucruri ca la noi și acolo s-au găsit niște agenți subalterni, niște subsecretari de stat cari cîteodată induc în eroare pe ministrul cel mai puternic; și acolo s-a întîmplat ceea ce se întîmpla și la noi. Unul din acești subsecretari de stat, după ce am dobîndit o promisiune formală că Francia este gata să trateze cu noi, a venit și a zis că nu ar fi bine ca, pentru niște interese cu totul neînsemnătoare pentru Francia, să se lovească în interesele altor țări puternice și această lovire să se răsfîrîngă asupra unor interese mult mai mari și mai simțitoare pentru Francia.

Așa s-a întîmplat, domnilor. Eu unul nu împărtășesc o idee care s-a răspîndit de cîtva timp, dar care poate să fie pînă la un punct oarecare întemeiată; se crede că Francia de o bucată de vreme nu prea este pentru noi; se crede în Francia că noi am uitat-o și ați auzit pe domnul fost ministru de externe care ne zicea: În cestiuni de interese materiale, de

interese efective ale țării nu înțeleg politica de sentimentalism. Foarte drept și bine a zis onor. domn Cimpineanu ; și eu sînt de opiniunea Domniei sale, însă numai cu o singură condițiune : că acest principiu să se aplice în favoarea sau defavoarea tuturilor. Dar noi vedem că pentru unii sîntem mama bună, pe cînd pentru alții sîntem mama vitregă. Și de aceea zic că, dacă sîntem buni pentru o putere oarecare, trebuie să căutăm să fim buni și pentru Franția.

Eu vă pot spune că Franția se simțise foarte ofensată de această întorsătură încît, după retragerea mea din minister și pînă la venirea noului titular, s-a însărcinat cu conducerea afacerilor României la Paris primul secretar, onor. domn Alexandru Odobescu, și acel domn secretar a bătut trei săptămîni la ușa Ministrului de Externe al Franției fără să poată pătrunde, pînă cînd eu, care mă duceam cu scrisorile mele de rechemare, am sosit acolo și am fost silit ca eu, ca ministru, să orînduiesc pe domnul Odobescu ca să conducă afacerile pînă la sosirea noului ministru și astfel Gambetta d-abia l-a primit.

Domnul M. Ferichide : Cer cuvîntul !

Nu este dar exact că Franția a pus în aceste negocieri o rea-voință.

Domnul I. Cimpineanu : Nu am zis aceasta.

Nu dumneata ; dar s-a zis că cutare sau cutare ministru al Franției s-ar fi făcut apărătorul unui partid la noi . . . (*Zgomot.*)

Eu, domnilor, nu mă fac apărătorul nimănui și nu numai că nu mă voi face apărător, dar voi condamna pe oricare ministru, fie el reprezentant al Franției, fie al oricărei alte puteri în această țară, care s-ar face partizan și sprijinitor al cutărei sau cutărei coterii, sau al oricărui partid politic din țară, precum voi condamna orice amestec al vreunui ministru străin în luptele noastre politice, apăsînd pe un partid sau sprijinînd pe un alt partid ; și dacă în adevăr a fost un ministru al Franției care a făcut aceasta, cu atît mai rău și foarte bine a făcut guvernul țării dacă a făcut reprezentatiunile sale pe lîngă guvernul Franției și s-a plîns în contra intervenirei reprezentantului francez în afacerile noastre interioare.

Dar, domnilor, vă pot incredința că Franția nu a fost în contra încheierei unei convențiuni și sînt 20 de documente de față din cari se poate vedea ceea ce a cerut Franția.

Franția nu a cerut alt nimica decît să nu se aplice tariful nostru vamal începîndu-se de la dînsa și aceasta pentru motivul că de atîția ani Franția s-a bucurat de principiul acela admis în convențiunile noastre încheiate cu alții și care este al națiunii celei mai favorizate ; Franția a cerut ca acest principiu să se mențină încă cîteva luni pentru comerțul și industria ei.

Și de ce a cerut Franția aceasta ? Credeți că a cerut-o pentru sovgardarea* intereselor sale jignite ? Dar nu știți dumneavoastră că ministrul Franției a zis cum că actul pe care l-ați făcut l-ați făcut spre paguba țării Domniei voastre, iar nu spre paguba Franției ? Și ca să vedeți că așa este nu am decît să vă explic lucrul.

Socoțiți dumneavoastră că astăzi acea parte a industriei franceze pe care românii sînt deprinși să o cumpere din Franția, industria aceea care

* Salvagardarea.

se numește articole de lux, socotiți că acest articol este supus la plata taxei de 50 la sută? Nu; acel articol nici acum nu se plătește decât cu ceva mai mult decât se plătea cu doi sau cinci ani înainte. Este o casă mare în mijlocul Bucureștilor, casa numită *Le printemps*, care se angajează și acum ca și înaintea aplicării tarifului vamal să aducă orice vor voi clienții române — căci numai damele sînt cari consumă acel articol —, să le aducă cu același preț cu care se vinde la Paris, plus 20 la sută speze de transport și de vamă.

Mai înainte tot casa aceasta cerea un plus de 15 la sută plata de vamă și de transport, pe cînd astăzi cere un plus numai de 20 la sută, adică cu 5 la sută mai mult decât pînă acum.

Am aci ofertele imprimate ale acestei case de comerț, din cari puteți vedea că ceea ce vă spun este foarte exact; și dacă fostul Domniilor voastre ministru de interne * nu va voi să creadă, atunci îl rog să meargă împreună cu mine la reprezentantul acelei case și să comande orice articol va voi și va vedea că nu va avea să plătească peste prețul mărfii decât 20 la sută.

Și știți pentru ce s-au adăugat cei 5 la sută peste 15 la sută ce se lua mai înainte? Pentru că acea casă a trebuit să se organizeze altfel în urma punerii în aplicare a tarifului nostru vamal; a trebuit să înființeze un biou de expedițiune în Bruxelles, un altul la Geneva și unul la Liverpool și toate mărfurile din Paris comandate aci în București trebuie să se trimeată în Belgia sau în Elveția ca să se naturalizeze acolo și apoi de acolo să ni se trimeată acea marfă naturalizată belgiană sau elvețiană, ca provenită din Belgia sau din Elveția, iar obiectele mai grele se expediază prin Liverpool.

Dar vă întreb: Cine plătește acea diferență de 5 la sută?

Tot noi românii o plătim; pentru că, pe lingă 15 la sută ce plăteam înainte drept speze de transport și vamă, acum trebuie să mai plătim încă 5 la sută pentru întreținerea acelor bioururi de expedițiune. (*Aplauze.*)

Acum să vedem și partea cealaltă; să vedem dacă ne putem scuti și noi de cei 50 la sută cu cari sîntem loviți la importarea produselor noastre în Franța? Ce trimitem noi în schimb Franței? Îi trimitem grîu, produse, marfă grea. Ei bine, pentru ca grîul nostru să nu plătească 50 la sută, putem noi să încărcăm un vapor cu grîu să-l trimitem la Genova sau la un alt port al Italiei pentru ca să-l naturalizăm ca grîu din Italia? Putem să-l descărcăm acolo și apoi să-l încărcăm din nou și să cerem un certificat prin care să se constate că grîul acela este de proveniență din Italia sau din altă parte?

Aceste greutăți și aceste cheltuieli ne-ar costa mai scump decât chiar acea taxă de 50 la sută cu care sînt lovite grînele noastre și aceasta face, onorabile prim-ministru, că rapita noastră care se vindea cu 126 lei a scăzut la 80 îndată după aplicarea tarifului Domniilor voastre.

Ce facem astăzi noi? Țara Românească, Valahia, nu mai trimete deloc în Franța cerealele sale, n-are posibilitate să o facă decât prin Austria, și pe uscat, nu pe mare.

Partea de peste Milcov trimite în Franța produsele sale iată cum: partea de sus a țării le trimite prin Ungheni la Odesa și de aci se încarcă și pornește ca marfă rusească; 250 mii kile ce se scoboară pe Prut vin

* Citește: de externe!

pină la gura Prutului, zic bună dimineața Galaților, îi arată dosul și merg la Reni, se descarcă în drumul de fier și se duc la Odesa.

Iată rezultatul politicei Domniilor voastre.

Nu ați făcut nici un rău Franciei, ci ne-ați făcut nouă mult și mult rău. Criza financiară chiar raportorul o constată că provine din cauză că s-au retras capitalurile din țară.

Ați voit să mă puneți pe mine, Kogălniceanu, în contradicere, căci am votat legea aceea.

Așa e; am votat-o; v-am dat toate puterile ce ați cerut, dar știți cum am votat-o? Domnul Codrescu atunci s-a sculat și a zis: Cum să dăm noi așa de mari drepturi guvernului fără să ne arate să vedem și noi pentru ce se cere? Eu, care n-am cam luat lucrul în serios ca dumnealui, am zis domnului Codrescu: Ce? 50 vi se pare mult? Eu dau 100; dau cât [i]mi va cere.

Onor. domn Cîmpineanu este prea inteligent să nu priceapă. Și dovada este că Domnia sa s-a sculat și a strigat: Nu sint șarlatan! Așa este, nu sințeți șarlatan; dar atunci binevoii a-mi spune de ce ați căzut în platcă? (*Ilaritate.*) Apoi n-ai înțeles dumneata pentru ce v-am dat indoit?

Acum mă adresez d-a dreptul la domnul Cîmpineanu și-i zic: În ziua când vei reuși să realizezi ceea ce ai spus adineaori că ai să aplici deopotrivă tariful asupra tuturilor ...

Domnul I. Cîmpineanu: Nu sint șarlatan.

Acum când nu mai ești ministru, dar ești *leader*-ul majorității, pe dumneata te fac răspunzător, să te văd la 1 iulie cum ai să aplici tariful autonom? Și atunci eu mă voi da greșit și voi veni înaintea Camerei ca să te susțin și să te apăr.

Domnul I. Cîmpineanu: Mă compromiți.

Apoi nu sintem aci ca să ne vindem castraveți unii altora. (*Ilaritate.*) Ați zis că dumneavoastră ați făcut asta pentru țară și nu v-ați gândit că prin aceasta veți face treburile unor țări străine ...

Ei! Eu sint drept cu domnul Cîmpineanu și nu cred că fiul lui Cîmpineanu, uitîndu-se colo, la bustul lui Ion Cîmpineanu, poate să facă un act național. Dar trebuie să gîndesc că nu ești totdeauna în pozițiune să faci binele care-l voiești.

Dar, domnule Cîmpineanu, eu am dreptul să greșesc în aprecierile mele și chiar în acuzările mele, pentru că n-am nimic dinainte ca să judec, n-am dosarele Ministerului de Externe; am această carte și judec după actele cari le văd aci. Actele acestea sint oficiale și sint publicate de un om care este drept și care-și măsoară afirmațiile sale cu compasul, care vorbește clar ca matematica, care nu este capabil a uza de fraze oratorice. Freycinet e inginer¹⁴, e stimat în Franția de însuși inamicii lui.

Ei bine, domnilor, veniți și dumneavoastră și convingeți Camera; adu cartea dumatăle, arată ceea ce ai făcut, scoate 5, 6 documente, arată că ai somat pe Franția și că Franția a refuzat. Dar când nu arăți nimic în fața actelor publicate de guvernul Republicei Franceze, de ministrul unei țări mai mari decît a noastră, cu un Parlament altul decît al nostru, un ministru care trebuie să aibă mai multă frică de a ascunde adevărul, ei bine, l-a spus. Vino dumneata acum și dovedește că nu a spus ezact; și iarăși mă voi grăbi să fac umilele mele scuze Domniei voastre și mă voi

făli că țara noastră a avut un fost ministru de externe care a ținut sus drapelul independenței.

Apoi, domnii mei, cum limbajul acesta ferm, patriotic, ținut în fața Franciei nu l-ați ținut în fața altor puteri cari ne-au jicnit și sărăcit? Ce? Eu să vă aduc în conflict mare cu puterile vecine? Singuri dumneavoastră nu o credeți, domnule Cîmpineanu. Dar pînă la conflict nu sînt și alte mijloace? De ce nu imitați ceea ce au făcut alte state mai mari decît al nostru? Ați văzut că, în conflictul dintre Ispania și Germania pentru insulele Caroline¹⁵, împăratul Germaniei protestante a luat pe papa de arbitru; și ați văzut cum papa a osîndit pe Germania și Germania a primit. Și cum noi, țară mică¹⁶, n-am găsit în toată Europa un suveran, un om de stat, căruia să-i zicem: Iată conflictul ce avem cu Austria; iată, i-am dat tot și n-am cerut pentru noi decît ca să se continue ceea ce făceam și fără această convențiune.

Apoi întrebați: Ce era comerțul vitelor? Erau chiar specii de vite cari aveau nume alese pentru comerțul cu Austria; astfel în Moldova se cunoștea cuvîntul: boi de Olmütz, pentru că pînă la Olmütz se duceau boii, și fac apel la domnul Cozadini, care a ținut moșia Belcești, să spună dacă nu se găseau zecimi* de locuitori cari făceau călătoria pe jos pînă la Olmütz, Viena etc. Ei bine, ungurii au spus și bine au făcut: De ce să ne vină boii românești și să nu ne îmbunătățim noi rasa? Și astfel astăzi dînșii au boi tot așa de frumoși ca ai noștri, așa că, chiar dacă mine s-ar deschide granițele, cu greu vom mai putea face export de boi. Și apoi, domnilor — și domnul Cozadini vă poate afirma aceasta —, închiderea granițelor a lovit nu numai pe proprietari, ci pe țărani mai cu seamă, căci țăranul din Moldova de sus avea obiceiul d-a-și cumpăra cu 120 sau 150 lei o pereche de bouleți, se servea de dînșii trei, patru ani, apoi [i]i îngrășa, [i]i ducea în Austria de-i vindea 600—700 franci perechea.

La iarmarocul de la Fălticeni am văzut pe un proprietar cumpărînd o pereche de boi frumoși și zecimi* de țărani ținîndu-se după dînsul, rugîndu-se să-i dea lor. Din cei 600—700 franci cari-i lua, cu 400—500 [i]și acoperea cheltuielile și-i mai rămînea 100—200 cu cari cumpăra altă pereche de bouleți.

Ei, domnilor, astăzi luați listele de împlinire și veți vedea că acolo se fac mai anevoie unde altă dată era comerțul de vite. Același lucru și cu porcii. Țăranul cu femeia și copiii, din rămășițele mîncării lor, creștea 5—6 porci, pe unul îl păstra pentru Sfîntul Ignat, iar pe ceilalți-i vindea.

Întrebați-l acum ce are? Cum strînge banii să plătească dările, să îmbrace copiii, femeia, să facă casă, să simtă buna-stare la care progresul independenței lui l-a condus, i-a deșteptat gustul; nu e ca mai înainte, vrea să aibă și el ceva de lux.

Iată ce s-a lovit; nu credeți că e ură contra cutărei sau cutărei puteri nici într-un fel; cunosc toate foloasele unei legături strînse cu Austria și în această cestiune sînt foarte energic, căci ministrii austriaci curat ziși și tot ce e inteligent la Viena e cu noi; am pentru mine Camera de comerț de la Cernăuți, Brașov, Brünn, mai mult decît atîta: și eu, ca fost ministru de externe, mai am și astăzi miclele mele relațiuni și am vorbit și eu cu ministrii austriaci.

Domnul I. Cîmpineanu: Ei ne-au închis fruntariile.

* Citește: zeci!

Au fost siliți și au făcut ceea ce faceți dumneavoastră. Revendicați independența lor precum o revendicați dumneavoastră când nu o aveți. Așa e că ne înțelegem?

Faptul constant e că miniștrii austrieci, ori de câte ori a venit cestiunea pe tapet, au fost pentru noi. Și acum când avem pentru noi jumătate Austria, Viena întreagă, Camera de comerț, proprietarii cei mari, dumneavoastră totuși n-ați fost în stare să aduceți cestiunea la bun fine și veniți acuma să ne cîntați că nu voiți să provocați răzbel, represalie? Dar nu era nevoie să faceți represalie și sînt sigur că nu era să ajungeți acolo dacă vă făceați datoria; și, ca să-mi dați o dezmințire, nu vă acceptați cuvinte, vă cer acte. Arătați-ne că ați sprijinit această cestiune cu forță, cu energie, cu prevedere și atunci eu, la vîrsta mea, vă voi face scuzele mele și vă voi recunoaște dascălul meu și în diplomație, și în apărarea drepturilor țării. Pînă atunci, onor. domnule Cîmpineanu, mai nițică modestie, mai ales către mine, care am avut onoare să fac politică și cu părintele dumitale și am 48 de ani de lucru în favoarea mea, cari dovedesc că în afacerile țării mele nu pun nici ură, nici pasiune și că întind mîna dușmanului celui mai mare când e vorba de apărarea acestei țări, care, pe cît e a părinților Domniei voastre, pe atît e și a părinților mei¹⁷. (*Aplauze.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților”,
1885/1886, nr. 8, p. 91, col. 1— p. 94,
col. 3; nr. 9, p. 97, col. 1— p. 99, col. 3.

NOTE

¹ Conflictul sirbo-bulgar, în timpul căruia Bulgaria a anexat Rumelia Orientală. Serbia a solicitat României cooperarea militară contra Bulgariei, dar guvernul român a declarat că e de datoria marilor puteri, semnatare ale Tratatului de la Berlin, să soluționeze litigiul. Și-a oferit însă bunele oficii găzduind la București tratativele care au dus la încheierea păcii între beligeranți la 19 februarie / 3 martie 1886, prin care se revenea la *statu quo ante bellum*.

² Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 186 și urm.; p. 195 și urm.

³ Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea a II-a, p. 126, notele: p. 252 și urm.; p. 281 și urm.; p. 548 și urm.

⁴ Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea I, p. 50 și urm.

⁵ K. era dobrogean în sensul că avea acolo proprietăți achiziționate după 1878.

⁶ D. Leca.

⁷ Anton de Hohenzollern a murit la 1885.

⁸ Vezi mai mult la C. I. Băicoianu, *Istoria politicii noastre namale și comerciale de la Regulamentul organic și pînă în prezent. Relațiunile noastre comerciale cu Germania, Austrie-Ungaria, Anglia, Franța, Italia, Rusia de la 1871—1902*, București, 1904.

⁹ Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea II-a, p. 469 și urm.

¹⁰ Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea I, p. 31 și 50, notele.

¹¹ Raportor era E. Costinescu.

¹² Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea a II-a, Introducerea. Louis Décazes (1819—1886) a fost ministru de externe al Franței între 1873 și 1877.

¹³ Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 236 și urm.

¹⁴ Charles Freycinet (1828—1923), inginer și om politic.

¹⁵ Insulele Caroline au fost descoperite de portughezi în anul 1527. Spaniolii le-au cucerit în 1686. În cadrul politicii sale expansioniste Germania a declarat în 1885 că nu-i sînt suficiente facilitățile acordate de autoritățile spaniole acolo și le va ocupa. Bismarck a cerut pentru aceasta arbitrajul papei Leon al XIII-lea. Slăbită după războiul referit cu S.U.A., Spania a fost silită să vîndă insulele Caroline Germaniei în 1899 pentru 25 de milioane de pesetas.

¹⁶ Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea a II-a, p. 469 și urm.

¹⁷ La alegărilor lui K. răspunsese între alții An. Stoiljan, ministrul domeniilor, care precizase că Franței i se acordase un tarif convențional cu un spor de 15% pe un an și nouă luni după care, dacă nu se încheia convenția bilaterală de comerț, mărfurile franceze erau supuse tarifului autonom.

Refuzînd să încheie convenția cu România și impunînd taxe prohibitive cerealelor românești, Franța fusese păgubită, căci parte din tranzacțiile cu grîne românești efectuate în portul

Mersilia se anulaseră. Cerealele românești erau acum luate de Italia. Cit privește șicanele făcute de Austro-Ungaria la dețurarea vitelor din România. An. Stolojan amintise de demersurile făcute pentru exportul pe mare, prin Constanța. În acest sens ceruse prefectului din acel oraș să pregătească grajduri pentru 12 000 de vite cumpărate de o firmă italiană. La acestea K. a precizat: „Am grajduri la dispoziția Domniei voastre”.

În ședința din 30 noiembrie îi răspunsese I. C. Brătianu explicând că pledase cu fervoare cauza românească la Viena, dar fără succes și atunci se străduise să găsească exporturilor românești alte dețurări.

Cu privire la atitudinea României în conflictul sirbo-bulgar, I.C.B. îl invitase pe K. să vină la minister să-i arate ce făcuse. K. a cerut ca primul-ministru să spună în Adunare ce întreprinsese în acest sens. A urmat atunci acest dialog:

„I.C.B. : Aici nu și știi de ce? Pentru că crezi că vei putea să ne pui în conflict sau cu Rusia, sau cu Austria, sau cu Bulgaria, sau cu Serbia și nu este un act patriotic care l-ai face dumneata. (Aplauze.) Eu ți-am zis cind ai vorbit de Dunăre : Întreabă pe bulgari și pe sirbi dacă au să se plingă de mine. Am fost și sînt aprobat de toate guvernele Europei.

K : Faceți să vă probe și Parlamentul român.

I. C. B. : Domnul Kogălniceanu nu aproba nici pe Cuza, cind făcea acte unde Domnia să nu lua parte.

K : *Palea pragmata. (Ilaritate.)*

I. C. B. : Dacă și dumneata ești *paleos*, ce să-ți fac eu? (Ilaritate.)”

Proiectul de adresă s-a votat nominal cu 94 de voturi pentru și 24 împotriva (printre aceștia din urmă s-a aflat și K.)

*Discurs asupra situației economice a țării. Pe marginea proiectului de răspuns la mesajul tronului **

Domnii mei, cerusem cuvîntul ca să pot vorbi și eu în privința crizei financiare și în privința cestiunei economice¹; majoritatea însă a socotit că cuvîntul, și e dreptul ei, să declare discuțiunea închisă. Din fericire pentru mine, paragraful următor m-a pus în pozițiune ca să vorbesc și eu aci despre cestiunea economică, despre cestiunea financiară și despre criza monetară, fiindcă, după opiniunea mea și chiar a guvernului, aceste cestiuni au mare corelațiune cu îmbunătățirile ce se propun pentru portul Galați, Brăila, Constanța și totodată cu lucrările publice pe cari guvernul arată că în parte le-a suspendat și pe altele le-a grăbit. Voi căuta însă, domnilor, să nu abuzez îndelung de răbdarea Domniilor voastre.

Onor. domn Costinescu, făcînd *une charge* în contra partidului conservator, apărât foarte mult de onor. domn Carp, care la rîndul său a atacat pe partidul liberal și pe toate partidele liberale în genere, a citat și numele meu ca martor despre neajunsurile pe cari în Parlamentul conservator le întîmpina partidul liberal ori de cite ori vreun membru al său vorbea. Așa este; în Parlamentul conservator opozițiunea liberală era așa de puțin numeroasă cit este opozițiunea de astăzi și o declar că rău a făcut partidul conservator și acuma cum a făcut totdeauna urmînd, conform principiului său, greșit după mine, d-a se abține. Așadar, eu unul, domnilor, iată-mă că sînt fatalmente osîndit să reprezînt aci acea mică opozițiune liberală care în timpul conservatorilor în tot momentul a fost huiduită, întreruptă și insultată; și această mică opozițiune dezbinată de partidul liberal a fost în Parlamentul actual întreruptă și cuud întreruptă și n-aș avea decît să vă citez cuvintele mele, cînd imputam guvernului cum că n-a aplicat programa de la Mazar Pașa în virtutea căreia a venit la putere; am fost întrerupt teribil și nu numai întrerupt, dar încă s-a

* Ședința din 29 noiembrie 1885.

găsit că întrerupătorii nu întrerupeau destul și că în alte Parlamente, de exemplu la Paris, deputații au cuțitele lor de fildeș cu cari opresc pe oratorii din opozițiune d-a vorbi.

Domnul președinte : La noi nu sint cuțite.

Noroc, cum zice domnul președinte, că deputații noștri n-au asemenea cuțite. (*Ilaritate.*)

Sînt dator, domnilor, să recunosc că în anul acesta este un progres și cît pentru mine n-am decît să exprim adinca mea recunoștință majorității, care astăzi este mai binevoitoare decît a fost anul trecut. Însă, domnilor, pe lingă lauda datorită pe care o dau și o recunosc, permiteți-mi ca la tablou să aduc o mică umbră : dacă în anul acesta majoritatea ascultă cu mai multă bunăvoință pe unii oratori, este pentru că acești oratori sînt bătrîni, singele lor este mai puțin învăpăiat, au experiență, știu mai bine tonul care convine majorității și, prin urmare, sînt mai prudenți în interesul lor chiar și, chiar cînd se caută a se da guvernului sau majorității cîte un hap, se deprind mai întîi a-l polei nițel ; facem cum zice turcul, împungem cu săgeata învelită în bumbac. Iată de ce astăzi onor. majoritate ne ascultă cu mai multă bunăvoință.

Este bine, domnilor, să dispară dintre noi violența, este bine ca dintre noi să dispară personalitățile și să discutăm numai cestiuni cari despart pe o parte din Cameră de vederile majorității sau ale guvernului.

Eu cu durere am văzut că majoritatea nu se stăpînește destul. Cînd vine unul mai june decît noi, a cărui viață politică este mai scurtă decît a noastră, care a primit mai puține rane, care a lăsat pe calea politică spinoasă mai puține bucăți din cărnurile sale și care poate fi ceva mai violent, mai ales cînd este din minoritate, căci este știut că minoritatea este mai violentă decît majoritatea și așa e și natural să fie, căci aceasta, avînd numărul, trebuie întotdeauna să fie mai indulgentă ; ei bine, s-a întîmplat ieri un spectacol care m-a durut să-l văd. A venit domnul Carp, care nu este amic politic al opiniunilor pe cari le reprezintă eu și a zis că Domnia sa nu a venit să combată partidul liberal guvernamental, ci toate partidele liberale ; a venit și a făcut imputări nedrepte, în contra cărora trebuie să pledez și eu. Domnilor, partidul liberal a putut fi atacat cu vehemență, dar de multe ori s-a apărat cu vehemență și nu se poate zice că numai atacurile, numai injuriile, numai calomniile vehemente fac catehismul politic al liberalilor ; din contră, susțin că partidul liberal are altceva scris pe drapelul său decît calomniile și injuriile. Partidul liberal în toate țările este acela care împinge, care își însușește progresele științei, care însușește trebuințele poporului, reformele care-i trebuie și de aceea a făcut acte mari în această țară, acte pe cari conservatorii au trebuit să le primească. (*Aplauze.*)

Așadar și eu, ca un vechi cal de bătălie, cînd sună trîmbița rezbelului merg și eu la escadronul meu și revendic pentru partidul liberal altceva decît calomniile și injuriile. (*Aplauze.*)

Dar, odată făcut aceasta, fac întrebare oratorilor majorității dacă trebuie să atace ei cu atîta violență pe onor. domn Carp ?

Onor. domn Carp să-mi permită a face o mică indiscrețiune, deși poate Domnia sa mă va întrerupe ca să-mi zică că de ce am făcut această indiscrețiune, eu însă voi spune că, atunci cînd i-am zis : De ce ai întrebuițat cuvîntul de *jouisseurs*, Domnia sa mi-a răspuns : Nu este cuvîntul meu, l-am întrebuițat căci alții l-au întrebuițat și cînd l-am pronunțat nu am fost bine înțeles.

Ei bine, cine a venit să răspundă domnului Carp, care poate a fost violent, poate a desemnat situațiunea cu culori exagerate? Dar vă mărturisese că cu mare durere am văzut pe onor. domn Cîmpineanu, fost ministru de externe, venind aseară și atacînd.

Domnul I. Cîmpineanu : Nu pricepi însemnătatea cuvîntului de corupt.

Domnule Cîmpineanu, sînt tot atît de simțitor la cuvîntul acela ca și oricare altul în această țară; dar să-mi dați voie a spune și declar mai dinainte în modul cel mai franc și mai leal că aceasta nu va fi cîtuși de puțin o aluziune personală, nu o voi zice cîtuși de puțin în sens subiectiv, ci numai curat obiectiv, să-mi dați voie a spune că nu acele femei care țipă mai tare contra imputărilor ce li se fac sînt adeseori cele mai virtuozose; cele mai virtuozose sînt obișnuit și cele mai indulgente; aspre pentru dînsesele, indulgente pentru altele și încă o dată declar că aceasta o zic numai ca un răspuns cu totul obiectiv, iar nu cîtuși de puțin subiectiv. Dar îmi permit a întreba dacă acesta era modul ca noi să venim la un rezultat, ca noi să convingem pe onor. domn Carp cum că generalmente vorbind Domnia sa era nedrept; pentru că din nenorocire în toți codrii se gădesc și uscături era nemerit acest mod de a răspunde, ca să veniți cu acea violență care mai ales se cuvine foarte puțin unui vechi parlamentar care are un trecut politic, care mai alaltăieri s-a scoborît după banca ministerială. Cînd îmi făceați ieri imputarea că de ce mă uit la Domniile voastre, eu stam și vă priveam tocmai fiindcă nu vă mai cunoșteam în acea violență. Asemenea și astăzi iar am văzut ceva din partea Camerei care m-a durut.

A vorbit onor. domn Costinescu și cu ocaziunea discutării unui paragraf relativ la cestiunea economică a făcut și Domnia sa *une charge de cavalerie*, însoțită și de artilerie, în contra partidului conservator.

Domnilor, nu am misiunea de a apăra partidul conservator și greșelile pe cari i le imputam atunci cînd cu Domniile voastre împreună, și poate mai mult decît Domniile voastre, luptam în contra partidului conservator, acele greșeli pe cari le imputam partidului conservator, el le-a expiat și mi-e frică că și partidul liberal guvernamental poate în multe cestiuni a făcut greșeli și poate mine, cînd nu va mai fi la putere, se va căi de aceea ce a făcut.

Domnii mei, voi vorbi scurt despre situațiunea economică, despre criza financiară; și guvernul și majoritatea și raportul îndeosebi recunoaște că există o mare criză economică, pe care o atribuie în parte și cu drept cuvînt convențiunei austro-ungare, venită în acea epocă cînd noi liberalii, și aci cam are dreptate domnul Carp, tratam pe adversarii noștri de austro-maghiari.

Această convențiune a fost o nenorocire pentru țară, dar conservatorii aveau încă pentru dînsii două scuze: scuză cea dintîi era acea pretențiune a Turciei de a se socoti stăpînă pe dirigerea intereselor noastre comerciale; era un sentiment care indigna pe conservatori, cum v-a indignat și pe Domniile voastre cu drept cuvînt cînd vi s-a zis că Franția ar putea cere aplicațiunea tratatului otoman; aceasta însă este numai o ipoteză. Domniile voastre v-ați revoltat cu drept cuvînt; tot astfel și partidul conservator, în fața tăgădei care se făcea de către Poartă a zis: Chiar cu sacrificie trebuie să căpătăm dreptul nostru, să facem convențiunea cu Austria.

A doua scuză era aceasta :

Domnilor, mi-aduc aminte că pe cînd combăteam convențiunea împreună cu domnul Brătianu, care combătea și mai mult acele tarife și concesiuni iluzorii pentru Austro-Ungaria, cel care negociase și tratase după ordinul guvernului acea convențiune, răposatul George Costaforu, auzind cele ce spuneam noi și cum el era om exaltat de inimă, a trecut dincolo în cameră și a început a striga : „Vai, de aș fi știut eu că este așa, nu aș fi făcut această convențiune !” Sînt dar în drept a zice că era o scuză și neiscușită. Dar noi, care am combătut acea convențiune și am combătut-o după ce am studiat-o, ce am făcut? Noi am fost la putere — am fost și eu — și ne-am găsit în fața teribilei alternative, ca ori să supunem convențiunea la aprobarea regelui, ori s-o dăm de o parte. Dar votul Camerilor se dase și nu mai aveam dreptul să ne refuzăm de a o promulga, fără a expune țara la un conflict cu Austria.

După ce am sancționat acea convențiune, care era cea întii datorie a noastră? Era să punem toată inteligența, toată energia, tot patriotismul nostru spre a face ca efectele acelei convențiuni să fie cît mai puțin jicnitoare intereselor noastre.

Ei bine, domnilor, de patru ani, și ca ministru și ca neministru, necoutenit am fost în luptă cu pretențiunile cînd ale guvernului austriac, cînd ale guvernului ungar și totdeauna am fost în contra acestor nedrepte pretențiuni.

De exemplu, în convențiune se zicea că supușii români în Austria vor fi supuși la toate dările, la toate sarcinile la cari sînt supuși pămîntenii, afară de garda națională și serviciile polițienesti. Asemenea se zicea că supușii Austriei în România vor fi supuși la toate sarcinile și dările românilor afară de cuartiruire. Dar iată ce s-a întîmplat.

Ne-am văzut în luptă cu pretențiuni din partea guvernului austro-ungar de a nu se aplica supușilor austro-ungari acest principiu și ni s-a refuzat dreptul tot așa de luminos ca și soarele de a supune pe austro-ungari la plata dărilor directe; și onor. domn Brătianu și eu am combătut această teorie și am arătat că în convențiune este prevăzută să se plătească toate sarcinile. Dar guvernul austro-ungar a venit cu teoria că darea directă este capitația, este *jus capitis*, este haraci și că o dată cu capul nu va consimți ca supușii austriaci să plătească în România dreptul de a-și purta capul pe umeri. În cele din urmă contele Andrassy, om înainte de toate luminat, drept, a consimțit să ne recunoască acest drept, dar a zis să ștergem cuvîntul de capitație, să găsim alt termen și atunci s-a găsit denumirea de *căi de comunicațiune* și numai astfel am obținut ca și supușii austriaci să plătească ceva.

Aci am fost biruitori; dar mai tirziu nu e tot așa.

Domnilor, n-aveți decît să luați o colecțiune foarte interesantă publicată nu de străini, ci de Ministerul de Finanțe, lucrarea comisiei trimisă ca să lămurească punctele tarifale, comisiune compusă de onorabilii domni : Aurelian, Iorgu Liteanu, N. Steriade, și veți vedea lupta teribilă ce a fost în privința stabilirii punctelor tarifale; și cum au rămas 72 puncte asupra cărora nu s-au putut înțelege și guvernul român s-a văzut nevoit să facă concesiuni și Domniile voastre, cari vă ocupați ca toți românii de viitoarea convențiune comercială cu Austro-Ungaria, vă conjur să luați fiecare acea carte, cartea cea mai prețioasă, și s-o citiți și atunci veți înțelege unde ne aflăm. Dar acestea sînt lucruri mici; este

însă unul mare, teribil, care le covârșește pe toate : închiderea granițelor în privința comerțului nostru cu Austro-Ungaria.

Domnilor, poate că unii din Domniile voastre veți găsi că sînt lung, că mă repetez, dar sînt nevoit să fac astfel căci aci este vorba de o pagubă de la 25 pînă la 30 milioane în aur, care ni se pricinuieste pe tot anul. Aceasta este în mare parte cauza crizei și nenorocirii comerțului nostru.

Și aci invoc pe domnul Costinescu, care în raportul Domniei sale nu a zis nimic, dar care a studiat cestiunea și azi ne-a spus că criza este pentru că noi nu esportăm îndestul. Așa este, criza vine de acolo pentru că sîntem puși în pozițiune că o parte mare din avuția țării nu mai poate ieși din țară și, prin urmare, aceasta face un gol în țară de la 25 la 30 milioane în aur. Puțin e aceasta?

Domnul ministru al domeniilor, căruia-i fac complimentele mele pentru studiile Domniei sale, dar să-mi permită a-i spune că știința n-a pas-o la dispozițiunea realității lucrurilor, ci de multe ori la dispozițiunea iluziunilor, domnul ministru a zis : Ce tot spune domnul Kogălniceanu că, prin aplicarea tarifului autonom Franței și represaliile ridicate de Franța, noi am pătimit ! Eroare profundă. Domnul ministru a spus că Marsilia era un întrepriză și că acolo mergeau grînele noastre de se descăreau și pe urmă se încăreau pentru Italia. Auziți, domnilor ! Comercianții, exportatorii, căpitani de vapoare, cari drămuiesc pînă la centimă, încăreau grînele noastre pentru Marsilia, le descăreau aci *, le puneau în magazii, apoi le reîncăreau, plăteau din nou navlu și le duceau la Livorno ! Să-mi permită domnul ministru a-i spune că știința Domniei sale-i face defect. Grînele noastre cu destinațiune pentru Italia sînt grînele dure, griul numit arnăut, care astăzi mai nu se produce decît în Dobrogea ; pe acesta-l caută italienii, au trebuință de el pentru macaroane. A se pretinde dar că griul nostru se întoarce de la Marsilia în Italia, iertați-mi a vă spune că aceasta e cam greu de crezut.

Domnul ministru ne-a arătat un raport al consulului austriac de la Barcelona prin care se constată că facem comerț de spirtoase cu Spania ; Domnia sa a uitat însă să ne arate data. Dacă Domnia sa ar fi întrebat pe domnul Tănăsescu, care are meritul de a fi luat inițiativa votării unui proiect de lege, s-ar fi încredințat că acest comerț se face direct, în urma primelor de export cari s-au dat și, prin urmare, n-are nimic a face cu raportul consulului din Barcelona.

Domnilor, în urma nenorocirii care a izbit pe Franța, filoxera, comerțul nostru de vin cu Franța începuse a fi foarte înflorit. Întrebați pe marele producător al României, domnul Simulescu, cît exporta în Franța ? Întrebați pe casele franceze, cari întemeiaseră fabrici de coniac la Ulmeni și la Ghidigeni, cît coniac trimeteau în Franța, unde produselor noastre li se puneau etichetă și treceau drept coniac francez sau vin de Bordeaux ? Toți aceștia vă vor răspunde că astăzi nu pot să mai exporte ; pînățile lor sînt pline ; caută chiar pînățile prinprejur unde să-și pună marfa lor în speranța unui mai bun viitor.

Domnilor, dacă ar merge griul nostru în Italia, l-am trimite acolo, iar nu la Odesa. Mai înainte pe Prut se scobora la Galați de la 290 — 300 000 kile griu ; de ce azi se coboară numai pînă la Reni, de acolo se duce la Odesa, de unde merge în Franța ca marfă rusească ? Dar

* Citește : acolo !

pe lingă griu mai avem un alt comerț mare, de rapiță, și Domniile voastre știți foarte bine că rapița se cerea mai cu seamă la Marsilia; rapița n-o putem trimite nicăieri. Care să fie cauza că deodată rapița, care se vindea cu 120 franci kila, a scăzut la 80? Mă adresez la un mare producător, domnul Marghiloman, să ne spună aceasta.

Vedeți dar, domnilor, că criza economică n-are să înceteze cu teoriile domnului Costinescu. Și mai e un proverb care zice : Pînă la Christos piere Bedros. (*Ilaritate.*)

Iată ce zice domnul Costinescu în răspuns :

„Independent însă de concursul ce ne poate veni de la îmbunătățirea situațiunei generale, trebuie să facem noi înșine și cît mai grabnic cele mai mari silințe pentru ridicarea noastră economică”.

Va să zică singur Domnia sa recunoaște că trebuie să facem mai mult și să exportăm. Iată pentru ce pun eu toată năzuința ca să putem exporta mai mult și de aceea reclam ca numaidecît și cu orice preț și cu orice mijloace, negreșit, pașnice, fără rezbel, fără a veni honvezii să ne arunce în Dunăre, trebuie, zic, negreșit ca vitele noastre să poată trece granița, potrivit convențiunei, căci conform cu convenția Austria n-are voie să închidă granița decît momentan și în caz de epizootie; și e mai mult de doi ani de cînd la noi în țară nu mai există epizootie; a fost în Bucovina, în Galiția, dar nu în România. Aduc laudele mele veteranilor, precum și soldaților cari au apărat granița. Dacă granița nu se va deschide, ea o să aducă sărăcie și în palat și în colibă și mai ales în județele situate de-a lungul Prutului, unde locuitorii sînt supuși la niște măsuri foarte vexatorii, pe cari însă ei le primesc cu bucurie și se supun la ele în speranța deschiderii granițelor. Dacă însă acele granițe vor rămîne tot închise, acele vexațiuni n-au rațiunea de a fi, căci proprietarul de vite cheltuiește aproape 20 la sută cu îndeplinirea formelor. Așa, de exemplu, cînd se naște o vită el trebuie să meargă la primărie să o declare; cînd moare trebuie să cheme pe veterinar să constate cauza morței ei; cînd se pierde trebuie să facă publicațiuni; toate acestea constituie o cheltuială de a patra parte din prețul vitei. Ei bine, dacă el face atîtea sacrificii supunîndu-se legii pe care și eu am votat-o, să i se dea cel puțin o compensare prin deschiderea granițelor Austriei.

Onor. domn Djuvara v-a făcut o profesiune călduroasă pentru devotamentul său către partidul liberal și în special pentru guvernul care-l reprezintă; bine a făcut, respect convicțiunile, n-am nimic de zis. Domnia sa a mai spus că porturile Galați și Brăila nu reprezintă un interes local, ci un interes general. Dar pentru ce reprezintă ele un interes general? Pentru că sînt factori principali în cestiunile economice, pentru că dintr-unul se exportă și prin altul se importă, pentru că ele reprezintă marea mișcare comercială internațională și, prin urmare, era temerar de a pune mîna pe aceste două mari focare și a le ucide înainte de a crea alte focare. Domnilor, nu voiesc aci să spui cine sub conservatori a cerut desființarea porturilor france, cine a pus condițiunea *sine qua non* a relațiunilor noastre comerciale și concesiunilor viitoare de desființarea porturilor france Galați și Brăila, cine a voit să desființeze exportul porumbului și al grînelor noastre care se plătea, cum a zis domnul Costinescu, cu aur, și cine a voit să împedice intrarea în țară a mărfurilor franceze, engleze și italiene, cari toate

acestea nu se plăteau cu aur, ci cu porumbul, cu griul nostru și cu articolele noastre primitive. (*Interruperi.*) Ei bine, conservatorii cu toate acestea au zis că aceste porturi france se vor desființa după ce se vor înființa cheiurile, halele și docurile. Apoi făcutu-s-a de zece ani aceste docuri, hale și cheiuri? Nu s-au făcut.

Onor. domn Djuvara să-mi permită a-i spune că face eroare când alunecă pentru un moment la o școală care și-a făcut timpul și este condamnată și de știință și de practica de toate zilele, când crede că există o diferență între Brăila și Galați, și că Brăila poate înflori căzind Galații; că este o mare deosebire între anul trecut și acum, pentru că anul trecut nu era încă chei și că acum este sau are să fie. Oare trebuie să sacrificăm noi porturile noastre france, să oprim această mișcare mare comercială, să închidem această bursă de Galați, care în toate zilele aruncă pe piața românească milioane de aur, în vederea unei speranțe, în vederea unui studiu? Dar câte studii s-au făcut pînă acum și ce fel de studii? Poate că la Brăila actualmente să fie mai bine; dar onor. domn Djuvara va recunoaște împreună cu mine, căci Domnia sa este reprezentant al intereselor Brăilei ca și mine...

Domnul A. Giuvara: Sint reprezentantul țării.

Așa este, dar sinteți și al intereselor Brăilei, ca și mine. Ei bine, dumneavoastră veți recunoaște că și acolo este o piață care formează un aspect rușinos pentru Brăila, altfel foarte frumoasă, foarte bina pavată, dar debarcaderul este ceva oribil. Cu aceasta ați crezut dumneavoastră să faceți o deosebire între Galați și Brăila? Dar nu este deosebire. La Galați pînă acuma drumurile de fier nu sînt încă legate cu Dunărea. În Galați anul acesta s-a proiectat să se facă în mlaștinele Badalanului, pentru care protestează Galațiul întreg. Aud că senatorii din Galați ar fi anunțat o interpelare; chiar o deputațiune din Galați se pregătește să vină să reclame. Ei bine, acestea ne îndrituiesc oare pe noi să desființăm porturile france în vederea menținerii proiectului primitiv dat în așteptare și amenințați mai ales prin aceste cuvinte ce le găsim în mesajul tronului:

„În fața unei stări de lucruri care prezintă oarecari dificultăți, guvernul meu a crezut de cuviință a amîna o parte a lucrărilor publice pentru cari ați votat sumele necesare. Cu toate acestea, în decursul anului viitor, aproape 600 kilometri de căi ferate vor fi puse în circulațiune. Cea mai importantă dintre aceste linii noi, care duce spre Dunăre la Fetești, va regula într-un mod mai lesnicios comunicarea cu Dobrogea. Terminarea studiilor pentru porturile Brăilei și Galaților va permite ca aceste lucrări să fie executate cît mai curînd, dînd o nouă viață acestor orașe însemnate”.

Onor. domn Djuvara, în particular, nu se cutremură în fața acestei fraze? Prin mesajul tronului puterea executivă declară că suspendă lucrări mari de utilitate publică, cari fac parte din legea legilor, din bugetul țării. Dar dacă puterea executivă are dreptul de a suspenda, de a amîna o lucrare publică, ce mai rămîne din buget? Partea folositoare producțiunii noastre guvernul o suspendă și se conformă cu bugetul numai în plăți de lefuri, de diurne, de misiuni etc. etc.?

Domnul președinte al consiliului: Cer cuvîntul!

În ce țară s-a mai văzut aceasta? Și cu Constituțiunea în mină vă întreb, domnilor miniștri, cu ce drept ați suspendat asemenea lucrări? Domniile lor zic că a fost criză și a trebuit să facă aceste reduceri.

Domnilor, în țările cari n-au Parlamente, Consiliul de Miniștri se întrunește cu suveranul și suveranul șterge cutare și cutare articol din buget; însă în o țară ca a noastră, n-are dreptul puterea executivă nici să ștergă, nici să adauge; la adaoase are un credit extraordinar pînă la care sumă poate merge, dar să amine sau să ștergă vreun articol din buget n-are dreptul.

În adevăr, domnilor, de la o bucată de vreme ne-am deprins să aminăm aplicarea legilor.

Am votat, și pe atunci eram și eu în minister, o lege pentru instalarea a patru orfelinatate pentru fiii soldaților țărani morți pe cîmpul de bătăie. Unde sînt orfelinatatele, cîți copii sînt pe socoteala statului din ai vitejilor soldați cari au stropit și rodit cu sîngele lor cîmpiele Bulgariei? Nu dar numai o lege a rămas aminată. Și acum se mai amină una pe calea bugetară? Dar cînd s-a votat această lege, bugetul, a fost luptă mare; fiecare din noi am luptat să dăm țării ceva, unii pentru județ, alții pentru orașe; și cu drept cuvînt, căci regulamentul zice: fiecare deputat este reprezentantul națiunii, dar și al județului care l-a ales. Și cînd ne-am întors pe la comitenții le-am zis: Iată ce am dobîndit: unul un drum de fier, altul un liecu, altul un pod, altul a așezămînt, o fabrică etc. Dar cele dobîndite a fost numai pe hîrtie. Domnul ministru este oare în drept de a amîna, de a da unui județ, unui oraș, și de a refuza altui oraș, altui județ, ceea ce i s-a votat? Dar atunci unde mai este regimul parlamentar, cel puțin în privința aceasta? Ce mai putem spera noi că vom dobîndi pentru această țară?

Domnilor, anul trecut era o cerere obștescă, era autorități oficiale, prefecti cari venea și zicea: Domnilor, pentru Dumnezeu, legați Dobrogea, această țară, cu țara mamă; băgați de seamă că ea nu este legată acum decît prin un serviciu de vapoare străine, care, cînd convine direcțiunii acelor vapoare, suspendă navigațiunea pe Dunăre și Dobrogea rămîne cîte 2—3 luni fără comunicațiune și atunci corespondența se face prin telegraf; poșta, o afirm, de multe ori d-abia trecea la cîte 10—11 zile o nenorocită geantă acolo. Dobrogea, prin Constanța, primea în patru zile orice comunicațiune din toată Europa, corespondența și jurnalele din Londra; din România însă nu le primea decît la 10—11 zile. Eu am rugat atunci pe domnul prim-ministru să binevoiască a ordona ca să însărcineze două vapoare din flotila noastră, pe care o plătim destul de bine, care să facă acest serviciu măcar în lunele din urmă, cînd nu lucrează vapoarele străine. Promisiune am avut, dar vapoarele austriece au mai navigat; în urmă s-au suspendat, Dunărea a mai fost deschisă încă o lună și s-a închis prin gheață; apoi s-a deschis iar în primăvară, dar vapoarele flotei noastre n-a adus un om măcar în Dobrogea. În primăvara trecută m-am rugat mult de domnul prim-ministru să binevoiască a face niște peduri plutitoare de bac la 2—3 puncte: la Brăila față cu Măcin, la Ostrov față cu Călărășii și la Tulcea față cu Ismail și Demnia sa a făgăduit din toată inima că o face și eu bazat pe această promisiune i-am exprimat mulțumirile și recunoștința mea.

Ei bine, pînă astăzi nici nu există un pod măcar care să fie în stare să ia două care; sînt niște cîrmaci turcești și la Brăila municipalitatea a înființat un mic pod, care nu poate lua decît patru vite și un car ușor cu lemne și pentru aceasta se plătește cîte 5 și 10 lei de fiecare drum. Ei bine, ce devin promisiunile? Devin o îndatorire? Ce am să cred din cîte mi se pronunță?

Se zice că se lucrează linia spre Dunăre la Fetești ; că are să ajungă la Fetești la anul viitor. Apoi Feteștii nu vor putea plăti nici acea jumătate la sută și nici o altă cheltuială ; vine acolo, se aruncă în Dunăre ; dar cum va trece balta, cum va ajunge la Cernavodă ? Socotiți dumneavoastră că s-a ocupat cineva de această cestiune ? Iată dar un drum de fier care are să ne coste multe parale, fără să ne aducă un serviciu real, precum sînt și acele sute de mii de raliuri * cari stau grămădite și plătite încă de mult, pentru care numai socoteala dobînzii dacă ați face-o ați vedea că este ceva însemnat. Dar la noi totdeauna așa s-a făcut : s-a pus carul înaintea cailor. Aș putea încă să vă aduc de exemplu ceea ce se observă cînd merge cineva la Virciorova : vede niște eșafodajuri pe cîmp și se întrebă ce clădiri sînt acelea ? Or fi biserici, or fi școale, orfelinat ? Și cînd colo ele sînt niște poduri construite în prevederea facerii unei șosele...

Domnul președinte al consiliului : Acelea sînt făcute din timpul conservatorilor și au rămas acolo pentru că șoseaua s-a schimbat.

Eu nu discut cine le-a făcut, dar citez fapte reale. Ziceți Domniile voastre că șoseaua s-a schimbat ? Cine suferă paguba cheltuielilor făcute de sute de mii de franci ?

Revii la cestiunea drumului de fier de la Fetești ; domnilor, de la Fetești la Cernavodă are să se înființeze vapoare ; aceste vapoare au să se suie mai întii în susul Borcei și apoi să se întoarcă pentru ca să meargă la Cernavodă, așa încît are să facă patru ore, tot atît cît este și distanța de a se duce cineva direct cu vaporul. Iată, prin urmare, o lucrare care nu este completă și care nu ne va aduce nici un profit.

Iată pentru ce găsesc eu cum că în privința îmbunătățirilor materiale nu încap majoritate și minoritate, nu încap guvernamentali și opozițiune, pentru că în definitiv toți plătim, toți suferim.

Așadar, pe mine nu mă încălzesc deloc promisiunile făcute în proiectul de răspuns la discursul tronului, unde se zice : „Am dori asemenea ca lângă porturile Brăilei și Galaților, cari în curînd vor fi îmbunătățite, și unicul nostru port de mare, Constanța, să fie ridicat la însemnătatea cerută de afacerile noastre comerciale. Trebuie, în fine, ca țara întreagă să se poată bucura de foloasele și de progresul pe care numai plutirea maritimă i le poate asigura”.

De 10 ani tot asemenea promisiuni se fac și nu știu cînd va veni timpul să văd și realitatea. Cred dar că ar fi bine a se invita guvernul să fie așa de bun și să depuie amorul propriu de o parte ; un guvern care a făcut acte mari nu trebuie să se scandalizeze de a arăta că a greșit și să dea orașului Galați și Brăilei condițiunea de franco-porturi și un an de zile după ce se vor face docurile atunci se va putea desființa. Altminterea veți vedea spectacole repetite în Moldova ; și acum am dreptul a vorbi ca moldovean.

Domnilor, mult timp m-ați oprit și m-ați făcut să tac, așa încît moldovenii-mi impută că nu mă mai ocup de Moldova. Eu am fost unul din cei dintii cari am adus pe Moldova aici ; eu i-am zis să lase de o parte și eghemonie și interese materiale și dezvoltare comercială, eu i-am zis să suferă tot, și moldovenii m-au ascultat și au venit aici.

Prin urmare, am dreptul după ațiți ani de tăcere, după ce Moldova a sacrificat orașul Iași, am dreptul să vă întreb acum : voiți dumneavoastră să sacrificați și Galații pe altarul patriei ? Și deja el este sacrificat și nu

* Şine (din engl. rail).

voiesc să întrebunțez auguste nume, dar orice persoană merge acolo vede căderea grabnică a aceluia oraș, care odată se califica Marsilia română, și cînd zic așa, eu reprezentant al Brăilei, cred că apar și interesele ei, fiindcă Galații și Brăila sînt două orașe surori; și, cînd guvernul se va ocupa de ele cu sollicitudinea cuvenită, le veți vedea formînd un singur oraș. Prin urmare, nu pot decît cu toată inima să sprijin amendamentul domnului Djuvara în privința învățămîntului; căci dacă este un loc unde cultura trebuie să fie mai mult răsîndită este tocmai acolo unde populațiunea în cea mai mare parte care nu este românească, nu trebuie ca școalele noastre să fie inferioare acelor instituite pe cari activitatea elenă le-a creat și în Galați și în Brăila.

Domnilor, viu acum la ultima cestiune; iată ce găsesc aici:

„De aceea am dori ca comunicarea lesnică cu Dobrogea, de atîta timp așteptată și pentru care Adunarea Deputaților a acordat tot ce i s-a cerut, să nu mai întîrzieze a fi săvîrșită”.

Sînt recunoscător domnului raportor că a pus aceste cuvinte în adresa sa și doarece vocea Domniei sale și a majorității să fie mai fericită decît a noastră. Și mai la vale: „Am dori asemenea ca pe lîngă porturile Brăilei și Galațiilor, cari în curînd vor fi îmbunătățite, și unicul nostru port de mare, Constanța, să fie ridicat la însemnătatea cerută de afacerile noastre comerciale. Trebuie, în fine, ca țara întreașă să se poată bucura de foloasele și de progresul pe care numai plutirea maritimă le poate asigura”².

Nu aș cîteza să zic un singur cuvînt în contra acestui paragraf, care e plin de adevăruri. Dar, domnilor, portul Galați și Brăila, ca porturi fluviale, dacă vor fi îmbunătățite vă vor sustrage de la multe crize financiare și economice; iar îmbunătățirea portului Constanța vă va da pe lîngă posesiunea de drept și posesiunea de fapt a Dobrogei; și aici dați-mi voie să zic încă cîteva cuvinte asupra Dobrogei.

Domnilor, noi nu am cerut Dobrogea; dar odată dată nouă sîntem datori s-o păstrăm și totodată să-i recunoaștem și marea sa importanță națională și economică. Nu este țară care nu ne-ar rivni nouă posesiunea gurilor Dunărei, posesiunea gurilor fluviului celui mai mare, pentru care se luptă toate puterile. Ei bine, acele guri trebuie să devină o grădină a Țării Românești; și, în starea actuală a Dobrogei, Dobrogea este gurile Dunărei. În ziua cînd am perde Dobrogea sînt în drept de a zice că vom cădea mai rău de cum am fost mai înainte...

Domnul general D. Lecca: Dar n-o lăsăm noi.

Sînt încredințat că Domniile voastre n-o lăsați; sînt încredințat că armata română, în ziua cînd va fi chemată să o apere, [i]și va face datoria. Dar, domnule general, este alt cîmp mai puternic de a nu părăsi și de a nu perde Dobrogea și acela este de a face din Dobrogea grădina României...

Domnul general D. Lecca: Așa se și face mereu.

Să nu fim optimiști. Nu este exact, domnule general, foarte puțin se face...

Domnul general D. Lecca: Mă unesc cu dumneata cînd vei mai propune ceva.

Sînt recunoscător de sprijinul Domniei voastre și pentru mine sprijinul domniei voastre este mare, căci sînteți președintele Camerei și reprezentanți națiunea.

Domnilor, am recunoscut că la început s-a făcut ceva pentru Dobrogea, s-a făcut cazarme frumoase și trebuia să se facă, pentru că viața soldatului în Dobrogea este mizerabilă și foarte bine a făcut guvernul de a construit aceste cazarme. Recunosc că mulțumită rivnei în parte s-au făcut ziduri de școli; recunosc că astăzi ministrul învățămîntului public se ocupă, cît se poate, pentru răspîndirea instrucțiunii; dar este aceasta destul? Domnilor, mai înainte de a da copilului pînea viitorului trebuie să dăm populațiunii pînea de toate zilele, să-i dăm administrație, să-i dăm justiție și mijloace de comunicare.

Domnilor, în Dobrogea există o populațiune bună, valoroasă și care ne iubește pe noi și căreia-i place să fie cu noi, este populațiunea turcească mai cu seamă, o populațiune din cele mai morale și care nu dorește mai mult decît să rămîie cu noi. Ei bine, de ce emigrează ea? Pentru că a început a se face greșeli și pentru că pînă în ziua de astăzi greșele se repet pentru că administrațiunea nu face alegeri bune în numirea persoanelor; pentru că a început a se trata Dobrogea cum s-a tratat Basarabia. Toți inginerii de pavelé, toți acei cari șed pe la ușile miniștrilor și cer funcțiuni, aceia merg în Dobrogea ca funcționari; sînt însă și onorabile excepțiuni. Însăși legea Dobrogei recunoaște că trebuie neapărat ca acolo notariatul să se îndrepte și să se facă o lege specială. Mi-este greu să spun ce sînt acolo notarii în cea mai mare parte și ce influență dezastruoasă exercitează asupra populațiunii din Dobrogea.

Domnii mei, această prefacere se poate face numai cu o bunăvoință inteligentă; dar este altceva mai greu și care poate să o facă ministerul dacă va voi, este legea proprietății. Legea proprietății care s-a făcut este nedreaptă și mai nedreaptă este cum se aplică. Legea Dobrogei³ zice că, atunci cînd se vor lua din mîna proprietarilor tapuurile*, să li se dea titluri noi. Ei bine, li s-au luat tapuurile de 4 ani și pînă astăzi nu li s-au dat titlurile cele noi care constată proprietatea lor, nu li s-a dat nimic. Lasă că este ceva rău de a li se lua titlurile cele vechi și a li se da titluri noi, pentru că în Basarabia și mai cu seamă în Bucovina, care de o sută de ani se stăpînește de către austriaci, și cu toate acestea moșnenii de acolo încă-și păstrează titlurile de proprietate vechi și arată hrisoavele vechilor noștri domni. Ei vin de pe la Ceremuș cu hrisoave vechi domnești, cu care se mîndresc că sînt români vechi. De la turci însă s-au luat toate tapuurile de patru ani și pînă astăzi nu li s-au dat încă titlurile cele noi. Apoi drept este aceasta?

Domnilor, legea mai zice ca să se plătească bani dijma. Ce este dijma? Este valoarea principală sau accesorie? Se iau din zece una. Dacă se credea că este mică această dijma, putea să se îndoiască, dar ce a făcut guvernul? Guvernul a lovit de o dare pentru rîscumpărarea dijmei toată întinderea pămîntului, cînd în Dobrogea nu se poate lucra pămîntul decît doi ani și apoi trebuie schimbat...

Domnul doctor Romniceanu : Sînt 6 ore.

Dacă voiți să amînăm discuțiunea pe mine, sînt la dispozițiunea Domniilor voastre, dar mă miră să văd pe domnul doctor Romniceanu că este nerăbdător cînd Domnia sa ca medic trebuie să fie răbdător.

Domnul doctor Romniceanu : Regulamentul cere ca la 6 ore să se prelungească ședința cu învoirea Adunării.

* Actele de proprietate.

Domnul vicepreședinte : Așa este, dar tot în regulament este un articol care zice că oratorul nu se intrerupe. (Aplauze.)

În vremea lui Barbu Catargiu, ministru reacționar, cînd se trata cestiunea rurală, am uzat de o stratagemă care mi-o permitea regulamentul și am vorbit patru ore și tot mă uitam colo la ceasornic și am mers pînă cînd în fine regulamentul m-a intrerupt și cu toate acestea am fost ascultat de Barbu Catargiu, deși era foarte nervos ; de ce dumneata care ești medic nu mă ascuți ? Nu ești medicul meu ! (Ilaritate.)

Onor. domnul ministru al domeniilor a fost anul acesta în Dobrogea și a studiat lucrurile fiindcă știu că Domnia sa a studiat de aceea vin să vorbesc și să cer să primească ideea și să dea rodul studiului său.

Domnilor, legea organică a Dobrogei este făcută sub ministerul domnului Ion Brătianu și s-a zis atunci că nu se găsește de cuviință să se dea drepturi parlamentare Dobrogei, dar s-a socotit de cuviință să i se dea dreptul ca consiliile județene, o dată pe an, să-și exprime dorințele lor și să trimită deputațiuni cari să vină a cere regelui îndeplinirea dorințelor lor. S-a făcut acest lucru trei ani de-a rîndul ; dar îndeplinitu-s-a dorințele lor ? Deputațiunile au venit aci în București și s-au întors cum au plecat ; nu li s-a împlinit nici o dorință și de aceea azi nu se mai trimite deputațiuni. Turcul, știți Domniile voastre, este deprins cu o justiție sau cu o nejustiție, dar aceea să fie scurtă, repede, promptă ; el nu înțelege apeluri și trimiteri la alte instanțe, la instanța a doua de la cea dintîi. Turcul cînd este chemat la întîia instanță, fără voia lui, scoate punga și plătește și apel nu mai face, ci zice : Bre, sultanul nostru taie capul, dar ce zice este zis ; dar, ca să mă duc pe la ușile miniștrilor voștri să aștept, halal de această instituțiune ! Și el nu mai vine.

Așadar, cine trebuie să vorbească în numele acelor populațiuni ? Onor. domn Costinescu, eu și alții cari avem interese acolo și precum se recunoaște prin lege că gălățenii au dreptul să vorbească în interesul Galațiului, precum ialomițenii au dreptul de a vorbi în interesul Călărașului etc., recunoașteți-ne și nouă dreptul de a vorbi pentru Dobrogea.

Domnilor, s-a hotărît ca pentru un hectar de pămînt care se poate cumpăra cu 20—25 lei să se plătescă 15 ani cîte 3 franci, iar 10 ani cîte 4 franci, ceea ce face în total 85 franci. Și știți cu cît îl vinde statul ? Cu 80 franci. Scăzînd 55 din 80, cît mai rămîne ? Rămîne 25. Așadar, dijma reprezintă 55 și fondul 25. Apoi este drept aceasta ? Aveam o vie cu dijma ; apoi, dacă aș fi cerut nenorocitului aceluia să plătească otașnița * două din trei din valoarea fondului, ar mai fi lucrat el via ? Iată cauza pentru care proprietatea rurală a Dobrogei, care mai nainte reprezenta 600 000 hectare de pămînt lucrător, azi nu are decît 140 000.

Ce ați zice domniile voastre, domni proprietari de moșii, dacă vi s-ar spune că pentru ca să scăpați de bir către stat trebuie să dați o parte din proprietățile dumneavoastră ? Așa a venit legea și a zis dobrogenilor : Ca să scăpați de dijma dați o treime statului. Bulgarii și românii, mai deprinși a plăti în bani, au urmat cu plata în monedă, n-au beneficiat de acest avantaj al legeri ; turcii însă au dat o treime din proprietățile lor și astfel, domnilor, este știut că, afară de plășile Mangalia, Medjidia și o parte din Constanța, în Dobrogea este cu desăvîrșire îmbucă[tă]țită proprietatea ; sînt excepțiuni rare proprietățile mari ; sînt rare excepțiuni ca un turc să aibă vreo 10—15 hectare ; cei mai mulți n-au decît cîte trei hectare.

* Dijma.

Statul care a luat pământul acestora ce credeți că a făcut cu el? Datu-l-a în arendă cuiva ca să producă vreun venit? Nicidecum, l-a lăsat paragină, nici măcar nu l-a dat ciobanilor pentru pășunarea oilor.

Încă ceva, domnilor; cu toate că legea declară că casele sînt proprietăți absolute și sfinte ale acelor care șed în ele, guvernul s-a socotit în drept să dea iama și unde a găsit un turc dus a zis să i se ia casa și astfel nu este sat în Dobrogea unde să nu fie cite 15 și 20 case goale, pustii, cari nefiind de nimeni păzite azi li se fură ușile, mîine ferestrele, pînă ce în urmă cad în ruină. Turcul, domnilor, are un obicei curios; el, cînd hotărăște să plece, pleacă negreșit; însă mai înainte de a pleca el merge și plătește tot ce este dator pînă la o para și pe urmă aprinde focul în soba casei, lasă ușile deschise, apoi se suie în haraba și pleacă.

Iată, domnilor, starea materială a Dobrogei; nu vorbesc de starea ei morală. Cum voiți dar Domniile voastre ca turcii să se mulțumească cu o asemenea stare, în care nici stăpînirea asupra casei nu le este asigurată, unde nimeni nu se interesează de dînșii? Cum voiți dar ca ei să nu fugă?

În fața acestei situațiuni a Dobrogei, cred că sîntem în drept, și rog pe domnul general Lecca ca să-și țină făgăduința ce ne-a dat, ca cu toții să stăruim la guvern a se numi o comisiune care să se ocupe de starea materială a Dobrogei și să îndrepteze toate relele ce sînt astăzi.

Dar mai este, domnilor, și altceva.

Din Constantinopole vin prin satele din Dobrogea softale cari în aparență se fac că cer de pomană, iar în realitate fac propagandă de emigrațiune și fel de fel de intrigi între populațiunea musulmană; ei bine, cu toate reclamațiile, cu toate strigătele făcute în contra acelor softale, guvernul n-a voit să-i expulzeze, ci i-a lăsat liberi în mișcările lor; și, cînd acești turci se retrag din Dobrogea, populațiunea musulmană îi urmează. Știu că legea Dobrogei zice ca să înființeze un seminarium musulman. (*Înteruperi.*)

Mulți chiar, domnilor, nu sînt în contra noastră, ci cu noi, țin foarte mult a fi cu noi.

Cînd avem dar o țară așa de bună, așa de bogată și cu un așa de mare viitor, trebuie să stăruim cu toți ca să se facă ceva pentru ea și cînd vom face din Dobrogea o Românie atunci putem zice că ne-am făcut datoria. Cît pentru mine, domnilor, folosindu-mă de discuțiunea acestui răspuns la discursul tronului, mi-am îndeplinit datoria mea arătîndu-vă ceea ce cred eu că este bine a se face pentru populațiunile din Dobrogea. Dacă guvernul nu va face acum nimic, asta treaba lui este; dar va veni momentul cînd va trebui să facă. (*Aplauze.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților”,
1885/1886, nr. 10, p. 127, col. 1—p. 132,
col. 3.

NOTE

¹ Vezi și discursul precedent.

² Cititorul a observat, desigur, că K. comentează de două ori același § din răspunsul la mesaj.

³ Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea I, p. 267 și urm.

*Asupra felului cum se poartă discuțiile în corpurile legiuitoare **

De la începutul regimului parlamentar am fost pururea în Cameră și negreșit că în 32 de ani am putut cîștiga cunoștința de ce este permis și de ce nu este permis și nu socotesc că adeseori am venit eu să produc scandal¹; poate pentru întîia oară am văzut o tulburare ca aceea pe care ați văzut-o adineaori, tulburare nu produsă de mine, ci de alții. La vîrsta mea știu ce este o discuțiune închisă și ce este o discuțiune deschisă și declar că discuțiunea era închisă și nici prin minte nu mi-a venit să vin eu să ridic o cestiune deja închisă prin trecerea la ordinea zilei. Mi-este permis să mă servesc de un argument luat nu din o apreciere, ci chiar dintr-o lege și mă mir foarte și mă plîng majorității mai cu deosebire pentru chipul cum am fost întrerupt de domnul vicepreședinte, cînd eu mai că eram să sprijin teoria Domniei sale. Iată teoria, domnilor: că nu trebuie ca un deputat, ca un corp legiuitor să critice faptele unui alt corp. Aceasta era teoria biroului și aceasta este și teoria mea; și deși domnul vicepreședinte a fost foarte aspru în privința expresiunii *deplorabil*, dar declar că și-a făcut datoria cu intențiune bună: de a opri în această Cameră să vie un deputat să facă proces celui alt corp. Socotesc că sint parlamentar, socotesc că sint foarte regulamentar și socotesc că această teorie trebuie să primească o sancțiune din partea majorității și din partea minorității.

Iată acum ce voi să spun.

Domnul I. Cîmpineanu: Domnule președinte, dacă este cestiune personală, vă rog să-mi rezervați cuvîntul.

Domnul președinte: Pînă acum nu văd. (*Ilaritate.*)

Iată, domnilor, ce voiam să zic: că această scrupulozitate, că această delicateță pe care a păzit-o domnul vicepreședinte Cîmpineanu și care se păzește întotdeauna în această Cameră, mai cu deosebire de președenție și pe urmă de majoritate și de minoritate, cu durere am văzut că în corpul cel[1]alt nu se păzește în privința Camerei și unora din Cameră.

Acum ne întrebăm noi ce este de făcut, cînd noi ne-am urca la tribună și am lipsi de respectul ce datorăm către cel[1]alt corp? După mine rolul este al guvernului, datoria lui este, noi nu putem să ne punem în corespondență cu Senatul, nu putem să cerem ca președintele nostru să aperse demnitatea Camerei față cu Senatul, precum nici Senatul cînd ar fi atacat de Cameră nu poate a însărcina pe președintele său ca să ceară de la Cameră satisfacere; între Cameră și Senat toate relațiunile se fac de guvern; prin urmare, guvernul este dator, cînd vede că lipsește buna-cuviință către corpul cel[1]alt, să cheme luarea-aminte a minorității și mai cu seamă a majorității. Ei bine, guvernul n-a făcut așa.

Astăzi, domnilor, s-a împărțit Domniilor voastre cuvîntul domnului Stătescu din Senat, imprimat în „Monitor”, unde se vede că cu ocaziunea discuțiunii asupra proiectului de răspuns la discursul tronului, unde se trata un paragraf privitor la îmbunătățirea soartei clerului, deodată onor. domn Stătescu, raportorul, cere cuvîntul și vine și face procesul — cu totul afară de regulament —, face procesul coalițiunei și după aceea face procesul opozițiunei și apoi d-acolea ia pe fiecare la răspăr într-un chip insul-

* Ședința din 13 decembrie 1885.

tător ; a citat numele meu fiind eu chiar față, dar știind că eu acolo nu puteam să-i răspund ; mă plîng dar băncei ministeriale cum că banca ministerială a lăsat să se facă aceasta, fără ...

O voce : Nu este treaba ministerului aceasta.

Domnul N. Ionescu : Nu trebuie miniștrii să intervie.

Teoria mea este că nu putem să ne punem în ceartă cu corpul cellalt și, dacă vom primi teoria că nimeni nu poate și nu trebuie să intervie în asemenea cestiuni între corpurile legiuitoare, atunci, domnilor, în curînd vom înfățișa spectacole nedemne și des repetite, după cum s-a văzut chiar astăzi.

Eu dar mă plîng guvernului că n-a chemat serioasa luare-aminte a acelui vicepreședinte care și-a permis să citeze nume de deputați în mod insultător ...

Voci : N-a fost citat ca deputat, ci ca membrul coalițiunii.

Nu cred eu că onor. Cameră mi-ar permite mie să citez aci numele unor oameni în mod insultător, fie ei chiar particulari. Eu credeam că va fi altfel, credeam că aceste două corpuri se vor respecta reciproc și discuțiunile se vor face fără a se atinge unul pe altul. Eu m-am folosit de cuvintele domnului Cîmpineanu, ca să zic ca guvernul să stăruiască ca bunele relațiuni și buna-cuviință să se păzească între corpurile legiuitoare.

Domnul Stătescu a anunțat printr-un program al său că are să fie ministru ; eu îi adresez felicitările mele și doresc să-l văd pe acea bancă ca să am ocaziunea, datorită și plăcerea a-i critica programul Domniei sale ministerial².

„Dezbaterile Adunării Deputaților”,
1885/1886, nr. 17, p. 234, col. 2—p. 235,
col. 1.

NOTE

¹ Discuția o sfîrșise N. Ionescu, care ceruse să se pună în dezbateri unele proiecte depuse din inițiativă parlamentară. I se replicase de către birou că proiecte similare se aflau în discuția Senatului. Atunci N. I. a arătat că Senatul ține nejustificat de mult proiectele de lege, „Je înormîntează”, creînd așa o situație „deplorabilă”. I. Cîmpineanu, vicepreședinte al Adunării și președinte al ședinței, îl puse la punct socotind că adusese critici nemeritate Senatului.

Precizăm că în „Monitor” I. Cîmpineanu figurează ca președinte al ședinței, or, din dialogul urmat în timpul intervenției lui K., se vede că altă persoană făcea acest oficiu.

² Lui K. i-a replicat ministrul justiției, C. Nacu, declarînd că E. Stătescu era liber să facă aprecieri în Senat asupra programului coaliției de la Mazar Pașa, căci „această coalițiune nu e ca un al treilea corp în stat”. Amintise apoi că în repetate rînduri K. și-a atacat fără menajamente adversarii.

*Intervenție într-o problemă de regulament și într-una personală **

Domnilor deputați, v-aș înfățișa un trist spectacol cînd aș veni să intru în ceartă cu onor. domn Ionescu¹ și dar nu o voi face. Datoresc numai o mică explicațiune ca să-i dovedesc că nu m-a ascultat

* Ședința din 13 decembrie 1885.

și nu m-a înțeles. N-am condamnat pe onor. domn Ionescu, dar n-am condamnat nici pe vicepreședintele care tocmai după articolul citat de domnul Ionescu era în drept să oprească un atac către cellalt corp, deși eu am găsit că rău aplică articolul din regulament, fiindcă cuvântul *deplorabile* nu e o insultă. Prin urmare, eram în tot dreptul să aștept de la domnul Ionescu o apreciere mai imparțială în privința teoriei ce o susțineam. Ziceam biuroului: Bine ai făcut și bine faci când aperi pe cellalt corp; dar ziceam totodată: Rău ai comentat și rău înțeles ai dat cuvântului *deplorabile*.

Atît am zis; dacă am zis mai mult, las „Monitorul” s-o dovedească.

Din aceste cuvinte ale mele deodată ieșiră tiradele și calificările domnului Ionescu cum că eu sint aspirant la minister.

Ei, domnilor! Onor. domn Cîmpineanu a fost mai drept către mine cînd a zis că o asemenea pretențiune din parte-mi de a veni la minister față cu această majoritate este o ipoteză gratuită. Așa este, în fața acestei majorități pretențiunea mea de a deveni ministru ar fi mai mult decît ridiculă; și vă mărturisesc că de ridicol toată viața mea am căutat să mă feresc.

Prin urmare, liniștească-se domnul Ionescu! Nu aspir la minister, n-am ideile acestea.

Acum vin la cuvintele, pot zice personale, pe care onor. domn ministru al justiției a binevoit să mi le adreseze zicînd că eu am dat lecțiuni. N-am dat lecțiuni, dar am provocat o lecțiune și țiu la aceea lecțiune.

A doua lecțiune este aceasta: onor. domn Ionescu citează regulamentul și zice că președintele e dator să oprească pe orator sau să-l observe cînd se abate din cestiune sau cînd face necuviințe. Ei bine, de ce m-am plîns eu? Și de ce ziceam că nu e bine cînd aceasta nu se face? Cînd eu, de exemplu, aș fi președinte și s-ar scula un deputat și ar ofensa, ar ataca un nume din cellalt corp, m-aș crede în tot dreptul și dator să-l opresc. Dar aceasta am dreptul s-o fac chiar ca deputat; și, în adevăr, sint sute de cazuri cînd un deputat s-a ridicat și a protestat în contra unor atacuri cari se aduceau de orator în contra unui membru din cellalt corp și a cerut să se oprească și să se cheme la ordine. Și dovadă că am dreptate cînd susțin aceasta este că la cea întii sedință am să viu să atac și veți vedea cum am să fiu chemat la ordine. Atît teoria mea este de exactă și întemeiată încît domnul ministru a zis chiar așa: Cînd în această Cameră a venit domnul Maiorescu și a atacat, de ce domnul Kogălniceanu nu a protestat?

Va să zică domnul ministru pe mine vrea să mă transforme în jandarm, vrea ca eu să mă ridic în contra celor zise de domnul Maiorescu? Apoi dumneata, domnule ministru, care ai fost așa de aspru către onor. domn Maiorescu și l-ai calificat cu un cuvînt foarte nedrept și necuviincios dintr-o piesă, cum voiești să mă faci pe mine să joc același rol?

Cum? Nu ți-am făcut nimic și dumneata m-ai ales pe mine pentru ce? Pentru că mă uitam la dumneata fără să pot să zic nimic. Cum se împacă lecțiunea ce ai dat domnului Maiorescu cu practica?

A! Se zice că mă ridic fiindcă ministrul a atacat coalițiunea.

Coalițiunea, domnilor, nu are a face nimic în cestiunea de față; și noi nu trebuie în discuțiunile noastre să ne scoborîm de la înălțimea

la care trebuie să ne ținem; din contra, discuțiunile noastre trebuie să fie totdeauna înalte, ridicate; și chiar cînd ne combatem nu trebuie să ajungem la spectacole de acelea cari s-au înfățișat adineaori, cînd președintele a fost pus în trista necesitate de a ridica ședința. Nu trebuie să înfățișăm lumii spectacolul parlamentelor din America, unde deputații și răsfrîng minicile, nu trebuie să transformăm această tribună în o masă de tavernă.

Domnul ministru al justiției a socotit că nu e treaba guvernului să se amestece în asemenea cestiuni. Eu credeam că tocmai este treaba guvernului; dar, după teoria domnului Ionescu, aceasta ar fi a chema în Parlament brațul secular * al guvernului. Ei bine, domnilor, vă dau parola că nu voi mai chema brațul secular, dar voi beneficia și eu de teoriile Domniilor voastre. Am să citez și eu nume, am să fac și eu personalități. A! Numai unii vin imaculați, onorabili, stimabili și în particular își fac trebușoarele lor, cîștigă mii și mii de galbeni la drumurile de fier, se bucură de nepotismul practicat cum nu se practica pe timpul baș-boierului Iordache Filipescu.

Voi uza de această libertate; nu credeam că am dreptul acesta; de acum însă, deși osîndesc teoria, o voi practica însă și eu; voi fi în largul meu; voi merge înainte, neoprindu-mă decît numai atunci cînd voi fi chemat la ordine de biuro.

Domnule ministru, imputarea pe care mi-ați făcut-o cum că aș fi calificat pe un coleg al meu de trădător, vă desfid să o puteți proba. Eu am obiceiul să-mi respect colegii. I-am osîndit că n-au fost iscusiți; niciodată însă n-am întrebuițat cuvîntul trădător la adresa vreunui român, căci nu cred în această țară să existe vreunul care să-și trădeze țara cu intențiune. În diplomație însă greșelile au același efect ca și trădările ².

„Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/
1886, nr. 17, p. 236, col. 2 — p. 237,
col. 1.

* În sensul de justiție temporală.

NOTE

¹ Vezi intervenția precedentă.

² I. Cîmpineanu se simțise vizat de aluzia la trădare a ministrului de justiție, C. Nacu, și replicase acru că se poate justifica. K. i-a răspuns scurt: „N-am vorbit de dumneata, domnule Cîmpinene!”

La rîndul său C. Nacu spusese că nu poate măsura cu K., „la fine fleur a opozițiunii”; el nu făcuse decît să apere guvernul.

Pe marginea proiectului de lege pentru acordarea unui împrumut de 2 milioane de lei prin Casa de depuneri Eforiei spitalelor civile din București *

Domnilor, în secțiunea VI, pe care am onoarea a o prezida, s-au ridicat unele din obiecțiunile cari s-au ridicat aci de domnul Ionescu și mai ales în ceea ce privește restul datoriei de la băi. Sin-

* Ședința din 16 decembrie 1885.

gura secțiune care a făcut asemenea obiecțiuni este secțiunea VI, precum spune și raportul; noi eram curioși să știm ce rest avea să plătească Eforia, pentru că este o lege care s-a votat pe cînd eu, mi se pare, eram ministru de interne, prin care lege se autoriză Eforia spitalelor ca să vindă bunurile cele mici și prețul lor să se întrebuițeze în clădirea unui spital mare; căci în adevăr, domnilor, dacă este [ceva] trebuincios pentru starea igienică a populațiunei, sînt tocmai băile. În acea lege, pe cît mi-aduc aminte, este stipulat că să se facă și băi gratuite pentru popor, mi se pare 70 000 băi * pe an. Așadar, m-am dus la cercetări și iată ce am găsit: din 2 000 000 cari se reclamă, sînt a se plăti 500 000 lei pentru băi. Cestiunea dacă băile trebuie să fie făcute numai ca băi, sau ca fațada să fie întrebuițată pentru prăvălii și alte încăperi, aceasta mi se pare că ar fi acum prea tîrziu de a o dezlega, căci lucrul este făcut. Faptul este acesta că băile sînt făcute și că, în puterea legii, nevînzîndu-se toate bunurile mici Eforia s-a împrumutat cu 500 000 lei¹.

Așadar, dacă din 2 000 000 se scade 500 000 mai rămîne 1 500 000.

Voi avea onoarea a spune că Spitalul de copii este deja făcut...

Domnul doctor Romniceanu: Cer cuvîntul.

Este *vis-à-vis* de grajdul tramvaiului o zidărie foarte frumoasă, care în adevăr nu este gata, mai sînt oarecari instalațiuni de făcut, dar partea principală este terminată.

Ce mai rămîne de făcut? Mai rămîne Spitalul Colțea. Aci nu eu voi vorbi căci nu sînt medic, dar avem în Cameră vreo cîțiva medici, rămîne ca dînsii să spună dacă Spitalul Colțea mai poate să se țină în picioare, căci în loc să vindice omoară. Și deja am văzut pe doctorul chirurg Severeanu² că a renunțat de a mai face operații.

Acum mai este altceva: este că actualmente numai în mod incidental sîntem chemați a ne spune opiniunea asupra diferitelor puncte cari figurează în raport, nu în proiectul de lege, și nu eu voi contesta dreptul Camerei de a se rosti. Dar este un ce care se impune, căci faptul este îndeplinit și faptul este că Camera a votat 55 000 lei în bugetul Eforiei spitalelor ca anuitate pentru împrumut. Cestiunea dar este sfîrșită.

Ce vine acum de cere Eforia guvernului? Eforia vine și zice: Pentru că sîntem împrumutați de la Societatea Dacia — România cu 8%^{0,1} autorizați pe Casa de depuneri ca să ne împrumute acești bani cu 5%^{0,1} și atunci care este rezultatul? Rezultatul este pentru bolnavi o economie de 30 000 lei. Dacă Domniile voastre refuzați astăzi acest proiect, nu faceți alt nimic decît luați din banii destinați pentru îngrijirea bolnavilor 30 000 lei pe an. Aceasta este toată filozofia.

Domnilor, trebuia, după opiniunea mea, cînd s-au votat acele 55 000 lei să se cerceteze mai bine; dar avem un obicei foarte curios: noi întrebuițăm lunele dîntii ale sesiunei cu lucrări mici, de exemplu: de cîteva zile nu facem decît să votăm împămînteniri; ne-am mai dat uneori mici concedii; dar, cînd vine sfîrșitul sesiunei, apoi facem iuruși cu legile. Cine nu-și aduce aminte de cele din urmă zile ale sesiunei trecute? Patru raportori suindu-se la tribună, doi pe o scară, doi pe cealaltă, și bătîndu-se în capete care mai de care să vină cu raportul său,

* Citește: lei!

și s-au votat 30—35 de legi într-o zi. Cît pentru bugete, ele s-au votat noaptea. Sînt oameni cari au deprinderi că fac ziua ziuă și noaptea noaptea, ziua lucrează și noaptea dorm. Eu am obiceiul să dorm noaptea și, prin urmare, n-am votat nici un buget. Noaptea sînt tare somnoros, ziua nu sînt, de la 10 ore seara eu mă cule. Domniile voastre ați votat la 12, ce să vă fac eu? Cei cari ați votat apărați-vă, căci eu n-am votat.

Domnilor, toate obiecțiunile ce se pot face în rezumat acestui proiect ar fi aceea făcută de domnul Nicolae Ionescu, adică pentru ce în proiectul de împrumut s-ar adăuga și cuvintele: *achitarea facerei băilor de pe bulevard*. Eu cred că singură această obiecțiune ar fi de discutat, ca să vedem dacă merită critica făcută de domnul Ionescu și mai cu seamă concluziunea d-a nu se lua în considerare acest proiect.

Impotriva închiderii discuțiilor.

Fiiți generoși, domnilor; ați văzut un spectacol curios: rușinea ce am pățit-o eu. (*Ilaritate.*) Eu din opozițiune viu și sprijin un proiect înfățișat nu de Eforia spitalelor, ci de guvern, lucru ce fac rareori. Ei bine, iată că onor. domn Agarici³, amicul meu, vine și mă combate cînd trebuia din contra să vină să mă încurajeze; pentru că știți bine, cînd eram copii și învățam catehismul, că în el se zicea că începutul înțelepciunii este frica de Dumnezeu și acuma Domnia voastră mă faceți să cred că începutul înțelepciunii este frica de guvern... (*Ilaritate.*)

Mai alaltăieri am apărât o teorie care după mine era dreaptă, că nu trebuie noi în Cameră să facem proces Senatului⁴, cum s-a făcut, și a venit onor. domn Ionescu de mi-a tras niște bice încît și azi simt vinătăile pe umeri.

Acum onor. domn Agarici știți în ce pozițiune mă pune? Să vă spun și eu o anecdotă, cum ne spune așa de des președintele consiliului. În timpul lui Mihail Sturdza, în Moldova un țigan a fost dus la spînzurătoare pentru că făcuse un omor; se hotărîse să-l spînzure la iarmaroc la Fălciu și-l duseră la locul supliciului, unde trebuia să se prezinte și marele armaș, care era cumnatul meu, pe care-l cunoscuse domnul Agarici. Marele armaș a venit și a întrebat pe țigan dacă iartă pe Măria sa Vodă? Țiganul a răspuns că-l iartă; dar pe mitropolitul? A zis că-l iartă; dar pe marele armaș? A zis că-l iartă; dar pe cneazul? Pe acesta, a zis țiganul, nu-l iartă, „căci pe urma lui pățesc eu rușinea aceasta”.

Ei bine, am voit și eu să apăr proiectul guvernului și, deoarece am pățit această rușine, lăsați-mă să apăr și eu acest proiect și veți vedea din ce punct de vedere; vă rog numai pentru cîteva minute.

Voci: Vorbiți, vă ascultăm.

Vă mulțumesc și, dacă cu o anecdotă mi-am atras bunăvoința Domniilor voastre, vă voi mai spune altă dată și altele.

Domnilor, știți că la anul 1862 în Țara Românească s-a luat pe seama statului administrațiunea spitalelor; era o aplicațiune cu totul rea a Convențiunii de la Paris, care zicea că deosebitele venituri ale caselor publice se vor centraliza în casa obștească a statului.

Iată ce am găsit eu cînd am fost președinte al consiliului în Țara Românească: am găsit o centralizare teribilă a tuturilor veniturilor cari se dedeseră ca donațiune de Ghiculești, Cantacuzinești și alți pioși; toate aceste bunuri le-am găsit că se administrau de vistieria țării. Atunci,

în puterea autorității dictatoriale pe care o dase plebiscitul de la blestematul de 2 mai⁵, am reîntors averile Eforiei spitalelor și drepturile și îndatoririle lor le-am asimilat cu drepturile și îndatoririle Spitalului Sfintului Spiridon din Iași, a cărui avere era bine administrată; și să dea Dumnezeu ca toate averile publice în Țara Românească să fie administrate cum au administrat bătrînii averea Spitalului Sfintului Spiridon, căci vedem că în tot anul acea avere se sporește; nu este boier și văduvă cari să nu lase și spitalului Sfintul Spiridon ceva; și înțelegeți că am o dragoste mare pentru aceste așezăminte și mă interesez de dîsele; cunosc și atributele acestor așezăminte; atributele lor sînt fixate prin Regulamentul organic⁶ și este curios că, așa cum era Regulamentul organic, dar era mai descentralizator decît legile noastre actuale. Regulamentul organic avea cutia școalelor, cutia milelor etc., cari se administrau de sinele și mergeau foarte bine, după cum și astăzi vedeți că aceste stabilimente ale spitalelor, cari se administrează singure, din zi în zi prosperează și fac onoare României.

Ați văzut cum onor. domn doctor Romniceanu a apărut acest proiect de lege și-mi pare bine de acest fenomen, pentru că văd că m-am întilnit cu Domnia sa în păreri, căci m-a susținut pe mine și eu l-am susținut pe Domnia sa, pe cînd altă dată ne vedeam tot despărțiți. Domnul doctor Romniceanu a dovedit astăzi că poate ceva mai mult decît numai să întreprună: căci a apărut acest proiect de lege cu mult talent, cu multă elocvență și cu o deplină convingere a susținut o stare de lucruri adevărată. (*Aplauze.*)

Auzeam adineaori pe domnul Agarici cerînd planurile acestor construcțiuni.

Ei bine, permiteți-mi să vă spun că, dacă Constituțiunea noastră a făcut oarecari scutiri de cens, bine a făcut, pentru că astăzi avem între noi ca deputați și doi, trei ingineri și arhitecți, cari pot să ne dea lămuriri în asemenea cestiuni. Dar, dacă avem atîta încredere în colegii noștri ingineri și arhitecți, de ce nu am avea aceeași încredere în consiliul tehnic?

Ați vorbit despre Palatul justiției și tot așa ați îngrijit și aci de planuri. Eu însă, deși în opozițiune, vă declar că voi vota suma cerută pentru Palatul justiției fiindcă eu fac opozițiune numai acolo unde se cuvine și unde văd o situațiune care mi se pare rea...

O voce : De la cap.

Mi-aduc aminte de cînd eram tînăr că am fost închis 6 luni pentru că am publicat într-un jurnal un proverb românesc care zice că de la cap se împute peștele⁷. Acum însă ajuns în vîrstă am învățat minte și nu mai zic așa, acum zic că de la coadă începe a se împuti peștele. (*Ilaritate.*)

Eu știu unde să fac opozițiune. Dar să viu și să fac opozițiune ca țara mea să nu aibă un palat al justiției, să nu aibă stabilimente de binefaceri, să zic că nu trebuie să facem nimic la Spitalul Colțea, care pe cînd s-a clădit era bun, dar astăzi vedem că populațiunea noastră s-a înmulțit, că știința a progresat și zice că este în contra spitalelor mari și că este pentru barace cari la fiecare 20 de ani să se poată strica și înființa din nou, înțelegeți bine, domnii mei, că eu, ajuns la vîrsta aceasta, nu pot să fac o asemenea opozițiune. (*Aplauze.*)

S-a zis că s-a făcut o casă mare la Sinaia. Apoi dați-mi voie să vă spun că eu nu m-am speriat de aceasta, dar mă mir cum dumnea-

voastră din majoritate cari de patru ani de cînd s-a făcut acea casă la Sinaia ați tăcut! De ce nu ați zis nimic pînă acum? Și de ce veniți tocmai acum și puneți o asemenea întrebare? De ce atîta zel de control tocmai la acest proiect de lege, cînd vedeți că chiar noi cei din opozițiune, cum domnul I. Negruzzi și eu, în secțiune nu am putut decît a-l aproba și aci în ședință-i vom da bila noastră albă? (*Aplauze.*)

Poate că domnul Ionescu să aibă dreptate, dar nu înțeleg cum domnul Agarici...

Domnul I. Agarici : Și eu am dreptate căci votez. Eu nu zic că nu ne trebuie un palat de justiție, dar ne trebuie bani pentru aceste lucrări și banii trebuie să știm cum să se plătească.

Te cunosc, domnule Agarici, de mult că erai independent atunci cînd trebuie să zici *da* sau *ba*. Prin urmare, înțelegi foarte bine veselia mea cînd te văd că revii la vremile vechi ale tineretilor. (*Aplauze.*)

Domnul I. Agarici : Ne apropiem.

Prin urmare, domnilor, să nu se mai facă opozițiune în privința unui buget mic ca acela al Eforiei spitalelor civile, care, orice s-ar zice, are o administrațiune onestă în toată puterea cuvîntului. Sînt adversarul politic al celui dintîi membru din această administrațiune, dar cu toate acestea sînt dator să recunosc și să declar că este un bărbat eminent onest. (*Aplauze.*)

Vă rog să votați acest proiect de lege pentru ca țara să aibă aceste așezăminte bune cît s-ar putea mai curînd.⁸ (*Aplauze.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților”,
1885/1886, nr. 19, p. 251, col. 3 — p. 252,
col. 3; p. 254, col. 1 — p. 255, col. 1.

NOTE

¹ Împrumutul, rambursabil în zece ani, era necesar pentru refacerea Spitalului Colțea și a Spitalului de copii, ca și pentru achitarea integrală a băilor construite pe Bulevardul Elisabeta. Raportorul proiectului era dr. N. Măldărescu.

² Cf. supra p. 132, nota 16.

³ I. Agarici nu-l combătuse pe K., ci ceruse doar ca Eforia să înfățișeze Camerei planurile și devizele lucrărilor proiectate. Amintise de un precedent supărător : pentru Palatul de justiție se alocaseră 1 milion de lei ; în timpul construirii suma se ridicase la 3,2 milioane, iar acum, pentru încheierea lucrărilor, se mai cereau 2 milioane.

⁴ Vezi supra p. 292.

⁵ Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, parte I, p. 51, nota 4.

⁶ Vezi I. C. Filitti, *Principatele Române de la 1828 la 1834. Ocupația rusească și Reglementul organic*, București, 1934, p. 209.

⁷ Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea a II-a, p. 638, nota 14.

⁸ Asupra cuantumului dobînzii, I. Poenaru Bordea spusese că trebuie precizat că împrumuturile se făceau cu 6%, nu cu 5% ca odinioară. K. a intervenit : „Domnilor, voi să fac o întrebare : în toate zilele votăm împrumuturi la Casa de depuneri și niciodată n-am văzut făcîndu-se o propunere ca aceea care se face astăzi.

Acum altă întrebare : Tocmai casei Eforiei spitalelor care cere acești bani pentru filantropie [i]i drămuim dobînda? Să ne spună domnul Poenaru dacă n-are pe conștiința sa că a împrumutat aiurea...

Voci : Acum s-a ridicat dobînda.

K. : A! S-a schimbat boierul!”

Proiectul a fost primit cu 69 de voturi pentru și 14 împotriva.

Intervenții la proiectul de lege privind bugetul căilor ferate *

Domnii mei, unul din atributele constituționale ale tuturilor Camerilor este ca, cu ocaziunea înfățișării bugetului unui serviciu, să schimbe cu guvernul chipul său de vedere, să aibă o conversațiune, prin urmare-mi permit și eu să am această conversațiune constituțională cu domnul ministru al lucrărilor publice ¹.

Domnii mei, mai înainte d-a intra în amănuntele bugetului, să-mi permiteți a-mi spune părerea mea în privința administrațiunii căilor ferate, declarându-vă că-mi însușesc în total opiniunea domnului Palade². Trebuie să ne gândim odată și să vedem că statul este prea puternic, că l-am îmbrăcat în prea multe atribuțiuni, astfel că el nu este în stare să îndestuleze toate trebuințele și mă explic : recunosc că căile ferate trebuie să aparțină statului ; ele sînt o proprietate imobilă ca și fondul ; însă este foarte rău și mai ales pentru țările mici ca căile ferate să devie un ram de administrațiune în mîna statului, care nu face alt nimic decît să sporească armata teribilă care ne zdrobește pe toți, armata funcționarilor, care crește din ce în ce mai mult.

Domnilor, unde s-a pus în practică teoria cum că căile ferate trebuie să fie exploatare de stat ? În acele țări mari și puternice, unde se cere din partea statului o acțiune imediată. Vedem că această teorie se practică într-o parte a Germaniei, dar mai mult ca o necesitate politică și strategică. Dar noi nu sîntem în acele condițiuni ; noi ne zicem neconținut că sîntem Belgia orientală. Apoi nu vedem în Belgia că cele mai multe căi ferate sînt în mîna particularilor ? Statul [1]și păstrează numai dreptul de a supraveghea și de a fixa tarifele.

Merg mai departe ; în Austria, contrariu celor ce se face în Germania, în anul trecut mi se pare a expirat concesiunea celei dintîi și mai vechi companii de drum de fier, *Ferdinandnordbahn* ; atunci era ușor pentru stat, sta în mîna sa, nu avea decît să dea o ordonanță ca să ia în posesiunea sa administrarea acestei mari căi ferate, care merge la frontierele Prusiei. Ei bine, statul nu a făcut așa, ci a prelungit privilegiul companiei de exploatare a calei ferate *Ferdinandbahn*.

Iată dar o teorie care are pentru sine argumente puternice ; și eu cred că deși ideea pare a fi nouă, tot cred că în curînd și foarte curînd vom vedea că trebuie să ne otărîm a face ceea ce a făcut mi se pare odată un om care voia să parodieze pe Platon, care a zis că omul este un animal cu două picioare și fără pene și acel om a scos penele de la un cocoș și a zis : Iată omul lui Platon.

Eu aș voi să fac din statul nostru un om al lui Platon, să-i luăm acele pene, să luăm din mîna statului acele mijloace mari de cari dispune în alegere, unde noi nu ne găsim față în față cu cetățeni, ci numai cu funcționari. Eu cred că, dacă am vota o lege prin care să obligăm pe orice funcționar să poarte uniformă, mai că nu am găsi oameni fără uniformă în țara aceasta, atît sînt de mulți funcționari. Eu cred că va veni timpul cînd, spre binele țării, vom lua exploatațiunea căilor ferate din mîna statului și o vom da în mîni de societăți românești, eminate românești. (*Intreruperi.*)

Domnii mei, eu nu voi vota contra acestui buget, dar voi spune că sînt unele cheltuieli cari nu ar trebui să fie sau cari sînt rău făcute ; și ca dovadă vă voi cita un fapt. De cîtiva ani s-a votat legea prin care guvernul

* Ședințele din 18 și 19 decembrie 1885.

este obligat să facă linia de cale ferată de la București la Fetești. Acea lege este votată de vreo patru ani cel puțin. Care este lucrarea care se face mai întâi și care este aceea care se face mai târziu la construirea de căi ferate? Eu știu că înainte de toate, după adoptarea traseului și a planului, se fac terasamentele și apoi se pun traverse și raliurile; dar la noi înainte chiar de a se începe și termina terasamentul s-au cumpărat și s-au adus traversele, s-au cumpărat și adus raliurile... (*Zgomot.*) Nu aveți decît să vă puneți într-un vagon și să vă duceți pînă la Chitila, unde veți vedea tot acel material care zace de atîția ani acolo fără să fie întrebuințat pînă astăzi și putrezește în ploaie și sub zăpadă. Calculați ce capital s-a întrebuințat pentru cumpărarea acelui material și adăugați și dobînda pe patru ani ca să vedeți la ce sumă se ridică acești bani cheltuiți în zadar.

Credeți dumneavoastră oare că, dacă această lucrare s-ar fi dat unui particular, acel om s-ar fi expus de a pune încă de la început capitalul lui în traverse și în raliuri mai înainte de a fi făcut terasamentul?

Domnul Vulturescu : Terasamentul s-a dat în antrepriză prin licitare la particulari.

S-a dat lucrarea terasamentului în antrepriză la particulari, zice domnul Vulturescu și așa este, dar raliurile și traversele sînt cumpărate de stat și ele stau de patru ani în soare și în ploaie fără să fie întrebuințate... (*Zgomot.*)

Dar cu linia București — Fetești ce aveți să faceți?

Scopul Domniilor voastre cînd ați votat construirea acestei linii a fost să uniți provincia nouă cu țara veche; însă, vă întreb, ați făcut studii nu pentru podul de peste Dunăre, dar ați făcut studii cel puțin pentru acel teren care se întinde de la mal și pînă la Dunăre și care merge în susul Dunărei pînă la Siliștră? Nu ați făcut nici acel studiu și atuncea nu ați făcut cu linia aceasta nimic alt decît a cheltui milioanele pentru care plătim procente și care nu ne aduc nimic; ați cheltuit o sumă însemnată pentru acea linie fără ca să uniți provincia noastră cea nouă cu patria mamă.

Al treilea, ați votat o lege care hotărăște anume epocile cînd trebuie să se înceapă construirea și într-o bună dimineață, contrar legii, se înființează o nouă administrațiune, un nou consiliu de administrațiune și prin ordin viziral se ia construcțiunea liniilor ferate din mîna ministrului de lucrări publice și se dă administrațiunii generale și acea administrațiune găsește că rău s-a făcut planurile și se pune să facă alte planuri; dar cu facerea acestor planuri întîrziează și cu modul acesta ține o armată întregă de funcționari un an întreg fără ca să lucreze, iar rezultatul a fost că toate căile cari trebuia să se termine și să se pună la dispozițiunea publicului în anul 1884 s-a pus în anul 1885 și acele care trebuia a fi gata în anul 1885 vor fi gata în anul 1886 și așa mai încolo... (*Zgomot.*)

Puteți dumneavoastră protesta, dar eu susțin că lucrul este așa și nimeni nu va putea ridica cea mai mică contestare cînd eu mine voi face o interpelare și eu voi veni cu probe în mîna să constat că astfel este istoricul căilor noastre ferate... (*Zgomot.*)

Eu am avut prostia de m-am unit cu domnul președinte al consiliului în contra competentelui ministru de lucrări publice și am votat liniile de fier cu cale îngustă³, în contra teoriei oamenilor speciali cari zic că în țara noastră trebuia linia de fier cu cale largă și au dreptate. Dar de ce am votat eu cale îngustă?

M-am temut ca profan ce sînt ca căile ferate cu cale largă să nu coste prea mult și, fiindcă țara nu are destule mijloace ca să le facă pe toate, am preferit pe cele cu calea îngustă ca mai ieftine, pentru ca toate județele să aibă căi ferate și să nu mai vie favoriții și guvernamentalii să dobîndească pentru unele județe linie ferată cu cale largă și altele să rămînă fără drum de fier. Lucrul de care m-am temut s-a realizat, însă guvernul a revenit la un simțimînt mai drept și a început să facă căi ferate cu cale largă, în contra legii pe care ați votat-o, dar nu pretutindeni. Unde i-a plăcut a pus să se facă ori cu cale largă, ori cu cale îngustă și unde nu i-a plăcut n-a pus să se facă nici cu cale largă, nici cu cale îngustă. Și mă explic.

Moldova de nord înfățișează trei* văi cari merg d-a lungul ei : valea Prutului, a Vasluiului, a Bîrladului și a Siretului; Siretul își are rețeaua sa; Vasluiul se face acum; valea Prutului se face cu Jijia și trebuie o dezvoltare comercială pentru ca să se facă o cale ferată pe valea Prutului.

Aceste trei linii lungi cari parcurg toată Moldova vor trebui să aibă și linii transversale cari să unească valea Prutului cu Vasluiul și Vasluiul cu valea Siretului, cum este chiar acum valea Siretului [sic!], care se duce în Iași și de acolo în Vaslui și Bîrlad, precum asemenea Unghenii care traversează valea Prutului și se unește la Iași să meargă dincolo, în valea Siretului.

Ei bine, am avut o linie care s-a construit în timpul rezelului, linia de la Reni — Galați care mergea pînă la Odesa. S-a zis că considerațiuni strategice ne opresc pe noi de a pune la exploatare această linie, să nu o luăm pe socoteala noastră și s-a stricat o linie construită pe pămîntul nostru.

Domnul vice-președinte : Vă aduc aminte, domnule Kogălniceanu, că ne ocupăm acum cu votarea bugetului de venituri și cheltuieli ale drumurilor de fier.

Tocmai, domnule președinte, pentru că vorbesc de o linie ferată care stă neexploată, cred că sînt în cestiune. Cu teoria dumneavoastră, cînd va veni bugetul general n-am putea să vorbim asupra situațiunii țării.

Cînd să vorbesc eu de neajunsul administrațiunii unui drum de fier, dacă nu atunci cînd vine în discuțiune bugetul Ministerului Lucrărilor Publice sau bugetul special al căilor ferate? Eu am să motivez pentru ce dau sau pentru ce nu dau acest buget.

Apoi, domnilor, drumurile de fier reprezintă întreaga bogăție a țării. Ei bine, s-a oprit comunicațiunea pe calea ferată între Reni și Odesa și iată rezultatul : pe lîngă alte loviri date Galaților, s-a mai dat încă una, că noi astăzi nu mai putem exporta grîne în Franția decît plătînd 50 la sută vamă sau deznaționalizînd produsele noastre pe calificarea lor de grîne sau produse românești. Toate localitățile de de Prut scoborau grînele la Galați cu destinațiune pentru Franția; astăzi nu le mai scoboară, produsele vin pe Prut pînă în fața Renilor, se descarcă la Reni, se încarcă în vagoane și se duc la Odesa. Dacă calea ferată ar fi fost deschisă între Galați — Reni și Odesa, mișcarea s-ar fi ținut în Galați; acolo se făceau depozitele de cereale și de acolo se încărcau în vagoane și se duceau prin Reni la Odesa și de acolo se expediau în Franția.

* Citește : patru !

Iată dar o mare greșală care s-a făcut pe tărîmul economic.

Cestiunea dacă s-a făcut bine pe tărîmul strategic, pe tărîmul politic, aceea o rezerv pentru altă dată, astăzi mă mărginesc a vorbi despre o cale ferată părăsită, cum * era de natură a servi un interes al țării. Ea este astăzi părăsită pentru niște idei cari nu există decît în creierii a citorva oameni, dar nu exprimă nici vederile țării, nici ale Parlamentului.

Mai este ceva, este nestudiarea tarifelor. Cînd am intrat în ministerul Dimitrie Ghika⁴, am găsit o parte din drumul de fier concedat lui Strusberg cu terasamente făcute între Bărboși și Galați; și am observat curba care se făcea de la Bărboși la Galați și m-am opus în consiliu, dar ideea contrarie a triumfat și traseul a rămas așa. Cu toate acestea, am dobîndit de la Strusberg o declarațiune, care există în dosarele Ministerului Lucrărilor Publice, că aceeași va fi plata pentru mărfurile care merg la Galați ca și pentru Brăila. Ei bine, astăzi nu se face așa; Galații plătește mai mult și de aceea este abandonat. Aceasta nu o fac străinii. De exemplu, toate corăbiile cari circulă pe Dunăre primesc aceeași plată fie că se vor descărca la Brăila, fie că se vor descărca la Galați. Noi însă nu facem așa; și ce se întîmplă? La noi se plătește după kilometru și Galații mai cu seamă în privința exportățiunii este lovit, deși este lovit și în privința importațiunii.

De aceea eu-mi permit să rog pe domnul ministru a se ocupa de această cestiune ca să facă a se unifica plata fie pentru Brăila, fie pentru Galați.

Vin acum la o altă cestiune mai specială, cestiunea tarifelor din Dobrogea. Onor. raportor⁵ ne spune că veniturile au sporit acolo din cauză că s-au făcut scăzămînt la tarife. Poate că domnul raportor are dreptate în privința persoanelor; dar, în privința cerealelor și a mărfurilor grele, Domnia sa face o eroare gravă. Englezii mai înainte de toate sînt comercianți și fac ceea ce nu face statul nostru; tarifele lor erau, pot zice, nominale, tipărite sau scrise și se tocneau.

Domnul P. Ene : Legea contabilității oprește aceasta.

Am avut onoarea să declar înaintea domnului raportor acest adevăr *à la Palice*. Domnilor, de la Cernavoda la Chiustenge sînt 63 sau 64 kilometri. La Chiustenge vin numai mărfuri de la Cernavoda, dar mai ales vin mărfuri din susul țării, ajung la Cernavoda, se scoboară în magazine și din magazine în vagoanele drumului de fier, care se descarcă în port și din port în corabie. Pentru vagonul care ia marfa de la Cernavoda se plătește și descărcătura și încărcătura 27 franci de vagon. Știți cît se plătește pentru cerealele luate din județul Cernavoda și descărcate în oraș? Ei bine, pînă în Chiustenge, și fără aceste lucrări de elevator, de încărcat, de descărcat, se plătește 63 de franci! Mai de trei ori atît! Cum dar voiți Domniile voastre ca drumul de fier acesta să facă ceva? Am cifrele esacte: am declarațiune formală comunicată. Așa fiind, domnilor, se întîmplă ca carul cu boi patriarhal să facă concurență drumului de fier, care șuieră ducîndu-se cu vagoanele deșerte.

Iată un fapt care nu se poate tăgădui.

Apoi, domnilor, să vă arăt acum și alte particularități. V-am spus cum că calea ferată aceea a fost făcută de negustori și a fost făcută

* Citește: care!

în urma rivalității dintre vapoarele austriace și capitalurile engleze, cari voiau să ridice traficul și să-l conducă prin Cernavoda la mare. De aceea se preocupa foarte puțin compania engleză de stațiunile intermediare, de comerțul local, de interesele particularilor. Era un singur vagon de clasa I și, de memorie de om, compania nu-și aducea aminte cum că un om a mers în acel vagon — poate generalul Zimmermann —, în colo clasa III și rareori clasa II. Noi însă românii, deprinși să trăim bine, în lux, îndată am cerut vagoane de clasa I și atunci s-au prefăcut cele de clasa II în clasa I, cele de clasa III în clasa II etc. La cele patru gare intermediare nu erau nici macarale de ridicat sau scoborit lucruri grele; englezii aveau, ca să zic așa, niște macarale zburătoare puse pe vagoane și când aveai trebuință de încărcat sau descărcat marfă grea se trimetea acea macara ca să descarce la stațiune și serviciul acesta trebuia să-l plătești scump, deoarece foarte rar se întâmpla ca să se descarce lucruri în centrul Dobrogei.

Acum însă a venit civilizațiune mai multă; agricultura s-a dezvoltat, se simte nevoie zilnic de mașine de treierat etc. Ei bine, în loc să avem cel puțin astăzi macarale la gară pentru descărcat și încărcat, știți ce se întâmplă? Mi-am adus și eu în Dobrogea o mașină de vapor, mică de șase cai. Mi-am dus-o la Galați și de acolo am încărcat-o pe un vapor al Lloydului ca să se ducă pe mare. Ajunsă la Cernavoda în port a fost descărcată cu macarale și mai rămânea să o pun în drumul de fier să o duc la Murfatlar, distanță de 20 kilometri; știți ce mi-a cerut? Să plătesc întâi transportul, natural; apoi să plătesc întreținerea macaralelor; să plătesc drumul lor la stațiunea Murfatlar și apoi o socoteală de 288 franci. Am plăti 70 franci de la Pașcani la Galați, am plătit 40 franci de la Galați la Chiustenge și de la Chiustenge la Murfatlar mi s-a cerut 288 franci! Am înscris. Când am văzut toate acestea m-am dus la director și am zis: Trebuie să fie vreo greșală... L-am rugat să întrebe consiliul de administrațiune, compus din oameni de legi. Ei bine, a venit dezlegarea desus; știți ce dezlegare? „Nu putem pentru nimeni să facem deosebire; nu putem urma decît conform tarifelor”.

Eu am observat tarifele și n-am văzut nimic acolo. Atunci ce am făcut? M-am întors la forma strămoșilor noștri din timpii patriarhali, am tocmiț șase bivoli cu 18 franci și am dus locomobila la Murfatlar; și onorabila administrațiune a căilor ferate a rămas fără 288 de franci.

Iată situațiunea în Dobrogea și mi se pare că domnul prim-ministru cam știe ceva despre aceasta; când Domnia sa a fost acolo, funcționarii i-au spus: Cum voiți să se dezvolte în această parte a țării căile ferate, cînd iată cum stau lucrurile?

După aceasta vine bugetul și ne arată 8000 lei venit la acea linie, pe care am răscumpărat-o cu 16 000 000. Dacă aceasta este gospodărie, eu nu o doresc în casa mea.

Voi vota, domnilor, bugetul drumului de fier fiindcă astăzi este 1 ianuarie stil nou și nu voi să se zică că pun pedice; dar făgăduiesc domnului ministru de lucrări publice că din 15 în 15 zile am să-i adresez cîte o interpelare, cu care să-l pișc, fiindcă nu este tocmai ortodox modul cum se exploatează.

Încă ceva, domnilor: drumurile de fier, ca și poșta și telegraful nu sînt venituri proprii ale statului; drumurile de fier, ca și poșta și telegraful sînt pentru ca să dezvolte alte resurse ale statului; băcanii

și precupeții pot să facă specule de acestea, dar statul trebuie să pună drumul de fier la dispozițiunea oamenilor cari exportă.

Domnul Marghiloman, om cu mare nume, v-a spus cît sufăr cei mici, căci se roagă la cei mari să stăruie pe lingă cei puternici să le dea cîte un vagon. Aceasta e situațiunea drumurilor de fier.

Se împotrivește închiderii discuțiilor ⁶.

Cer cuvîntul contra închiderii discuțiunei.

*Domnul președinte*⁷ : Aveți cuvîntul, dar vă atrag atențiunea că mine avem anul nou bugetar.

Domnul președinte voiește să facă asupra mea un fel de presiune, dacă nu altfel, cel puțin morală, cînd ne pune înainte cestiunea anului nou.

Domnilor, cu toate acestea socotesc că am dreptul să vorbesc și fac apel la majoritate să-mi acorde acest drept, mai ales în urma atacurilor provenite din partea onor. domn Fleva.

Domnul președinte : V-am înscris în privința aceasta în cestiuni personale...

Dacă-mi veți da voie ca cu ocaziunea cestiunilor personale să lămuresc toate cestiunile puse de onor. domn Fleva, atunci foarte bine !

Domnul președinte : Da, însă fără a călca regulamentul.

Atunci renunț la cuvînt, dar să mă lăsați să lămuresc lucrurile căci nu voi ca domnul Fleva sub pretext de a combate oarecari cuvinte să vină să facă proces altei administrațiuni.

Asupra felului cum s-a votat un amendament G. D. Palade ⁸.

Domnilor, este un proverb spaniol care zice că fiecare este medicul onoarei sale.

Guvernul este medicul onoarei sale, prin urmare numai guvernul are dreptul să aprecieze votul care s-a dat.

Eu regret declarațiunea făcută de guvern, dar socotesc că în urma acestei declarațiuni noi* nu ne rămîne decît să ne ducem acasă, rămîind ca miniștri prezenți să se înțeleagă cu șeful cabinetului.

Ce se face însă acum ? Se propune să se dea un vot de încredere ministrului. Cred că aceasta s-ar putea face mine sau poimine.

Domnilor, pe aceste teorii unde mergem cu dreptul constituțional exclusiv al Camerei ? Constituțiunea dă discuțiunea bugetului numai Camerei Deputaților, nu și Senatului ; Camerei s-a dat punga țării. Cum se susține că Camera n-are dreptul să refuze o sumă ca să facă o economie ? Ce ? Camera aceasta este chemată să voteze numai credite de 300 000 lei pentru fondurile secrete ?

Voci : Numai 30 000 !

Am văzut în toate jurnalele 300 000. Dacă este numai 30 000, atunci [î]mi retrag cuvîntul.

Înțeleg cînd s-ar fi votat negru în privința fondurilor secrete, căci aceasta este o cestiune de încredere și neîncredere, fiindcă nu se spune pentru ce, numai se cere o sumă oarecare.

* Citește : nouă !

Domnul Cantilli a combătut acest amendament susținând că, deși sînt o mulțime de administrațiuni fără tantieme cari merg destul de bine, totuși nu poate vota pentru suprimarea tantiemelor de la căile ferate fiindcă ele sînt prevăzute de lege. Dar sînt alți profesori de drept constituțional cari zic că Adunarea are dreptul să refuze o cifră din buget. Apoi cum voiți dumneavoastră să faceți economii? Ce este bugetul? Bugetul este legea legilor. Nu vedeți că sărăcia bate nu numai la ușa particularului, dar și la ușa fiscului? Cum voiți dumneavoastră ca Adunarea, care are punga țarei în mînă și care vede că printr-un buget i se cere sute peste sute de mii de lei, să nu vie și să zică, cu dreptul său care-l are, cutare sumă o acord, din cutare sumă tai atît sau cutare sumă o suprim de tot? Acesta este un drept al Camerei și totodată o datorie a ei de a cumpăni situațiunile și de a nu face cheltuieli cari întrec puterile fiscului. Prin urmare, cum se poate lua drept un vot de neîncredere împrejurarea că majoritatea s-a unit cu minoritatea pentru ca să suprimă o sumă oarecare din buget?...

Domnul președinte : Domnul ministru nu a făcut din votul Camerei o cestiune de neîncredere, ci din vorbele cari s-au zis mai dinainte și cu cari s-au făcut personalități.

O voce : Noi nu votăm vorbe!

Domnule președinte, cînd s-a făcut unirea, vodă Cuza m-a chemat la minister și mi-a dat o trăsură ca să viu la Cameră și s-a făcut vorbă că eu am furat trăsura venind la minister.

Ei bine, vorbe de acestea multe se pot face... (*Zgomot.*) Noi am făcut o economie și poate că mai facem și altele. Apoi bine este ca să vină ministrul și să ne zică că prin aceasta i-am dat vot de neîncredere și noi să venim și să zicem iertați-ne, domnule ministru, că am greșit? Dumneavoastră majoritatea aveți toată răspunderea situațiunii; noi avem datoria să vă chemăm luarea aminte. Voiți să rămîneți asupra votului? Voiți să reveniți? Faceți cum veți crede de cuviință, dar eu zic că dreptul Camerei este de a acorda sau nu sume bugetare independent de încrederea sau neîncrederea în cabinet.

Despre căile ferate particulare.

Domnilor deputați... (*Zgomot.*) Zău! Am început a crede că am peri de lup. D-abia mi s-a dat cuvîntul și n-am început să zic decît o vorbă și deodată mă văd întrerupt. În ziua de 13, zi fatală, tot asemenea mi s-a dat cuvîntul și o oră n-am putut să vorbesc din cauza întrerupțiunilor și tocmăi atunci cînd apăram biuroul. Ieri am cerut cuvîntul și domnul președinte a binevoit a-mi spune cum că la sfîrșitul discuțiunii mi se va da, dar nu mi s-a dat. Eu am văzut că ieri s-a votat chiar o explicațiune a votului Camerei. Domnului Palade s-a dat cuvîntul pentru a-și explica cuvintele sale; dați-mi voie, domnilor, să-mi explic și eu cuvintele mele, cu atît mai mult că am fost crud atacat de domnii Voinov și Cimpineanu.

Domnul I. Cimpineanu : Atunci să cerem toți cuvîntul pentru a ne explica cuvintele.

Iată acum că am părut de a întărita chiar nervozitatea domnului Cimpineanu. Domnilor, eu socotesc că tocmăi oratorii majorității sînt datori să ridice nivelul discuțiilor noastre ca să se poată discuta cestiunile fără a se face personalități.

Domnilor, de mulți ani n-am luat cuvîntul în cestiunea drumurilor de fier și iată pentru ce : făceam și eu parte dintr-o administrațiune de căi ferate și nu-mi era permis să vorbesc, căci în asemenea caz oricine putea să-mi zică : *vous êtes orfèvre* (?), ești cu musca pe căciulă, și de aceea am tăcut.

Anul trecut cu ocaziunea raportului în privința bugetului căilor ferate regale un înalt funcționar al căilor ferate și deputat, domnul Petre Ene, a socotit de cuviință — și după mine aceasta era o tactică foarte bună, foarte iscusită — , a crezut de cuviință, zic, să tragă toată animozitatea Camerei asupra unei cestiuni care nu era la ordinea zilei. În acel raport s-a apucat să facă procesul calei ferate Lemberg — Cernăuți — Iași, o critică foarte aspră, foarte nedreaptă. Eu am tăcut ; n-aveam dreptul să vorbesc în cestiunea mea. Ducîndu-mă acasă însă m-am întilnit cu președintele comitetului dirigent, principele Dimitrie Ghica, căruia i-am spus că nu mai putem merge, că țara și guvernul trebuie să ceară ca această anomalie să dispară, adică o cale ferată concedată unei societăți să se găsească în mijlocul unei rețele a statului de mai bine de 1000 kilometri, și prin urmare noi înșine să arătăm aceloră cari ne-au numit că trebuie întoarsă calea aceasta ferată către stat ; s-a făcut aci chiar o propunere, în capul căreia era domnul Agarici, care propunere s-a și votat. În urma conversațiunii acesteia, consiliul de administrațiune, care reprezintă pe acționari — și aci să-mi dea voie domnul Voinov a-i spune că de zece ani nu mai există compania Offenheim, nemaiavînd amestec nici direct, nici indirect și că cea mai mare parte din acțiuni se află în mîinile englezilor.

Domnul N. Voinov : Așa se numește.

Nu se numește așa. Cum ziceam, propunerea de a se întoarce această cale ferată statului a fost primită de acționari și fac apel la domnul prim-ministru să spună dacă nu s-a comunicat guvernului asemenea propunere și dacă Domnia sa, sînt acum cîteva zile, n-a întreat pe domnul ministru de lucrări publice ce face ca să sfîrșească odată mai de grabă cu această cestiune. Propunerile sînt făcute ; guvernul poate să le dea urmarea ; și eu și principele D. Ghica ne considerăm dar astăzi ca degajați și, prin urmare, intrăm fără bănuială în drepturile noastre de deputați ca să ne rostim în privința drumurilor de fier, întocmai ca domnul Flevea și domnul Voinov. Care nu a fost mirarea mea de a mă vedea atacat fiindcă eu cu onor. domn Palade am susținut o teorie dezbrăcată de orice actualitate, cum că e mai bine ca statul să nu administreze singur ; statul să fie proprietar, dar să nu exploateze singur. Pentru oamenii cari se ocupă de această materie, de științele administrative, voi spune că e o întreagă literatură în privința aceasta, că savanți englezi, francezi, germani și italieni stăruiesc cum că statul să nu-și exploateze singur căile sale ferate. Ce ! Nu ne era permis și nouă să susținem o asemenea teorie, să cerem aceasta ?

Onor. domn Voinov lasă teoria de o parte și vorbește de compania Offenheim și spune că românii nu sînt în stare să exploateze singuri ; dar a zice aceasta este a nu cunoaște geniul românilor.

Domnul N. Voinov : N-am zis că nu sînt capabili, ci am zis că n-au capitaluri.

Domnilor, căile ferate se exploatează azi de români și chiar pe linia Lemberg—Iași, un sînt decît români acei care vin în contact cu publicul. Fac apel la toți domnii deputați din Dorohoi, Suceava, Botoșani să spună

dacă toți funcționarii nu sînt români, afară de șeful stației de la Pașcani, care e străin. Fac apel la domnul Urzică să spună dacă toți angajații cari sînt în contact direct cu volajorii nu sînt români.

Voci : Așa e !

Domnul I. C. Fundescu : Dar conductorii ?

Conductorii nu sînt funcționari.

Domnilor, sînt mai mulți români pe acea linie decît pe linia Vircio-
rova — București. Dar mai e ceva, acei cari se ocupă de această cestiune
știu foarte bine că compania Lemberg — Cernăuți a luat o linie de 160 kilo-
metri care merge la granița rusească ; ei bine, vă pot încredința că în dată ce
această linie va începe să funcționeze toți slujbașii români se vor duce
acolo, afară numai dacă guvernul va sfîrși tratativele pentru întoarcerea
liniei către stat.

Așadar, domnilor, pentru ce, ca să ascundem un lucru sau să-l îm-
pedecăm de a se face, venim cu manopere ?... Toți aruncăm toate relele,
toate greșelele asupra altora, asupra străinilor !

Domnilor, am zis și mai repet că eu cred că drumurile de fier se pot
exploata și administra de români ca și Banca națională, ca și creditele
agricole, ca și „Prevederea”, „Dacia”, „Naționala” și altele. Geniul ro-
mânesc se face după toate trebuințele ; românul se face muzicant, sol-
dat etc., prin urmare va putea fi exploatare de căi ferate.

Domnul Voinov a zis că trebuie să parale. Să mă ierte Domnia sa
a-i spune că sînt lucruri pe cari poate să le trateze cu multă măiestrie, nu
însă pe toate. În cestiuni de drept, deși am învățat și eu dreptul, nu vor-
besc. Să vorbească domnul Voinov de procese ca unul ce se ocupă de advo-
catură și a fost și ministru de justiție, dar nu în această materie, în privința
unor teorii pe care oameni savanți din alte părți le-au studiat toată viața
lor și apoi deodată Domnia sa, vorbind, să sară de la una la alta, să ne
spună că a fost insultat în demnitatea sa de deputat, pentru că un condu-
cător a venit și i-a cerut numărul. Dar mai bun argument decît acesta nu
poate fi în contra dumneavoastră, că conductorul român [î]și știe treaba
lui. Ce voiți dumneavoastră să faceți ? De unde să vă cunoască ? Ar trebui
atunci să aveți fotografia pe cartă.

Domnilor, și eu am o cartă a uniunii căilor ferate și călătoresc cu ea
în toată Austria, în Ungaria, în Germania și chiar prin Belgia și totdeauna
vine conductorul și mă întrebă care-mi este numărul și pentru aceasta eu
nu m-am socotit niciodată insultat. Iertați-mă, domnule Voinov, a vă
spune că ieri ați fost cam... Demnitatea noastră de deputați și miniștri nu
se înjosește cînd conductorii și fac datoria lor. Conductorul trebuie să
știe ce număr de cartă are cineva, pentru că lui i se dă oarecare numere
și i se spune că cei cari posed acele numere sînt liberi să călătorească. Nu
trebuie să ne ofensăm pentru aceasta ; dar iată unde are dreptate să vor-
bească domnul Voinov. Cînd s-a dat aceste cărți, ele s-au dat pentru ca
deputații să poată merge între sesiuni să viziteze țara și să o cunoască.

Nu înțeleg însă că țara, în împrejurările care se află astăzi, trebuie să
facă cheltuieli de sute de mii de lei mai cu seamă ca să înlesnească pe depu-
tații cari sînt advocați de a putea merge unul la Focșani, altul la Iași, altul
la Craiova ; de aceasta ar trebui să ne ocupăm noi. Și cînd face statistica direc-
torul căilor ferate, nu pot decît să-i dau toată mica mea aprobare, căci el vo-
iește cu aceasta să dovedească odată țării că este timp de a se face o mică
reformă. Domnilor, este ceva înspăimîntător : sînt unii din colegii noștri

cari călătorească mai mult decât conductorii ! (*Aplauze, ilaritate.*) Aceasta oare a voit țara când a dat cărțile de liber parcurs ?

Știu, domnilor, că am să displac multora, fiindcă această materie este foarte impopulară. Domnul Kogălniceanu, se va zice, este naiv căci iată ce apără ; *il [s']est coulé **...

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu : Nu va zice nimeni aceasta.

Am auzit eu, domnule prim-ministru, zicându-se aceasta.

Domnilor, declar că este ceva de făcut în materie de liber parcurs. Trebuie să se înlesnească deputaților mijlocul de a cunoaște țara și chiar în timpul sesiunii, la intervale, să se ducă a-și vedea familiile Domniilor lor; dar nu însă cum se face astăzi. Am statistica aci cu mine și vă declar că sînt persoane cari călătorească într-un an mai mult decât călătorească conductorii drumului de fier.

Domnul Voinov rău a făcut de m-a atacat și a pus înainte cestiunea căilor ferate Offenheim, fiindcă eu sînt cu desăvîrșire degajat și gata a recunoaște că este bine ca și această mică cale ferată să intre în marea rețea a statului, pentru că statul, guvernul poate să facă economii pe cari compania nu le poate face.

Cred dar că explicațiunea pe care am dat-o este bună și, prin urmare, mi se va permite și mie să mă ocup în mod independent — și fără a mi se arunca personalități — de studierea bugetului căilor ferate, ceea ce pînă acum n-am făcut-o prin o delicatetea prea exagerată.

[Î]mi pare rău că domnul Fleve nu este aci, dar cînd va veni momentul oportun [i] voi răspunde și Domniei sale. Și are dreptate Domnia sa să nu fie aci fiindcă este foarte ocupat; Domnia sa este și primar și avocat. Cîteodată însă cînd vine aci între noi [i] și stringe surtucul și începe a ne da lecțiuni și nu lecțiuni părintești ca domnul prim-ministru, ci aspre. Voi aștepta dar momentul oportun pentru a-i răspunde.

Într-o problemă de regulament.

Cer cuvîntul în cestiune de regulament.

Domnule președinte, fac apel la imparțialitatea Domniei voastre. Dumneavoastră ați lăsat pe onor. domn Cîmpineanu să ne facă un curs întreg în privința acestei cestiuni, dezbătută de sute și sute de oameni, adică dacă este bine ca drumurile de fier să se dea în exploatare la companii particulare sau nu, și cu această ocaziune l-ați lăsat să trateze în fond toată cestiunea, pînă și școala de la Pașcani, și acum cînd domnul Voinov vine și reclamă ca să vorbească în cestiune personală dumneavoastră-l împedicați, și negreșit că aveți să mă împedicați și pe mine mai mult cînd voi voi să dau lămuriri în fond. Domnul Cîmpineanu care nu a fost atacat deloc, ci numai sub cuvîntul unei tălmăciri a cîtorva cuvinte, vine și ne face teorii întregi, vine și ne vorbește de Germania, de Franția, de Engli-tera și de Belgia și, cînd noi voim să ne explicăm sau să răspundem la cestiunile personale, dumneavoastră nu ne lăsați. Apoi drept este? Frumos este? Parlamentar este? (*Ilaritate.*) Vă rog dar, domnule președinte, și mă adresez și la majoritate, să se lase domnul Voinov să vorbească și apoi să mă lăsați și pe mine să zic cîteva cuvinte.

* S-a strecurat, s-a fofilat (din fr. *se couler*).

Despre avocații căilor ferate.

Am cerut cuvîntul !

Domnul vicepreședinte : Neapărat că-l aveți, dar dați-mi voie să vă întreb : la o cifră anume ori la capitolul întreg ?

Am să vorbesc la fondul pentru procesele pierdute și la cifra cheltuielilor pentru permutări și la altele.

Am cuvîntul ?

Domnul vicepreședinte : Aveți cuvîntul.

Domnii mei, văd aci un fond pentru procese pierdute de 150 000 lei. Sînt acum cîțiva ani cînd erau tocmiți cu anul, cu contract doi avocați ; avocații aceștia aveau 1000 sau 1200 lei pe lună, adică pe an vreo 14 sau 15000 lei, și erau avocați capabili și serioși, avocați vechi, erau domnul Cornea și Grădișteanu, pentru cari nu veți tăgădui că și unul și altul sînt oameni de talent. S-a venit pe urmă și s-a zis : Voim să facem economii, să nu mai avem avocați cu anul, să nu mai avem avocați cu toptanul, ci să avem cu bucata. Mult timp a fost ceartă ca să nu fie numai doi, ci trei avocați, așa că s-a mai făcut loc încă pentru unul. Dar cum să împace lucrurile ? S-au desființat avocații cu anul pe motiv de economii, și aci rog pe onor. domn raportor să-mi spună din acești 150 000 lei cît au luat avocații, și aceasta cu atît mai mult cu cît știu că mai este un șef al serviciului conțențios iarăși un avocat foarte conștiincios și care apără cele mai multe procese ale drumurilor de fier, sau, dacă nu știe domnul raportor să-mi răspundă la aceasta, să binevoiască domnul ministru al lucrărilor publice a-mi spune cît se dă la avocați pe an din suma aceasta de 150 000 lei ?

Domnul ministru al lucrărilor publice, general Radu Mihail : Terminați și vă voi răspunde pe urmă.

Eu vă cer să-mi spuneți acuma ca să știu ce să vorbesc, să nu vorbesc în bobote...

Domnul ministru al lucrărilor publice, general Radu Mihail : Nu putem face dialoguri ; vă voi răspunde la urmă.

Eu voiam să-mi răspundeți acuma, căci, dacă-mi veți da un răspuns mulțumitor, atunci nu voi mai avea nimic de zis ; de exemplu, dacă-mi veți spune că plătiți avocaților 12 lei voi fi mulțumit ; dacă-mi veți spune că le plătiți 12 000 lei, asemenea voi fi mulțumit ; dar, dacă-mi veți spune că le plătiți jumătate din suma de 150 000 lei, atunci nu voi fi mulțumit...

M-a întrerupt domnul ministru ?

Domnul ministru al lucrărilor publice, general Radu Mihail : Nu v-am întrerupt și, fiindcă sînt convins că dumneavoastră cînd luați cuvîntul cunoașteți bine cestiunea, vă voi răspunde după ce veți termina.

Apoi cine m-a întrebat dacă am terminat, căci domnul ministru zice că nu m-a întrebat. (*Întreruperi.*)

Domnul doctor Măldărescu : Regulamentul nu permite dialoguri...

Apoi eu fac dialoguri dacă regulamentul nu permite dialoguri, ori dumneavoastră ? (*Întreruperi.*)

Eu propun, onorabile domnule președinte, și vă rog foarte mult, fiindcă nu pot vorbi serios când o persoană învățată face dialoguri și apoi invocă regulamentul contra dialogurilor, eu propun un lucru : cîțiva din medicii cari se află între noi sînt foarte nervoși și vă rog să ziceți să se aducă cîteva cutii de bromur de potasium. (*Mare ilaritate.*)... Apoi medicii, oameni de știință, trebuie să-și mărginească știința lor numai în întreruperi ? Cel puțin domnul doctor Romniceanu a ținut mai deunăzi un cuvînt prin care a dovedit că are talent și că poate a-și arăta talentul în Cameră și altfel decît prin întreruperi ; tot așa rog și pe domnul Măldărescu foarte mult să se suie la tribună și să mă combată de acolo, iar nu să vină să-mi sufle pe din dos și să mă facă nervos și pe mine... (*Mare ilaritate.*)

Rog asemenea pe domnul doctor Ioviț să dea colegului său bromur de potasium ca să scape pe medicii nervoși de această stare de nervozitate. Apoi, dacă și medicii sînt nervoși, noi ceilalți ce să facem ? ... (*Întreruperi.*)

Domnul vicepreședinte : Eu cel dintîi regret întreruperile, însă constat, domnule Kogălnicene, că aveți atîta autoritate încît puteți să vă apărați contra lor. (*Întreruperi.*)

Eu, domnilor, văd aci 150 000 lei și vorbesc foarte serios ; este guvernul și Camera însuflețită de dorința de a face economii ? Da, cu francheță răspund. Am văzut că domnul ministru de finanțe a cerut și noi i-am dat o desființare de referendari ; știm cu toții cît doare desființarea a 12 referendari, căci aceștia sînt vechi funcționari ai statului, pe cari-i aruncăm pe uliță. Domnul ministru însă a cerut și noi am dat cu durere, dar am dat fiindcă sărăcirea unui om este mai puțin decît sărăcirea țării, cu toate că știm cît de impopulari ne facem prin niște asemenea reducțiuni ... (*Zgomot.*)

Pe linia aceea care se numește Offenheim, noi pentru a face economie ne-am hotărît să numim advocați cu leafă fixă și astfel am numit doi advocați, unul pentru Iași și altul pentru București, cu cîte 3000 lei pe an și am mai numit un al treilea, care s-a mulțumit numai să-i dăm un bilet de liber parcurs și cu toate acestea, mulțumită Domnului, nu avem atîtea procese pierdute acum, deoarece, cînd plăteam la advocați de patru ori atîta pe cît plătim acuma, am avut destule procese pierdute.

Neapărat că linia cea mare a țării, linia regală a drumului nostru ferat, fiind de patru ori mai mare decît linia Offenheim, urmează să dăm administrațiunii căilor ferate un număr mai mare de advocați decît avem pe linia cealaltă. Dar eu am întrebat pe noul director al administrațiunii căilor ferate și l-am rugat să-mi spună ce vrea să zică această sumă mare de procese pierdute. Cum ? Aveți advocați destui și dintre cei mai buni și toți plătiți bine, prin urmare de unde provine că perdeți atîtea procese ? Și onor. domn director, om foarte franc și foarte leal, mi-a spus : numai un proces, acela al lui Braicoff, a costat 80 000 lei.

Domnul doctor Romniceanu : Pretențiunea domnului Braicoff era de 600 000 lei și justiția i-a acordat numai 75 mii.

Vedeți acuma, în loc să mă supăr, sînt silit să laud pe domnul doctor Romniceanu pentru că m-a întrerupt. Iată un medic cu talent și de mare merit care se ocupă nu numai de medicină, dar și de starea proceselor pe cari le are direcțiunea drumurilor de fier. (*Aplauze.*)

Nu știu ce a cerut Braicoff, nu știu la ce a fost co[n]damnată direcțiunea, dar ceea ce știu și ceea ce mi-a spus domnul director este că s-a

cheltuit 80 000 lei, și știți pentru ce? Pentru ca să spună la dispozițiunea avocaților o sumă însemnată de bani și să se dea la fiecare cite un proces cu un bun remunerariu.

Apoi, vă întreb, bine este, drept este, cuviincios este aceasta? (*Aplauze.*)

Eu cred că mai bine ar fi să orînduiți doi avocați, pe cari să-i alegeți dintre cei dintîi și mai buni și cari spun că se vor mulțumi cu cite 12 000 lei fiecare pe an, iar nu 30 000 lei numai pentru un proces. Și aci-mi permit să rog pe onor. domn Cornea să ne spună cît a avut Domnia sa...

Domnul M. Cornea : Primeam 30 000 lei pe an de la fosta direcțiune; dar de la răscumpărare nu am mai fost avocat al drumurilor de fier.

Vă mulțumesc și zic : fie 30 000 lei, cu toate că mi se pare că este prea mult, dar fie 30 000, fie 20 000 lei pe an, totuși dacă veți pune doi avocați cu cite 20 000 lei pe an ne va costa 40 000 lei, iar nu 150 000.

Vă rog dar să binevoiți a vă uni cu mine și a mai reduce această sumă. Dumneavoastră, preocupați de ideea economiei, ați tăiat ieri din acest buget tantiemele și jetoanele consiliului de administrațiune și aci voiți să votați sutimi* de mii de lei.

Voci : Nu, nu !

De aceea eu aș propune numirea avocaților plătiți cu anul cu un salariu fix.

Domnul G. Cantilli : Ce onorariu propui a se da unui avocat ?

Dumneata cît propui ?

Domnul G. Cantilli : Eu propui cifra de o mie de lei pe lună.

Vedeți domnilor, unul dintre cei mai iluștri avocați propune a se da suma de o mie de lei pe lună. Puneți 24 de mii pentru avocați, dar nu mai mult, și făcînd aceasta cred că veți face o reducțiune bună și binecuvîntată, care va fi aprobată și de țară.

Voiți o sumă pentru procesele pierdute ? O voi vota, dar nu puneți suma aceea la un loc cu plata avocaților.

Pentru închiderea discuțiilor.

Domnilor, vă rog să închideți discuțiunea pentru că materia este epuizată, mai ales în urma declarațiunilor domnului președinte al consiliului⁹ și prin faptul cum că sînt vreo 7, 8 din cei mai buni avocați ai țării cari consimt să nu mai fie deputați și se mulțumesc cu salariul de 7—800 lei pe lună, cum sînt avocații statului ca domnul Mișu Schina și alții, și de aceea nu văd de ce ar mai continua discuțiunea.

Propune un amendament¹⁰.

Vă rog, domnule președinte, să-mi dați voie a face o explicațiune : paragraful acesta coprinde două servicii, unul pentru procesele pierdute și altul pentru leafa avocaților, de aceea am propus ca dintr-un paragraf să se facă două.

* Citește : sute !

Domnul ministru al lucrărilor publice, general Radu Mihail : Nu este leafă, ci o plată ce se dă avocatului cînd se angajează pentru un proces.

Eu propun șcindarea paragrafului ¹¹.

Cere scăderea tarifelor pe căile ferate din Dobrogea.

Domnii mei, profit de prezența onor. domn prim-ministru spre a-i înfățișa rugămîntea care i s-a înfățișat de toți oamenii de comerț și de agricultură din Dobrogea, este să binevoiască a face de a se scădea tarifele. Un vagon cu grîu care se încarcă la Cernavodă pentru Constanța costă 27 lei, pe cînd un vagon care se încarcă din satul Cernavodă și din împrejurimi pentru Constanța se plătește 63 lei. Ieftinătatea aceasta trebuie să fie așa ca să se poată folosi și populațiunile locale, căci, cum este astăzi, mai ieftin costă să facă transportul cu carul de la Cernavodă la Constanța decît cu vagonul.

Cred că voi dobîndi satisfacere la această rugămînte.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu : Ai dobîndit-o înainte de a mă fi rugat.

Îmi mai permit a-l ruga să binevoiască a recomanda domnului ministru al lucrărilor publice să se ocupe de o mică prelungire care are să aducă mult bine. Este prelungirea calei ferate de la stațiunea Medgidia la marele bîlci care se cheamă Panaghir, sînt vreo trei kilometri care au să dea un folos mai mare decît întreaga linie din Dobrogea, pentru că populațiunile nu numai de la Cernavodă și din toată Dobrogea, dar și din Ialomița, Brăila și din alte părți vin la bîlciul de la Panaghir, care ține de două ori pe an cîte 15 zile; astăzi drumul de la Medgidia la Panaghir se face cu carul.

S-a făcut o mică prelungire anul acesta care duce de la Constanța la băi și nu a avut administrațiunea să se căiască; tot așa va fi și cu Panaghir¹².

„Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/
1886, nr. 21, p. 269, col. 2 — p. 271,
col. 3; p. 278, col. 1—2; p. 279, col. 2
— p. 280, col. 1; p. 286, col. 3 — p. 288,
col. 1; p. 289, col. 1 — p. 290, col. 2;
p. 292, col. 1; p. 293, col. 2; p. 296,
col. 1—2.

NOTE

¹ Generalul Radu Mihail.

² G. Palade conchisese că bugetul căilor ferate era „vișios din punctul de vedere administrativ, fictiv din punctul de vedere financiar” și ceruse ca Adunarea să respingă luarea lui în considerație.

³ Vezi *Opere, V, Oratorie III*, partea a II-a, p. 244 și urm.

⁴ Guvernul care a funcționat între 16 noiembrie 1868 și 20 ianuarie 1870.

⁵ Raportor era Petru Ene.

⁶ După K. luase cuvîntul N. Fleva. El spusese că ar fi „o adevărată nenorocire” dacă Adunarea l-ar urma pe K. în privința controlului asupra căilor ferate, căci ar însemna să fie lăsate în mîna străinilor. Odinioară K. susținuse necesitatea amestecului guvernului în fiecare ramură a administrației. K. a replicat: „Te înșeli, puțina descentralizare care o avem este făcută de mine”.

Radu Mihail, ministrul lucrărilor publice, ridicase problema liniei Reni—Galați și arătase că o construiseră rușii în vremea războiului și, statul român neavînd bani s-o răscumpere, aceștia au demontat-o. K. a replicat: „N-a cerut guvernul rusesc parale. Eu eram ministru de externe atunci”. Mai spusese apoi că linia de la Frățești făcută de aceiași constructori o luasem „pe

degeaba". Dar P. Ene, raportorul, a ripostat că românii o plătiseră. El însuși fusese trimis ca delegat pentru efectuarea plății.

⁷ Dim. Leca.

⁸ G. D. Palade ș.a. propuseră un amendament privind suprimarea tantiemelor directorului și consilierilor din administrația căilor ferate și reducerea jetoanelor de prezență la 50 de lei. După ce amendamentul fusese primit cu 54 de voturi pentru și 43 împotriva, C. Nacu, ministrul de finanțe, declarase că „ministerul consideră votul dat de onor. Adunare ca un vot de neîncredere”. Ca să limpezească lucrurile, mai mulți deputați, în frunte cu C. I. Zamfirescu, depuseră o moțiune exprimând încrederea în guvern. Se votase nominal cu 84 de glasuri pentru și 16 abțineri (între care și K.).

⁹ I. C. Brătianu spusese că nu se vor găsi avocați de calitate pentru un onorariu așa de mic. De regulă, avocații renumiți erau și deputați. Or, intrând la căile ferate trebuiau să renunțe la mandat, ceea ce îi dezavantaja o dată în plus.

¹⁰ Amendamentul cerea înscrierea sumei de 24 000 de lei în buget pentru doi avocați angajați prin contract. Amendamentul a fost respins. Adunarea a votat însă cifra de 150 000 de lei pentru procese pierdute.

¹¹ În continuare, cu referire la § cheltuielilor extraordinare și suplimentare, K. întrebă : „Eu voiesc numai să întreb dacă din aceste cheltuieli extraordinare și suplimentare, precum și [din] cheltuielile de deplasare arc să se dea ceva și pentru avocați?”

Ministrul lucrărilor publice a răspuns negativ.

¹² Ministrul lucrărilor publice a arătat că tarifele căilor ferate în Dobrogea scăzuseră și se efectuau acum în argint, nu în aur. Pentru linia pină la Panaghir promisese să facă studii și, dacă Adunarea îi acorda credite, avea s-o construiască.

Bugetul căilor ferate a fost primit cu 80 de voturi pentru și patru împotriva.

*Interpelare adresată primului-ministru asupra statutului directorului serviciului sanitar **

Domnilor, cu regret am ascultat pe domnul Voinov¹, fiindcă mă pune în pozițiune să mă fac de astă dată guvernamental.

Ce propune domnul Voinov? Propune ca la o interpelare Camera să nu vie să voteze. Apoi unde mergem? Se calcă regulamentul, se calcă legea, se face o interpelare și acum să vie Domnia sa și să zică că interpelatorul apără ceea ce nu se poate apăra. Domnul Voinov se teme de a crea un precedent și tocmai Domnia sa propune crearea altui precedent și mai teribil : de a da dreptul Camerei să nu voteze. Camera are și dreptul și datoria să dea un vot, fie în sensul guvernului, fie în sensul interpelatorului, fie în sensul unei a treia opinii.

Ce a zis domnul Ciocazan? A zis : Eu nu mă amestec în alegeri. A cam greșit Domnia sa, fiindcă s-a amestecat. (*Ilaritate.*)

Cuvintele pe cari le-a zis domnului ministru în Senat ne aparțin și nouă, precum aparțin și Senatului cuvintele zise de un ministru în Cameră. Ce a zis domnul prim-ministru? Domnia sa a zis : Nu vă opriți de vorbele cari se zic că alegerea domnului Fotino ar fi pătată ; nu credeți dumneavoastră că postul Domniei sale este un post administrativ...

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu : Discutăm cestiunea aceasta? Dumneavoastră ați luat cuvântul numai în contra închiderei discuțiunei.

Cum? Numai pentru închiderea discuțiunei mi s-a dat cuvântul! Eu am socotit că mi-ați dat dreptul să vorbesc și în fond.

* Ședința din 29 ianuarie 1886.

Domnul vicepreședinte : Nu, fiindcă atunci erau patru înscrși înaintea Domniei voastre.

Dacă este așa, atunci puteți să închideți discuțiunea.

Se pune la vot închiderea discuțiunii și se primește.

Atunci cer cuvîntul pentru a anunța o interpelare.

Domnul vicepreședinte : Aveți cuvîntul.

Îmi permit a interpela pe domnul prim-ministru : cum a putut Domnia sa să califice de neadministrațiune una din ramurile cele mai importante ale administrațiunii încredințate ministerului Domniei sale ? Domnia sa a putut susține că directorul serviciului sanitar, cel care are o administrațiune atît de importantă, cel care are datoria de a priveghea la menținerea stărei sanitare atît a oamenilor, cît și a vitelor, nu are o funcțiune administrativă ? Cum a putut Domnia sa să califice acest ram al administrațiunii că nu este serviciu administrativ ?

Aceasta este interpelarea ce fac.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu : Dezvoltați interpelarea căci sint gata să răspund îndată.

Bucuros. Iată vedeți că am ajuns tot acolo ? (*Ilaritate, aplauze.*)

Domnii mei, după 30 de ani de regim constituțional și parlamentar, am socotit cum că educațiunea noastră era destul de înaintată încît să știm ce este administrațiune și ce nu este administrațiune și cari sint funcțiuni administrative ; și pentru aceasta voi chema în ajutor însăși această Cameră, ca să-și aducă aminte că s-a găsit un om plin de spirit, plin de inteligență și de geniu care a venit înaintea noastră și a susținut pe precedente create dinainte cum că directorul muzeului, directorul arhivelor și directorul belezor arte nu ar fi un ram de administrațiune publică ; și Camera aceasta a dovedit că ea înțelege ce rol mare joacă într-o țară administrațiunea belezor arte, a literaturii, a muzeului, a arhivelor și, cu tot regretul de a nu avea în mijlocul nostru pe onor. domn Hajdeu, l-a respins ². Iată însă acum ce se susține : se susține de șeful Ministerului de Interne că persoana care e chemată a administra una din ramurile cele mai importante ale administrațiunii publice, că directorul serviciului sanitar nu este director și nu reprezintă un post de administrațiune publică. Colegul Domniei sale de la justiție, pe care odinioară-l chemam nomofilax ³, adică păzitor al legii, a căutat să întortocheze cestiunea botezînd-o astfel, calificînd pe acest funcționar de președinte al Consiliului sanitar. Ar fi fost prea gogonată ca să vie să zică cum că domnul Fotino, directorul serviciului sanitar, na este director ; a zis că este acolo un consiliu pe care domnul Fotino-l prezidează. Apoi cum ? Pentru că domnul ministru al domeniilor are pe lingă sine un Consiliu de agricultură superior, va să zică că domnul ministru al domeniilor nu administrează domeniile ? Cum ? Pentru că domnul ministru al instrucțiunii publice are un Consiliu superior de instrucțiune publică, va să zică că Domnia sa nu administrează serviciul acela important al instrucțiunii publice ? Cum ? Pentru că în consiliul determinat prin lege directorul serviciului sanitar este dator să vie să întrebe vreo cîțiva colegi de ai săi și să le ia avizul, prin aceasta el va să zică că nu administrează ? Cînd domnul director al serviciului sanitar convoacă pe colegii săi spre a face o încheiere, cea încheiere cine o execută ? Cine

ordonă prefectilor, medicilor, veterinarilor în toată țara? Cine face atitea acte de administrațiune publică în ramura aceasta dacă nu directorul, și dumneavoastră ziceți că nu administreați? Apoi, onor. domn prim-ministru și ministru de interne, în această Cameră mai sînt și unii bătrîni și unii oameni cari au fost și ei în administrațiunea publică și știu ce va să zică administrațiune publică; nu avem să învățăm acum aceasta, căci am învățat-o de mult.

Încă de la Regulamentul organic ministrul de interne avea pe lingă sine pe directorul închisorilor, pe directorul poștelor etc. și serviciul sanitar în capul căruia era un medic, cum este și astăzi, dar numai că acela se numea protomedic, și unul din aceștia, care a răposat deunăzi în Iași, era și mult regretatul și stimatul doctor Cuciureanu⁴, care a fost protomedic la serviciul sanitar.

Dacă s-ar fi întreat onor. doctor Cuciureanu: Ce faci dumneata? Ar fi răspuns: Fac administrațiunea serviciului sanitar, fac administrațiunea sănătăței oamenilor. Onor. domn Fotino, un om pentru care am multă stimă și considerațiune, nu înțeleg cum a făcut aceasta, ca Domnia sa să se degradeze să zică că nu este un cap de serviciu de administrațiune sanitară. Dar domnul ministru de interne să vină să zică cum că ramurile administrațiunii publice încredințate Domniei sale și cari funcționează prin directori numiți de Domnia sa, că acele ramure nu sînt servicii publice și că, prin urmare, șefii acelor servicii publice, cari sînt directorii, nu sînt șefi de administrațiune! Apoi, dacă este așa, să vină să propună că șeful serviciului statistic nu este șeful unui serviciu de administrațiune; să ia asemenea pe directorul pușcăriilor și să-l declare că nu administă un serviciu public; poate că mine, poimîne va veni vremea să-i dăm și Domniei sale un consiliu cu care să se consulte, ca să nu se mai facă ceea ce s-a făcut la Dobrovăț⁵. Cum merge aceasta? Noi pentru interesul unei persoane să declarăm că directorul serviciului sanitar nu reprezintă un serviciu public? Atunci ce caută la Ministerul de Interne? Oricui vom da această sarcină de a fi șeful, reprezentantul serviciului sanitar, oricine va fi acela, el va fi capul unui serviciu public, capul serviciului sanitar.

Iată de ce mi-am permis eu a contrazice pe domnul Voinov. (Înteruperi.)

Legea asupra responsabilităței ministeriale zice că sînt răspunzători miniștrii, nu uitați acel articol. Chiar dacă Camera ar zice cum că cutare general, cutare inspector nu reprezintă un serviciu de administrațiune, prin aceasta încetează acea persoană de a fi șeful unui serviciu de administrațiune publică? Totdauna trebuie să ne gîndim la consecințe.

Eu m-am recreat și mă voi recrea * întotdauna cînd un corp va voi să se amestece în lucrările altui corp; dar, cînd un corp vine și prin votul său calcă Constituțiunea, cellalt corp nu are să zică cuvîntul său?

Onor. prim-ministru a zis: Dumneavoastră mă trageți la răspundere că m-am făcut complice la o nelegalitate făcută de Senat; dar nu știți că mai cu seamă Senatului [i] este încredințată paza Constituțiunii? Dacă Domnia sa ar fi fost ministru la 2 mai, dacă Domnia sa ar fi creat corpul ponderator, Senatul de atunci, putea să zică aceasta. Mie mi-ar fi permis să semnalizez ca corp ponderator Senatul din vremea

* M-am recreiat și mă voi recreia (din fr. *se récrier*, a protesta).

lui Cuza. Dar astăzi nu este așa, astăzi Senatul nu are nici un drept mai mare sau mai mult decât Adunarea; ba chiar, dacă am căuta bine, am găsi că Adunarea are astăzi mai multe drepturi decât Senatul, pentru că are dreptul să voteze bugetele, ține în mîna sa punga țării. Prin urmare, Senatul nu are azi dreptul să zică că este corp ponderator, că este păzitor al Constituției. (*Aplauze.*)

Cînd însă ar veni acel corp și, în unire cu eugetul sau după propunerea guvernului, ar vota o lege prin care să declare că șeful sau directorul închisorilor, sau directorul serviciului de statistică, al „Monitorului oficial”, al serviciului sanitar etc., că toți acești șefi sau directori de servicie publice sînt numai simpli cetățeni, nu sînt funcționari administrativi, pentru că administrațiunea țării este reprezentată în mod exclusiv numai de domnul ministru; cînd Senatul ar vota o asemenea lege, oare Camera nu ar avea dreptul să zică și cuvîntul său în această cestiune?

Apoi tot așa este cînd dumneavoastră guvernul veniți și declarați că cutare sau cutare șef al unui serviciu public administrativ nu este funcționar; atunci noi Adunarea să nu avem dreptul a vă întreba unde mai este regimul parlamentar, unde mai este adevăratul regim constituțional?

Slavă Domnului, în Senat sînt mulți generali ...

O voce: Numai generali sînt în Senat?

Nu sînt numai generali, dar sînt mulți acolo și dacă s-ar alege și mai mulți, dacă Senatul compus din generali și alți funcționari ar veni și prin o lege ar declara că un oarecare număr de funcționari ai statului dependenți de Ministerul de Interne, cari sînt numiți prin decrete regale, cari-și varsă la casa comitetului de pensii reținerile de la salariile ce primesc, că toți acești funcționari nu sînt funcționari publici, apoi atuncea unde ar mai fi libertățile Domniilor voastre, unde ar mai fi sistemul Domniilor voastre constituțional și parlamentar?

Prin urmare, onor. domn Ciocazan a avut dreptate în ceea ce zicea și onor. domn ministru de interne mi se pare că prin precipitațiune a comis o eroare cînd a susținut cum că directorul administrațiunii sanitare nu este un funcționar administrativ.

Noi am văzut adeseori pe directorii diferitelor servicie cari figurează în Ministerul de Interne înlocuindu-se unii pe alții; înlocuind pe directorul Ministerului de Interne, precum altă dată am văzut pe acela al telegrafului și poștelor, pe al „Monitorului” și Imprimeriei statului, pe al administrațiunii închisorilor. Cum vedeți, sînt patru agenți cari totdeauna sînt la dispozițiunea domnului ministru de interne ca să facă administrațiune.

Apoi, dacă directorul „Monitorului oficial”, care reprezintă mai mult o însărcinare de artă mecanică, și este privit ca director de serviciu, ca un funcționar, cum să nu fie tot așa directorul general al serviciului sanitar sau un altul care este pus în capul unui serviciu oarecare? Unde mergem cu această interpretare ce se dă legii numai pentru serviciul cutărei și cutărei personalități?

Doresc din toată inima să avem senatori ca domnul doctor Fotino, căci este o persoană independentă mulțumită pozițiunii sale și, dacă Domnia sa are opiniunile sale și sprijină pe guvern, pentru aceasta nu-i fac nici o crimă. Cînd însă în Senat se interpretează că pozițiunea sa

înalță nu poate fi considerată ca o funcțiune, aceasta mă surprinde; și cred că însuși domnul ministru cînd a aderat la această interpretare nu s-a gîndit la dînsa într-un mod real; i-a trecut numai ca o scăpare de limbă. Nu cred că Domnia sa să fi susținut într-un mod serios că directorul serviciului sanitar nu este un funcționar însărcinat să administreze un serviciu din cele mai importante și care subscie în numele ministrului.

În chestiune personală⁶.

Domnilor, aprecierile pe cari le-au dat domnul președinte al consiliului în privința mea, aluziunile cum că eu sînt călcătorul de Constituțiune ...

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu : Am zis eu aceasta? Nu-mi atribuiți cuvinte pe cari nu le-am zis.

Nu voiesc să le relev, deși mi-ar fi foarte ușor să le relev făcînd comparațiune, dar nu o fac. [Î]mi permit numai un singur lucru a releva: că eu în toate faptele mele, în toate cuvintele mele mi-aduc aminte de lovirea de stat și că n-am o amoare foarte mare pentru știință. Apoi, domnule președinte al consiliului, dacă așa este, de ce de două ori te-ai adresat la mine și m-ai luat de coleg al dumatăle tocmai în timpul cînd știința și experiența trebuia să fie mai căutate?

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu : Experiența numai?

Experiența și știința.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu : Experiența, da.

Ați zis că nu m-ați văzut niciodată sprijinind oamenii de știință.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu : În Cameră.

Și aci mi-ar fi ușor să primesc comparațiunea, dar mai ales în cît se atinge de profesori nu veți izbuti să întemeiați discordia între profesori și mine. Omul care a fundat două universități, care a făcut legea instrucțiunii publice din 1864, omul care și-a jertfit sănătatea prezidînd comitetul pentru fixarea gradațiunii, omul care în curînd va da dovezi că ține la știință cu ocaziunea discutării legii instrucțiunii publice a domnului Sturdza, care mărturisește că conține multe lucruri bune, omul acela nu poate fi bănuț de a fi contra științei ... (*Înteruperi.*)

Sînt, domnilor, în vorbă cu domnul președinte al consiliului, știu că e o tactică foarte spirituală de a mă atrage prin înteruperi în discuțiuni cu alte persoane; de astă dată însă nu veți reuși. Omul acela, zic dar, nu poate fi bănuț a fi dușmanul științei și eu, dacă astăzi sînt ceva în țara mea, sînt mai mult cunoscut ca om de știință, căci la vîrsta de 18 ani am scris și am scris lucruri bune și dovada este că nu *pro honoris causa* am fost numit membru al Academiei Române. Nu voi să-mi arăt titlurile, dar în zadar veți striga că sînt sugrumătorul științei, căci, ori de cîte ori știința va veni în mantia funcționarului, eu voi combate pe acel om. Cînd domnul director general al căilor ferate va veni în această Cameră păstrîndu-și titlul de director al căilor ferate, eu-l voi combate; cînd,

din contra, inginerul George Cantacuzino va veni aci, [i] voi primi cu aplauze. Tot astfel, cînd omul științei, medicul, inginerul cutare, arhitectul va veni cu titlurile sale, va veni cu decretul facultății sau universității, [i] voi primi; cînd va veni cu decretul ministerului, [i] voi combate.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu : Legea zice cum are să vie.

Chiar pe medicul primar care ar veni contra legii eu-l voi combate și, cînd e vorba să fac comparațiuni între un medic de județ și directorul general al serviciului sanitar, mai de grab' voi lăsa să vină medicul județului decît celalalt, care face administrațiune sanitară în toată țara.

Așadar, rău ați făcut să mă persiflați și rău mi-ați zis că nu apar știința, că sînt dușman al științei, că nu voi să o aduc în Parlament. Iată deosebirea dintre noi. Sîntem către sfîrșitul vieții și nu tirziu avem să ne ducem înaintea altui Parlament și vom discuta și acolo. (*Ilaritate.*)

*Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu : Mai cu deosebire acolo nu avem să ne întîlnim.
(Ilaritate.)*

Va să zică nu credeți în nemurirea sufletului ...

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu : Am zis că nu vom merge tot la un loc amîndoi.

Adică dumneata ai să te duci în rai și eu în iad; dar cel puțin în iad am să fiu în bună companie. (*Ilaritate.*) Mai nainte însă pînă să ajung în iad, voi fi pe la ușa purgatorului, pe unde ai să treci și dumneata și acolo iarăși vom putea schimba cîteva cuvinte ... (*Ilaritate.*)

Dar să lăsăm aceste digresiuni la cari neconținut mă împingeti și să venim la cestiune. Dumneavoastră ziceți că m-am înțeles cu domnul Ciocazan, eu care viu de la Iași și Domnia sa de la Craiova. Nu ne-am înțeles și vă mărturisesc că după mine răul vine de acolo că nu ne înțelegem și eu aș dori să ne putem înțelege.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu : Și cu profesorii.

Și cu profesorii; i-am apărat și i-am și combătut. Doi, trei, acei cari nu-și fac datoria nu-i voi apăra, căci cum zicea domnul Sturdza zic și eu că trebuie să-și facă datoria. În zadar voiți să aruncați discordia, căci mai mult de vreo doi, trei nu-mi veți putea înstrăina. Eu declar că sînt în multe puncturi cu domnul Sturdza și declar că, dacă eram aci cînd i s-a făcut mai deunăzi o interpelare, aș fi fost alături cu domnul Sturdza în unele privințe. Vedeti că sînt și eu om de principii și declar că am să sprijin legea Domniei sale de instrucțiune și, cu toate că sînt părintele legii de la 1864, am să caut să se modifice în părțile ei rele și am să combat pe domnul Sturdza cînd cere desființarea Consiliului superior de instrucțiune.

Domnul vicepreședinte : Domnule Kogălnicene, vă rog să vă țineți în cestiunea personală...

Domnule președinte, aveți toată dreptatea; dar, dacă-mi observați mie, era bine să amintiți aceasta și domnului prim-ministru, care mă arăta țării mele că nu voiesc să introduc știința în Parlament.

Domnilor, am să fac o mică mărturisire. Dacă la 1864 aş fi avut eu capitalul de ştiinţă care este astăzi în ţară ...

Domnul preşedinte al consiliului, I. C. Brătianu: N-ai fi putut face atunci lovitură de stat.

Ei, aide să facem ceva : să facem liste de oameni cari voim să-i aducem în Parlament, dumneata şi eu, ca să vedem cari din noi doi sprijină mai mult ştiinţa. Eu-ţi făgăduiesc că lista ce-mi vei înfăţişa dumneata nu o voi discuta.

Domnul Petre Carp; Şi noi avem o listă. (Haritate.)

Voi primi pe toţi oamenii de ştiinţă. Aţi auzit, domnilor, în această Cameră, când vorbea un deputat, om de ştiinţă, cum i s-a zis : De unde vii ? De la Paris ? Acestea sînt bune la Paris.

Domnilor, după părere[a mea], ştiinţa care vine fie din universitatea de la Paris, fie din aceea de la Berlin, fie de la Bucureşti, fie de la Iaşi este bine venită şi o primesc cu bucurie ; nu voi zice omului care vine cu ştiinţa de la Paris că ceea ce spune sînt bune la Paris. Eu nu voi zice decît atîta : că protestez în contra imputării că nu sînt pentru ştiinţă, că combat ştiinţa. Dumneavoastră, domnule prim-ministru, mi-aţi zis odată : De ce mă acuzi că nu iubesc Franca, fiindcă nimeni nu are să te creadă. Ei bine şi eu-ţi zic dumitale acum : Nimeni nu te va crede cînd vei spune că eu sînt în contra oamenilor de ştiinţă în Parlament ?

„Dezbaterile Adunării Deputaţilor”
1885/1886, nr. 36, p. 511, col. 3— p. 513
col. 2; p. 514, col. 1— p. 515, col. 1

NOTE

¹ Discuţia pornise de la o interpelare a lui C. M. Ciocazan legată de dubla calitate a generalului dr. Fotino, senator şi director al serviciului sanitar. N. Voinov spusese că Adunarea n-are de ce vota asupra interpelării întrucît problema cumulului în cazul dr. Fotino privea Senatul.

² Vezi supra intervenţia de la p. 29, precum şi regestul nr. 1 (p. 500).

³ Eugen Stătescu.

⁴ Dr. Gh. Cuciureanu (1814—1886), doctor în medicină de la Viena, medic la Aşezămintele Sf. Spiridon.

⁵ Vezi infra p. 326.

⁶ I. C. Brătianu replicase muşcător lui K. observînd că acesta persecutase totdeauna pe oamenii de ştiinţă, în speţă pe profesorii care erau deputaţi. I se păruse că s-a înţeles cu Ciocazan ca să-şi exercite „şeful opoziţiunii verva sa”. Declarase apoi că K. a rămas la ideile Statutului de după lovitură de stat de la 2 mai 1864. Legile în vigoare însă permiteau şefilor unor administraţii de stat să fie deputaţi ; opreau însă de pildă pe medicii de judeţe deoarece ar fi putut înriuri electoratul.

⁷ Ca să nu rămînă dator, I. C. Brătianu a replicat : „Numai două cuvinte voi să răspund domnului Kogălniceanu. Nimeni nu vă va crede că eu sînt contra oamenilor de ştiinţă în Parlament şi că dumneata eşti pentru oamenii de ştiinţă fiindcă ştiinţa este independentă şi dumneata n-ai dovedit că-ţi plac oamenii independenţi”.

Asupra proiectului de lege „pentru modificarea și completarea unor dispozițiuni din legea timbrului și înregistrării”*

Domnilor deputați, vă declar că nu am o opinie hotărâtă sau cel puțin nu o susțin acum în privința fondului acestui proiect de lege, dar vă mărturisesc cum că rara procedură care s-a păzit în discutarea acestei legi de către comitetul delegaților noștri, eu, în lunga mea viață parlamentară de 30 ani, n-am văzut-o încă și nu cred să fie un Parlament care să poată încuviința o asemenea procedură. Domnilor, știu că mai mulți onor. domni deputați din majoritate au cerut numirea unei comisiuni pentru revizuirea regulamentului actual¹, căci nu era complet; ei bine, mă adresez mai cu seamă la acei domni ca împreună cu mine să combată această procedură care este nu numai neînvoită, dar chiar oprită cu desăvîrșire de către regulamentul actual.

Domnilor, în anul trecut s-a prezentat o lege destinată negreșit să ne amelioreze pozițiunea, legea timbrului; și acea lege a fost votată. Ministerul, văzînd că în acea lege s-a strecurat oarecari erori la transcris din partea copiștilor — întotdeauna tot cei mici sînt de vină, ei greșesc; muștele cele mici se prind mai ușor în mreji —, văzînd, zic, guvernul că copiștii au greșit, a hotărît să vină din nou cu acea lege la Cameră pentru ca să se păzească cu scrupulozitate prescripțiunile Constituțiunei, și așa a și făcut. Iată care este starea fiziologică a acestei legi; și, dacă cuvintele mele poate nu pot convinge pe unii din majoritate, permiteți-mi, domnilor, să vă citesc însuși textul din raport.

„În sesiunea trecută corpurile legiuitoare au votat o lege care modifică cîteva dispozițiuni din legea timbrului și a înregistrării. În primul articol al acestei legi se arătau aliniatele și articolele modificate prin legea timbrului; prin eroare de copist însă, în locul acelor articole și aliniate s-a trecut altele, cari nu se modificaseră întru nimic”.

Guvernul dar a găsit că în lege sînt greșeli și era dator să vină aci ca cu concursul Camerei să îndrepteze acele greșeli. Guvernul folosindu-se de această împrejurare, după cum însuși domnul raportor² o spune, pe lângă îndreptarea acelor mici a mai introdus cîteva modificări în legea timbrului și aceste modificări sînt foarte mici și de puțină importanță. Recunosc că ministerul are dreptul să propună modificări într-o lege și mari și mici și declar că domnul ministru de finanțe³ a fost destul de modest pentru ca să nu facă în lege decît modificări în adevăr mici. Pînă aci lucrul este foarte constituțional. Deodată însă cestiunea se schimbă în Cameră și comitetul delegaților ne prezintă un proiect de lege cu modificări mari, foarte mari, cu modificări prin cari legea timbrului să dea un spor de venit de 1 250 000 lei și aceasta în vederea echilibrării bugetelor. Va să zică prin aceste modificări se propune un impozit nou.

Domnilor, după Constituțiune guvernul prezintă bugetul, el știe ce trebuie și el e dator să vină cu legi de impozite, iar nu Camera să le facă de la sine. În nici o țară din lume nu s-a văzut ca Camera să voteze impozite și chiar bugetele fără ca ele să fie cerute de guvern; și iarăși în nici o Cameră din lume nu s-a văzut și susțin aceasta fiindcă m-am ocupat foarte mult cu Parlamentul lui *Soulouc*⁴ ...

* Ședințele din 29 și 31 ianuarie 1886.

Domnul vicepreședinte : Domnule Kogălnicenc, domnii stenografi nu vă aude.

Cred că nu aud și fac scuzele mele.

În timpul luptelor pentru Unire exista în Moldova un consul francez numit Place, care poate să fi greșit către patria lui, dar România nu trebuie să uite niciodată numele consulului Place⁵. Acest consul fusese multă vreme acreditat pe lângă alte guverne și pe lângă persoana împăratului *Soulouc* (*ilaritate*) și-mi spunea cum se petrec lucrurile în Parlamentul aceluia imperiu.

Ei bine, domnilor, eu nu cred că chiar în acel Parlament s-a putut vedea ceea ce se petrece aci la noi.

Domnilor, ce se zice în regulamentul nostru? Regulamentul nostru prevede că toate cesiunile, toate proiectele de legi se trimit la secțiuni; acolo se studiază, acolo se frământă, se dospește materia legislativă, pentru că între noi sînt mulți oameni speciali cari însă nu au talentul vorbirii, nu pot lua cuvîntul aci, dar acolo în secțiuni ei se ocupă cu cercetarea proiectelor de lege, le studiază serios, ei le pregătesc pentru a fi prezentate înaintea noastră; și, după ce s-a făcut toate acestea în secțiuni, se numesc delegații cari, conform regulamentului, sînt datori a susține în comitet opiniunile emise de majoritatea secțiunilor cari i-a numit și numai în cazul cînd ar vedea că sînt prea multe opinii diferite în comitet, ca să nu facă cum zice proverbul: Unde sînt multe moașe, iese copilul cu capul spart, în asemenea caz pot renunța la unele opinii ale majorității ce i-a delegat și aceasta numai ca să se poată face o bună lege; nu pot însă schimba cu desăvîrșire natura proiectului de lege.

Iată care este după regulamentul competența domnilor delegați de secțiuni.

Domnilor, domnii delegați numiți de secțiuni pentru acest proiect de lege nu au fost însărcinați să schimbe natura proiectului de lege cercetat de secțiuni; cu toate acestea, domnilor, de astă dată s-au pus în locul ministrului, s-au pus în locul secțiunilor Camerei și au schimbat natura proiectului de lege. Din rolul domnilor* de delegați de secțiuni, s-au transformat într-o comisiune specială, în comisiunea bugetară sau financiară. Iată, domnilor, ce se zice în raportul comitetului de delegați:

„Preocupați ca și dumneavoastră de cesiunea echilibrării bugetelor și adînc pătrunși de necesitatea ce există de a mai spori veniturile statului, dacă voim să facem față cheltuielilor anului viitor, ne-am întrebat dacă impozitul timbrului și al înregistrării contribuie la întreținerea sarcinilor publice cu partea cu care se cuvine să contribuie un impozit de asemenea natură”.

Va să zică, dumneavoastră, delegații, recunoașteți că ați dezbătut lung, că ați făcut cercetări amănun[ți]te, că materia reclama aceasta; și cu toate acestea dumneavoastră în minutul prezintării acestui proiect de lege ați cerut ca de îndată să se ia în discuțiune de noi; și a trebuit ca domnul prim-ministru, mai bătrîn și mai experimentat decît Domniile voastre, să intervină spre a se amîna pentru o zi această discuțiune.

Dar în puterea cărui drept, vă întreb eu, constituitu-v-ați dumneavoastră în comisiune bugetară?

Cum știți că este deficit? Fost-ați sesizați în mod oficial? Primit-ați de la Cameră această însărcinare? Am văzut și eu prin gazete vorbindu-se

* Citește: dumnealor!

mult că este un deficit în buget ; însă organul legal prin care putem fi încredințați despre acest deficit este comisiunea bugetară. Sînteți dumneavoastră comisiunea bugetară ? Nu ; dacă nu sînteți, apoi atunci pe ce să vă cred ? De altă parte întreb : Care este canalul legal prin care ni se poate propune măsurile necesare pentru echilibrarea bugetului ? Sînteți dumneavoastră ? Apoi atunci să se închidă ușa biuroului comisiunii bugetare.

Ei, domnilor, credeți dumneavoastră că cestiunea impozitului asupra succesiunilor directe este așa de ușoară încît se poate discuta în cîteva ore ? Vă înșelați.

Domnul raportor care a făcut raportul acesta, cunoaște Domnia sa origina timbrului ? Știe Domnia sa cîte greutăți a întîmpinat această lege la noi ? Știe Domnia sa că cu ocaziunea introducerii timbrului în Moldova era să se facă o mare răsturnare ? Și cînd s-a votat această lege, conform unui obicei al țării, obicei născut ca din instinct, nu s-a voit a se lovi aceste succesiuni.

Nu puteți dumneavoastră, cîteva persoane din comitet, oricît ați fi de învățați și doctori în drept, nu puteți să afirmați că ați studiat cu toată conștiința și după lungi dezbateri marea cestiune : dacă legea timbrului trebuie să lovească și succesiunile directe. Și calificați dumneavoastră acest lucru de un lucru neînsemnat ?

Cînd în Moldova, sub Ghika vodă s-a prezentat pentru întîia oară legea timbrului, toate jurnalele, cu „Steaua Dunărei” în cap, au combătut această lege și Grigore Ghika într-un moment de minie a închis ziarele ; dar în urmă, recunoscînd că a făcut o greșală, a venit și a plătit această greșală dînd libertate presei. Decretul pentru libertatea presei se datorează neplăcerii ce a simțit-o la votarea acelei legi. Atunci s-a zis : Nu atîngem pe români, ci pe străini ; și astăzi se lovește prin legea timbrului chiar succesiunile directe ale noastre, și cum se face aceasta ?

Dumneavoastră ziceți că materia merită să fie impusă. Prea bine ; dar dați-ne și nouă beneficiul să o examinăm ; și aci permiteți-mi a vă spune că sînt înțeles cu chiar unii din majoritate, cari și ei recunosc că rău s-a făcut de a venit această lege pe cale pezișă, pe cale bizantină. Domnii miniștri nu au decît să ne aducă proiecte de legi prin cari să ne ceară crearea de resurse bugetare, căci dumnealor eunose mai bine decît noi situațiunea, iar nu comitetul delegaților să ne propună de la dînsul asemenea măsuri ! Eu iau îndatorirea, oricare ar fi pozițiunea mea în această Adunare, de a nu lăsa țara în neputință de a merge înainte. Dar așa, pe fiecare zi să vie filozofi noi cu idei noi să ne propună cine știe ce lucru și noi îndată să zicem : Da, primim, fără să facem discuțiune, fără să studiem ce ni se propune, asta nu se poate. Domnilor, în ce țară s-a mai văzut ca comitetul delegaților de la sine să vie și să propuie votare de noi impozite ?

Onorabilul domn raportor ne spune că impozitul acesta a existat la romani. Și fiindcă a fost la romani este un cuvînt ca să-l votați și dumneavoastră ? Dar la romani au fost multe lucruri. Noi trebuie să imităm pe romani în virtuțile civice, în vitejia lor, cari dintr-un stătuleț mic au făcut imperiul lumii. Apoi nu știți dumneavoastră, domnule raportor, că sistemul impozitelor la romani era cel mai oribil ? Voi menaja pudoarea domnului raportor și nu voi spune lucrurile pe nume ; îi voi aminti numai că era un impozit la romani asupra stabilimentelor de utilitate publică, pe care francezii spirituali din ziua de astăzi le califică de stabilimente vespasiane. (*Ilaritate.*) Poate că în curînd dumneavoastră veți propune să se

înființeze și la noi impozitul acesta, tot pe rațiunea că a existat și la romani. (*Aplauze, ilaritate.*) Sper că și onor. domn Fleva, care are să vorbească după mine, va combate acest proiect de lege.

Prin urmare, pentru toate aceste cuvinte propun, ca cestiune prealabilă, să votăm tot ce s-a admis prin secțiuni, deși cred că ar fi mai bine să se trimită proiectul de lege din nou la secțiuni ca să-l studieze. Impozitele cerute de guvern în mod constituțional, e bine să le lăsăm să ne vie pe cale constituțională ...

Domnul C. Costescu-Comăneanu : Prea bine, să lăsăm a ni se cere de guvern.

Iată că și onor. domn Comăneanu, cu care nu mă întâlnesc nicio dată, este de aceeași părere cu mine ⁷. (*Aplauze.*)

Cere aminarea discuțiilor.

Domnilor, fac apel la onor. domn prim-ministru care singur a zis ca să votăm legea pînă ce vom ajunge la acest articol ⁸ și atunci va primi să se trimită în secțiuni spre a se studia această materie pe care n-am studiat-o și care este o inovațiune a comitetului delegaților.

Ați văzut că eu pînă aci n-am făcut cea mai mică greutate și ați votat într-o zi 29 de articole. Este o cestiune de lealitate politică a ne lăsa să studiem această inovațiune și fac apel la domnul prim-ministru pentru aceasta.

Pentru închiderea discuțiilor.

Domnilor, după direcțiunea care s-a dat discuțiunei acestei legi de la început, cred că însăși majoritatea și opozițiunea să consimtă la închiderea discuțiunei, pentru că rezultatul trebuie să corespundă premizelor.

Domnii mei, cu promisiunea domnului prim-ministru că atunci cînd vom ajunge la articolul 30 avem să trecem în secțiuni ca să studiem cestiunea, noi, cei neinițiați în lucrarea comitetului, aseară am primit să mergem cu discuțiunea înainte pînă vom ajunge la articolul 30.

Domnul președinte : [Î]mi pare că aceasta nu este pentru închiderea discuțiunei.

Este însă singura puțință ce am să vorbesc ca deputat, fiindcă mi s-a închis gura și în secțiuni, mie care am să plătesc. S-a propus aseară ca discuțiunea asupra cestiunei prealabile pusă de mine să se hotărască aseară și s-a împotrivit Camera și fac apel la dumneavoastră, domnule președinte, că ați revenit și ați zis că discuțiunea rămîne pe mîine. Astăzi văd că s-a pus discuțiunea în fond, fără să se dea vot asupra propunerii mele de ieri. Cu toate acestea n-am zis nimic ; speram că se va lăsa măcar ca ceea ce nu s-a făcut în secțiuni să se facă aci în ședință publică. Aseară, trecînd pe lîngă primul-ministru, l-am auzit zicînd că primește chiar secțiuni unite. Dar ce se întîmplă acum ? Vedem că au luat parte la discuțiune numai savanții și domnul ministru de justiție și au tratat cestiunea numai în privința subtilităților de drept, pentru a mă servi de expresiunea domnului Tache Ionescu, care a zis că avocații sint oameni de ficțiune. După aceea a venit domnul ministru al justiției și a dat o lecție domnului Juvara : cum cutează dumnealui să spuie că proprietatea este de drept natural ? Și apoi mai voiți ca în această țară să combateți socialismul.

Această lege care nu a trecut prin secțiuni nu a avut majoritate nici în comitetul delegaților, și numai trei, și mai cu osebire domnul

Lascăr, și-a însușit dreptul de a se substitui nu numai secțiunilor, dar și comitetului delegaților.

Iată, domnilor, cine sînt în comitet : în comitet este domnul Voinov, care a fost absent, este domnul Disescu, contra, domnul Lepădatu, care mi-a declarat că e contra și a plecat ; cine a mai rămas ? Domnul Tacu, domnul Tache Ionescu și domnul Lascăr. Domnul Tacu nu știu cum a fost.

Din toate acestea iată concluziunea : precum la început proiectul acesta de lege n-a trecut prin secțiuni, precum astăzi dimineață nu s-a tranșat chestiunea prealabilă și precum în momentul de față rezultă că nici majoritatea delegaților nu e pentru această lege și nu a dat mandat domnului Lascăr s-o reprezinte și precum dumneavoastră acum propuneți să închideți discuțiunea, fără a lăsa și ignoranților cari au să plătească a zice un cuvînt, căci au vorbit numai oamenii de drept în privința ficțiunilor, n-au discutat natura impozitelor, au vorbit de istoria Franței, a Angliei, dar nu și de tradițiunile acestei țări, unde domnul Vernescu, domnul Brătianu, eu și alți liberali am combătut întotdeauna această lege, și cînd se vorbește de Anglia, prin subtilități voiți să nu se mai vorbească nimic de temperamentul, de natura și tradițiunile acestei țări ? Voim necontent să introducem tot obiceiuri străine ? Dar țara aceasta nu-și are și ea obiceiurile ei ? ... (*Înteruperi.*)

Domnilor, în Camera aceasta e un președinte, dar eu din nenorocire am doi, unul care-mi lasă dreptul să vorbesc și altul care fără milă mă împiedică de a vorbi ; acesta e onor. domn Robescu. Domnia sa, și boala și bătrînețea-mi face o crimă.

Ei, domnilor, tocmai pentru că sînt bătrîn și bolnav ar trebui să aveți mai multă bunăvoință pentru mine și să mă lăsați a vorbi.

Domnilor, cînd în capul unei armate vedem un drapel sfîșiat, ne scoatem pălăria și ne închinăm, căci știm că e sfîșiat de inamicii țării ; iar cînd în capul unei partide e un drapel zdrențuit, atunci nu numai că nu ne închinăm, dar ne întoarcem spatele cu întristare, căci știm că e sfîșiat de amicii lui.

Dumneavoastră nu faceți decît a aduce în țară obiceiuri străine. Eu sînt crescut în Germania, dar iubesc din toată inima Franța ; astăzi însă, în urma celor ce am auzit, încep nu a nu o mai iubi, dar a mă retrage. Într-un jurnal care reprezintă oarecare grup dintre noi căruia i se impută că este pentru Germania, acel grup răspunde : Nu e exact, sintem pentru țara noastră și cînd e vorba a ne lepăda de temperamentul, de tradițiunile noastre, în asemenea caz ne convine să luăm școala germană, pentru că e un mare contrast între caracterul nostru și cel german și de aceea preferim civilizațiunea germană, cu care ne putem asimila, pe cînd din contra cea franceză ne absoarbe cu totul ... (*Zgomot, nu se aude.*)

Domnul N. Romanescu : Ce va să zică aceasta ?

Vă voi răspunde. Am auzit astăzi vreo doi, trei avocați cu mult talent, cari m-au făcut să stau cu gura căscată ; vorbeau de Franța, ca niște avocați francezi, dar nici unul n-a vorbit de temperamentul națiunii noastre. Domnilor, temperamentului acestei țări nu-i convine acest impozit pe moșteniri ; „Steaua Dunării” l-a combătut și a fost închisă ; acum 30 de ani eu aveam aceeași opiniune și, prin urmare, nu trebuie să vă mirați că astăzi înainte de a muri am aceeași opiniune. Cînd văd că se

tratează cestiunea pe tărîmul stabilităţilor *, permiteţi-mi a vă spune că nu astfel trebuie să se discute ; dacă nu voiţi altfel, închideţi discuţiunea, faceţi ce voiţi, eu voi merge înainte şi voi stărui ca această lege neconstituţională, nedreaptă să nu se aplice ⁹.

„Dezbaterile Adunării Deputaţilor”,
1885/1886, nr. 36, p. 521, col. 2 — p. 522,
col. 3 ; p. 547, col. 3 ; p. 560, col. 1 — 3.

* Citeşte : subtilităţilor !

NOTE

¹ Vezi supra p. 293.

² V. Lascăr.

³ C. Nacu.

⁴ Faustin Soulouque I, împărat al statului Haiti între 1849 şi 1859, fost sclav negru.

⁵ Victor Place (1822—1875), diplomat şi asiolog francez. Filoromân, cu contribuţii remarcabile pentru cauza românilor în perioada Unirii, cînd s-a aflat în misiune în principate.

⁶ Toţi membrii comitetului erau jurişti, parte din ei doctori în drept de la Paris.

⁷ V. Lascăr s-a plîns că K. i-a interpretat trunchiat spusele. Făcînd istoricul impozitului pe succesiuni spusese că fusese practicat încă de romani. Atît. Îi reproşa lui K. că nu i-a citit întreaga argumentare. Acesta a răspuns laconic : „Toată noaptea am citit”.

La o imputare a ministrului de finanţe, C. Nacu, că n-ar voi să voteze legea, K. răspunde : „Eu am zis din contra că sînt pentru a se vota legea cum a fost prezentată şi sînt gata a da guvernului tot concursul în această privinţă. Vă rog dar să ţineţi cont de această declaraţiune şi să nu mă acuzaţi pe nedrept”.

⁸ Articolul 30, care stabilea taxele de înregistrare la succesiunile legitime (*ab intestat*), testamentare, legatele, donaţiile şi „orice alte liberalităţi între vii”.

Adunarea a admis să se continue discuţia a doua zi.

⁹ La un amendament cu următorul text depus a doua zi, „să fie supuse la o taxă de 30 lei la suta de lei cele deferite persoanelor ce nu sînt rude sau soţi cu defunctul şi care sînt de naţionalitate străină”, K. a observat : „S-a pus la vot şi s-a votat un ce care s-a discutat, însă acum cum voiţi să votăm un ce monstruos, un ce barbar, care nu s-a discutat? Am dreptul să spun aceasta”. Amendamentul a fost retras.

Proiectul în totalitate a fost primit cu 62 de voturi pentru şi 46 împotriva.

*Interpelare adresată ministrului de justiţie în legătură cu incidentele sîngeroase de la penitenciarul Dobrovăţ **

Domnule preşedinte, am onoarea a anunţa o altă interpelare domnului ministru actual al justiţiei. Iată care este interpelarea mea : Dacă Domnia sa a luat cumva cunoştinţă de cele ce s-au întîmplat la penitenciarul de la Dobrovăţ în ziua de 3 aprilie 1885, unde, în contra ordinilor superioare, autorităţile subalterne şi mai cu deosebire ofiţerul care comanda detaşamentul de acolo a tras cu focuri în oameni neînarmaţi şi a împuşcat vreo şapte şi a rănit vreo şaptesprezece.

Întreb dar : Pentru ce guvernul, în urma comiterii aceluiaşi masacru, nu a trimis o comisiune de anchetă să cerceteze faptul şi să facă ca acei cari l-au comis, fără nici un ordine legal şi expres din partea şefilor lor superiori, să fie daţi în judecată spre a fi pedepsiţi ? ¹

„Dezbaterile Adunării Deputaţilor”,
1885/1886, nr. 38, p. 549, col. 3 — p. 550,
col. 1.

* Şedinţa din 31 ianuarie 1886.

NOTE

¹ În ședința din 3 februarie 1886, K. anunță că în urma înțelegerii cu primul-ministru amină interpelarea pe marțea următoare avertizând că „în cestiunea aceasta nu mă voi prezenta ca opozant, ci în favoarea omenirii și a românilor”. Cum ministrul justiției — E. Stătescu — spusese că nu i-a parvenit încă dosarul afacerii, K. a declarat că el îl are și i-l ține la dispoziție. În ședința din 8 februarie l-a întrebat din nou pe ministrul justiției dacă e dispus a i se adresa interpelarea. Vezi infra p. 359.

*Pe marginea petiției adresate corpurilor legiuitoare de un grup de magistrați **

Vă mărturisesc, domnilor, că sint nevoit a mă mira cu desăvîrșire de o asemenea propunere făcută, mai cu seamă cînd propuitorul este un onorabil membru al majorității.

Domnilor, unde ne aflăm noi? În ce țară anume s-a mai auzit cum că funcționarii în activitate să lase de o parte pe capul serviciului lor, pe ministru, și să se adreseze d-a dreptul la corpurile legiuitoare? Dacă reclamanții, oameni foarte onorabili, ar fi fost destituiți și lăsați pe uliță, înțelegeam să se adreseze la Cameră, dar pe cit timp ei încă funcționează să lase pe șeful lor de o parte și să vină a se adresa de-a dreptul către Adunare, această procedură nu mi se pare nicidecum regulată. (*Înteruperi.*) Eu sînt om de opozițiune categorică, dar nu de opozițiune în contra principiilor elementare ale oricărui guvern, ale oricărui stat și nu înțeleg cum am putea noi azi să luăm în discuțiune principii din legea pensiunilor, cînd acea lege nu este adusă în discuțiunea Adunării. (*Aprobări.*)

Camera nu este o comisiune ministerială, ci ea este Parlamentul țării.

De aceea vă rog în puterea regulamentului și în puterea principiilor de ordine socială să rugați pe domnul preopinent ca să revină asupra propunerii sale, care este o monstruoziitate constituțională ¹.

„Dezbaterile Adunării Deputaților”,
1885/1886, nr. 40, p. 573, col. 2—3.

* Ședința din 3 februarie 1886.

NOTE

¹ Petiția fusese depusă de R. Stanian și îi privea pe magistrații Caplecanu, Cristescu și Ploșoreanu de la Tribunalul de apel din Tulcea. Desființîndu-se această instanță, cei trei, după 24 și respectiv 29 de ani de serviciu, cereau „a nu fi lăsați pe drumuri”.

La propunerea lui N. Voinov petiția a fost trimisă comisiei de resort a Adunării.

*Intervenții la proiectul de lege „pentru modificatiunea unor dispozițiuni din legea asupra vînzării bunurilor statului” **

Domnii mei, aparțin ca onor. domn Palade ¹ aceluiași grup de liberali opozanți și pe acest tărîm pe care Domnia sa s-a pus, prin amenda-

* Ședința din 3 februarie 1886.

mentul pe care l-a propus, am avut cu Domnia sa talmăciri. Cînd s-a atins de a face programul partidului liberal opozant și în secțiunea a șasea, cînd am studiat împreună teoria Domniei sale, l-am combătut și vin dar și înaintea Camerei să-l combat sau, mai bine zicînd, să combat chipul Domniei sale de vedere, și aceasta o voi face cu tot respectul ce se datorează convicțiunii intime. Domnia sa este convins deplin în cestiunea de față, iar nu s-a îmbrăcat în cojoc de oaie ca să susțină teoria sa ; dar să-mi permită să-i spun cum că este greșit și că Domnia sa vede situațiunea într-un mod caleidoscopic. Situațiunea nu este așa. Și într-o țară în care într-o bună dimineată s-au împroprietărit 300 000 de săteni, fără a se ridica un singur protest, fără a se arde o singură casă de proprietar, fără a se smulge unui proprietar un singur fir de păr (*aplauze*), acolo unde s-a făcut o asemenea revoluțiune pacinică și trebuincioasă, trebuie să treacă o sută de ani pentru ca să se mai pledeze cauza poporului, cauza sătenilor. (*Aplauze prelungite.*)

Dacă Domnia sa ar fi venit să apere cauza însurățeilor, să zică că numărul celor împroprietăriți este minim și să ceară a se împroprietări și acei săteni, aș fi fost cu totul alături cu Domnia sa. Dar Domnia sa zice că țăranul care are piciorul pe pămîntul lui propriu, acela are altă vigoare, altă inteligență și se luptă cu bravura cu care s-au luptat pe cîmpiele Bulgariei.

Să-mi permită onor. domn Palade să-i spun că Domnia sa este încă tînăr și că trebuie să-i aduc aminte ceea ce poate că a citit, dar va fi uitat, că asemenea cuvinte s-au zis de alții mult mai înainte, de la 1858 și pînă la 1864, și că s-a zis deja că acele cuvinte s-au confirmat prin curagiul și bravura eroilor de la Plevna ...

Domnul G. D. Palade : Și cu toate acestea nu s-a ținut în seamă cuvîntul dat atunci eroilor de la Plevna.

Aceea este o altă cestiune, dacă un ministru care a promis ceva n-a făcut ca ceea ce a promis soldatului să se dea săteanului.

Eu, domnilor, vorbesc în mod franc ; nu am mijloace să cumpăr din aceste moșii cari se pun în vînzare și m-aș mulțumi să pot ține pe cele cari le am. Dar vă pot asigura de un lucru, că acel care a decretat acea lege mare și a plătit-o murind în exil și eu care i-am prezentat-o ca să o subscrie și am plătit-o cu amare lacrimi nu am înțeles, nici el, nici eu, să sfărîmăm privilegiile proprietăței celei mari ca să creăm privilegii pentru proprietatea mică. (*Numeroase aplauze.*)

Onor. domn Palade se face avocatul micilor proprietari și pune la pilori * pe proprietarii cei mari, zicînd că aceștia au să cumpere toate aceste moșii de cari au nevoie micii proprietari, micii cultivatori.

Dar eu, dacă aș fi știut că în urma aplicărei legii din 1864 avea să vină un timp în care să nu mai rămînă o proprietate mare în România, mai bine mi-aș fi tăiat mina ca să nu mai subscriu acea lege. (*Aplauze.*)

Ei, domnilor, proprietatea cea mare a păstrat naționalitatea și patria română. (*Aplauze.*) Acei bătrîni proprietari mari cari erau în tot momentul amenințați să-și peardă capul sau să fie surghiuniți peste nouă mări și nouă țări, să populeze insulele Mării Mediterane și Mării Egee, aceia au apărat țara aceasta, aceia cari mergeau cînd cu rogojina în cap, cînd cu petițiunea în mină, alergînd în toate părțile lumii pentru apărarea

* La stîlpul infamiei (din fr. *au pilori*).

acestei țări ! (*Aplauze.*) Și nu am decît să aduc aminte domnului Palade de acei bătrîni mari proprietari ai țării cari au refuzat marelui împărat al tuturilor Rusielor să iscălească acea clauză din Regulamentul organic prin care se subordona voinței împăratului Rusiei garanția autonomiei acestor țări ². (*Aplauze.*)

Domnilor, țara noastră și mai cu seamă Moldova a fost sfîșiată, ruptă, încît o parte din Moldova face astăzi parte din marele imperiu al țarilor și o alta, Bucovina, face parte din statele moștenitoare ale Habsburgilor. Ei bine, onor. domnule Palade, duceți-vă în Basarabia, în Bucovina și vedeți cine ține, cine apără naționalitatea română. Bucovina era polonizată ; și dacă naționalitatea a scăpat, aceasta se datorește vechilor familii de proprietari români ca Hurmuzecheștii, Costineștii, Tăuteștii, Vasilco, Flondor și alții. (*Aplauze.*)

Am ascultat adineaori pe onor. domn Dinescu Mucenic, pe care-l văd îmbrăcat în straie țărănești ; mi s-a spus că este alegător în colegiul I ca și mine, dar este reprezentantul colegiului al III-lea și este de datoria sa ca să apere drepturile alegătorilor din colegiul al III-lea. Ei bine, să-mi dea voie să-i spun că nu discut cu un sătean, ci discut cu un reprezentant al sătenilor, căci astăzi jocul face pe sătean. Domnia sa a zis că țărănilor nu le place să se strămute de la munte la cîmp. Să-mi permită să-i spun eu, fiu de răzaș, de moșnean, să-i spun că pătează pe nedrept caracterul săteanului. Cum, domnilor, săteanul român nu se strămută ? Din contra, tot ce este românesc, cu toții sîntem o națiune emigrantă. Ce sîntem noi decît slobozii, cum se zicea odată, adică colonii ? Radu Negru, Bogdan Dragoș cînd au venit de peste munți n-au emigrat ³ ? N-au venit de la Suceava la Iași ; n-au venit din Țara Amlașului și a Făgărașului la Cîmpulung, de la Cîmpulung la Argeș, de la Argeș la Țirgoviște și de la Țirgoviște la București ? ...

Domnul N. Voinov : Și de la Iași la București.

Mi-ai luat cuvîntul. Dacă ne-am fi pus pe tărîmul pe care s-a pus domnul Mucenic, am fi făcut noi Unirea ? Numai țăranul are sînge românesc ? Dar noi inteligența Moldovei, cînd am sacrificat coroana noastră, cînd ne-am părăsit casele unde astăzi cîntă cucuvaiele și am strigat : Frăție, Unire ; cînd am făcut aceasta am dat oare o dezmințire caracterului nostru ? Faceți deosebire între boier și țăran ? Dar cîți din boieri nu sînt ieșiți din clasa țărănească ? Apoi Ioan Rădoiu, președinte de tribunal, nu este el dintre țărani ? Pentru ce dar veniți și faceți această deosebire ? Nu vedeți că românii s-au dus pînă la Pînd, pînă la porțile Atenei ? Și credeți că vor sta pe loc cînd le vom da pămînt mai la vale aici în țară ? Dar ia uitați-vă în Dobrogea și vedeți comunele, ele sînt compuse din români. La Belcești în Moldova, moșie de cîmp, vedeți de cine este populată această comună : decît de români de la munte.

Nu vor face nici un sacrificiu strămutîndu-se din satul lor cînd le vom da cîmp larg, unde copiii lor să găsească o mai bună stare de dezvoltare. Eu rog pe onor. domn Palade să binevoiască a crede că nu proprietarii mari s-au opus vreodată la înființarea proprietății mici ...

Domnul G. D. Palade : Nici nu mi-a trecut prin minte această idee.

Se poate, dar dumneavoastră scoateți din cetatea românească pe proprietarii mari cînd ziceți că proprietarii mari să nu poată cumpăra. Apoi nu știe domnul Palade că proprietarii mari au luat moșiile din mîna

grecilor și s-au luptat cu împotrivirea puterilor străine? Ei bine, dați-le și lor ca recompensă cel puțin atîta, dreptul comun care s-a dat tuturilor, căci proprietarii mari au recunoscut acest drept proprietarilor mici; cu atît mai mult că sînt multe din aceste proprietăți ce voiți să vindeți cari s-au dăruit de moșii și strămoșii proprietarilor mari de astăzi.

Ce veniți de ne vorbiți la noi de latifundia? Într-o țară unde nu este majorat, acolo cel mai mare nivelator este Codicele civile. Eu, domnule Palade, am în Dobrogea 6000 de hectare; vă declar că le dau pentru 600 de hectare din județul Teleorman sau Ilfov. Dar nici acolo n-am să rămîn cu 6000; am 5 copii, așa încît nu le revine decît 1200 hectare sau 800 de fălci și la a doua generațiune, dacă vor rămînea cu cîte 200 vor zice și bogdaproste! Nu mai veniți dar și combateți proprietatea mare cu ideea de latifundii, lăsați și activității particulare puțința de a deveni proprietari, nu să tot dăm de pomană; și voi veni aci cu un exemplu de actualitate. Eu am 50 ani de viață politică și nu știu dacă una dintr-o sută din proprietățile mari de la 1840, 1850 au mai rămas în mina vechilor proprietari; ele au trecut în mina altora, cari le-au cîștigat prin muncă. Ei bine, cum s-au găsit oameni tot români cari prin cîștig au putut cumpăra proprietăți mari, lăsați și altora puțința ca prin munca lor să cumpere.

O voce: Așa voim și noi!

Dumneavoastră cum o voiți? O voiți depărtînd pe toți cei ce vă fac concurență.

Dar ziceți că este o cestiune de stat aceea de a spori numărul proprietarilor mici. Sînt de acord, însă fără să mă lepăd de dreptul de a putea cumpăra și eu; n-am făcut nici un rău acestei țări, pentru ce să fiu proscris de la un drept la care sînt chemați toți?

Lipsind proprietatea mare, lipsește inteligența, lipsește patriotismu cel mare; nu vom mai avea ceea ce se petrece în Bucovina și în Basarabia.

Eu, domnilor, nu voiesc numai proprietatea mare; voiesc ca pe lingă dînsa să fie și mică și intermediară și de aceea găsesc că proiectul acesta de lege are părți bune. Orice ați spune dumneavoastră, odată desființată claca, odată înființat dreptul de tocmeli libere, proprietarii mari și mici au să se ajute unii pe alții. Eu sînt proprietar mare, agricultor, om politic de 50 de ani; [i]mi caut moșiele singur, m-am silit a face să scap pe țărani din mina evreilor cîrcumari, dar țaranului [i]i trebuie bani și la cine să-i ia? La proprietarul mare. E adevărat că ați înființat creditele agricole, dar ele n-au intrat încă în deprinderile țaranului, trebuie încă întîi prefăcute moravurile; multă vreme are să fie încă legături între proprietarul mare și muncitori. Și e foarte bine, căci altfel am vedea ceea ce se întîmplă în Galiția între proprietarul polon și locuitorul rusneac. La noi nu e ceea ce se vede în alte țări și chiar în Franția, la noi nu avem jargon românesc, țaranul nostru vorbește ca și românul proprietar; limba cultă și limba incultă nu face decît o singură limbă. Iată de ce eu cred că ar fi un pericol dacă favorizăm niște idei pentru cari ar mai trebui 100 de ani ca să poată să aibă loc; în țara aceasta care ar putea să hrănească încă 10 000 000 de oameni nu poate să aibă loc idei sociale. Cînd dumneavoastră astăzi veniți și apărați dreptul țaranilor față cu proprietarul, astăzi cînd nouă zecimi din țărani sînt proprietari, și cu argumente pe cari le întrebuițăm noi înainte de împroprietărirea țaranilor, iertați-ne să vă spunem că sînteți greșiți.

Ați zis că nu s-a făcut bine împroprietărirea însurăteilor; și deza-
prob și eu ceea ce au făcut unii din miniștri de nu au făcut hotărniciele.
Cine poate să se plîngă mai mult decît mine care am făcut legea? Dar
aceasta oare reclamă legi sociale, reclamă ca noi să zicem că proprietarii
cari au făcut sacrificii, cari rabdă toate dările să fie excluși de la cumpăra-
rea acestor moșii? Știți că principele Bismarck e contra oricărui impozit
pus pe proprietatea rurală; el e dușmanul cel mare al acelor care vor
nimicirea proprietății mari și noi să venim acum să facem o nouă cestiune
socială, care nu poate pentru mult timp încă a se mai ivi în această țară?

Iată pentru ce vă conjur și conjur pe domnul Palade să reducă ces-
tiunea la adevăratele ei proporțiuni. Să se dea țăranului posibilitatea de
a cumpăra moșii, în lege stă aceasta; dar de ce nu primiți licitațiunea?
Pentru că dumneavoastră voiți să puneți pe țăran în pozițiune de a cum-
păra ieftin sau degeaba, cînd el azi e în pozițiune să plătească mai scump
decît proprietarul mare. Ori de cîte ori o obște de săteni vine să concu-
reze cu proprietarii mari, aceștia sînt întotdeauna bătuti; și eu m-am încercat
de două ori, dar am fost bătut pentru că proprietățile cultivate de
țărani dau mai mult; în Moldova toate vîile mari, cu case, cu crame mari
au trecut în mîinile țăranilor, fiindcă proprietarii mari nu le mai puteau
cultiva și azi toate podgoriile vestite de la Cotnari, Odobești și altele
sînt în mîna proprietăților mici.

Așadar, domnilor, să le asigurăm puțința ca să cumpere moșii și
să lăsăm ca prin acțiunea virtutei, energiei lor să se dezvolte; nimic nu
ridică caracterul decît răsplătirea făcută pe muncă. (*Aplauze.*) Omul care-și
cîștigă averea prin munca lui, nu prin pomană, dar merge mai departe
și ține mai mult la proprietatea sa. Să le dăm dar posibilitatea să cumpere,
fără însă să excludem pe proprietarii mari; n-au demeritat ei întru nimic
ca să se zică că sînt nedemni de a cumpăra cu bani gata ceea ce strămoșii
lor au dăruit de bunăvoie.

Iată ce vă zice omul de la 1864, care am adus această soluțiune sil-
nică, care am călcat jurămîntul meu, ca să fac pe țăran proprietar; el
vine să combată azi orice încercare pentru a decreta în această țară bine-
cuvîntată de Dumnezeu o nouă lege revoluționară⁴. (*Aplauze prelungite.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților”,
1885/1886, nr. 40, p. 584, col. 2— p. 586,
col. 1.

N O T E

¹ G. Palade propusese un amendament la articolul 1: „Moșiile statului se vor vinde numai în loturi mici, care nu vor putea trece de 10 ha și numai micilor cultivatori”.

² Este vorba de articolul adițional la Regulamentul organic, impus ulterior întocmirii legii de către curtea protectoare și care stipula că „în viitorime orice modificațiune ce ar voi să facă mai în urmă domnul la Regulamentul organic nu se va putea înființa și a se pune în lucrare decît după o într-adins dezlegare a Înaltei Porți și cu primirea curții Rusiei” (A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, XI, *Istoria politică a țărilor române de la 1822—1848*, ed. a III-a, București, 1930, p. 131).

Aducerea lui în discuție în Adunarea Țării Românești în 1837 a provocat împotrivirea violentă a deputaților. Admonestările curții suzerane și ale celei protectoare, exprimate în surghinirea sau înlăturarea unor deputați, au dus în cele din urmă la trecerea articolului, dar conflictul cu puterea executivă declanșat atunci a însemnat începutul sfîrșitului domniei lui Alexandru Ghica.

³ Urmărind efecte oratorice, K. ignoră cu bună știință realitatea istorică. Departele de a fi un popor de emigranți, de băjenari, români — așa cum o dovedește întreaga lor istorie — au fost și au rămas prin excelență un neam sedentar. Legendele de întemeiere a țărilor

române — observăm însă că descălecătorii vin tot din spațiul românesc — nu pot argumenta un fenomen prin nimic dovedit istoricește.

Pentru slobozii, acele sate întemeiate de domnie pe locuri rămase vremelnice nelocuite din pricina năvălirilor străine sau a unor calamități naturale, vezi lucrarea lui Vlad Matei, *Colonizarea rurală în Țara Românească și Moldova (secolele XV—XVIII)*, București, 1973.

⁴ Amendamentul G. Palade a fost respins. Proiectul în totalitate a fost acceptat cu 58 de voturi pentru și 5 împotriva.

*Asupra cererii de împămîntenire adresate de prof. Ferdinand Settelin din Craiova **

Domnilor mei, am cerut cuvîntul în cestiunea prealabilă ¹ și cred că Adunarea se va hotări să primească propunerea mea, care este întemeiată pe rațiune și regulament. Regulamentul zice că ordinea zilei se hotărăște împreună cu guvernul. Fiecare împămîntenire se acordă printr-un proiect de lege. Nu este dar în folosul Camerei și chiar al naționalității române ca cu o zi mai înainte să se înscrie la ordinea zilei anume împămînteniri asupra cărora sîntem chemați a ne pronunța, pentru ca fiecare din noi să știm cui dăm naționalitatea română ?

Domnilor, era o vreme cînd naționalitatea română nu se rîvnea de nimeni, astăzi însă se rîvnește ; prin urmare, noi trebuie să fim geloși de votul nostru și de onoarea care o dăm altuia pentru a deveni cetățean român.

Cer dar numaidecît și mă rog ca cu o zi mai înainte să se afișeze proiectele de legi de împămînteniri pentru ca să știm asupra căreia persoane avem să dăm votul nostru.

Domnilor, noi sîntem foarte ușori asupra împămîntenirilor ; nu din rea-voință, decît pe de o parte că nu știm mai dinainte pentru cine avem să votăm și, așa fiind, sîntem surprinși, și pe de altă parte fiindcă sîntem prea hatîrlui. Putem, domnilor, să fim hatîrlui cu averea noastră, dar nu și cu naționalitatea noastră. Fiecare națiune are un geniu caracteristic al său. Ei bine, să nu ne trezim într-o zi cu un *mixtum compositum* al geniului românesc. (*Aplauze.*) Eu văd că pe toată ziua se introduc cereri de asemenea natură, din cari o mare parte sînt bazate pe certificate plăsmuite, recomandînd oameni cu totul de alte seminții și cari pot avea diferite calități afară de singele și inima românească. (*Aplauze.*) Eu, domnilor, nu sînt pentru a nu recunoaște onoarea ce ni se face și nouă în fața multelor cereri de împămînteniri, dar socotesc că pentru o parte din unele seminții trebuie să fim mai cu asprime. Cînd în orient erau numai principatele românești cari aveau personalitatea lor morală, era o datorie pentru noi să fim darnici în privința sîrbilor, în privința bulgarilor, în privința grecilor. Astăzi însă Grecia este de sine stătătoare. Bulgaria și Serbia sînt asemenea de sine stătătoare ; prin urmare, cetățenii acelor state n-au nevoie ca să le dăm drepturi și ca să-i facem români, fără dreptul și datorita din partea noastră de a cerceta bine pozițiunea lor. Dacă am avea o lege în țara noastră, o lege de împămîntenire bine determinată și bine studiată, dacă am avea o lege care să facă două rînduri de împămînteniri, precum era în Regulamentul organic, adică împămîntenirea mare sau cetățenia

* Sedința din 8 februarie 1886.

deplină și împămintenirea cea mică sau numai dreptul de comerț, atunci
aș fi și eu mai darnic. Astăzi însă noi, pe oricine-l facem cetățean român,
[[i] dăm și dreptul să ajungă ministru, președinte al Curții de casațiune,
să ajungă comandant al armatei, adică-i dăm toate drepturile. Puteți dar
voi dumneavoastră să facem o tristă experiență? Eu, domnilor, cunosc
pe mulți cari au drepturi românești fără a avea și simțăminte românești
(*aplauze*) și cari vorbesc limba lor maternă fără să cunoască pe cea
românească.

Apoi, domnilor, chiar străinii, reprezentanții Europei, în Con-
vențiunea de la Paris, cînd au luat în examinare cererile Divanurilor ad
hoc în privința naționalității române, chiar ei au fost mai geloși decît noi
în privința acestor drepturi, căci în acea Convențiune se zicea că domnul
nu poate să fie decît român, fiu de român; că comandantul armatei nu
poate să fie decît român, fiu de român; și cu acest articol din Convențiune
noi, moldovenii, am scăpat mai întîi și apoi Domniile voastre, am scăpat
de posibilitatea de a avea un domn grec. Ei bine, eu ca mai bătrîn vă dau
acest sfat, ca atunci cînd s-ar mai întîmpla ca Constituțiunea să se mai
modifice să faceți două legi de împămintenire: una pentru împămînte-
nirea mare și alta pentru împămintenirea mică, pentru ca să nu vă treziți
într-un moment de restrînte că în capul armatei române și în capul aface-
rilor țarei se află numai străini. (*Aplauze.*)

Pînă atunci vă sfătuiesc, domnilor, să fim mai puțin darnici cu împă-
mintenirile și mai cu seamă în privința cererilor de asemenea natură
cari ne vin de peste Dunăre. Eu am primit denunțări prin cari mi se
spune că sînt cereri trimise aci din partea multora cari nu știu nici
măcar limba românească și cu toate acestea zic că sînt români din
Macedonia.

Vă conșur dar, domnilor, ca să fiți mai circumspecți și mai scrupu-
loși în acordarea cetățeniei române. (*Aplauze.*)

În chestiune personală.

Domnul Romanescu² adineaorea a binevoit să-mi aplice cuvintele
lui Talleyrand, care a zis că cuvîntul s-a dat omului ca să-și ascundă
gîndirea. Eu aș fi în drept să întorc aceste cuvinte și să zic domnului
Romanescu că cuvîntul s-a dat omului ca să-și ascundă neauzirea și ne-
ascultarea. Dacă domnul Romanescu ar fi auzit ce am vorbit eu, nu
m-ar fi învinovățit în zadar că eu aș fi dușmanul cutăror seminții. Eu
am cerut cuvîntul în chestiune prealabilă înainte de a se discuta împămîn-
tenirile. Și în ce mă privește totdeauna am fost pentru admiterea oarne-
nilor capabili. Din acest punct de vedere acuzațiunea ce mi-a făcut domnul
Romanescu este nedreaptă.

Domnilor, mi s-a mai atribuit că eu prigonesc pe macedoneni.

Domnul N. Romanescu: Așa am auzit.

Ați auzit rău. Eu n-am zis alt decît să se afișeze lista, ca să știm
de mai nainte pe cine avem să împămintenim. Și aceasta am făcut-o,
domnilor, pentru că nu mai departe decît astăzi dimineată am primit
prin poștă o denunțare că în oarecari județe sînt oameni aparținînd
la naționalități străine, cari fabrică acte de împămintenire, atribuindu-și
calitatea de români macedoneni. Eu cred că însuși domnul Romanescu
nu voiește să doteze toate populațiunile de peste Dunăre cu calitatea

de români macedoneni. Noi nu putem tolera să se dea cetățenia română la toți oamenii de peste Dunăre sub cuvânt că sînt români macedoneni. Și merg mai departe, nu voi da nici celor din Transilvania, nici celor din Bucovina și din Basarabia, dacă nu vor înfățișa dovezi îndestulătoare.

Așadar, domnule Romanescu, v-ați legat degeaba de mine; cereți-vă scuze că v-ați legat de un om bătrîn, care nu a făcut decît a vă arăta Domniilor voastre, tinerilor, să nu treceți cu ușurință cînd e vorba de gen[i]ul și caracterul românesc. Rog și eu pe domnul Romanescu, tînăr cu știință și instrucțiune, să asculte altă dată mai bine înainte de a acuza.

„Dezbaterile Adunării Deputaților”
1885/1886, nr. 43, p. 637, col. 1—3;
p. 638, col. 2—3.

NOTE

¹ F. S. era originar din Prossnitz (Moravia) și se stabilise la Craiova în 1870, cînd s-a căsătorit cu o pămînteană. Era profesor la liceul din localitate și avea un institut particular de băieți.

Adunarea a votat în unanimitate propunerea lui K. de afișare prealabilă a indigenatelor, apoi discutase și cererea lui Settelin, pe care o primise cu 65 de voturi pentru și patru împotrivă.

² N. Romanescu spusese că K. a vorbit ca un om de stat; a făcut aluzii la diferite semînții cînd se discuta cazul în speță. K. a negat: „Ferească Dumnezeu, nici n-am gîndit să vorbesc de aceasta!”

Asupra lucrărilor comisiei delegaților „însărcinată a studia și a confecționa tariful vamal cel nou” *

Onor. domn ministru de externe ¹ se adresează la comisiunea delegaților însărcinată a studia și a confecționa tariful vamal cel nou, rugînd-o ca cu o oră mai înainte să binevoiască a termina acel tarif.

Onor. domn ministru de externe ar fi trebuit mai înainte să ia în vedere dacă comisiunea delegaților este pusă în pozițiune să poată termina acea lucrare cînd lucrările pregătitoare nu sînt încă sfîrșite, nu sînt încă dezbătute de secțiunile Adunării.

Onorabilul domn ministru de externe, care s-a socotit în drept a face această invitare comisiunei, de ce Domnia sa nu a avut bunăvoință să vină la Ministerul Domenielor, unde mai în toate zilele comisiunea se adună și lucrează de la 4 pînă la 12 ore și fac apel și la ceilalți membri ai comisiunei, fac apel la domnul Tănăsescu, la domnul Răducanu Ion, cari sînt din partidul majorității, să vă spună că în sînul acelei comisiuni nu există nici guvernamentali, nici opozițiune, căci acolo se lucrează în cea mai mare unire și se discută fără a se avea în vedere altceva decît numai interesele cele mai vitale ale acestei țări (aplauze); ar fi văzut domnul ministru că membrii opozanți din comisiune, ca să poată lucra mai mult și mai iute, au alergat la o măsură drastică, căci a stăruit ca însăși comisiunea numită de guvern și com-

* Ședința din 10 februarie 1886.

pusă de multe specialități, precum de directorul serviciului vamal, de fostul director al Ministerului de Finanțe, domnul Grigore Cantacuzino, de fostul director al Ministerului de Finanțe și actualul director al regiei tutunurilor, domnul Protopopescu, de fostul ministru Aurelian, să vină să lucreze împreună cu noi tocmai ca să dăm acest tarif autonom cât se va putea mai bun și pentru ca să-l putem termina cu o oră mai iute.

Eu, cît pentru mine, cred și onorabili domni Tănăsescu, Răducanu Ion și Fleva vă vor putea spune că nu am meritat noi această onoare de a fi rugați, nici această dezonoare de a fi invitați să lucrăm, pentru că noi lucrăm cît trebuie să lucrăm și ne silim să facem un tarif vamal autonom, care să nu fie jignitor nici intereselor acestei țări și nici intereselor străine.

Intențiunea noastră este să facem ceva bun, să fie și mulțumitor și pentru țările acele cari au producțiunile similare cu ale noastre, precum și pentru producțiunile noastre proprii. Nu voim ca lucrarea noastră să fie ca tariful de sub guvernul conservator, care s-a făcut în cîteva zile și la care am lucrat și eu; și apoi el s-a luat de bază la tariful convențional, care a făcut nenorocirea economică a acestei țări; voim ca ceea ce lucrăm să fie o realitate. Prin urmare, în această cestiune nu puteți face nici o rugăminte; binevoiți a veni în sinul acestei comisiuni, spre a ne lumina cu cunoștințele Domniilor voastre.

Aceasta aveam de zis ².

„Dezbaterile Adunării Deputaților”,
1885/1886, nr. 44, p. 646, col. 3— p. 647,
col. 1.

NOTE

¹ M. Ferechide.

² Luind cuvîntul, ministrul de externe s-a apărat de reproșurile lui K. arătînd că nu poate decît mulțumi comisiei pentru faptul că a înlăturat „toate veleitățile opoziționiste”.

K. a cerut ca în locul lui I. Cîmpineanu, reprezentantul secției a II-a, demisionat, „să se numească alt delegat căci forțele noastre, cite sînt, nu sînt îndestulătoare pentru o lucrare așa de mare”.

Adunarea a convenit la numirea altei persoane.

Interpelațiunea privitoare la expulzarea românilor de peste Carpați *

Domnilor deputați, cînd în una din ședințele trecute, după înțelegerea ce am avut cu domnul ministru președinte pentru amînarea interpelării mele, am avut onoare a vă zice că această interpelare privea o cauză de naționalitate și de umanitate, am omis a vă spune că ea privea și cauza legalității ¹. Aceasta o fac astăzi.

Și din început, domnilor, declar că cauza de legalitate și de umanitate privește special pe guvernul țării mele, iar interpelarea mea ca cestiune de naționalitate se adresează și aci, și la Budapesta; ea se adre-

* Ședința din 11 februarie 1886.

sează și guvernului român și națiunii române, și guvernului maghiar și națiunii maghiare.

Unii din dumneavoastră se vor mira, poate, că eu de la tribuna țării mele adresez o interpelare unui guvern străin; dar, domnilor, de atâtea ori în Parlamentul din Budapesta s-au tratat nu numai chestiuni privitoare în special pe România, dar și însuși cauza românismului în general. Prin urmare, avem și noi dreptul și datoria să tratăm o dată în Parlamentul din București, față în față cu vecinii noștri, cauza românismului.

Spre a accentua din început spiritul în care înțeleg a dezvoltă interpelațiunea mea, declar că sînt om de ordine și de autoritate: de mai multe ori ministru al afacerilor străine și președinte de consiliu al țării mele, înțeleg importanța și datoria pentru fiecare stat de a fi în bune relațiuni cu celelalte state și mai ales cu vecinii săi. Asemenea recunosc că este o lege internațională pe care toate națiunile trebuie să o respecte, aceea de a nu deveni un focar de dezordine și de comploturi cu scop de a produce răscoala în celelalte state. Prin urmare, de mai înainte declar că osîndesc cu desăvîrșire orice încercări de agitațiuni și de răzvrătiri în contra Ungariei uneltite în România, fie de români născuți în țara mea, ori de români născuți afară de hotarele noastre, în genere fie de străini, fie chiar de români! Recunosc pentru guvernul român dreptul și datoria pentru a preveni și a pedepsi orice mișcări revoluționare în contra statelor străine cu cari sîntem în pace! Singura deosebire între mine și banca ministerială este pentru modul de înfrinare al acestor uneltiri criminale.

Vecinii noștri de peste Carpați nu-mi vor voi rău că eu mă adresez la dumnealor, guvern și națiune maghiară. Mai mult decît oricare din oamenii de stat mari și mici în această țară, eu am nu numai dreptul, dar am și datoria de a le adresa această interpelare.

Niciodată n-am predicat răzvrătirea; niciodată n-am provocat cearta între români și între unguri; niciodată nu m-am amestecat în certele din lăuntru ale acestor două națiuni, care în interesul lor reciproc ar trebui să trăiască alături una de alta în cea mai bună înțelegere. Și merg mai departe, declarînd că nici direct, nici indirect, am făcut sau fac parte din iredentismul român; pentru că nu recunosc țării mele România dreptul de a revendica stăpînirea Transilvaniei, precum asemenea nu recunosc Ungariei cel mai mic drept asupra României. Eu nu aparțin dacoromânismului decît ca istoric și nu ca om politic! Ca român însă, și mai ales ca om politic, prin trecutul meu, prin faptele mele privitoare la cauza ungară², cînd această cauză era persecutată și pot zice chiar percutată, am dreptul și datoria de a adresa de la tribuna țării mele această interpelare guvernului din Budapesta și poporului maghiar și mai ales oamenilor de stat cari sînt astăzi în capul afacerilor Ungariei; pentru că eu i-am ajutat, pentru că eu i-am sprijinit cînd ei erau fugari, cînd ei în exil lucrau pentru renașterea Ungariei; pentru că eu ca prim-ministru al aceluia căruia ziua de astăzi, 11 februarie, readuce aminte nedreapta cădere, împreună lucrat-am la încheierea convențiunilor dintre domnul Cuza și dintre capii guvernului național ungar care regulau relațiunile între România și Ungaria privitoare la Transilvania îndeosebi³.

Prin urmare, nu pot crede că exilații de odinioară, astăzi ajunși la putere, vor scuipa asupra iscăliturii lor din 1859 și 1860, adică vor lipsi lealității maghiare.

Domnilor, la 1868 pentru întâiași dată m-am oprit câteva zile în Budapesta. Om politic, am ținut să vizitez Parlamentul Ungariei. Așezându-mă într-o loje și aruncându-mi ochii asupra incintei Camerei în care erau deputații, am recunoscut mai mulți din aceia pe cari în 1859 și 1860 i-am fost scăpat de ștreang, ori cel puțin de pușcăriile regimului reacționar din Viena, care atunci era întins peste toată Ungaria! Între aceștia am recunoscut mai ales doi dintre emigranții ungari, pe cari și onor. domn Nicu Catargiu și alți vechi cetățeni bătrâni din Galați trebuie să-i cunoască, cel puțin de nume. Erau Berzenczy, comitele secuilor din timpul lui Kossuth, și deputatul Vidasz!

Domnilor, eram prim-ministru al Moldovei în anul 1860. Rezelul se pregătea, ba chiar era în izbucnire între Franța, Italia și Austria. Într-o zi intră la mine ușierul și-mi spune că doi unguri voiau să-mi vorbească. Era în luna lui decembrie pe un ger grozav. Se deschide ușa și văd intrind doi unguri, unul de o statură înaltă și celălalt mai mic. Ei tremurau de frig, pentru că nu aveau pe dinșii decît o [m]a[n]-tilă de postav subțire. Erau cei menționați mai sus : Berzenczy și Vidasz ; i-am întrebat ce doreau de la mine și-mi răspunseră că veneau ca fugari de la Galați, pentru că prefectul de acolo, Alexandru Cantacuzino, cunoscut în general sub numele de cneaz, din ordinul primit de la vodă Cuza voia să-i dea pe mina consulatului austro-ungar. I-am ascultat cu interes și cu compătimire, cum în Țara Românească s-au ascultat pururea glasul exilaților, i-am asigurat că în ei ospitalitatea românească nu va fi lovită și, în fine, i-am invitat să stea, să primească ceaiul meu spre a se încălzi; apoi le-am dat trăsura mea, le-am pus la dispozițiune din blănille mele în contra frigului și le-am dat un *sauf-conduit*, prin care ordonam tuturilor autorităților publice ale țării de a le învoi șederea în România, amenințînd pe acei ce ar cuteza să asculte alte ordine afară de ale mele, ministru constituțional și prin urmare răspunzător pentru paza țării și îndeosebi al marelui legi a ospitalității române, arătînd că acei cari vor contraveni actului de *sauf-conduit* vor fi pedepsiți, ca pentru înalta trădare comisă contra țării. (*Aplauze.*)

Cînd dar fui zărit în Parlamentul ungar, Berzenczy și Vidasz, urmați de un mare număr de deputați, intrară în loja mea, felicitîndu-mă de buna mea venire și arătînd colegilor lor purtarea mea din 1860! Berzenczy-mi adăugă că el poartă încă *sauf-conduit*-ul meu ca una din hîrțile sale cele mai prețioase.

Deputatul Vidasz și-a arătat recunoștința sa pentru ospitalitatea și protecțiunea ce a primit în România într-un chip mai practic. El la orice ocaziune s-a arătat simpatice cauzei române. Lucru rar, domnilor, din partea unui maghiar, cînd vedem astăzi dușmănia care insuflă pe mai toți maghiarii în contra tuturilor naționalităților nemaghiare din coprinsul țărilor aparținînd coroanei Sfîntului Ștefan.

Mai am și alt drept și altă datorie de a mă adresa către guvernul și către națiunea maghiară. V-am spus că în 1860 rezelul între Franța și Italia și între Austria era la ușă. Patrioții unguri, și cei din năuntru și cei exilați, vedeau în acest rezel emanciparea Ungariei. Cuza vodă și guvernele lui din București și din Iași ajutară mult mișcării ungurești. Afară de tabăra de la Florești⁴, care deturnă de pe cîmpul de bătaie o armată întregă austriacă, Cuza vodă primi să lase a se introduce în România însemnate transporte de arme destinate mișcării revoluționare din Ungaria. Ca ministru al lui vodă Cuza am participat la învoirea dată pentru intrarea

acestor arme. Întiul transport era de 30 000 puști⁵, al doilea transport era și mai mare ! Erau și tunuri date de Napoleon și de Victor Emanuel. Însă ungerii însărcinați cu aducerea lor au fost indiscreți ; astfel Rusia, Anglia, Turcia și mai ales Austria aflară despre al doilea transport sosit în Galați.

Un vapor de rezel austriac și alte vapoare turcești se puseră între țărmlu nostru și între corăbiile de sub drapelul italian care venise cu armele și opriră descărcarea lor.

Cu toate cererile, am refuzat de a preda aceste arme. Numai după solemna promisiune dată sub parola de onoare de sir Henri Bulver, ambasadorul Marel Britanii la Constantinopol, că armele se vor înapoia în porturile Italiei de unde plecaseră, vodă Cuza și guvernul său consimțiră la înapoierea lor.

Însă sir Heni Bulver nu se ținu de cuvint ; armele fură predate Turciei, care în adevăr consimți în fine, deși tîrziu, a le înapoia Italiei.

În fața lipsei de cuvint al ambasadorului englez, vodă Cuza nu tăcu. El protestă formal. Atunci sir Henri Bulver se recunosecu greșit, dar adăogi aceste cuvinte către agentul nostru din Constantinopol, nemuritorul Costache Negri, cuvinte pe cari națiunile cele mici nu trebuie să le uite niciodată în fața promisiunilor celor mari : „Da ! Am lipsit angajamentului luat, dar aceasta am făcut-o din ordinul guvernului meu ; prin urmare, dacă vodă Cuza este ofensat prin neținerea cuvintului meu, să declare rezel Maiestăței sale britanice”. Aceste spuse ale mele constituie o pagină a istoriei noastre și din care voi deduce concluziunile ce-mi sînt necesare în interpelarea mea.

Tot în același timp președintele guvernului național ungar, Kossuth, marele Prometeu al Ungariei, trata cu Cavour pentru formarea unei legiuni cit de numeroasă de unguri care să coopereze cu armata italiană în contra Austriei, pe lingă însuși revoluționarea Ungariei și Transilvaniei.

Avizat de acestea, guvernul Austriei și închise ermetic granițele prin un îndoit cordon, pentru a opri emigrarea maghiarilor tineri cari voiau a se înrola în legiunea ungară. Singura frontieră prin care se putea străbate, cu toate măsurile luate de autoritățile austriace, era frontiera de pe Carpați, față cu România.

În adevăr, pe lingă greutatea de a păzi o frontieră atit de întinsă și de variată, pe lingă simpatiele ce cauza ungară avea în România, apoi patrioților unguri mai le veneau în ajutor însuși autoritățile vamale și militare de granițe, cari, deși supuse guvernului austriac, totuși erau în cea mai mare parte compuse din maghiari ; și însuși aceștia conduceau pe junii emigrați pină la fruntariile române, arătindu-le căile și păzindu-i în contra orice pericole pină la intrare în România. Astfel numai în Moldova au fost intrat peste 4000 de unguri.

Agentul Austriei din Iași, baronul Goeddel de Lancy, mi-a adresat atunci, după multe conversațiuni verbale, o notă amenințătoare, făcîndu-ne răspunzători pentru că autoritățile noastre luau din mina autorităților austriace pe tinerii maghiari și le dau ospitalitate în România.

Pentru istorie, domnilor, vă voi spune că acea notă poartă data de 7/19 octombrie 1860. O a doua notă cu data 21 noiembrie (3 decembrie) făcea pe guvernul român răspunzător și pentru intrarea armelor franceze și italiene în România. Și în sfîșit a treia notă cu data 26 no-

ie mbrie (8 decembrie) repetă pe celelalte. Tot pentru istorie, domnilor mei, nu pentru a mă lăuda, vă voi spune răspunsul ministerului din Iași la aceste amenințări.

Guvernul slab al Moldovei a răspuns că, departe de a se face răspunzător de intrarea unguirilor în țară, cari ne silea pe noi să facem enorme cheltuieli pentru întărirea fruntarielor române, pentru sporirea numărului agenților polițienesci prin orașe, noi făceam răspunzătoare pe autoritățile austriace, cari înlesneau emigrarea unguirilor și ne sileau la cheltuieli ce nu trebuia să ne privească, ca nefăcute în interesul nostru. Nota mea se află tipărită în analele diplomatice din anul 1860 sau 1861, nu-mi aduc aminte.

Văzînd Austria că nu putea dobîndi nimic de la guvernul român, s-a adresat la alte puteri; și în curînd ne-am văzut asediați de note din toate părțile și mai ales de la puterile Nordului, amenințînd România chiar cu ocupațiune dacă vom cuteza a înlesni răscularea Ungariei și Transilvaniei, prin simpla învoire a patrioților unguiri de a se concentra în România. Ministerul din București, care a urmat ministerului Golesecu — Brătianu, nu avu curajul de a rezista. El începu a izgoni pe tinerii unguiri, parte înapoi peste Carpați, parte peste Dunăre, parte a-i da chiar în mina autorităților vamale austriace.

Domnul Cuza amenințat, îngrijat de pericolul ocupării țării și găsînd rezistență în ministerul meu, s-a adresat direct cu ordin la prefecti. Acel din Galați, cît p-aci era să dea 20 tineri pe mina consulatului austriac.

Iar am aflat la timp și iar am oprit această călcare a ospitalității.

Acestea nu sînt lucruri născocite; sînt toate de notorietate publică: sînt cunoscute însuși unguirilor de pe timpul din 1860 și sînt mărturisite de însuși marele patriot maghiar Kossuth în memoriile sale.

Atuncea vodă Cuza a venit din București în Iași ca să doboare împotrivirea mea sau la caz contrariu să-și schimbe ministerul. Se arstase și se dase în judecată mitropolitul ⁶ pentru mituirea patrahirului [sic!] și recurgere la străini; Camera vrea numaidecît să sechestreze averea lui Vogoride, spre a se imita ceea ce se făcuse în Țara Românească, unde se sechestraseră averea lui Știrbei sau a lui Alexandru Ghica, nu-mi aduc bine aminte. Eu m-am împotrivit acestui sechestru votat de Camera cu un vot de majoritate. Toate acestea au servit de pretext demisionării mele. În fapt însă, retragerea mea de la guvern a fost concursul ce am dat cauzei ungare în tot timpul cît am stat la putere. La Bacău, Roman și Galați, acolo se concentrează* cu deosebire unguirii, acolo ei se pregăteau pînă la dezghețul Dunărei pentru formarea legiunei. Mulți din ei fiind fără mijloace, le afectasem cîte un franc pe zi fiecăruia. Aceasta s-a găsit rău; și pe lingă cele de mai sus mi se impută și aceste cheltuieli făcute cu unguirii și dar mă hotărîi să-mi dau demisiunea.

Iată, domnilor, ce zice Klapka, care era în Iași venit spre a încheia cu vodă Cuza o nouă convențiune; iată ce zice el în raportul său către Kossuth, raport care poartă data din 16 februarie 1861:

„În principate afacerea noastră din nou a luat o turnură nefavorabilă. Ministerul Kogălniceanu a fost silit să se retragă de la putere, făcînd loc unui minister unde figurează Hurmuzachi, care e cunoscut îndeobște ca un partizan al Austriei și care a fost totdeauna pe față

* Citește: concentraseră!

în contra ministerului dinainte, care da nenorociților maghiari adunați în valea Siretului cîte trei lei vechi ajutor pe zi". Prin urmare, domnilor, vedeți că eu am dreptul să mă pun în fața națiunii maghiare ca partizan al ei. Domniile voastre poate veți vedea în purtarea mea o politică anti-românească, căci veți zice : Cum se poate ca un ministru român să fi fost partizan ungarilor, mai ales în apropiere de anul 1848 ! Dați-mi voie să vă spun și să vă arăt ce fel de partizan al ungarilor am fost și sint. Am fost partizanul lor, domnilor, tocmai pentru ca să fac să rămînă Transilvania cum a făcut-o Dumnezeu și cum a recunoscut-o însuși marele rege al Ungariei, Sfîntul Ștefan, că trebuie să fie : o țară poliglotă, o țară care să fie trăsătura de unire între națiunea maghiară și între națiunea română.

Pentru români, Transilvania este leagănul naționalității noastre, este baștina, este matca din care au ieșit roiiurii române cari, trecînd dincoia de Carpați, au fundat statul lui Radu Negru și al lui Bogdan Dragoș, astăzi regatul liber și independent al României, dar care are în dosul ei drept zid de apărare naționalitatea română de peste Carpați, naționalitate care, dacă se va extermina în Transilvania, se va compromite și în România. (*Aplauze.*)

Domnilor, cum v-am spus, nu puteau ungurii să ia parte la luptă alături cu armata italiană decît trecînd prin România, fiindcă numai prin frontiera d-a lungul Carpaților putea să se întretină o comunicațiune ușoară între patrioții maghiari din afară și din întru, fiindcă numai prin sprijinul guvernului român putea să se înlesnească izbucnirea revoluțiunii ungare.

Alexandru Cuza vodă primi a se înțelege cu ungurii în această privință, însă ca condițiune *sine qua non* el puse înțelegerea pentru asigurarea existenței și drepturilor naționalității române în Transilvania. Aceasta a fost întîia și ultima condițiune a ministerului din Moldova, căci acolo s-a tratat mai mult încheierea convențiunilor între România și între guvernatorul Ungariei, titlu ce păstra Kossuth și după retragerea sa de la putere.

În Țara Românească tratările s-au condus, pe cît știu, în de-afară de schimbările dese ale ministerului, direct de vodă Cuza prin mijlocirea domnului Ion Bălăceanu, acreditat lingă marele ministru al Italiei, Cavour. În Moldova afacerea s-a tratat cu Klapka și Teleki și prin corespondență chiar cu Kossuth.

Eu, domnilor, nu dezesper că odată au să iasă la iveală actele diplomatice⁷ ale lui vodă Cuza, sustrase Arhivelor statului de la 1866 ; atunci se va vedea că, cu toate greșelile sale, acest domn a avut o inimă care simțea românește, o inteligență și o voință lucrînd românește.

Dați-mi voie, domnilor, să vă dau pe scurt citire de convențiunile încheiate în acel timp cu patrioții unguri. Aceasta o fac mulțumită lui Kossuth, carele deși după ce au trecut nevoile, după ce statul ungar și-a redobîndit individualitatea patriei, și-a schimbat opiniunea și a redevenit dușmanul românilor, cu toate acestea totuși a publicat tustrele convențiunii încheiate cu Cuza vodă.

Iată întîia convențiune încheiată cu Cuza vodă de către generalul Klapka, în mai 1859 :

„Domnul Cuza invoiește patrioților unguri de a forma depozite de arme în valea Siretului, la Bacău, la Roman sau în alte locuri mai

apropiate de granița transilvană, precum Ocna și Piatra. Principele va cere de la imperatorul francezilor 30 000 puști, din cari 10 000 bucăți vor fi menite pentru armata moldo-română, iar 20 000 vor fi puse la dispozițiunea capilor insurgenților unguri și ardeleni.

De altă parte generalul Klapka va dezvolta cea mai mare activitate în Paris și în Londra, pentru ca atât armele cu trebuincioasa pulbere, precum și toate celelalte obiecte de echipament trebuitoare trupelor române și ungare să poată neîntârziat a fi transportate pe cîmpul de rezbel. El va lucra asemenea ca să înroleze în Paris sau și aiurea un personal medical îndestulător, precum și de a găsi cîtiva ofițeri de geniu și de artilerie spre a se putea organiza aceste două arme speciale în principate”.

Iată extracte mai caracteristice din a doua convențiune încheiată tot cu Klapka :

„Pentru succesul insurecțiunii ungurești este de mare importanță ca naționalitățile ungară, română și serbă cari locuiesc în Ungaria să renunțe la orice spirit de partid, la orice idei de secesiune și la toate dușmăniile cari au produs atîta rău în anii 1848 și 1849.

Națiunea ungară este de mai nainte convinsă că simpatiile patrioților români îi sînt asigurate, și în Paris se așteaptă de la guvernul principatelor că acesta, povățuit de propriul său interes, se va folosi de influența sa asupra conaționalilor săi ce locuiesc în Ungaria și Transilvania spre a aduce împăcarea dorită.

De altă parte, patrioții unguri vor publica deodată cu începerea rezbelului următoarele principii, cari sînt a se scoate din Constituțiunea lor :

1. Uitarea tuturilor dezbinărilor vechi și deplina împăcare între sirbi, români și unguri.

2. Drept egal și libertate egală pentru toți cetățenii Ungariei, fărăosebire de neam și de confesiune.

3. *Autonomia comunei și a comitatului. Populațiunea localităților locuite de cetățeni de deosebite limbi va statornici limba administrațiunei pe cale amicală.*

4. *În afacerile bisericesti și de instrucțiune, deplină neatîrnare pentru deosebitele confesiuni și naționalități.*

5. *Trupele sîrbești și române vor fi organizate îndeosebi și vor fi comandate în limbile sîrbească și românească. Pentru obținerea deosebitelor posturi fiecare în armată va avea același drept.*

6. *După finitul rezbelului, se va convoca în Transilvania o Adunare care va avea a se rosti asupra unităței administrative a acestei țări cu Ungaria și, în caz ca majoritatea să hotărască ca Transilvania în privința administrativă să păstreze și în viitor pozițiunea sa de sine stătătoare de mai nainte, nu se va face împotrivire acestei hotărîri.*

7. Principiul fraternității trebuie să ne povățuiască în toate. Numai această frăție ne poate pe toți conduce la scopul pe care ne silim de a-l ajunge. Și acest scop este confederațiunea a tustrelelor state dunărene : Ungaria, Serbia și România” .

Nu vă voi osteni, domnilor, cu citirea întregilor acte prețioase publicate de însuși Kossuth. Mă voi mărgini a zice că a doua convențiune noi o primim ca actul de legăminte încheiat între Ungaria și România. Acest act ne dă nouă, românilor din România, dreptul de

a zice și noi un cuvânt în afacerile fraților noștri români de peste Carpați și de a cere sînta păzire a celor stipulate în anii 1859 și 1860. Însă ni se va putea întîmpina că împrejurările de pe atunci schimbate sînt și că, prin urmare, căzute sînt și promisiunile și legămintele de atunci.

Ei bine, domnilor, întreb oamenii noștri, patrioții inteligenți și mai ales oamenii de stat, numai în nenorocire trebuie să-și fie cuvîntul dat? Eu socotesc că, tocmai pentru că patrioții unguri au ajuns, la țelul sforțărilor lor, ei trebuie să facă onoare angajamentelor lor luate în timpul restriștei. Au fost unii oameni cari, muștrați de cuget, au ținut, dacă nu în tot, măcar în parte vechile lor legăminte; acestor oameni români dătoresc ceea ce în Ungaria se numește *legea naționalităților* ⁸.

Ei bine, și această lege cum se păzește? Mai deunăzi, în Parlamentul ungar, domnul Babeș, omul cel mai pacinic și mai moderat dintre românii din Parlament, ca să poată să facă pe majoritate să asculte glasul său și din nenorocire pe majoritatea care se revoltă numai cînd aude cuvîntul de *român*, el a trebuit să spună mai întîi că copiii lui vorbesc ungurește mai bine decît românește, ceea ce între românii de peste Carpați a provocat în contră-i o mare furtună, tratîndu-se acest cuvînt de crimă în contra națiunii, cînd bietul om a zis aceste cuvinte numai ca să poată fi ascultat. Astfel domnul Babeș a putut spune în fața guvernului și Parlamentului că, din legea naționalităților atît de trîmbițată, astăzi n-a mai rămas o linie păzită, sfîrșind a zice că lucrurile au mers atît de departe încît în țările supuse coroanei Sîntului Ștefan de către maghiari se numește patriot numai acela care s-a lepădat de naționalitatea sa. Și cînd la fînitul vorbirei lui Babeș, deputații unguri Szylagyi și Albert Apponyi au întîmpinat că din fericire nu *masele populațiunii* române vin neîncetat cu plîngeri, ci *numai unii agitatori*, iată ce blindul, moderatul și cumpătatul Babeș a răspuns nobililor săi adversari: „Feriți în fine că avem în patrie astfel de mase (gloate), din care se nasc astfel de *agitatori*, cari aici se prezintă cu curajul convicțiunii lor; aceasta dovedește că în acele mase există putere de viață, *prin care vom avea un viitor*. Iar dacă vorba ar fi de vocea maselor, apoi aceea știm cum sună — *din lumea lui Horea*, dacă-mi poate fi permis a rosti acest cuvînt. Pînă atunci, pînă cînd noi vorbim așa cum vorbim, pînă atunci gloatele nu vor vorbi în acel înțeles”.

O furtună completă de pe toate băncile izbucnește obicinuit la cuvintele oricărui deputat român sau sîrb cînd are curajul de a cere respectarea drepturilor naționalităților nemaghiare. Așa a fost și cu ocaziunea discursului lui Babeș. Dar aceste furtuni au fost și mai mari cînd Ludovic Mocsáry ⁹, șeful stîngei extreme, partizanul credincios al lui Kossuth, unul între toți ungurii, corbul alb între unguri, cum [îi] califică „Gazeta Transilvaniei”, a cutezat în Parlament să ia apărarea naționalităților nemaghiare.

Acest patriot luminat, acest adevărat bărbat de stat cu vederi largi și prevăzătoare, încă în Dieta din 1879 a avut curajul să spună verde în ochii ministrului președinte Tisza că rău făcea de prigoana naționalitățile nemaghiare, că mari pericole pregătea pentru Ungaria politica sa oarbă și violența de a maghiariza toată suflarea omenească din Ungaria și că trebuie să se recunoască de toți că *Ungaria este un stat poliglot*.

De atunci și pînă astăzi Mocsáry a protestat neconținut în contra violențelor ungurești, în contra silnicei maghiarizări a școalelor românești; și în discuțiunea ce de curind a urmat în sinul Parlamentului din Budapesta asupra bugetului cultelor și instrucțiunei publice, el sus și tare a zis miniștrilor și legislatorilor maghiari următoarele cuvinte pline de înțelepciune :

„Inima-mi saltă de bucurie, zice el, văzind ce progrese mari am făcut pe terenul instrucțiunei publice; și nu pot decît să doresc din suflet înaintarea și înflorirea cit mai mare a culturii maghiare; o profundă îngrijire însă mă coprinde cînd trebuie să văd că tot ceea ce se face se face numai pentru cultura maghiară, iar nimic pentru cultura cetățenilor nemaghiari!”

Și, cînd șovinștii maghiari amenințau naționalitățile nemaghiare de a li se ridica drepturile asigurate prin legea naționalităților — drepturi cari în fapt sint toate oborîte —, același Mocsáry aruncă în obrazul pretinșilor liberali și constituționali maghiari aceste cuvinte: „Nu este nimic mai ușor decît să găsim pretexte ca să revocăm așa-numitele drepturi din legea de naționalități, nimic mai ușor decît ca să imputăm naționalităților că abuzează de aceste drepturi”.

Și apoi bărbatul cu înalte vederi își încheie argumentațiunea prin următoarele cuvinte zdrobitoare :

„Unde am ajunge cu amenințările domnului Szylagyi? Dacă unii abuzează de drepturi, aceasta nu poate servi de pretext ca ele să se nimicească ... și, dacă voim să împiedicăm ca aspirațiunile naționalităților să se manifeste pe față, atunci nu este destul să ștergem legea de naționalități, ci trebuie să mergem și mai departe. Vedeti însă ca nu cumva, suprimînd simptomele aspirațiunilor naționale ce se arată pe față, să faceți din aspirațiuni — conspirațiuni!”

Nu eu, nu un român de peste Carpați, ci un patriot ungar, un partizan al lui Kossuth ne spune aceste cuvinte, ne arată rezbelul de moarte ce ministerul și Parlamentul din Budapeste fac naționalității române, încercîndu-se de a o nimici în însuși focarul ei intelectual: în școală.

Dar să mergem mai departe.

În adunarea, în congregațiunea comitatului din Brașov, ținută în 17 decembrie trecut, a venit în dezbatere proclamațiunea Iridentei române, care a servit de pretext distărării acelor șase români. S-a sculat avocatul român Lengeru și a tratat această cestiune: *românii iridenți*, deoarece vicecomitele a fost pus-o pe tapet; el a întrebat pe vicecomitele despre somațiunea ce s-a făcut pentru a se stringe toate exemplarele proclamațiunei din București, de ce nu s-a făcut și în limba românească? Vicecomitele a răspuns că era de prisos, fiindcă proclamațiunea Iridentei, mulțămită prudenței cetățenilor, n-a avut urmări.

Atuncea avocatul Lengeru în fața delegatului guvernului a răspuns următoarele :

„Românii sint destul de inteligenți pentru a nu lupta pentru principiile Iridentei; noi sintem aderenți fideli ai politicii naționale; vom rămîne și pe viitor și totdeauna, dar pentru aceea nu vom uita nicicînd că sintem fii ai patriei aceste, al cărei bine îl vom avea totdeauna înaintea ochilor. Eu nu neg că românii au ceva comun cu Iridenta: *nemulțumirea*. (*Deputatul dietal Imrich*: Așa este!). Administrațiunea e rea, autoritățile nu respectă legea; legea pentru naționalități

nu se observă. (*Immrich* : Așa este !)". Lengeru, cu toate întâmpinările reprezentantului guvernului, a continuat enumerând plîngerile naționalităților ; numai dacă se vor satisface aceste plîngeri, vor fi și naționalitățile mulțumite. El a accentuat că guvernul numește comiți supremi cari nu cunosc limba poporului ; justiția nu este destul de nepărtinitoare ; cu un român nu se ia protocol în limba română ; avocatul român nu poate vorbi în sala tribunalului românește etc.

Ei, domnilor, acestea toate se spun în Parlamentul ungar, acestea se spun în congregațiunea comitatului din Brașov, acestea le spun ziarele, acestea le spune poporul întreg al românilor de peste Carpați.

Să vedem, domnilor, dacă acestea erau la 1848, la 1859 și 1860 ideile oamenilor de stat, promisiunile patrioților unguri, cari astăzi ocîrmuiesc Ungaria, dacă acestea erau ideile însuși ale lui Kossuth.

Iată, domnilor, ce gîndea și ce mărturisea Kossuth cînd se pregătea a reintra în Ungaria, cu mîna înarmată cu ajutorul românilor ; aflăm aceste în memoriile sale.

Instrucțiunile date de Kossuth ca președintele guvernului provizoriu, de Klapka și Teleki, ca membri ai acestui guvern, și comunicate agenților pregătitori revoluțiunii, coprind următorul period :

„Noi avem încă a chema luarea-aminte a dumneavoastră asupra unei cestiuni foarte importante : relațiunile noastre către naționalitățile străine. Siliți-vă a cerceta simțimintele și dorințele românilor și sașilor, precum și ale sîrbilor și croaților. Pentru acest finit, adresați-vă la cei mai influenți reprezentanți ai acestor naționalități. În timp ce pe de o parte-i veți asigura că noi, pe baza integrităței teritoriului unguresc și a legilor din 1848, sîntem gata de a face toate concesiunile ce le poate cere un frate de la frate-său, invitați-i pe de altă parte de a aduce cele mai drepte dorințe ale lor la cunoștința noastră, de se poate prin oameni de ai lor înadins trimiși aici. Dacă noi într-aceste privim legile din 1848 ca punct de plecare, noi sîntem departe de a păstra ne-schimbate aceste legi ; din contra, noi voim a lărgi și întinde principiile coprinse în ele, astfel că toate interesele, precum cele naționale așa și cele confesionale, sub protecțiunea Constituțiunei ungurești, să găsească deplina lor îndestulare. Ca povată să vă serveze alăturatul proiect al Constituțiunei, pe care subscrisul președinte l-a lucrat și a căreia principii fundamentale noi cu toții le aprobăm.

(*Subscriși*) Ludovic Kossuth președinte, G. Klapka, L. Teleki”.

Iată acum și extractul Constituțiunei proiectate, privitor mai ales la cestiunea naționalităților :

„Precum religiunea, asemenea și naționalitatea este de interes social. Statul, ca asemenea, nu are nimic comun nici cu una, nici cu alta. Fiindcă Constituțiunea asigurază dreptul de întrunire, *cetățenii sînt liberi de a se asocia pentru ocrotirea și dezvoltarea intereselor lor naționale*, precum și altele și de a convoca adunări în comune, comitate sau în toată țara . . . Ei pot ține adunări și lua hotărîri, dar numai în marginile Constituțiunei și ale legilor, și statul nu poate nimic pretinde decît ca adunările să fie publice. Acest principiu-și va avea aplicațiunea atît către naționalitatea maghiară, cît și către celelalte naționalități ; nici una nu va avea un privilegiu deosebit și guvernul nu va protege pe nici una în paguba celorlalte. *Întrucît însă guvernul, Parlamentul, comitatul, comuna au nevoie de o limbă oficială, acest principiu se va aplica astfel ca pretutîndeni : majoritatea hotărăște în care limbă să se trateze afacerile publice, fără a se*

jieni drepturile minorității. Dacă, de exemplu, o adunare comitatensă otărăște pentru anul curgător ca limbă oficială limba română, slavă, sîrbă, germană, ungară, atunci cetățenii de alt neam au dreptul, în limba lor proprie, nu numai de a da petițiuni, de a trata procese, dar încă și de a vorbi în adunări. Guvernul însă, în caz cînd comitatul către care adresează un ordin a adoptat o altă limbă, ca limbă oficială, este dator la trimiterea ordinelor scrise în limba oficială maghiară a adăogi o traducere în limba comitatului; precum asemenea și comitatul trebuie să urmeze aceeași regulă în relațiunile sale cu diferitele comune. Și viceversa, comitatul, cînd limba sa oficială nu este cea ungurească, este dator a pune alături cu rapoartele sale o traducțiune. Legile însă vor fi traduse în toate limbile întrebuintate în țară și tot așa vor fi și publicate”.

Iată, domnilor, ce mai zice Kossuth despre unitatea statului :

„Principiul unității statului, care s-a visat ca un izvor de putere și care cu toate deșteptările istoriei se privește de asemenea, a primit în Viena la întîia criză o lovitură deplină, precum asemenea și în trecut a primit mai multe desfaceri și iarăși și în viitor va primi asemenea lovituri, căci în așa-numita Austria unitatea nu este sorgintea puterii, ci a slăbiciunii; și aceasta este o lege naturală, pe care nici o meșteșugire nu va izbuti a o dezminți. *Principiul unității* este la locul său numai la o națiune. Acolo numai este putere, pentru că unește și legea. Dar ceea ce se numește Austria nu este o națiune, ci un conglomerat de diferite națiuni. (Nu naționalități, ci națiuni.) Într-o asemenea situațiune, orice silință spre întrunire nu împreună, ci desparte. Între elemente disparate nu numai nu se poate săvîrși vreo asimilațiune, dar chiar o coeziune mecanică nu se poate efectua. *Cu cît aceste elemente se vor împreună lega, cu atît ele vor tînde a se desface*”.

Ei bine, domnilor, această comparațiune caracteristică care o face Kossuth pentru Austria nu vedeți că se potrivește și mai bine cu Ungaria? Ceea ce se face și se practică de sus pînă jos și în fiecare zi în patria maghiarilor de toate partidele, guvern și opozițiune, dreapta și stînga, în interesul, în realizarea ideii de stat ungar, face a se uita, cum zicea Kossuth, că principiul unității nu poate a-și găsi locul decît numai la o națiune; și ce adeziune poate să existe între maghiari și între români? Astfel s-au uitat toate promisiunile, toate închezășlurile date; toți astăzi proclamă că nimeni nu poate să fie patriot, să-și iubească țara decît cînd va simți și vorbi ungurește; nimeni nu poate să fie patriot decît lepădîndu-se de singele, de limba, de tradițiunile și aspirațiunile sale naționale! Dar ia să mai ascultăm puțin pe Kossuth! Deși doresc să nu vă obosesc, este însă de interes național să arăt încă o dată celor cari prigonesc neamul și singele nostru și mai ales acelora cari cred pe Kossuth, să le spun ce el gîndește, vorbește și scrie de la 1848 și pînă astăzi despre naționalitățile din Ungaria :

„Eu voi numai să amintesc încă cum că toate celelalte limbi cari se vorbesc în țară au o patrie, în care naționalitatea ce le concerne are o existență națională și politică; așa pentru limba germană este Germania; pentru limba ruteană este Rusia; toate celelalte dialecte slave-și au țara lor; limba română are Moldavia și Valahia; limba sîrbească are Serbia; limba ungurească însă afară de Ungaria nu are nici o patrie. După cuvintele unui mare poet al nostru, pentru noi ungurii afară de Ungaria, în întînsa lume nu este nici un loc liber. Aci noi trebuie să trăim și să murim aci, oricare ar fi soarta noastră”.

După ce ați ascultat, domnilor mei, cele zise de Kossuth, cum credeți ungerii că pot săucidă limba română, care are patria sa în România? Cum săucidă limba sirbească, care are patria sa în Serbia? Cum săucidă limba germană, care are domiciliul în marea și puternica Germania? Și cu toate acestea, ei, 6 000 000 de unguri, au întreprins această luptă eroică contra a zece milioane de nemaghiari, luptă nepotrivită și nedreaptă, care orice om cu minte nu poate să zică că va putea să izbutască vreodată.

Lupta pentru limbi, domnilor, dureroase efecte a avut asupra românilor de peste Carpați. Până în secolul nostru, limba latină era limba oficială a statului poliglot al Ungariei; asemenea și în Transilvania. Din toți locuitorii acestor țări, românii se acomodau mai bine cu această limbă, rădăcina limbei românești. După 1848, sub regimul absolutismului, limba latină fu înlocuită ca limbă de stat prin limba nemțească. Românii fură dar nevoiți a învăța o a doua limbă. Pentru aceasta ei însă erau atrași prin bogăția literaturii, prin științele în cari ei prin mijlocirea limbei germane puteau a se iniția. Limba germană, limbă a unui mare popor, era o limbă de înaltă și întinsă civilizațiune. După mai puțin de un cuart de secol, iată că românii sînt siliți acum a înlocui această limbă prin o a treia limbă de stat, limba ungurească.

Astfel aceeași generațiune trebuie, afară de cea maternă, să învețe trei limbi de stat și cea de pe urmă să fie ungurească, aceea despre cari însuși Kossuth zice că afară de coprișul Ungariei nu mai are nici loc, nici ființă. A intrat în capul ungarilor ca îndeosebi românii să devină maghiari. Pentru aceasta, un rebel de moarte s-a declarat limbei, școalelor și culturii românești în general. Românii rezistă și de acolo invincivăvătire că românii, mai ales cei din Ardeal, conspiră contra statului ungar spre a se uni cu România independentă! Și iată dacoromânismul inventat! Iată iridentismul român ieșit la iveală!

Ei bine, domnilor, ia să vedem ce este acest dacoromânism, ce este acest iridentism? Până acum guvernul maghiar nu știu să fi găsit în sarcina românilor altă crimă — dacă crimă este — decît lupta lor pentru a-și păstra limba și naționalitatea.

Dovada a dacoromânismului, a iridentismului român, maghiarii cred a o fi găsit în niște hărți ale Daciei vechi, făcute de repausatul Laurian¹⁰, în care ca parte a vechei Dacii este pusă și Transilvania.

Apoi, ce putem să facem noi românii cînd Dumnezeu cel sînt a făcut ca Transilvania să fie alături cu Moldova și cu Țara Românească și că toate acestea trei țări formau vechea Dacie! (*Aplauze.*)

Ei bine, putem noi astăzi să venim și pentru hatitul maghiarilor să lepădăm origina noastră, trecutul nostru, istoria noastră și, pentru bunul plac al șovinismului maghiar, să prefacem geografia și hărțile geografice și să spunem că de la creerea lumii Transilvania a fost destinată să fie țară ungurească? (*Aplauze.*)

Atlasul lui Laurian, de la aparițiunea sa și pînă astăzi, este calul de bătaie pe care fiii lui Arpad au încălecat spre a porni oribila lor campanie întreprinsă pentru stîrpirea naționalității române! Nu mă veți crede serios cînd vă voi spune că chiar în Parlamentul din Budapesta, atunci cînd a vorbit Babeș spre a apăra naționalitățile de imputarea de crimă în contra statului ungar, i s-au aruncat ca dovadă zdrobitoare hărțile geografice ale lui Laurian!

Lăsați-mă să vă citez însuși extrasul din dezbaterile Camerei ungare.
„*Sedința aîn 8 decembrie 1885.*”

... *Deputatul V. Babeş*: Onorabilă Casă, deja alaltăieri mi-am permis a reflecta cum neîncetat auzim din partea mai tuturor oratorilor maghiari că bărbații naționalităților nemaghiare *răi patrioți sînt*, inspirați de sentimente contrarii patriei, dar încă n-am văzut o unică dată dovedindu-se aceasta pozitiv. (*Strigări din stînga*: «Ba da, avem exemplu viu!»)

... *Babeş continuă*: N-am văzut o unică sentință judecătorească prin care în mod competente s-ar fi constatat în partea noastră crime în contra patriei. (*Strigări zgomotoase din stînga extremă*: «Ba sint. Dar hartele geografice!»)

Babeş: Aud amintind ceva harte. Nu știu, dar dacă atari vor fi fabricate doar prin unii dintre dumneavoastră, pentru a le provoca în contră-ne. (*Contraziceri în stînga și strigări*: «Ele se propun în România!»)

... *Babeş*: Dacă amintiți de cele din România, acelea pe noi nu ne pot privi; acolo influența noastră nu ajunge. Eu, onor. Casă, nici n-am intențiunea, nici obiceiul a vătămă pe cineva; rog însă să mi se creadă că este pentru noi cea mai dură ofensă cînd asupra noastră se ridică asemenea insinuațiuni. Nu cu astfel de mod se dovedește în contra noastră învinuirea de răi patrioți; nu prin provocări la proclamațiuni sau la harte sau alte de aceste lucruri neatîrnătoare de noi veți convinge pe cineva despre cele ce ne insinuați, ei facă-și tribunalele datoria, cerceteze și judece după lege pe date pozitive, iar nu vorbe goale; și apoi numai pe baza sentințelor judecătorești ridice-se imputări contra celor ce le merită. Pînă nu se va urma astfel, imputările sînt nedemne, specialmente cele ce ni se fac pe argumente din România, cari nu ne pot privi”.

Acest dialog oficial, ținut în Parlamentul ungar, în fața guvernului care aprobă, este de ajuns, domnilor, spre a vă arăta starea mizerabilă și barbară care este făcută fraților noștri de sînge de peste Carpați. Tot ce a promis titanul maghiarilor, Kossuth, prin Constituțiunea ungară, prin proclamațiunile sale de la 1848 pînă la 1861, prin convențiunile sale încheiate cu Cuza vodă, a devenit minciună. Tot așa este și cu legea naționalităților. Limba românească este izgonită din Parlament, din comitat, din comună, chiar din școale, și românului chiar numele fără voie i se maghiarizează. Nici o școală românească nu se ridică sau se întreține din fondurile statului, cînd românii contribuie toți și deopotrivă cu toate celelalte naționalități la fondarea și întreținerea tuturor așezămintelor de instrucțiune ale maghiarilor, de la școalele de sat pînă la universități. Notarii de sate trebuie să știe ungurește; și sînt pedepsiți prin destituiri ori care întrebuițează limba românească, chiar în desemnarea numelor de botez și de familie. Pe toată întinderea Ungariei și a Transilvaniei, chiar în localitățile locuite exclusiv de români, nu este permis nici chiar spre indicarea drumurilor o inscripțiune, un aviz în limba românească. Vai de conductorul poștal, vai de conductorul căii ferate care ar cuteza să se adreseze cuiva în limba românească. În administrațiune, în justiție, nu petițiunile, dar chiar interogatoriul și încă mai puțin pledările nu sînt permise decît în limba ungară.

Maghiarismul a străbătut pînă și în afacerile confesionale. În multe locuri deja este impus ca matricolele de naștere, de botez, de cununie să se facă în limba maghiară. Și ca mijloc mai energic de maghiarizare s-a înființat pe toată întinderea Transilvaniei și a Banatului așa-numite societăți de cultură ungurească, a căror menire este ca cu orice preț, cu orice mijloc, fie chiar barbar sau coruptor, să facă pe români să-și lepede naționalitatea și să devină maghiari. Subscripțiuni pentru aceste societăți

s-au făcut în toată țara ; comunele și comitatele au contribuit și s-a întâmplat în unele comitate că consiliile județiane au impus pînă și românilor o dare de una la sută pentru aceste societăți. Mai vine apoi și maxima de stat a Ungariei și care practică pe scări mari a și realizat partea dinții a maximei : *Fă pe român dîntii sărac, apoi maghiar !*

Tot tineretul român, deja de pe băncile școalelor și mai ales ale universităților, este persecutat. Nici o carieră nu le este deschisă, afară de cea a armelor. În intregul stat maghiar nu este în funcțiunea statului un singur român care a absolvit tehnica ori medicina. Sub regimul absolutist, la curțile judecătorești superioare se numiseră mai mulți români, doctori în drept, absolvenți etc. Mai toți aceștia, unul după altul s-au destituit, sau fără voia lor s-au pus în pensiuie. În partea judecătorească mai că nu se mai numesc români ; și, dacă în mod excepțional se numește cite un român la vreun tribunal, aceasta se face trimițîndu-l prin pustiele Ungariei ; aicea nenorocitul, ofensat zilnic în naționalitatea sa de șoviniștii maghiari, este silit curînd de a demisiona. Mai înainte de toate, goana de moarte este declarată inteligenței române.

Astfel injuriile, amenințările nu se cruță românilor nu numai în școală, în cancelarie, dar chiar pe strade, chiar în serbări.

În 3/15 mai 1884 românii din Cluj au voit a serba, sub acoperămînt, ziua aniversară a Adunării ținută în 1848 la Blaj, pe așa-numitul Cîmp al libertății. Studenții universitari unguri [i]i inconjoară, [i]i insultă și la pacinica cîntare românească *Desteaptă-te române* ei intonează imnul ungurese, din care voi cita numai o strofă :

„Rotundă e lumea aceasta
Și crește multe flori în ea,
Pentru români însă numai una :
E floarea furcilor”.

Vă citez și un alt caz și mai caracteristic. Se serbează, mi se pare, în anul trecut instalarea unui prefect ; se dă un banchet, la care sînt invitate toate demnitățile oficiale și aristocratice din oraș. Este invitat și protoereul român Roșescu. Maghiarii cer ca și acest protoereu, ca reprezentînd pe români, să feliciteze pe noul administrator. *Sînția sa-și începe cuvîntarea în limba română*. Atunci întreaga societate se scoală în picioare, înfuriată, și vociferînd strigă cu toții „În frigare cu el, în foc cu el !” Ei bine, domnilor, aicea nu erau copii ; erau bărbați maturi, erau funcționari înalți, era fruntea aristocrației !

Soarta fraților noștri de peste Carpați, cum vedeți, este nesuferită, este o luptă pe moarte. De aceea vedem emigrînd neconținut români ardeleni și bănățeni în România noastră, cu sutele și cu miile !

Ei bine, domnilor, în starea actuală unde au ajuns lucrurile, nu a sosit timpul ca, fără să lipsim datorințelor noastre internaționale, să zicem și noi un cuvînt de compătîmire pentru nenorociții noștri frați de sînge ? Nu a venit timpul ca domnul prim-ministru Brătianu să-și aducă aminte cuvintele pe cari în 1868, cu ocaziunea discuțiunii asupra proiectului de adresă la tron, le-a zis de pe această tribună :

„Cînd cumnatul meu este în ceartă cu sora mea, eu nu mă amestec ; dar cînd bărbatul surorii mele ar ridica brațul ca să o înjunghie, atunci ridic și eu brațul”.

Aceste cuvinte explică proclamațiunea Iridentei române. Scriitorul, autorul acestei proclamațiuni, a fost în București, dar izvorul ei este în

Budapesta, este în actele și în persecuțiunile administrațiunii maghiare în contra românilor ; și stingerea Iridentei nu o va face izgonirea a șase români, ci contenirea erei persecuțiunilor și înlocuirea prin un regim de pace, de libertate și de frăție !

Oamenii de stat din Ungaria-mi vor ierta acest consiliu ce-mi permit a le da ; li-l dau în același spirit care m-a povățuit în 1859 și 1860 de a da ospitalitate la mii de emigranți unguri, de a scăpa de la furci mai multe capete scumpe națiunii maghiare ! Da, o afirm, regimul actual, de va continua, poate aduce focul și sabia în locuințele românilor de peste Carpați ; dar să nu creadă vecinii noștri unguri că prin aceasta ei-și întăresc patria și viitorul național !

Viu acum la a doua parte a interpelării mele, la expulziunea a șase români transilvăneni și la legalitatea acestei măsuri.

Mai nainte de toate declar că proclamațiunea iridentă, departe de a face bine cauzei românești, fie aici, fie peste Carpați, i-a făcut rău și în București, și în Budapesta.

Proclamațiunea așa-zisei Iridente române, străbătînd în Ungaria și mai ales în Transilvania, a dat loc la tot felul de persecuțiuni. Un strigăt de răzbunare a răsunat în toate cercurile maghiare ! Toate autoritățile publice au fost puse în picioare, ca aflîndu-se în fața izbucnirii unei noi revoluțiuni à la Horea ! Și toată aceasta era lucrarea a doi copii ! Ce mai bună dovadă despre neînsemnătatea lucrului ca expedierea prin poștă de exemplare la adresa primului-ministru al Ungariei ! Toate cercetările, toate perchezițiunile, chiar și sechestrarea și deschiderea tuturor scrisorilor din România, *n-au dovedit nimic!* Era o farsă sau o simplă temă de colegieni, exaltați prin simțirea dureroasă a suferințelor părinților și fraților lor rămași acasă peste Carpați !

Dar iată că guvernul român se însărcinează să dea vecinilor noștri o dovadă netăgăduită, o dovadă oficială: *expulzarea a șase români din România.* De 20 de ani se acuză românii de peste Carpați că conspiră contra tronului Habsburgilor, că conspiră în contra statului ungar, că tind la înființarea Daco româniei ! La apărarea românilor despre aceste nedrepte acuzări, iată acum ce răspund miniștrii, comiții și procurorii Ungariei : răspund cu expulzarea, rostită de un guvern românesc ! Ce se mai poate zice mai mult ?

Se mai poate zice încă ceva. Acest ceva este că bunii noștri vecini, după ce în expulziune au găsit o probă învinovățitoare în contra românilor ardeleni și bănățeni, vor găsi o probă învinovățitoare și în contra noastră, [a] românilor independenți. Vor putea a ne imputa : de ce permitem românilor supuși coroanei Sîntului Ștefan de a emigra și a se statornici la noi și de ce permitem ca aceștia să se transforme în iridenți ? Și astfel guvernul maghiar va fini spre a ne declara că nu se mulțumește cu desțărarea numai a șase români !

Permiteți-mi, domnilor deputați, înainte de a trata în special cestiunea expulziunii, să zic cîteva cuvinte asupra imputării ce vecinii noștri ne fac că dăm refugiu românilor de peste Carpați, pe cari neajunsurile și prigonirile-i silesc să treacă munții și să descindă în țară ; întrebunțez expresiunea lor.

Dar noi sîntem vinovați dacă ei emigrează ? Cînd românii trec din Transilvania la noi, de ce vin ? Cine fuge de bine ? De ce guvernul ungar nu face condițiunea românilor din Transilvania bună, astfel încît ei cu bucurie să șadă acolo ? Căci cine bucuos fuge de locul nașterii sale ?

Nu mi-e permis, fără voia lui, să citez pe nume un mare patriot, un mare bărbat de stat al Ungariei, cu care la începutul ultimului război românesc am avut o conversație intimă despre relațiile noastre române cu Ungaria.

[Î]i ziceam : „Sintem făcuți de Dumnezeu, ungurii și românii, alături unii de alții ; trebuie dar să ne înțelegem, ca să avem o viață de pace și de frăție. Numai astfel și românii și ungurii ne vom putea păstra naționalitatea și individualitatea noastră politică în fața marilor imperii de cari sintem înconjurați și amenințați”.

„Da, mi-a răspuns el, și eu zic că așa este”.

„Însă este un punct negru care poate a ne pune în ceartă”, [i]i zisei.
„Care punct ?” mă întrebă, deși-l înțelesese.

„Este Transilvania, [i]i răspunsei. Nu voim să luăm Transilvania, aceasta nici ne trece prin minte ; dar, am adăugat, Transilvania trebuie să rămână un stat poliglot ; fiecare naționalitate trebuie să-și păstreze ființa și drepturile ei, spre dezvoltarea sa pe piciorul unei depline egalități cu maghiarii. Fără această condițiune nu poate să fie pace între noi ; trebuie, o mai repet, ca Transilvania să urmeze a fi trăsătura de unire între români și între unguri” ! Ce mi-a răspuns marele patriot ?

„Noi ungurii nici nu putem intra în cea mai mică conversație cu dumneavoastră în privința Transilvaniei. Cea mai mică conversație asupra acestei chestiuni ar favoriza ideile de cucerire sau cel puțin de intervențiune a dumneavoastră în afacerile noastre interioare, ar legitima propaganda dumneavoastră, pe care noi nu o putem tolera ! Vom cheltui cel de pe urmă creuzer, vom vărsa cea de pe urmă picătură de sînge a honvezilor noștri, înainte de a transige asupra Transilvaniei”.

„Dar cine gîndește să vă ia Transilvania ? [i]i zisei. Însă ocîrmuiți-o bine, opriti strigătele de durere cari trec peste Carpați și nu ne lasa în odihnă. Dar cum, dumneavoastră vă amestecați la noi, deși nu aveți același drept, deși afacerea nu privește un întreg popor.

În România avem cîteva sate, avem o mică populațiune, ceangăi ¹¹, stabiliți încă de pe timpurile lui Ștefan cel Mare. Totuși dumneavoastră vă ocupați de ei trimițîndu-le popi, bani, cărți ; trimiteți chiar agenți spre a-i îndemna de a se repatria ! Pînă acolo merge interesul și compătimirea Domniilor noastre pentru un mic număr de frați perduți ; și nouă ne cereți ca să nu avem nici inimă, nici urechi la strigătele de durere a mai mult de două milioane de frați ? Astfel oare noi facem propagandă la dumneavoastră, ori dumneavoastră la noi ? Ca dovadă că noi nu facem propagandă peste hotarele noastre, vă citez următorul fapt :

Este o țară în care noi poate am avea drepturi de a face propagandă, căci acea țară a fost ruptă din corpul nostru, din sîngele nostru, fără voia noastră, și care a fost alipită de țările casei Habsburgilor ; aceasta este Bucovina. Patrioții unguri și în 1848 și în 1859 și 1860 au recunoscut strîmbătatea seculară ce ni s-au făcut ; și prin anume convențiuni au propus lui vodă Cuza că, această țară fiind răpită în contra oricărui drept, se îndatorau a ne ajuta oricînd ca să o luăm înapoi ; și noi am refuzat. De ce am refuzat, de ce nu facem acolo nici o propagandă ? Pentru că guvernul Austriei este un guvern cu minte și prevederi politice, el dă tuturilor naționalităților ceea ce li se cuvine. Așa a făcut și în Bucovina. Ne-am zis dar : soartă bună au românii din Bucovina ? Ei nu țip. Ei sînt mulțumiți. Dacă ei socotesc că sînt mai fericiți sub dominațiunea casei Habsburgice

decit sub dominațiunea noastră, unde guvernele se schimbă în toate zilele, unde legile sînt scrise numai pe hîrtie, de ce să nu-i lăsăm în pace acolo unde se află? Și așa și facem : ne bucurăm de soarta lor, dar ne abținem de orice propagandă; și cu toate aceste acolo în Bucovina avem moșii, avem rude, avem osemintele străbunilor noștri, ale glorioșilor noștri domni; la tot pasul găsim urmele de victorie ale eroilor noștri”!

La aceste cuvinte, bărbatul de stat al Ungariei se mărgini a zice că, săvîrșindu-se din viață generațiunea din 1848 și acea maghiară și acea română, este de sperat că tot cu dînsa vor dispărea și urile și prigonirile dintre unguri și români, rezultat al atrocităților făcute și al singelui reciproc vărsat în acel an oribil! Dar generațiunea aceea a murit mai toată; însă urile și prigonirile tot trăiesc!

V-am citat cuvintele zise de domnul Brătianu în 1869 :

„Cînd cumnatu-meu va ridica brațul ca să-mi ucidă sora, o! atunci voi ridica și eu mîna”. (*Aplauze.*)

Astăzi dar ridic și eu glasul pentru a apăra pe sora noastră, pentru a protesta în contra regimului nesuferit care se face fraților noștri români de peste Carpați. (*Aplauze.*) Dar și aci mai chem încă o dată spre mărturie pe domnul I. Brătianu. La o întrebare făcută în Senat de domnul C. Boerescu, iată cum mai deunăzi-i răspundea președintele consiliului :

„Cînd mă acuza guvernul austro-ungar că noi avem societăți și că lucrăm ca să răsculăm Transilvania și să facem anexiuni, mi-aduc aminte că era agent diplomatic baron Eder. De atunci pînă mai deunăzi, pînă la baronul Calice, le ziceam : Dacă eu v-aș spune că nu doresc ca toți românii să formeze un singur stat, ar trebui să socotiți că sînt sau mincinos, sau mișel; dar să viu astăzi să agit cestiunea Transilvaniei, să dărim Imperiul austro-ungar, ar fi o nebunie; atunci n-aș fi ministru, ci aș merita să fiu dus într-o casă de sănătate. Și dumneavoastră, le ziceam eu acelor diplomați, oricît ați spune că nu voiți să mergeți la Marea Neagră, nu vă crede nimeni; dar sinteți oameni cu minte; știți că, dacă ați voi să mergeți acolo, ați avea în contra-vă și pe Rusia și pe noi și vă mărginiți poftele dumneavoastră. Cu atît mai mult noi știm să le mărginim, că sintem o putere mică”.

Aceste cuvinte drepte și pentru cari fac complimentele mele domnului Brătianu sînt și ale noastre. Noi nu alergăm pentru luarea Transilvaniei, dar nu putem să lăsăm naționalitatea română în părăsire; și ungurii nu se vor putea împăca cu noi pînă nu vor face o viață tihnită românilor de peste Carpați. Radu Negru și Bogdan de peste Carpați, din Făgăraș și din Maramoroș, au descălicat în astă parte și au fondat vechile noastre domnii; în fiecare secol, gloate mari de români, ca roiurile de albine, au venit de peste munți de au împoporat adesea cîmpiile noastre pustiate de oardele păgine¹². Oameni de biserică, oameni de sabie, oameni de carte au venit să întărească staturile române de la Dunăre.

A fost de secole o mișcare continuă de români între ambele coaste ale Carpaților. Niciodată această comunicațiune frățească n-a fost întreruptă. *Ideea română* pururea a însuflețit și pe acei ce veneau la noi și pe acei ce mergeau la ei! Dacă această idee se califică de iridentism sau de dacoromânism, iridenții au fost Radu Negru și Bogdan Dragoș, iridenții au fost toți acei mari bărbați de sabie și de carte pe cari pe fiecare pagină a istoriei noastre îi întîlnim veniți de peste Carpați. Osemintele lui Lazăr, în loc de a-i ridica statuie, să le aruncăm în aer, căci mare irident, mare dacoromân a fost Lazăr. Dar Fabian, dar Laurian bătrînul, dar Maiorescu

tatăl, Bojinea, Papiu și alți atîți mari dascăli, toți aceștia cari au trăit în mijlocul nostru, apărînd și dezvoltînd naționalitatea română, apărînd românismul, iridenți și dacoromâni au fost. Și aci să-mi permită domnul ministru să rectifice o parte din cuvîntarea ce a ținut în Senat tot în privința consiliului ce a dat expulzațiilor transilvăneni, ca să nu facă politică pentru noi :

„Am zis întotdeauna românilor de peste Carpați : Să nu voiți ca dumneavoastră să dați direcțiune politicei noastre. Noi cari ne cunoaștem țara, cari din generații în generații am luptat ca să aducem această țară unde este, să ne lăsați în pace să ne regulăm noi politica noastră ; căci noi nu venim să vă dăm lecțiune dumneavoastră, nu ne amestecăm în luptele cari le aveți în contra ungarilor și sașilor ; și numai atunci ați avea dreptate să vă amestecați în afacerile noastre, dacă ne-am amesteca și noi în luptele dumneavoastră”.

Cuvintele acestea mi se par perfecte, dar totuși paremi-se că Domnia sa nu le-a ținut totdeauna ; eu nu știu ca vreodată românii de peste Carpați să le fi provocat sau motivat. Noi cîteodată, fără îndemn, ne-am amestecat în trebile românilor de peste Carpați ! Sint cîțiva ani înaintea proclamării regatului, colegul nostru de la Academie, bătrînul Bariț, [i]mi zicea odată la adresa acelor cari trimiteau agenți în Transilvania, cari fundaseră mi se pare chiar un ziar : „Carpații”, spre a întreține românismul de peste munți : „De ce vă amestecați în trebile noastre” ? și ne ruga să nu ne mai amestecăm în trebile lor. Această rugăciune ni s-a făcut și de Babeș și de Roman și de Hodoș și ei mai adaugă :

„Iată singura cerere ce vă facem : Întăriți-vă în unire și în cultură, dezvoltăți-vă puterile ; și cînd drapelul României va fi acoperit de glorie, va restatornici România în vechea ei mîrire și putere, o, atunci ne vom mîndri și noi de acel drapel, care este drapelul românesc și prin urmare și al nostru. (*Aplauze prelungite.*) Cînd România va însemna ceva în Europa, o, atunci vom fi mîndri și noi ; ne vom făli și noi de puterea voastră și vor fi mîndri și toți românii din orice parte vor fi. Și atuncea și ungurii ne vor respecta și ne vor cruța mai mult”.

Iată pentru ce pe mine mă doare ceea ce s-a făcut în capitala României, cu toate că drapelul nostru astăzi este glorios, cu toate că astăzi avem și noi dreptul de a ne ținea capul sus. (*Aplauze.*)

Recunosc că vreo cîțiva băieți au făcut un act nebunesc și că acest act trebuia a fi reprimat ; dar cum domnul ministru Brătianu nu-și aduce aminte că și dumnealui a fost odată tînăr, cum am fost și eu ; că și noi am făcut proclamațiuni, ba și mai mult chiar !?

Apoi domnul Brătianu singur și-a dat deunăzi, ca un titlu de glorie a juneței sale, serviciile ce odinioară a făcut Franciei apărînd cauza republicii. Ei bine, tinerii aceia ce făcut-au mai mult ? Au redigiat, au trimis în Transilvania, o mai repet, o teză, o lucrare elocuentă, dar imprudentă, primesc chiar criminală. Însă toate acestea avut-au urmări astfel pe cît să ne pună în luptă cu ungurii ? Dar ungurii, cel puțin ziarele ungurești, zic că niciodată nu au cerut ca România să devină jandarmul Ungariei ! Domnul Brătianu cred că a fost prea aspru, că s-a prea grăbit și-mi place a crede că Domnia sa astăzi se căiește.

Recunosc că fapta trebuia reprimată, dar pentru aceasta trebuia ca pe nenorociții autori să-i ucidem ? Adică să-i gonim din Țara Românească ?

Căci pentru un român aceasta este totuna. Să nu uităm, domnilor, că suveranul nostru înainte de a fi rege al României era domn al românilor.

Că astfel inima lui, sînt sigur, bate pentru toți românii și nu poate permite ca acei ce sînt români să fie izgoniți din patria română. Și apoi unde să se ducă ei? În Ardeal [i]i așteaptă furcele sau fearele, cum am văzut că chiar din biserici s-au luat preoți și s-au tirit în pușcărie pentru crima că au avut la ei o proclamațiune iridentistă. Primesc că fapta era gravă, că proclamațiunea putea să ne cauzeze dificultăți internaționale; dar ce, pentru asemenea vine nu avem legi și tribunale? Să-i fi judecat domnul I. Brătianu, să-i fi închis domnul Brătianu; dar ei rămîneau în România. Au însuși legea pentru expulziuni nu zice că aceia cari se vor încerca să revină în țară să fie închiși? Să-i fi închis, o mai repet, dar să nu-i trimitem peste graniță să moară de foame. Dar să nu vedem că Rusciucul a devenit loc de azil, cînd aceasta era odată onoarea străvechei ospitalități române. (*Aplauze.*)

Domnilor, am spus că în interelațiunea mea am să tratez și cesțiunea de legalitate. Deci cu legile noastre în mîna susțin că românii nu pot fi izgoniți din această țară, că românii din alte țări sînt români și în țara noastră. Și dovadă am mai întii Constituțiunea, care zice că un român n-are nevoie de alt nimic spre a deveni cetățean român decît de a avea recunoașterea calității sale de român, atît și nimic mai mult. Încă ceva: chiar aceluia care n-a cerut recunoașterea sa de cetățenie română, legea-i recunoaște dreptul de a cumpăra proprietate rurală, care, precum știți, este un drept politic. Iată ce zice legea proprietății rurale din Dobrogea:

„Articolul 2. Numai românii pot dobîndi proprietatea imobiliară rurală.

Românii de origină, cari conform articolului 9 din Constituțiune pot dobîndi recunoașterea fără stagiul și prin un simplu vot al Adunărilor, au același drept”.

În fața acestui text cum putem spune noi că românii din țările megiesite sînt străini? Eu cred că după dureroasa impresiune ce expulziunea, din întiul moment, a făcut și în țară, și în străinătate, și mai ales în Transilvania, cred și aștept de la liberalismul, de la patriotismul, de la aducerile aminte ale trecutului domnului Brătianu, că Domnia sa va deschide expulzaților ușele României. Nu înțeleg a se exercita asupra Domniei sale vreo presiune, de aceea ați văzut cît sînt de blind către guvernul țarei mele, cît menajez personalitatea primului-ministru.

Dacă am pus energie, am pus-o numai în apărarea naționalității mele în fața ungarilor! Iată limbajul ce l-a ținut în 1879 românul Mocioni față cu Kossuth. Iată ce zicea acest mare luptător al românilor de peste Carpați, cînd s-a întilnit la Turin cu guvernatorul; vă citez propriile sale cuvinte traduse din nemțește:

„Eu știu că vreo cîteva canalii au umplut urechile ungarilor cu paradoxul dacoromânismului; afară de aceștia nici un om cu minte nu visează la noi. România ar avea să se gîndească de zece ori dacă trebuie sau nu trebuie să-și anexeze Transilvania, chiar cînd aceasta ar fi ușor ca un joc copilăresc. Aceasta ar putea fi un dar al grecilor, un cuib de viespe, o petardă, care la cel întii conflict ar arunca România în aer. Noi românii transilvăneni și ungureni voim o neatîrnare asigurată pentru România. Pentru a ajunge la aceasta, România însă are nevoie de o Ungarie puternică și neatîrnată. Dacă Ungaria devenind neatîrnată va da naționalității române o egală îndreptățire, atunci

ungurii nu vor avea a purta cea mai mică grijă despre români. Nicio dată nu vom privi preponderanța în patria ungurească cu ochi geloși întrucît nu se vor exercita contra noastră acte arbitrare. Negreșit, dacă Ungaria ar rămînea în stăpînirea Austriei și ca asemenea va deveni un instrument în minile curței de Viena în contra neatîrnării României, o, atunci va fi lucrul altfel etc.”.

Aceasta nu este. Ungaria e liberă; Ungaria e de sine stătătoare, românii din Ungaria n-au pentru ce să se uite la noi; dea-li-se drepturile, respecte-li-se naționalitatea și ei și fără silă vor rămîne buni cetățeni unguri. Cît pentru noi, cetățeni ai României independente, nu cred că este bine de a ne teme de cea mai mică amenințare. Cînd a izbucnit ultimul rezel, o bandă de secui a intrat în țara noastră pe la Severin, s-a atins de teritoriul nostru; erau să intre chiar în luptă cu posturile noastre. A sărit însă populația și i-a luat pe fugă. Am cerut explicații de la guvernul ungar. Ce a făcut acest guvern? I-a dat în judecată și tribunalele i-au achitat. Tot astfel trebuia să facem și noi; și, chiar de ar fi fost o achitare, n-am fi intrat încă în rezelul cu honvezii Ungariei!

Domnilor, am zis că interpelarea mea are și o parte umanitară; aceasta o adresez în special domnului prim-ministru. Mă adresez la umanitatea Domniei sale, la trecutul Domniei sale, la 1848, cînd și Domnia sa și eu și mai toată generațiunea de atunci am fost distărâți. Aveam mume, aveam surori, aveam rude; multe lacrimi au vărsat atunci mumele, surorile noastre și în genere femeile române pentru exilul nostru.

Dar cel puțin această distărare a fost rostită de străini! Dacă domnul Brătianu a uitat, astăzi-i readuc aminte poemul lui Michelet! Fac apel, domnule Ioan Brătienne, la tineretele dumitale, la cele ce profesai atunci, la principiile ce le ațișai; aceste te-au adus astăzi unde ești! Oricît ești om de stat, nu este bine să rupi cu trecutul dumitale, cînd mai ales acel trecut a fost frumos!

Sînt cîteva zile de cînd a venit la mine femeia unuia din distărâți, cea mai săracă, cea mai nevoiașă, cea mai simplă ardeleană, spunîndu-mi că bărbatul său este izgonit din țară, fără să fi făcut altceva decît că a fost surprins la drumul de fer citînd o proclamațiune; ea plîngea cu patru șiruri de lacrimi și-mi zicea: „M-aș duce lîngă bărbatul meu la Ruscuc, aș munci chiar cu brațele ca să-mi hrănesc bărbatul; dar am copii și trebuie să stau cu ei aci pentru școli!” Acel rîu de lacrimi care curgea pe fața bieteii românce mi-au adus aminte de lacrimile ce în 1848 mumele și surorile noastre vărsau pentru noi exilații! Om de la 1848, care totdeauna amintești faptele dumitale de la 1848 și cu drept cuvînt, căci de la 1848 începe regenerațiunea noastră la care ai luat parte, adu-ți aminte de acele lacrimi și șterge pe acele care astăzi se varsă în urma ordinului dumitale de expulzare! Și după ce m-am adresat la guvern, mă adresez și la regele României, la fostul domn al românilor; [1] conjur să se gîndească că, dacă sîngele vărsat pe cîmpurile de bătaie ale Plevnei, Grivița și Smirdan a acoperit de glorie și a întărit tulpina tinerei noastre dinastii, lacrimile poporului, lacrimile mumelor, soțielor și fetelor române, departe de a întări și de a face să se dezvolte aceea tulpină, o vor slăbi, putrezindu-i tinerile vlăstare! Sfirșind, conjur pe domnul Ion Brătianu să nu facă ca lacrimile vărsate din ochi de români să păteze paginile istoriei întiului rege al României¹³. (*Aplauze.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 45, p. 649, col. 2— p. 658, col. 1. Republicat din cauza numeroaselor greșeli de tipar din prima formă în nr. 54, p. 838, col. 3 — p. 846, col. 3. Se publică după broșură, București, 1886, 36 p.

NOTE

¹ În 1882 s-a înființat la București, cu ajutorul lui C. A. Rosetti, societatea *Iredenta română*, numită mai apoi *Carpafii*, cu deviza: „Noi prin noi!” și în care activau transilvăneni refugiați în țară. În fruntea ei se aflau Gh. Ocășanu și Gh. Secășeanu. Energia și entuziasmul inițiatorilor, dornici a ține trează în fața opiniei publice din regat problema transilvană, a făcut să apară curind filiale ale societății în porturile dunărene Galați și Brăila, ca și la Craiova și Ploiești. În 1884, sub egida societății s-a publicat broșura *Români de peste munți, câteva chestiuni de actualitate*. În 1885 s-a constituit la Cluj asociația *Emke* (Erdély Magyar Kultur Egyeslet), cu scopul mărturisit de a maghiariza populația Transilvaniei. Văzînd în acest gest o amenințare pentru integritatea naționalității române din Transilvania, promotorii societății au lansat o proclamație tipărită cu litere roșii în 100 000 de exemplare, pe care au difuzat-o mai ales în Transilvania și Banat. Tonul era extrem de violent: „Ungurii decretează azi la Cluj moartea jumătăței neamului nostru... țipetele lor sălbatic se topește într-un singur urlat: Să facem din Ardeal o țară ungurească... ceea ce vreau ungarilor e înălțarea unei mari patrii maghiare pe ruinele patriei române”. Autorii îndemneau pe românii transilvăneni la revoluție, ca singura în stare să-i izbăvească de opresiunea maghiară: „Întoarceți-vă spatele de la aceia... care vă vorbesc de înțelepciune, de răbdare... Grupați-vă cu credință neclintită împrejurul tuturor acelor care sînt hotărîți să meargă gata la sacrificiu cu voi pe noua cale”.

Proclamația se adresa deopotrivă românilor din regat: „Cea mai groaznică nenorocire va fi pentru România căderea Transilvaniei [adică maghiarizarea ei completă], va fi anticiparea căderii sale. Să nu uităm: nu sîntem decît jumătate dincoace și dacă putem avea vreo misiune în Orient e numai fiindcă sîntem zece milioane, și nu cinci”.

Autoritățile austro-ungare au protestat împotriva acestei proclamații incendiare și guvernul I. C. Brătianu a fost silit, în condițiile în care se opera apropierea politică ireversibilă de Puterile Centrale, să-i expulzeze pe autorii ei. Au fost astfel îndepărtați, în afara celor doi pomeniți mai sus, N. Ciurcu și Al. Ciurcu, tatăl și fiul, conducători ai foii „L'indépendance roumaine”, I. Dronc-Bănculescu, secretar general al societății, și I. Corneanu. Precizăm că agitatorii nu au fost aruncați peste graniță, la unguri, ci s-au putut refugia unii la Paris, alții peste Dunăre la Ruscuc. Peste un an au revenit toți în țară. Vezi mai mult la Al. Lapedatu, *Un episod revoluționar în luptele naționale ale românilor de peste munți acum o jumătate de veac*, București, 1937; V. Netea, *Istoria Memorandului românilor din Transilvania și Banat*, București, 1947, p. 329 și urm.; același, *Spre unitatea statală a poporului român*, București, 1979, p. 186 și urm.

² Vezi D. Berindei, *Mihail Kogălniceanu, prim-ministru al Moldovei, și emigrația maghiară, 1860—1861*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, II, București, 1960.

³ Problema este înfățișată pe larg în memoriile lui Iancu Bălăceanu (*Souvenirs diplomatiques et politiques*), aflate la Biblioteca Academiei (mss. nr. 1, cap. V, *Mission en Italie*). În 1859, la apelul împăratului Napoleon al III-lea de a-i ajuta pe ungarilor lui Kossuth, insurgenți față de monarhul lor — cu care Franța era în război —, Cuza i-a declarat agentului francez în principate, Victor Place, între altele, următoarele în legătură cu consecințele intrării trupelor române în Transilvania în ajutorul ungarilor: „L'Empereur sait que cette province contient trois millions et demi de roumains, que les hongrois s'obstienent à considérer et à traiter comme des hongrois”. Români de acolo văzînd gestul compatrioților lor de a-i ajuta pe cei care îi oprimau s-ar fi ridicat împotriva lor. De aceea principele român conchide: „Le jour où l'existence nationale des roumains de Hongrie sera assurée, la cause hongroise triomphera facilement, car la Transylvanie aux mains des roumains aura une position inexpugnable”.

I. Bălăceanu a fost însărcinat să ducă împăratului, aflat în Italia, o scrisoare în acest sens. Ajuns la Torino, mesagerul român a stat de vorbă cu Cavour, care a încuviințat întru totul reținerile principelui Cuza și l-a îndemnat pe Bălăceanu să ia contact cu L. Kossuth și L. Teleki, aflați în emigrație acolo. Bălăceanu relatează întrevederea cu cei doi, în care el, ca preambul, a declarat că „il y a une question primordiale à résoudre: celle des rapports définitifs entre les nationalités roumaine et hongroise, qui sont destinées à vivre ensemble”. Depășindu-și apoi mandatul, Bălăceanu a avansat ideea unei federații între Ungaria și Transilvania, în care aceasta din urmă și-ar fi păstrat autonomia avută odinioară pe vremea principatului. Kossuth ar fi spus atunci: „On m'a longtemps fait passer pour un

« mangeur de roumains ». Eh bien... moi, Kossuth, je vous déclare que je me rallie formellement à vos propositions...". Au încheiat atunci și un proces-verbal, redactat de L. Teleki, care cuprindea: Transformarea Transilvaniei în mare principat, legată de Austria prin aceleași legături ce existau între aceasta și Ungaria. Folosirea cu drept egal a celor trei limbi vorbite în Transilvania. Dacă Transilvania s-ar fi federalizat cu Austria și Ungaria, acest organism rămânea deschis oricărui stat dunărean care ar fi vrut să adere la el.

Această tentativă de înțelegere româno-maghiară nu a avut urmări.

⁴ Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 389, nota 2; partea a II-a, p. 172, nota 3.

⁵ Până a ajunge în mina românilor, armele au dat naștere la unele incidente. După preliminariile de la Villafranca, în urma cărora înceta războiul franco-italo-austriac, Cavour a precizat că aceste arme aparțineau românilor. Între timp acesta e însă înlocuit cu generalul conte Dabormida. Noul ministru l-a prevenit pe Bălăceanu că armele trebuie plătite sau restituite, la care mesagerul român a vrut să știe cui trebuiau înspoiate, francezilor care le trimisese sau italienilor care le transportaseră? Povestea a fost adusă la cunoștința lui Cavour, care, după relatarea lui Bălăceanu, a reacționat astfel: „Envoyez faire f... cet imbécile, s'écria-t-il; si vous voulez lui donner une dernière réponse, dites lui: Les fusils sont français, ils portent la marque de l'arsenal de Grenoble, l'Empereur me les a donnés à moi, Cavour, pour en faire ce que bon me semblerait; et moi, j'ai trouvé bon d'en faire cadeau au Prince Cousa! La Roumanie n'a pas un sou à débours, le transport de ces armes, par des navires italiens, a déjà été payé par nous. Dites lui surtout que s'il veut s'accrocher à cette question c'est devant la Chambre que je porterai le débat”.

⁶ Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 59, nota 4.

⁷ Arhiva Cuza a fost deposedată de D. A. Sturdza la Academia Română. A fost valorificată de C. C. Giurescu în monografia dedicată domnitorului. Cu acel prilej a întocmit și un repertoriu al ei. Întregul fond se află în curs de publicare de către D. Berindei și colectivul său.

⁸ Legea pentru egala îndreptățire a naționalităților, emanată în 1868, pornea de la ideea că în Transilvania „toți cetățenii Ungariei, după principiile fundamentale ale Constituției, alcătuiesc o singură națiune, nedespărțită, unitară națiune maghiară, al cărei membru egal îndreptățit este orișice cetățean de orișice naționalitate”. Analiza prevederilor și a caracterului ei iluzoriu pentru nemaghiari este făcută în cuprinsul Memorandului întocmit de românii transilvăneni în 1892 și adresat împăratului Franz Josef (cf. ed. V. Netea deja citată, p. 110 și urm.)

⁹ L. Mocsáry (1826—1916), deputat favorabil celorlalte naționalități din monarhia austro-ungară.

¹⁰ *Charta țărilor cunoscute mai înainte sub numele de Dacia*, București, 1868.

¹¹ Despre caracterul categoric românesc al acestei populații vezi D. Mărtinaș, *Originea ceangăilor din Moldova*, București, 1985.

¹² Vezi supra nota 3, p. 331.

¹³ Interpelarea fusese anunțată la 11 decembrie 1885 (cf. p.503, registul 5). La 16 decembrie I. C. Brătianu era bolnav și D. A. Sturdza vrind să răspundă în numele guvernului, K. a refuzat, deoarece „este o datorie de delicateță pentru mine să aștept însănătoșirea domnului președinte al consiliului, cu atât mai mult că cestiunile politice noastre către românii din Transilvania și cestiunile românilor din Transilvania către noi românii de dincoace au o legătură istorică, din care domnul prim-ministru a desfășurat o parte și țin și eu să desfășur cealaltă parte. Cred dar că este de neapărată trebuință ca domnul prim-ministru să fie față și, prin urmare, voi aștepta până ce Domnia sa se va însănătoși”.

La 31 ianuarie 1886 K. declară că primul-ministru e sănătos, dar s-a îmbolnăvit el. Acum sînt amîndoi teferi și reînnoiește interpelarea. La 4 februarie anunță că a amînat-o din nou, de comun acord cu primul-ministru, și precizează că „în cestiunea aceasta nu mă voi prezenta ca opozant, ci în favoarea omenirii și a românilor”.

După interpelare a urmat un schimb de replici cu I. C. Brătianu. Acesta a spus că ia cuvîntul ca să ștergă lacrimile de pe fața lui K. La acesta K. a răspuns: „Să-i aduci înapoi și le-ai șters”. I. C. B. mărturisește apoi că unui opozant îi e mai ușor să atace un guvern străin decît unui ministru și K. replică: „Eu n-am atacat pe nimeni și declar de mai înainte că, dacă voi veni vreodată la putere, nu voi cere iertăciune”. I. C. B. declară că totdeauna a susținut că „români de sînge” ca transilvănenii nu au nevoie de împămîntenire în România, ci de o simplă recunoaștere. Și K. îl incuviințează: „Dacă ai făcut așa, urmează înainte tot așa”.

În legătură cu agitațiile transilvănenilor în România, I. C. B. spusese că frunțașii lor îndemnau să se folosească dinamita. Și apoi amintind de trecutul lor comun declarase că în tinerețea lor se practica, pentru desființarea adversarilor, asasinatul — deși nici unul, nici altul nu l-au „propagat vreodată”.

K. recunoaște: „Alții au vrut să mă asasinez și dumneata ai aflat-o și m-ai scăpat; pentru aceasta-ți sînt recunoscător”. Totuși e nemulțumit de expulzare: „De ce nu i-ai dat în judecată în loc a-i arunca afară din țară?... Să-i pedepșiți după lege, iar nu să-i expulzați”.

G. Ianoli a cerut închiderea discuției, dar K. a replicat : „Nu poate să se închidă discuțiunea înainte ca interpelantul să răspundă, așa zice regulamentul”. Același Ianoli a făcut o propunere, subscrisă alături de Gr. Cozadini, C. M. Ciocazan, N. Voinov ș.a. : „În urma interpelărei privitoare la expulzații români, văzînd modul cum guvernul înțelege a aplica legea din 7 aprilie 1881, care este cu totul contrariu textului și spiritului în care a fost concepută, îngrijiiți fiind de consecințele ce pot decurge din o asemenea interpretare, propunem următorul proiect de lege : « Art. I. Legea din 7 aprilie 1881 este și rămîne abrogată » ”.

N. Ionescu, unul din semnatarii proiectului, ceruse urgența, dar Camera a respins-o cu 62 de voturi împotriva și 37 pentru.

În ședința din 20 februarie 1886 K. s-a plîns președintelui Adunării că interpelarea i-a fost „cu desăvîrșire rău reprodușă în « Monitor ». Dacă ea ar atinge numai cestiunea de ordine interioară, n-aș zice nimic ; însă cum fiecare frază are greutatea sa, mai cu seamă că se adresează și către vecina noastră Austro-Ungaria, v-aș ruga să faceți a se retipări din nou, după corectura care am făcut-o eu”.

Adunarea a acceptat retipărirea.

*Intervenție la proiectul de lege pentru modificarea unor prevederi din „legea de exploatație a serviciului telegrafo-poștal” **

Acesta este un spor ¹?

O voce : Da !

Apoi noi eu toții și guvernul chiar țintim ca să scădem taxele telegramelor, fiindcă aceasta este în folosul venitului telegrafic. Cînd se plătea un leu și jumătate pentru o telegramă, mai puțin venit aducea această taxă decît în urmă cînd s-a redus. Acum dumneavoastră voiți să punem taxe și pe chitanțe?

Domnul I. Lupulescu : Nu este obligator a se da chitanță la primirea telegramei. Cine va voi să i se libereze o asemenea chitanță va trebui să plătească această taxă.

Correspondența prin telegraf este foarte importantă și, prin urmare, avem trebuință de chitanță. Destule taxe aveți în lege ; astăzi cînd mă duc să dau o telegramă, pentru care mi se liberează chitanță, plătesc și plătesc greu ; și acum voiți dumneavoastră ca și pentru acea fituică mică ce mi se dă să mai plătesc o taxă ? Asta ar fi prea mult. Chitanța prin care se dovedește că eu am dat o telegramă către o autoritate, către un funcționar etc., este neapărat trebuincioasă ; pînă acum acest serviciu s-a făcut gratuit. În secțiuni nu știu să se fi tratat altceva decît cestiunea telefonului.

Domnul I. Lupulescu : Comitetul delegaților nu a adăogat nimic la acest proiect de lege primit de secțiuni.

Atunci regret că l-am adoptat cu încredere și aceasta-mi va servi de lecțiune pe viitor.

Domnilor, eu rog pe Cameră și pe guvern să lase la o parte această taxă, care nu are să aducă nici un venit, ci să dea loc numai la șicane.

Domnilor, cînd am scăzut taxele telegrafice, venitul acestui serviciu s-a mărit și ca să-l facem să sporească și mai mult trebuie să-l punem la

* Ședința din 12 februarie 1886.

îndemina tuturilor. Astăzi corespondența telegrafică, de unde mai înainte era restrînsă, a început a se face pe o cale întinsă. Ei bine, mai popularizați acest serviciu. Eu aș fi fost ca să se mai scadă ceva din taxele existente, dar, fiindcă statul se află în criză și nu putem face aceasta, azi cel puțin să nu mai adăugăm alte noi taxe ².

Cere să se facă unele precizări.

Domnilor, eu socot că trebuie mai bine definit cuvîntul *convenit* ³; să se zică aci convenit între case de comerț sau cel puțin către o casă de comerț, căci altmîntrelea s-ar face multe șicane, mai ales în orașele cele mici. În orașele mici se cunosc toți și nu am nevoie eu să pun toate titlurile celui ce-i scriu; este destul să pui Racovița sau Carabatescu.

Voci: Așa este!

De aceea, domnilor, este bine să se explice că aceasta se face numai pentru casele de comerț, casele de bancă și de asociațiuni, iar nu pentru particulari, căci altfel ați lovi pe acela la care primește depeșa.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu: Puteți chiar să suprimați acest articol.

Dumneavoastră știți că mai ales în limba germană titlurile societăților și ale caselor de comerț sînt foarte lungi; așa de exemplu: Prima societate chesaro-crăiască austro-ungară privilegiată pentru navigațiune cu vapoare pe Dunăre sau pe nemțește: *Erste Kaiserlich-Königlich-Österreich-Ungarische Donau Dampfschiffahrtsgesellschaft*; ei bine, ca să nu plătească zece sau 15 cuvinte numai pentru adresă convine și pune numai cuvîntul *Agenția*, apoi pune doi DD și la sfîrșit un *sch* și *Galați*.

Domnilor, în Galați se află o casă de comerț al căreia reprezentant este un domn Goldstein, de la care eu cumpăr multe mașini pentru agricultura, căruia dacă-i telegrafiez numai Goldstein, Galați, el primește depeșa mea, pentru că Goldstein este cunoscut de toată lumea din Galați.

De aceea ca să nu fie încurcătură, ca să nu se lovească prin această dispozițiune de lege și alți particulari, este bine să se zică: case de comerț, asociațiuni și institute; astfel veți putea scuti pe particulari de șicane.

Domnul I. Lupulescu: Domnilor, comitetul primește a se suprima acest articol. Se pune la vot suprimarea articolului 3 și se primește. Se citește articolul 4⁴.

Iată, domnilor, că aci mă fac ministerial, pentru că voiesc realitatea, iar nu ipocrizia. Dumneavoastră prin acest articol impuneți miniștrilor să-și plătească telegramele. Apoi se poate aceasta? Puteți opri notița? Ca să faceți să devie aceasta o realitate trebuie să erijați pe funcționarii subalterni în controlatori ai șefilor lor. Dar trebuie să țineți seamă, domnilor, și de drepturile puterii executive. Știu că aveți să-mi ziceți că eu sînt autoritar; da, așa este, sînt autoritar, dar cel puțin am francheta de a o spune. Dumneavoastră însă puneți în lege ca miniștrii să plătească; foarte frumos, foarte liberal, dar știți că în realitate n-are să fie așa. Cum! Dați dreptul miniștrilor să corespundă gratis prin scrisori și le refuzați telegraful? Dar veți zice dumneavoastră că miniștrii abuzează. Cestiune de apreciere. Am văzut pe Camera trecută că a pus în acuzațiune pe domnul Lascăr Catargiu fiindcă a făcut depeși fără să plătească. Puneți-mă dar

și pe mine în acuzațiune, fiindcă și eu ca ministru am făcut notițe telegrafice fără să plătesc; iată, am francheta s-o spun. Toate depeșile, toate notițele acelea le țin strâns, le-am făcut un dosar și le păstrez.

Nu este bine, domnilor, să dați loc la ipocrizii, la înșelăciuni; dați ministrului pace să telegrafieze, cum [1] lăsați să și scrie; nicăieri nu s-au văzut ca miniștrii să nu poată corespunde cu deputații țării fie prin scrisori, fie prin telegraf⁵.

„Dezbaterile Adunării Deputaților”,
1885/1886, nr. 45, p. 679, col. 2—3;
p. 681, col. 2— p. 682, col. 2.

NOTE

¹ Se discuta articolul 2 al proiectului de lege care stipula dreptul pentru prezentatorul unei telegrame de a căpăta adeverință de primire contra unei taxe de 15 bani.

² Cererea lui K. nu a fost acceptată.

³ Se discuta articolul 3 al proiectului, care prevedea: „Înscrierea adreselor *abreviate* sau *convenite* sint supuse la o taxă fixă anuală de 50 lei sau semestrială de 25 lei, cu titlul de abonament”.

⁴ Articolul 4 al legii prevedea categoriile de corespondență scutite de taxe: a regelui și cancelariei sale (telegrafică, scrisori, mesagerii), a miniștrilor, autorităților (scrisori și mesagerii), senatorilor și deputaților (scrisori), agenților administrației poștale (scrisori și mesagerii).

⁵ Adunarea a conștientizat să suprimă numai alineatul privitor la corespondența senatorilor și deputaților, după ce Take Ionescu observase că aceștia n-au corespondență cu autoritățile, ci doar cu alegătorii lor.

Proiectul a fost primit cu 70 de voturi pentru și 8 contra.

*Dezvoltă interpelarea în legătură cu incidentele de la penitenciarul Dobrovățul**

Domnilor deputați, cu ocaziunea înfățișării unui proiect de lege de către guvern pentru înființarea în câteva monastiri a unor infirmerii sau aziluri de infirmi, înaltul mitropolit al Moldovei, cu inima sa înflăcărată pentru principiile cari formează baza societății moderne, s-a încercat să combată acel proiect zicînd următoarele cuvinte:

„Am văzut desființindu-se monastiri și făcîndu-se penitenciare, unde acei cari sînt reținuți acolo, deși păziți de sentinele, de regimente întregi, totuși sapă pe dedesubt, sparg și evadează, pe cînd monastirile au fost întotdeauna la noi din cea mai înapoiată vechime niște penitenciare voluntare, unde mergeau acei cari aveau o greutate pe conștiință, se pocăiau acolo și deveneau oameni de treabă. Chiar unii din acei cari ședeau la pîndă nopți întregi, pe vînturi și pe ploi în pădurile Vlăsiei, în Lunca-Mare, în codrul Herței și acela de la Bordea, de lângă Iași, și alții asemenea mergeau la monastire de bunăvoie și se pocăiau.

Ei bine, astăzi monastirile se desființează și de aceea hoții cari sînt duși cu sila între sentinele în acele monastiri transformate în penitenciare, deși păziți de sentinele cu puștile încărcate, sapă pe dedesubt, sparg și fug. Iată penitența lor. Ce se face dar cu principiul evanghelic care zice că trebuie să se indulcească moravurile? Am mai zis că nimeni nu este în

* Ședința din 13 februarie 1886.

contra unei asemenea legi de binefacere, dar biserica română este destul de bogată ca să poată înființa, din donațiunile străbune, infirmerii pentru oamenii neputincioși infirmi.

Apoi, ca să se desființeze monastirile și să se așeze într-insele infirmi, întreb : Cari infirmi ? Acei cari umblă pe uliți cerșind, cari se prefac că sînt orbi și neputincioși ? Înțeleg pe acei cari sînt în adevăr neputincioși ; dar aceia cari se prefac, să li se dea azil precum se dă pușcăriașului, hoțului ?

Eu nu vorbesc din alt punct de vedere decît numai din punctul de vedere că s-a zis de domnul raportor că în monastiri se instalează aceste aziluri și că monastirile să fie evacuate de monahi și monahe ; această dispoziție este care o combat eu, iar nu principiul legii”.

Așa Prea Sîntul mitropolit și cu această ocaziune, ca întotdeauna, apără monahismul și menține monastirile ca un element de civilizațiune, de progres și de întărire a societăței civile și a principiilor cari în secolul al XIX-lea conduc societatea. Va să zică codrii cari apărau pe voinici, ca Hertza, Vlăsia și Bordea, aveau fericirea să trimită hoții în monastiri pentru a se face oameni de treabă. De ce aceste suveniri nu s-au păstrat și în secolul al XIX-lea ?

Ce se întîmplă acuma ? Se întîmplă că sînt oameni civili cari se duc acolo spre pocăință cu un salariu de două pînă la trei sute lei pe lună și rezultatul este că curînd oamenii aceia se molipsesc de spiritul care domnește în închisorile în cari s-a transformat acele monastiri și în curînd practică aceleași principii ale comunităței. Dar ce au să prade acolo acei oameni ? Nu pradă, decît fac speculațiuni asupra hranei arestaților.

Am fost, domnilor, de mai multe ori ministru de interne și de cîte ori am dat peste un director de penitenciare pe care l-am găsit vinovat că speculează asupra hranei arestaților l-am destituit. Și acest rău nu datează de astăzi ; eram tînăr și mi-aduc aminte că în penitenciarul din Iași, cum era acolo obiceiul de atunci, nu se îngrijea ca acuma de nenorociții închiși și era un armaș mare, care se chema Iacovachi Bast, pe care l-am prins făcînd speculațiune asupra îmbrăcămîntei și a hranei nenorociților arestați.

Domnii mei, una din achizițiunile secolului în care trăim a fost că și societatea și guvernele au privit în închiși și osîndiți după lege tot ființe omenesti, și domnii luminați și guvernele luminate au socotit de cuvîință să-și arunce ochii lor și în fundul temnițelor și al ocnelor, ceea ce înainte nu se făcea. Mi-aduc aminte că în Iași, la colțul palatului celui vechi, era un turn mare care încungiura palatul. Turnul acela a ținut în zidurile sale pe victimele [lui] Moruzi cel bătrîn, pe Bogdan și Cuza¹ ; acolo au fost decapitați. Era o mortieră ; acolo era o frînghie și în capul frînghiei era o traistă și arestații strigau de sus : Pomană de hrană ! Trecătorii se opreau și le aruncau cîteva parale și cu acele parale-și cumpărau hrana ; dacă trecătorii nu dădeau parale, oamenii aceia erau osîndiți în ziua aceea să nu mănînce.

Cel dintîi domn care s-a ocupat cu durere de inimă de penitenciare a fost repausatul Grigore Ghika din Moldova ; el a zidit castelul de la Tîrgul Oenei și a adus unul din funcționarii superiori ai direcțiunei penitenciarelor din Franca, pe bătrînul Dodun de Perrière, care azi este muritor de foame, l-a adus ca să îmbunătățească serviciul penitenciarelor. Și în adevăr, fiind ajutat de Ministerul de Interne sub toate guvernele și partidele, citez cu plăcere între aceia cari l-au ajutat și pe domnul Ion Brătianu, a făcut din serviciul penitenciar un serviciu de stat aducîndu-i

multe îmbunătățiri și azi putem să ne arătăm înaintea Europei cu mândrie că penitenciarele noastre nu sînt rușinea omenirii; azi arestații au hrană și locuință confortabilă; mai înainte era vai de cel arestat, cerea mai bine să fie spînzurat decît închis.

Din nenorocire însă azi este foarte greu de recrutat un personal care să corespundă și la intențiunea guvernului și la principiile luminate ale secolului nostru și la lege.

Și aceasta este natural căci cum voiți dumneavoastră a se putea găsi cei mai buni cari să consimtă a se depărta de oraș, de cunoșcuții și amicii săi, de tot ce constituie o viață plăcută și să se ducă în fundul munților să se închidă în monastiri, neavînd altă societate decît pe a condamnaților? Pentru aceasta ar trebui ca oamenii aceia să fie inspirați de un adevărat apostolat și din nenorocire în secolul al XIX-lea puțini apostoli sînt.

Domnii mei, mă aflam la moșie în anul trecut pe țarmul Prutului cînd deodată am aflat că în penitenciarul Dobrovăț, care este în apropiere de mine, într-o bună dimineață s-au împușcat 18 arestați, din cari 9 au căzut morți și 9 răniți.

Am văzut ziarele și din București și din Iași, cari toate cu indignațiune au vorbit despre acest eveniment. 18 oameni loviți, din cari 7 au căzut îndată morți, uciși, împușcați și peste noapte au murit încă 2 în spitalul unde au fost trimiși spre căutări; va să zică: 9 morți și restul au fost răniți.

Am văzut în „Monitorul oficial” o publicațiune, raportul directorului aceluia penitenciar, în care se zicea că au fost numai 4 omoriți și 7 răniți și am văzut asemenea că, în ceea ce privește faptele comise de autorități, toate au fost mitigate *, micșorate; iar în cît privește pe arestați și faptele lor, aceștia au fost tratați că s-au revoltat, că au amenințat cu incendiu, că au gonit pe gardieni, în fine tot felul de tulburări.

Însă mai în urmă a venit adevărul la iveală, s-a aflat că lucrurile nu prea sînt astfel cum s-au arătat în acel raport; și vă mărturisesc că eu, conform tradițiunilor mele și în vederea bucuriei ce am resimțit și eu pe lîngă alții la reforma care s-a făcut atît de repausatul Grigorie Ghika vodă și pe urmă însuși de mine, cînd am venit la guvern ca președinte al consiliului sau ca ministru sub președinția domnului Dimitrie Ghika și domnului I. C. Brătianu, cînd am zidit a doua oară Văcăreștii; am voit să știu ce s-a făcut acolo și am trimis oameni, amici ai mei credincioși, ca să facă o anchetă și vă mărturisesc că am fost ajutat în facerea acelei anchete și de alți oameni care sînt în apropiere de Dobrovăț și cari au un rol oarecare în Dobrovăț.

Ceea ce am dovedit eu este că lucrurile sînt cu totul altfel de cum s-au relatat guvernului. Ceva și mai mult am făcut, am cerut dosarul și am văzut în adevăr că lipsesc cîteva file, dar din filele pe cari le-am găsit în dosar văd că lucrurile au fost cu totul altmintrelea. Văd că nu a fost trebuință de împușcări și văd asemenea că autoritatea superioară nu a dat asemenea ordine și mă cred dator să exprim mulțumirile mele, recunoștința mea unei persoane căreia nu întotdeauna-i sînt recunoscător, dar cu toate acestea persoana care a dat ordine le-a dat în adevăr conform cu legea și cu regulele umanității.

* Din fr. *mitiger*, a îndulci, a face mai puțin dur.

Acel ordin este o depeșe a domnului general Pilat, șeful diviziunii militare de la Roman, diviziune la care aparține și paza penitenciarului Dobrovăț.

În această depeșe iată ce se zice :

„Arestații de la Dobrovăț au oprit cu putere pe gardianul de serviciu care are cheile penitenciarului cu dînsul ; s-a dispozat imediat concentrarea extraordinară a 30 oameni. Am dat ordin telegrafic comandantului regimentului a lua toate măsurile necesarii pentru a nu se evada arestații. Împotrivindu-se arestații a elibera gardianul pînă în noapte, comandantul trupei să intre pentru a-l libera cu forța. Am recomandat cea mai mare prudență pentru a nu se comite omoruri inutile”.

Iată ce mai găsesc și din partea domnului ministru Brătianu :

„Vedeți telegrama numărul 65—2298 de azi din Roman, iscălită general Pilat. Porniți și dumneavoastră imediat în localitate”.

Vedeți, generalul comandant al diviziunii zice să intre cu forța, dar totodată zice să fie cu cea mai mare prudență pentru ca nu cumva să se comită omor. Și ministrul zicînd : „Vedeți telegrama cutare, porniți”, va să zică ministrul nu comandă nici o strășnicie și recomandă depeșa generalului Pilat.

După ce v-am arătat aceste ordine, cari sînt cu totul corecte, de a menține prestigiul autorității și de a respecta viața oamenilor, vedeți că degajeze orice responsabilitate a autorităților superioare în privința acestui măcel.

Viu acuma să vă arăt rezultatul anchetei mele, care întru nimic nu se pune în contradicție cu dosarul ce-l am înaintea mea.

Iaca, domnilor, cum s-a petrecut lucrul :

V-am spus de la început că speculațiunea asupra hranei arestaților a costat viața la zece nenorociți și a rănit greu pe alți opt. Și conflictul acesta pentru hrană a ținut un an ; a început în martie 1884 și a durat pînă la 3 aprilie 1885, zi în care s-a făcut acel măcel.

În luna martie, într-o miercuri din Săptămîna luminată, adică 4 zile după Paște, după regulamentul închisorilor și după contract, în acea săptămîină trebuia să se dea arestaților carne, pentru care era și contract. În ziua aceea directorul, făcîndu-se că nu înțelege acest cuvînt ... care cuvînt ? În Moldova săptămîna de carne se numește arțu * ...

Voci : Tot așa și aicea.

S-a făcut că nu înțelege ce este cuvîntul arț și a dat ordine contracțiului să aducă pentru hrana arestaților cartofi.

Acum, domnilor, veți ști că din arestații care se poartă mai bine se admit și în cancelarie ; și, prin urmare, erau arestați cari cunoșteau foarte bine copriinderea contractului. Așadar, cînd au văzut că în loc de carne li se dă cartofi s-au hotărît să însărcineze pe unul dintr-înșii să meargă la director să se plîngă pentru nerespectarea contractului, învinovățînd pe contracțiu, cînd se spune, eu nu o afirm, că contracțiul era numai cu numele. Ce a făcut directorul ? A apucat și a raportat direcțiunii generale întrebînd-o dacă trebuie să dea arestaților cartofi sau carne, fiindcă el nu înțelege cuvîntul arț. Directorul general, prin răspunsul său, l-a făcut să învețe românește și i-a spus că în românește arț însemnează carne. Astfel

* Harți.

zina trecu, hrana nu se dete, dar s-a făgăduit că o va da a doua zi îndoită.

A doua zi, nu numai că nu s-a dat arestaților carne, cum li se făgăduise, dar într-o singură zi a săptăminei li s-au dat o carne așa de rea, carne de vită degerată, încît acei cari au mîncat s-au bolnăvit. Această împrejurare a silit pe acei nenorociți să trimită la director din nou o delegațiune și să-l roage că, de vreme ce s-a perdut hrana pe o zi, cel puțin să li se dea pentru restul zilelor carne bună. Drept rezultat directorul a ordonat ca trimisului să i se pună fiarele de picioare și să se bage la gherlă. Știți ce e gherlă? Este o magazie care în vechime servea călugărilor de pivniță unde-și puneau legumele. Am uitat acasă desemnul, topografia acelei gherle; regret că nu o am ca să v-o arăt; promit să v-o arăt altă dată. După ce că este plină de apă, apoi guzganii mișuie în toate părțile. Văzînd aceasta arestații au căzut la în genunchi și au rugat pe director să nu pedepsească pe trimișii lor, căci solului nu i se taie capul. Directorul s-a mîniat atunci și mai tare și a ordonat să închidă pe toți arestații în camere și să pună lacăt și a cerut anchetă.

Ancheta a venit de la Vaslui; a venit prefectul ajutat, căci trebuia să fie ajutat, de procuror, dar procurorul lipsind prefectul a venit însoțit de substitut; și substitutul era fiul directorului. Aceștia au cercetat și au găsit, naturalmente, că rău au făcut arestații deoarece n-au voit să mănînce carnea ce le-o didese bunul și milostivul lor director. După aceea directorul i-a încătușat și i-a pus la gherlă, căci așa scrie tipicul, adică regulamentul.

Au trecut zile, săptămîni și socotiți că a expirat pedeapsa celor cari erau la gherlă? Nicidecum. Știți pentru ce? Pentru că i-a dat ocazia de a-și asigura puterea pe un timp mai îndelungat, căci scotea pe unii și pune pe alții. În adevăr, ia vreo cițiva nemulțumiți în privința hranei și-i pune la gherlă, cu fiare de mîni și de picioare, plus porțiunea hranei pe jumătate. După mai multe zile acești nenorociți, nemaiputînd suferi torturile din gherlă, au scris un bilet către frații lor de suferințe, în martie 1884, rugîndu-i a face tot chipul, fie cu binele, fie cu răul, pentru a-i scăpa de gherlă. Îndată directorul strigă: Revoltă, asasinat — căci la revizuirea făcută a găsit la unul din ei acel bilet — și face îndată raport și se prezintă la Iași la procurorul general, domnul Birzu; dar acesta, mai cu sînge rece și hotărît ca să răcească această îngrijire mare a directorului, i-a zis să ia lucrurile cum sînt, l-a sfătuit să puie apă în vinul său, să împace pe nenorociții aceștia și să nu se facă de ris chiar în fața acelor pe cari era chemat să-i moralizeze. Reîntors nemulțumit de la Iași, directorul face raport la direcțiunea generală — unde nu mai era directorul care scrisese că arț românește însemnează mîncare de carne — și-i arată că condamnații Costică Antonescu și Gheorghe Nițucă au conspirat să atenteze la viața lui, cerînd pedepsirea numiților conform tipicului. Direcțiunea generală, în scop de a generaliza toate, se grăbește a hărăzi acestor doi nenorociți fiarele de mîini și de picioare, gherla și porțiunea pe jumătate pe timp de 20 de zile; acestea fără a cerceta absolut nimic.

Ia să vedeți cum a executat directorul de acolo această poruncă a direcțiunei generale. I-a pus în gherlă, le-a dat porțiunile pe jumătate, aceasta e adevărat, dar cînd a venit la porunca de a li se pune fiare de mîini și de picere știți ce a făcut? Fiarele de la picere, fiindcă picerele stau unul lingă altul, sînt mai scurte, iar cele de la mîini sînt mai lungi. Ce a făcut dumnealui? I-au trimis la fierărie și acolo s-a pus fiarele așa:

un fier de la mână s-a pus la picior și unul de la picior la mână, încît fiarele ajungînd a fi așezate cruciș acești doi nenorociți au venit cu capul mai jos decît genunchii și aceasta s-a nu credeți că o avansez eu, căci iată ce zice aici sublocotenentul Ionescu . . .

„Directorul chemă imediat pe osîndiți, le citește firmanul și-i invită să plece la ferărie spre a li se așeza lanțurile. Aceștia se supun și merg la nicovală. Acolo însă-i scosese familiarii penitenciarului sprijiniți de o duzină de baionete și fac cunoscut osîndiților că, conform ordinului directorului, fiarele trebuie a li se aplica cruciș, adică de la mîini petrecute pe sub cele de la picere; aceasta se și execută fără multă bătaie de cap. Aspectul ce înfățișau aceste victime, cu corpul încovoiat, cu capul mai jos de genunchi, era ceva înspăimîntător și ar fi insuflat milă celui mai înrăutățit tiran, numai domnului director [i] producea mulțumire. La vederea acestor arestați ies toți pe terasa dormitoarelor și în numele umanității cer a nu se face uz de o asemenea barbară pedeapsă. Directorul atît aștepta; el strigă îndată: Rebeliune! Garda de pază i se supune; iar domnul sublocotenent Ionescu George . . .”

Este curios lucru de a vedea pe la pușcării cum unii din ofițerii din garnizoană uită nobila uniformă ce poartă, uită singele dușmanilor ce au vărsat și ar trebui cu atît mai mult să-și păstreze și scrupulul de a nu vărsa și singe românesc; acesta, contrar ordinilor superioare, trimite numai-decît două gloanțe asupra arestaților, pe cari din norocirea acestora le înfige deasupra ușei sălei; după care le zice să intre în cameră și arestații se supun. Ei sînt puși sub lacăt, unde stau opt zile cu vasele de noapte înăuntru pe o căldură de nesuferit, ceea ce a făcut ca mulți să se îmbolnăvească, deoarece vreo trei zile nici au putut mânca din cauza infecțiunii.

În fine, la 25 iunie 1884 sosește directorul general. Arestații sînt scoși afară și cu lacrimi de durere se tînguiesc arătînd toate neajunsurile ce sufăr, arătînd calitatea rea a alimentelor cu care-i hrănesc etc. Domnul director general ascultă, observă, în urmă zice: Oare mai bine mîncăți unii în timpul libertății?

Domnul Grigore Cozadini: Cum se cheamă directorul?

Nu-l spun; poate să fi avut un mare nume, dar a fost osîndit.

După aceasta le face o aspră dojană că fac atîta supărare domnului director al penitenciarului, care, zice Domnia sa, este o persoană model; iar ca concluziune, observînd că cu unii din arestați natura a fost prea darnică împodobindu-i cu niște mustăți mari, a dat ordin să le taie. Mai regulează la gherlă în fiare și cu jumătate porție vreo 30 arestați și în urmă pleacă, recomandînd arestaților că, dacă pe viitor [i]și vor permite a-i turbura repaosul și a-l sili să vină la Dobrovăț, va da ordin să-i înapuste ca pe cîini, reproșînd în acel[ăși] timp domnului sublocotenent Ionescu că nu este bun trăgător și că a uzat fără succes de cele două gloanțe.

Ordinul dat pentru tăierea mustăților fu o nouă distracțiune pentru directorul penitenciarului. Chiar a doua zi toți arestații cu mustăți, afară de cîțiva favoriți, sînt sluțiți. Unii din ei, a căror figuri părea niște caraghioși, au preferat să le radă. Cutezanța acestora însă a fost pedepsită cu gherlă și fiare.

Astfel merse lucrurile cînd cu fiare și gherlă, cînd cu oprire din lucru, cînd cu oprirea a jumătății porției pînă ce în fine arestații au fost cu totul

subjugați și, în deznădăjduire de a mai căpăta vreodată dreptatea, desertau pînă la fund paharul de amarăciune cu care-i adăpa mila domnului director. Ajunsesse cu umilirea pînă acolo încît arestații, în timp de iarnă, pe vifor, pe ger, trecînd prin poartă pentru a aduce lemne, apă etc., trebuiau să meargă cu capetele descoperite pentru a arăta supunere și respect unui nemernic gardian ce era portar. Cel ce, din eroare poate, contravenea la aceste dispozițiuni era îndată chemat la datorie prin aplicarea la spate a o duzină de condace * din partea escortei ce-l însoțea.

Nenorocirile însă nu-și ajunsesse ținta; ele trebuiau să cadă mai în abundență asupra acestor urgisiți, căci în urma mai multor licitațiuni ținute pentru darea în antrepriză a hranei condamnaților domnul director et companie făcea, prin mijloace[le] de care dispunea, a se zădărnici adjudecarea, ceea ce a avut de rezultat hrana în regie de la 1 ianuarie 1885. Apoi să te ții cu hrana! În loc de a se da pînă la 1 aprilie cîte 950 grame mălai de individ pe zi, fiind porumbul nou, nu se da nici 830 grame, ca în celalt timp al anului, și cît se da era de rea calitate, deși statul a plătit domnului director 16-17 bani kilogramul de mălai, adică peste 12 lei hectolitru[1], cu toate că la portul Galați era 7 lei hectolitru[1]; iar fasolea, mazărea, linte și alte alimente de post se aduceau tot ce era mai rău și mai stricat aflat de ani prin hambarele evreilor, plătindu-se și acestea cu cîte 30 bani kilogramul sau la 100 lei kila. Auziți preț! Și apoi să se mai zică că odată n-a avut stăpînirea dreptul să aducă din Franța chiar și fasole. Fîind vorba de prețuri, nu pot trece cu vederea și acela cu care se plătea laptele-apă adus pentru bolnavii din spital și care costa nici mai mult, nici mai puțin decît 60 bani litru[1] sau 90 bani ocaua de lapte îndoit cu apă.

Cu venirea primăverii, este îndeobște cunoscut că orice ființă are nevoie de o hrană mai suficientă pentru a-și compensa lipsa elementelor ce a putut perde din organismul corpului în timpul iernei; cu atît mai mult era simțită această trebuință pentru nenorociții din penitenciarul Dobrovăț, cari în timp de luni întregi, spre a-și putea lua porția de mămăligă de la bucătărie erau nevoiți a merge cu strachina căci de pe scîndură o perdeau pînă în camere.

Văzînd deci nenorociții arestați că foamea i-au slăbănogit, iar hrana rămîne din lună în lună tot în regie și văzînd că directorul se generalizează pe zi ce merge cu obiceiul de a sustrage alimentele, se hotărîsc să facă control asupra proviziei și astfel în ziua de 20 februarie 1885 opresc la bucătărie toate alimentele, din cari, în treacăt fie zis, lipsea cel puțin 1/4, și cer să vie primarul comunei pentru a face control.

Această demarșe a arestaților cam înspăimîntă pe director, care caută a-i atrage prin felurite vorbe să meargă la magazie spre a cîntări provizia, de unde apoi garda care stătea gata în dosul porței să-i poată înhăța mai cu ușurință spre a le mai potoli pofta de mămăligă. Arestații pricep stratagema și persist ca controlul să se facă pe terasă dinaintea dormitoarelor unde erau aduse alimentele. Directorul refuză. Arestații ridică provizia și o transportă la camera numărul 7, unde o depun spre păstrare și cer venirea directorului general. Comandantul detașamentului trage un glonț prin ușă; arestații-l sfidează; Domnia sa cere scuze recunoscînd că și-a ieșit din datorie.

* Paturi de pușcă.

Directorul penitenciarului scrie imediat la Vaslui, scrie la Iași, de unde vin : procuror, jude instructor și procurorul general, cari fiecare la rîndul lor somează pe arestați să dea alimentele și să iasă din cameră spre a se ancheta cazul. Arestații arată că nu doresc nimic de la dumnealor și alt nu fac nimic decît așteaptă venirea părintelui închisorilor spre a vedea cu cîtă cantitate și cu ce fel de alimente-i hrănește milostivul director. La acest răspuns oamenii dreptăței pleacă și după vreo 5 zile vine un domn de la direcția generală, care îndată ce sosește se arată dispus a le asculta plîngerea. Arestații scot provizia, o depun în mijlocul curței, unde acei domn le spune a o lăsa pînă a doua zi fiind aproape seara și după ce le mai ține o predică de moralitate, după cît și dinsul s-a priceput, pleacă spre a reveni a doua zi, dar nu s-a mai întors nici pînă astăzi. Provizia a dispărut peste noapte și arestații au cîștigat pierderea hranei pe o zi.

Două săptămîni în urmă vine domnul prefect Lupașcu însoțit de un domn locotenent-colonel, cari cheamă pe arestați, parlamentează cu ei, le propune o împăciuire cu directorul, promițîndu-le marea cu sarea. Arestații răspund că nu au nimic de reclamat Domniilor sale și că așteaptă rezultatul plîngerei date domnului director general. Domnul locotenent-colonel se înfurie, înjură, amenință, iar arestații tac. Boierii supărați pleacă. După toate acestea timpul urmărindu-și cursul său, sosesc și serbările Paștilor. În ziua de Paște, ca și la ziua Nașterii Domnului, arestații au cîte 30 centilitri de vin de individ. Domnul director trimite de dimineață și aduce vinul ; pune ciuberile în curte dinaintea cancelariei și cheamă arestații să-l bea fiecare în prezența Domniei sale. Arestații merg toți, felițată pe director, ciocnesc ouă roșii ; cît pentru vin, fiind prea de dimineață și ei nemîncînd încă, roagă să li se dea fiecăruia partea cuvenită în vasul ce avea deja pregătît, spre a-l bea după masă. Directorul refuză, se supără și dă ordin să se ridice vinul și să-l ducă la el în casă, ceea ce s-a și făcut, iar arestații pleacă fiecare la locul lui ; directorul supărat de refuzul arestaților de a bea vinul conform plăcerii sale, ceea ce l-a făcut să fie în pierdere, căci bîndu-l trebuia, se înțelege, să realizeze un mic folos, trecînd prin conturi ca de obicei 50-60 litri de vin în loc de 15 bani*, s-a hotărît să-și răzbune. Astfel a oprit cu desăvîrșire vizita rudelor făcînd în tot timpul sîrbătorilor a fi goniți de la poartă părinții, frații, soții, copiii, cari veneau cîte 5-6 poște pentru a vedea rudele și a le aduce spre încurajare un mic semn despre învierea Mintuitorului lumii. O neputincioasă mămă venită de la Galați spre a-și vedea fiul se văzu îmbrîncită și maltrată de către familiarii penitenciarului.

Acest despotism, această barbarie s-a repetat în tot cursul Săptămînei luminate, cînd numai domnul director părea a persista în întunericul ce-l orbise, pînă ce în fine arestații, sătui de atîtea hărțuiri, se otărîră a face un pas temerar ca mijlocul cel mai extrem de a-și putea dobîndi o dată dreptatea care de un an și jumătate li se făgăduia. Pentru acest sfîrșit, în dimineața zilei de 30 martie 1885, iasă un număr de 66 oameni, opresc cu ei în camera numărul 7 pe gardianul Teodor Nicolau și declară direcțiunei că nu-l vor libera pînă nu va veni domnul ministru de interne sau un însărcinat special din cabinetul ministerial spre a le asculta plîngerile și a le face dreptate ; alți 108 arestați le urmează, baricadîndu-se la camerele numărul 6 și 8 pentru același scop.

* Citește : litri !

Puterea electrică duce imediat vestea la Vaslui, Iași și București. Domnul director general sosește cel dintîi în noaptea de 31 martie și mergînd la camera 7 somează pe arestați * să libereze gardianul ; ei răspund că acum fiind orele peste 12 nu pot deschide ușa ; pentru dimineață însă făgăduiesc că vor ieși toți și-și vor plinge păcatele, rugîndu-se de domnul director general a nu li se da dreptatea ca și la 15 iunie 1884 cu tăierea mustăților, fiare, gherlă etc., etc. Domnia sa însă le făgăduiește a-i pedepsi și mai rău. Această precuvîntare intimidează pe arestați și-i silește a persista în otărîrea lor, adică să vină altcineva, fie ministrul, secretarul general, un șef de diviziune, de secțiune, de masă, de scaun, în fine să vie oricine din minister care să le asculte plîngerea, numai domnul director general să nu vie, căci puteau cunoaște de la început la ce trebuia să se aștepte din partea-i. Luni, 1 aprilie, sosește unul după altul domnia procuror general Stoica, prefectul N. Lupașcu, maiorul Livezeanu și domnul procuror de Vaslui. Această respectabilă comisiune se consultă, chibzuieste și ca mijloc coercitiv suspendă hrana baricadaților, [i]i ține fără mîncare pînă miercuri 3 aprilie.

Arestatii deși mai persistau în cererea lor de a veni ancheta dorită, foamea-i sugrumase și, dacă numai pînă seara ar fi fost încă lăsați, erau nevoiți să iasă, căci le lipsea chiar apa ; comisiunea însă nu le mai dă timp, le pronunță sentința de moarte și ordonă la doi sublocotenenți cu 20 soldați a o executa.

Aceștia se urcă în pod, formează dodată mai multe beciuri la camera numărul 7 și fără o somațiune prealabilă trag focuri, omoară pe unul, rănește pe altul ; arestații înspăimîntați strigă că deschid ușa, însă nimeni nu-i aude sau nu voiește să-i audă. Unul se urcă la fereastră și roagă să înceteze măcelul, că se supun ; el este însă împușcat. Măcelul urmează ; morții cad ; răniții umplu aerul cu țipetele lor. În această situațiune înspăimîntătoare vreo doi din arestați mai îndrăzneți ias de sub paturi, unde se înghesuise toți, sparg ușa și atunci toți dau buluc în sală, afară de 18 morți sau răniți, cari au trebuit ridicați în urmă.

Acum să vă citesc originalul procesului-verbal al comisiunei compuse de directorul general al penitenciarelor, prefectul județului de Vaslui, procurorul general de la Curtea de apel din Iași și procurorul Tribunalului din Vaslui.

Iată ce zice acel proces-verbal :

„Noi, directorul general al penitenciarelor, prefectul județului Vaslui, procurorul general de pe lângă Curtea de apel din Iași și procurorul Tribunalului Vaslui, fiind anunțați de directorul penitenciarului Dobrovăț că condamnații din acel penitenciar s-au revoltat în ziua de 31 martie anul curent am descins la fața locului, unde am găsit un număr de 175 condamnați retrași în trei camere de sus, cu ușile baricadate pe dinăuntru ; iar acei din camera numărul 7 țineau prizonier pe gardianul Toader Nicolau, pe care-l sechestraseră în ziua de 30 martie.

Văzînd că în urma tuturor consiliilor și a somațiunilor ce le-am făcut au refuzat a deschide ușile, a elibera pe gardian și a ne comunica plîngerile lor, cu toate că le-am promis că din moment ce se vor supune li se va face dreptate asupra tuturor reclamațiunilor ce au de făcut ; văzînd că unii dintre condamnați sînt înarmați cu ciomege, dar mai cu sezmă cei din camera numărul 7 au cu dînșii și cîteva topoare, bîrzi, cuțite și alte instrumente, pe cari profitară a le lua din atelier la retragerea lor.

* În text : arestanți, formă care alternează de altfel cu arestați.

Spre a nu fi siliți a uza de arme și a pune astfel în pericol și viața gardianului.

Am decis ca mijloc coercitiv a le suprima cu totul hrana pînă se vor supune, iar celorlalți arestați liniștiți li s-au dat hrana cuvenită”.

Mai este, domnilor, și un oșebit proces-verbal, care constată că arestații nu aveau decît două sape cu cari lucrase ziua și vreo 2—3 cuțite.

Acel proces-verbal vi-l voi citi mai pe urmă.

Iată dar o hotărîre luată că spre a nu se vărsa sînge s-a decis ca să-i lase închiși și să-i reducă la foame. Aceasta s-a făcut la 1 aprilie.

Domnilor, dumneavoastră poate că ați văzut prin jurnale de un an, doi, că un doctor american Taner, care a voit să vadă cit poate omul răbda foamea, s-a supus la abținere și ar fi răbdat vreo 25 de zile; cu toate că s-a constatat pe urmă că Domnia sa tot găsise mijlocul ca să-și hrănească corpul. Ei bine, acolo n-a fost trebuința de aceasta, căci a doua zi, la 3 aprilie însuși dumnealor au zis: Toate bune, dar gardianul care se află cu dînsii este torturat de foame și trebuie să moară. A recunoscut dar că gardianul acela n-a avut altă constituțiune ca ceilalți; și că, dacă după 24 de ore are să moară acel gardian de foame, negreșit că trebuia să moară și unii măcar din ceilalți; și că într-o colecțiune de 160 de arestați să creadă că ar fi și de acei destoinici cari să prefera mai bine să moară de foame decît să se predea. Aceasta era cu neputință.

De la 1 aprilie pînă la 3 aprilie nimic nu s-a schimbat, nici un fenomen nou. Deodată iese alt proces-verbal.

Iată, domnilor, acest al doilea proces-verbal:

„Noi, G. Stoica, procuror general de pe lîngă Curtea de apel Iași, N. Brătianu, director general al penitenciarelor, Neron Lupășcu, prefect, D. State, procuror pe lîngă Tribunalul Vaslui, și maior Livezeanu, delegat din partea corpului de armată.

Avînd în vedere deciziunea luată de comisiunea compusă din domnii N. Brătianu, directorul general al penitenciarelor, P. [sic] Stoica, procuror general de pe lîngă Curtea de apel Iași, Neron Lupășcu, prefectul județului Vaslui, D. State, procurorul Tribunalului Vaslui, și prevăzută în procesul-verbal dresat în ziua de 1 aprilie în care se hotărăște a se lăsa arestații baricadați în pozițiunea în care se găsesc, suprimîndu-le hrana ca mijloc coercitiv [pentru a-]i aduce la supunere și la libertatea gardianului.

Avînd în vedere că deși această deciziune se execută acum timp de trei zile fără a produce vreun rezultat, ba din contra scopul nostru de a scoate pe gardian din mînele arestaților nu se atinge; căci dînsul, pe lîngă foamea ce suferă, mai îndură și amenințările cu cuțitul și de viu grai că-l va ucide, amenințări făcute chiar înaintea noastră”.

Ați văzut, domnilor, în acest proces-verbal că se zice mai întîi că au fost trei zile, însă nu era trei zile, ci numai două zile; căci de la 1 aprilie 3 ore după-amiază și pînă la 3 aprilie ora 1 după-amiază nu se adună decît 2 zile.

Ați văzut iarăși că au amenințat să ucidă pe gardian, dar nu l-au ucis, l-au ținut 48 de ore în mijlocul atîtor arestați și nu l-au ucis.

„Considerînd că în această situațiune lipsa de hrană și torturile morale ar fi expus cu certitudine la moarte mai întîi pe gardian.

Considerînd că arestații baricadați în noaptea zilei de 2 aprilie au încercat a distruge părilesele despărțitor de sala infirmeriei cu scop evident ca, avînd mai multe ieșiri, la un moment dat să poată preocupa pe

soldați la mai multe puncte în timpul năvălirii ce ar face prin ușile came-rei și spărtura zidului, desigur cu scop de evadare”.

Domnilor, eu mă mir de această afirmare; oricine a fost și a vizitat Dobrovățul, monastirea lui Ștefan cel Mare, a putut să se încredințeze că pe vremea aceea zidurile monastirilor erau ziduri de cetăți; erau fă-cute cu peatră care azi se cheamă marmură, erau făcute cu var de Orhei, care face din totul o marmură pe care nu o poate sparge nici chiar dina-mita; am văzut cu ochii mei când am vizitat Dobrovățul că are peste 3 metri grosime păretele și apoi să vină dumnealor să spună că cu două săbii * l-ar fi putut sparge!

„Considerind că a mai prelungi această situațiune nefolositoare pînă acum scopului nostru s-ar putea ușor ca arestații în perversitatea lor ar încerca, după temerile ce avem, să dea foc castelului”.

Dar cum era să dea foc castelului când erau baricadați de jur împre-jur? ... și profitind de învălmășala ce ar produce incendiul, cu ușurință să evadeze!

„Considerind că silințele noastre de a scăpa pe gardian le vedem sfărimate prin torturele fizice și morale exercitate de toți asupra lui.

Considerind că în caz de incendiere, cît și prin năvălirea arestațiilor prin mai multe locuri, mai cu seamă în timpul de noapte și deoarece mai mulți din ei sînt înarmați cu cuțite și topoare luate din atelier înainte de baricadare, s-ar produce o amestecătură în soldați, de unde ar rezulta dacă nu moartea, dar rănirea mai multor din soldați și a gardianului, obi-ectul preocupățiunilor noastre.

Considerind că arestații din camerele baricadate s-au opus de a se executa mandatul de aducere și transferare emis de domnul jude instruc-tor de pe lângă Tribunalul Vaslui contra arestațiilor Anibal Munteanu și Dumitru Popovici, declarind cu voce tare că nu vor a se supune cu orice preț.

Considerind că în fața acestei situațiuni de superlativă agresiune am uzat de toate mijloacele împăciuitoare, fără însă a reuși de a se supune și a lăsa pe gardian.

Considerind că această stare de anarhie nu se mai poate tolera și în lipsă de orice credințe de a se stabili o stare normală pe orice altă cale.

Am decis

a se uza de pușcă și foc.

De cele ce preced am dresat acest proces-verbal în șase exemplare, din cari unul se va trimite domnului ministru de interne prin domnul director general al penitenciarelor, unul domnului ministru de justiție, unul domnului șef de corp al armatei, unul domnului prefect al jude-țului Vaslui și unul domnului procuror de pe lângă Tribunalul Vaslui”.

Iată, domnilor, raportul și procesul-verbal constatind în toată nuditătea sa pregătirea pentru măcel. Să vedeți acum în urma acestui măcel ce s-a petrecut.

Arestații, deși persistau în cererea lor de a veni ancheta, foamea-i sugruma și dacă ar fi stat pînă seara tot erau nevoiți pînă în fine să iasă. Comisiunea însă nu le dă timp, pronunță sentința de moarte.

V-am spus că erau 150 de soldați cu doi ofițeri.

Să vedem acum cum se execută această sentință.

Se zice că dacă vor vedea rezistența să intre cu forța. Așa se și face. Dar vor muri din soldați? Apoi soldații și ofițerii sînt datorii la

* Citește: sape!

ordin să meargă înainte. Trebuia să spargă ușa și la ușă era să întâmpine pe arestații înarmați cu cuțite și cu topoare. A mers la ușă și n-au putut s-o spargă, trebuia să aducă un tun s-o spargă și să intre înăuntru; dar n-au făcut așa; și aci-mi aduc aminte de o scenă ce s-a petrecut în tinerețele mele la Focșani. Acolo era un boier mare care se numea Iordache Pruncu, un om cu nume mare în istoria noastră, părintele senatorului actual domnul Pruncu. Acest om era special în prinderea hoților și, de câte ori era vorba a se prinde vreo bandă de hoți, acest domn era însărcinat cu conducerea puterii și prinderea hoților. Există și astăzi circiuma de la Mozoși, care e aproape de gara Mărășești; acolo se ivise pe atunci o bandă de hoți cari se pusese la meterez și trăgea în carnea vie a oamenilor din poteră. Atunci ce a făcut domnul Pruncu? A zis că nu trebuie să se expuie putera așa mult la moarte și a trimis pe dinapoia casei vreo zece neferi, soldați cum erau atunci, cari s-au suit în pod, au rupt scindurile de la pod și au început să tragă în carne vie; au ucis vreo trei, patru hoți și ceilalți s-au predat. Ei bine, la Dobrovăț n-au făcut nici chiar așa; doi sublocotenenți cu 20 soldați s-au urcat în pod, au format deodată mai multe beceuri la camera numărul 7 și fără o somațiune prealabilă au tras focuri.

Cînd se trăgea cu pușca nu putea să omoare* și pe gardianul sechestrat acolo de hoți și căruia hoții nu i-au făcut nimic, ba din contra, au întins o scîndură gardianului ca să iasă afară, înșiși arestații l-au împins în sus.

Ei bine, domnilor, după ce s-a făcut acest măcel, comisiunea nu a avut cel puțin curajul să arate lumii adevărul; căci atît din procesul-verbal, cît și din raportul publicat în „Monitorul oficial” nu se arăta decît patru morți și patrusprezece răniți, pe cînd în realitate au fost împușcați șapte, și anume: Dimitrie Florea Botezatu, Dinu I. Gheorghită, Gheorghe Lela, Gheorghe Ionescu, Ioniță Tomescu, Theodor Morarășu și I. I. Nanacu; iar 11 au fost răniți.

Dintre aceștia au murit doi chiar în noaptea următoare și anume Ghiță Gheorghiu Turcu și Vasile Bivolaru și un al treilea, Vasile Filip, a murit la penitenciarul central din Iași, unde fusese transportat pentru a i se face o operațiune.

Dintre victimele acestea erau unii cari au fost închiși în prevențiune sau pentru că au fost condamnați la închisoare pentru vreo contravențiune. Iată dar nouă morți și mai tîrziu a încetat din viață și Vasile Filip la spitalul din Iași și cu dînsul s-a completat numărul de zece ființe omenești cari au fost uciși în ziua de 3 aprilie 1885.

Odată această sîngeroasă operațiune terminată și, după cum zice comisiunea, ordinea stabilită în penitenciar, a venit și rîndul domnului director general să-și joace rolul.

În adevăr, vă fac o întrebare: Ce a zis domnul ministru în ordinul dat? A zis: Aveți în vedere ordinul domnului general Pilat; și ce a ordonat domnul general Pilat? A ordonat să intre cu forța, dar să se ferească de a comite omor.

Iată ce se mai zice în informațiunile ce mi s-au dat mie:

„Dumnealui ordonă săparea unor gropi de 50 centimetri adînci, în care se infîge cîte un stîlp. Toți arestații sînt forțați sub amenințarea a 150 baionete a se p[r]osterna la picioarele boierilor și a cere iertare.

* Citește: putea să omoare!

Căpitanul de dorobanți din al 25-lea regiment manifestează plăcerea de a împuşca pe condamnații Costache Antonescu și Alexandru Casian, însă maiorul Livezeanu-l oprește, dăruindu-le dînsul viața.

Un număr de 31 arestați sînt tîriți la fierărie, încate-nați cu fiare la mîni și picioare și legați cu funii de cîte un stîlp cot la cot. Victimele țipă, se vaită, nimeni nu-i aude; natura singură pare a compătîmi la plîsetele lor. Alții sînt pedepsiți de a doua mînă cu fiare la mîni și picioare. La toți acești 48 nefericiți hrana li se reduce la jumătate pe timp de două luni, spre despăgubirea statului de stricăciunea făcută de comisiune prin spargerea platformei și ciuruirea păreților cu gloanțe. Morții în număr de șapte se așează unul lîngă altul în mijlocul curții, unde stau pînă a doua zi 4 aprilie, cînd, mai adăugîndu-se și cei doi decedați noaptea în spital, sînt aruncați ca niște bușteni în două droage de scos gunoiul din curte și transportați fără nici o ceremonie religioasă la locul de veci.

Membrii comisiunii, afară de domnul director general, pleacă unul cîte unul veseli că au făcut o mare ispravă. Domnul director general rămîne pînă sîmbătă 6 aprilie, în care interval, pe lîngă alte regularisiri, strică paturile de prin dormitoare, a căror scînduri parte sînt tăietate în mici bucăți și așezate ca căpătîie, iar parte cărate în păstrarea directorului penitenciarului, care, după ce și-a făcut din ele lăzi, mese, scaune etc., văzînd că mai sînt încă multe, intervine la direcțiunea generală, cere autorizarea a face din acele scînduri un zaplaz, care se și aprobă”.

Vedeți, domnul director ordonă să se strice toate paturile în bucăți, să se ia toate scîndurile ca să i se facă un zaplaz, un fel de ostrețe, cum se zice în Moldova, pentru ca pe de o parte să fie acei arestați legați, iar în dosul său de partea cealaltă al aceluia gard să stea domnul director și să asculte plîngerile arestaților îngroziți.

Aveau dreptate să se teamă, căci în fața unor asemenea maltratări, în fața unei asemenea crude purtări, nu arestați, nu oameni, dar cred că orice alte vietăți mai slabe s-ar fi revoltat. Și ca culme, domnul director, după ce a făcut acestea, a mai cerut la stat suma de 298 lei, cari figurează între cheltuieli pentru facerea acestor ostrețe.

Nu voi mai spune că oamenii cei uciși și tîriți la stîlpi aveau fiecare cîte ceva economie, bunăoară bani, o cizmă, o straie mai bună; toate s-au jefuit, toate s-au luat.

Pedeapsa aceasta, adică ca oamenii să fie aruncați noaptea de a dormi pe scînduri goale și întreținuți cu mizerabila hrană de a li se da * numai o jumătate de porțiune, a ținut de la 4 aprilie pînă la 24 mai. Numai atunci a început a fi luați de la stîlpi, păstrîndu-li-se numai jumătate porțiunea de hrană.

Atunci directorul, ca să justifice că în penitenciarul Dobrovăț există o anarhie teribilă, că patru arestați transportați acolo din alte districte ar fi revoltat pe toți, încearcă să facă o nouă răscoală în contra medicului penitenciarului, dar nu a putut să o facă. Apoi a pus să bată pe unii. Văzînd că cu aceasta nu poate să facă nimic, a venit un alt nou director general, cu directorul actual domnul Politimos, care, convingîndu-se de nedreptatea aspră făcută, îi liberă de eterna pedeapsă.

Și curînd după aceea, directorul general, văzînd că nu este chip de împăcare, se hotărăi ca să dea satisfacțiune.

* Citește : hrană ce li se da !

Văzînd opiniunea publică indignată de aceste nenorociri, tot domnul director general Politimos a cerut strămutarea domnului acelaia la penitenciarul Mislea, unde a și plecat.

Acum, domnilor, vă fac întrebarea : numai acestea cari vi le-am spus și cari afirm că sînt adevărul adevărului, dar primesc că nu sînt toate întocmai așa ; primesc că sînt numai exagerări, ei bine, fac întrebarea : Nu este trebuință și nu era trebuință ca să se facă o cercetare înaintea justiției ?

Cum, domnilor ? Eu am nenorocirea să mă găsesc într-o trăsură pe Podul Mogoșoaiei sau la șosea și pușca care o am cu mine în trăsură cade jos și face foc și omoară un om ; ei ! Nu vine justiția de constată, de cercetează ? Mai mult decît atîta, generalul Davila — și-mi pare rău că aduc înaintea Domniilor voastre în astfel de caz memoria regretatului Davila —, generalul Davila a avut nenorocirea să fie de față la otrăvirea soției sale, căreia în loc de chinină i s-a dat otravă, el care știți cît de mult ținea la femeia lui, și a fost trimis înaintea justiției și generalul Davila și doctorul Bernard.

Mai deunăzi se zicea că s-a împușcat de o sentinelă Pantazescu și sentinela a fost trimisă înaintea justiției. Toate faptele acestea se aduc înaintea justiției. La Dobrovăț nu s-a făcut nimic, nu s-a trimis nimeni înaintea justiției, la Dobrovăț unde au picat zece și s-au rănit de moarte opt nenorociți.

Mai mult decît atîta, chiar în actele cari s-au făcut este și fals ; în adevăr, iată ce zice procesul-verbal care hotărăște să se procedă la restabilirea ordinii prin foc și pușcă :

„Noi Stoica, procuror general pe lângă Curtea de apel din Iași.

Noi N. Brătianu, directorul general al penitenciarelor.

Noi Neron Lupașcu, prefect.

Noi State, procuror pe lângă Tribunalul Vaslui.

Noi maior Livezeanu, delegat din partea corpului.

Am decis a se uza de pușcă și de foc”.

Ia vedeți acum ce se zice mai jos și cine iscălește : „Noi procurorul general constatăm că în momentul cînd am sosit se uzase deja de arme ...”.

Va să zică procurorul general a venit după săvîrșirea măcelului ; este așadar un fals cînd se spune la începutul procesului-verbal că Stoica, procurorul general al Curții de apel din Iași, a fost față și a luat hotărîrea să se uzeze de pușcă și foc. Și aceasta nu credeți că merită să se trimită dinaintea justiției ?

Dar ia să mergem mai departe și să analizăm și una și alta. S-a luat un gardian și s-a arestat ; ei bine, aceasta este soarta soldaților, chiar soarta generalilor și mai ales soarta acelor cari se hotărăsc să meargă între hoți. Dar cîți gardieni nu primesc lovituri de cuțit ? Pentru aceasta este cuvînt ca să se împuște 18 oameni ?

Dar soldații cînd executează pe criminali nu sînt expuși să fie împușcați ? Cum ? Pentru că un general a căzut prins la dușmani ar trebui ca armata întregă să se plece ca să scape pe general ? Mi-aduc aminte de un fapt care face gloria familiei din care se trage ilustra împărăteasă a Franței Eugenia. Cînd s-a dus generalul șef al armatei franceze în Spania și a impresurat pe mauri, impresurații i-au scos înainte pe femeia și copiii lui și i-au zis : Să nu tragi pentru că vei trage mai întîi în carnea femeii și copiilor tăi, prin urmare retrage-te.

Ce a răspuns generalul francez? Femei mai găsesc; copii sînt tînăr și pot să mai am; dar onoarea drapelului, dar jurămîntul dat suveranului meu, acestea dacă le voi pierde pierdute rămîn pentru veci, și astfel a dat asalt cetății și a luat-o. Atunci el a adresat o scrisoare lui Filip II, care scrisoare se păstrează și astăzi ca să servească de exemplu generațiunilor viitoare.

Acel gardian putea să fie împușcat; dar el trăiește și e sănătos. Ei tot l-ar fi dat, dacă nu în seara aceea, dar a doua zi. Pentru ce atunci s-a avut recurs la pușcă și la foc?

Mi-aduc aminte de un cuvînt zis de primul-ministru: „Să nu creăm precedente rele”. La Domnia sa mă adresez și eu astăzi: să nu lase a se crea un asemenea precedent, să nu fie lăsată soarta acelor nenorociți în prada directorilor inumani, cari, cum zicea mitropolitul în Senat, sînt acolo ca să se ispășească ca hoții din Vlășia, Bordea, Herța, cari se duceau de bunăvoie la monastiri, se călugăreau, se făceau arhimandriți.

O voce: Poate și mitropoliți.

Să nu dăm în mîna directorilor viața oamenilor, cînd noi le-am păstrat-o desființînd din legi pedeapsa cu moartea. Gloria cea mai mare a lui Alexandru Ghika și Grigore Ghika este că, deși legea le dădea dreptul să confirme hotărîrile la moarte, ei în fapt n-au aplicat această pedeapsă niciodată. A venit apoi Codicele civil sub Cuza, la care am participat și eu, și s-a decretat desființarea pedepsei cu moartea. Și această pedeapsă cu moarte pe care am ridicat-o, s-o lăsăm în mîna directorului și a procurorului să o întrebuițeze? Apoi cu ce ne-am lăudat noi în Europa? Domnul Brătianu, domnul Rosetti și eu de la 1848 și pînă la 1858 cu ce ne-am recomandat Europei, dacă nu cu blîndețea poporului nostru? Ne prevalam dinaintea lumii că am scăpat societatea română de pedeapsa cu moarte. Care este necesitatea pentru că am trimis niște nenorociți la Mărgineni, la Dobrovăț, departe de opiniunea publică; care este necesitatea ca ei să se execute cu atîta brutalitate?

Am fost ministru de interne de mai multe ori, am vizitat toate pușcăriile și toate penitenciarele; am fost la Dobrovăț, la Tîrgul Ocnei, la Pingărași, la Mărgineni, pretutîndeni, și sînt dator să declar că osîndiții nu sînt nicăieri vinovați, ci mai mult directorii, cari-i împingea la disperare speculîndu-le hrana zilnică, bucățița de pîne și carne.

Vin dar și conjur pe domnul ministru președinte, ca om care face parte din generațiunea mea, ca om care a profesat aceleași principie, care a îmbunătățit soarta materială a pușcăriilor, care împreună cu mine a pledat desființarea pedepsei cu moarte, să binevoiască a-mi asculta cererea. Declar că Domnia sa nu este întru nimic vinovat în această cestiune; poate că ocupațiunile Domniei sale nu i-au dat timpul să citească dosarul acestei afaceri, dar în tot cazul nu cer nimic alt decît ca afacerea să se trimită înaintea justiției.

Mă adresez de asemenea domnului ministru al justiției², pe care cînd era coleg cu mine la 1876—77 [i] calificam de nomofilax, care în Moldova însemnează păzitor de legi, precum era înainte bătrînul Bojinca ..., tot astfel și Domnia sa se certa cu mine și cu președintele consiliului asupra stricteii păziri a legilor, [i] conjur să-și păstreze pozițiunea, caracterul, trecutul său, și dînsul și guvernul și națiunea să ne

aruncăm odată ochii să studiem și acele adâncimi unde societatea trimite pe osîndiți. Acei nenorociți sînt trimiși în puterea legii și, prin urmare, nu trebuie să suși la alte osînde decît la acele la cari i-a osîndit justiția țării.

Încă o dată repet că n-am atacat, nici nu am voit să atac pe guvern; n-am făcut imputări nimănui, am constatat numai că s-au făcut lucrurile acelea contra legii și încă o dată conjur pe domnul ministru să trimeată afacerea înaintea justiției și să se facă o cercetare. V-am citit faptele și cer să se cerceteze unul după altul dacă cele ce am spus sînt sau nu adevăruri; cer să se lase justiția ca să se rostească, nu cer decît atît.

Rudele acelor nenorociți au dreptul să se constituie parte civilă; mă declar de pe acum că sînt autorizat a reprezenta unele părți civile și voi să urmăresc afacerea pînă la Curtea de casațiune, pentru că nu cred că pot să-mi împlinesc mai bine lunga mea viață politică de 50 de ani decît apărînd la sfîrșitul vieții mele acel principiu al abrogării pedepsei cu moarte, care face fala legislațiunii noastre³. (*Aplauze.*)

Se împotrivesc închiderii discuțiilor.

Domnii mei, mă adresez la un simțămînt de dreptate al Camerei. Recunosc că majoritatea e stăpînă a închide discuțiunea, dar mă adresez la primul-ministru că, după ce Domnia sa s-a încercat să dovedească și m-a calificat de autoritar, de despot, de ce nu-și aduce aminte că atunci cînd luptam împreună mă califica de bun administrator, puindu-mă alături cu Știrbei... Mă mir de ce nu-mi atribuie că sînt socialist și om de dezordine. Eu n-am calificat pe nimeni de tilhar, de mișel și nici n-am numit pe acei pe cari Domnia sa i-a numit și i-a și calificat. Eu n-am zis decît că zece oameni s-au omorît și opt s-au rănit și am cerut să se facă o anchetă.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu: Apoi domnule Kogălnicene, de ce n-ai făcut anchetă la Cuca Măcăi⁴, unde s-au scos copii din pîntecele femeilor? (*Zgomot.*)

Fac apel la onoarea, la lealitatea vicepreședintelui, domnul Dimancea, dacă eu sînt întru ceva vinovat în acea afacere și dacă eu nu am făcut raport cerînd destituirea prefectului și am fost respins; și acum fac apel la principiile Dimitrie Ghika, pe care-l rog să mă audă de la Senat dacă eu am cunoscut pe Zisu cine este; dacă chiar Zisu era vinovat. (*Zgomot.*)

Eu am cercat, domnule Brătien, pentru motive personale ale mele, pentru motive de demnitate, am cercat să degajez persoana dumatăle și mi-am întemeiat argumentațiunea pe ordinul generalului Pilat; n-am pronunțat nume, n-am calificat pe nimeni; și vii dumneata, domnule Brătien, să-mi impuți actul de la Cuca Măcăi? Dumneata, om de stat, știi foarte bine cum era atunci ministerul meu, căci ministerul meu l-ai făcut dumneata; cunoșteai opiniunile principelui Ghika, cunoșteai toate acestea și acum vii să mă ataci personal! Apoi, dacă este așa, adu-ți aminte de Bordeni, adu-ți aminte de omorul a zece oameni și de rănirea altor 8, omoruri, răniri în fața cărora dumneata șef de guvern ai tăcut! (*Zgomot.*)

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu: Nu poate nimeni să mă acuze că am omorît eu oameni.

Domnul doctor N. Măldărescu: Nu poate nimeni să bănuiască aceasta.

Apoi dumneata, domnule Măldărescu, care intervii și mă întrerupi, cînd te-aș întreba: Cîți ai omorît, domnule? ... (Zgomot.)

Puteți închide discuțiunea dacă vă convine, dar vă cer încă cîteva minute indulgența Domniilor voastre și protecțiunea președintelui nostru.

Domnilor, în Franția, sub Ludovic XIV, un negustor protestant Calas⁵ fu osîndit la moarte și executat pentru că era sub acuzațiunea că ar fi omorît pe fiul său, care voia să treacă la catolicism. Voltaire nu era interesat întru nimic în aceasta, dar a luat apărarea lui Calas și a făcut din viața lui cită-i mai rămăsese obiectul activității sale și Dumnezeu a voit să nu moară înainte de a se reabilita memoria lui Calas, găsindu-se nevinovat.

Eu mă rog lui Dumnezeu să mai [i]mi dea cîteva ani și voi urmări și voi dovedi cum că uciderea celor zece oameni s-a făcut contra legilor și că nu era trebuință de a se ucide.

„Dezbaterile Adunării Deputaților”,
1885/1886, nr. 46, p. 684, col. 1 — p. 690,
col. 3; p. 698, col. 3 — p. 699, col. 3.

NOTE

¹ Manolache Bogdan și Ioniță Cuza au fost cei doi boieri care au complotat împotriva lui Constantin Moruzi în 1777 și au fost decapitați.

² E. Stătescu.

³ E. Stătescu replicase destul de acru lui K. observînd că faptele se petrecuseră aproape cu un an în urmă și el nu interpelase asupra lor. K. i-a explicat că erau Camerele închise; o făcuse în timpul ministeriatului lui C. Nacu la justiție (vezi p. 326). E. S. a continuat răutăcios că a trebuit mult timp „amicilor domnului Kogălniceanu ca să puiască acel memoriu pe care i l-a dat și care i-a servit de temă la interpelare”. K. a convenit suav că în adevăr le-a trebuit mult timp „ca să străbată în pușcărie”.

În dialogul care a continuat, K. i-a cerut ministrului să fie deferiți justiției „acei cari au ordonat impușcarea” și „descoperirea adevărului” prin „constatarea faptelor”. Ministrul a răspuns cu duritate că nu poate lua în seamă decît rapoartele subalternilor săi, iar nu relațiile din ancheta făcută de niște anonimi pentru K.

Luase apoi cuvîntul primul-ministru, I. C. Brătianu, care i-a apărat pe autorii anchetei, oameni de recunoscută probitate în societate, și a contestat imparțialitatea informațiilor lui K.

⁴ Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a II-a, p. 295 și urm.

⁵ Jean Calas, negustor din Toulouse (1698—1762), a fost acuzat că și-a omorît fiul ca să-l împiedice să abjure credința protestantă. A fost tras pe roată. În 1765 Voltaire a contribuit la reabilitarea sa postumă.

Pe marginea cererii de împămîntenire a lui Toma Constantin din comuna Frumoasa (Teleorman) *

Domnilor deputați, vă rog să aveți buna-voință de a mă asculta pentru că voiesc să chem binevoitoarea luare-aminte a Domniilor voastre asupra unei procedări care este în toată puterea cuvîntului periculoasă

* Ședința din 15 februarie 1886.

naționalității noastre. Am avut onoare a vă spune în altă ședință că în tot Orientul numai Țara Românească și Moldova și-a păstrat individualitatea politică; atunci când sîrbii, când bulgarii, când grecii nu aveau țară, era de datoria noastră să dăm ospitalitate, să deschidem brațele tuturilor cari veneau la noi. Astăzi însă nu mai este așa; astăzi grecii au statul lor, sîrbii au statul lor, bulgarii asemenea. (*Aplauze.*)

Trebuie prin urmare pe de o parte să fim onorați de acest fapt din trecut că toți puteau dobîndi cetățenia română, căci cetățenia română era ceva prețios și toți alergau după ea, dar totodată trebuie să ne căutăm și noi interesul nostru ca nu într-o zi moravurile noastre românești, genul* român să se prefacă în moravuri, în gen** ori bulgăresc, ori sîrbesc, ori grecesc.

Iată, domnilor, un act asupra căruia atrag atențiunea Domniilor voastre :

„Subsemnații, comersanți domiciliați actualmente în județul Teleorman, încredințăm printr-aceasta că cunoaștem foarte bine pe domnul Toma Constantin, care domicilizează actualmente în comuna Frumoasa, județul Teleorman, unde s-a și căsătorit cu o pămînteancă din acea comună și care se ocupă cu meseria plugăriei; încredințăm, precum am zis, că știm că numitul este născut la anul 1846, luna februarie 15, în comuna Furca, plasa Corițea, provincia Epir din Imperiul otoman, din părinți români macidoneni, anume pe tatăl său l-a chemat Constantin Genge și pe mumă-sa a chemat-o Nița, cari în casa lor au vorbit numai românește, fiind din neam de români născuți și ei; știm că numitul Toma Constant[in] s-a botezat în religiunea ortodoxă din sus-citata comună la biserica Sfîntului Nicolae și pentru că în acea localitate nu se obicinuia a se ține registre de starea civilă, nici acte de naștere sau botez nu se libera pe acea vreme și nici chiar astăzi nu le prevede legile imperiului.

Noi dar i-am dat aceasta din parte-ne pe care o afirmăm prin jurămînt”.

Să vedem acum cine sînt iscăliți aci? G. Steriu, Iani Anton și alții, cari sînt toți greci. Iată cum se petrec lucrurile, am văzut eu aceasta: tu ai să-mi dai dovadă mie și eu am să-ți dau dovadă ție că sîntem macidoneni. Prin urmare, domnilor, eu nu pot nici într-un fel să acord împămintenirea aceasta. Nu cer să se respingă, dar să se amîne ca să ni se aducă certificate din partea autorității, adică din partea consulului, căci de aceea am numit noi consuli în toate părțile. Eu cunosc, domnilor, sute de acești oameni cari zic că sînt români din Macedonia și cari nu sînt decît greci; eu nu voiesc ca geniul românesc să fie alterat chiar prin voturile reprezentățiunei naționale. (*Aplauze.*)

Replică lui N. Voinov¹.

Domnii mei, eu voiesc numai să liniștesc pe onor. domn Voinov și să-i arăt cum că putem foarte bine a îndestula preocupările Domniei sale în privința copiilor născuți în țară.

Domnilor, să ne punem o dată spre a cerceta bine cum după legile noastre vechi străinii deveneau români.

* Geniul.

** Geniu.

În legea veche era un obicei cum că orice străin venea în țară și lua o româncă dobîndea împămîntenirea prin votul Adunării.

Voiesc să vă citez un fapt. Răposatul mare boier Conachi nu avea fii și căuta un copil român să-l adopteze; și marele boier Conachi propune lui Costache Negre ca să-i dea toată averea cu condițiune ca în loc de Costache Negre să se numească Costache Conachi și Negre a refuzat această propunere; atunci Conachi după multe străduințe și multe intrigi a măritat pe fiica sa după fiul caimacanului Vogoride; ce a mai făcut după aceasta? S-a adresat la domnitorul țării, Mihai Sturdza, și a zis: Fiindcă nu am os din osul meu, fiindcă nu am copil care să fie din singele meu, rog să mi se dea voie pentru bătrînețile mele, pentru serviciile mele, să cer la Cameră împămîntenirea fiului lui Ștefan Vogoride și să-i dau numele de Conachi Vogoride. Această propunere a mers la Cameră și s-a pus Mihai Sturdza în patru ca să capete împămîntenirea și de două ori Adunarea țării a refuzat. În sfîrșit, în cele din urmă după mare stăruințe a putut căpăta împămîntenirea ca Ștefan Vogoride să se numească Conachi.

Domnilor, întotdeauna împămîntenirile s-au dat cu mare greutate. Regulamentul organic statornicise că împămîntenirile nu se pot da decît prin Adunare; a venit în urmă Codul civil promulgat în '64 și Codul civil s-a luat după codul francez și erau niște idei atunci mai întinse, lumea era în ardoare de a se înmulți numărul românilor și a zis că acei cari sînt născuți în țară, cînd ajung la vîrsta majorității au dreptul să facă o declarațiune înaintea tribunalului ca astfel să fie recunoscuți de români. După cum știți, în urmă a venit cestiunea boierilor și Camera atunci a desființat articolul din Codul civil și s-a întărit dreptul ca împămîntenirile nici într-un caz să nu se dea decît de Camerele legiuitoare.

Apoi Constituțiunea a pus principiul că acei cari sînt născuți în țară pot să ceară de la Cameră a li se recunoaște calitatea de cetățean român fără stagiu. Fiind așa, fiii domnului Toma Constantin cari sînt născuți în țară nu au decît să vină la Cameră și să ceară, după Constituțiune, recunoașterea calității lor de cetățeni români, fără stagiu, și negreșit că Adunarea le va recunoaște calitatea de cetățeni români.

În cît privește pe domnul Toma Constantin, noi nu avem nici o dovadă că el este român din Macedonia și dovada care ne-o prezintă trebuia să fie făcută de martori din localitatea unde este născut și cu acea mărturie să se fi prezentat la consulul român din Macedonia, căci avem noi acolo consul, iar nu să ne aducă certificat sau mărturie de la negustorii de aici, cari unii sînt veniți tot din Macedonia și de prin alte locuri, și să susție cum că ar fi român din Macedonia.

Eu, domnilor, nu cunosc pe acest domn.

Domnul Butculescu însă ne spune că este o persoană foarte onorabilă și că face comerț de spiritoase și e bine să-i dăm naturalizațiunea fără stagiu. Copiilor lui înțeleg, dar lui pentru ce? (*Întreruperi.*)

Am avut onoarea a vă spune că trebuie să prefacem legea fiindcă grăbindu-ne să revizuiam Constituțiunea nu am făcut o lege prin care să dăm împămîntenirea cea mică mai întii. (*Întreruperi.*) Și acum vedem că vin unii și deodată cer împămîntenirea fără stagiu.

Eu voi combate totdeauna orice cerere de împămîntenire fără stagiu; facă stagiul cerut de lege străinii cari vor a se naturaliza și atunci bucuros votez; dar cînd văd că pină mai alaltăieri aceștia au fost străini, s-au scutit de recrutare și de toate greutățile pe cîte le-am avut mai cu seamă

în trecut și că astăzi numai, cînd sîntem în regim liberal și toată lumea se bucură de legile cari le are țara, vin și cer împămîntenirea fără stagiul, eu mă împotrivesc la aceasta. Copiilor lor bucuroși să le dăm împămîntenirea, căci ei fiind născuți în țară și fiind în contact prin școale cu contemporanii lor au căpătat simțiminte românești; aceluia le dau bucuroși, iar părinților lor nu, fiindcă procedînd altfel am face rău țării noastre, s-ar falsifica cu desăvîrșire geniul românesc. (*Aplauze.*)

Replică lui I. Poenaru Bordea.

Onor. domn Poenaru Bordea a binevoit a arăta Domniilor voastre că eu am susținut o teorie contra Regulamentului organic și a afirmat că după Regulamentul organic orice străin lua o soție româncă prin însuși faptul acesta dovedea că are dreptul de a deveni român. Mai mult decît atît, Domnia sa a voit să mă puie în bănuială dinaintea Domniilor voastre că eu aș fi susținut împămîntenirea domnului Gheorghe Poltzer² contrarie teoriei susținute cînd a fost vorba de Toma Constantin. Dumnealui a mai zis că persoana în chestiune s-a recomandat domnului ministru de finanțe de nu știu cine.

Mă socotesc, domnilor, jicnit de bănuielele ce Domnia sa a vroit să-mi atribuie dinaintea Adunării; să-mi fie permis dară a-i arăta că nu a ținut seamă că eu apărăm o chestiune subiectivă de principiu, căci eu personal n-am onoare să cunosc pe domnul Toma Constantin. Iată Regulamentul organic, pe care dumnealui s-a întemeiat; voi citi articolul privitor la împămînteniri ca să vedeți că eu am susținut ce este hotărit prin Regulamentul organic; iată ce se zice aci:

„I. Fiecare străin de oricare credință creștinească carele ar veni în țara aceasta și ar dori să se folosească din dreptățile politicești ale indigenatului nu le va putea cîștiga decît în puterea unui document domnesc întemeiat mai întîi pe scotința Obșteștei Obicinuitei Adunări; către aceasta se vor păzi următoarele rînduiri:

II. Noul venit străin ce ar dori să se împămîntenească va fi dator prin jalbă către ocîrmuire a însemna capitalurile lui, averea ce are aiurea, cum și condiția sau meșteșugul său prin care ar putea să se facă folositor țării.

III. După a domnului cerere, Obșteasca Obicinuită Adunare va cerceta toate titlurile și însușirile străinului și-i va face raportul său.

IV. Dacă după asemenea cercetare dovezile ce ar fi înfățișat străinul se vor găsi vrednice, atunci va putea acesta să întrebuinteze capitalul său în feluri de cumpărături de averi și va fi silitor ca prin lucrările și îndeletnicirea lui să ia dovezile de destoinicia lui și a unui talent întru adevăr folositor țării; cu asemenea urmare în curgere de zece ani începători de la ziua în care va fi dat jalba și păzind de-a pururea și neîncetat o purtare cinstită, va cîștiga diploma și întreaga împămîntenire după formele cerute, va fi înscris în numărul pămîntenilor, se va bucura de toate răsplățile politicești și va fi întrebuințat de domnul în toate slujbele ce va fi destoinic a îndeplini, întrebuințîndu-se după treptăluirea așezată prin Regulament începînd de la rangurile cele mai de jos după dobîndirea dreptăților civile.

Dacă nu va da dovezile cerute prin acest articol 4 nu va putea dobîndi și drepturi politicești, însă drepturile politicești nu se vor putea

dobîndi decît de acei de credință pravoslavnică sau de acei ce-o vor primi ; se înțelege că aceasta nu privește pe soldații miliției pămînteni.

V. Dacă un străin va intra într-o însoțire cu pămînteană nobilă și va infățișa sus-pomenitele dovezi, atunci termenul neapărat cerut pentru împămîntenire va fi micșorat la șapte ani ; dar, neavînd zisele dovezi, însoțirea cu pămînteană numai nu dă dreptul împămîntenirii”.

Va să zică Regulamentul organic a făcut deviațiune de la principiu reducînd stagiul de la 10 la 7 ani pentru străinii căsătorîți cu pămîntence. Și mai departe Regulamentul prevede că, pentru străinii căsătorîți cu pămîntence înaintea facerii Regulamentului, aceia vor rămînea împămîntenîți după obicei și se vor folosi de toate drepturile împămîntenirii ; dar această dispozițiune nu putea să aibă aplicațiune și la persoanele bisericesti. Și de aceea legea sfîntului Sinod român prescrie că episcopii nu se pot alege dintre împămîntenîți, ci trebuie să fie născuți din părinți români.

Domnul Poenaru Bordea însă a voit să mă pună în contradicere, că eu sînt pentru împămîntenirea ungarilor și aș refuza-o românilor. Se înșală Domnia sa. Cine a cerut împămîntenirea ? O familie de unguri ? Nu i-o dau ; dar o dau aceluia cari s-au conformat Constituțiunei și cari născuți în țară la majoritate * s-a lepădat de orice protecțiune.

Apoi acest domn Constantin cerut-a stagiul ? Adus-a dovadă de la Ministerul Justiției că a împlinit stagiul de 10 ani ? Nu. Eu nu cunosc pe domnul acesta și n-am nici o scrisoare nici ca să-l sprijin, nici ca să-l combat ; dar susțin pentru toți și zic : nu dau împămîntenirea la străini decît cînd vor dovedi că sînt ori români din Transilvania, ori din Macedonia ; dar o dau la acei cari sînt născuți în țară și cari la majoritate * au îndeplinit formalitatea renunțării la orice protecțiune străină ; cînd e vorba de străini nu dau votul meu pînă ce mai întii nu mă voi convinge că sînt români.

Vă afirm, domnilor, că sînt marturi și experți plătiți cari merg la tribunal și jură pentru crime, pentru împămînteniri, marturi răi, marturi care iau parale și mai ales asemenea marturi se găsesc la Iași ; prin urmare, nu dau împămîntenirea pe mărturia unor oameni pe cari nu-i cunoaștem.

Domnul Poenaru Bordea este deputat, este liberal național ca și mine ; și-mi pare rău că difer de opiniune cu Domnia sa în această privință ³.

„Dezbaterile Adunării Deputaților”,
1885/1886, nr. 47, p. 716, col. 3 — p. 717,
col. 1 ; p. 717, col. 3 — p. 718, col. 1 ;
p. 718, col. 3 — p. 719, col. 2.

* Citește : majorat !

NOTE

¹ N. Voinov spusese că primește argumentele lui K., dar pentru că postulantul se căsătorise cu o pămînteană și avea copii trebuia acceptat spre a face acestora o situație, altminteri riscău să „rămînă pentru totdeauna greci”.

² Gh. Poltzer era locotenent afectat pe lângă Marele stat major. Era născut la Bacău, supus k.k. și făcuse școala militară în România. A obținut împămîntenirea la 3 februarie 1886 cu 48 de voturi pentru, trei împotriva și 10 abțineri.

³ S-a votat de două ori și rezultatul a fost nul. Abia a treia oară, în ședința din 19 februarie 1886, a fost primit cu 60 de voturi pentru și 11 împotriva.

Intervenție la proiectul de lege „pentru monopolul chibriturilor și cărților de joc” *

Invoc ajutorul onor. domn Fleva, care întotdeauna, după ce vorbea Domnia sa și spunea ce voiește, venea și cerea închiderea discuțiunei. Domnul Fleva mi-a dat un exemplu cum înțelege Domnia sa să vorbească în cestiune de închidere sau de continuare a discuțiunei.

Onor. domn Fleva cerind amânarea a arătat grava situațiune a finanțelor. Eu vă mărturisesc că nu sînt așa de pesimist. În adevăr că Domnia sa a făcut aceasta pentru cazul special ca să votăm această lege. Cum vedeți, domnilor, cu mici excepțiuni, eu nu sînt contra dărei mijloacelor guvernului, dar numai diferim cîtva în idei căci unii voim să se facă numai vînzarea de stat, iar fabricațiunea să se lase liberă; alții vor ca și fabricațiunea să o dea monopol statului. În aceasta, domnilor, vă declar că eu sînt de opiniunea domnului Fleva, ca fabricarea să nu se dea statului. Declar și eu că nu-mi plac monopolurile, dar pentru aceasta, ca unul ce nu sînt membru al Jockey clubului, votez cu amîndouă mînele monopolul cărților de joc, dar cu condiție ca fabricarea să rămîie liberă. Totdeauna am combătut ca statul să fabriceze. Numai cînd, după cum a zis domnul ministru, fabricile actuale nu vor putea să dea tot ceea ce trebuie consumațiunei, numai atunci guvernul să aibă voie să fabriceze și el. Dacă nu veți lăsa fabricarea liberă declar categoric că voi vota contra legii ¹.

„Dezbaterile Adunării Deputaților”
1885/1886, nr. 50, p. 759, col. 3.

* Ședința din 19 februarie 1886.

N O T E

¹ Proiectul, al cărui raportor era C.F. Robescu, prevedea ca fabricarea și vînderea cărților de joc și a chibriturilor să fie monopol de stat.

N. Fleva, printr-un amendament, ceruse ca monopolul să privească doar vînderea acestor produse. Adunarea și-a însușit punctul de vedere al acestuia. După refacerea proiectului potrivit amendamentului, Adunarea l-a primit cu 55 de voturi pentru și șase împotriva.

Amintim că la lectura proiectului K. a venit cu o sugestie curioasă: „Vorba chibrit este vorbă turcească; n-ar fi mai bine să le zicem românește: aprinzători?”

*În legătură cu cererea de împămîntenire adresată de Dumitru
George din Conțești (Teleorman) **

Domnule președinte¹, dacă vreodată biuroul trebuie să se pună la o probă de răbdare, este simbăta.

Voci: Așa este!

Cînd dumneavoastră vedeți că jumătate din Cameră stă în picioare împrejurul biourului și aci se țin conversațiuni în gura mare încît nu se mai poate auzi ce se citește de către domnul raportor, nu este bine să vă

* Ședința din 22 februarie 1886.

grăbiți a pune la vot luarea în considerațiune a proiectului de lege, fără a restabili mai întâi liniștea și a vedea dacă nu e cineva care voiește să vorbească.

Domnul vicepreședinte: Îndată ce ați cerut cuvîntul am fost gata a vi-l da.

Domnilor, în raportul ce s-a citit văd că se zice că din actele înfățișate rezultă că petiționarul este român din Macedonia, fără a se spune cari sînt actele înfățișate. Apoi, domnilor, actele ce trebuie a se cerceta cu mai mult scrupul sînt tocmai acelea cari ni se aduc de către cei din Macedonia, fiindcă acolo nu există acte de stare civilă și petiționarii nu vin cu certificate legalizate de consulul român de acolo, ci aduc o dovadă făcută aci în țară și subscrisă de 5, 6 persoane străine cari spun că petiționarul este născut în Macedonia din părinți români; dar oare astăzi cine nu știe cum se fabrică asemenea mărturii? (*Zgomot.*)

Rog dar pe domnul raportor să binevoiască a cita anume actele prin cari se constată că acest domn este român născut în Macedonia. (*Zgomot.*)

Replică lui I. Vilacros ².

Vedeți ce face încurcătura, domnule președinte? Domnul raportor din cauza zgomotului nu mă aude și face încurcătură; onor. domn Vilacros asemenea nu mă aude și face încurcătură zicînd că eu am cerut să se citească toate actele din dosar, fiindcă am un sistem în contra macedonilor. Dar ce am cerut eu, domnilor? Ca să se citeze în raport pe scurt ceva despre copriinderea actelor, arătîndu-se și persoanele cari sînt subscrise, iar nu numai să se zică: din actele prezentate. Iată care a fost cererea mea și cred că ea este foarte dreaptă și foarte logică, așa încît pentru aceasta nu mi se poate zice nii măcar din partea domnului Vilacros că am un sistem în contra macedonenilor. Eu v-am mai spus că nu voiește să văd prefăcîndu-se sau alterîndu-se în țara mea geniul românesc (*aplauze*) și pentru aceasta am cerut să se pună în vederea Camerei, în prescurtare, copriinderea actelor, pentru ca să putem aprecia în cunoștință de cauză.

În cît privește comisiunea de indigenat, cred că nu ni se poate vorbi de drepturile ei absolute cînd ea este o delegațiune a noastră și cînd noi avem dreptul să cercetăm, să combatem și să respingem chiar proiectele de legi venite din partea guvernului. (*Aplauze.*)

Ei bine, la raportul acesta eu nu văd decît zicîndu-se că petiționarul este născut la 1845 și mai văd aci o dovadă cu trei iscălituri în limba grecească. Apoi cine nu știe că pe lângă fiecare tribunal sînt marturi cari se plătesc și astăzi jură pentru și mine contra? Trebuie oare să ne mulțumim noi pe declarațiunile acestora? Iată pentru ce am zis că totdeauna voi vota contra recunoașterilor acelor din Macedonia cari nu vor aduce dovezi de la locul lor că sînt români, vizate de consulul nostru de acolo.

Contra împămîntenirii cerute.

Domnilor deputați, nu am onoare a cunoaște pe această persoană și totodată vă mărturisesc că nici știu cine sînt membrii comisiunei de indigenat, fiindcă nu m-am ocupat niciodată cu asemenea chestiuni, nu am deschis niciodată ușa acelei comisiuni ca să combat sau să recomand pe cineva; mai pot adăuga că chiar și în Adunare prea puțin am luat și iau parte la asemenea lucrări, fiindcă cam de obicei eu nu vin sîmbăta.

Onor. domn Voinov³ a făcut aluziune la mine că am vorbit, și aceasta o singură dată, în favoarea unui israelit; dar atunci am fost alături cu domnul Ion Brătianu și prin urmare critica domnului Voinov ne privește pe amîndoi. (*Întreruperi.*)

Nu mă sfiesc de a declara de pe acum chiar că în ziua cînd va veni la ordinea zilei acea împămîntenire eu tot voi vota pentru și atunci voi spune motivele pentru cari o votez... (*Întreruperi.*)

Onor. domn Voinov care a fost ministru trebuia să aibă vederile mai întinse. Nu acela rezolvă cestiunea care face, ca să zic așa, ca acele pasări cari-și pun capul sub aripă și dacă ele nu mai văd nimic cred că nici nu pot fi văzute.

Onor. domn Voinov are părerile Domniei sale, eu le respect; dar să binevoiască și Domnia sa a respecta părerile mele. Eu oricît am combătut vreo cerere de împămîntenire am făcut aceasta pentru că am socotit-o periculoasă pentru țara mea sau neregulat venită. Acestea aveam de zis pentru domnul Voinov.

Acum în cît privește pe domnul Russu Locusteanu⁴; eu socot că pentru asemenea mici cestiuni nu trebuie Domnia sa să-și dea demisiunea și cu atît mai mult că eu vă mărturisesc: n-am voit nici direct, nici indirect să-l ating pe Domnia sa; nici am știut chiar că Domnia sa face parte din comisiunea de indigenat. Prin urmare, să binevoiască domnul Russu Locusteanu a crede că n-am voit să-l atac; n-am înțeles să pun în suspiciune nici patriotismul, nici românismul Domniei sale și-l rog împreună cu onor. Camera să-și retragă demisiunea.

Într-una din ședințele trecute onor. domn Brătianu mi-a imputat că eu am făcut un curs de istorie la tribuna aceasta și că istoria nu se face la tribună⁵; cu toate acestea Domnia sa azi nu a făcut altceva decît istorie cu ocaziunea dezbaterii acestui indigenat. Iată, domnilor, tot ce am zis eu: pe cît timp Grecia n-a fost un stat de sine stătător și pe cît timp nici noi nu aveam o individualitate stabilită, am putut fi așa de darnici cu împămîntenirile încît am dat fanarioșilor împămînteniri cu miile; ceea ce a fost rușinea istoriei române. Domnul Brătianu, care a citit istoria, știe foarte bine că nu este nici un grec adevărat care să vorbească despre epoca fanarioșilor într-un mod favorabil; chiar istoria lui Zalone⁶, scrisă de un grec, încă nu vorbește bine de acea epocă. În acea epocă am dat, am uzat și am abuzat de împămînteniri; n-am mai căutat cine era și am dat și la bulgari și la sirbi și într-un cuvînt am dat împămîntenirile cu miile. Dar astăzi Bulgaria este de sine stătătoare, Grecia de sine stătătoare, Serbia de sine stătătoare...

O voce: Dar Macedonia?

Macedonia? Dar acolo sînt trei naționalități în luptă: este națiunea greacă care reclamă Macedonia... (*Întreruperi.*)

O voce: Și Constantinopolul.

Apoi sînt românii nenorociți d-acolo, cari deși sînt mulți, noi însă nu ne-am ridicat să trecem Dunărea ca să mergem să-i apărăm, precum a făcut Serbia, care a intrat în Bulgaria spre a menține echilibrul și a pășit-o; noi ne-am ținut la o parte și bine am făcut; și în această privință fac omagiile mele domnului președinte al consiliului.

Domnilor, cînd vedem că pe toată ziua, de la un timp încoace, cererile ce ni se adresează sînt alcătuite tot ca din partea românilor din

Macedonia, nu trebuie noi să căutăm a alege pe românii macedoneni din macedonienii greci și bulgari? Dacă am da împămintenirea la toți cîți vin aci din Macedonia, apoi atunci trebuie să dăm și la toți acei cari vin din Transilvania și cine ne garantează pe noi că aceia nu vor fi unguri, fiindcă elementul unguresc și românesc se confundă foarte mult în Transilvania? Apoi cum să-i alegem pe cei din Bucovina? Cum să-i alegem pe cei din Basarabia? După mărturia a cinci martori greci? (*Aplauze.*)

Dacă am venit aci, domnilor, să vorbesc astfel, este pentru că văd că am pornit într-acolo unde nu trebuie să mergem. De aceea este bine să alegem pe macedoneanul român dintre greci și bulgari. Dar cum să-l alegem? Sînt două metode. Primul și cel mai regulat este acesta: noi avem în Macedonia un consulat, reprezentant al guvernului nostru... (*Intreruperi.*) Vrea să zică Domnia voastră nu aveți încredere nici în consulul guvernului țării?

O voce: N-a zis nimeni aceasta.

CertIFICATELE dar, cari ni se aduc, ar putea să fie vizate de acel consul...

Domnul C. F. Robescu: Va să zică să se ducă oamenii ca să ia certificate.

Rău m-ați înțeles, domnule Robescu; eu nu cer ca ei să se ducă acolo în persoană, dar pot să scrie familiei lor din Macedonia, căci trebuie să aibă pe cineva acolo și astfel [i]și pot procura un act de la consulatul nostru. Dar pentru că dumneavoastră nu găsiți bun acest mijloc de probațiune, ei bine, renunț și eu la dînsul și vă propun un alt mijloc.

Avem în țară o societate macedono-română și pe cît știu și dumneata faci parte din acea societate; ei bine, aceia cari voiesc să se împămintenească nu au decît să se ducă la acea societate și să ceară a li se da dovadă că sînt români din Macedonia. Primesc să vină la dumneata și, dacă-i vei da o dovadă în regulă, eu atunci voi vota fără cea mai mică împotrivire, dar pe baza unor acte de felul aceluia ce ni se prezintă nu voi vota niciodată vreo împămintenire.

Iată, domnilor, pentru ce ridic eu astăzi vocea mea și pentru ce vă cer să stabiliți o procedură după care să lucreze comisiunea noastră de indigenat. (*Zgomot.*)

Domnilor, ce este acest petiționar care cere recunoașterea sa de român? Cu ce se ocupă aci în țară? Este el un comerciant, un industrial mare? Nu; pentru că mai nici unul din cei cari vin din părțile acelea nu aduc cu dînsii mari capitaluri, ei mai toți se fac circiumari, morari și cei mai mulți arendași.

Eu, domnilor, niciodată nu am fost, nici sînt contra străinilor pentru că nu sînt xenofob și voi vota împămintenirea pentru oicare străin, cînd voi vedea că merită să i se dea; nu voi vota însă, nu voi da naționalitatea mea orișicărui circiumar sau morar care ar veni să o ceară, pentru că nu voiesc să crească numărul circiumarilor străini în această parte a țării în proporțiunea aceea în care se află astăzi numărul circiumarilor perciunați de dincolo de Milcov.

Iată, domnilor, pentru ce sînt contra unor asemenea cereri neregulat venite; dumneavoastră veți aprecia zisele mele și veți face după cum veți crede că este mai bine?

N O T E

¹ Ședința era prezidată de D. Leca. Raportor era N. R. Locusteanu.

Postulantul se născuse în satul Furca, plasa Corița, în Epir în 1845. Venise în țară în 1868 și se căsătorise cu o pămînteană, stabilindu-se la Conțești (Teleorman), unde era negustor și arendaș.

² C. Zamfirescu, membru al comisiei, citise actele din dosar, I. Vilacrosse spusese însă că recomandarea lui K. însemna că pe de o parte Adunarea nu are încredere în capacitatea de discernămint a comisiei de indigenat, iar pe de alta pierde timpul ascultînd tot dosarul.

³ N. Voinov observase doar că Adunarea e scrupuloasă în ceea ce privește cererile românilor din Macedonia, dar „nu ținem însă totdeauna o asemenea purtare și în fața unor altor soiuri de cereri”.

⁴ N. R. Locusteanu, ca raportor, arătase că a urmat procedura obișnuită. Dacă Adunarea găsea că a lucrat greșit, el demisiona.

⁵ I. C. Brătianu pledase călduros pentru naturalizarea oricărui individ din Balcani statornicit la noi, încheind: „Românii mult timp au fost nevoiți a se făli cu nume grecești; a venit însă acum și timpul nostru ca grecii să se fălească cu numele de români”.

⁶ E. Zallony, *Essai sur les phanariotes*, Marsilia, 1824.

⁷ Cererea a fost primită cu 66 de voturi pentru și 17 împotriva.

*La o interpelare a lui N. Mănescu privind „autentificarea actelor
subscrise prin punere de deget” **

Domnule președinte, în secțiunea mea ¹ nu sînt decît patru proiecte de legi și pentru aceasta fac apel la domnii Cantemir și Palade să spună și dumnealor că nu mai avem altele; toate celelalte s-au votat și s-au numit delegați. La cea dintîi ședință se va examina și acel proiect de lege ce ne recomandați acum și care nu din rea-voință nu a fost încă examinat de secțiunea noastră.

Dar onor. domn Mănescu pune mare importanță pe acest proiect de lege și noi am pus pe altele. Așa, bunăoară, trecînd astăzi în secțiuni ne-am ocupat cu proiectul de lege pentru organizarea flotei și discuțiunea asupra acestei chestiuni a durat două ore.

Avem un obicei în secțiunea a șasea, că discutăm mai întîi proiectele și foarte mult și apoi numim delegați. Este un defect foarte rău, dar el există în acea secțiune.

* Ședința din 25 februarie 1886.

N O T E

¹ N. Mănescu a arătat că depusese de trei ani proiectul de lege, care și fusese votat de corpurile legiuitoare, dar nepromulgat. De curînd se depusese un proiect similar de către ministrul justiției și toate secțiile îl discutaseră afară de a VI-a, unde era președinte K.

*Intervine în discuțiile la proiectul de lege „pentru rotunjirea
circumscripțiunilor curților de apel” **

Domnilor, v-ași ruga să fiți indulgenți pentru mine și să-mi permiteți în această cestiune să zic și eu două cuvinte, cu atât mai mult că nu sint deloc pasionat, sau că, dacă sint pasionat, am aceeași pasiune pentru Focșani precum am aceeași pasiune pentru Galați, precum am și o mai mare pasiune interesată pentru justiția din Dobrogea.

Am văzut astăzi două tabere, ieri n-am fost aci, regrettez, o tabără compusă mai cu seamă de domni deputați din Focșani; eu am admirat foarte mult focul Domniilor lor, deși mărturisesc că nu sint deprins la focul majorității celor infocați de astăzi; am văzut iarăși pe onor. domn Cornea venind cu multă pasiune și pledind în contra orașului Focșani, care are și el cel puțin din trecut oarecare titluri la recunoștința țării. (Aplauze.)

Asemenea am văzut multe idei eronate în privința justiției din Dobrogea, și să-mi permiteți să vă spun că chiar în proiectul guvernului găsesc oarecari idei eronate. Dar mai presus de toate găsesc că se face o luptă între Focșani și Galați, cînd, după părerea mea, cea întii luptă este dacă în Dobrogea trebuie să fie o justiție superioară sau nu.

De aceea rog pe onor. Adunare să binevoiască a avea indulgență pentru mine și să-mi permită să spun și eu cîteva cuvinte.

Replică ministrului de justiție¹.

Mulțumesc onor. Camere și domnului președinte al consiliului că a consimțit să vorbesc; și vorbesc tocmai ca să răspund la acele zise de onor. domn ministru al justiției, cum că din partea Dobrogei n-a venit nimeni ca să zică un cuvînt; că nu sint petițiuni, că nu sint cereri și că, prin urmare, proiectul de lege este bine văzut.

Sînt dator să declar de mai nainte că cel mai mare proprietar rural din Dobrogea sint eu și ca cel mai mare proprietar din Dobrogea am dreptul și dator să spun că, domnul ministru[al] justiției puind pe Dobrogea în alternativa de a avea tribunalul de apel în Tulcea sau de a-l desființa, ea preferă ca desființîndu-se tribunalul din Tulcea să meargă la Galați. Vedeți, eu sint franc și leal.

Mai am a spune ceva: am auzit pe domnul Șendrea zicînd cum că domnul ministru[al] justiției se căiește pentru organizațiunea judecătorească dată în Dobrogea. Nu știu dacă Domnia sa a zis aceasta, dar să-mi dea voie să-i spun că, dacă Domnia sa în timpul ministerului Domniei sale de justiție, cînd am avut onoarea să-i fiu coleg, a făcut un proiect de care să nu se căiască, este tocmai organizațiunea judecătorească care a făcut-o în Dobrogea.

O voce: N-a zis domnul ministru aceasta.

Domnul Șendrea a spus că așa a zis domnul ministru. Cînd s-a stabilit tribunalul de apel la Tulcea, poate atunci era o necesitate să se menție tribunalul acolo, ca mîngiere dată Tulcei, capitala Dobrogei sub turci, și n-are să se căiască de nimic. După opiniunea mea ar greși stricînd cu mina sa o operă făcută de Domnia sa . . .

* Ședința din 5 martie 1886.

O retușează rău.

Cînd se ia o provincie, cînd acea provincie este să se româneze și cînd acea provincie este în stare să-și plătească toate cheltuielile, români-zarea ei nu se tratează, nu se hotărăște sub punctul de privire a 50 000 lei mai mult sau mai puțin. Mă păstrez la discuțiunea bugetelor să dovedesc guvernului că numai cu o mică lege de două linii statul în anul dinții poate să sporească veniturile Dobrogei fără a adăuga vreo sarcină, ci numai crușînd și apărînd ceea ce astăzi se ruinează și cu aceasta poate să realizeze un spor de la 500 000 lei la un milion. Și ca să nu se zică că-i surprînd, iertați-mă să vă spun că numai vînzînd casele de prin sate-[le] ce sînt părăsite de cei cari au emigrat, cari astăzi se ruinează fără nici o priveghere, neștiînd ale cui sînt și cari sînt cu sutele și cu miile ; în anul întii rămîn fără uși și fără ferestre, în anul al doilea fără acoperiș și în anul al treilea rămîne numai vatra ; acele case vînzîndu-se poate să cîștige statul pînă la un milion, cari astăzi sînt pradă și jaf. Asemenea să se reorganizeze serviciul silvic, să nu se lase pădurile din Dobrogea să fie jefuite, căci fiind parchetate și exploatare în mod sistematic poate să completeze un milion.

Așadar, susțin că nu trebuie cînd vorbim de Dobrogea să ne ocupăm de o cheltuială de 50 000 lei mai mult sau mai puțin.

Acum să-mi dați voie să vă spun că în Dobrogea sînt foarte puține procese de judecată la Tribunalul de apel și aceasta din cauză că acel tribunal se află situat într-un oraș care este mult mai depărtat de centrul Dobrogei decît Galații și chiar Focșanii. Ca să meargă cineva de la Ostrov sau de la Mangalia la Tulcea trebuie să pună două zile dacă se duce pe uscat și să-l coste 100 de lei cel puțin, mergînd cu căruța de sat, nu cu trăsura de birje ; de aceea prefer să meargă la Tulcea ducîndu-se la Cernavodă și de acolo să ia vaporul cu care să treacă la Galați, de unde le mai trebuie o jumătate de zi ca să ajungă la Tulcea. Dar acolo oameni bogați nu sînt mulți, afaceri sînt foarte puține și de mică valoare ; nenorociții cultivatori de pămînt și bietul comerciant mic, de exemplu de la Mangalia, de la Caraorman și de la Ostrov, ca să poată face apel la un proces mic, să plătească avocați, trebuie să cheltuiască pentru dus și întors, trebuie să plătească timbru, astfel că se întîmplă cel mai adeseaori că valoarea procesului este mai mică decît cheltuielile cari le face.

Mai este ceva, domnilor : în caracterul turcului nu prea intră obiceiul de a face procese și mai puțin încă de a face apeluri. El se judecă numai cînd [i] cheamă în judecată grecul, bulgarul, românul, dar ture cu ture nu se judecă. Cînd se duce la tribunal și judecătoru-i spune că a fost osîndit, el scoate punga lui cea lungă și plătește pe loc ; de apel el nu știe și nici nu vrea să știe.

Sînt însă cîțiva șireți pe la Tulcea pe cari i-am civilizat noi ; aceștia se mai judecă în apel, dar ei nu sînt tureci adevărați, turcul adevărat nu face apel. Aceasta face în adevăr ca procesele să fie puține. Nu este însă un motiv pentru a cere desființarea Curței de la Tulcea, că nu are multe procese.

Eu dar sînt de părere ca Curtea din Dobrogea să nu se desființeze, dar să se mute de la Tulcea la Constanța, unde este un centru mai mare de inteligență.

S-ar zice poate că eu mă interesez ca să se mute Curtea de la Tulcea la Constanța. Vă declar că sînt cu totul indiferent și, dacă pledez pentru

Constanța, am în ajutorul meu chiar pe guvern, care dovedește în toate zilele că Constanța este poarta României, pulmonii prin cari poate răsufla importul și exportul român liber de convențiunile încheiate cu străinii. De aceea a declarat guvernul că are să facă poduri și drumuri de fier cari să unească Feteștii cu Cernavoda. Prin urmare, în urma atitor lucrări de milioane făcute de guvernul turc *, nu pot să fiu taxat eu de egoism dacă țiu ca Curtea de Tulcea să fie strămutată la Constanța.

Am auzit pe onor. domn Cornea zicind că Curțile trebuie să fie în centruri de inteligențe. Are dreptate și aceasta este încă un motiv ca să reclam ca Curtea de la Tulcea să se trimită la Constanța, pentru că acolo mai trei pătrimi din an se află oameni inteligenți, străini și chiar mulți români din țară, cari se duc acolo în timpul verei, ceea ce la Tulcea nu există.

Domnii mei, eu cred că nu trebuie pentru această mică economic, cînd pot să vă dovedesc că avem posibilitate să facem altele mult mai însemnate, dacă vor voi domnii miniștri să-mi ceară micul meu concurs cînd se va intruni comisiunea bugetară, unde aş putea să le arăt sutimi ** de mii de lei economii cu care eu prisos ar putea să plătească personalul și materialul necesar pentru Tribunalul de la Tulcea, de aceea zic că nu trebuie pentru o așa de mică economie să desființăm acel tribunal.

Dacă însă Domniile voastre veți decide să se desființeze Tribunalul de apel din Dobrogea, atunci cu mare durere voi vota pentru transferarea Curței de apel de la Focșani la Galați, fără însă ca prin aceasta să mă unesc cu opiniunea domnului Cornea, care între alte argumente ce invoca în sprijinul acestei transferări zicea că, dacă Curtea din Focșani se va duce la Galați, se va moraliza mai mult prin contactul cu oamenii din Occident. (*Haritate.*) Mie mi se pare că domnul Cornea se înșală, cel puțin în privința numărului, căci, dacă sint occidentali la Galați, Domnia sa uită că sint mult mai mulți orientali. (*Aplauze.*)

O voce: Și încă ce fel de orientali!

În cazul însă cînd Adunarea va menține un tribunal de apel în Dobrogea, fie la Tulcea unde se află acum, fie că-l va muta la Constanța unde propun eu, în asemenea caz eu voi vota ca Curtea de apel să rămînă la Focșani și voi respinge propunerea de strămutarea ei la Galați.

[Î]mi pare rău să văd cu această ocaziune spectacolul acesta trist pe care-l deplora adineaori și onorabilul domn Ionescu, spectacolul a două orașe române cari se ceartă pentru o Curte. Dar, dacă ar fi să mă pronunț pentru acela care are mai multă dreptate, voi zice că cu Focșanii este dreptatea, iar nu cu Galații. Și, cînd zic aceste cuvinte, le zic cu durere de inimă fiindcă nu pot uita niciodată că atunci cînd de trei ori în Constituantă mi s-a închis ușa de intrare în acea Cameră și încă au mers pînă acolo încît să zică că nu pe mine m-a ales județul Fălciu, care sint acolo din tată în fiu, nu Mihail Kogălniceanu a fost ales deputat al celui județ în Constituantă, ci o slugă a mea de la moșia Tăbălăiești și de către cine? De colegiul țăranilor! Și nu voi uita niciodată că atunci Galații și gălățenii au fost cari m-au ales².

Am dar o datorie de recunoștință către Galați, căci acolo am găsit refugiu cînd toate porțile-mi erau închise și comercianții gălățeni au mers pînă la bătaie ca să mă aleagă.

* Citește: român!

** Citește: sute!

O voce : Dovedește-o astăzi.

Recunoștința mea către Galați am dovedit-o cînd am apărat portul franc și-mi pare rău cînd văd pe unii din gălățeni crezînd că prin ducerea Curței de apel la Galați se dă Galaților o compensațiune pentru desființarea portului franc ...

Domnul G. Mihăilescu : Nimeni nu a pus cestiunea așa.

Să-mi dați voie să vă citesc, domnule Mihăilescu, căci scrierea este cel mai convingător cuvînt. În adevăr, văd scrise aci următoarele cuvinte : „Totodată aceasta ar fi și un act de justiție și de reparațiune pentru orașul Galați, care în timpii din urmă pare a fi avut de suferit mult în interesele sale comerciale prin suprimarea portului franc și altele”.

Am multă dragoste pentru Galați, cum am multă dragoste pentru gălățeni și mă fac forte, eu care astăzi combat Curtea din Galați, să țiu o întrunire în Galați unde să-mi dau seama de atitudinea pe care o iau și să le zic ca să nu alerge după umbre, căci ele mai curînd sau mai tîrziu vor peri. (*Aplauze.*)

Domnul N. Voinov : Eu am votat pe față pentru portul franc.

Știu despre dumneata că așa ai votat ...

Domnul N. Voinov : Nu votez niciodată pe ascuns.

Dacă se desființează Curtea din Dobrogea, ceea ce nu doare, sînt pentru aducerea Curței la Galați, cu toate că nu-mi fac nici o iluziune; cu toate că nu cred că Galații au să dobîndească altceva decît că la otelul Metropol să aibă opt împlicinați mai mult decît are astăzi.

Galații nu are nevoie să vadă că trei, patru avocați din Galați cîștigă ceva din această strămutare și trei-patru avocați din Focșani perd ceva.

Galații au nevoie de comerț, au nevoie ca mișcarea comercială să fie în viitor ceea ce a fost în timpurile trecute : Alexandria Dunărei. Dar Domniile voastre înțelegeți că mișcarea în favoarea acestei transferări s-a făcut din partea unei populațiuni desperate, care-și vede prăvăliile închise și care crede că prin transferarea Curței va apuca pe Dumnezeu de un picior. Nu-l va apuca însă cîtuși de puțin ; dar va apuca pe Dumnezeu de amîndouă picioarele cînd Dunărea va fi acoperită cu vapoare, cînd produsele se vor transporta acolo din toate părțile, cînd aurul va intra în Galați ca mai înainte.

Și după ce am zis acestea sînt dator acum, domnilor, să zic două cuvinte în privința Focșanilor.

Domnii mei, și eu nu cred, cum zicea onor. domn Cornea, că Focșanii nu pot să trăiască decît numai dacă vor avea o curte de apel. Vai de orașul acela care se sprijină și crede că poate trăi numai din salariile membrilor unei Curți sau ai oricărei autorități ! Nu întrebunțez cuvîntul pe care onor. domn Cornea l-a zis, cuvînt foarte pitoresc al cărui parfum nu-l releviez (*ilaritate*), dar care însemna că nu din cheltuielile de toată ziua ce ar face membrii unei Curți sau unei alte autorități se întreține și prosperă un oraș. Ce voiți însă, domnilor, pînă cînd la noi industria nu va fi împărățită, pînă cînd populațiunea nu va crește, pînă atunci sînt orașe cari se văd osîndite să trăiască numai grație consumațiunii ce o fac funcționarii publici și împlicinații.

Era un oraș mare și puternic, cu bogăție, cu inteligențe, un oraș care rivaliza cu București, era orașul Iași. S-a făcut Unirea; autoritățile centrale au venit toate la București; proprietarii cei mari cari înainte trăiau o viață politică în Iași au preferit să se stabilească pe la moșiele lor; au părăsit Iașii; mai toate casele mari s-au cumpărat de străini; proprietarii mici iarna nu mai veneau la Iași; ei-și ziceau: Am moșie lângă Bacău sau lângă Roman, mă duc la Bacău sau la Roman, ca să petreacă iarna; în Iași nu mai venea nimeni. Au căzut Iașii pentru că n-au avut industrie; au căzut Galații pentru că li s-a luat portul franc. (*Aplauze.*)

Vor cădea, domnilor, tot asemenea Focșanii, dar eu nu cred că Focșanii vor cădea pentru totdeauna pentru că Focșanii au posibilitatea de a face comerț, de a înființa industrie; cred că focșănenii vor găsi și alte ocupațiuni decît exploatarea pivnițelor și fabricarea vinurilor. Dar faptul pozitiv este că Focșanii au să cadă.

Domnii mei, onor. domn Ionescu mi-a luat înainte și a spus o parte din ceea ce voiam să vă spun eu. Focșanii erau împărțiți în două — Focșanii munteni și Focșanii moldoveni; erau două prefecturi, două judecătoria, două tribunale, două cazărme, doi comandanți — erau îndoite autorități; era mare mișcare. Ei! S-a hotărît prin Convențiunea de la Paris că Focșanii să devină centrul țărilor române și s-a stabilit acolo Comisiunea centrală. Ei bine, cînd s-au unit țările, Iași și Bucureștii au strigat: *La Focșani!* (*aplauze*) și Focșanii la rîndul lor au avut patriotismul să strige: *La București!* (*Aplauze.*)

În Focșani s-a decretat Unirea, acolo s-a făcut primul pas și s-au stabilit bazele constituirii [sic!]. Focșanii au sacrificat pozițiunea lor pe altarul patriei, pe altarul Unirei. Și cînd s-a făcut Unirea definitivă, a socotit guvernul — și capul guvernului eram eu —, a socotit guvernul că trebuie orașului Focșani să i se dea o răsplătire; că acea casă, acel mic palat unde s-a zis: *La București!* în aplauzele focșănenilor nu trebuie să se lase pustiu. Cînd s-a făcut constituirea Unirei, cînd s-a votat în contra noastră [a] liberalilor chiar, s-a socotit că trebuie să se dea o răsplătire orașului: s-a cumpărat această casă de către stat și s-a găsit de cuviință ca într-însa să se așeze o curte de apel.

Ei bine, eu nu cred nici că domnul Brătianu, nici că domnul Stătescu, nici dumneavoastră majoritate, că veți consimți a lua Curtea din Focșani și în acea casă unde s-a votat Unirea să faceți o pimniță, un depozit de vinuri. (*Aplauze.*)

Atunci cînd eram în acea luptă mare între separatism și Unire, cînd era vorba de unii ca să se numească un singur domn, domnul ales, și pe cînd pe d-altă parte se voia ca în Moldova să vie domn Sturza, atunci negustorimea din Focșani, cu toate amenințările lui Vogoride, m-au ales deputat.

Cînd mă aplaudau adineaori unii din domnii deputați de Focșani, le-am zis: Nu mă aplaudați, căci eu cînd apăr Focșanii laud curajul bătrînesc al focșănenilor, iar nu pe aceia cari au fost muți la toate durerile, cari au fost contra Galaților și astăzi vin și cer de la noi Curtea la Focșani. Și ceea ce spun astăzi, am avut curajul să o spun deputațiunei focșenene care a venit la mine și căreia i-am zis: Ce căutați la mine, duceți-vă la deputații Domniilor voastre, la primarii Domniilor voastre și cînd [i]mi vor dovedi că au durere nu numai pentru locașul lor, dar pentru toată țara, în asemenea caz numai mă vor avea Focșanii cei istorici, cei patrioți, cari au zis: *La București!* pe cînd cei de astăzi ar zice: *La Focșani!*

Așadar, declar că voi vota pentru strămutarea la Galați (*aplauze, ilaritate*), dacă se va hotări desființarea Tribunalului de apel din Dobrogea. Conjur însă pe guvern să nu facă această greșală. E o provincie prea de curind luată, care n-are reprezentanții săi aci și care, perzînd și acest Tribunal de apel, ar zice ceea ce se zice în Rusia : Țarul e prea departe și Dumnezeu e prea sus.

Conjur de pe altă parte pe guvern să studieze cestiunea și să vadă cum că ridicarea Curței de apel din Focșani ar fi fatală.

Recunosc domnului Brătianu că s-a ocupat de școale, că a făcut cazarme, că a făcut lucrări multe, dar totodată să-mi permită a-i spune că n-a făcut nimic în ce privește administrațiunea, și cînd zic aceasta Domnia sa recunoaște că administrațiunea este rea în Dobrogea. Eu am căutat azi să cîștig pentru Dobrogea justiția, nu să fac opozițiune ; cînd ar fi să fac opozițiune aș ruga pe domnul Cornea să o facă, care astăzi mă critică, și aș fi fericit să-i dau pasul. Pînă atunci să nu-mi tîlmăcească cuvintele altfel decît cum sînt. Dobrogea în privința școalelor și fortificațiunei merge bine ; în celelalte însă nu merge bine și ar fi nenorocire dacă organizarea justiției, care astăzi cum este e făcută de domnul Stătescu, să veniți tot Domniile voastre s-o desființați.

În cît se atinge de Galați și de Focșani, primesc osîndirea Galaților și voi veni să apăr Focșanii. Pentru interese mari s-au ruinat Iași, s-au ruinat Galații ; nu mai ruinați și Focșanii pentru interese mult mai mici. Ei cred că fericirea lor e în Curtea de apel, lăsați-le-o.

Terminînd declar că sînt dezbrăcat de orice spirit de opozițiune, am aceeași dragoste pentru Galați ca și pentru Focșani, dar, dacă Galații ar voi să-și sporească în mod închipuit prosperitatea lor aducînd Curtea de Focșani, eu voi cere dreptate pentru Focșani ⁴.

La o propunere a deputatului P. Strejescu ⁵.

Domnilor, propunerea domnului Strejescu înfățișează greutăți, deși se arată că ar face înlesniri. Este foarte greu să nu se primească apeluri și contestațiuni de la 1 noiembrie pînă la 1 martie, pentru că de multe ori Dunărea îngheață mai înainte și se dezgheață devreme. Dar eu aș dori să nu se pună cuvintele : *Dunărea înghețată, ci navigațiunea întreruptă*, fiindcă se poate ca Dunărea să fie dezghețată și cu toate acestea navigațiunea să fie întreruptă. Din norocire, noi astăzi avem navigațiunea regulată, dar se poate și întrerupe ; prin urmare, eu cred că este mai bine a se zice : pe cît timp navigațiunea este întreruptă.

Asupra articolului 3 ⁶.

Ce însemnează aceasta ? În orice caz, cînd va fi silit să treacă Dunărea, trebuie să-și facă testamentul fiindcă de multe ori trebuie să ai oameni înainte care să dea în lături sloii.

Domnul M. Corbescu : Dacă dumneavoastră credeți că ideea pretează la oarecari îndoieli, binevoiți a face un amendament.

Amendamentul este : să se zică navigațiunea întreruptă, fiindcă este mai bine ⁷.

„Dezbaterile Adunării Deputaților”
1885/1886 nr. 58, p. 902, col. 2—3 ; p. 907,
col. 2 — p. 909, col. 3 ; p. 912, col. 3.

¹ E. Stătescu.

² Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 97 și urm. ; p. 101 și urm.

³ M. Cornea spusese că „Focșanii au alte avutii, alt scop, altă menire decît de a trăi din ce consumă 16 judecători”.

⁴ Lui K. i-a replicat I. C. Brătianu, care după ce l-a calificat de „magnat al Dobrogei” și apărător sincer al intereselor provinciei a observat caustic cu privire la rolul orașului Focșani că nu acolo se făcuse Unirea, ci la Iași.

Nicu Catargiu susținuse și el că a făcut parte din Comisia centrală. K. a precizat : „Dar cînd a fost? La spartul bilciului”.

I. C. B. a continuat declarînd că Unirea nu a ieșit din meritul focșănenilor, „dacă s-a făcut nu era numai căcînile bătrîne”.

K. s-a grăbit să completeze : „Ceea ce s-a realizat în urmă de căciulile tinere”.

Adunarea a votat transferarea Curții de apel de la Focșani la Galați cu 86 de voturi pentru și 43 împotriva.

⁵ Se discuta articolul 3, care prevedea între altele transferarea Curții de apel de la Tulcea la Galați. P. Strejescu propusese ca timp de trei luni — cît Dunărea era înghețată — să nu se judece nici un proces venit din Dobrogea.

⁶ M. Corbescu precizase că în timpul cît Dunărea e înghețată nejudicarea proceselor din Dobrogea „constituie un caz de amîinare legală”.

⁷ Adunarea a adoptat formula : „Cînd navigațiunea pe Dunăre va fi închisă”.

Întregul proiect a fost primit cu 72 de voturi pentru, cinci împotriva și o abținere.

*Asupra proiectului de lege privind organizarea judecătorească în Dobrogea **

Eu aş ruga pe domnul Alexandru Marghiloman¹ să binevoiască a mă asculta și pe mine în ceea ce privește Dobrogea și populațiunea noastră de acolo.

Onor. domn Marghiloman se înșală dacă crede că în fiecare comună urbană și rurală și mai cu seamă în sate se găsesse oameni cari să știe să scrie.

Eu cu plăcere văd în toți anii vara pe domnul Marghiloman petrecînd un timp oarecare în Constanța și dacă Domnia sa ar merge mai departe, nu s-ar mărgini a șede numai în Constanța, ci s-ar duce și în plasa Mangalia sau Medgidia, acolo ar putea vedea că mai mult de jumătate din sate sînt locuite în mai exclusiv de oameni cari nu știu limba noastră.

Ei bine, pe cine să pună acei oameni ca să le facă petițiuni? Pe notari? Dar notarii sînt grefieri și din cauza aceasta de multe ori împriecinații se tem și fug de notar.

De aceea eu cred că este o binefacere ceea ce s-a pus în lege, cum că părțile să mai ia cîte un membru din comună. Și aceasta pentru ce? Pentru că este bănuială, căci din nenorocire nu primarul hotărăște, ci hotărăște notarul, și de aceea chiar în legea organică a Dobrogei s-a zis : o lege specială se va ocupa cu organizarea notariatului în sate.

Acea lege din nenorocire nu este votată încă.

Voci : Este în secțiuni.

Ei bine, ce credeți că ar fi dacă s-ar adopta propunerea domnului Marghiloman?

* Ședințele din 6 și 7 martie 1886.

În cele mai multe cazuri s-ar vedea acei nenorociți că spre a putea reclama s-ar duce la o depărtare foarte mare pînă să găsească pe cineva care să le scrie petițiunea și poate că ar trebui să se ducă la Mangalia și chiar la centrul administrațiunei.

Aș ruga pe domnul Marghiloman ca la vară, cînd va veni la Constanța, să binevoiască a-mi sacrifica două ore spre a-l conduce pe la barierele orașului Constanța să vadă tarabele și prăvăliile de făcători de jălbi . . .

Domnul ministru al justiției, Eugen Stătescu : Cari sint lipitorile satelor în Dobrogea.

Cari stau la locurile principale din oraș și cari indeamnă pe oameni la facerea de jălbi, promițîndu-le munții și apoi vîd ruina. Prin urmare, nenorocitul păgubaș aflîndu-se în alternativa de a-și pierde timpul și plata pentru jalbă ca să susție un lucru, care nu știe de este de susținut sau că obiectul procesului este mic, se ferește de a mai merge la tribunal; mai bine decît să treacă prin procedura scrisă, procedură care este cauza pentru care Curtea de apel din Dobrogea se pronunță asupra unui atît de mic număr de procese. Și apoi mai sînt și cheltuielile mari pe cari trebuie să le facă la Tulcea, cheltuieli cari sînt mai mari decît valoarea procesului. Dacă se va cere procedura scrisă, aceasta va reclama cheltuială și pierdere de timp și, prin urmare, nenorocitul păgubaș va preferi să renunțe la procesul său.

Ceea ce spune domnul Marghiloman este în adevăr foarte bine din punctul de vedere teoretic; dar în Dobrogea nu a sosit încă momentul ca cineva să nu poată deschide gura decît numai atunci cînd are jalba lingă dînsul și, dacă s-ar introduce această procedură, oamenii s-ar simți foarte jenați în drepturile și averile lor.

De aceea rog pe domnul Marghiloman să binevoiască a renunța la această propunere, care este inaplicabilă. În Dobrogea trebuie să lăsați încă citva timp obiceiurile patriarhale, să meargă ca la cadiu și să-i spuie deschis asupra procesului ce are și care îi va fi soarta, pentru că din nenorocire nu ne putem mîndri că am trimis acolo floarea României ca să civilizeze și să româneze Dobrogea².

Pe marginea articolului 29³.

Domnilor deputați, mai deunăzi, cînd arătam neajunsurile din Dobrogea, onor. domn prim-ministru a protestat în contra cuvintelor mele zicînd că Dobrogea a făcut progrese mari. M-am despărțit de domnul prim-ministru în privința administrațiunei, dar niciodată n-am contestat cum că soarta Dobrogei nu s-a ameliorat foarte mult de la luarea acelei provincii de către români. Și, cînd am spus cum că am făcut progrese mari în școale, prin aceasta am arătat cum că gradul de inteligență a progresat în Dobrogea. Cînd domnul ministru de justiție, în organizațiunea sa primitivă a justiției în Dobrogea, a pus această restricțiune, eram unul din membrii guvernului care a aplaudat foarte mult și a sprijinit această restricțiune. Însă de atunci și pînă azi lucrurile s-au schimbat cu desăvîrșire. Dacă atunci a trebuit să luăm oarecare măsuri în contra avocaților și am zis că ei nu pot să funcționeze acolo decît cu autorizațiunea ministerului, această dispozițiune-și avea atunci rațiunea ei de a fi; astăzi însă nu o mai poate avea. Populațiunile turcești, toți cei cari trăiau cu legile turcești, o dată cu rezbелul au deșertat Dobrogea. A venit pe urmă o organi-

zațiune bulgărească și toți aceia cari trăiau în grăsimă Dobrogei au deșertat Dobrogea și au trecut în Bulgaria. Ei bine, atunci când este deșert, toate elementele bune și rele, curate și necurate, toate se grăbesc să umple acel deșert. Astfel, și acei oameni cari se numesc avocați pe la judecătoriele de pace și cari nu mai aveau cu ce trăi pe aiurea s-au aruncat în Dobrogea, afară de oarecari mici și onorabile excepțiuni. Prin urmare, era natural și era o datorie pentru guvern ca să apere acele populațiuni de acești oameni cari veneau acolo și pe cari populațiunile nu-i cunoșteau. Însă, de opt ani de zile, oamenii de acolo au ajuns a cunoaște pe cei noi veniți și mai cu seamă pe avocați, așa încît astăzi pot să știe cari sînt cei buni, cari sînt cei răi, cari merită și cari nu merită încrederea lor.

Așa fiind, eu cred că astăzi este de prisos a se mai menține acea restricțiune, cu atît mai mult că și legea care era mai nainte și aceea care se propune astăzi lasă loc la abuz; căci fiecare împricinat poate veni cu un domn oarecare și să zică: Acesta este prietenul meu, este ruda mea; și însuși judecătorii nu pot să-i cunoască pe toți, fiindcă în Dobrogea sînt nouă judecători și nu poate judecătorul de la Babadag să cunoască pe cel de la Ostrov sau din alte părți și viceversa.

Prin urmare, rog pe domnul ministru, declarîndu-mă că am fost complice cu Domnia sa cînd a făcut legea cea dîntii, să binevoiască a suprima acest articol. Este destul legea avocaților, care lovește de incapacitate pe acela care nu merită. Să lăsăm această dispozițiune și în Dobrogea pentru că sîntem datori cît se poate de mult să asimilăm.

Domnilor, dacă de exemplu eu aș avea un proces în Dobrogea, de ce să fiu silit a lua un avocat de acolo, pe care poate nu-l cunosc, și să nu iau unul din București, om cunoscut, capabil și de încredere. Poate că fondul procesului să fie neînsemnat; însă poate să fie o cestiune de onoare, o cestiune de drept, în care eu voiesc să fiu bine apărat.

Afară de aceasta nu trebuie să uitați că atunci cînd am luat Dobrogea erau acolo numai 40 000 români și astăzi sînt peste 100 000, așa încît și din acest punct de vedere restricțiunea aceea nu mai are rațiune de a fi. Cer dar ștergerea articolului 29⁴.

Pentru suprimarea articolului 29.

Domnii mei, eu cred că toți avem același scop, aceeași intențiune pe care am avut-o sînt acum șapte ani cînd am lucrat la organizarea judecătorească din Dobrogea, cea de a apăra populațiunile de acolo de exploatații practicantii și de intitulații rude, prieteni etc. Eu dacă cer astăzi ștergerea articolului 29 nu este ca să dau populațiunile din Dobrogea în prada acelor jălbari și exploatații, dar ca să pun în pozițiune pe populațiunile de acolo să se adreseze la acei oameni la care se adresează și populațiunea română din România mamă.

Fac întrebarea: La judecătoriile de ocoale ce fel de oameni merg și pledează? [Î]mi pare că și aci nu au dreptul să pledeze la judecătoriile de ocoale decît avocații cari au titluri sau sînt recunoscuți de deosebitele barouri de avocați. Între Scylla și Caribda în care sînt pus aci, vă mărturisesc că prefer mai bine redacțiunea guvernului, care zice: „Avocații nu sînt admiși la judecătoriile de ocoale. Părțile se vor înfățișa în persoană sau prin orice rudă sau prieten care nu face profesiunea obicinuită de avocați⁵”.

Iată primul principiu și nu este al meu; guvernul și-a zis: Voim ca astăzi să se păstreze în Dobrogea procedura patriarhală care era înainte,

cum se obicnuia la curțile și devanurile domnești, că vinea moșnenii cu un sac de hărți, le puneau pe masă și ziceau : Judecați, boieri dumneavoastră, cum vă va lumina Dumnezeu ! Și vă aduceți aminte că pe atunci tribunalele și curțile nu trebuiau să se aștepte numai decît la mijloacele pe cari le puneau înainte părțile, ci ele judeca după echitate. Comitetul delegaților însă a respins acest articol și l-a înlocuit în redacțiunea aceasta :

„La judecătoriele de ocoale nu sînt admiși decît advocații cari au obținut autorizarea de a pleda în Dobrogea etc.”.

Fac întrebare domnului ministru de justitie dacă însuși Domnia sa nu recunoaște că citeodată a fost înșelat în autorizațiunile date? Nu se pot pune advocații baroului de aici alături cu advocații cari au obținut autorizarea de a pleda în Dobrogea. Dacă ați admite dumneavoastră că la judecătoriele de ocoale din Dobrogea pot pleda advocații din țara mamă, care au titluri sau sînt recunoscuți de barourile din țară, și veți adăuga pe urmă și pe acei cari au autorizațiune de a pleda în Dobrogea, atunci eu n-am nimic de zis ; dar dumneavoastră excludeți pe advocații din țară și dați un privilegiu numai advocaților cari au primit autorizațiunea de-a pleda în Dobrogea ; aceasta nu o înțeleg și nu o primesc. Aș înțelege să ziceți că au dreptul de-a pleda în Dobrogea numai advocații cari au dreptul de-a pleda în țară, pe lingă cei autorizați. Eu știu ce se întîmplă acolo. În Constanța și Tulcea se găsesc oarecari advocați buni, la Ostrov, Babadag, Mahmudia, Mangalia și Măcin nu se găsesc. Măcinul este la o depărtare de cinci minute de Brăila ; pentru ce nu mi s-ar lăsa mie facultatea de-a putea lua un avocat din Brăila și m-ați sili să iau pe avocatul ce-l voi găsi la Măcin? Mai bine primesc să se zică în lege că nu se vor admite la judecătoriele de ocoale nicicum advocații și să se urmeze procesiunea * patriarhală de mai nainte decît să fie admiși a pleda acolo numai advocații cari au obținut o autorizațiune pentru Dobrogea.

Cer dar ca ori să se suprimă de tot dreptul advocaților de a pleda înaintea judecătorielor de ocoale din Dobrogea, ori să se zică că nu au dreptul de a pleda în Dobrogea decît advocații autorizați de minister și cei ce au dreptul de a pleda în țară. (*Înteruperi.*)

Acum, să mă ierte domnul Stătescu dacă în baza colegialității ce a fost între noi [i]mi permit a face comparațiune intimă. Domnilor, ministrul actual, Stătescu, vine citeodată prin Dobrogea ; ei bine, dacă aș avea atunci trebuință de un avocat, pentru ce nu mi-ar fi permis să-l rog pe Domnia sa, avocat ilustru, ca să-mi pledeze procesul meu? Ce rău vedeți dumneavoastră în acest lucru? Cer dar să mi se dea autorizațiunea de a putea eu cînd voi avea trebuință să rog pe bunul meu amic Stătescu să pledeze pentru mine la judecătorul de ocol ⁶. (*Ilaritate.*)

Polemică cu Gr. Vulturescu.

Domnilor, eu știam pe domnul Vulturescu foarte inteligent și om de proză, azi însă l-am văzut făcînd poezii ; Domnia sa a zis că, în loc să se aducă felicitări guvernului pentru că a venit cu această sistemă, se combate. Domnul Stătescu e om prea serios și prea învățat ca să se amăgească în bine sau în rău prin asemenea felicități. Domnilor, vă mărturisesc că nu sînt deloc în principiu contra judecătorului unic, dar cu o singură

* Citește : procedura !

condițiune : ca să începem a face încercarea acolo unde e pletoară de judecători inteligenți și caractere independente; din nenorocire, pînă în ziua de azi Dobrogea se privește încă ca patria lui Ovidiu în exil; pentru mine însă nu e tot așa; vă mărturisesc că dacă undeva-mi place și sint voios bine e tocmai în fața acelei naturi mari, primitive, unde un om cînd voiește poate să facă ceva, căci poate face lucrări noi, mai frumoase și mai bune decît într-o țară veche. În privința încercărilor, nu voiesc însă să începem cu Dobrogea. Dacă bunăoară s-ar face judecători unici în București, nu m-aș fi împotrivit, pentru că ministrul ar avea aci, cum zice francezul, *l'embarras du choix*; dar, cînd azi ministrul trebuie să pună toată stăruința sa, să sporească chiar leafa pentru ca să îndemne pe un tînăr să se surghinească la Constanța și mai ales la Tulcea, înțelegeți dumneavoastră foarte bine că numai acolo nu poate să fie pletoară și, prin urmare, oamenii cari merg acolo merg de nevoie sau pentru că nu găsesc loc să fie numiți în București, Craiova, ori alt oraș.

Să vedem acum, domnilor, ce are să facă acolo un judecător unic și care este pozițiunea lui? A fi un singur judecător este a zice că țara, ministrul are încredere în caracterul lui, că el nu se va supune influențelor și că va fi organul, vocea justiției. Din nenorocire nu e așa. Eu, domnilor, n-am avut în Dobrogea decît un singur proces al meu, dar am asistat la altele multe și vă mărturisesc că pozițiunea judecătorului unic este jena[n]tă. Judecătorul aci în țară e deprins să meargă alături cu un altul, să tragă împreună; el aduce pe supleant; supleantul ascultă; la sfîrșit vorbește cu supleantul la ureche, se face că discută sau discută în mod serios, nu e însă nevoit a lua sarcina numai asupra lui; el se simte oarecum mai liniștit cînd vede un alt judecător alături de dînsul.

Domnilor, voi cita un fapt anonim ca să nu jicnesc pe nimeni. Era un om care se bănuia a nu fi agreabil guvernului central; și guvernamentalii și neguvernamentalii știu ce sint aceste bănuieli; va să zică să fi însemnat, să ai cruce pe spinare. Dumneavoastră știți că chiar aci în București sint oameni cari se află cu crucea pe spinare în timpul alegerilor și înțelegeți că aceasta în provincie va să zică că ești osînditul autorității. Iată ce s-a întîmplat într-un oraș unde era o alegere : era un domn funcționar care a aflat că niște tineri se pregăteau să voteze pentru candidatul opoziției și, deși acest om nu avea nici un rol în această afacere, cu toate acestea s-a dus la unul dintre acei tineri ce se numea Costică și i-a zis : Ce vrei să faci, Costică? De ce vrei să mă ucizi? Iartă-mă, Costică dragă, dar nu face acest fapt. Acestea sint textual cuvintele cari s-au produs. Precum aceasta s-a întîmplat pe la Botoșani, asemenea se poate întîmpla și la Constanța; sint oameni cari cînd au cite o bucățică de pine se tem în orice ocaziune să nu și-o vadă perdută.

Domnilor, a fost un proces în Dobrogea unde era dat în judecată un bănuț și, cînd a venit ziua de înfățișare, președintele, care se întorsese seara din concediu, imediat ce a auzit că a doua zi e procesul acela și-a luat din nou concediu și a lăsat pe supleant să judece, fiindcă el știa că sint influențe locale ca acel opozant să fie lovit. Supleantul a fost chemat acasă de către cineva și i s-a spus cum are să facă a doua zi; și în adevăr a doua zi s-a și osîndit acel nenorocit; însă atît de puțin întemeiată a fost sentința de osîndă încît sint cinci luni de cînd s-a dat și-i este rușine celui ce a dat-o de-a o scoate ca să fie comunicată părții. Iată dar ce se poate întîmpla și cu judecătorul unic; prin urmare, noi am salutat cu bucurie această lege și am zis că este o îmbunătățire, dar am dori ca nu

în Dobrogea să se facă experiența acestui sistem, pe care domnul Vulturescu voiește să-l introducă și în țara mamă.

Eu, domnilor, dau mâna domnului Vulturescu că voi fi alături cu Domnia sa când va veni legea organizării judecătorești pentru înființarea de judecători unici în țară, dacă în fapt însă și Domnia sa va putea să-mi dea garanția moravurilor și independenței judecătorilor unici, cum sînt în Engllitera. Pînă atunci însă e bine să lăsăm lucrul cum se află, mai ales că noi nici nu facem o nouă cheltuială, nu cerem nici un adaos de judecători, deoarece azi avem un judecător și un supleant și nu vă cerem alt decît ca totdeauna să fie judecătorii în număr de doi sau trei.

Dar veți zice dumneavoastră că astfel se întîrziează rezolvarea proceselor ; apoi atunci experiență pentru experiență ; dacă vom vedea că după un an nu merge treaba bine, atunci vom reface legea. Eu nu cred că țara aceasta va veni să refuze o sumă de 6000 lei ce se reclamă ca să se poată înființa un judecător în Tulcea sau la Constanța și nu pentru o asemenea sumă țara aceasta va face bancrută. De aceea conjur pe domnul ministru să binevoiască în a nu fi greu de a consimți la acest amendament ⁷, căci lucrul va fi natural, deoarece toți românii cari s-au dus acolo sînt deprinși ca judecata să se facă de mai mulți judecători și nu uitați că am luat din Dobrogea, de la Tulcea, Tribunalul de apel și am lăsat ca Curtea să fie la Galați. (*Înteruperi.*)

Oricit de serios ar fi argumentul Domniilor voastre că acești judecători nu judecă decît în prima instanță și că cei nemulțumiți pot merge în apel la Galați, totuși el nu este atît de puternic încît să zdrobească argumentele noastre. În adevăr, este o mîngiere aceasta ; dar pînă cînd ajunge cineva la Galați, Doamne, mult oftat și multe zile negre are !

Eu, domnilor, din nenorocire am un petec de moșie în Basarabia și am avut acolo un proces ; sînt cîteva zile de cînd avocatul meu mi-a comunicat că am pierdut la Odesa și mi-a dat ca mîngiere că am dreptul să recurg la Senatul din Petersburg. Ei, domnilor, mult am să oftez pînă mă voi putea judeca acolo și procesul este mare ! Apoi dacă pentru procese mari și e greu, dar pentru procese mici ce au să facă acei oameni ? Conjur dar încă o dată pe ministru să se mulțumească cu ceea ce i se dă de către Cameră acum, căci va avea o lege mai bună decît cea de astăzi și să nu țină numaidecît la voința Domniei sale, mai ales că acolo unde mă deosebesc de Domnia sa nu este o cestiune de principiu și, cum a arătat domnul Stoicescu, acestor tribunale li s-a luat multe sarcini și ar putea acum toți judecătorii să judece.

Domnilor, eu sînt autoritar, dar și parlamentar de vreo 30 de ani ; ei bine, Parlamentul seamănă foarte mult cu minotaurul, care din vreme în vreme cere victime. Binevoiască dar domnul ministru de justiție a da minotaurului-Parlament azi această victimă, adică să ne dea doi judecători, ca să ne scutească de frica ce avem cînd ne înfățișăm înaintea unui singur judecător.

Iată pentru ce-l rog să nu stăruiască prea mult și să primească ce-i dă Camera, consimțind la menținerea sistemului de judecată de azi, care este și în România ; și, dacă la toamnă se va dovedi că astfel nu merg lucrurile bine, atunci va veni Domnia sa, fie ca ministru, fie ca senator sau deputat, și va cere prefacerea legii. Mă rezum dar și zic : în Dobrogea să facem o justiție după chipul nostru și să înființăm tribunale compuse din trei judecători, iar nu să lăsăm justiția în mâna unui singur om, fiindcă

nu va găsi azi domnul ministru, oricît de încredințat ar fi despre aceasta, oamenii cei mai independenți și mai cu caracter cari să voiască a împărtăși soarta lui Ovidiu ⁸.

„Dezbaterile Adunării Deputaților”,
1885/1886, nr. 59, p. 934, col. 3— p. 935,
col. 1; p. 941, col. 3— p. 942, col. 1;
p. 942, col. 3— p. 943, col. 2; p. 945,
col. 2— p. 946, col. 2.

NOTE

¹ Articolul 3 al legii prevedea ca reclamantul să se adreseze în scris sau verbal primarului cerînd să cheme la judecătorie pe cel „cu care are prigonire”. Al. Marghiloman ceruse ca toate reclamațiile să se depună în scris și iscălite „fie prin propria mîină, fie prin punere de deget”.

² Adunarea a adoptat următoarea redactare a articolului : „Dacă reclamațiunea se face verbal, atunci primarul ascultînd plîngerea este dator să incheie proces-verbal constatînd cele reclamate și acesta va ține loc de petițiune”.

³ Articolul 29 interzicea avocaților accesul în judecătoriile de ocol. Părțile se puteau înfățișa personal sau „printr-un prieten care nu face profesia obișnuită de avocat”.

⁴ E. Stătescu, ministrul justiției, spusese că tocmai această dispoziție restrictivă a permis ca Dobrogea „să devie refugiul tuturor debitorilor”.

⁵ Vezi mai jos textul lui K.

⁶ Se depusese un amendament semnat între alții și de K. : „Vor fi admiși a pleda și avocații care la diferite barouri sînt autorizați a exercita această profesiune prin înscrierea lor în tablou”. Amendamentul a fost acceptat.

⁷ Articolul 33 stipula că tribunalele din Tulcea și Constanța vor judeca după aceleași reguli de procedură observate în restul țării, „cu deosebirile coprinse în prezenta lege”.

C. Stoicescu ceruse printr-un amendament suprimarea precizării din urmă, deoarece judecînd un proces și în prima și în ultima instanță tribunalul avea un singur judecător. După cum se vede, K. l-a sprijinit, dar Adunarea a respins amendamentul.

⁸ Proiectul a fost primit cu 82 de voturi pentru și patru împotriva.

*Intervenții la proiectul de lege „relativ la exproprierea terenurilor necesarii pentru lucrările de apărare ce sînt a se face în jurul capitalei” **

Domnilor, eu n-am nimic a zice în principiu contra acestui proiect de lege ¹, dar socotesc cum că tratăm pe bieții expropriați într-un chip [nu] prea cavaleresc. În adevăr, ce am zice cînd ne-am vedea și noi sub imperiul acestei legi și cînd ni s-ar zice : Ia binevoiti a vă cărăbani de aci ; duceți-vă cu casele și pămînturile Domniilor voastre în depărtare de 10, 20 kilometri ? ! Nu cred că guvernul, domnul ministru de rezbel și noi am fi drepti făcînd aceasta bieților săteni ; prin urmare, eu propun și vă rog să primiți și dumneavoastră ca să se dea acelor oameni nu aceeași întindere de pămînt, ci măcar 20, 25 la sută mai mult, ca despăgubire pentru strămutare. Asemenea ecaretele să li se plătească după regulile legii de expropriere. Domniile voastre știți că în alte țări nu se socotește numai valoarea prezentă a lucrului, ci se are în vedere și viitorul lui. Eu vă voi cita un fapt care se referă la un lucru al nostru și pe care poate unii dintre Domniile voastre nu-l cunoașteți. Capela română din Paris

* Ședința din 11 martie 1886.

avea închiriat un local pe un lung termen, într-o casă la etajul al doilea din *Rue Racine*. Ei bine, s-a hotărât de guvernul francez exproprierea acelei ulițe și a casei pentru a se putea lărgi piața stabilimentului științific, și noi, numai pentru că s-a stricat contractul de închiriere, ni s-a dat 40 mii lei.

O voce : 25 000 lei.

V-am citat acest fapt ca să vedeți cum trebuie să se urmeze când e vorba de exproprieri și vă rog să fiți și dumneavoastră foarte dreپți în această lege. Nu se cuvine ca acelor oameni cari au o bucățică de pământ, pe care poate în 20 de ani de când au făcut îmbunătățiri, să le zicem : Vă dăm tot atît pământ în altă parte. Ministerul Domeniilor are destul pământ ca să le poată da 20—25 la sută mai mult ca compensare și totdeauna și o despăgubire bănească pentru ecarete. În sensul acesta voi propune un amendament.

Propune un amendament.

Binevoii a citi și amendamentele propuse.

Domnul C. Chiru : Domnul Cantilli a propus următorul amendament :

După cuvîntul *expropriat* : „conform legii de expropriațiune pentru cauză de utilitate publică”.

G. Cantilli.

Domnul Kogălniceanu a propus un amendament în două articole, care sună astfel :

„Articolul 1. Sătenii cari cu ocaziunea lucrărilor de fortificare în jurul Bucureștilor vor fi expropriați în total sau în parte de pămîntul pe care se găsesc impropriați în virtutea legii rurale din 1864 și cari se vor găsi cu aceste locuri ale lor pe o proprietate a statului sau în vecinătate imediată cu o asemenea proprietate, Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor este autorizat să le dea în schimbul pămîntului de care vor fi expropriați o întindere de aceeași calitate și sporită cu o pătrime peste pămîntul luat. Dacă întinderea pămîntului expropriat este mai mică de un hectar, dezdăunarea în pămînt va fi de o întindere îndoită.

Articolul 2. Pentru clădirile și feluritele îmbunătățiri făcute pe pămînturile luate de stat, proprietarii expropriați vor fi despăgubiți bănește în conformitate cu legea de expropriațiune.

M. Kogălniceanu, I. Lupulescu, A. Cătuncanu,
D. Butculescu, B. Christopolu”².

Replică lui G. Cantilli și Take Ionescu.

Domnilor, noi tratăm cestiunea aceasta după principiile Codicelui civil general, că proprietatea e sfîntă, dar că proprietatea se poate expropria și perdem din vedere că noi acum tratăm o materie care e regulamentată prin o lege excepțională ; proprietatea țaranului e altfel decît proprietatea domnului Cantilli și proprietatea mea. Domnul Tache Ionescu și domnul Cantilli s-au servit de cuvîntul cum că Constituțiunea prevede că pămîntul se poate expropria pentru cauza de utilitate publică ; dar tot Constituțiunea zice că se garantează inalienabilitatea pămîntului dat țaranilor prin legea de la 1864. Articol pentru articol, Constituțiune pentru Constituțiune. De aceea a venit guvernul și a zis : Mă conformez și cu un articol din legea de exproprieri și cu cel din Constituțiune. Expropriez și totodată țin seamă și de Constituțiune, care zice că țaranul trebuie să aibă pămînt.

Acum domnul Cantilli mă trimite iar la acea lege de expropriere pentru cauza de utilitate publică, fără să se uite la posibilitatea excepțională a țaranului, care în privința pământului este pus sub epitropie. Se vede că domnul Cantilli — și să-mi permită această glumă — voiește să dovedească ceea ce s-a încercat să facă domnul ministru al justiției, că nu advocații mari sînt cei cari cîștigă mult, ci acei mai mici, cei de a treia și a patra mină. Se vede că Domnia sa voiește să facă pe advocații mici să cîștige mult ca să vie cu sute de procese de expropriere ale țaranilor, pentru că eu cred că ei vor veni la procese și domnul Cantilli nu se va scobori din empireul bine-meritat unde se află ca mare avocat ca să pledeze pentru acei țărani în procese de o jumătate de pogon sau de un pogon de pămînt. Legea nu voiește ca pentru o sumă atît de mică să supună pe țărani la atîtea greutăți ce aduc cu sine procesele ; în această privință domnul Arion, căruia-i fac complimentul meu, a tratat cestiunea cu multă știință și chiar practică și a arătat în ce noian de pagube și strengăniri-i veți duce făcîndu-i să stea pe la ușele tribunalelor ca să capete o despăgubire de trei, patru sute de franci.

De aceea, domnilor, să ne conformăm cu textul Constituțiunei, cu necesitatea ca țaranul să aibă pămînt. Onor. domnul Arion a dezvoltat foarte bine materia și nu mă voi mai încerca eu să o completez.

În privința celei din urmă observațiuni, cînd se întreba că ce se va face cînd nu se va găsi pămînt a se cumpăra ? Ei bine, atunci pun pe acești nenorociți țărani expropriați între proprietatea mea și a domnului Cantilli, căci amîndoi avem moșii, și desigur că guvernul oferîndu-se de cumpărător va găsi concurență, căci de nu va da domnul Cantilli voi da eu, cu toate că sînt foarte sigur că și domnul Cantilli va fi fericit să vadă că statu-i propune a-i cumpăra cîteva pogoane de pămînt pentru locuitori. Credeți dumneavoastră că atunci cînd statul va căuta pămînt nu veți da ? Voi da eu.

Domnul G. Cantilli : N-am înțeles ce voiți să ziceți.

Nu mă înțelegeți ? Mă iertați. Nu am avut în gînd să combat persoane, ci numai principiul. Eu sînt încredințat că unde sînt bani este și pămînt și de aceea nu trebuie să ne îngrijim că nu va găsi guvernul să cumpere. Acei cari zic — mi se pare că dumneata ai zis — o despăgubire largă ...

Domnul G. Cantilli : Justă și prealabilă.

Cu toate acestea fac o întrebare, deși știu că dumneata nu prea pledezi în această materie, dar sînt alții cari pledează și fac această întrebare, dacă se găsește un singur avocat care mergînd înaintea juriului de expropriere să nu pună cestiunea de plus-valută și să zică : Cum, domnilor ? Mă scoateți din casa mea, din pămîntul meu și pentru aceasta nu dați nimic ? Și are să aducă o socoteală de spițer cerînd despăgubire. Să-mi arătați care va fi avocatul sau proprietarul acela care să nu ceară o despăgubire și de felul acesta ? Prin urmare, dacă astfel este natura omului și precum v-am arătat cazul cu capela din Paris, unde numai pentru o închiriere ni s-a plătit despăgubire de la 25 la 40 mii franci, nu este păcat de acești țărani, cari de la 1864 de cînd i-am improprietat au muncit și și-au îmbunătățit pămîntul, să venim acum să le zicem : Vă luăm cîte trei, cîte patru pogoane din pămîntul vostru și vă dăm alte trei, alte patru pogoane de pămînt, Dumnezeu știe unde și ce fel de pămînt ?

Apoi, cînd [i]i dai un colț de pămînt din proprietatea lui, pe care el a îmbunătățit-o, și-i dai în altă parte, cînd [i]i trimiți peste nouă țări, eu cred că este drept să-i dai în schimb o valoare mai mare. De aceea vă rog să nu judecați decît numai din punctul de vedere al sfintei dreptăți, dînd într-un mod mai larg despăgubire țăranului ³.

„Dezbaterile Adunării Deputaților”.
1885/1886, nr. 61, p. 973, col. 3 — p. 974,
col. 1 ; p. 975, col. 1—2 ; p. 976, col. 3,
p. 977, col. 2.

NOTE

¹ Proiectul prevedea ca țărani aflați în vecinătatea domeniilor statului să primească loturi echivalente pe ele, iar celorlalți să le cumpere Ministerul de Război loturi corespunzătoare pe moșii particulare. Raportor era C. Chiru.

² Adunarea a primit numai articolul al 2-lea al amendamentului.

³ Proiectul a fost primit cu 57 de voturi pentru, unul împotriva și 15 abțineri.

Pe marginea unei întrebări adresate de D. Schileru guvernului în legătură cu deschiderea granițelor austro-ungare pentru comerțul românesc de vite *

Domnilor, una din două : ori cererea noastră s-a îndeplinit, ori nu s-a îndeplinit ; voi avea dreptate, ori nu avem dreptate. Dacă teoria guvernului austro-ungar cum că poate să ne închidă granițele este cea adevărată, nu avem nevoie acum și nici nu se cuvine, după ce sute și mii de familii s-au sărăcit, ca să ne bucurăm că s-au deschis granițele astăzi, cînd nu mai avem decît două luni pînă la expirarea convențiunei. Dacă avem dreptate, atunci am avut dreptate în timp de trei ani și am avut dreptate să facem interpelări, cum am și făcut vreo zece și toate au fost răsplătite cu răspunsul din partea guvernului cum că face toate stăruințele și cînd va avea convicțiunea că nu poate face nimic atunci ne va spune. Comunicarea actuală ce ne arată ? Cum că s-a dat voie să intre porcii ; dar mai sînt și alte vite, mai sînt vitele cornute, cari mai ales de trei ani de zile sînt oprite cu totul de a intra în Austro-Ungaria. Onor. domn ministru de externe are la ministerul său, mi se pare, mai mulți dragomani și ar putea să pună pe unul să-i citească articolul de fond al jurnalului „Neue freie Presse”, de unde va vedea că însuși austriacii recunosc dreptul nostru și arată că în 1884 a intrat în Austria un singur bou românesc și zice că acest bou trebuie să figureze în analele economice și internaționale care au avut loc între Austro-Ungaria și România.

Aceasta după „Neue Freie Presse”.

Prin urmare, am onoare să adaug și eu ca corolariu la interpelările onor. domn Schileru făcute necontentit guvernului în cursul ultimilor trei ani, în scop ca în urmă să se declare satisfăcut cu răspunsul guvernului, am onoare să rog pe guvernul nostru să binevoiască a face să se fotografieze acel bou și să se afișeze aci în Cameră, pentru ca să-l putem avea în

* Ședința din 13 martie 1886.

vedere cînd vom fi chemați să votăm convențiunea cea nouă între Austro-Ungaria și România. (*Aplauze, ilaritate.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților”,
1885/1886, nr. 63, p. 998, col. 1.

*În legătură cu administrația din Dobrogea. În marginea unei sesi-
zări făcute de D. Butculescu **

Domnii mei, onor. domn Butculescu¹ a voit să prezinte situațiunea din Dobrogea luînd un singur punct. Să-mi permiteți să-i spun că Domnia sa care cunoaște Dobrogea ca unul ce a vizitat-o ar fi trebuit, în interesul cauzei, să cerceteze lucrurile mai de sus. Cauzele pentru cari se emigrează nu trebuie să se caute numai cu reaua purtare a unui primar sau a unui notar ; aceste cauze sînt mai întii în legile făcute pentru Dobrogea în necunoștință de cauză ; prima cauză este aceasta : un Parlament și un guvern, și mai cu seamă un guvern care n-a avut un om care să viziteze cu d-amănuntul și să studieze în cunoștință de cauză Dobrogea, a venit cu un proiect de lege făcut de subalterni, cari s-au pus la ușa Camerei avînd în mină diferite notițe și silind pe deputați să voteze legea așa cum se prezentase. Astfel s-a făcut legea² care regulează proprietatea în Dobrogea și care, după cum vedeți, a adus asupra acestei provincii nenorocirile cele mai mari. Al doilea rău mai este o lege votată de Cameră, dar neaplicată de guvern. Al treilea rău este și acela că în adevăr există în personalul funcționarilor din Dobrogea subalterni cari fac cel mai mare rău prin exploatațiunile lor asupra locuitorilor și dați-mi voie, domnule Butculescu, să vă zic că dumneavoastră ați prea restrîns cestiunea și în privința nefericirilor și în privința relelor. Ați auzit zicîndu-se și astăzi ați repețit și dumneavoastră cum că nenorocirea Dobrogei vine de la funcționarii români veniți din Basarabia ; dar știți cine a zis aceasta ? Acei cari voiau să ocupe ei funcțiunile din Dobrogea pe cari basarabienii le ocupa în Basarabia ; aceștia au publicat fel de fel de acuzațiuni și diatribe contra funcționarilor din Basarabia.

În adevăr, domnilor, că între acei funcționari erau și buni și răi, precum și între funcționarii din Țara Românească, la noi sînt și buni și răi și erau mai de preferit funcționarii din Basarabia, cari au voit să rămînă români și să emigreze în Dobrogea, care devenise provincie română, lăsînd cei mai mulți familiile și copii în Basarabia.

Să nu se zică dar că în Basarabia nu este simpatie pentru români, aceasta este o eroare complectă ; dacă se poate afirma că locuitorii rurali din Basarabia găsesc o mai bună protecțiune sub guvernul rusesc și de aceea țin la guvernul rus, însă românul nu uită niciodată că este român și vă pot proba eu aceasta, care am proprietate în Basarabia, contra tutulor acelora cari vorbesc astfel uitînd că sînt români.

O voce : Nu știu românește.

* Ședința din 13 martie 1886.

Nu știu românește cei de-a lungul Nistrului ; dar a pretinde că nu știu românește cei de la Orhei și Chișinău este prea mult. Pe stradele Chișinăului vezi încă vechiul costum de moșnean ; vezi oameni cu căciula de oaie în cap și cu anteriorul sumes ca de demult, pe cînd în București nu-i mai vezi.

În privința funcționarilor basarabeni, guvernul român, oricare ar fi fost, a căutat să se intereseze să ia locali ; și mulți funcționari români din Basarabia, cînd a trecut aceasta la Rusia, și-au luat femeile și copiii și au emigrat unde le era mai cu apropiere, au trecut în Dobrogea ; și acolo s-au găsit oameni cari au început să spună că funcționarul basarabean este rău. Funcționarul basarabean însă este bun ; sînt între ei și răi, cum sînt răi și între munteni și moldoveni, dar în genere sînt buni, cum sînt buni și funcționarii munteni și moldoveni.

S-a vorbit de notari ; notarii sînt răi, dar nu notarii din Basarabia, ci cei din Dobrogea și dovadă că este așa este că însuși guvernul a recunoscut aceasta și a zis în legea de organizațiune a Dobrogei că va veni cu un proiect de lege prin care să se reguleze condițiunile notarilor din Dobrogea ; dar nu s-a mai făcut nimic pînă azi. Apoi cum voiți dumneavoastră ca un notar să poată fi onest cînd are 12 franci pe lună ? El trebuie să știe citi și scrie românește ; el asistă întotdeauna pe primar ; primarul administrează, dar el știe legile vechi. Și cîți tătari și cîți turci nu au fost osîndiți de tribunal sau citați naintea tribunalului pentru că n-au ținut în regulă registrele stărei civile și tribunalul [i]i găsea greșiți, dar mai nainte de toate trebuia să aibă milă de ei, căci ce știe turcul ? Știe el să scrie cîți s-au născut, cîți au murit ? Trebuie să țineți socoteală și de aceasta și apoi să ziceți că notarii sînt răi.

Care este pozițiunea notarilor din Dobrogea ? Ei, cum zisei, sînt plătiți cu cîte 12 lei pe lună ; cu aceștia nu se pot susține, trebuie să aibă trăsură și alte cheltuieli ; sînt dar puși în alternativă să fie necinstiți în două moduri : ori să juפוaie pe particulari, ori pe stat. Unii dintre notari iau pămîntul și fac cultură pe moșile statului degeaba și aceia sînt oamenii cei mai cinstiți, oamenii cei mai de treabă și mai iubiți.

A fost un prefect care a șters din buget și suma de 12 lei pîrîndu-i-se prea mult și a pus în loc de 12 lei 6 lei pentru un notar. Apoi mucenici și Christoși nu găsim pentru țara noastră, dar să găsim pentru Dobrogea ! Ar trebui făcută o lege prin care să se dispună ca acești funcționari să fie ai statului, să fie plătiți de stat și să li se dea cel puțin 100 lei pe lună. S-a mai făcut alt rău. Turcul nu este deprins să plătească bani ; pe ei banii-l doare, el este fatalist ; el este învățat a plăti statului dijmă ; dacă se fac bucatele, pechi *, Alah a dat, d  și el ; nu se fac, iar pechi, Alah nu a dat, nu dă nici turcul ; așa este învățat turcul a plăti statului, așa proprietarului.

Ce a făcut mintosul stat ? Nu s-a uitat că omul are două, trei sute de hectare ** și că nu poate lucra decit numai 30 și că pămîntul în Dobrogea este slab, așa că dacă-l lucrează un an, doi, la al treilea an trebuie să-l lase să se odihnească ; ei a zis ; să lucreze tot pămîntul, să plătească pentru tot și a pus impozit de 2 sau 3 lei de hectar.

A fost ceartă atunci, eu am zis : Faceți ca în Bulgaria, unde se ia dijmă și unde primăvara se face catagrafie, se întrebă omul cit vrea să

* Bine (tc.).

** În text, peste tot : ectare !

lucreze și plătește dijma pentru cît a lucrat. Nu s-a făcut așa la noi ; s-a pus taxă pentru tot pămîntul ce-l posedă, pe cînd el lucrează numai cîte 30 sau 40 de hectare, pentru care i se ia cîte 1500 lei, adică plătește mai mult statului decît [i]i face toată recolta adunată.

Aceasta-mi aduce aminte o cifră curioasă pe care eu am văzut-o în legea ce discutăm ieri și unde se zicea că țăranul care nu are mai mult de 25 hectare acela să nu poată vîna *.

Această cifră de 25 de hectare este nenorocire pentru dobrogeni, căci numai în Mangalia și Constanța se găsesc oameni cari au peste 25 de hectare ; în toate celelalte arondismente, precum în Siliștră Nouă, Babadag, Hirșova, Tulcea, nu sînt locuitori cari să aibă peste 25 hectare și acolo nu vedeți decît colbul alb, pentru că mai tot pămîntul rămîne nelucrat, neavînd cu ce lucra. Și iau de martor pe domnul Opran, să vă spună că fiind o dată cu Domnia sa nu am putut zări, de la Cernavoda pînă la Constanța, decît două, trei vite. Ei bine, oamenii cereau să li se permită să vînză o parte din pămîntul lor pentru ca cu banii ce vor lua din această vînzare să poată cumpăra vite, pluguri etc., pentru ca să poată lucra restul de pămînt. Dar nu li s-a dat voie să vîndă și aceasta numai așa, turcește, fără nici un motiv, și cui să nu vîndă ? Românilor, căci numai românilor pot să vîndă.

Prin aceasta s-a împedecat de a se trece pămînturile străinilor în minile românilor.

Onor. domn Butculescu vorbește despre casele din Cataloiu și avea dreptate. Să vedeți ce s-a făcut acolo de la promulgarea legii de organizare a Dobrogei.

De regulă, în urma unui rezel, cînd se încheie pacea se dispune prin tractat că emigranților li se acordă un termen oarecare spre a se putea întoarce în țară. Așa am făcut și noi ; am făcut o publicațiune în toate limbele, în limba turcească, grecească, bulgară etc., fiindcă Dobrogea este un microcosm și aceasta este așa de adevărat încît regele a trebuit să înghită unsprezece *Te Deum* într-o singură zi, la unsprezece biserici, și le-am înghițit și eu, fiindcă insoțeam pe regele.

Ei bine, s-a dat locuitorilor emigranți termenul de 18 luni ca să se întoarcă la căminele lor, amintindu-le că după expirarea aceluia termen bunurile tuturilor acelor cari nu se vor întoarce se vor lua de stat.

Dar tot în legea de organizare a Dobrogei se zice că toți aceia ce se vor găsi în Dobrogea la 11 aprilie 1878 vor deveni cetățeni români. Îndată însă ce au devenit cetățeni români nu trebuie să aibă și ei aceleași drepturi ca noi ? Negreșit că da. Apoi, dacă mă duc eu în America, cine poate să-mi ia moșia mea ? Pricep că, dacă în trei ani nu am plătit contribuțiunea, să mi-o scoată în vînzare perceptorul și restul ce va prisosi se va depune la Casa de depuneri. În Dobrogea însă nu este așa și, dacă un locuitor de acolo s-a dus să-și vază rudele în Constantinopol, a văzut la întoarcerea sa proprietatea sa uzurpată.

Iată ce s-a făcut la Cataloiu. Locuitorii în timpul rezelului s-au dus și și-au lăsat locuințele la rude ca să le stăpînească sau să le vînză la alții ; dar primarii fără să țină seamă de aceste împrejurări au luat în posesiune casele acelor locuitori. Ce a urmat de aici ? Casele, nefiind îngrijite, în anul dîntii au rămas fără uși și fără ferestre ; în anul al doilea au

* Citește : vinde !

rămas fără acoperiş şi în anul al treilea, la unele a rămas numai vatra, iar altele s-au dărîmat de tot.

Domnul Butculescu a arătat încă un fapt, dar şi acolo a făcut o mică greşală. Domnia sa a zis că oamenii au cerut pămînt, l-au plătit şi cînd a fost să se pună în posesiune li s-a zis că nu mai erau pămînturi.

Aci se înşală Domnia sa, căci plata se face după recoltă, ceea ce este un rău.

Domnia sa a spus că populaţiunea este mică.

Populaţiunea este mică în Constanţa, în Mangalia şi în plasa Medgidia, iar în celelalte arondismente populaţiunea este mare, din care cauză primăvara se grămădesc oamenii ca să facă declaraţiuni de cantitatea de pămînt cît fiecare voieşte să cultive.

Cînd se duc la faţa locului ca să ia în stăpinire, primarul le zice : Stai ! Dar de ce ? întrebă ei ; pentru că pămîntul cutare este ales pentru domnul subadministrator, pentru domnul primar, pentru domnul şef de garnizoană, pentru notar etc.

Aceasta este cauza tuturor nemulţumirilor şi-mi pare rău că domnul ministru de interne³ nu este aci spre a vă afirma că Domnia sa a văzut într-un loc nişte grădini frumoase şi a întreat ale cui sint ? Socotea că sint ale locuitorilor ; acele grădini erau aşa de frumoase cum nu sint în Ţara Românească, însă persoana care îl însoţea şi care vedea mai bine decît Domnia sa i-a spus că nu sint ale locuitorilor, dar ale persoanelor administrative.

Mai este încă altceva, mai este un rău foarte mare : serviciul percep-torilor.

Domnul Butculescu a citat pe inspectorul financiar Constantinescu şi bine a făcut de l-a citat ; acesta este singurul inspector care a avut curajul să facă o cercetare dreaptă şi să facă justiţie — dar justiţie cum o vor turcii : dreaptă şi imediată. Iată un fapt petrecut la Mangalia. Perceptorul aflînd că un notabil dintr-un sat — Tatlagenii — datora 40 de franci, dar care avea avere de patru, cinci mii galbeni, însă fiind asupra stringerei recoltei nu se îndemîna să aibă bani şi cerea un termen de cîteva zile, s-a dus în ograda aceluia şi nu i-a luat un cal, o roată sau alt obiect, ci a pus ochii pe taurul de prăsilă, l-a luat de la turc şi a pornit cu el la Mangalia ca să-l vîndă. Turcul se roagă să-l aştepte două, trei zile să aducă paralele. Perceptorul nu voieşte ; pune taurul la licitaţiune şi-l vinde pe 160 lei, taur care făcea 300 franci, [i] vinde furnizorului armatei ca să-l taie. Şi fiindcă datoria era mai mică, rămîbind vreo 120 franci, perceptorul a voit să-i dea turcului înapoi, dar el-i zice : Dacă ai luat 40, ia şi pe aceştia că eu nu iau nimic. După aceasta, turcul reclamă la tribunal. Tribunalul se uită la acte şi văzînd formalităţile îndeplinite [i] respinge cererea. Atuncea turcul, care mai avea un buhai, intră în grajd, înfige cuţitul în peptul lui şi zice : Nu vreau să păţesc şi cu tine ce am păţit cu celalt.

Inspectorul Constantinescu aflînd de la mine toate acestea, informîndu-se şi la faţa locului, a destituit pe perceptor, i-a luat banii de la dînsul şi i-a dat turcului. Atuncea turcul văzînd aceasta a zis : A ! Şi la voi este dreptate !

Iacă, domnilor, ce mai fac percepatorii : merg pînă a lua vîlul de pe faţa cadînelor, căci, zic ei, aceasta doare şi turcul are să plătească.

Toate aceste neajunsuri ar fi dispărut dacă dumneavoastră primeaţi ca comunele să plătească şi tot ele să împlinescă dările ; şi eu m-aş face forte să vă dovedesc că mai curînd veţi încasa banii aşa decît prin percep-

tori, cari adesea iau banii și-i speculează. Acum, în ce privește emigrările, ele nu se fac din cauza arătată de domnul Butculescu ; pe lângă percepători sînt și alte rele în Dobrogea. Administrațiunea acolo are un drept ; nu spun dacă dreptul este sau nu întemeiat, are un articol din legea Dobrogei privitor la expulzări și eu cred că e bine să se expulzeze străinii cari năvălesc acolo ; căci iată ce se întîmplă.

În tot anul, turcii, ca să-și scape copiii de armată, îi trimit la Țarigrad sub cuvînt să se facă softale. Acum nu-i mai trimit fiindcă cei luați în armată văd că sînt bine ținuți, bine hrăniți și nu au de ce să se plîngă. Ce fac însă cei cari au apucat de au emigrat ? Vin după recoltă sute de softale mititele cu turbanul verde pe cap, adună daruri, adună bani, fac propagandă și toamna se întorc plini la Țarigrad. Atuncea se iau după dinșii cîteva sute de mahomedani ca să meargă la Țarigrad să vază fericirile lui Mahomed. Dar la debarcader ce li se întîmplă ? [Î]i jefuiesc de bani, [î]i prădează și sărmanii se întorc înapoi sărăciți. Ei bine, fiindcă pretextul este religiunea, eu de mai multe ori am cerut să se oprească aceste emigrări și să se înființeze un seminar cu spezele statului, care să dea un cler mahomedan supus țarei. Nu s-a făcut însă nimic în această privință. Și aci vă voi mai spune un lucru, că muftiul și cadiul nu sînt plătiți de stat foarte bine — cu 50 — 60 franci —, dar li se plătește regulat și aceasta-i mulțumește. Ei zic, văzînd că li se plătește leafa regulat : Bre ! Sultanul vostru e mai bogat decît al nostru !

Cercetați, domnilor, și veți vedea că nici un cadiu, nici un muftiu nu a emigrat.

Iată de ce stăruiesc de pe acum și vă rog să se prevadă în buget o sumă pentru înființarea unui seminar. Eu n-am să fiu atunci aci, căci aveți să-l votați noaptea. De aceea vă conjur să puneți o cifră cît de mică pentru a se forma un seminar în Dobrogea. Și vă mai spun încă ceva ca să vedeți cît de încîntați sînt cadiii că se plătesc regulat. Fiind ministru de externe, eu am primit mijlocirea Ministerului de Externe al Turciei ca să învoiesc muftiului din palatul Sultanului să fie muftiu ori la Constanța, ori la Tulcea. Înființînd dumneavoastră un seminar în Dobrogea, veți avea prin urmare buni profesori și se vor forma acolo muftii și hogi buni.

Mă rezum : Voiți dumneavoastră să nu mai emigreze populațiunile din Dobrogea ? Țineți-le bine. Cum ? Îndreptînd legea proprietății ; grăbiți parcelarea ; turcul, cînd nu-și are moșia lui parcelată, crede că n-are nimic. Vedeti traducerea tapiurilor, în cari se spune cîte duiumuri * are fiecare turc în sat, în provincia, în mahalaua cutare ; se arată vecinătățile la nord, la apus etc. Dumneavoastră ați luat deodată și ați făcut *tabula rasa*, așa încît astăzi nu se mai știe cît are fiecare. Cinci ani proprietatea imobiliară în Dobrogea a fost ca sechestrată. Domnul ministru a voit să vadă dacă ofițerii au lucrat bine și chiar nenorociți ofițeri au fost calomniați că n-au lucrat bine ; că au făcut movilă mică și n-au făcut movile mari etc ; dar ofițerii au lucrat bine. Acum s-a orînduit ingineri civili ; dar nu aveți să faceți cu inginerii civili ce ați făcut cu inginerii în uniformă, căci uniforma e cinstită ; ofițerul în general a făcut onoarea armatei române. Domnilor, oriunde a fost parcelat pămîntul, turcul fiind întrebat al cui e acest pămînt a răspuns : Al meu d- aici pînă aici, iată hotarele ; și nici unul din tureii cari și-au cunoscut proprietatea lor n-au emigrat. De aceea,

* Citește : duiumuri ! Unitate de agrimensură egală cu circa 1000 m².

domnilor, conchid și zic : Faceți parcelarea cit mai de grabă ; regulați serviciul notarilor ; numiți notari buni și plătiți-i bine ; înființați seminare, faceți ca administratorii să facă mai multă administrațiune și să se ocupe mai puțin de politică ; ca domnul prefect să nu se ocupe în vremea băilor cu organizarea trenurilor de plăcere, balurilor și concertelor pentru cuco-nițe, ci să meargă mai mult din sat în sat să facă bună administrațiune și fiți siguri că emigrațiune nu va mai fi.

Domnul ministru a citat numele domnului Brăescu ; sint dator să declar că pentru mine mărturisirea domnului Brăescu are mare valoare ; Domnia sa e un om în toată puterea cuvintului, onest, brav și democrat ; răul în Cataloi e acesta, cum că casele particularilor s-au luat și s-au vin-dut pe nimic și al doilea, autoritatea administrativă s-a înscris în capul listei în privința pământului înainte de țărani. Opriți dar pe prefect și subprefect să facă agricultură în resortul administrațiunei lor și fiți siguri că emigrațiunea nu va mai fi. Am zis ⁴.

„Dezhaterile Adunării Deputaților”
1885/1886, nr. 63, p. 1003, col. 3—
p. 1006, col. 1.

NOTE

¹ D. Butculescu făcuse o interpelare prolixă despre emigrările din Dobrogea, datorate abuzurilor comise de autoritățile inferioare. Citase scrisoarea pe care i-o adresaseră 50 de locuitori din satul Cataloi (Tulcea) în acest sens.

² Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea I, p. 204 și urm.

³ I. C. Brătianu.

⁴ Discuția s-a închis.

*Observații pe marginea bugetului Ministerului Lucrărilor Publice **

Domnilor, obicinuit bugetele se înfățișează deodată toate. Mai întâi domnul raportor general al comisiunei bugetare citește raportul general asupra bugetelor, se face o discuțiune generală și apoi se urmează discuțiunea asupra fiecărui buget în parte. Aceasta nu s-a făcut de astă dată. Eu ridic această cestiune pentru ca să nu se zică că nimini nu a zis un singur cuvânt în ceea ce privește regulata procedură ce trebuie să se urmeze în votarea bugetelor...

O voce : S-a protestat în privința aceasta.

Nu știu ce s-a făcut fiindcă n-am fost aci.

Odată aceste zise, mă servesc de bugetul lucrărilor publice, care vine mai întâi în discuțiune și de o frază de care s-a servit și domnul Pallade spre a generaliza cestiunea. Iată ce citesc la reducțiuni :

„2640 lei de la articolul 1 paragraful 1 reprezintă retribuțiunea a doi copişti de la diviziunea contabilităței, cari se suprimă”.

Domnilor, în tot anul, și constat că nu este numai în anul acesta, ci întotdeauna de o bucată de vreme, când se înfățișează bugetele înaintea

* Sedința din 26 martie 1886.

Camerei inima tuturilor funcționarilor și mai ales a celor mici bate; fiecare se întreabă: Scap ori nu scap? Rămân cu lina plină sau ies cu ea smulsă?

Ei bine, după un regim constituțional parlamentar de vreo 50 ani, nu a sosit încă timpul să înțelegem odată că bugetele țării nu ar trebui să se prefacă în legi speciale? Că cu ocaziunea bugetelor nu are drept nimeni nici să înființeze, nici să desființeze legi speciale? Bugetul este legea legilor și el este bazat pe legi speciale. Cum se întâmplă dar desființările ce se fac? Văd că la Ministerul Lucrărilor Publice se reduc 2 copiiști și nu am decît să arăt recunoștința mea domnului ministru că Domnia sa s-a oprit aici, pe cît ceilalți domni miniștri au fost mult mai darnici și au găsit pe comisiunea bugetară încă și mai darnică.

Domnilor, cum voim noi să regulăm soarta amploiaților? Cum voim mai ales să fie asigurată soarta lor? Noi cerem de la ampioiat să aibă o conduită onestă, să ducă o viață modestă, să dea tot timpul lui statului; funcționarul are înaintea lui un salariu, pe acela-și face bugetul; el [i]și zice: Atît [i]mi trebuie pentru chirie, atît pentru îmbrăcămîntea mea și a familiei mele; atît pentru hrană, atît pentru cheltuieli extraordinare. Ei bine, o dată cu scăderea ce se face salariului său nu se aduce o perturbațiune în existența acestui om și în a familiei sale? Cum are să serve statului cu onestitate un om care se vede pus într-o asemenea pozițiune? Dacă noi în fiecare an cu ocaziunea votării bugetului vom reduce numărul și lefii impiegaților statului, atunci vă întreb care este siguranța ampioiatului și cum am putea crede noi că un ampioiat căruia i s-a redus leafa pe care-și alcătuisese și el bugetul său nu va fi nevoit a se servi de alte mijloace, care nu se pot mărturisi, dar cari i se vor tolera ca să poată trăi el și familia lui.

Mai de mult, domnilor, un ampioiat care servește statului 4 sau 5 ani era în drept să speră că are să fie înaintat, căci sub Regulamentul organic, ca și sub legile posteroare, ampioiații statului se înaintau unul în locul altuia, nu se aduceau la o vacanță alții de pe afară, străini. Omul care împlineste 20 de ani într-un serviciu avea dreptul să se facă șef de birou, șef de secțiune etc., ampioiații administrativi înaintau în administrațiune, cei de la justiție în justiție și așa mai departe; nu se luau, cum se face acum, funcționari de la justiție ca să se pună la finanțe și de la finanțe în administrațiune etc.

Acum, cu ocaziunea aceasta, ce vedem? Vedem că se suprimă posturile a 2 copiiști de la Ministerul Lucrărilor Publice, cum am văzut mai alaltăieri desființîndu-se la Ministerul de Finanțe nu știu cîți inspectori și ni se spune că aceasta s-a făcut în vedere de a se realiza economii. Dar, domnilor, vă întreb ce sistem este acesta? Noi mai în toți anii am votat legi speciale pentru organizarea diferitelor ministere, ca să punem o stavilă tocmai la aceste înființări și desființări de posturi, ca să înlăturăm sistemul acesta în contra căruia ne-am ridicat cu toții și mai cu seamă în contra căruia ne-am ridicat pe cînd era partidul conservator la cirna țării. Vă aduceți aminte, domnilor, că atunci cu toții am strigat în contra sistemului de a se înființa și desființa prin buget diferite funcțiuni și posturi și am zis că Adunarea, cu ocaziunea votării bugetului, nu este în drept să înființeze și să desființeze posturi fără consimțămîntul Senatului, pentru că și Senatul are drept să zică cuvîntul lui în ceea ce privește legile de organizare a diferitelor servicii. Nu poate Camera, sub cuvînt de economie, să desființeze servicii organizate, fără

ca și Senatul să nu zică cuvîntul său. Ei bine, asemenea procedări sînt fatale nu numai unui guvern, unui partid, ci țării întregi, căci această nesiguranță face ca nimeni să nu știe ce are înaintea sa și de aci nici un stimulent pentru funcționar de a fi onest, activ, pe cită vreme totul atîrnă numai de favoritism. În toate cancelariile, de veți cerceta, veți găsi pe cei mai slabi, pe cei mai bătrîni bătîndu-le inima de teamă că mîne se vor găsi aruncați pe drum prin asemenea reducțiuni nelegale și neraționale.

Declar sus și tare și vă rog să mă scuzați că pentru întîia dată mă plîng la majoritate de majoritate. Bugetul fiind al țării, fiecare are dreptul să zică cuvîntul său în afacerile guvernului și, prin urmare, onorabila majoritate trebuia — și cred că aci a făcut-o din scăpare de vedere, nu din rea intențiune —, trebuia, zic, să numească în comisiunea bugetară și membri din minoritate, cînd știa mai cu seamă că un partid întreg lipsea din Adunare, partid care reprezintă clasa cea mai bogată a țării, care suportă sarcinile grele, partid care a făcut rău de nu a venit aci, căci mai bine a zice un cuvînt aci în Adunare decît zece afară...

Domnul I. C. Fundescu : Sînt aliații aci.

Poate; dar sînt aliați de gradul întîii, al doilea etc. Și eu sînt dintre aliați, dar nu-mi repudiez credințele mele. De ce însă n-ați numit Domniile voastre cel puțin dintre aliați în comisiunea bugetară? Și aci-mi voi permite să iau la refec pe domnul Fundescu. Cum! Eu, care în această țară am 50 ani de viață politică, care am fost de atîtea ori capul afacerilor țării, nu am meritat înaintea majorității nici măcar onoarea și dreptul ca să viu și eu să zic cuvîntul meu cu siguranță, în cunoștință de cauză asupra bugetelor statului? Nu sînt oare capabil să aduc în asemenea lucrări nici o idee? Dar m-ați numit în comisiunea tarifului autonom!...

Domnul N. Dimancea : N-ai cerut...

Onor. domn Dimancea-mi va permite să am măcar atîta demnitate de a nu întinde mîna, de a nu cere pomană ca să ne trîmceafă în comisiunea bugetară.

Nici într-un caz și niciodată pomană nu voi cere, nici voi primi eu, fie ea de orice categorie.

Domnilor, v-am dat dovadă că eu nu viu să fac aci opozițiune sistematică, căci deși sînt în opozițiune, dar mai nainte de toate sînt om al țării mele, om al partidului liberal, și mă doare inima cînd văd oameni de ai acestui partid pe cari i-a luat vîrtejul și fac greșeli, cari mîne, poimiine au să cadă în sarcina partidului liberal.

Conjur dar pe majoritate, tocmai în vedere că în comisiunea bugetară n-au fost glasuri din opozițiune, să repudieze acest sistem fatal care aduce nesiguranța și țării și diferitelor servicii și pozițiunei amplor aliaților, să nu desființeze prin buget posturi.

Mă adresez dar la domnul raportor ¹ și-l rog să se unească cu mine spre a nu se șterge din buget posturile acelor doi nenorociți copistați, pe cari nu-i cunosc personal, pentru că nu e bine să se facă diră prin barbă. Dacă am permite acum aceasta, mîne s-ar putea face diră și printr-o barbă mai deasă; s-ar zice: Desființăm doi ingineri, doi inspec-tori, între cari poate ar figura și onor. domn raportor.

Domnilor, situațiunea este excepțională; împrejurările au făcut și anul acesta ca întotdeauna, ca la spartul bilciului, la sfârșitul sesiunii, să votăm bugetele. Nu vă voi face viața grea; dar sint dator, mai ales la vîrsta mea și cu trecutul meu, să arăt defectele, pe cari dacă le vom urma au să se prefacă mai tirziu în mai mult decît defecte și pe cari mine, poimîne roata lumii poate să se întoarcă asupra aceloră cari azi le dau dreptul de cetățenie².

„Dezbaterile Adunării Deputaților”,
1885/1886, nr. 71, p. 1140, col. 1—
p. 1141, col. 2.

NOTE

¹ Raportor era Petre Enc, inspector general la căile ferate.

² Titularul Ministerului Lucrărilor Publice, Radu Mihail, constatare că K. a criticat proiectul de buget din cauza suprimării celor două posturi de copişti. Atunci acesta a precizat: „Pentru toți funcționarii a căror leafă se reduce sau ale căror posturi se suprimă prin bugetul actual”

Bugetul a fost luat în considerație cu 57 de voturi pentru și nouă împotrivă și apoi aprobat cu 59 de voturi pentru și șapte contra.

*Contestă interpelarea lui C. Poroineanu care întreba guvernul despre fraudele descoperite la Creditul funciar urban din București**

Domnilor, mă mir ce caută aci această interpelare pe cît timp însuși domnul interpelator a conchis foarte bine că numai societarii pot să hotărască această cestiune. (*Întreruperi.*)

Dacă și domnul interpelator este societar, de ce nu vine alături cu mine și cu ceilalți ca să ne formăm în numărul cerut de statute și să convocăm adunarea generală pentru a trage la răspundere pe acei cari au comis acest fapt?

Eu mulțumesc guvernului căci el și-a făcut datoria; mulțumesc asemenea și inspectorului financiar care a descoperit faptul; atît este treaba guvernului. Fac întrebare însă domnului interpelator care s-a arătat atît de gelos de creditul acțiunilor noastre: Crede Domnia sa că a făcut un serviciu cu această interpelare? Din contră, creditul societății în urma acestei interpelări are să scadă. Banii cari s-au constatat că sint delapidați nu vor fi plătiți, ei vor fi plătiți de acei cari au cîrmuit afacerile acestei societăți, pentru că ei au stări cu ce să plătească.

Repet că n-am fost la adunarea generală, căci poate votam și eu pentru domnul Poroineanu, care și-a pus candidatura și a căzut; și de aceea nu cred că a făcut bine ca tocmăi Domnia sa să ridice această cestiune, pentru că s-ar putea crede că Domnia sa are un mic resentiment.

Nu sint, domnilor, partizanul acestei administrațiuni; cu toate acestea socotesc că nu trebuie să ne jucăm așa ușor cu creditul societăților unde sint depuse capitaluri însemnate, căci altfel mine s-ar putea ridica o asemenea cestiune și pentru creditul rural. Pe cît timp guvernul

* Ședința din 27 martie 1886.

a trimis un inspector financiar care a descoperit neregularitățile comise la această casă de credit, a mai aduce noi cestiunea înaintea Parlamentului, aceasta nu ar însemna decît că voim să facem scandal. Este ușor a se zice că cei cari sînt în capul administrațiunii acelei case nu merită să fie acolo; dar mă mir cum domnul Poroineanu a venit să pună cestiunea înaintea Camerei cu atîta vehemență... Poate că Domnia sa are vreun mic resentiment; eu însă, ca asociat la acea instituțiune, regret că domnul Poroineanu a adus cestiunea înaintea Parlamentului.

„Dezbaterile Adunării Deputaților”
1885/1886, nr. 72, p. 1148, col. 2-3.

*Intervenții asupra bugetului Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice **

Eu rog pe onor. Adunare să binevoiască a nu închide discuțiunea și iată pentru ce: pentru că rolurile sînt cu totul schimbate. Iată oameni din majoritate, cari întotdeauna au urmat orbește toate cele cerute de banca ministerială, că astăzi vin și combat guvernul; și iată oameni din opozițiune, cum este onor. domn Carp și eu, cari venim să spunem că ministrul în mare parte are dreptate.

Domnul B. Iepurescu: Cer cuvîntul pentru închiderea discuțiunii.

Onor. domn Iepurescu văd că a cerut cuvîntul pentru închiderea discuțiunii; cred că pentru că nu voiește să mă lase și pe mine ca să vorbesc. Dar eu sînt dator să cer a nu se închide discuțiunea, pentru ca să spun ceea ce am de spus în această cestiune.

Domnilor, declar categoric că în cele mai multe cazuri am să dau sprijinul meu domnului ministru ¹ și cînd zic aceasta sînt consecvent cu mine, fiindcă în anul 1880 în Senat am interpellat ² și am arătat atunci ce rele se văd mai ales la Universitatea din Iași și am citit catalogul lucrărilor făcute de profesorii de la Universitatea din Cernăuți. Am arătat aceasta domnului ministru de instrucțiune de pe atunci, domnul Chițu, și văd astăzi că banca ministerială ocupată și acum mai tot de aceiași miniștri vine și dă deplină dreptate interpellantului de la 1880, și de ce? Pentru că eu, interpellantul de atunci, am văzut că ceea ce este în școale nu este bine cu toate că legea instrucțiunii din anul 1861 este făcută de un guvern al cărui cap eram eu; și ceea ce am zis în interpellarea de atunci o repet și astăzi că, deși recunosc că printre profesori sînt și mulți foarte buni și cu mari merite, deși recunosc dreptul ce au unii profesori la stima noastră, aceasta însă nu mă poate opri de a zice că profesorii sînt făcuți pentru școale, iar nu școalele, nu țara pentru profesori. (*Aplauze.*) Dar profesorii nu prea sînt de această idee și în această privință am o dovadă oarecum psihologică, pe care o găsesse chiar în discuțiunea de astăzi.

Ați văzut, domnilor, cum onor. domn Șendrea, unul din cei mai distinși profesori, apărînd adineaori cu mult talent și cu multă căldură

* Ședințele din 27 și 28 martie 1886.

școalele noastre, se adresa către Domniile voastre zicându-vă : Domnilor magistrați (*ilaritate, aplauze*), în loc de a vă zice : Domnilor deputați ; și domnul[ui] ministru de instrucțiune publică-i zicea întruna ministru de justiție. (*Aplauze.*) Ce dovedește aceasta ? Dovedește tocmai lucrul acela trist de care ne plîngem toți : că Domnia sa este atît de preocupat de procesele și de pledoariile Domniei sale înaintea instanțelor judiciare, încît chiar și în Parlament crede că avea a face cu magistrați și cu ministrul justiției. (*Aplauze.*)

Eu nu voiesc aceasta ; eu voiesc ca singura ocupațiune a profesorului să fie școala, făcînd din ea un apostolat.

Apoi cînd se votează legea asupra cumulului și cînd în urma votărei ei vedem profesori primînd cîte patru, cîci funcțiuni . . .

Domnul Șt. Șendrea : Nu am nici una.

Dacă ați fi avut fiți sigur că nu v-aș fi citat.

Ce fel ? Un profesor să primească o funcțiune la Viena ?

Domnul N. Ionescu : Cine dă strică, nu cine ia. (*Ilaritate.*)

Și cel care primește este mai vinovat decît cel care dă.

Ați mai auzit, domnilor, ca un profesor să primească cîte patru, cîci funcțiuni în diferite locuri în țară și una în străinătate la o depărtare de o mie de kilometri ? Un asemenea profesor cum mai poate el să-și îndeplinească datoria de profesor ?

Cînd vedem pe profesori, afară de cîteva onorabile excepțiuni, alergînd după posturi de magistrați, cînd avem răul obicei de a ține sesiunea legislativă cîte șase și șapte luni, cine să mai facă cursurile ? Să le facă agregatii, suplinitorii ? Ei bine, pentru Dumnezeu, dar cei ce au înălbit știu foarte bine că cu aceasta nu merge înainte instrucțiunea.

Nu va tăgădui domnul Șendrea că nivelul intelectual al școlărilor noștri este scăzut, nu va tăgădui Domnia sa că ne doare inima cînd vedem starea în care se găsește Universitatea din Iași în comparațiune cu cea din Cernăuți, cînd cea din Iași are menirea de a fi un centru nu numai intelectual, ci și de naționalitate ; cînd ea are să reprezinte românismul în față cu germanismul și cu slavismul ; cînd vedem cum prosperă acea tînără Universitate română din Cernăuți, care este abia tolerată sub un guvern străin, și cînd vedem că Universitatea din Iași merge așa de rău, eu fondatorul ei mai că-mi vine să zic : Ștergeți-o mai bine decît să fie cum este astăzi. (*Aplauze.*)

Domnul Șt. Șendrea : În ce merge rău ?

Vă rog să lăsați discuțiunea liberă ca să vă spun în ce merge rău. Nu eu voi voi să se ucidă independența profesorului, mai ales astăzi cînd pentru legea actuală a instrucțiunii profesorii-mi aduc așa de măgulitoare laude ; căci am citit memoriul profesorilor din București, unde se recunoaște legii actuale a instrucțiunii că este *nec plus ultra* ce se putea face pentru instrucțiune.

Dar [i]mi pare rău că această lege a avut și părți slabe ; poate că epoca de atunci reclama să avem o lege mult mai liberală ; dară nu e de tăgăduit că, dacă legea din 1864 a fost rea, ea a avut și părți bune și nu eu voi veni să rup acea lege. Dar totdeodată voi zice că, dacă

este să se aplice așa cum s-a aplicat pînă acum, atunci mai bine să piară.

Iată de ce vă rog să nu închideți discuțiunea.

În privința consiliului general părerea mea este că trebuie să se mențină, căci nu e bine să se desființeze un corp care există în puterea unei legi prin suprimarea sumei din buget.

Se impută ministrului că stigmatizează pe profesori, că voiește să-i ucidă. Dar ministrul e vinovat că în Paris și în alte școli nu se mai primesc bacalaureații noștri după cum se primeau înainte? Apoi cum se primeau mai înainte copiii cu certificatele și diplomele noastre? Dacă nu se primesc astăzi a cui e vina?

Domnul Tache Ionescu : Represalie ; noi mai întâi am refuzat licența din Franția supuiind pe licențiați la examen.

Eu cred că chiar domnii profesori nu vor putea tăgădui că profesorul trebuie să fie profesor ; că trebuie disciplină în școală ; că trebuie profesorul să trăiască mai mult cu școlarul. Ei bine, să mergem în Germania, căci putem să avem orice frică de germanism și trebuie poate să o avem, dar în privința școlii nu e nici o teamă ; ia vedeți viața școlarului din Germania și a profesorului, seamănă cu ce este la noi ? Ia mergeți în lunile de vacanță în Germania și veți vedea toți școlarii constituiți în deosebite corporațiuni, societăți, trupe, făcînd cu profesorii lor împreună călătorii, nedezipindu-se de profesori ; și cînd cursurile sînt deschise profesorii duc o viață de familie cu școlarii, școlarii trăiesc din viața profesorilor și profesorii au pe școlari în familia lor morală. Așa e la noi ? Nu. Iată răul principal.

Foarte bine vorbea domnul ministru adineaori cînd ne invita să comparăm lucrările literare și științifice a două universități una lingă alta ; universitatea din capitala Moldovei și universitatea din cele două județe luate din corpul Moldovei ; ei bine acolo vedem o literatură întregă pentru că profesorii aceia, deși ar putea să meargă și ei în Parlament, să fie avocați etc., nu sînt alt nimic decît profesori, ca profesori trăiesc și ca profesori mor.

Domnilor, cestiunea merită să fie studiată ; și studiată fără pasiune, pentru că dacă noi nu sîntem părinți, dar avem frați, surori, cari au copii și nimic nu doare mai mult pe un părinte decît să ia copilul să-l smulgă din țara lui și să-l trimită în țări străine. Aci trebuie să fie preocuparea noastră ca copiii noștri să poată găsi în această țară tot ce poate da știința ; știința să nu fie lovită la graniță, căci noi nu înființăm tarif autonom contra științei. (*Aplauze.*)

Voin dar ca în țara noastră să se găsească știință și în realitate știință este, dar numai bunavoința lipsește, bunavoință d-a ne ocupa ca știința să treacă de la profesori la școlari.

Să mă ferească Dumnezeu ca eu să zic cum că nu avem profesori demni, onorabili din toate punctele de vedere, în toată puterea cuvîntului, dar, din nenorocire, ce vreți ? Frigurile politice i-au lovit și pe dînșii ; toți, imediat ce au ajuns profesori, caută să se facă deputați, senatori, avocați, atîtea și atîtea.

Cum voiți dar ca școlile să meargă bine ? Eu în viața mea n-am fost omul cel mai leneș, muncesc, lucrez, dar cu toate acestea, cînd mă duc acasă la 5 ore după închiderea Camerei, sînt obosit. Ei bine, fac această

întrebare : Profesorii cînd merg la tribunal, la curte și pledează 5, 6 ore mai sînt ei oare în stare să fie profesori ?

Mai mult încă : seara ce studiază el ? Are două misiuni : o misiune pentru care e plătit statornic pe an și alta pentru care e plătit cu bucata, cu procesul. Are dar cartea lui din care trebuie să studieze ca să-și facă cursul și are și dosarul procesului. Ei bine, fără părtinire să ne punem fiecare în pozițiunea aceasta și să vedem ce avem să luăm : cartea ori dosarul ? Negreșit că dosarul, căci avem să ne zicem : mine sau poimîne primesc 1000, 2000 sau 3000 lei de la acest proces, pe cînd cartea are să-mi dea abia la sfîrșitul lunei 400 sau 500 lei.

Domnul N. Ionescu : Și o insultă în Parlament.

De altfel eu declar că sînt pentru consiliul general și aș ruga pe domnul ministru să-l mențină pînă va veni legea cea nouă ; dar, ca parte morală pe tărîmul cum s-a pus cestiunea, declar categoric cum că trebuie cu orice preț să îmbunătățim învățămîntul chiar cînd am trece peste cadavrele multor profesori. (*Aplauze.*)

Trebuie neapărat să îmbunătățim înainte de toate învățămîntul public. Cred că fiecare profesor va veni și va ajuta la aceasta, pentru că ei sînt datori să ne ajute ; și cu cît învățămîntul public va fi mai ridicat, cu atît profesorii vor fi mai ridicați și mai considerați ³.

Pe marginea unui amendament depus de V. Gheorghian.

Eu voi ruga pe domnul Ionescu să binevoiască a nu combate nici măcar indirect amendamentul propus de domnul Gheorghianu ⁴ și aceasta cu atît mai mult cu cît cred că Domnia sa nu face această combatere din prea multă cunoștință de cauză.

Județul Dorohoi reprezintă punctul septentrional al României, el prezintă o față către Rusia și alta către Austria. În adevăr orașul Dorohoi nu este mare, dar județul este foarte mare și populat și influențele de afară sînt mai ales acolo. Domnia sa știe că chiar o parte din satele cari sînt d-a lungul Basarabiei sînt rutene ; Domnia sa iarăși trebuie să știe că afară de Dorohoi, care e capitala județului, sînt mai multe orașele ca Herța, Săveni, Rădăuți ; pe urmă este clasa proprietarilor și arendașilor mari și mici, cari sînt foarte numeroși. (*Înteruperi.*)

Unde voți Domniile voastre să se ducă tinerimea din acel județ ca să-și primească instrucțiunea secundară ? În alte județe ale țării ?

Apoi, dacă este vorba ca tinerii din orașul Dorohoi și din județul acela să se ducă aiurea, desigur nu au să se ducă altundeva în țară, ci la Cernăuți. Și vă întreb : este bine să facem aceasta ?

În adevăr, în satul Pomirla este o academie, pe care un om binevoitor, un om bogat, prin testament a dispus să se înființeze acolo o academie ; dar acel om nu cunoscuse bine gravitatea cuvîntului, nu cunoscuse nici care este misiunea unei școli ; căci tot prin testamentul său a lăsat ca în acea academie să se predea cursurile în limba franceză. Eu cred însă că în practică aceasta este foarte greu de a se face.

Așadar, domnilor, v-ași ruga atît pe Domniile voastre, cît și pe domnul Nicolae Ionescu să binevoiți a vă uni cu mine și împreună să rugăm pe domnul ministru să dea și județului Dorohoi un gimnaziu, fiind sigur Domnia sa că acel gimnaziu va fi foarte bine frecventat, pentru că și în județul acela sînt destui tineri cari ar preferi să urmeze cursul secundar în județul lor, aproape de familiile lor, decît să se ducă în alte părți.

O voce : Sint mulți ruțeni.

Toemai pentru că sint mulți, noi trebuie să ne silim din toate puterile noastre ca nu cumva și adevărații români să se deznaționalizeze din cauza lipsei de școli. (*Intreruperi.*) Rog dar pe domnul Nicolae Ionescu, care negreșit nu s-a gândit la toate acestea cînd a combătut amendamentul, să se unească cu noi și să vină în sprijinul amendamentului propus de domnul Gheorghianu ⁵.

Sprijină două amendamente ⁶.

Domnule ministru, respect foarte mult scrupulele Domniei voastre financiare și vă pot asigura că eu, dacă am sprijinit amendamentele domnilor Gheorghianu și Romniceanu de a se înființa gimnaziul la Botoșani și Alexandria, m-am gândit foarte mult ca să găsec mijloacele spre a nu dezechilibra bugetul și vă pot făgădui că în curînd vi le voi înfățișa, numai să vă uniți și dumneavoastră cu mine spre a fi primite.

Contra închiderii discuțiilor.

Cer cuvîntul contra închiderii.

Domnul C. F. Robescu : Cer cuvîntul pentru. (*Zgomot.*)

Socotesc că onor. domn Robescu va fi atît de generos ca să ne lase să zicem și noi cuvîntul nostru.

Domnul C. F. Robescu : Adresați-vă la Birou.

Ordonăți ? (*Haritate.*)

Domnul C. F. Robescu : Întrebuințați limbajul de la doi mai ! Acesta nu este limbajul meu.

Dacă domnul Robescu ar fi fost un Filipescu sau un Ghica, tot ar mai avea dreptate să zică astfel.

Domnii mei, mai ales în urma cuvintelor zise de domnul președinte al consiliului, cum că trebuie să ne ocupăm foarte mult de îmbunătățirea soartei clerului și să ridicăm biserica, noi ca ortodoxi avem datoria să zicem cuvîntul nostru ; și pentru că nu s-a urmat discuțiune generală în privința clerului, ci numai în privința instrucțiunei publice, reclam dar ca să avem și noi cuvîntul nostru azi, toemai ca să arătăm că și noi dorim ridicarea bisericei, decît diferim de opiniuni.

Așadar, fiindcă eu am luat cuvîntul contra închiderii discuțiunei, vă rog să binevoiți a vă uni cu mine și a face o dată excepțiune la regula ce s-a introdus ca numai Domniile voastre să aveți cel din urmă cuvînt.

Lăsați-mă să vorbesc și eu, căci și eu sint ortodox și eu sint fondator de monastiri. Dacă nu mă veți lăsa și veți închide discuțiunea, atunci rog pe domnul președinte să mă înscrie la paragraful unde se tratează despre ștatal Mitropoliei din București. (*Intreruperi, zgomot.*)

Dacă nu mă lăsați să zic cuvîntul meu în această cestiuue, apoi atunci cînd vom ajunge la ștatal mitropolielor voi vorbi, fiindcă m-am înscris la biurou și nimenea nu mă va putea opri de a vorbi.

Domnul prim-ministru a vorbit de secularizarea averilor monastirești, care a fost un act al lui 2 mai ; prin urmare, am dreptul să vorbesc și eu, cu atît mai mult cu cît am văzut pe prea sfinții părinți parte indife-

renți în cele mai multe cestiuni importante cari interesează țara, dar tare îngrijați când e vorba de asemenea sume, ca să știe ce se va face cu aceste mii de lei, se va vota sau nu, încît au trimis agenții lor aci spre a vedea ce se petrece; și, ca să vă încredințați despre aceasta, nu aveți decît să vă aruncați privirile spre ușă și veți vedea cine este acolo. (*Înteruperi.*)

Domnul președinte al consiliului: Aș ruga pe domnul Kogălniceanu să binevoiască a face ca să nu se repete scandalul de ieri, căci din norocire discuțiunea astăzi a luat o turnură mai calmă.

Eu am făcut scandal?

Domnul președinte al consiliului: Nu dumneata, ci alții.

Voi face scandal dacă mi se va contrazice dreptul de apărare. Trebuie să ne ocupăm de cele de sus ca și cele de jos.

Domnul președinte al consiliului: Dumneata vrei ca să se reproducă scandalul?

Sedință secretă voiești?

Întrebă care este situația capelei române din Paris.

Voiesc să fac o simplă întrebare domnului ministru de culte: Ce se face cu capela română din Paris?

Domnilor, pentru înființarea unei capele ortodoxă română în Paris, țara a dat bani pînă acum în două rînduri; s-a cumpărat o veche capelă catolică și urma ca acea capelă să se transforme în capelă ortodoxă.

Mai deunăzi am avut ocaziune să citesc un raport adresat mitropolitului din partea superiorului acelei capele, care, în loc de a da seama de lucrările ce s-a efectuat pentru transformarea acelei capele și unde s-a ajuns cu acele lucrări, vorbește cu totul altceva: de vitrinele * capelei de cînd era catedrală, făcînd biografia dominicanilor, arătînd că vitrinele * vechi nu se potrivesc la capela noastră. Lucrări foarte importante din punctul de vedere istoric pentru acei cari voiesc să cunoască viața sfințului Dominic, dar toate acestea pe mine nu m-au lămurit cituși de puțin, nu m-a lămurit cînd are să se dea serviciului divin acea capelă, cînd prin urmare se va satisface o trebuință sințită și reclamată de întreaga colonie română din Paris.

Capela cea veche era înființată și întreținută de românii emigrați de la 1848⁷ și de tinerii studenți; avea la început un cor vocal — nu era ca cel de la operă, nici ca cel de la *Nôtre-Dame*, nici ca cel de aici de la Doamna Bălașa, dar era un cor. Acum văd că corul acela, în loc să se îmbunătătescă, s-a redus la un cîntăreț și la un citeț și locul unde astăzi se slujesc sfințele taine ale religiunii noastre este într-o formă de cutie de scînduri; și corul, cum am zis, în loc de a fi îmbunătățit s-a înlocuit de un cîntăreț, care să psalmodieze pe nas o muzică orientală, o cacofonie de care căutăm să ne scăpăm chiar în țară la noi.

De aceea, rog pe domnul ministru să binevoiască a ne spune ce se face cu capela română din Paris⁸?

Asupra cheltuielilor de reprezentare a mitropolitului.

Domnii mei, mă voi sili cît voi putea să cedez sfatului...

* Citește: vitraliile!

Sau rugăciunii onor. președinte al consiliului ; dar cestiunea e prea mare, căci se atinge de prestigiul, de puterea morală a sfintei noastre biserici, biserica eminentamente națională, care, cum foarte bine a zis domnul președinte al consiliului, a contribuit mult la apărarea naționalității noastre. În adevăr, și eu știu două cuvinte din istoria țării mele și știu cum că strămoșii noștri când mergeau la bătălie pentru moșie și pentru lege ziceau : Cruce ajută ! Nu avem decît să ne uităm la un drapel vechi din veacul XVI al vechilor noastre armate, care se găsește la Dresda ; acolo de o parte e Domnul nostru Isus Christos, cu Evanghelia în mînă binecuvîntînd, iar de altă parte este scris : *Vitejia dreaptă să biruiască*. Cum dar noi să nu ținem la prestigiul bisericii noastre și cum să nu ne doară cînd vedem că în biserica noastră a intrat -- nu vreau să zic cuvintele acelea pe cari le rosteste biserica, sfinții părinți --, voi zice numai că în biserica noastră a intrat reptile străine și trebuie, prin urmare, să facem toate chipurile ca să izgonim acele reptile.

Domnilor, e o mare nenorocire, și mărturisesc că eu am contribuit la dînsa, cum că la 2 mai, la blestematul de 2 mai, n-am cătat să depărtez pe mitropoliții și episcopii din amestecul afacerilor politice. Eu regret această ; căci sînt încredințat că, dacă mitropoliții și episcopii noștri ar fi fost depărtați de ocupațiunile și de luptele vieții politice, s-ar fi ocupat mai mult cu apostolatul lor, cu păstrarea prestigiului bisericii, cu apărarea moravurilor vechi ; că ar fi fost în capul tuturor îmbunătățirilor și tuturor faptelor morale, spirituale și chiar naționale.

În adevăr, domnilor, în vremea veche societatea noastră era cu totul alta, erau oameni în societatea civilă foarte neînsemnați, erau puțini oameni cărturari și ajunsese, mai cu seamă sub fanarioți, că abea mitropolitul și cu logofătul dreptății știau carte și încă am avut exemplu de mitropoliți și logofeți ai dreptății cari de abea știau să iscălească, pe unul chiar din logofeții dreptății de felul acesta l-am văzut eu chiar în Moldova în lunga mea carieră. Atunci iată cum se făcea : mitropoliții erau tîlcuitorii legilor și istoria ne păstrează exemplul cu Bogdan și Cuza⁹ cari au fost pîriți de domnitorul fanariot Moruzi că au trădat țara. După ce au fost dați în judecată și acuzați de domnitor, el și acuzator și judecător, s-au sculat boierii și au zis : Mitropolitul să deschidă cartea dreptății și să spună care lege li se aplică.

Ei domnilor, atunci era altfel, domniile atunci erau străine, erau greci, erau fanarioți, națiunea era reprezentată, precum o vedeți astăzi bunăoară în provinciile Transilvania și altele, prin episcopi și mitropoliți ; ei sînt priviți acolo ca șefi ai națiunii și așa era și la noi ; și cînd sultanul trimetea un domn cu un firman, se adresa la capul națiunii, închinătorul lui Mesia, la mitropolitul eparhiot și zicea : Vă recomand vouă, națiunii voastre, că v-am numit domn pe cutare etc.

Dar au trecut acele timpuri, societatea civilă și-a luat drepturile ei cele mari, cari sînt neapărate pentru orice societate civilizată. Oare prin aceasta s-a împuținat rolul mare binefăcător, moralizator și chiar național al capului bisericii ? Ferească Dumnezeu ! Nu s-a împuținat, nă am fost nedrepti cînd s-a luat moșiele, căci părinții noștri au zis totdeauna că moșiele nu erau date episcopilor pentru familiile lor, pentru abuzurile lor ce făceau la practică, ci au fost date, cum a zis altă dată chiar domnul prim-ministru, pentru școale, pentru națiune și pentru toate așezămintele de binefacere.

Ei bine, cu aceste toate s-a însărcinat societatea civilă, de ce? Pentru că, din nenorocire, abuzurile care se făceau cu acele averi erau strigătoare la cer. Când răposatul întru fericire Manolaki Kostaki Iepureanu a luat averile monastirilor-chinovii pămîntene, ce au făcut monastirile? Monastirile au protestat la străini; neconținut am fost învinovățit că am pus mîna pe mitropolitul Miclescu¹⁰; dar, domnilor, aceasta era făcută de mai nainte și nu o repudiez; l-am luat, l-am arestat, l-am dat în judecată, am chemat șase episcopi din țară ca să-l judece. A venit însă schimbarea de minister și onor. domn Dimitrie Sturdza era un membru în ministerul care m-a succedat atunci și nu a putut face altceva nici Domnia sa, deși capul ministerului era nepotul aceluși mitropolit, decît numai să-l facă să dea *paretisis** și să-i dea o pensiuine; căci atît de strigătoare erau abuzurile de pe atunci și iată pentru ce nu s-a putut face altfel; pentru că registrul abuzurilor care era în mîna ministerului s-a dat în urmă în mîna fostului prim-ministru și poate să nu mai existe, dar copie întărită de Consiliul de Miniștri și trecută în registrul Consiliului de Miniștri o am eu și astăzi; și, slavă Domnului! că doi dintre foștii mei colegi mai trăiesc și astăzi, colonelul Alcaz și generalul Florescu, și semnătura lor o am în josul acelei copii și de aceea n-au putut să-mi facă nimic; căci abuzurile erau foarte mari și, cu toate că am pus mîna pe mitropolitul țării, am ieșit basma curată înaintea istoriei.

Domnul ministru sprijină și cred că face bine cînd sprijină a se da mitropolitului 4000 de lei și zice că se dă fiindcă s-a luat averea mitropoliei.

Apoi averea s-a luat de la 1863 prin Camera țării și pînă acum trei-patru ani sînții prelați s-au mulțumiți foarte bine cu apuntementele mari cari le au de 3000 și 2000 lei și casă degeaba, lemne degeaba, pînă și grădinar.

Ei bine, ce mai cer? Mai cer 4000 de lei ca să dea pomană.

Apoi miniștrii nu au mai mult decît 2500 și miniștrii au femeie, au copii, prin urmare cheltuielile lor sînt mai mari și iau parte la toate sarcinile țării.

Și cînd în momentul de față s-a votat de majoritate darea nouă pe țuică și pe vin, cel dintîi care plătește este fabricantul de vin și de țuică, nu zic mai departe; dar prelații noștri plătesc ceva? I-atinge taxa licenței, taxa pe țuică, taxa pe vin și pe alcool? Nu-i atinge, numai că plătesc ceva mai scump cînd le cumpără.

Eu voi să evit scandalul, dar sînt dator să declar cum că este unul care dă și altul care nu dă, este unul care este mîna spartă și altul care este mîna strînsă, este unul la care știu că vin oameni de întind mîna și cărora li se pune un leu în mîna, dar este altul care strînge mîna strașnic; și au fost chiar procese scandaloase înaintea tribunalului, nu citez cazul.

Așadar cînd noi venim să refuzăm înființări de școale, cînd avem de îndeplinit atîtea trebuințe pe cari le reclamă pozițiunea noastră de stat independent și ne doare inima că nu îndestulăm toate aceste trebuințe, noi să venim să dăm acolo unde nu este nici o necesitate de a da?

Eu, domnilor, la vîrsta la care mă găsesc am cunoscut cinci capi de biserică; am cunoscut pe mitropolitul Veniamin, am cunoscut pe mitropolitul Meletie, am cunoscut pe Sofronie și am mai cunoscut încă vreo doi. Am cunoscut și locuințele și mobilele și modul de trai al vechilor mitropoliți și Domniile voastre poate ați cunoscut, mai ales cei din Moldova, sala mitropolitului Veniamin și a lui Meletie, simple mobile călugărești...

* Paretis, demisie a unui arhieru (gr. mod.).

Domnul dr. Romniceanu : S-au schimbat timpurile. (Ilaritate.)

Am fost în pozițiune să văd și alți episcopi din alte țări românești subjugate. Am văzut pe mitropolitul din Cernăuți de la 1848, am văzut traiul lui și locuința lui ; am văzut traiul și primirea arhiepiscopului de Chișinău ; am văzut traiul, locuința și primirea multor capi de biserică catolici și protestanți, a arhiepiscopului de Paris, a marelui dascăl și teolog, un om care face glorie națiunii germane, episcopul Neander, și i-am văzut că se deosibeau prin cea mai mare modestie și simplitate în traiul lor ; ușa le era deschisă, fiecare era primit și era primit ca să i se dea un bun sfat, un bun precept, o mângiere sufletească. Dar la noi !

Eu, domnilor, nu înțeleg ca mitropolitul, capul bisericei, să aibă cheltuieli de reprezentatiune. Miniștrilor noștri li se dau cheltuieli de reprezentatiune, deși nu tocmai acele *frais de représentation* ce au miniștrii Republicei Franceze, cari fac primiri mari, cari dau serate, baluri etc., miniștrii noștri fac sacrificii cu cheltuielile de reprezentare, căci primesc la dinșii, mai invită pe câte cineva la masă, șed seara acasă, sînt datori să ilumineze, așa că fac cheltuieli de această natură ; dar mitropoliții noștri ce trebuință au ei ca să dea mese diplomatice ? Ce nevoie au ei să dea mese și banchete ? Ah ! Și Veniamin dădea masă și este unul care l-a cunoscut mult și a fost la masa lui ; nu este deputat azi ca să vă poată spune. Mitropolitul Veniamin avea o masă mare, lungă și acela care nu avea masă mergea acolo de mînca, dar nu găsea acolo masă dată de Capșa. (Ilaritate.)

Domnul dr. Romniceanu : Pe atunci nu era Capșa. (Ilaritate.)

Nu era Capșa, dar era Felix.

Așadar, eu nu înțeleg această cheltuială și nu cred că domnul prim-ministru, care voiește ca să păstreze prestigiul bisericei, se va opune la ceea ce propun eu, ca să contenească cu aceste forme, cu aceste obiceiuri și inovațiuni necunoscute vechiului episcopat și nepotrivite cu caracterul de prelați ai bisericei.

Onor. domn ministru al cultelor se ocupă cu istoria, are o mulțime de documente prețioase și poate confirma ceea ce spun eu ; și mai este și episcopul de Roman, care a publicat o carte, pe care vă mărturisesc că nu o aprobez ca scop fiindcă îmbrățișează oarecari idei ale papistășimei și eu nu mă tem că vom deveni catolici ; a publicat o carte ¹¹ al cărui spirit eu nu-l încuviințez, dar care este importantă în privința istoriei ; publică o corespondență lungă între consuli austriaci și mitropolitul Veniamin, cerînd ca să dea voie a veni în țară un episcop catolic. Eu nu am văzut acolo că măcar o audiență, că măcar o întîlnire a fost între acel mitropolit și între consuli. În adevăr, acum sînt alte timpuri, dar cu toate acestea eu nu înțeleg ca un cap de biserică, care n-are curajul să reziste la aceia cari-i impută că este în relațiuni cu șefii altor biserici, să dea mese reprezentanților puterilor străine ; de altmintrelea n-aș vedea pentru ce un episcop de ai noștri n-ar trebui să fie în relațiuni cu un episcop al unei biserici străine. Mî-aduc aminte că episcopul de Huși, Meletie, care avea împrejurul său sate de catolici, primea foarte bine pe preoții catolici cari se duceau pe acolo și era în relațiuni foarte de aproape cu preoții deosebitelor sate, cari, deși locuite de catolici, erau închinete Monastirei Neamțului. Dar s-au schimbat lucrurile ; pe de o parte, ne temem să ne punem în relațiuni cu arhiepiscopul latin măcar o dată pe an, ca să ne ocupăm împreună

de binele poporului ; căci la noi toți se bucură după Constituțiune de toleranța religiei, dar pe de altă parte primim pe reprezentanții străini și le dăm mese. Poate să facă și aceasta, dar ce avem nevoie noi ortodocșii să încurajăm aceste deprinderi noi și să facem din mitropoliții și episcopii noștri niște oameni cari să se creadă datori să urmeze modei, să urmeze regulilor sociale profane, să-și schimbe mobilele, să-și schimbe modestia mesei, să-și schimbe modestia locuinței, să dea mese și mine poate să dea și baluri... (Claritate.) Noi, societatea civilă, care ținem la biserica noastră, nu trebuie să stăruim în a acorda episcopilor aceste mijloace, căci nu prin aceasta vom menține prestigiul bisericii noastre. Eu cred că, dacă trecînd pe la scara unui mitropolit sau episcop am vedea la scara aceea sute de săraci venînd și întorcîndu-se fiecare cu cite o bucată de pîne și cu cite o jumătate de franc, mai mult va fi ridicat prestigiul bisericii și al clerului nostru decît cînd vedem alergînd împrejurul palatului mitropolitan și episcopal cupelele reprezentanților străini și stînd la poartă jandarmi în mare ținută. N-am văzut niciodată acest spectacol nici la Mitropolia din Chișinău, nici la cea din Cernăuți, afară numai cînd vine împăratul, fiindcă acolo este palatul pentru primirea împăratului.

Domnilor, este un fapt pozitiv că toate clasele societății noastre s-au ridicat prin simțăminte mari, prin învățatură, și este dureros a o spune că din nenorocire nu e tot așa și cu clerul, afară de oarecari onorabile, dar puține excepțiuni. Și nimic nu este mai frumos și mai de respectat decît un cap de biserică care întrunește în persoana sa toate virtuțile și care pe lîngă prestigiul numelui său are și învățatură ; astăzi am văzut pe unul dintre aceștia și i-am sărutat mîna, căci-l respect.

Dar, dacă este să ne ocupăm de biserică, nu cred că ridicăm prestigiul bisericii cînd [i] dăm cheltuieli de reprezentare și nici nu cred că o înjosim cînd [i] cerem să fie modestă. Cînd societatea face atîtea sacrificii, în capul acestor sacrificii trebuie să fie mai cu seamă aceia cari dispun de mult și nu au familie și astfel pot să întrebuințeze prisosul lor în binefaceri către săraci ; prin urmare, să nu vină să ne ceară ajutor de la cutia milelor, al cărei fond a fost anul acesta de 219 000 lei, iar pentru anul următor s-a redus numai la 100 000 lei, așa încît femeile sărace, văduvele și orfanii au să plîngă cu lacrimi amare cînd li se va spune că micul ajutor de trei, patru franci ce li se dedea pe lună s-a redus sau s-a desființat de tot, în vreme ce vedem că se dă un ajutor foarte mare capilor bisericii, sub cuvînt că prin aceasta se ridică prestigiul bisericii. Dar ce are a face sînta noastră biserică și sintele ei dogme cu cheltuielile de buzunar și de masă ale capilor bisericii ? Dar biserica de la Mîntuitorul și pînă astăzi nu a stigmatizat ea întotdeauna luxul și simonia ? Și apoi prea sfinții noștri mai au și patrahirul, care aduce foarte mult ; mai sînt capi de biserică, mai sînt Așezămintele Brîncovenesti și altele din Moldova cari dau venituri ; pentru ce dar noi să venim și să mai dăm și din buget aceste cheltuieli de reprezentare ? Mi se va zice poate că fac scandal. Fac scandal pentru că am curajul să spun ceea ce este în inima fiecăruia din Domniile voastre ? Eu am convicțiunea că fiecare din Domniile voastre crede cum cred eu, dar numai că unii zic cum că aceasta este datoria guvernului și că *il faut sauver les apparences*, căci sînt adevăruri cari nu se pot spune. Dar eu nu înțeleg să respectez într-atîta acele aparențe încît să consimt a mai încărca și cu niște astfel de cheltuieli un buget pe care însuși raportorul general ni-l arată în ce stare este și cu cite sacrificii dureroase se poate echilibra.

De aceea eu am un amendament pe care-l propun ca un bun exemplu, ca un semn de deșteptare, ca un semn de pocăință, de revenire la viața veche și patriarhală și cer desființarea cheltuielilor de reprezentare ale mitropolitului.

Voci: Închiderea discuțiunii!

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu: Onor. domn Kogălniceanu a terminat zicând că ceea ce vă spunea Domnia sa este în inima și conștiința Domniilor voastre tuturilor, dar că pentru respectul bunei-cuviințe nu le puteți spune. Așa ai zis, domnule Kogălnicene?

Am zis, sint încredințat că ceea ce zic eu este în inima fiecărui deputat, buna-cuviință mă face să nu spun mai mult.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu: Așa este; buna-cuviință cere ca multe adevăruri să nu se poată spune de la tribună fiindcă nu ar face onoare naturii române.

Nu v-am cerut ședință secretă!

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu: Domnul Kogălniceanu a vorbit de secularizarea averilor monastirești. Acea secularizare s-a făcut pentru monastirile pămîntene înainte de vodă Cuza și veniturile lor s-au vărsat în casa centrală...

Ale mitropoliilor și episcopielor, nu ale monastirilor, căci ale Căldărușanilor nu s-au luat.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu: S-au luat moșiile lor pentru că nu se administrau bine, se făceau abuzuri. Domnul Kogălniceanu a făcut biografia prelaților noștri din timpii trecuți. Dar nu numai prelații, ci și toată suflarea omenească trăia altfel atunci de cum trăiește astăzi; duceau o viață patriarhală. Astăzi toată societatea română s-a transformat.

În bine s-a transformat.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu: Ei, onor. domnule Kogălnicene, avem toți răspunderea că în biserică lucrurile n-au mers așa cum trebuia să meargă. Cînd am distrus nu ne-am gîndit să punem în loc ceva...

Dacă eu am distrus, puneți Domniile voastre la loc ceva mai bun.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu: Apoi nu cu bugetul se reformează clerul unei țări. El se reformează cu instituțiuni menite a da preoți; și noi trebuia să facem mai mult pentru cler decît am făcut pentru societatea civilă. Biserica știți că rămăsese în mîinile grecilor. Țiu minte și astăzi ce-mi spunea un boier bătrîn, că atunci cînd s-a ales Lupu mitropolit, cînd acesta ieșea cu toiagul de la vodă Grigore Ghica un boier i-a zis: Să te văd, Lupule, să mînînci toate caprele. (*Aplauze, ilaritate.*) Domnilor, biserica noastră degenerase cu totul în mîna grecilor și noi trebuia să ne punem la lucru, să facem seminare...

Avem înainte de toate a face o țară și pe urmă seminărie, dar am făcut și seminărie.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu: Țara se compune din toate instituțiunile și biserica este unul din factorii principali și ne resimțim astăzi că am neglijat biserica. Dar nu cu amendamente vom putea face aceasta. Dumneata însuși ziceai adineaori că un mitropolit e darnic și altul stringător și blamai pe cel care stringe și închide ușa și pe urmă tot dumneata ai venit și ai aruncat cuvinte foarte aspre în contra celui care ține ușa deschisă. Ei! Onor. domni! Trebuie să fim cu mare băgare de seamă, să atingem cu o mînă foarte delicată reforma bisericii noastre...

Sînt la dispozițiunea Domniilor voastre cînd veți voi.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu: Apoi și astăzi se văd veleități de societăți ortodoxe...

O! Aceea e ruptă în bucăți.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu: Cum ruptă în bucăți? Unii o rup aci și alții o întemeiază aiurea. (Aplauze.)

Nicăieri ca în Iași înființarea societății ortodoxiei nu a pricinuit mai mare hohot¹².

„Dezbaterile Adunării Deputaților”,
1885/1886, nr. 72, p. 1160, col. 1—
p. 1161, col. 3; nr. 73, p. 1173, col. 1—3;
p. 1175, col. 1— p. 1178, col. 1.

NOTE

¹ D. A. Sturdza.

² Interpelarea este din 1, 2 și 4 februarie 1877. Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 270 și urm.

³ Bugetul acestui minister a fost luat în considerație cu 60 de voturi pentru și 13 împotriva.

⁴ V. Gheorghian ceruse să fie trecut în buget și gimnaziul din Dorohoi. N. Ionescu spuse că aceasta înseamnă „a turna seu peste carne grasă”, pentru că la o oră și jumătate de oraș se afla „școala liberă privată” de la Pomirla întemeiată din donația lui An. Bașotă.

⁵ N. Măldărescu, raportorul comisiei, spuse că „pentru motive de economie” aceasta a respins amendamentul. K. i-a replicat: „Mă însărcinez ca în curînd să vă dau mijloace cu care să-l puteți înființa”. Adunarea a acceptat amendamentul.

⁶ În afara amendamentului Gheorghian, K. susținuse amendamentul dr. Romniceanu ș.a., care ceruse înființarea unui gimnaziu de stat la Alexandria, orașul asigurînd localul și o subvenție anuală de 15 000 de lei. Ministrul de finanțe, C. Nacu, obiectase că trebuie făcute economii, dar Adunarea a primit amendamentul.

⁷ Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 226, nota 5.

⁸ D. A. Sturdza spuse că bugetul capelei a fost redus de Cameră în urmă cu doi ani. Serviciul se oficia nu într-o baracă, ci în vechea sacristie. Restaurarea era o acțiune de durată, pentru care fuseseră deja afectate fondurile necesare.

⁹ Vezi p. 375, nota 1.

¹⁰ Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 59, nota 5.

¹¹ Vezi supra p. 119, nota 12.

¹² Amendamentul lui K. privind suprimarea sumei de 10 000 de lei pentru cheltuieli de reprezentare ale mitropolitului a fost respins. Bugetul în total al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice a fost primit cu 58 de voturi pentru, 11 împotriva și 10 abțineri.

*Cere să se ia în discuție legea pentru tariful autonom**

Domnilor, cestiunea tarifului autonom este cestiunea cea mai importantă ce va trata Camera actuală. Nu cred că tariful autonom ce se va trata acuma va avea soarta tarifului de sub conservatori.

Eu conjur pe Cameră ori să destine patru-cinci zile pentru a discuta această lege și prin urmare să o punem chiar de mine în discuțiune, ori,

* Ședința din 2 aprilie 1886.

dacă este să o aminăm pe luni sau marți, atunci mai bine să mai aminăm, fiindcă atunci vom fi preocupați fiecare ca să ne ducem să ne rugăm lui Dumnezeu pentru iertarea păcatelor ce le-am făcut în viața noastră privată și pentru păcatele ce le-am făcut în viața noastră parlamentară.

De aceea eu vă rog să vă gândiți serios și să faceți o parte mare și largă de discuțiune acestui proiect și de aceea să-l puneți pe mine sau poimîne la ordinea zilei.

Domnul ministru de finanțe, C. Nacu: Domnilor deputați, mie mi se pare că observațiunea domnului Kogălniceanu este justă și sint de părere și eu să fixăm o zi cît mai iute pentru discuțiunea acestui proiect; însă trebuie să votăm legile ce sint mai urgente și mai importante și dacă am sta mai mult la ședință pînă la orele șapte am putea termina legile importante.

Domnule ministru, pentru întia dată facem un tarif prin care cred că garantăm adevărata independență a României, căci independența economică este mai mare decît independența politică. Cît pentru mine socotesc că trebuie să avem trei, patru zile pentru ca să putem discuta liberi de orice ocupațiune acest tarif¹.

„Dezbaterile Adunării Deputaților”,
1885/1886, nr. 78, p. 1265, col. 2—3.

NOTE

¹ Vezi infra p. 425.

*Cu privire la bugetul casei de pensii**

Domnilor, de la început m-am rostit că nu recunosc comisiunei bugetare dreptul nici să înființeze, nici să desființeze posturi¹. Cu atît mai mult aici, unde mi se pare că pensionarii plătesc și statul vine numai și le dă un ajutor fix, nu înțeleg cum desființăm noi posturile. E vreun proiect de lege? Are să meargă la Senat? Bucuros, dar numai așa prin buget să desființăm nu înțeleg. Cer dar să se păstreze posturile așa cum au fost propuse de comitetul pensiunilor.

Depune un amendament.

Încă o dată măntin amendamentul meu² și întreb pe domnul Robescu, care totdeauna e partizanul celui mai mare constituționalism și care dezaprobă totdeauna actele făcute în mod autoritar și ne citează pe 2 mai, îl întreb: Ce drept aveți dumneavoastră să vă amestecați în bugetul casei pensiunilor?

Domnul vicepreședinte: Amendamentul domnului Kogălniceanu sună astfel: „Propunem a se menține în bugetul casei pensiunilor posturile și apunamentele așa cum sint prevăzute în bugetul prezintat de comitetul casei pensionarilor”.

M. Kogălniceanu.

Cere reintegrarea personalului cancelariei.

* Ședința din 2 aprilie 1886.

Încă o dată declar că nu cer decât reintegrarea personalului cancelariei, iar nu bugetul întreg cum l-a prezentat comitetul pensiunelor. Și eu sînt pensionar și, prin urmare, cînd cer aceasta am să dau și eu din punga mea și am să dau mai mult decât alții, cari au pensuni mici și cari vor să lase pe drumuri pe cîțiva funcționari mici ca să verse lacrimi de Paște.

Asupra amendamentului depus de I. Poenaru Bordea ³.

Eu nu mă preocup deloc dacă trebuie a se pune sau nu la vot astăzi amendamentul domnului Poenaru, cu atît mai mult că sînt sigur, fiindcă fac parte din minoritate, că soarta care a avut amendamentul meu astăzi o va avea și mine.

Își menține amendamentul.

Declar că nu retrag amendamentul meu fiindcă nu apăr altarul meu. Știu că acest amendament, fiindcă s-a propus de mine, este un amendament ciumat, dar nu-l retrag ⁴.

„Dezbaterile Adunării Deputaților”,
1885/1886, nr. 78, p. 1267, col. 2—
p. 1268, col. 1—2.

NOTE

¹ La proiectul de buget al casei pensiunilor (raportor C. F. Robescu) se preconiza suprimarea posturilor de ajutor de casier (retribuit cu 3 600 de lei pe an), controlor și ajutorul lui (cu 2400 și, respectiv, 2220 de lei). De asemeni se făcuseră diferite reduceri la lefurile unor funcționari ai acestei instituții, totalizînd 11 220 de lei (la un venit de 7 798 626 de lei).

² Raportorul a explicat că posturile suprimate fuseseră create de casa de pensii, nu se întemeiau pe o lege, așa că Adunarea era în drept să le anuleze.

Împăciuitoar, C. Nacu, ministrul de finanțe, a acceptat ca posturile în discuție să se mențină dacă instituția avea nevoie de ele. Dar amendamentul lui K. n-a întrunit majoritatea necesară încît votul a fost declarat nul, urmînd a se repeta a doua zi.

³ I. Poenaru Bordea ceruse ca în locul posturilor suprimate să se instituie un verificator cu 180 de lei pe lună retribuție.

⁴ Ministrul de finanțe îl rugase pe K. să-și retragă amendamentul pentru ca bugetul să fie votat mai operativ.

În ședința de la 3 aprilie Adunarea a respins amendamentul lui K. cu 48 de voturi împotriva și 27 pentru, iar în ședința din 4 aprilie a acceptat amendamentul lui I. Poenaru Bordea cu 52 de voturi pentru și 17 împotriva. Proiectul în totalitate a fost acceptat cu 52 de voturi pentru, 3 împotriva și 10 abțineri.

*Subscrie proiectul de lege „pentru încurajarea și dezvoltarea
exploatărei apelor minerale și a produselor lor”. Intervenții pe
marginea lui **

Vă mărturisesc că din cauză că am fost chemat în comitetul delegaților nu am putut lua cuvîntul asupra luării în considerațiune a acestui proiect de lege ¹, căci aveam și eu ceva de zis . . .

Voci: Nu s-a luat încă în considerare. (Zgomot.)

Domnul I. Poenaru Bordea: Cum nu s-a luat? Sintem la articolul 4.

* Ședințele din 5 și 29 aprilie 1886.

Vedeți? Astfel votăm noi legile, cu așa repeziciune încît nici nu știm dacă s-a luat sau nu în considerațiune această lege.

Domnilor, văd aci că se zice : *stabilimente de băi și ape minerale*. Fac o simplă întrebare : Este vorba de ape dulci și de ape sărate? Băile de mare intră în această categorie sau nu?

Voci: Intră.

Vă mărturisesc că nu am fost deloc entuziasmat de cuvintele zise de domnul ministru al domeniilor ca administrațiunea drumurilor de fer să hotărască în privința scăderii prețului; eu prefer ca să se hotărască această scădere prin lege și să se facă numai pentru clasa a treia. (*Înteruperi.*)

Domnilor, vă rog să lăsați a se mai discuta puțin cestiunea pentru a ne putea înțelege. Socotesc cum că pentru moment să dăm ceea ce se poate da. Dăm scutiri pentru toate dările; dăm scutiri pentru aducerea tuturilor uneltelor și instrumentelor; dăm scutiri pentru produsele extrase din izvoare și din ape și voiți să dăm 50 la sută și pentru transportul persoanelor fără nici o excepțiune? Înțeleg să facem cum este în Germania...

Voci: Să lăsăm administrațiunii să facă cum va crede ea că este mai meritoriu.

Nici așa nu este bine pentru că și ea, ca toată lumea, are slăbiciunile sale; de exemplu, va zice pentru cutare și cutare localitate se poate reduce prețul, iar pentru cutare, nu.

Voci: La toate să se reducă.

Eu aș primi să se hotărască aceasta prin lege, însă numai pentru clasa a III-a și pentru acei cari vor avea testimonii de paupertate și certificate de caz de boală.

În adevăr, și aci onor. domn doctor Romniceanu* are dreptate, s-a constatat cum că scăderea de tarife sporește venitul drumului de fer; dar atunci pentru ce nu am lua o măsură radicală generală? Este adevărat că tarifele noastre, cum sînt astăzi, sînt exorbitante; vedeți, bunăoară, tarifele din Rusia sînt mult mai jos decît ale noastre, încît oamenii din Moldova preferă să se ducă la Odesa cu clasa I-a decît să se ducă la băi încoace la marea noastră cu clasa II-a. Clasa I-a în Rusia este mai ieftină decît clasa II-a de la noi. Sînt dar de opiniune ca sau să lăsăm acest articol de o parte, deoarece materia aceasta nu este destul de studiată, sau, dacă țineți a se vota îndată, atunci să se prevadă scutiri numai pentru clasa III-a².

„Dezbaterile Adunării Deputaților”,
1885/1886, nr. 81, p. 1304, col. 1; nr. 85,
p. 1403, col. 1-2.

* În text: Rimniceanu!

NOTE

¹ Proiectul prevedea ca stabilimentele de băi și ape minerale ce urmau să se înființeze să fie scutite de impozite către stat timp de 15 ani; instalațiile aduse pentru ele beneficiau de scutiri de taxe de import și de o reducere la transportul pe căile ferate de 50%. Vindeerea apelor minerale și transportul călătorilor spre aceste stabilimente se bucurau de o reducere la jumătate a tarifelor de transport.

² K. propusese un amendament: „Se exceptează călătorii în clasa I de la acest scăzământ”. Adunarea l-a respins. A acceptat în schimb un amendament care lăsa administrației căilor ferate latitudinea de a scădea tariful cu 50% în lunile iunie-august pentru călătorii claselor a II-a și a III-a.

Proiectul în totalitate a fost primit cu 61 de voturi pentru și 16 împotriva.

*Discurs și intervenții la proiectul de lege privind noul tarif vamal autonom **

Domnilor, vă mărturisesc că sînt silit a începe cu o mirare mare și pentru aceasta împrumut exclamațiunea unui profet: Mare ești, Doamne, și minunate sînt faptele tale! Nu pot să fac alt compliment domnului Costinescu¹ decît să-i zic: Mare ești, domne Costinescule, și minunate sînt faptele dumitale! (*Haritate.*) Domnul Costinescu, omul cel mai inteligent, cel mai experimentat, care numai în trei zile a pus în pozițiune pe onor. majoritate să echilibreze bugetul, înfățișînd sisteme de dări, substituindu-se ministrului de finanțe, Domnia sa vine azi și ne face imputări, condamnă o lucrare care nu e a delegaților secțiunilor Domniilor voastre, ci este o lucrare îndelung studiată de trei rînduri de oameni: de miniștri, de comisiunea guvernamentală și de comitetul delegaților, în care marea majoritate era compusă de guvernamentali și numai eu am avut fericirea sau nefericirea să mă strecor ca opozant; și cînd s-a constituit comitetul acesta, mi s-a spus în față de către domnul Fleva cum că, în adevăr, după vîrstă, după cunoștințe trebuia ca să fiu ales președinte; dar aveam un parfum de opozițiune și ... iată cum a început lucrările sale acea comisiune. Cu toate acestea, eu voi face apel la domnii miniștri și la un număr de tineri foarte capabili, amployați superiori, și cari fac onoare administrațiunei noastre financiare.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu: Nu-i tîmîia dinainte.

I-am tîmîiat și-i voi tîmîia pînă la sfîrșit pentru că aceștia au lucrat cu inimă ca funcționari inteligenți și ca buni români; cu dinșii eram neconținut împreună în comisiune; iar eu domnul Codrescu pururea în luptă, pentru că Domnia sa era reprezentantul protecționismului — nu voiesc a spune al cărui protecționism —, și mai erau și din Senat vreo doi matadori. Iată dar că azi eu sprijin lucrarea guvernului și onor. domn Costinescu stigmatizează și persiflă acea lucrare.

Domnul Em. Costinescu: Ce-mi pasă mie de guvern?

Domnule Costinescu, eu credeam că cu experiența și inteligența Domniei voastre veți veni să aduceți o lumină asupra cestiunei în sine, asupra principiului care a prezidat la lucrarea aceasta; dar dumneavoastră nu ați făcut nimic altceva decît ați urmat pe domnul Butculescu.

Domnul Butculescu, tînăr, fără experiența luptelor parlamentare, dar avînd cunoștințe tehnologice și pot zice chiar cunoștințe din istoria industriei române vechi, cea de astăzi și ceea ce se încearcă a naște, a venit și v-a vorbit foarte mult, foarte lung, a intrat în materie, s-a depărtat mult, a provocat nemulțumiri, strigăte, intreruperi etc., dar în

* Ședințele din 5, 25 și 26 aprilie și 7, 8 și 9 mai 1886.

fine v-a căutat fapte, din cari unele le cunoaştem cu toţii, iar altele pe cari eu cel puţin nu le cunoşteam deloc, deşi am trăit în această ţară, cum de exemplu de o corporaţiune de boiangii de la Piteşti, şi majoritatea l-a ascultat cu multă atenţiune, de lăsase la o parte cestiunea ce era la ordinea zilei şi depăşise discuţiunea generală ce trebuia să facem. M-am mirat însă când am văzut pe domnul Costinescu că, în loc de a discuta cestiunea în sine, vine şi face procesul acestei lucrări articol cu articol şi se sileşte a arăta deosebirea ce există între tariful acesta şi cel convenţional.

Apoi de aceasta avem noi să ne ocupăm acum? Votăm noi azi dări asupra carpenului, asupra *Ciperholtz* sau *Bucholtz* [sic !], dacă ştiţi nemţeşte? Sau avem să ne rostim pentru sistemul liberului schimb, ori pentru sistemul protecţionist? Noi avem oare să ne rostim astăzi asupra unui tarif autonom care să rămâie autonom şi să-l impunem naţiunilor străine? (*Aplauze.*) Sau avem să ne rostim în privinţa unui tarif de aşa fel cum a fost cel făcut de conservatori, care să slujească numai de bază unui alt tarif convenţional? Apoi când v-am auzit, domnule Costinescu, că criticaţi lucrarea aceasta, dumneavoastră om inteligente, cu toate că aţi început prin a zice : *aş dori*, adică exprimaţi o simplă dorinţă de a se face în privinţa aceasta ; când am văzut că dumneavoastră vă opuneţi aşa de mult, vă spun drept că ceea ce am înţeles eu a fost că dumneavoastră voiţi ca lucrarea aceasta să nu fie ceea ce voim noi, ci să se dea înapoi, să fie numai ca un pas făcut pentru o viitoare convenţiune.

Domnul E. Costinescu : Faceţi proces de intenţiune ; nu am zis aşa .

Dumneavoastră ne-aţi imputat că noi am urcat tariful ; dar, ia să vedem, noi l-am urcat ?

Iată tariful care a fost prezintat Camerei de guvern, în care însă, conform cu legea din martie, s-a urcat la dare cutare sau cutare articol ; Camera a trimis la secţiuni acest tarif ; secţiunile l-a cercetat şi a numit un comitet de delegaţi, care a făcut o altă lucrare decît aceea a guvernului ; dar guvernul în timpul acesta a întocmit o comisiune care să facă un tarif, apoi s-a mai rinduit şi altă comisiune tot în acest scop şi în urmă toate acestea împreună cu comitetul delegaţilor şi cu amploiaţii guvernului au întocmit tariful pus azi în discuţiunea Domniilor voastre ; avem dar întâi tariful adus de guvern, al doilea acela al comisiunilor şi cel din urmă tariful comitetului de delegaţi.

Lăsînd la o parte cum s-a făcut această lucrare, eu opozant aş fi dorit ca politica să fie cu desăvîrşire înlăturată la numirea comitetului şi să se albe în vedere numai cestiunea economică.

Domnilor, eu am rugat pe domnul Costinescu să vie a lua parte la lucrările comisiunei, căci deşi nu a fost numit în comisiune însă la multe m-aş fi unit cu Domnia sa, după cum m-am şi unit la multe şi multe.

Fac apel la domnul Costinescu să spună dacă Domnia sa nu a venit la mine şi mi-a zis : Te rog du-te dumneata de lucrează, căci comitetul a luat-o . . .

Să spui domnul Costinescu cum a zis că a luat-o comitetul.

Domnul Em. Costinescu : A exagerat .

În adevăr, unii din colegii mei nu veneau să ia parte la lucrări, sau când veneau făceau numai politică; alții s-au schimbat. Cu regret am văzut pe domnul Cimpineanu retrăgându-se din comitet din cauză de boală; în locul Domniei sale a venit domnul Lupulescu.

Primul lucru pe care l-am cerut noi a fost să ne unim cu comisiunea numită de guvern; propunerea aceasta a fost primită și comisiunea a venit și, deși n-avea vot hotărîtor, a avut însă vot luminător, ne-a ajutat foarte mult, căci rareori ne-am depărtat de ceea ce ni se spunea de către membrii comisiunii, fiindcă ei lucrau cu inimă ...

Domnul ministru al domeniilor, An. Stolojan: Dumneavoastră ați făcut lista și ați hotărît fiecare articol cu cît să fie impus.

Așteptați că vă voi spune îndată ce am făcut noi.

Membrii comitetului au zis: Noi nu sîntem în stare să hotărîm la fiecare articol taxa ce trebuie a se pune, căci nu putem să cîntărim fir cu fir toate lucrurile; trebuie dar să facem categorii și să zicem așa: articolele de cari avem nevoie pentru trebuințele noastre să fie scutite de orice taxă la intrare, deci pentru ele să facem o categorie; articolele cari vin din străinătate și găsesc similare în țara noastră trebuie să le îngreunăm cu taxa protecționismului ca să favorizăm industriile noastre, pentru acestea vom face altă categorie; asemenea vom face o categorie pentru articolele cari n-au similare în țara noastră și cari trebuie scutite de darea fiscală, pentru ca să dăm guvernului o compensațiune, compensațiunea cea mare care este onoarea tarifului și care va fi onoarea și a țării dacă se va adopta. (*Aplauze.*)

Domnilor, pentru întia dată țara intră într-un sistem vamal; pentru întia dată am ieșit din dările turcești, cari loveau producțiunea pămîntului nostru; noi am zis: tot ce solul nostru produce să iasă din țară liber. Chiar guvernul a venit de a dat primă de export la zahăr și spirit; noi însă n-am putut da primă, decît am zis: să nu plătească nimic la ieșire producțiunea solului nostru și pentru aceasta am avut lingă noi și alți oameni, înalți funcționari ai statului, cari au fost de aceeași opinie; dovadă este raportul domnului Grigore Cantacuzino, care s-a rostit pentru scăderea tarifului și pentru desființarea acelei jumătăți la sută cu care sînt îngreuiate produsele noastre la ieșire.

Domnul prim-ministru atunci ne-a zis: Știți, domnilor, ce faceți cu aceasta? Dacă desființați aceste dări de pe produsele noastre la ieșire, faceți un gol în tezaur de 2 000 000 și prin urmare trebuie să vă gîndiți la mijloacele de acoperire. De aceea noi a trebuit ca la unele articole să punem dări fiscale ca să avem argumente de apărare cînd se va cere menținerea dărilor asupra cerealelor la ieșire.

Ei bine, de ce nu ați vorbit despre aceasta, domnule Costinescu? De ce ați venit numai să faceți acuzațiuni, să loviți în oarecari articole și să stigmatizați lucrarea?

Domnul Em. Costinescu: N-am stigmatizat nimic; am arătat dorința de a se modifica. Camera nu are dreptul să o amendeze?

Să vedem acum ce am voit noi? Noi am voit să facem ca țara noastră să aibă un sistem în facerea tratatelor de comerț și pe care-l au toate țările cele mari; am voit ca țara aceasta să ajungă a-și dobîndi adevărata sa independență economică, care, dacă nu este mai mare, este încă tot atît cît și independența politică. (*Aplauze.*)

Zece ani de durere, zece ani de subjugare a politicei noastre economice, a tuturilor resurselor noastre materiale, socotesc că au fost destul ca să deștepte pe toți și cu atât mai mult pe un spirit luminat ca al domnului Costinescu.

Domnilor, nimic nu este perfect în lumea aceasta și orice lucrare omenească este supusă la erori; prin urmare, eu cel dintâi recunosc că tariful acesta are greșeli și-l fac prinos onorabilului domn Costinescu, ca Domnia să-l îndrepteze; dar totodată fac o întrebare atât Domniei sale, cât și Domniilor voastre tuturilor: Unde se poate mai ușor îndrepta o greșală? În tariful autonom sau în tariful convențional?

Domnul E. Costinescu: În tariful autonom.

Negreșit; fiindcă zece ani ne-am uitat cu ochii la greșelile din convențiune și n-am putut să îndreptăm nimic.

Domnul Costinescu a vorbit și despre tipografii și a arătat că în această privință tariful autonom face o greșală. De acord cu Domnia să; a fost o greșală neiertată de a se lovi cu taxe hirtia albă, care primește pe dînsa toate ideile geniului și cîteodată și ale prostiei (*ilaritate*), iar hirtia care vine purtînd pe dînsa ideile geniului sau prostiile străine să fie liberă în țară fără nici o taxă, în vederea unei fabrici de hirtie. În adevăr, aceasta este o greșală; dar, domnilor, toate greșelele din acest tarif stă în putința noastră de a le îndrepta în tot momentul, fie după îndemnul guvernului, fie după îndemnul Camerei. La ce trebuie să țintim noi? Ca să avem un tarif autonom. Ce este acest tarif autonom? Este ceva care te pune în pozițiune nu numai să îndreptezi greșelele, dar să silești și pe alții să nu facă greșeli sau asupriri și mai cu seamă să nu facă călcări de convențiuni. (*Aplauze.*)

Onor. domn Costinescu adineaori ne-a luat la refec zicînd că eu am declarat că am voit să trag pe sfoară pe guvern cu ocaziunea votării unui alt tarif. Dar așa să fie?

Într-adevăr, mărturisesc că atunci cînd a venit tariful cel mare și exagerat de 50 la sută eu, deși mi s-a părut că este cam mare, dar văzînd că guvernul stăruia să i-l dăm și zicea că are să-l aplice la toate acele țări cari nu au convențiuni cu noi sau ale cărora convențiuni sînt expirate, am fost pentru a se vota acel tarif. Domnul Codrescu a luat atunci cuvîntul și a zis: Ei, domnilor, apoi eu nu pot să votez așa un maximum; eu voiesc să se hotărască anume pînă unde poate să se urce; și la aceste cuvinte eu am răspuns: Lăsați, domnilor, guvernului mîna liberă în aceasta; Domniile voastre ați dat atîtea și atîtea libertăți și *carte blanche* guvernului, de ce nu i-ați da și aceasta? Dar eu-i dau oricît va voi! Iată ce am zis eu atunci. Ei bine, cu aceasta am tras pe sfoară pe cineva? Nicicum, dar mi-am spus modul meu de vedere.

Onorabilul domn Costinescu agățîndu-se de acele cuvinte vine și zice acum: Domnilor, ați votat cu entuziasm tariful de atunci; și, cînd s-a aplicat Franței acel tarif și ați văzut rezultatele sale, ați început a zbirni. În adevăr așa a fost; dar știți pentru ce? Pentru că unii ziceau că este mai bine să aștepte pînă vor expira și alte convențiuni cari expirau peste 6 luni și atunci să se aplice tariful la toate acele țări; și se întrebau pentru ce se pune atîta grabă de a se aplica numai Franței acest tarif monstruos? Și eu am zis: Poate că guvernul voiește să facă cum fac părinții cari bat mai întîi pe copiii cei mai iubiți ai lor, adică să înceapă mai întîi cu Franța, ca să vie pe urmă la cei mai puțin iubiți.

Și am zis aceloră cari făceau astfel de obiecțiuni : Nu aveți dreptate ; eu am umblat și am căutat să încheiem convențiune cu Franția ; am avut convorbiri cu miniștrii de acolo ; am bătut la ușa dumnealor ; le-am zis : Veniți și faceți convențiune cu noi. Ei, dar se afla acolo un domn, un secretar de stat, care punea condițiuni. Aci zicea că nu face cu noi tratat pînă mai întîi nu vom împăca pe Godillot ; apoi pînă nu vom împăca pe Guilloux, pe Lemaitre ², pe proprietarii de la fabrica de zahăr etc . . . Și eu făgăduisem că vom face cum e bine și cu aceea le dam parola mea ; mă angajam eu că lucrurile se vor pune la cale ; că voi vorbi cu miniștrii și, dacă guvernul nu va face de la sine, voi interpela eu pe guvern ; și cu toate acestea n-a voit să înțeleagă, n-a voit să încheie convențiune cu noi. Și pe urmă, cînd s-a aplicat Franției acel tarif, cu toții au început să strige și atunci le-am zis : Pentru ce țipați acum așa ? V-am rugat îndestul ca să faceți convențiune cu noi ; ați avut destul timp de a vă folosi de avantajele națiunii celei mai favorizate, pentru ce n-ați primit ?

Vedeți, domnilor, că am ținut un limbaj foarte aspru, cu toate că mă durea în inimă ; dar mă mîngîiam cu speranța că cel puțin așa se va face și cu alte puteri. Ei bine, acum cînd a sosit momentul în care are să expire și convențiunea cu Austria, ce vedem ? Deodată lucrurile se schimbă cu totul. Aceia cari odinioară erau pentru un tarif autonom acum țipă, [i]și doare inima că se face un tarif autonom, că el pune dări așa de mari ; găsesc că sînt mult mai exagerate decît acele cari s-a aplicat Franției și merg pînă a plînge acești oameni. Și ce este mai curios și mai frumos decît toate este că o parte din opozanți, o parte din presa opozițiunii vine și strigă contra acestui tarif și-l acuză de infamie.

Vă declar, domnilor, că în privința aceasta guvernul n-a făcut nimic rău. Eu, deși sînt din opozițiune, viu însă să apăr guvernul pentru că el nu este vinovat ; tot ce s-a făcut, făcut este de comisiunea numită pentru această lucrare și de multe ori noi am lucrat chiar fără să întrebăm pe guvern ; mai mult decît atît, noi membrii liberi, independenți de guvern, avem programul nostru cel de la Mazar Pașa, pe care l-am continuat și ne-am legat prin el în scris, că nu vom supune interesele noastre morale și materiale influențelor străine ; că nu vom supune tariful nostru autonom nimănui, ci ne vom ține de el ; și iată că acum unele din acele jurnale, cari înainte erau conservatoare, deodată devin liber-schimbiste. (*Aplauze.*)

Domnilor, dacă aș fi chemat astăzi să fac aci teorii, aș putea să vă spun și eu că pot fi liber-schimbist, dar numai cu o condițiune, ca regimul liberului schimb să fie admis la Viena, la Berlin și la Petersburg ; și atunci voi fi liber-schimbist și încă numărul aint ! (*Mare ilaritate.*) Ba merg și mai departe și vă declar că, în ziua cînd va fi republica în Petersburg, în Berlin și în Viena, eu atunci mă fac republicanul nu cel mai roșu, dar cel mai cîrmiziu. (*Ilaritate, aplauze.*)

În privința cuvîntului cîrmiziu, să-mi dați voie să fac și eu cum face domnul Brătianu cîteodată, adică să vă spun și eu o anecdotă. În roșu sînt două culori extreme : una pentru care este un roșu foarte plăcut și altul cîrmiziu, *coquelicot* *.

Pe cînd se făceau alegeri pentru mine, era un pașă turcesc în Iași, prieten cu agentul austriac, și care sta în casele unde este acum școala de fete ; acesta aștepta să i se aducă prin prefectul poliției depeși despre alegeri ; și, cînd venea depeșă despre alegerea vreunuia pe care nu-l cu-

* Culoarea macului (fr.)

noștea, întreba : roșu sau nu ? Cînd i-a venit depeșa și despre alegerea mea, cum a auzit că m-am ales eu și-a aruncat fesul din cap și a strigat : *cîrmăzi!* (Ilaritate.)

Cum am zis, domnilor, voi fi liber-schimbist atunci cînd statele despre cari v-am vorbit vor fi liber-schimbiste, dar pînă atunci nu am să fiu, nici pot să fiu. Ei ! Statele cari ne încungiură vor să fie liber-schimbiste față cu noi numai atunci cînd au de importat la noi, dar cînd avem noi de importat * la dînsele atunci sînt protecționiste. La ce bun dar să mai vorbim de liber schimb ?

Domnilor, noi am lucrat cu toată inima și țara întregă lucrează din toate puterile pentru ca să aibă un tarif autonom.

Ce va să zică tarif autonom ? Acesta va să zică că, atunci cînd interesul țării mele va cere urcarea, scutirea ori scăderea taxei în ceea ce privește un articol oarecare, ea să aibă dreptul a o face. Prin urmare, cînd un guvern nu se va ține de angajament, avem și noi cum să ripostăm. Tariful autonom este, domnilor, trebuincios mai ales țărilor mici, pentru că este singurul mijloc pentru ele prin care pot pune în pozițiune pe țările cele mari de a face onoare angajamentelor lor.

Nu mai începe vorbă cum că noi am dat și pot zice că am dat tot guvernului austriac și nu ne-am păstrat decît două avantaje, pe cari de fapt le avem, decît am voit să le consacram printr-o dispozițiune convențională. Toată lumea știe cum că Valahia Mică exporta mulți porci în Austria și că Moldova, mai ales Moldova de sus, exporta vite cornute ; asemenea toată lumea știe că în Valahia Mică erau mai multe feluri de porci, între cari și un fel de porci cari se numea palatini ; asemenea și în Moldova era un fel de boi care se numea boi de Olmütz. De unde această denumire ?

În Ungaria era un tîrg care se numea Olmütz, unde mai cu seamă se petreceau acei boi frumoși crescuți și îngrășați de noi ; și între micii proprietari și săteni din Moldova de sus era un fel de fală, un fel de recomandăție cînd ziceau : Am boi de Olmütz, știu să cresc boi de Olmütz. (Aplauze.)

Onor. domn Boerescu, Dumnezeu să-l ierte, cînd a venit cu convențiunea comercială³ făcută cu Austro-Ungaria a început să bată toba cea mare ; ne-a vorbit de Mircea vodă, Ștefan cel Mare etc., a atins coarda noastră patriotică și a făcut-o să zbirniie. Mare lucru se zicea atunci că am dobîndit ! Ni se spunea că grînele noastre au să treacă în Austro-Ungaria fără plată ; că vitele noastre cornute și porcii noștri au să fie primiți acolo ; și cu toate că toată lumea din țara aceasta știa că Galiția, că Banatul și chiar Transilvania se hrănesc cu pînea de la noi, cu boi și cu porci de la noi, că, prin urmare, noi am avut întotdeauna dreptul de a transporta toate aceste produșuri ale țării noastre în părțile acelea, fără să fi avut vreo convențiune, cu toate acestea noi am încheiat o convențiune cu Austro-Ungaria și ați văzut cum s-a ținut de convențiune. Încet, încet am ajuns la vestitul bou a căruia fotografie tot sper că o voi dobîndi.

În acest timp de zece ani s-au vărsat multe lacrimi. În Moldova de sus marele comerț al îngrășatului vitelor căzînd cu desăvîrșire din cauză că în Austro-Ungaria vitele noastre nu mai erau primite, a trebuit să căutăm ca să deschidem un alt debușeu, trimițînd vitele noastre în Italia, în Grecia și la Constantinopol.

* Citește : exportat !

În Moldova de sus, creșterea și îngrășarea boilor era pentru țaran un mijloc de a-și plăti dările și de a-și întreține familia, ceea ce astăzi nu mai poate face. Țăranul vindea la acel târg un bou de ai lui și lua 500 — 600 de lei; din această sumă lua 200 de lei cu cari își cumpăra doi bouleni, iar restul îl întrebuința la întreținerea familiei. Din cauza lipsei de export, a ajuns ca porcul să se vîndă în Moldova cu 8 lei, porcul de sămîntă străină, englezească.

Iată ce am pățit noi cu convențiunea. Nu o dată, ci de mai multe ori eu am interpelat pe guvern în această privință.

Chiar amicii guvernului, și-mi aduc aminte că însuși domnul Ioniță Sturdza a făcut o propunere în această cestiune, și acea propunere zace și acum în arhivele Adunării, fără să se fi discutat. Totdeauna ni s-a zis : Așteptați ! Și care este rezultatul ce am dobîndit pînă astăzi ? S-au milostivit în fine pentru porci. Dar pentru boi ? ...

Onor. domn Costinescu în două zile ne-a făcut istoria cauzelor urcării prețului agiului.

Nu trebuie înaltă filozofie spre a se ști aceasta. Cînd am o grădină pe care o ud de la un izvor ce-l am chiar în grădină, neapărat că dacă aș strica acel izvor grădina are să se usuce ; tot așa am făcut și noi oprind în țara noastră izvorul de aur care venea pe tot anul din Austria, de la 25 — 30 milioane. Iată una din cauzele agiului provocat în a doua linie și de supresiunea porturilor france.

De aceea, domnilor, am țipat în Cameră.

Domnilor, cînd o afacere internațională nu izbuteste, mai ales cînd e un tratat formal, această neizbutire se poate atribui la trei cauze : ori că nu voințește guvernul a o apăra, ori că nu știe a o apăra, ori că nu o poate apăra. Nu voi zice că guvernul n-a voit, o declar aceasta în chipul cel mai categoric, sînt sigur că guvernul a voit din toate puterile lui să facă pe puterea vecină a-și ține angagiamentele luate.

Al doilea : N-a știut. În privința aceasta nu mă voi rosti acum dacă a avut sau nu energie, aceasta o las de o parte, fac chiar o concesiune, admit că a știut.

Al treilea : N-a putut. Ei bine, aci declar că așa este. N-a putut ; căci, cînd eu făceam interpelări, erau unii din junimiști, pe cari azi-i văd cam rar aici (*aplauze, ilaritate*) și cari-mi ziceau : Nu e generos din partea dîmitală. — Dar de ce ? — Fiîndcă știi că guvernul nostru nu poate face nimic. — Eu nu știu că nu poate, dar va să zică nu poate ? Zice : Nu. A ! A ! Apoi eu vreau ca guvernul țarei mele să poată !

Ei, cum era să poată cu un stat așa de mare ? Domnilor, sînt trei mijloace : declararea de rezel ? Nu. Într-o zi domnul ministru președintemî zicea : Ce vrei ? Să declarăm rezel ? — Ferească Dumnezeu ! Nu cer aceasta. Eu am propus alte mijloace : arbitragiul. Domnul ministru însă n-a voit, s-a speriat de arbitragiu.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu : Am fost pîrliți cu toate arbitragiele.

Se poate ; eu însă tot aveam credință că în această lume mare tot s-ar găsi vreun împărat, vreun președinte de republică, vreun papă (*ilaritate*) care să hotărască cu dreptate ; căci dacă văd eu pe ereticul — în limbagiul catolic — de principe Bismarck că se duce de se adresează la papa, capul catolicității, într-un conflict avut cu Maiestatea sa prea fidelă și că papa a dat dreptate ereticului, de ce să nu cred și eu că dacă ne-am

fi adresat la papa, la împăratul Guillaume, a cărui onestitate și lealitate e cunoscută și admirată tot atât cât și vitejia și gloria lui, de ce să nu cred că ni s-ar fi dat dreptatea ce aveam? Dar nu s-a putut face nici aceasta.

Ei bine, ce ne mai rămîne în fața unui stat care subscrie și nu se ține de vorbă? Rămîne tariful autonom. Dacă noi aveam tarif autonom, cînd bunii noștri vecini unguri ar fi zis că închid granițele pentru vitele române, atunci am fi zis și noi: Închidem granițele noastre pentru făină-riale și vinurile ungurești, precum și pentru hainele nemțești, pe cari le las domnului Butculescu să le zugrăvească, să le filoxereze. (*Ilaritate.*) Cu modul acesta dar am fi avut în mîna noastră *la guerre des tarifs*, nu *la guerre des canons*, nu *la guerre des chassepots**, și am fi zis: Voi ați început-o, noi o sfîrșim. Dar nu s-a făcut aceasta, am răbdat și am răbdat cu toată independența noastră, cu toate dubele noastre, cu toate tunurile noastre, cu toate victoriile noastre de la Plevna, Smîrdan etc., am răbdat și am răbdat bine.

Acum, domnilor, iată că a venit cestiunea preînnoirii convențiunei; căci tariful autonom este cestiunea convențiunei cu Austro-Ungaria, nu mai încapе îndoială. Ia să vedem însă cine este mai interesat în această cestiune? Cine are să pătimească mai mult dacă nu va fi convențiune? Căci cu o convențiune nepăzită și fără ea este totuna. Noi aveam o convențiune, dar dacă n-a fost păzită ați văzut ce am pățit. Vom merge și de aci înainte tot astfel, pînă cînd camerele de comerț, pînă cînd burghezimea din Viena, care este deprinsă să mănînce *Rindfleisch*** , vor țipa și vor striga și vor sili mîna guvernului; pînă cînd morarii din Pesta vor țipa și vor striga că nu pot să facă făină bună dacă nu vor avea grîul nostru; și, în fine, dacă nu se va întîmpla aceasta, vom stărui pe lîngă domnul Brătianu, vom mai trage cîtiva din amicii săi și-l vom sili să facă mai curînd un pod peste Dunăre și atunci proprietarii din Moldova de sus, proprietarii de poverne cari au boi și acei cari au porci, în loc să-i ducă pe drumul de fer în Austria-i vor duce peste Dunăre și vor merge la Marea Neagră și acolo, fiind plămîinii deschiși comerțului, vor găsi un debușeu și-i vor vinde neapărat cu prețul care va fi acolo — căci nu putem să pretindem noi să vindem marfa noastră mai scumpă decît alții.

Iată pentru ce tariful autonom nu este și nu trebuie să fie propus ca bază convențiunei, ci este pentru țara noastră.

Domnilor, revin asupra imputărei ce s-a făcut că am lucrat ușure, că ne-am depărtat de la ideile ce le-am spus altă dată, că am călcat principiul liberului schimb, că am pus dări pe producători și că am fost prea mult protecționiști.

Ei, domnilor, iată că și noi țărăni de la Dunăre s-a întîmplat că am supt știința și educațiunea Franciei și vom fi foarte fericiți și foarte măguliți căci cel puțin prin intuițiune facem și noi ce fac și alte națiuni, ce face Franca: am făcut în mic ceea ce a făcut Franca în mare.

Aceste idei cari a putut trece în Franca, în Camera franceză, cînd s-a ocupat de tarife, de ce să nu treacă și la noi? Am înaintea mea raportul asupra tarifului din Franca și să-mi dați voie să vă citesc o mică frază din raportul domnului Malézieux, citit în ședința de la 20 decembrie 1879. Domnia sa zice:

* Puști cu ac (fr., după numele inventatorului).

** Car ne de vacă (germ).

„D'un autre côté, le rapport général ne serait pas l'écho fidèle de ce qui s'est dit au sein de la commission, s'il abordait un exposé de doctrines économiques, s'il abordait le domaine de la théorie et des idées spéculatives, alors que la commission a entendu se placer et s'est tenue, en réalité, sur le terrain des faits et de l'expérience”.

Și mai la vale zice :

„Un de nos honorables collègues, représentant de l'un des grands centres industriels réputés les plus libres échangistes, rendant compte des opinions émises dans son bureau, nous disait qu'à raison des événements de 1870, en présence du mouvement économique, constaté chez nos voisins, notamment en Allemagne, en présence aussi du développement de l'industrie américaine, il y avait lieu de réfléchir et que tout en maintenant ses opinions libérales il était d'avis de prendre garde de ne pas être dupes.

Ceux des membres de la commission que la hardiesse de leur esprit ou d'autres circonstances poussaient le plus dans la voie de la liberté commerciale et que, pour les distinguer de leurs collègues plus réservés ou plus timides, on pourrait les appeler libre-échangistes étaient loin de demander l'abolition complète des droits de douane. Ils étaient, au contraire, d'avis qu'il fallait prendre pour base de l'examen des chiffres du tarif l'état comparé, en France et à l'étranger, des moyens généraux de production, des conditions du travail, de la situation particulière de chaque industrie. La plupart affirmaient d'ailleurs qu'il ne fallait pas ouvrir nos portes à ceux qui nous fermentaient les leurs”.

Ați auzit, domnilor, să nu deschidem porțile la aceia cari ne-ar închide pe ale lor. Așa să facem și noi.

Știți, domnule Costinescu, ce am făcut noi, comisiunea care a lucrat la acest tarif? Am căutat pe de o parte să apărăm industria noastră, iar pe de altă parte am lăsat să intre în țară produsele străine cari nu aveau similare la noi și am căutat totodată să facem un venit tezaurului nostru, care, după cum ați mărturisit, are nevoie de a fi stropit*.

În Franța, cu o industrie mare, acolo ancheta a ținut doi ani și comisiunea însărcinată cu tariful a lucrat șase luni. Dar noi ce am făcut? Am consultat comisiunea numită de guvern; comisiunea a ascultat pe fiecare, a arătat raporturile și memoriile ce avea de la fiecare ram de industrie, de la fainari, de la cofetari, de la lemnari etc.

Așadar, de ce ne dai această lovitură, domnule Costinescu? Trebuie să fie un scop, căci a se zice că lucrarea este rea numai pentru că sînt cîteva erori onor. domn Costinescu este prea luminat ca să creadă că noi vom stărui în erorile noastre. Compunerea comisiunei noastre era așa . . . să mă ierte domnul Cedrescu a spune că Domnia sa era prea protecționist și cu Domnia sa era încă doi, domnul Răducanu Ion și domnul Tănăsescu, cari, ca comercianți, pentru industriile cari erau mai depărtate de profesiunile dumnealor erau mai liberi-schimbști. (*Ilaritate.*) Eu lucram cu comisiunea și eram cel mai depărtat în păreri, fiindcă nu eram comerciant și eram dezinteresat și voiam să ocrotesc industria . . .

Onor. domn Brătianu rîde; Domnia sa vede în mine totdeauna un opozant. Eu în cestiuile mari și naționale n-am fost niciodată altceva decît român. Am lucrat în comisiune și nu mă căiesc că am lucrat, dar totodată sînt departe de a recunoaște că lucrarea este perfectă și de mai

* Citește : sporit !

nainte iau angajamentul că între protecționism și liber schimbism nu voi face nici o dificultate cînd voi vedea că interesele țării nu se ating. Dar la lemne nu voi ceda, fiindcă nu sînt pentru a înlesni intrarea pădurilor străine în țara mea. Ce? Pentru că nu se găsește la noi cedru, tisa și palisandru să las să vie stejarul, care putrezește în pădurile noastre? Să las să vie bradul, teiul, fagul, cari sînt la noi în atîta abundență încît putrezesc pe loc? Apoi, domnilor, principele de Bismarck a mers pînă la dizolvarea unei Camere cînd a fost vorba de a opri intrarea pădurilor străine în Germania.

Onor. domn Costinescu și-a uitat patria? A uitat Moldova, a uitat, se vede, pădurile lungi și mari cari se întind pe valea Bistriței, pe valea Siretului, păduri vaste și frumoase. Cum? Nu găsim noi acolo lemne de tîmplărie? Apoi, domnule Costinescu, prea ne-ați luat așa de ... cam peste picior; în materie de finanțe a mers cum a mers, majoritatea a luat sistemul Domniei voastre, era o necesitate și majoritatea avea datoria să acopere golul, și poate pînă la un punct și minoritatea; eu, de exemplu, am sprijinit multe, dar aci nu este așa, aci este altminterea; aici sînt mulți proprietari de păduri și, dacă nu avem cedrul, avem nucul, pe care ni-l cumpără străinii ca să ni-l aducă transformat în mobile; și, dacă este vorba, nucul este mai bun decît *Ciperholz* [sic!] al dumitale. Și chiar așa crede că ar fi bine ca guvernul să dea ordine în Dobrogea pentru a nu se mai tăia și vinde acei peri frumoși și mari ca lemne de foc, cu cîte 2 lei carul.

Domnul E. Costinescu: La lemnele de foc n-ați adăugat nici o vamă.

Pentru că lemnele de foc nu merg departe; ele sînt destinate numai pentru mărginași și de unde ați voi dumneavoastră ca cei cari locuiesc în bălțile Dunărei să aducă lemnele de foc și răchită? Dar merg mai departe; la Constanța, de unde se ia lemnele de foc? Lemnul de foc nu vine la Constanța din Asia Mică cu corăbii, ci vine de la Țernavodă, dar aceasta nu face concurență, nu omoară pădurile noastre, căci, unde este aproape lemnul de foc în pădurile noastre, ia locuitorul de acolo, nu așteaptă să-i vie de departe cu cheltuieli mari de transport.

Domnilor, să vă mai arăt ceva foarte important; iată ce zice comisiunea tratatului de comerț din Franția, care tratează toate cestiunile și le tratează cu spirit analitic și cu experiență, cu spiritul practic, iar nu cu ideile speculative. Veți vedea, domnilor, că cestiunea aceasta a preocupat și chiar pe marea Francie, adică dacă trebuie a se face un tarif autonom sau un tarif destinat a servi numai ca tarif convențional? Dacă în Franția, unde toate cestiunile sînt studiate cu profunditate, unde au fost 36 de subcomisiuni și fiecare din ele a venit cu 3 — 4 tomuri de studii și unde, prin urmare, cestiunea era elucidată și tot au avut loc atîtea discuțiuni; oare la noi numai două, trei ședințe pot să fie destul? Ce preocupă țara aceasta? Să avem un tarif autonom sau un tarif convențional? Tocmai cestiunea aceasta de care ne ocupăm noi a fost tratată și în Franția și să-mi dați voie a vă citi și acest pasaj din raport:

Iată ce zice:

„Ferait-on un tarif autonome, ou simplement un tarif destiné à servir de base aux négociations? La discussion de cette question complexe, si importante, si délicate, dura deux grandes séances.

On fit valoir, contre le principe des traités de commerce, les arguments les plus sérieux.

Les traités de commerce, disait-on, enlèvent au pays sa liberté d'action. Une fois les tarifs fixés par une convention internationale, il n'est plus possible de les remanier que d'un commun accord. Si des erreurs ont été commises, il faut les supporter jusqu'à l'expiration des délais convenus.

De plus, en ouvrant pour une période assez longue et d'une durée déterminée à l'avance les barrières aux marchandises du dehors, en s'interdisant d'une manière absolue de les fermer ou simplement de les relever, on rend l'industrie nationale solidaire des crises résultant d'un excès de production à l'étranger.

La concurrence ne se renferme plus dans ces limites raisonnables qui en font le stimulant salutaire et indispensable du progrès; elle devient une bataille dont les suites sont désastreuses pour tout le monde, même pour le consommateur.

Quant à la stabilité, à la sécurité pour l'avenir que l'on invoque comme si nécessaire aux entreprises industrielles, ainsi qu'aux opérations commerciales, elles ne sont pas mieux garanties par les traités de commerce que par un tarif général. En effet, au moyen de cette clause de traitement de la nation la plus favorisée, clause nécessaire, qu'on ne peut éviter, qui s'impose au point qu'elle est devenue véritablement du style, les articles d'un tarif conventionnel se trouvent, à la suite d'un traité avec une nation de troisième ordre, modifiés du jour au lendemain, plus facilement peut-être et certainement d'une manière plus soudaine, plus imprévue que ne peuvent l'être les chiffres d'un tarif général. Car toute modification, même d'un seul chiffre, dans un tarif général, exige l'intervention directe, immédiate des deux Chambres du Parlement, qui examinent, étudient, discutent en détail, tandis que, par un traité de commerce, l'intervention du Parlement est en quelque sorte indirecte, médiata, incomplète. Le gouvernement étant déjà engagé, la question n'est plus entière; il faut adopter ou rejeter le tout en bloc; il faut le plus souvent adopter, sous peine de crise ministérielle, sous peine d'embarras, de difficultés, de dangers diplomatiques; le Parlement n'est pas libre".

Vedeți, domnilor, că chiar în Franța se zicea cum că în asemenea cestiuni Parlamentul nu este liber să arate, cum că în asemenea cestiuni se ia în considerațiune și cine este în capul trebilor; căci din aceasta poate să iasă o criză ministerială și de aceea raportorul general, care este președintele comisiunii, vine și zice: Mai bine, domnilor, să ne ținem de tariful autonom, pentru că de el n-au să se teamă industriași așa de rău, cum pot să se teamă de un tratat și de principiul națiunii celei mai favorizate; căci, cînd va veni guvernul și va cere să modifice un articol din tariful autonom, atunci cestiunea trebuie să treacă prin ambele Camere ale Parlamentului; iar cînd e vorba de un tratat comercial sau de principiul națiunii celei mai favorizate, acolo nu e tot așa.

Dar să mergem mai departe; avem un exemplu viu chiar astăzi înaintea ochilor. Noi am făcut un tratat cu Germania și i-am dat Germaniei țirgurile noastre; Germania importă * la noi 30 pînă la 40 de milioane; noi exportăm la dînsa 4 milioane; noi n-am avut decît un singur avantaj și acesta constă în aceea că se zice că vom beneficia de tratamentul națiunii celei mai favorizate. Germania pusese taxe pe toate producțiunile, numai pe secară nu pusese, pentru că avea un tratat cu Ispania în care

* Citește: exportă!

tractat secara era scutită de taxă și noi beneficiam în această privință de tratamentul de care se bucură * Ispania. De aceea și începuse cultura secarei să ia un mare avînt la noi și fac apel la moldovenii cari sînt aci să spună dacă toți agricultorii nu s-au aruncat pe secară; brăilenii, tecucenii, fălciienii etc. numai secară semănau, pentru că aceasta trecea în Germania fără a plăti taxă. Dar a început îndată Germania să se gîndească mai de aproape la ceea ce făcuse și să caute a ne tăia și acest avantaj. A început și Rusia să intre pe această cale și, fiindcă Prutul este granița între ambele țări, pe un țarm se încarcă secară rusească și pe celălalt țarm secară românească; însă după tractat se putea foarte lesne controla și vedea de unde provine acea secară, pentru că fiecare căpitan de corabie este dator să aibă un certificat în care să se dovedească originea produselor; prin urmare, cînd pleacă un vas cu secară din Moldova și un alt vas cu secară din Basarabia și cînd amîndouă aceste vase ajung în Galați, consulul german nu are decît să vadă acele certificate ca să se convingă de proveniența secarei. Consulul german însă nu voia să cerceteze acele certificate, ci zicea: Toată secara este de proveniență rusească, prin urmare nu dau voie.

Guvernul nostru, recunosc, sînt dator să recunosc, că a făcut tot ceea ce i-a fost prin putință ca să convingă pe principele de Bismarck și pe cabinetul german cum că nu este drept ceea ce face. Cabinetul german a fost nevoit atunci să declare cum că guvernul nostru are dreptate. Dar puțin după aceea propune Spaniei a-i acorda o reducere la uleiurile ce ea exportă în Germania, cerîndu-i în schimb a primi și Spania ca secara ei să fie supusă la o taxă de vamă și astfel am pățit-o și noi. Prin urmare, și aceasta să ne servească de lecțiune pentru viitor ca să știm a ne feri și de neajunsuri de felul acesta.

Acum, domnilor, am aci o mică plîngere și o zic aceasta cu toate că declar că am toată încrederea în guvernul acesta, cum o are și majoritatea, pentru că și majoritatea și minoritatea trebuie să creadă că în asemenea cestiuni un guvern român nu poate fi condus decît de sentimente românești. Cu toate acestea, cînd afacerile țării sînt conduse de oameni cari pe lîngă patriotism mai au și experiența lucrurilor, atunci mai ușor se pot evita greșeli ca aceea ce s-a făcut cu ocaziunea acestei convențiuni cu Germania.

Domnilor, cînd a venit înaintea Camerei convențiunea comercială încheiată cu Austria sub conservatori, au fost aci doi deputați din opozițiunea de atunci cari au combătut-o din răspuseri și opozițiunea atunci nu era așa de mică cum este acum. Cu aceasta însă nu voi să zic că guvernul este vinovat dacă astăzi opozițiunea nu este mai mare, ci vinovat este un partid întreg care a socotit de cuviință să se abțină; cu aceasta a făcut mult rău țării, Parlamentului și însuși acelui partid; declar aceasta cît voi trăi, că abținerea este totdeauna o greșală și cei cari se abțin nu recurg la acest mijloc decît atunci cînd sînt hotărîți pentru o altă acțiune; dar, cînd nu au altă putere, atunci trebuie să vină să lupte aci cum le-am spus-o.

Acei doi oameni cari se luptau tare contra convențiunii cu Austro-Ungaria era domnul Brătianu și eu.

Socotesc că domnul Brătianu va mărturisi că amîndoi am fost niște buni luptători.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu: Erai bun luptător dumneata. Nu pot să zic eu și de mine. (Ilaritate).

* Citește: se bucura!

Eu zic de amîndoi că ne-am luptat bine.

Mi-aduc aminte de cuvintele repausatului Costaforu, care, după ce a auzit cele ce spusese noi în privința acelei convențiuni pe care el o negociase ca agent la Viena, se bătea cu pumnii în cap zicînd : Vai ! Ce am făcut !

Și avea dreptate, căci repausatul Costaforu nu era omul care să se fi ocupat de industrie ca domnul Costinescu. Nu văzuse decît o scînteie de amor propriu național și subscrisese convențiunea. Dar peste puțin i-a văzut și el consecințele.

Ei bine, a voit soarta să cadă conservatorii și au căzut. Era pe atunci un instinct, o frică ca ceva innăscut, în contra acelei convențiuni, căci țara nu făcuse încă experiența ce a căpătat mai în urmă. Noi liberalii am făcut pe acest tărîm un rezbél voinicesc conservatorilor ; dar iată că venim noi la putere și ne găsim . . .

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu : Cu sluta în vatră.

Cu o convențiune definitivă *sauz ratification des Chambres* și nu pute[a]m să o refuzăm. Atunci ne-am zis : Ce e de făcut ? Era bietul Manolache Costache șeful guvernului și, văzînd că n-avem încotro face, am zis că trebuie s-o întărîm. Vine domnul Brătianu — recunosc că aceasta e ideea Domniei sale —, vine și ne zice : Nu putem să facem altceva mai bine decît să generalizăm, să dăm și altor state avantajele date Austriei. Și atunci am venit cu proiectele de lege și am dat tutulor statelor cari ar consimți să încheie convențiuni comerciale cu noi, le-am dat dreptul națiunii celei mai favorizate. Atunci ne-am trezit cu convențiunea încheiată gata cu Germania, pe care ne-a adus-o domnul Degré, care era agentul nostru la Berlin. Am prezentat-o și noi Parlamentului. Articolul 20 din această convențiune prevedea ca la cel întii Parlament să prezentăm spre ratificare acea convențiune. Aceasta s-a făcut, am prezentat-o Parlamentului . . .

Domnul președinte al Consiliului, I. C. Brătianu : Am găsit încă una făcută cu Rusia.

Și cu Rusia ; Camera a ratificat. Ne-am prezentat atunci la Germania și i-am zis : Iacă convențiunea s-a ratificat de Cameră ; dar ni s-a răspuns că nu se mai poate primi. De ce ? Nu că puternicul Bismarck, cu figura lui de Jupiter, n-ar fi putut-o impune Parlamentului german, dar ni s-a spus că în Parlamentul german sînt mulți jidani cari văzînd că nu li se dau drepturi în țară la noi, văzînd o convențiune cu restricțiuni relative la jidani, ar putea face a nu se primi de Parlamentul german. Dar de atunci încoace principele Bismarck și-a schimbat opiniunile în această privință. Convențiunea era făcută în noiembrie 1877. În această vreme Germania se folosea de convențiunea încheiată cu Austria, de avantajele ce oferea această convențiune, și trece 1877, 1878, 1879, 1880 și 1881, cinci ani ; la 1881, în sfîrșit, se recunoaște independența noastră politică cu cele două condițiuni pe cari le știți și dintre care una era să dăm israeliților drepturi ; noi am făcut revizuirea Constituțiunei, am emancipat cîteva sute de israeliți și atunci n-a mai fost motiv din partea guvernului german ca să refuze ratificarea. Cit pentru mine, socotesc că în momentul acela diplomația noastră ar fi putut să zică un mic cuvînt.

Întîi ar fi zis, spre exemplu : Noi nu schimbăm fondul, dar se schimbă situațiunea ; azi în capul țarei noastre nu mai avem un domn vasal, avem

un rege, un domn independent și, prin urmare, trebuie să vorbim *en sa* *ke ena mu*, ca suveran cu suveran. Și principele de Monaco, care are venit știți dumneavoastră cit (*ilaritate*), și el cu toate acestea e suveran și Europa întregă n-a putut pînă acum să-l silească de a trînti în mare acele rulete cari în tot anul produc sute de victime de vieți omenesti.

Aveam dar dreptate să zicem atunci că nu mai încheiem o convențiune în care să se zică : guvernul român etc., ci Majestatea sa Regele României etc.

Dar n-a făcut așa. Mai mult încă; putea să zică : cînd în convențiune se zice că ratificarea *se fera le plutôt possible* și cînd în loc de acest *plutôt possible* Germania întirziază cinci ani, ea nu mai poate beneficia de cei zece ani întregi, deoarece trecuse jumătate din timpul cit avea să dureze convențiunea. Nu s-a zis însă nimic și deodată prin o iscălitură se zădărnicește acel scop mare pe care l-am avut noi și pe care-l urmărește și Franția de atîta vreme, pentru ca o dată să expire toate convențiunile. Căci de aceea am făcut convențiuni de 6, de 7 ani, ca să expire toate o dată. Ei bine, convențiunea cu Germania în loc să expire la 1886 va expira d-abia la 1892.

Așadar, diplomația noastră a făcut o greșală. De ce? Pentru că, din nenorocire, nu știu cum se întimplă, dar cestiiu de acestea grele se dau pe umei foarte subțiri ca să le tracteze. Negreșit că cuvîntul domnului Brătianu ar avea destulă competență și experiență, dar Domnia sa e prea ocupat și așa s-a făcut că astăzi noi, în loc să fim emancipați la 1886, sîntem siliți acum să mergem cu regimul convențional pînă la 1892.

Adversarii regimului protecționist vin atunci și țipă contra guvernului : Voiți să dați monopol în mîna Germaniei pentru tot comerțul, pentru toată industria ; nu vor mai veni mărfuri din Austria, dar vor veni din Germania.

Iată că acum mă fac apărătorul acelei convențiuni, după ce am criticat-o și am arătat ce greșeli mari s-au făcut la dînsa. Întii convențiunea aceea nu coprinde toate posturile cari sînt în convențiunea cu Austria și, prin urmare, avem cel puțin jumătate din posturi cari sînt libere.

Al doilea, nu se dă numai la mîna Germaniei, dar și Engliterei și cit pentru industria Engliterei eu zic să fie bine venită, chiar de ar avea un beneficiu și de acel beneficiu se va folosi și Franția, fiindcă astăzi între Franția și Englitera este un sistem vamal pot zice foarte ușure și marfa din Franția care nu poate să fie cumpărată direct de noi trece în Englitera și de acolo o cumpărăm cu preț mic. Eu, care cumpăr multă marfă franceză, o iau azi din Englitera și unde pînă aci cu vamă, transport, cu tot plăteam 20 la sută, acum plătesc 25 la sută și atîta tot.

De aceea eu nu mă sperii și nu văd că dăm monopol Germaniei și Engliterei. Este rău, deși nu tomai, dar punem cazul că este rău ; ei bine, avem să suferim încă șase ani de zile ; dar încailea de pe acum să începem a deprinde pe națiunile străine să ne conteze de oameni întregi, energiei, iar nu de *petits garçons*, cărora le dă cite o bătăiță ca să tacă (*aplauze*) ; să începem a-i deprinde cu independența noastră economică.

Toate puterile cele mari și-au păstrat autonomia tarifelor lor naționale. Rusia, Franția, Germania, Austria au pe ale lor. Lîngă aceste state mari trebuie să fie și țara mea cea mititică, România. Suveranitatea este pentru țara mică ca și pentru țara mare ; să fim și noi cu tariful autonom al nostru. Dacă vor voi tarif convențional, [i] vom face bucuros,

dar, cită vreme vor voi să fie boieri mari și independenți, voim să fim și noi, voiesc să mă mindresc și eu și să știu că înainte de a muri am să fiu îngropat într-o țară cu pământ independent și liber. (*Aplauze.*)

Domnilor, v-am spus că avem să suferim, dar cînd mă uit la țară și cînd văd că nu este prea îngrijită de răul ce are să sufere, că este pregătită; și cînd de altă parte văd ceea ce se petrece peste Carpați, cînd văd lingușirile cite ni se fac dincolo pentru a încheia o convențiune cu dinșii, cînd văd că ziarele lor de dimineața pînă seara nu vorbesc decît de convențiune, că toate Camerele lor de comerț se ocupă de această cestiune, că deși interpelări se fac în Cameră, vă spun drept că acestea mă încurajează și mai mult pe mine.

Apoi un interpelator care se zice singur mare și se numește Nemetz, adică neamț. (*Ilaritate.*)

Domnul V. Maniu: Neuman, el este german.

Cînd văd că acest domn adresează interpelare ministrului de comerț ungar și cînd ministrul răspunde cum că, dacă România va arăta aceeași bunăvoință pe care o arătăm noi, îndată convențiunea va fi încheiată; dar, dacă nu va voi, atunci vom veni la Parlament ca să avizeze la măsuri, slavă Domnului că ni le vor aplica ei și fără Parlament, aceasta mă încurajează.

După aceea vine un domn Enyedi, care zice aceste cuvinte în Parlament:

„În toată România s-a colportat un articol din «Neue freie Presse», s-a citit în Parlamentul din București și pe baza aceluia s-a constatat că Ungaria a abuzat de drepturile sale convenționale”.

Dar oratorul este convins că „ministrul unguresc n-a făcut nimic altceva decît ceea ce prin convențiunea veterinară era avizat să facă”.

Românii dar nu au nici un drept să se plîngă, zice domnul Enyedi, fiindcă ministrul nostru, mititelul, nu a făcut alt nimic cînd le-a închis granițele, decît a uzat de facultatea ce-i da convențiunea veterinară!

Apoi aci este cestiunea: Cum? Domniile voastre, buni vecini, aveți cu noi o convențiune prin care vă mărginiți dreptul numai cînd va fi boală de vite în Țara Românească, numai atunci să uzați de prescripțiunile contumaciei, să faceți carantină de-a lungul graniței cît ține epizootia, dar îndată ce încetează să vă desființați contumaciile și să deschideți granițele; și cu toate acestea noi de trei ani de zile n-avem boală și tot țineți închise granițele?

Dumnealor fac o convențiune veterinară cu Germania și ne zic nouă: Poftiți Domniile voastre de faceți rezbel Germaniei.

Și după ce spune acestea ce avusei onoare să vă citesc, zice că însuși un mare om de stat al României găsește că miniștrii ungurești rău au apărât industria ungurească.

Iată ce zice:

„Un bărbat de stat român, conducător, Ion Ghika, într-o scrisoare adresată contelui Macdonald în Londra, datată 10 aprilie 1876, și-a ris de lipsa de orientare a guvernului unguresc și constată că interesul industriei ungurești la încheierea aceluia tractat n-a fost apreciat cum se cuvine”.

Am avut onoarea să întreb pe domnul Ion Ghika în privința acestei scrisori și Domnia sa m-a împuternicit să dau cea mai mare dezmințire onor. deputat în privința aceasta și mai ales că Domnia sa nici nu cu-

noaște pe contele Macdonald și nici nu s-a ocupat vreodată de interesele industriei ungurești. (*Aplauze, ilaritate.*)

Un alt interpelator, într-o altă ordine de idei, este un domn Hundorf sau Hunfalvy, cu care aș avea ceva de răfuit. Dumnealor pe acolo au un ciudat mod de interpelări : se înțeleg cu miniștrii și pe urmă vin cu rațe, sau *des canards* *, cum se zice (*ilaritate*) — întrebuițez acest cuvânt fiindcă dumnealui l-a întrebuițat. Acest domn Hunfalvy, care este membru al Academiei, care cercetează originile istoriei, ne tratează pe noi ca pe niște vagabonzi, ne tăgăduiește orice trecut.

Vă aduceți aminte, domnilor, că eu cu ocaziunea interpelării pentru expulzați am citit un pasaj din o scriere a lui Kossuth unde vorbea de niște convențiuni proiectate sau încheiate cu guvernul unguresc pentru a se asigura Transilvaniei o administrațiune autonomă.

Ei bine, ce face acest domn Hundorf? Face o întrebare primului-ministru dacă are cunoștință că în arhivele de la Pesta și Viena s-ar găsi tratate încheiate între curtea de Viena și între principele Cuza pentru a interveni noi în afacerile Imperiului austro-ungar. Auziți dumneavoastră, domnilor, ce fel de întrebare? Că curtea din Viena să încheie convențiune cu principele Cuza pentru a răsturna regimul din Ungaria. (*Mare ilaritate.*) Și cine face această întrebare? Marele istoriograf care nu avea decît să caute în bibliotecă sa și să se uite în scrierile lui Kossuth la pagina pe care o indicam eu. Dar de ce n-a căutat? Ca să dobîndească de la ministru răspunsul că niciodată nu s-a încheiat un tratat prin care să se dea dreptul altui stat a interveni în afacerile imperiului. Dar cine a susținut aceasta? (*Ilaritate.*)

Eu, domnilor, nu am nici o ură pentru nimeni și mai cu seamă pentru Austria, stat mare și civilizată; și mîine dacă Austria ar vrea, afară de Ungaria, să trateze cu noi, mîine am săvîrși convențiunea dintre noi; fiindcă Austria are trebuință de vitele noastre și noi avem trebuință de industria ei. Dar cu ungurii nu e tot așa. Ei au produse similare cu ale noastre și fac influență chiar asupra Vienei ca să se calce convențiunea încheiată cu nenorocita Romînie.

Ei bine, astăzi e timpul să ne ridicăm fruntea sus; nu mai sîntem vasali. Sîntem o națiune liberă și independentă (*aplauze*) și nu mai primim noi să încheiem convențiuni cu acei cari nu-și respectă iscălitura. Care din dumneavoastră ar mai iscăli o trată cu acela care nu plătește la termen?

Prin urmare, iată opiniunea mea individuală, Nu sînt contra convențiunilor; nu se cuvine ca o națiune să fie izolată, ci din contra se cuvine ca națiunile să trăiască bine între ele și să aibă raporturi comerciale. Dar cînd o lungă experiență ne dovedește cum că numai noi am dat, fără să ni se dea nimic, cum că numai noi am păzit iscălitura noastră — ei bine, în asemenea caz noi nu trebuie să mai urmăm sistemul pe care l-am urmat și după care am pățit atîtea și atîtea.

Mă rostesc dar în mod categoric pentru tariful autonom și declar că cu aceeași energie cu care am combătut, alături cu domnul I. Brătianu, convențiunea de la 1875, cu aceeași energie voi susține pentru țara mea tariful autonom. (*Aplauze prelungite.*)

Doresc din toată inima cum că bătrînii cari se duc să aibă urmași, căci cînd ne numărăm aci găsim numai trei, patru din cei bătrîni, nu mai

* Știri false, scornituri (fr.).

sintem mulți, ne ducem și dorim să avem urmași buni. Însă afacerile țării reclamă nu numai capacitate, dar și experiență, afacerile țării reclamă mai nainte de toate oameni ispitiți*, nu putem noi să răbdăm ca pe capul țării să se învețe bărbieria.

V-am arătat că la 1881, când s-a ratificat convențiunea cu Germania pe 10 ani, s-a făcut o greșală mare de nu s-a pus numai pe 5 ani, s-a făcut o greșală negreșit fără intențiune, dar prin neexperiență.

Am citit astăzi că domnul prim-ministru a trimis delegat la Viena. Mai întâi sint în drept a zice că în tratările diplomatice sint oarecari reguli de etichetă, sint oarecari reguli de ceremonial, reguli de bună-cuviință internațională, care totdeauna reclamă ca relațiunile să fie reciproce, alternative ; când se încheie o convențiune între doi suverani, într-un exemplar se pune întâi numele unui suveran și în celălalt exemplar se pune numele celuilalt suveran. Asemenea când se încheie un tractat, o dată se încheie într-o capitală și altă dată în capitala cealaltă. S-a făcut convențiunea trecută la Viena, acum reclamă demnitatea țării ca convențiunea care se negociază acum să se facă în București și trimișii Austro-Ungariei în București vor vedea că guvernul, oricât ar fi de tare, însă nu poate să facă tot, și acei delegați cari poate în Viena vor refuza delegaților noștri cutare și cutare concesiune, în București vor fi siliți să le acorde, pentru că delegații vor zice : Aci nu este ministrul Brătianu, ci națiunea română întregă, care nu voiește altfel. (*Aplauze.*)

Alaltăieri chiar era aici, așa mi s-a spus, un delegat al unei legațiuni care a voit să audă cum se vorbește despre tarif și când a auzit pe domnul I. Sturdza vorbind și arătând cum s-a călcat convențiunea și-a luat pălăria și s-a dus ; și eu sint sigur că acel delegat va face un raport și va zice : A ! Aici nu este numai Brătianu, aici este Parlamentul și țara și, oricând va voi Domnia sa să o vadă, va vedea că aci are să fie națiunea, că nu cu majoritatea, nu cu ministerul, ci cu națiunea are să fie față în față. (*Aplauze prelungite.*)

Domnilor, diplomația austriacă este de secole cunoscută de foarte abilă, de foarte iscusită, ea întrunește tot ce limbuția are mai ales, toată finețea diplomatică, arta limbei, tot ce poate fi mai subtil și sint dator să o spun că, cu toată capacitatea onor. nostru domn ministru din afară, nu cred că va putea ține pept diplomației austriace. Și mai este încă ceva : unde s-a auzit ca un ministru din afară al unei țări libere și independente să meargă în persoană să negocieze ? Unde s-a văzut aceasta ? Au nu avem noi acolo pe trimisul nostru ? În adevăr, trimisul nostru de acolo⁴ este un om de toți stimat și respectat, însă Domnia sa a avut mina rea, Domnia sa a negociat și a sprijinit mai mult decît toți, ca ministru de finanțe, convențiunea de la 1875 și en sint sigur că însuși Domnia sa nu dorește și nu primește să negocieze și acum și poate de aceea s-a dus ministrul din afară. Dar eu voiesc ca în această cestiune să nu negocieze un ministru, ci ministerul întreg și mai cu seamă onor. domn Brătianu, căci Domnia sa este umărul cel mai puternic. În adevăr se zice că cavaleria ușoară va merge acolo, dar de multe ori cavaleria ușoară face câte o repezitură care compromite corpul întreg de armată. Și dar, luîndu-mă după greșelele cari s-au făcut când s-a întărit convențiunea cu Germania, rog pe domnul prim-ministru să-și păstreze Domniei sale și guvernului său

* Cu experiență.

dreptul de a negocia aci în țară. În adevăr, este telegraf, sint telefoane etc., dar experiența a dovedit cum că cifrele lesne se pot dezlega.

Conjur dar pe domnul ministru să lase să se facă propunerile de contractare la Viena, însă convențiunea să se facă aci în țară și terminind voi zice spre a asigura pe domnul Costinescu care a căutat să ne ducă pe o cale pe care nu trebuia să pună cestiunea, [i] voi zice să fie sigur că la discuțiunea specială asupra articolelor voi fi alături cu Domnia sa și vom căuta să nu facem din tariful autonom un monopol pentru Germania și Austria, ci vom căuta să protegem cît se va putea mai mult interesele noastre economice.

Eu voi fi alătura cu Domnia sa, dar [i] rog și pe Domnia sa să nu vină să zică de la tribună ceea ce ne-a descurajat, Domnia sa, care este cu secretele lui Jupiter, să nu vină să ne zică : Aș dori și eu ca țara mea să aibă un tarif autonom ; căci cu dorințe numai nu se satisfac interesele țarei. Domnia sa vine să declare că are să voteze cu acei cari vor vota pentru tariful autonom (*aplauze*) și, cînd va face așa, atunci va vedea cum știu și eu să fiu *gentil garçon* ⁵. (*Aplauze prelungite.*)

Asupra discuției pe articole.

Domnilor, cînd onor. domn Costinescu a criticat tariful în părțile sale esențiale, eu am avut onoare să-i răspund, pot zice, în numele întregului comitet al delegaților, că noi am lucrat din toată inima și am lucrat în dorința de a face ca țara aceasta să ajungă a avea odată un tarif autonom, ca să poată pe cale pacinică uza de represalii. Am adăugat însă cum că lucrarea noastră nu este perfectă ; cu atît mai mult că era două curente : unul care voia — dacă nu în comisiune, dar împrejur — să se facă un tarif cît de jos și altul care voia să meargă cu protecționismul pînă la exagerațiune.

Eu unul am primit să se scadă cît de jos cu condițiune numai să avem un tarif autonom de fapt, iar nu de formă. Cu această condițiune dar cred că și colegii mei vor primi să meargă înapoi ...

Domnul N. Ionescu : Cer cuvîntul în cestiune de regulament.

Acum voi să fac o întrebare : S-a hotărît să luăm în considerațiune tariful și l-am luat ; s-a hotărît să procedăm la discuțiunea pe articole, dar s-a făcut obiecțiune ca să nu discutăm articol cu articol, fiindcă atunci ne vor trebui 3 luni, ci pe categorii. Cred că și acesta va fi un mijloc ca să ajungem la un rezultat, pentru că în adevăr recunosc că greșeli s-au făcut, fiindcă comitetul delegaților nu a pus cifrele, numai s-a rostit asupra categoriilor și s-au însărcinat delegații guvernului să pună cifrele, cari au spus că sint greșeli pe ici, pe colea.

Credeți dar Domniile voastre că, dacă acum vom merge înapoi la secțiuni, oare nu slăbim chiar lucrarea noastră ?

Replică lui N. Ionescu

Domnilor, în urma declarațiunei făcută de domnul președinte al consiliului, dacă aș mai vorbi n-ar fi decît să prelungesc fără nici un folos această discuțiune.

Doresc foarte mult și eu să intrăm cît mai curînd în discuțiunea pe articole a tarifului autonom și de aceea mă mărginesc numai a spune onor. meu coleg din opozițiune, domnul N. Ionescu, că Domnia sa nu

m-a înțeles. Eu am primit să se trimită din nou această lucrare în cercetarea comitetului fiindcă găsesc că este loc de a i se face oarecari îndreptări și în același timp, ca membru al comitetului delegaților, era o delicatete din parte-mi de a nu mă opune la propunerea făcută, căci altfel ar fi fost să recunosc că lucrarea comitetului delegaților la care am luat și eu parte este o lucrare perfectă.

Chiar cînd domnul Costinescu a luat cuvîntul și a atacat din toate puterile sale acest tarif, eu am zis că m-am luptat și mă voi lupta să pregătesc țării mele un tarif autonom bine făcut și că nu este nici un sacrificiu pe care nu l-aș face pentru a ajunge la acest rezultat ; și, dacă este vorba de cifre, le sacrific foarte ușor pe altarul patriei.

Așadar, eu nu pot să mă împotrivesc la trîmiterea din nou a tarifului autonom la comitet, dar sînt dator a zice că, dacă se crede că comitetul a făcut greșeli și că acum el are să ia tariful din nou în studiu și să-l refacă, aceasta este o iluziune. Totodată rog pe domnul Ionescu să-și aducă aminte că eu am zis că sînt greșeli în acest tarif și am recunoscut că unii din membrii comisiunii de guvern s-au înșelat asupra cifrelor. (*Întreruperi.*)

Cifrele nu au fost puse de către comitet ; n-am zis eu aceasta. Comitetul a pus principiul tarifului autonom, atît și nimic mai mult.

Domnul ministru al domeniilor, An. Stolojan : Cer' cuvîntul !

Domnilor, eu nu am făcut, nici fac cu ocaziunea aceasta o cestiune de opozițiune, pentru că nu am voit și nici voiesc să se prelungească prea mult facerea acestei lucrări, căci s-ar putea întîmpla ca în timpul acesta să se încheie convențiunea, să se aducă aci și să se discute, să rămîie definitivă mai înainte de a avea noi un tarif autonom votat.

Iată, domnilor, pentru ce eu am crezut că nu trebuie să facem dificultăți guvernului.

Acum, fiindcă am cugetat astfel, am văzut zicîndu-se de către unii că în cestiunea aceasta eu sînt opozant, iar de către alții că sînt guvernamental. Mă cred dar dator a declara tutulor acelora cari zic că sînt guvernamental că eu sînt opozant, precum și tutulor acelora cari zic că sînt opozant le voi spune că sînt al țării mele și al intereselor ei . . .

Domnul N. Dimancea : Atunci ești guvernamental, fiindcă aceste interese le apără și guvernul.

Sînt cum am mai zis, reprezentantul intereselor țării mele și cînd va veni convențiunea în discuțiune vom vedea dacă domnul Dimancea va combate astfel cum am să combat eu.

Replică lui E. Costinescu

Domnilor, cînd s-a votat luarea în considerațiune a tarifului autonom, s-a votat pentru că țara era nerăbdătoare să dea guvernului un tarif autonom pe care el [i] cerea.

Nu se va putea susține că a urmat o discuțiune matură în privința principiilor cari trebuia să conducă așezarea tarifului autonom. Au fost doi cari au ținut mai ales Camera în activitate : a fost domnul Buteulescu, care a aprobat tariful în spiritul său general, dar care l-a combătut în detalie, cerînd urcarea taxelor ; Domnia sa s-a arătat campionul protec-

ționismului și, să-mi permită a zice, unui protecționism chiar exagerat dacă în privința protecțiunii intereselor țării poate să fie exagerațiune.

A venit în urmă domnul Costinescu și a atacat tariful din un punct de vedere cu totul opus, găsind taxele prea exagerate. Domnia sa a făcut atunci un lung discurs, foarte interesant, în care cerea scăderi și văd că și astăzi Domnia sa, consecvent cu teoriile Domniei sale, cere scăderi ...

Domnul Em. Costinescu: N-am cerut nici scăderi, nici adaose; am cerut să nu votăm valoarea obiectelor...

De la un om inteligent ca dumneata, oamenii cari nu sînt nici ei tocmai proști înțeleg foarte bine ce voieți. Ați zis să se pună mai întii taxa *ad valorem* ...

Domnul Em. Costinescu: Din contra, eu voi să se spună cit la sută și asupra acelu cit la sută să se discute.

Domnilor, mai înainte de toate trebuie să spunem ce votăm; votăm noi ceva definitiv și pe care nu putem să-l schimbăm? Atunci mă pun cu toată atențiunea a discuta oricît de mult, pentru ca să rămînă invariabil și definitiv ceea ce se va vota.

Dar acela ar fi un tarif convențional și eu nu voiesc tarif convențional. De aceea rog pe biurou să binevoiască a-mi acorda dreptul de a discuta pe larg mai ales articolul 1, căci de aci atîrnă tot ce trebuie votat.

Domnul președinte: Da; însă să ne ținem numai în articolul 1.

Votăm noi un tarif asupra căruia să ne păstrăm suveranitatea? În asemenea caz nu trebuie să perdem mult timp, fiindcă sîntem stăpîni să îndreptăm lucrarea noastră oricînd vom voi.

Onor. domn Ionescu făcea ieri observațiunea că articolele chimice nu s-au studiat bine, cu toate că aveam între noi o persoană foarte capabilă, pe fostul director al Monetăriei statului. Ei bine, dacă vom vota aceste articole, după lămuririle date de domnul Ionescu, ar putea Domnia sa să ne asigure că nu vom face nici o greșală?

Așadar, cum este mai bine? Mai bine este să votăm un tarif convențional, sau să votăm un tarif asupra căruia să ne păstrăm suveranitatea noastră de a-l sui sau scădea după puterile și conveniențele noastre? Dacă votăm azi un tarif susceptibil de a fi sporit sau scăzut, eu primesc orice scădere, fiindcă știu că am posibilitatea de a îndrepta greșala.

Domnilor, eu regret foarte mult că discuțiunea aceasta și în Cameră și afară din Cameră, și mai cu seamă în presă din nenorocire, a produs multă confuziune din cauza diferitelor teorii cari s-au susținut. A venit teoria liberului schimb. Cine în teorie nu este pentru liberul schimb? Însă, mai întii de toate, pentru a sprijini această teorie trebuie să fie doi liberi-schimbîști, adică două părți cari să voiască schimbul liber între dînsule și noi văzurăm chiar în jurnalele de ieri austriace cum Austria în noul său tarif se arată a fi statul cel mai protecționist, fiindcă ridică taxele nu cu 10 la sută sau cu 20 la sută, cum facem noi, dar cu 100 la sută, cu 200 la sută, cu 300 la sută și chiar cu 400 la sută! Astfel vedem pinza cerată care se impune cu 300 la sută, astfel vedem seul care se suie cu 300, cu 400 la sută. Apoi, cînd vedem că un stat care se află în relațiuni comerciale cu noi vine și sprijine protecționismul exagerat, să venim noi cu teoria liberului schimb?

Domnul Em. Costinescu : Dar cine vine cu liberul schimb ?

Dumneavoastră ați atacat taxele noastre de exagerate, cînd noi nu le-am urcat decît cu 25 la sută, iar nu cu sută la sută și cu două sute, cu trei sute la sută, cum fac vecinii noștri.

Eu zic că nu voi vota tariful convențional, ci voi vota tariful autonom, pe care nu înțeleg să-l sacrific nimănui. Cu toate acestea voi vota împreună cu domnul Costinescu orice scăderi pentru că mine, poimîne voi vedea cum mergem cu acele cifre și, dacă voi fi făcut greșeli în privința industriei țării mele, le voi putea îndrepta, voi scădea dacă va fi ceva de scăzut și voi adăuga de va fi ceva de adaos ; unde va fi bine ca un articol să fie scutit de tot, se va face astfel ; dar cînd văd că alții fac exagerațiune de sus pînă jos, în toate față cu noi, atunci voi să fac și eu să se audă în parlamentele străine și să se știe că a trecut timpul de a ne mai trata cum am fost tratați pînă acum și în loc de *die dumme[n] Walachen* * voi mai bine să ni se zică *die kluge[n] Walachen* **. (*Aplauze.*)

Aceste idei au să mă conducă în toate dezbaterile de la început pînă la fine. Eu voi să trăim bine cu toate națiunile, dar nu voi să ni se mai dea ocaziunea de a mai face atîtea interpelări în Camera guvernului pentru ce s-a schimbat sistemul granițelor din libere în prohibite ; nu voi să mai avem nevoie a întreba guvernul ce face în cutare cestiune călcată de statul cu care avem convențiune ; nu voi să ni se mai zică că este epizootie în țară și cînd Rusia va deschide granița Austro-Ungaria s-o închidă și viceversa. Nu voi să mai fim nevoiți a face astfel de întrebări pe toată ziua guvernului nostru. (*Aplauze.*) Trebuie să fim respectați, nu după titluri pompoase și după vorbe mari, ci în urma singelui acelor 15 000 de eroi vărsat sub redutele Plevnei. Avem dar dreptul să cerem să ni se facă propuneri oneste cînd ni se fac. (*Aplauze.*)

Declar domnului Costinescu și la toți că voi vota orice vor voi ; însă voi să rămîie țara stăpîină pe tariful ei autonom. Nu voi să afișăm tariful autonom ca un rezel pentru că nu sîntem în stare să răspundem cu tariful nostru nici lui Krup, nici lui Martigny ; națiunile cele mici trebuie să fie de trei ori mai cu minte și mai înțelepte decît cele mari ; ele nu trebuie să provoace ura, ciuda și războiul, ci prin mijloace pacifice, cum a zis foarte bine domnul Ionescu, să căutăm a fi stăpîni în țara noastră : *charbonnier, maître chez soi.* (*Aplauze.*)

Asupra cuantumului unor tarife ⁶.

În privința trimiterei sau netrimiterii la comitet sînt indiferent, cu atît mai mult că ministerul a zis să meargă toate amendamentele la comitet ca să se studieze. Cu toate acestea, am a zice două cuvinte. Nu am aici toate documentele, dar am noul tarif austriac publicat la 5 mai în care se vede că taxele sînt puse pe greutate și pe suta de kilograme. (*Înteruperi.*) Vorbesc de un guvern care este maestru în asemenea materie ...

Domnul Em. Costinescu : Dar cum l-a votat Camera ?

* Români proști (germ.).

** Români deștepți (germ.).

Este o modificare mare a tarifului general propus mai nainte și votat în 1882; acela este pe suta de kilograme la greutate și tot în conformitate cu acel tarif votat de patru Camere este și amendamentul făcut ... (*Înteruperi.*) Vă spun că este un proiect înfățișat de guvern modificând tariful general de mai nainte care este votat de patru Camere, de ambele părți ale monarhiei, pe sistemul acesta: luând suta de kilograme și greutatea. (*Înteruperi.*)

O voce: Cit timp au studiat ca să-l poată face? (*Înteruperi.*)

Altă voce: Să luăm tariful austriac.

Noi am pus juncii 7 lei și tariful modificărilor austriac pune trei fiorini în aur, cari fac tot 7 lei; pentru viței la noi este 3 lei; la ei este un fiorin și jumătate, care vine mai tot acolo ...

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu: Austro-Ungaria are nevoie să se protejeze contra vitelor noastre; noi însă nu avem această nevoie.

Eu nu zic că să protegem vitele noastre, dar protestez în contra celor zise de domnul Costinescu, că noi am pus taxe mai mari decît Austria. Am văzut că domnul Costinescu s-a ofensat cînd a văzut taxa asupra lacherdei. Noi am pus taxa la lacherdă de 25 lei și Austria a pus 40 de lei.

Vedeți, domnilor, că prețurile puse de noi nu sînt deloc exagerate.

Asemenea taxa pusă asupra caracatiței, midiilor și stridiilor n-a convenit domnului Costinescu. Se vede că Domnia sa mănîncă multe de acestea, este gurmand. Dar și aci taxele Austro-Ungariei sînt mult mai urcate decît ale noastre.

Nu mă tem dar că are să mi se zică că am fost ultraprotecționisti pentru că, precum vedeți, în alte țări sînt niște taxe cu mult mai mari decît ale noastre. Noi avem în țara noastră pentru gastronomii noștri mei și raci și cu toate acestea vedem că nu prea se mănîncă.

Eu însă nu mă opun la reducerea ce s-ar propune și la aceste taxe, ca să fac plăcere gastronomilor noștri cari ar voi să mănînce crevete și stacoji ieftini.

De aceea, domnilor, nu trebuie să vă preocupați de această parte a tarifului, pe care, cum ați văzut, și onor. domn Costinescu a declarat că o primește; căci nici Domnia sa, precum poate și alții mulți dintre noi nu va găsi că taxa pentru caracatiță, pentru stacoji și midii este prea scumpă, căci 90 de lei pentru 100 de kilograme nu este mult.

Domnul președinte: Nu am ajuns acolo.

Această cestiune este la capitolul 1.

Domnul I. Lupulescu: Nu, este la a doua categorie.

Primește să discutăm această cestiune la a doua categorie.

Explicații lui E. Costinescu.

Eu sînt cu totul de opiniunea domnului Costinescu, dar Domnia sa uită un lucru, că acest tarif atît de lovit de Domnia sa a făcut un pas mare, căci am lăsat sistemul oriental al capitulațiunilor turcești, cînd se lovea și la intrare și la ieșire produsele solului și industriei,

noi am desființat de sus pînă jos toate dările la export; am desființat multe și multe dări, precum aceea de 1 la sută pe cereale și am desființat-o deși domnul prim-ministru se opunea, poate cu oarecare cuvînt.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu: Dar aceea avem să o mai discutăm.

Auziți? Apoi, domnilor, trebuie să avem această conchistă, căci nu ar fi logic ca noi să dăm prime de export la unele produse și la altele să punem dări la export; dăm primă spirtului, iar grîului și porumbului, cari se produc cu atîta greutate, statul le pune dări de 1 sau 2 la sută.

Ți-aduci aminte, domnule Costinescu, că cel dintîi pas pe această cale s-a făcut îndată după Unire în timpul lui Barbu Catargiu, cînd am respins obiceiul turcesc de a avea statul drept să ia și la import și la export 7 la sută și am scoborit la 1 la sută.

De aceea, domnilor, cred că am făcut bine acum cînd am lovit stacojii, stridiele și altele. Să stăruiască dar domnul Costinescu ca să dobîndească de la domnul prim-ministru a nu lovi cerealele și produsele noastre la ieșire și atunci voi fi cu Domnia sa. Eu, cînd văd că în Occident sintem loviți cu taxe de 50 la sută și amenințați din toate părțile, neapărat că trebuie să mă gîndesc a da țarei mele debușuri și alt debușeu nu putem avea decît Orientul. De aceea trebuie să facem toate concesiunile Orientului și am văzut cu durere că cu tariful vechi produsele Orientului au fost greu lovite. Am văzut la Constanța că venise un călugăr din Sintul Munte cu icoane tipărite și, fiindcă la vamă călugărul a văzut cît de greu au fost impuse acele icoane, le-a aruncat în mare.

Din nou asupra cuantumului unor tarife.

Vom pune taxe mai mari pe cărțile de joc.

Domnul președinte al consiliului: Să nu glumim cînd sînt în joc lucruri strîns legate de existența țarei. Domnilor, trebuie să se știe de pe acum că deficite se vor produce și aceasta nu pentru că cei ce vor fi la guvern fac risipe, ci pentru că am voit să ușurăm pe producători; prin urmare, producătorii trebuie și ei să găsească mijloacele prin cari au să se acopere deficitele bugetare. Aceasta să fie bine lămurit.

Să rupem eu obiceiurile turcești.

Domnul președinte al consiliului: Am fost între cei dintîi luptători ca să dezvălăm pe români de obiceiurile turcești. Noi liberalii astfel am luptat totdeauna.

Nu a fost numai aci un centru de liberali, ci și în Iași.

Domnul președinte al consiliului: Cînd vorbesc de liberali, înțeleg partidul liberal al României întregi, iar nu numai al unei singure provincii.

Atunci vă mulțumesc.

Domnul vicepreședinte: Acum, domnilor, voi pune la vot propunerea domnului Sefendache de a se înapoia la comitetul delegaților tot tariful, cu dreptul bineînțeles pentru fiecare domn deputat de a prezînta orice amendament la comitetul delegaților...

Prin biuro, conform regulamentului 8.

Asupra taxelor puse pe cărțile didactice.

Domnilor, eu voi să spun că asupra acestei cestiuni nu s-a discutat bine; și nu este vina domnului Ionescu⁹ dacă nu s-a explicat cestiunea. În privința aceasta voi spune o anecdotă, pentru care rog pe domnul raportor să nu se supere fiindcă nu o voi spune cu un spirit malițios.

Se pretinde că un grec și un turc mergînd să se judece, după ce și-au pledat fiecare dintr-înșii cauza înaintea unui judecător, care în tot timpul acela dormise, l-au deșteptat întrebîndu-l care este părerea lui și el a răspuns: Turcul să plătească.

La noi turcul trebuie să fie onor. domn Lupulescu; Domnia sa este cam vinovat; turcul domn Lupulescu să plătească, căci era datoria Domniei sale să arate domnului Ionescu cum sta cestiunea.

Cestiunea este așa. Noi am voit să scutim producțiunile literarie, căci cu fabrica noastră de hîrtie nu putem îndestula toate trebuințele noastre, și am zis: Ucideți toată producțiunea noastră intelectuală dacă veți hotărî ca să se întrebuițeze numai hîrtia de la Letea și pe lîngă aceasta mai faceți un rău tipografilor români în favoarea tipografilor străini, căci toate cărțile românilor din Bucovina și din Ardeal, cari atacă guvernul unguresc, se tipăresc în tipografiile germane sau ungu-rești.

Domnul Al. Popescu: Afară de „Tribuna”.

Dar „Gazeta Transilvaniei” nu, bătrînul Eckart a tipărit toate faptele Revoluțiunei de la 1848 din Moldova în Cernăuți.

Asemenea și cărțile didactice românești se tipăresc în Cernăuți și Brașov.

Am discutat mult cu domnii tipografi în această privință și le-am zis: Domniile voastre cereți ca să lovim cărțile cari se tipăresc în Transilvania, însă nu o putem face deoarece voim să întreținem o comunicațiune intelectuală între noi, și atunci Domniile lor au zis:

„Noi nu tăgăduim folosul imens ce aduce culturile naționale ca operele străine să intre în țară fără vamă, conform articolului 367, însă credem că sînt mijloace spre a se ocroti și interesele morale ale țării și cele materiale sau economice, adică în sensul că:

Operile literare, științifice, artistice etc., în orice limbă și orice fel de publicațiuni tipărite sau litografiate, broșate sau nu, însă cari nu sînt * de autori români sau editori, ori străini stabiliți în România, să fie scutite de vamă”.

Ce au cerut tipografii? Au cerut ca noi, în interesul unei arte foarte însemnate, în interesul instrumentului care răspîndește și păstrează produsul cugetărei umane, să hotărîm ca un autor care tratează o cestiune românească și care în genere nu poate să fie decît român să nu trîmîtă să-și tipărească opera lui la o tipografie germană, ungară sau franceză, deoarece această artă a făcut și la noi progrese imense.

Asemenea și autorii străini din țară să fie ținuți să tipărească operele lor tot la noi.

Eu vă mărturisesc că eram pentru această măsură. Dar în comisiune a urmat discuțiune și s-a zis că tipografiile de aci încă n-au ajuns acolo ca să reproducă unele scrieri cu toată acurateța. Atunci s-a zis: Cărțile didactice nu se pot introduce în școală fără autorizarea Ministerului Instrucțiunei Publice și nu voim să se tipărească aiurea.

* Citește: cari sînt!

Cărțile didactice cari nu sînt tipărite în țară, cari nu sînt aprobate de guvern, nu le oprim, dar voim să ocrotim industria tipografică și voim să oprim cărțile neaprobate de minister. Cestiunea este aci, ca cărțile didactice, declarate didactice de minister, să se tipărească în țară; aceasta am înțeles noi.

Cît pentru cestiunea de broșat și nebroșat, aceasta este altceva; noi am voi să ocrotim pe lingă tipografi și pe legătorii de cărți și de aceea orice carte care vine broșată din străinătate, din Francia, din Germania, noi o primim liber; dar îndată ce cartea vine legată trebuie să plătească.

Noi înțelegem să lăsăm toate producțiunile inteligenței umane să intre în țară și cu atît mai mult producțiunile inteligenței române; dar nu mai facem excepțiune în privința cărților didactice declarate de alt fel, cari se tipăresc în străinătate cu hîrtie străină, cu tipar străin.

În străinătate se tipăresc, cum știți, un nămol de romane traduse de străini, romane cari de multe ori păcătuiesc atît prin lipsa de morală, cît și prin schimonosirea limbei.

Noi n-am înțeles să ocrotim asemenea tipărituri făcute de străini și traduse de străini, cari nu cunosc limba și cari vin să facă concurență tipografilor noștri și literaților noștri.

V-am spus, domnilor, că n-am înțeles deloc ca prin acest articol să protegem fiscalitatea. Am voit numai să întîmpinăm cererea tipografilor români, cărora știți că le datorăm o mare parte din cultura noastră intelectuală.

Asupra taxării lemnului din import.

Domnilor deputați, în comitetul delegaților domnul Codrescu și eu am combătut foarte mult libera intrare a lemnului străin în țară; am fost însă învinși de majoritate. S-a propus pe urmă, ca un chip de tranzacțiune și s-a admis ca să se pună 10 la sută; eu rămîn credincios acelei hotărîri a majorității la care am aderat, dar nu pot decît să combat din toate puterile afirmațiunea domnului Disescu cum că în țară nu sînt păduri de ajuns. Eu socotesc, și-mi permit un mic sfat pe care-l dau tinerilor: în cestiunile generale cari privesc țara și unde se cer cunoștințe speciale, că ar face bine ca înainte de a afirma să cunoască. Pe cît știu, onor. domn Disescu n-a trecut Mileovul și mai ales nu s-a preumblat prin munții noștri, cu tot biletul de liber parcurs care-l are. Dacă s-ar fi dus prin Suceava, Bacău și Piatra, s-ar fi bucurat văzînd marea mulțime de păduri ce avem și s-ar fi întristat văzînd că acele păduri putrezesc pe loc.

Din nou asupra acestor produse.

Onor. domn Șendrea a găsit de cuviință să arate chipul cum s-a tratat cestiunea în sinul comitetului delegaților și să spună chiar că au fost cestiuni cari s-au admis în unanimitate ...

Domnul Șt. Șendrea: Nu este așa în ce privește cestiunea de principiu?

Să-mi permiteți să arăt și eu în cîteva cuvinte ce a fost în sensul comisiunii și cum s-au petrecut lucrurile în privința lemnului.

Domnul Șendrea susține că în sinul comitetului s-a admis că lemnul este o materie primă. Ar fi trebuit, domnilor, dacă ne-am fi pierdut

timpul spre a discuta că griul, că lina, că lemnul nelucrat, că metalele în fine sînt o materie primă, ar fi trebuit să demerităm cu desăvîrșire încrederea ce ne-ați dat și chiar cu escortă să ne trîmiteți undeva ... (*mare ilaritate*) unde se tratează asemenea cestiuni și unde unii sînt pentru și alții contra.

Dar nu a fost așa. Discuțiunea cea mare în comitet a fost dacă pădurile noastre trebuie să fie ocrotite în fața pădurilor străine. Unii au susținut că o țară care are păduri ce putrezesc, că țara aceea nu trebuie să favorizeze lemnele străine. Despre aceasta a fost vorba, de lemnele ce ne vin din străinătate. În privința acestor lemne toți am fost de acord că trebuie lovite. Dar s-a ridicat o cestiune între noi în interesul fabricelor, că trebuie să se facă o excepțiune în privința materialului ce fabricile consumă. Aci a fost nenorocirea care a dat loc la atîta discuțiune în comitet, ca și aci în Cameră. Și aci o mică paranteză. Regret foarte mult că cestiunea s-a tratat în mod subiectiv, regret că s-a zis cuvîntul de Goetz și cuvîntul de Theiler¹⁰. Efectul ar fi că ne-am vedea în pozițiunea în care se afla orașul Abdera : ne-am vedea împărțiți între goetzisti și theileristi. Eu am convingerea că nu există nici goetzisti, nici theileristi, ci că toți sîntem români cari vrem să ne ocupăm de un mare articol al producțiunei acestei țări, articol care în toată puterea cuvîntului trebuie să fie protejat, precum vedem în alte țări că cu exagerațiune chiar se apără produsele țării. Nu voi cita decît măsurile violente chiar luate contra celor mai buni amici de către principele Bismarck, pentru a apăra avuția forestieră a Germaniei.

Domnilor, am zis cuvîntul de Abdera ; să vă spun ce s-a petrecut acolo, ca să nu cădem și noi în starea aceea. Abdera avea pretențiunea de a imita în totul pe Atena ; pretindea că Minerva a făcut și pe Abdera și pe Atena și, lăudîndu-se de originea lor, de a fi avut pe zeița inteligenței ca fundatoare, fiecare se silea ca să se întreacă ; Abdera în special căuta să imite în totul pe Atena. Așa, spre exemplu, abderiții văzînd că ateniunii ridică o statuă foarte frumoasă în onoarea Minervei, îndată s-au adresat și ei la același sculptor vestit ca să le facă și lor o statuă. S-a făcut tot de aceeași mîna, tot de Praxitele, însă aci a fost discuțiune ; ateniunii hotărîseră ca statua lor să fie pusă în templu ; abderiții au zis : Proștii, astfel de statuă frumoasă nu se pune în templu, a noastră s-o punem pe o piatră publică, ca s-o vadă toată lumea, și au pus-o pe o colină înaltă. Înțelegeți însă că, statuele și una și alte avînd aceeași mărime, pe cînd cea din templu putea să fie admirată în toată frumusețea și splendoarea ei, la Abdera fiind prea sus pusă nu se vedea decît picioarele, iar corpul [il] vedeau corbii și ciorile. Au auzit după aceea abderiții că la Atena s-a făcut o fintină foarte frumoasă și au comandat și ei una și mai frumoasă, dar în momentul așezării, atunci au văzut edilii municipalității Abdera că nu aveau apă.

Pe urmă s-a întîmplat că un negustor din Abdera a hotărît să meargă la Megara și a închiriat un asin ; pe drum călătorul văzînd căldură foarte mare s-a dat jos de pe măgar și s-a pus la umbra măgarului. Atunci proprietarul a zis : Stăi, pînă aici, domnule ; eu ți-am închiriat măgarul, dar nu și umbra lui și de aci a și rămas zicătoarea grecească *περὶ ὄνου οὐκᾶς*, pentru umbra măgarului. Atunci s-au întors amîndoi înapoi la Abdera și au început proces mare. În Abdera erau doi regi, doi suverani ; era suveranul spiritual și suveranul politic ; era un rege și un pontifice ; ei bine, s-a întîmplat că regele s-a rostit pentru măgar și arhiereul pentru umbra măgarului și așa s-a împărțit Abdera întreagă în măgăriști și umbriști. Care a fost rezultatul ? Rezultatul a fost că unii au pierdut procesul la prima instanță și

alții la a doua și astfel s-a amestecat și rezelul civil între dînșii. Atunci în vremea aceea abderiții aveau obicei de a cultiva mult broaștele, cari erau ale zeiței lor Atena sau Minerva, și aveau lacuri unde creșteau broaștele și le ținea în atita număr cît trebuia. Dar s-a întimplat că fiind ocupați cu rezelul civil să nu mai poată îngriji de broaște, cari s-au înmulțit atita de mult încît au ieșit din lac și au început să mănînce și pe măgăriști și pe umbrști.

Ei, domnilor, v-am spus această anecdotă nu pentru ca să supăr pe cineva din Domniile voastre, ci pentru ca să vă arăt că noi nu trebuie să ne împărțim în două partide mari, în liber-schimbști și protecționiști, pentru că noi am hotărît cestiunea aceasta o dată, am hotărît că trebuie să avem un tarif autonom protecționist și, prin urmare, nu este bine ca la tot momentul să revenim asupra acestei cestiuni odată terminată, cu ocaziunea discuțiunei generale.

Domnilor, unii din noi sînt protecționiști, alții sînt liber-schimbști; onor. domn N. Ionescu a zis două cuvinte, ca un ideal al viitorului, și cine poate să-i fie în contra? Poate să fie cineva care să nu dorească decît pacea universală, decît fericirea tuturilor, decît lipsa de sărăcie? Cu toții am dori să fim bogați, să fim milionari; dar în momentul actual nu putem să fim liber-schimbști, mai ales cînd vedem că țara vecină cu noi vine cu un tarif autonom care ne face atîtea neajunsuri.

Onor. domn N. Ionescu a primit astăzi de la ilustrul său școlar de istorie o mică lecțiune. Domnia sa a pățit ceea ce a pățit și un ilustru profesor de drept, Danieleanu, de la un ilustru școlar al său de drept; și domnul Ionescu poate să răspundă școlarului Domniei sale tot ceea ce a răspuns domnul Danieleanu aceluia ilustru școlar, însă aiurea, nu aici în Cameră.

Domnilor, [i]mi pare foarte rău că cestiunea, în loc să se ridice în sus, s-a înjosit cu personalități. Și eu, eu ca și domnul general Lecca, nu mă ocup decît de cestiune; nu cunosc nici pe Theiler, nici pe Goetz, nu cunoaștem decît interesul țării noastre. Cu toate acestea, deși nu am nici cea mai mică relațiune cu societatea Goetz, recunosc că această societate a făcut un foarte mare bine țării acesteia și, dacă aș putea, i-aș vota o încurajare oarecare; căci nu știu în țară o altă societate care să exporte mai multe milioane [de] lemne și să introducă mai mulți bani în țară; oricum ar fi, e o fabrică în țară care trimete bradul nostru în tot universul și merită să fie încurajată, precum trebuie să încuragiăm o industrie a noastră; dar aceasta nu va să zică că noi trebuie să sacrificăm tot pentru o parte și cred că vom găsi alte mijloace ca să dăm această încurajare.

Domnul Șendrea zicea că acum trei, patru ani, cînd era în Senat și făcea o opozițiune sistematică, a făcut guvernului imputare că de ce nu arendează pădurile statului, pentru că din cauza nearendării lor o mulțime de lemne de construcțiune din Bucovina ne-a inundat. Ei bine, astăzi cînd Domnia sa nu mai este din opozițiune și cînd este guvernamental vrea să facă tocmai ceea ce imputa atunci guvernului.

Domnilor, eu m-am recriat și am luat cuvîntul mai mult ca să răspund la cele spuse de domnul Costinescu, care zicea că numai prin valea Bistriței intră în țara noastră lemne străine. Am aci statistica și fie binecuvîntat numele aceluia care mi-a dat-o.

Domnul Șt. Șendrea: Eu am zis lemnul brut.

Iată, domnilor, ce găesc în statistică : găesc că a intrat prin Bechet 1 455 000 kilograme, prin Calafat 1 320 000 kilograme, prin Corabia 1 000 000 kilograme, din Cornu Luncii, din Bucovina 7 000 000 kilograme.

Acum iată ce vine și pe Prut din pădurile cari cea mai mare parte sînt pe lângă granițe ; să-mi dați voie să le cunosc ca proprietar ce sînt pe ambele țărături și tot așa de bine le cunoaște și domnul Negruțzi, care le vede trecînd pe lângă proprietățile Domniei sale.

Prin Fălciu 1 756 000 kilograme, prin Iași 725 000 kilograme, prin Marinoaia 2 000 000 kilograme, prin Ițcani 6 600 000, prin Mihăileni 3 000 000, prin Oancea 30 000, prin Oituz 1 300 000, prin Predeal 3 000 000, prin Prisăceni 43 000. Astfel, după arătarea statistice, sînt 160 000 000, după mine sînt mai multe ; și Țara Românească care are atîtea păduri exportă 100 000 000.

Ei bine, domnilor, cînd vedem că noi cari avem atîtea păduri le lăsăm să putrezească și lăsăm să intre în țară 160 000 000 kilograme lemne străine, nu trebuie să luăm măsuri ?

Eu recunosc meritul acestor fabrice ; dar știu că înaintea acestor fabrici canalul de la istmul Suez s-a făcut cu cherestea de a noastră ¹¹.

Recunosc că pentru Galați este un interes, însă este un remediu. Onor. domn Costinescu să se asocieze cu mine ca să cerem de la guvern restabilirea portului franc. Aceasta ar fi o ocrotire. Dar astăzi să lăsăm noi să se facă tot comerțul cu lemne în Țara Românească cu lemn străin, aceasta nu se poate. Industria lemnăriei era la noi dezvoltată în multe localități, pe cînd astăzi introducerea cherestei străine a făcut ca această industrie națională să cadă. Și cînd vorbesc astfel trebuie să vă spun că vorbesc în contra interesului meu personal, fiindcă de la această societate eu iau 2000 lei arendă pe un petec de pămînt din moșia mea, teren cu piatră, unde ei pun depozit de lemnărie. Însă, domnilor, sînt momente unde omul cel mai interesat trebuie să uite interesul său personal în favoarea interesului general. Noi în comitetul delegaților am făcut o lucrare asupra căreia, mai tîrziu, în urma multor insistențe, am venit să facem oarecari concesiuni, dar pînă în fine cestiunea a rămas nedelegată și am zis să se pună 10%. Noi am căutat să așezăm tot sistemul nostru vama pe greutate ca să scăpăm de acele abuzuri teribile cari se făceau la vămile noastre și de aceea am admis ca unitate kilogramul. Acum deodată se admite metrul cub și se stăruiește cu tot dinadinsul ca noi să considerăm că lemnul este materie primitivă și că trebuie să o scădem. Apoi, dacă am scutit lîna, este că lîna era în alte condițiuni.

Interesul nostru este ca să oprim toate produsele similare cu produsele solului nostru, fabricate sau nefabricate. Pădurile noastre au similitudine în Bucovina ? Au. Ei bine, atunci trebuie să le protejăm.

Acesta e singurul și unicul sistem ce trebuie să avem, căci este o datorie națională de a avea acest sistem al protecționismului, deoarece vedem că toate statele din Europa-l aplică cu multă rigoare ; noi nu sîntem destul de înaintați, nu sîntem destul de *grands garçons* ca să venim cei întîi să aplicăm teoria liberului schimb, care se susține la catedre și prin jurnale ; cu toate că am văzut de multe ori chiar că acei cari susțin această teorie pe catedră și o predică prin jurnale, cînd au venit la rîndul lor să trateze asemenea materie, i-am văzut că și ei sînt protecționiști și dovadă de aceasta vă dau pe acei cari au încheiat tratatele de comerț sub Napoleon cu Englitera, cît au protejat industria lor.

Domnilor, am văzut amendamentele cari s-au propus și vă declar că mi se par exagerate, mi se pare că cifra de 15 lei la metrul cub este prea mare și eu sînt contra ; dar voi fi cu amendamentul domnului general Lecca, care lovește buștenii cu o taxă de 3 franci și 50 bani ¹².

Replică lui I. Marghiloman.

Rog pe onor. Cameră să aibă în vedere că în unele cazuri discuțiunile lungi sînt zadarnice ; și nu zic aceasta pentru că voiesc să împiedic discuțiunile Camerei, dovadă că chiar adineaori am luat cuvîntul contra închiderii discuțiunii, dar aceasta se poate face cînd este o absolută necesitate... (*Întreruperi.*)

Asupra tarifului autonom a urmat în Cameră o discuțiune generală de mai multe zile și în urmă s-a trîmis din nou în studiul comitetului delegaților, unde s-a discutat cu toată maturitatea în timp de mai multe săptămîni toate amendamentele prezintate de domnii deputați și toate petițiunile și memoriile adresate Camerei relative la tarif. După un asemenea studiu serios, comitetul s-a prezentat din nou cu lucrarea sa înaintea Camerei, sperînd că acum va fi bine primită. Ce vedem însă că se petrece aci ? La fiecare articol se propune din nou amendamente peste amendamente... (*Întreruperi.*)

Să mă ierte domnul Marghiloman, cu care în multe cazuri sînt de acord, a-i spune că nu înțeleg cum tocmai Domnia sa, vechi parlamentar, poate veni la citirea opiniunii comitetului a cere reînceperea discuțiunii și încă puind cestiunea pe tîrimul folositor opiniei. Noi bătrîni nu trebuie să pasionăm discuțiunile, căci dacă noi ne punem pe acel tîrim atunci dreptate are domnul Disescu să vie a propune taxe *ad valorem* pe obiectele de lux.

Domnilor, cuiele sînt trebuincioase, dar nu numai opiniei, ci și cizmei ; ele însă, cum și alte asemenea obiecte, se pot face în țară, mai ales că cuiele se fac din lepădături de fer. În Bucovina, un individ care s-a ocupat cu fabricarea cuielor de sîrmă a devenit milionar. De ce să nu facem și noi astfel, în loc să lepădăm fîrimătura de fer ?

Domnul A. Varlam : Cum avem să facem cuie de sîrmă cînd le avem din Germania cu 4 lei ?

Domnul I. Lupulescu : Taxa aceasta se poate aplica chiar Germaniei.

Rog pe Cameră să discute cît de mult ; dar, după ce se încheie discuțiunea și cînd vine timpul să votăm, apoi atunci să votăm, iar nu să reîncepem discuțiunea din nou ; căci altfel aș putea invoca și eu dreptul de a vorbi a doua oară.

Conchide asupra tarifului vamal autonom.

Domnii mei, onor. domn general Lecca, președintele nostru, a zis, cu drept cuvînt, că noi astăzi nu ne ocupăm de o convențiune, ci ne ocupăm să stabilim un tarif vamal autonom.

Așa e, domnilor, și așadar cu toții așa să ne ocupăm și așa să ne fie gîndirea noastră [a] tuturilor în momentele acestea ; dar de, omul este ființă nervoasă din nenorocire și orice am zice, orice am face, nu putem să nu avem înaintea ochilor noștri acea convențiune teribilă care trebuie să recunoaștem că ne-a sărăcit. Domnilor, am luat cunoștință din ziare că conferința întrunită în București și formată din delegații guvernelor austro-un-

gare și delegații guvernului român, pentru a procede la încheierea unei noi convențiuni, acea conferință s-a împrăștiat fără rezultat. Iată faptul și faptul acesta, oricît s-ar zice, în Țara Românească a produs o mare bucurie ; ne-am bucurat cu toții cum că acea conferință n-a izbutit. Și nu avem să ne uităm numai la noi ; dar n-am văzut nici un organ de publicitate care să se întristeze de neizbutirea conferinței.

Cu totul altminteri este peste Molna și peste Carpați ; acolo vedem un vîrtej. Presa austriacă, dată în mina unor oameni mai inteligenți, mai culti și cunoscînd bine interesele proprii ale Austriei, acuză pe oamenii de stat ai Ungariei, acuză opiniunea publică din Ungaria și chiar pe guvernul central că nu și-au dat bine seamă de ceea ce avea să facă ; și jurnalele din Viena, deși deploră nereușita conferinței, deși împing la un rezel de tarife, dar dau dreptate României.

În adevăr, orice s-ar zice, România a fost credincioasă subscrierei pusă pe convențiunea comercială ; singura imputare care se face — și aceea exagerată — în contra nelealității guvernului român, în neexecutarea convențiunii, a fost o voce care s-a ridicat în sinul Parlamentului de la Viena imputîndu-ne că sub pretextul de filoxeră îngreunăm importarea cartofilor. (*Ilaritate.*)

Apoi ce trebuie să zicem noi ? Cartoful cît un ou ; dar de un bou ? (*Aplauze, ilaritate.*)

Pe de altă parte, am văzut în Parlamentul de la Pesta că deja de pe acum se propun fel de fel de măsuri contra noastră. Se adună anchete, comisiuni de la Pesta, de la Arad, de la Brașov și din toate părțile cari propun a se denunța convențiunea drumului de fer, ba chiar mergînd pînă a îndemna pe societatea de navigațiune a vapoarelor pe Dunăre să ne facă greutăți. Această societate, deși este intitulată *kaiserliche-koenigliche*, a zis : Bucuros, să ne supunem, dar cine ne despăgubește de un milion și jumătate pe care noi îl vom perde ? Ne garantează guvernul austriac de această pierdere ? Atunci ne vom supune.

Iată, domnilor, ce vecinii noștri nu vor să înțeleagă. Se înșală asupra situațiunei ; nu cunosc deloc România de astăzi, precum nu au recunoscut niciodată România, n-au recunoscut geniul poporului român, n-au cunoscut misiunea lui de a fi un fel de bucată de cauciuc între Rusia și statele bulgare, de a fi un tampon spre a opri ciocnirile dintre Rusia și Austria ; acestea fiecare copil le știe și de aceea ne vedem cu toții foarte liniștiți, fiindcă avem convingerea plină și întregă cum că relele pe cari le-am suferit prin lipsa unei convențiuni vor fi mult mai mici decît relele pe cari le-am suferit prin convențiune. (*Aplauze.*)

Sintem cu totul indiferenți ; însă aceasta nu trebuie să ne facă să ieșim din liniștea noastră ca să venim și noi la acel strigăt de durere pe care vedem că-l scoate statul austriac, care are să sufere mai mult decît noi. Nu, noi să ne urmăm în liniște calea noastră ; nici o provocare ; să fim siguri că toate măsurile cari le vor lua au să strice vecinilor noștri mai mult decît nouă. Avem să suferim și noi, dar în mina noastră stă ca prin bărbăția și demnitatea noastră de români să ne putem îndrepta ; să luăm din nou politica de apă ; să îngrijim de porturile noastre, să întindem la mare direcțiunea activității noastre. (*Aplauze prelungite.*)

V-am spus, domnilor, că vecinii noștri și mai ales ungerii se înșeală cu totul asupra geniului, energiei și chiar asupra intereselor noastre. Arăt recunoștința mea ministrului pentru înfățișarea *cărței verzi* ; n-am avut

timp să o citesc și să o studiez ; o voi citi mâine și luni voi face o interpelare ; însă pentru acum mi-e destul să vă citesc un mic pasaj ca să vă arăt în ce spirit au venit delegații maghiari în mijlocul nostru. Iată, domnilor, ce zic dumnealor la pagina 104 :

„MM. les délégués austro-hongrois observent que l'article III du projet roumain, contrairement à l'article V de l'actuelle convention et à l'article I du projet austro-hongrois, propose de ne pas limiter les monopoles d'Etat”.

Și vedeți ce cer dumnealor, când noi am face un monopol :

„În caz când o asemenea clauză ar fi adoptată, Austro-Ungaria cere ca statul român să-și ia îndatorirea a cumpăra pe fiecare an, prin licitațiune, 8500 quintale de aprinzători din Austro-Ungaria. Pentru cărțile de joc cifra va fi aceea a importățiunii din ultimul an sau media celor trei ani din urmă”.

Auzit-ați, domnilor ! Cum ! În preziua serbărei pe care ne-o anunță acel steag care filfiie la ferestrele Camerei, în preziua aniversărei Independenței noastre, să ne legăm noi miinile prin convențiuni, ca aprinzătorile sau chibriturile și cărțile cu cari ne jucăm să le cumpărăm din Austro-Ungaria ? Aceasta nu veți primi-o ! (*Aplauze prelungite.*)

Prin urmare, vedeți Domniile voastre că era cu neputință să facem o convențiune față cu aceste premize ale oamenilor de stat austro-ungari. Aceasta este caracteristic. În 1875 ne-am legat miinile pentru acsizele comunale ; ne-am sfărîmat autonomia comunală ; astăzi ni se cere să sfărîmăm autonomia statului și a Parlamentului român !

Vedeți, domnilor, foarte bine că în aceasta nu am decît a arăta recunoștința mea guvernului că s-a refuzat ; însă regret că onor. domn ministru de externe nu este aici, pentru ca să-i fac o întrebare : să binevoiască a-mi spune ce înțelege Domnia sa cu articolul 4 din proiectul de convențiune comercială pe care l-a înfățișat delegaților austriaci ?

„Articolul IV. Obiectele de proveniență sau de manufactură română și obiectele de proveniență sau manufactură austriacă sau ungurească cari vor fi importate în Austro-Ungaria sau în România se vor primi conform tabelelor și tarifelor anexate la prezentul tratat”.

Apoi alături cu acele tabele și tarife ce mai este cu tariful autonom ? Cum ? Când s-au găsit oameni în țara aceasta cari și-au sacrificat timpul și interesele lor și au stat și au lucrat un tarif autonom, care e aproape votat, prin acest articol să se spulbere acel tarif ? Nu se poate. (*Aplauze.*)

Domnul ministru ne-a spus că este pentru tariful autonom, dar că se poate să i se facă câteva modificări... Concesiuni pentru concesiuni... Nu însă tarife și tabele convenționale cari să înlocuiască tariful autonom.

Domnul ministru al domeniilor, An. Stolojan : Se înțelege că nu.

Dacă este așa, atunci ce caută acest articol ? Ce însemnează el și unde tinde să ne ducă ? [Î]mi place a crede că guvernul nu a știut ce a făcut. Pe urmă, în adevăr, văd că a revenit și la pagina 121 arată o listă de produsele române cari România cere să fie libere de orice intrare și o altă listă pentru produsele la cari cere oarecari reduceri. Acestea le înțeleg, însă cum vine acel articol 4 ?

Dacă guvernul a dezaprobat acel articol, să vină să declare că nu a înțeles să supună convențiunii tariful nostru ; pentru că altfel vom fi robi austriaci. Am făcut destule sacrificii și astăzi trebuie să fim stăpîni pe tariful nostru. (*Aplauze.*) Dacă sîntem stăpîni pe tariful nostru, experiența

ne va lumina și, cînd vom vedea că sîntem greșiți, nimic nu împiedică pe guvern de a veni la Cameră să ceară îndreptări.

Știm, domnilor, cu toții nenorocirile convențiunei trecute, care a oprit cu desăvîrșire creșterea vitelor în Moldova de sus și a adus pe țărani în sapă de lemn; pe proprietarii mari nu i-a lovit așa tare, dar pe țaran, cum zic, l-a redus la sapă de lemn, nemaiavind nici cu ce plăti dările către stat.

Ei bine, fiind așa, mai cuteza-va guvernul să vină cu un proiect de lege prin care să supună la alte tratări noul tarif pe care l-am votat cu atîta muncă, cu atîta zel? Rog pe guvern să ne dea lămuriri clare și pozitive în această privință.

[Î]mi pare bine că lucrările conferinței s-au rupt și că ele nu rămîn decît ca o simplă lucrare literară pentru dosar și acum am face bine să ne întrebăm: Mai voiește țara aceasta ca de acum înainte să mai avem convențiuni...

Voci: Nu! Nu!

Atunci cred că acel articol a fost pus acolo din eroare și-mi pare bine că acea eroare n-a avut nici un rezultat.

După ce am făcut această declarațiune în favoarea guvernului și a țării, sînt dator să zic că sîntem hotărîți să asigurăm independența economică a țării noastre (*aplauze*); sîntem datori să facem ca copiii noștri să serbeze și ziua emancipării noastre economice. (*Aplauze.*)

Atunci vom fi suverani, atunci România va fi în drept să poarte cu mîndrie pe fruntea ei coroana de oțel. (*Aplauze prelungite.*)

Cred că nu vom găsi nici în guvern, nici nicăieri o singură voce care să lase a crede că în această țară se va mai pune un tarif convențional. (*Aplauze.*)

Domnul B. Maniu: Tarif de robie.

Acum, domnilor, vă rog să fim blînzi, să fim cu multe concesiuni, să nu dăm loc la nici o imputare, la nici o bănuială; să nu fim provocători, să nu facem rezel ofensiv, să facem rezel defensiv, să ne apărăm drepturile noastre. De se vor întrebuița măsuri aspre în contra noastră, vom uza de dreptul de legitimă apărare; de se vor impune produsele noastre cu 30, vom impune și noi pe ale lor cu 30; de ni se vor face prohibițiuni, le vom face și noi lor prohibițiuni; și în această nu avem să ne temem de nimic, căci apărăm cel dintîi drept al unei țări libere și independente. (*Aplauze prelungite.*)

Dacă ni se vor închide granițele, avem granițele pe cari ni le-a dat Dumnezeu, avem marea, avem plămîinii fiecărei națiuni, plămîinii prin cari fiecare națiune respiră și despre cari vecinii noștri sirbi, la Congresul de la Berlin ziceau: Ah! Căci nu avem și noi atîtica mare! și arătau două degete. Ei bine! Noi avem nu atîtica, dar atîta mare! Atîta cît putem întinde amîndouă brațele. (*Aplauze.*) Noi nu avem numai o bucățică de mare, avem mare multă, avem trei porturi, avem gurile Dunărei, avem însăși Dunărea, acest brîu natural și măreț al României. (*Aplauze.*)

De aceea, fiindcă ni se anunță rezel, [i]mi permit a vă ruga să ne pregătim și noi, însă nu pentru un rezel ofensiv, ci pentru un rezel defensiv; să începem a ne gîndi, cum zicea domnul Brătianu, că avem să suferim, să începem a ne gîndi la ceea ce trebuie să facem pentru ca să

suferim cît se poate mai puțin ; să ne întoarcem la politica de apă, să ne întoarcem la industria franceză, care este bună și solidă, care îmbogățește. (*Aplauze prelungite.*)

Domnul B. Maniu : Industrie onestă.

Să ne întoarcem la comerțul Occidentului, la aceia care vin să ne cumpere vitele și grînele noastre, să facem convențiuni cu Italia, să restitornicim porturile france, cari sînt astăzi la ordinea zilei. Avem să suferim, dar cine are să sufere mai mult este Oltenia și Moldova de sus. Ei bine, să ne ocupăm cu seriozitate de a face ca frații noștri de acolo să nu sufere ; să le facem înlesniri de tot felul pentru ca grînele și vitele lor să ajungă la Giurgiu, la Brăila, la Galați, la Constanța, la Sulina, oriunde va fi un singur șlep, o singură luntre plutitoare pe apă (*aplauze*) ; și să rugăm pe guvern să ia aminte ca acele părți ale României cari sînt mai expuse la suferințe să nu sufere. Acum începe un serios și frumos rol pentru domnul ministru al lucrărilor publice ; acum Domnia sa va putea dovedi că este un bun ministru și-l rugăm să grăbească cu drumul de fer Cernavodă, să grăbească cu facerea bacurilor și cu înlesnirea celorlalte mijloace de transport și atunci va bine merita de la patrie.

Domnilor, după ce am spus acestea, pentru ca să mai curățim aerul, să ne ridicăm mai sus și cu mintea și cu inima și cu simțimîntul patriotismului și cu acela al intereselor morale, pentru că România trebuie să iasă biruitoare din această luptă prin pace, prin ordine, prin liniște, prin muncă și prin perseverență. Zică ungurii ce vor voi, amenințe, țipe, strige cît le va plăcea ; noi avem conștiința datoriei noastre și sîntem pătrunși de simțămîntul datoriei pentru rolul ce avem de jucat în Orient și că acel rol este de ordine, de pace, de civilizațiune și de progres ; dar mai presus de toate avem conștiința dreptului nostru. (*Aplauze.*) Să ne luptăm pentru drept, să dovedim că în secolul al XIX-[lea] nu numai oțelul și plumbul, nu numai puterea brutală dominează, dar că și sînta dreptate este o pavază pentru națiunile cari știu să se bazeze pe dreptul lor și să-și aducă aminte de deviza : Dumnezeu și dreptul meu ¹³. (*Aplauze prelungite, îndelung repetite.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților”,
1885/1886, nr. 81, p. 1313, col. 2 —
p. 1320, col. 3 ; nr. 83, p. 1384, col. 2 ;
nr. 84, p. 1388, col. 3 — p. 1389, col. 1 ;
p. 1390, col. 1 — p. 1391, col. 1 ; p. 1395,
col. 3 — p. 1396, col. 1 — 3 ; p. 1398,
col. 2 ; nr. 90, p. 1482, col. 3 — p. 1483,
col. 2 ; nr. 91, p. 1489, col. 3 — p. 1490,
col. 1 ; p. 1495, col. 1 — p. 1496, col. 3 ;
nr. 92, p. 1510, col. 2 — 3 ; p. 1513,
col. 1 — p. 1514, col. 3.

NOTE

¹ În ziua precedentă, în timpul discursului rostit de D. Butculescu, se produsese rumoare, mulți deputați părăsiseră sala și K. observase enervat : „Care Adunare ? Nu sîntem nici 30 de deputați și din momentul ce nu e numărul de 60 nu sîntem decît o întrunire particulară, fără nici un caracter oficial. Voi ieși din Adunare și-mi voi da demisiunea dacă se va dovedi că sîntem mai mult de 30”. K. făcea parte din comitetul delegaților, ca reprezentant al secției aV-a. I. Lupulescu era raportor.

E. Costinescu invitase la prudență în dezbaterile tarifului și declarase că e partizan al protecționismului. Se împotrivesc însă taxelor exorbitante puse la unele produse de import socotind că în felul acesta nu se încuraja industria națională, căci aceasta n-ar fi putut niciodată acoperi toate necesitățile țării.

² Pentru Godillot vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 145, nota 2; p. 314 și urm.; p. 595 și urm. Pentru Guilloux vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea a II-a, p. 205, nota 2 și p. 281, nota 4. Pentru Lemaitre vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 72; partea a IV-a, p. 145 și urm.

³ Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 147 și urm.

⁴ G. Gr. Cantacuzino.

⁵ După K. luase cuvântul I. C. Brătianu, care contestase faptul că Germania a condiționat încheierea convenției de recunoașterea în Parlamentul român a drepturilor politice pentru evrei. Și Italia declarase că evreii sînt puternici în Parlamentul ei. K. a răspuns: „Cu toate acestea a ratificat convențiunea cu noi”.

I. C. Brătianu declarase apoi patetic că uneori se gîndește să părăsească puterea ca să aibă un loc comod în opoziție și așa să poată spune lucruri pe care ca ministeriabil nu le poate dezvălui. K. i-a observat fin: „Te-am ghicit și fără să le spui”.

Proiectul a fost luat în considerație cu 80 de voturi pentru și două împotriva.

⁶ M. Cornea ceruse să se trimită proiectul înapoi pentru studiere în secții. Se discutau taxele vamale asupra animalelor.

⁷ E. Costinescu ceruse ca mărfurile coloniale să nu fie prea aspru taxate.

⁸ Adunarea a acceptat propunerea.

⁹ Se discuta vămuirea cîrților importate și N. Ionescu ceruse scutirea lor de taxe.

¹⁰ Goetz fusese proprietarul unei mari fabrici de cherestea din Galați, care își exporta produsele în Jumea întreagă. Frații Theiler aveau exploatarea forestieră în Moldova, la Moinești și Solont.

¹¹ Vezi C. C. Giurescu, *Despre relațiile româno-egiptene și contribuția României la construirea canalului de Suez*, în „Studii”, X, 1957, nr. 1, p. 91—109.

¹² Amendamentul lui D. Leca a fost acceptat.

¹³ Proiectul a fost primit cu majoritate absolută, 109 voturi.

Ridică un incident asupra felului cum s-a întocmit proiectul de lege prin care marșalului Nesred pașa i se recunoștea dreptul de proprietate asupra mai multor imobile *

Mă unesc și eu cu domnul ministru pentru amînare, dar cer cuvîntul ca să explic pentru ce mă unesc; voi să fac un prolegomen mai întîi.

*Domnul președinte*¹: Domnul raportor nu este aci ca să audă prolegomenul Domniei voastre.

Domnul ministru de finanțe, C. Nacu: Noi nu cerem amînarea acestui proiect de lege, ci înscrierea sa la ordinea zilei de mîine.

O voce: Pînă va veni domnul prim-ministru.

Noi avem însă de regulat o treabă casnică cu ocaziunea acestui proiect de lege care nu privește pe domnul prim-ministru. (*Înteruperi.*)

Domnilor, adresa președintelui comitetului prin care se trimite în dezbaterile Adunării raportul asupra acestui proiect de lege este cu iscălitura ștearsă. (*Înteruperi.*)

Eu sînt președintele celui comitet de delegați; dar iscălitura cea ștearsă nu este a mea. De aceea mă unesc cu domnul ministru de a se amîna pînă mîine discuțiunea acestui proiect de lege ca să se trimită înapoi la comitet și să se cerceteze faptul acesta între noi, fără miniștri. Deocamdată vă voi spune cum s-a întîmplat istoria aceasta.

* Ședințele din 7 și 8 aprilie 1886.

Domnul președinte: Domnule, Kogălniceanu, domnul raportor nu este aci, prin urmare lăsați prolegomenul Domniei vcaștre pînă va veni domnul raportor.

Am dreptul să denunț faptul și sînt încredințat că Adunarea va fi cu mine și cel dintîi domnul Vulturescu.

Domnilor, guvernul a prezentat acest proiect de lege, pe care Adunarea l-a trimis în cercetarea secțiunilor; secțiunile s-au pronunțat asupra-i și au numit delegații lor, între cari am fost numit și eu din partea secțiunii mele. Cînd ne-am întrunit în comitet, mai înainte de a intra în discuțiunea acestui proiect de lege, eu am propus de a se cerceta mai întii atît la Ministerul Domeniilor, cît și la Ministerul de Externe actele privitoare la această cestiune, ca să putem lucra în cunoștință de cauză și atît domnul prim-ministru, cît și domniile delegați au admis propunerea mea, pentru că însuși domnul subsecretar de stat a recunoscut că averea despre care tratează proiectul de lege este avere particulară a comunei, a județului, a mea, a domnului Vulturescu. (*Întreruperi.*)

Domnul Gr. Vulturescu: Eu n-am avere acolo.

Dacă nu ai dumneata, au amicii sau rudele dumitale.

Domnilor, alaltăieri venind aci mi se spuse că nu știu cine a cerut urgența în privința acestui proiect de lege și că s-a și depus raportul. Atunci am întrebat dacă ne-a venit relațiunea din partea persoanei însărcinată să ne aducă lămuririle necesare, dar nu am putut căpăta nici un răspuns afirmativ. M-am dus dar la domnul Șendrea și l-am întrebat dacă Domnia sa a discutat proiectul de lege în comitet și în ce zi s-a făcut aceasta și Domnia sa mi-a răspuns: Ferească Dumnezeu, nu s-a discutat în comitet; m-am adresat apoi la domnul Chiru și Domnia sa asemenea mi-a răspuns că nu știe nimic despre aceasta. (*Întreruperi.*)

Eu totdeauna am fost aici la timp și nu sînt dator a veni mai nainte decît alții.

Văzînd dar că nu pot avea nici o lămurire în privința aceasta de la cei [la] cari mă adresam, m-am dus la domnul Șefendache, care iscălise adresa ca președinte al comitetului, și i-am zis: De ce m-ai degradat? Ce ți-am greșit de te-ai făcut președinte în locul meu? Domnia sa mi-a răspuns că vreo 4 membri din acest comitet s-au adunat și l-au ales președinte; Domnia sa însă, în urma explicațiunilor ce am avut, s-a dus la biurou și a șters semătura sa de pe adresa cu care se înainta raportul comitetului și puteți verifica chiar Domniile voastre exactitatea acestui lucru.

Domnul ministru al domeniilor a cerut ca Domniile voastre să amînați acest proiect pe mine ca să poată prezenta oarecare acte necesare; eu cer, domnilor, să amînați discuțiua acestui proiect de lege pentru onoarea Domniilor voastre și să-l trimiteți la comitetul delegaților, ca acolo să ne spălăm rufeile murdare între noi și ca să vedem cine a fost corect și cine nu? căci acest proiect de lege, dacă ar trece așa cum este, ar fi o rușine.

Voci: Să se trîmită la comitet.

Domnul președinte: Proiectul se va trîmite din nou comitetului în speranța însă că pînă mine domniile delegați vor termina această lucrare.

Domnul ministru al domeniilor, An. Stolojan: Domnilor, incidentul ridicat de domnul Kogălniceanu și despre care noi nu am avut nici o cunoștință ar fi putut să fie tratat mine mai bine decît acum, cu toate acestea Domniile voastre puteți să vă întruniți din nou și să regulați cestiunea între dumneavoastră.

Vă făgăduiesc că mine la 12 ore voi fi aci și rog și pe ceilalți membri ai comitetului să vie ca să ne tîlmăcim între noi și, dacă nu vom găsi

mijloace prin care să luminăm Camera, cel puțin nu o vom întuneca cum o întunecă raportul acesta.

Replică lui B. Iepurescu ².

Onor. domn Iepurescu văd că s-a înflăcărat și că Domnia sa singur se acuză pe cînd nimeni nu l-a acuzat; nimeni nu a pronunțat cuvîntul pe care Domnia sa-l inventează, cuvîntul de *turcii cauza*; eu n-am zis cuvîntul acesta și declar că nici nu am gîndit vreodată asemenea lucru pentru Domnia sa; dar nu știu ce vînt a venit asupra Domniei sale care l-a făcut să treacă asupra tuturilor cuviințelor cari se datorese tuturilor colegilor săi și, prin urmare, și mie.

Domnilor, comitetul delegaților m-a ales în unanimitate de președinte. Onor. domn Iepurescu singur a cerut după o conversațiune la care am luat parte și eu și în care domnul ministru unindu-se cu părerea mea a primit și Domnia sa ca domnul Iepurescu să meargă la Ministerul de Externe și de Interne să cerceteze actele; aceasta a fost o propunere primită atît de comitet, cît și de domnul Iepurescu și de mine.

A doua zi viu aci și ce văd? Domnul Iepurescu, însărcinatul ca să meargă la Ministerul de Externe, se transformă în raportor și tot Domnia sa a cerut să se voteze aci urgența într-o afacere unde nu este vorba nici mai mult, nici mai puțin decît de mai multe sute de mii de lei în proprietăți, unele ale județelor și altele ale comunelor. Eu nu m-am plîns, decît atît am zis: Domnule Sefendache, ce v-am făcut eu de m-ați degradat, ce v-am făcut de m-ați destituit și ați numit în locul meu alt președinte? Am văzut că acel președinte a fost domnul Sefendache. Domnul Sefendache la cel întii cuvînt, îndată ce s-a luminat, s-a dus și și-a șters iscălitura. Atunci biuroul a făcut ceea ce trebuia să facă, a trimis din nou proiectul la comitetul delegaților ca să-l studieze și, mergînd astăzi în sînul comitetului, colegii mei m-au lăsat tot președinte. După ce ne-am rostit contra raportului făcut și l-am respins, a rămas să rugăm pe domnul prim-ministru să stea la vorbă cu noi și să-i dăm ceva, dacă este caz a se da ceva, dar să nu despoiem noi județul și primăria de palatul administrativ, de spitalul orașului, de moara de foc, care este a orașului, și de o mulțime de case, cari sînt unele ale județului și altele ale statului. Nu știu de ce s-a supărat domnul Iepurescu fiindcă eu n-am pronunțat cuvîntul de *turpis causa*; dar Domnia sa a zis *turcii cauza*; eu însă în nimic n-am atins pe domnul Iepurescu.

Polemică cu primul-ministru, I. C. Brătianu ³.

Domnilor, domnul prim-ministru zice că eu n-am venit; apoi pentru ca să vin trebuie să fiu dator să viu; chematu-m-a pe mine cineva? Post-a luată vreo hotărîre să ne adunăm? S-a hotărît ca domnul Iepurescu să meargă să studieze și să ne aducă raportul a doua zi; cînd am venit m-am găsit pe mine destituit, raportor numit, raportul făcut și cerut încă de urgență; parcă erau nu turcii, dar tătarii la Filaret. De ce atîta grabă? Camera mi-a dat dreptate, deci eu n-am fost ca domnul Iepurescu executat în efigie, am fost condamnat, deși nu eram vinovat.

Dar fiindcă domnul prim-ministru a intrat acum cam mult în fondul cestiunei, [î]mi voi permite să zic și eu două cuvinte, lăsînd pe domnul Iepurescu să ne apere pe tustrei, dar eu voi să apăr comuna, județul și țara de a nu li se lua proprietățile și declar că te iau pe dumneata, domnule prim-ministru, de arbitru în această cestiune numai să faci paretisis preo-

cupărilor dumitale diplomatice, căci atunci sînt sigur că vei da dreptate și comunei și județului și țării, căci trebuie să știi că după acesta care a venit să ceară 20 de acarete și proprietăți sînt alții cari au să vie să ceară toate pădurile Dobrogei și atunci n-avem decît să batem toba Dobrogei și s-o dăm toată tutulor pașilor, mareașalilor, vizirilor și incioclanilor * turcești ⁴.

Din nou în replică cu I. C. Brătianu.

Domnilor, fiindcă oricîtă bunăvoință aș arăta și am arătat totdeauna domnului prim-ministru Domnia sa a căutat ca totdeauna să stigmatizeze pe adversarii săi într-un mod direct sau indirect, protestez în contra însinuărilor Domniei sale și declar că nu am nici un amic, nici o cunoștință în această companie care reclamă pădurile; și încă mai declar că această companie, dacă există, comite o infamie și că fapta ei este infamă. Vă place ?

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu: Nici eu n-am pe nimeni.

Declar pe onoarea mea și pe bătrînețele mele că nu știu nimic și că nu este exact că aș avea vreo cunoștință de această companie și ai comis un lucru nedrept cînd m-ai acuzat pe nedrept. Și, fiindcă nu onorezi pe adversarii dumitale cu aceeași stimă ce ți-o dau ei, apoi mă faci ca și eu să-ți retrag stima mea... (Zgomot.)

„Dezbatările Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 82, p. 1326, col. 3 — p. 1327, col. 2; p. 1340, col. 3 — p. 1341, col. 1; p. 1341, col. 3 — p. 1342, col. 1 — 2.

* Icioglani, copii de casă în serai sau în palatul domnesc al domnilor români (te.).

NOTE

¹ Președintele ședinței era D. Leca și raportor B. Iepurescu.

² B. I. spuse că K. a cerut trimiterea proiectului la comitetul delegaților ca o *turpis causa*; dar K., cum se vede, face un joc de cuvinte, fiind vorba la mijloc de un turc! Vezi de altfel chiar mai jos deslușirea lui K.

³ I. C. B. spuse că, pentru operativitatea lucrării și cum K. lipsea, comitetul l-a însărcinat pe B. Iepurescu cu efectuarea ei. Cere acum doar ca proiectul să fie dezbătut cit mai repede. Precizase că era vorba de danii făcute de sultan pașalei înainte de anul 1878.

⁴ I. C. B. admisesse că în adevăr pădurile din Dobrogea erau reclamate de „o companie, sub nume de turci”, în care însă nu erau nici viziri, nici pașale. Personal nu avea amici acolo și îl sfidase pe K. să declare același lucru.

*Pe marginea proiectului de lege a organizării serviciului flotei și al porturilor **

Aș voi să știu în mod pozitiv dacă această școală pentru formarea personalului marinei de comerț are în vedere de a îndatora pe fiecare căpitan de vas de comerț să aibă pe vasul său un personal care să fi învățat în această școală ?

Am căutat să aflu aceasta și iată ceea ce mi s-a spus de oameni competenți: mi s-a spus că astăzi avem corăbii de comerț cari sînt comandate de căpitani formați prin practica ce au făcut pe la diferite vase străine.

* Ședința din 1 mai 1886.

Eu, domnilor, aş preferi să avem la corăbiile de comerţ numai oameni competenţi formaţi în şcoalele ţării, în vedere că în curînd trebuie ca ţara să se ocupe în mod serios de a avea mijloacele trebuincioase de transport pe apă, mijloace ale sale proprii, pentru ca să nu mai fie ceea ce este astăzi : pentru cele mai mici transporturi, chiar între două porturi vecine, sîntem nevoiţi a ne adresa la companii străine.

Cred că în curînd ne vom ocupa de a avea şi noi vase pe Dunăre şi pe mare cari să îdestuleze trebuinţele comerţului nostru, cari să transporte persoane, cari să poarte drapelul naţional şi cari să aibă personalul său propriu, nu ca astăzi cînd sînt cîteva corăbii cari în adevăr au pavilionul român, dar în al cărora personal nu se găseşte unul care să ştie două cuvinte româneşti.

Cînd lucrurile sînt astfel, nu trebuie oare să ne pregătim spre a forma acei căpitani, acel personal superior pentru vasele noastre de comerţ ?

Ei bine, cine poate dirige mai cu competenţă acea şcoală şi care este acea şcoală ? Oricît vom întoarce lucrurile, nu poate să fie decît şcoala flotei noastre, care, cînd se va forma marina noastră comercială, are să dea căpitaniu celui mai competenţi.

Onor. domn Ionescu cu drept cuvînt a criticat ramificarea şcoalelor noastre pe la toate ministerele, dar nu cred ca Domnia sa să voiască a sus-trage pe şcolarii militari tocmai de la acea autoritate care formează militari.

Asemenea şi pentru flotilă. Cine să formeze pe căpitaniu aceia ? Nu este mai bine să-i formeze flotila care ar pune pe vasele ei militari, cari ar face exerciţii pe Marea Neagră, pe Dunăre şi dintre cari în urmă unii, cari vor voi, vor rămînea în flotilă, iar alţii vor trece în serviciul marinei comerciale ?

Eu socotesc că aci este o neînţelegere în privinţa personalului. Să nu se înţeleagă că sub numirea de personal se înţelege tot corpul, toţi matrozii, ei numai comandantii....

Domnul N. Ionescu : Piloţii nu sînt sub Ministerul de Rezel ?

Pe bordul vaselor companiei de vapoare dunărene austriace toţi piloţii sînt români, pentru că e o şcoală foarte bună de marină comercială aceea a companiei. Cînd vom avea şi noi o asemenea companie care să aibă o astfel de şcoală, atunci n-ar mai fi nevoie să vie statul în ajutor ; dar, din nenorocire, nu o avem şi, prin urmare, statul trebuie să facă o astfel de şcoală.

De aceea, domnilor, pînă cînd iniţiativa privată va înfiinţa o astfel de şcoală, statul e dator să facă ei o şcoală în care să se pregătescă un personal care să comande vasele de comerţ. Articolul¹ însă ar trebui modificat astfel că nu înţelegem obligativitatea comandantilor vaselor de comerţ să fie absolvenţi numai ai acestei şcoli ; ei se pot duce şi la Brest, Triest etc. Eu cred că facem un serviciu ţării cînd punem ofiţerii flotei în poziţiune să formeze şi un personal pentru navele de comerţ.²

„Dezbaterile Adunării Deputaţilor”,
1885/1886, nr. 87, p. 1435, col. 3 — p.
1436, col. 1.

NOTE

¹ Articolul 30 stabilea că instruirea personalului flotei se va face prin şcoli de gradul I şi II, „şcoala specială de torpile” şi cea a „copiilor de marină”.

² Proiectul a fost votat cu 54 de voturi pentru şi 18 împotriva.

*Roagă Adunarea să se ocupe de cererile de pensii**

Domnilor, atît Constituțiunea, cît și regulamentul nostru prevede că fiecare cetățean are dreptul de a da petițiune la Adunare ; și, cînd acest drept este recunoscut, de sine se înțelege că el are și dreptul de a se cere de la Camera ca ea să-și facă datoria în cuprinsul regulamentului și al Constituțiunii. Știți, domnilor, că sînt o mulțime de proiecte de legi privitoare la pensii pe drept reclamate și un însemnat număr de petițiuni pentru diferite plîngerii cari de un îndelungat timp stau pe biuroul Adunării fără a fi cercetate. Camera în dreptul ei de a primi petițiuni are și datoria de a le cerceta și, prin urmare, ar trebui să se fixeze odată o ordine de zi și pentru aceste cesțiuni.

O voce: Simbăta. -

Foarte bine ; însă vă aduc aminte că domnul vicepreședinte Agarici, în una din ședințele trecute, cînd s-a prezentat înaintea Camerei o cerere de pensii, a propus ca să nu se mai voteze nici o pensii pînă după votarea bugetelor și atunci Camera a primit propunerea, ș.a.

Onor. domn Ionescu cînd a zis adineaori că propunerea făcută de domnul Calimachi pentru cercetarea pensiiilor trebuia să se facă astă-iarnă, iar nu astăzi, Domnia sa a uitat că Adunarea a hotărît să se ocupe de pensii numai după terminarea bugetelor și acum, bugetele fiind de mult terminate și votate, trebuie să se ție seamă de hotărîrea luată și să se dea rînd unor asemenea cereri ; mai ales că Domniile voastre știți că sînt o mulțime de oameni, văduve, copii, soldați cari au servit în armată, cari cu mari greutate au venit în București și stau aci pe cheltuială așteptînd votul Camerei. Bine ar fi oare să lăsăm pe acești nenorociți să aștepte aci pînă cînd nu vor mai avea cu ce să se întoarcă la urma lor ?

Domnilor, să nu vedem totul în culori de roză, ci să ne îngrijim și de mizeria altora. Eu nu mă ocup de cesțiunea de regulament, dar vă cer ca în aceste cîteva zile, cîte mai avem de lucru, să binevoiiți a primi să ne ocupăm în o zi sau 2 și de aceste cesțiuni ; căci, unde sînt dureri, Camera este datoare să le aline.

„Dezbaterile Adunării Deputaților”
1885/1886, nr. 95, p. 1558, col. 3 — p.
1559, col. 2.

* Ședința din 15 mai 1886.

*Insistă pentru luarea în discuție a unor cereri de pensii **

Domnilor, eu socoteam că domnul Disescu va cere ca acea lege să se voteze astăzi, însă fiindcă Domnia sa însuși a consimțit ca ea să se trateze altă dată eu-i sînt recunoscător.

În adevăr, acea lege este urgentă ; însă, domnilor, sînt și alte cesțiuni mult mai urgente ; sînt oameni bătrîni și fără mijloace cari au ser-

* Ședința din 17 mai 1886.

vit statului, sînt văduve cari au tot dreptul la solicițudinea Adunării; sînt pensiuini cari se impun și cari cu toate acestea stau de ani întregi în cartoanele Adunării. Astfel aș putea să vă citez pensiunea văduvei regretatului profesor Zalomit, care mai ales dincoace de Milcov a format generațiuni; astfel aș putea să vă citez pensiunea văduvei și minorilor inginerului Manovici; astfel este pensiunea văduvei generalului Gherghel și altele multe. Este un soldat care pentru o pensiuine de 8 lei șade de 4 ani la ușa Camerei.

Regulamentul consacră sîmbăta pentru rezolvarea acestor petițiuni, dacă însă noi nu voim a ne ocupa de asemenea cestiuni și nicio-dată nu le mai dăm rîndul, atunci mai bine să dăm acest drept guvernului.

„Dezbaterile Adunării Deputaților”
1885/1886, nr. 97, p. 1632, col. 2.

NOTE

¹ C. Disescu ceruse luarea în dezbateri a unui proiect de lege adus din inițiativă parlamentară de 60 de deputați prin care trebuia pus de acord răstimpul de vacanță al Curții de casație cu cel al tribunalelor și curților de justiție.

*Discurs la proiectul de lege pentru modificarea legii comunale**

Domnilor deputați, ar fi o mare prezumțiune din partea mea să vii să vă zic precum s-a zis aici că eu sînt autorul legii comunale de la 1864¹. Aceasta nu ar fi exact. Autorul legii comunale de la 1864 este partidul liberal, care atunci era intrunit și, prin urmare, era de datoria mea, precum văd cu plăcere că o fac mulți din membrii partidului liberal, ca să apere acea lege, cel puțin în principiile sale fundamentale. Totuși, fiindcă acea lege poartă subscrierea mea, eu eram hotărît să nu iau parte deloc la discuțiunea acestei legi. Secțiunea a șasea în absența mea a binevoit să mă numească delegat al său; în sinul comitetului am luat foarte mică parte, mărginindu-mă a apăra principiile liberale ale unei legi comunale care să merite totodată să fie numită și lege liberală. Eram ocupat în comitetul delegaților pentru tariful autonom și, prin urmare, înțelegeți foarte bine că nu puteam să iau parte în același timp și la această lucrare. Din nenorocire însă mai toți colegii mei din comitet s-au găsit în aceeași pozițiune și fără ca să se supere cineva sînt dator să declar că, afară de domnii Lascăr și Carabatescu, nici unul din colegii mei n-au dat acestei legi importante atențiunea ce merita. Prin urmare, în numele colegilor mei sînt dator să declar că legea care vine înaintea Domniilor voastre este mai cu seamă expresiunea domnilor Lascăr și Carabatescu². Domnul Fleva l-ați văzut că se leapădă, cu toate că să-mi permită a zice că nu este o mare deosebire între contraproiectul Domniei sale și proiectul susținut de onor. raportor. Domnul Tacu asemenea nu cred că va admite paternitatea proiectului care se prezintă în numele comitetului...

* Ședința din 19 mai 1886.

Domnul Tacu: Am cerut cuvîntul.

Pentru aceea și cred că l-ați cerut. Prin urmare, nu este un proiect de lege care reprezintă majoritatea; prin aceasta nu voi să atac deloc lucrarea onor. domni Carabatescu și Lascăr, cu atît mai mult că dumnealor sînt singurii cari au lucrat, și au lucrat cu convicțiune, fără ca eu să împărtășesc acea convicțiune. Dumnealor, precum ați văzut, au sprijinit și mai ales domnul Lascăr a sprijinit teoriile sale în privința numirei primarilor de sate de către guvern, întemeindu-se pe ceea ce cunoștea, întemeindu-se pe faptele pe cari le-a auzit, pe experiența ce însuși a făcut ca primar; și domnul Carabatescu asemenea. Dar să-mi permită dumnealor să le spun că au uitat cu desăvîrșire principiile cari întotdeauna au însuflețit pe partidul liberal cînd vin a cere în loc de descentralizare o mai mare restrîngere a drepturilor comunei, ceea ce a și făcut pe mulți să-i califice de reacționari. Și, în adevăr, la început și eu am crezut aceasta, cel puțin în cît privește pe domnul Lascăr, și am zis că Domnia sa era un reacționar convins, că prin natura sa era reacționar; însă pe urmă m-am mai gîndit și m-am întrebat — să mă ierte — ce județ Domnia sa reprezintă, din ce județe vin acești doi onor. reprezentanți și atunci, cu istoria civilizațiunii engleze, mi-am explicat cum lucrarea ce ne prezintă este fructul natural și logic al ideilor, al convingerilor dumnealor.

Știți, domnilor, că este un scriitor mare care explică și cu mult cuvînt că natură, pămîntul, munții, văile, șesurile au o mare înrîurire asupra caracterilor oamenilor; și chiar istoria, mersul istoriei și faptele se explică și-și au rațiunea lor din punctul de vedere al climei și al pămîntului unde s-au petrecut faptele.

Domnii Lascăr și Carabatescu reprezintă Gorjul, Tîrgul Jiu, județul cel mai înalt, județul cel mai muntos, județul cel mai forte. Ei, negreșit că munții aceia, stîncele acelea au trebuit să producă adoratori ai forței. Dacă ne uităm la Tudor Vladimirescu vedem că Tudor Vladimirescu a fost om al forței, a fost om al națiunii, că a lucrat pentru stîrpirea dominației străine, a lucrat în contra grecilor și a lucrat cu boierii pămînteni; prin urmare, vedeți că nu putea să nu fie om al națiunii, om al forței.

Am văzut pe urmă pe Magheru; Magheru în adevăr s-a unit cu liberalii, dar nu atît pentru libertăți, ci pentru scuturarea protectoratului rusesc, pentru revendicarea drepturilor națiunii. Ca orator, noi bătrînii am avut fericirea să-l vedem că nu strălucea prin elocvență, dar strălucea prin ideea ca el să dezlege cestiunile în tabăra lui Traian³ cu sabia.

Am avut iarăși între noi pe Tell. Nu aveți decît să vă uitați la figura lui și veți vedea pe omul forței, pe omul energiei; al libertății nu prea era. Cînd în sinul Comisiunii centrale noi lucram la Constituțiunea țarei, Tell era alături cu boierii cari combăteau pe toată lumea liberală de atunci, era alături cu Arsache, cu Brăiloiu și alți boieri și, dacă ei reclamau să se aleagă domn străin cînd noi susțineam domnul pămîntean, era pentru că în principiu ei voiau să se scuture de un om, să izgonească din țară pe un om care asigura triumful democrației și al libertății. Eu nu fac prin aceasta critica ultimului domn, dar spun cum noi liberalii am ales pe Cuza pentru prosperitatea societății civile moderne. Tell și ceilalți boieri erau în contra, dar n-aveau ce face cînd țara l-a ales. Nu voi să apăr sau să blamez actele lui Cuza; zie numai că l-am ales așa cum noi [i] știam că este și dovadă că a plăcut și celor de aici este că Rosetti venind la Iași a dat o telegramă la București zicînd că domnul nostru este sublim, ceea ce noi moldovenii nu zisesem.

Cînd ne uităm la domnul Schileru, vedem un om care nu este ca alții și dumnealui este tot din Gorj și reprezintă o forță.

De ce dar onor. domnii Lascăr și Carabatescu să nu aibă aceleași idei ale forței de sus pînă jos ?

Aveți să vă mirați poate auzindu-mă pe mine, om de la 2 mai 1864, autoritar, că vin astăzi să combat forța. N-aș fi făcut aceasta, nici chiar nu aș fi luat cuvîntul ; dar cînd am văzut că oameni tineri și liberali au venit să apere legea de la 1864 și să combată aspirațiunile timpului modern, cum au făcut domnii Lascăr și Carabatescu, precum și domnul Disescu, care este iarăși un reprezentant al unui județ muntos, Rîmnicul Vilcei (*ilaritate*), cînd am văzut aceasta mi-am zis : Nu-mi mai este permis să tac și trebuie să vin să apăr această lege, care este o achizițiune a ideilor moderne și liberale.

Domnilor, curios învățămînt am avut eu, bătrînul, alaltăieri : să văd procesul ce s-a făcut instituțiunilor liberale, de cine ? De un june ! Și eu, bătrînul, om calificat de autoritar, să vin să le apăr și să-mi fac o întrebare : Cum ? De la 1864 pînă astăzi, în 22 de ani țara noastră nu a făcut nici un progres ? Societatea aceasta nu a făcut nici un pas înainte ? Inteligența acestei țări nu s-a mai dezvoltat cituși de puțin pentru ca să ne întoarcem nu la Regulament, dar mai nainte de Regulament ? (*Aplauze prelungite.*)

Cum ? Vine trei tineri cari se califică a fi din partidul liberal și zic că țărani nu sînt în stare în anul mîntuirii 1886 să exercite nici acele drepturi comunale pe cari le-au avut în țara aceasta părinții lor încă înainte de fundarea principatelor ! Ba încă mai mult decît atît, domnul Disescu merge și mai departe și neagă însăși ființa comunei și rolul ce a jucat comuna în istoria României, în istoria dezvoltării naționalității sau mai bine în istoria păstrării naționalității române ! (*Aplauze.*) Un ministru care în această ocaziune nu știu dacă a vorbit ca ministru, dar care putea să vorbească ca un istoric, ca un om care cunoaște începutul acestei țări, nașterea ei și instituțiunile cari au contribuit la emanciparea ei, acel ministru a zis că onor. domn Disescu, ca profesor de dreptul administrativ, și-a dat ieri o notă rea. (*Aplauze.*)

Aș voi să mă pun și eu alături cu onor. domn Disescu și să fac și eu puțin istoria comunei române ; dar această temă și-ar avea mai bine locul la Ateneu decît aici ; cu toate acestea-mi veți permite, domnilor, să spun numai atîta domnului Disescu, cum că comuna a precedat statului ; comuna este alături cu familia sau îndată după familie ; acolo s-a născut comuna. (*Aplauze.*) Comuna dar, pot zice, este o dată cu începutul societății, este de drept natural și aș putea zice chiar de drept divin și dacă cineva alături cu regii poate zice : Cu mila lui Dumnezeu, aceasta o poate zice comuna. (*Aplauze.*)

Mai este nevoie să vă amintesc, domnilor, Cîmpulungul din județul Mușcel, Birladul . . .

O voce : Dar Vrancea ?

De Vrancea voiam să vorbesc mai la urmă ca să arăt cum vrîncenii și-au apărat comuna lor, cum în timp de 40 ani marea comună Vrancea s-a judecat cu familia Roznovanilor, care susținea că comuna Vrancea le-a fost dăruită de un domn al țării și vrîncenii au zis : Apoi noi sîntem mai vechi decît domnul. (*Aplauze.*) Și atunci vodă Calimachi a chemat

boierii țării și le-a pus întrebarea : Cum a fost proprietatea în Țara Românească, cum au fost vechile instituții ? Și au venit bătrînii țării și au făcut un raport către domn, care este actul cel mai important, arătînd cum a fost proprietatea și că cine a apărut-o a fost comuna. Rog pe domnul Disescu să citească acel act important și sînt sigur că a doua zi va veni înaintea Domniilor voastre și-și va declina competența de istoriograf.

Așadar, domnilor, după cîte am auzit în cestiunea de față, văd că deși toți ne zicem liberali, însă liberalii cei tineri ar voi să fuzioneze în țară o școală nouă, numele cele vechi să dispară, să fuzioneze o școală practică, pozitivistă și pe temeiul acestor dumnealor și mai cu seamă domnul Disescu vin și sfărămă legea existentă, principiile fundamentale ale legii din 1864. Mai mult decît atît, calcă în picioare Constituțiunea de la 1866, căci Constituțiunea de la 1866 ia să vedem ce zice ?

Constituțiunea de la 1866 nu numai că zice la sfîrșit că toate legile organice să se prefacă într-un sens de descentralizare, dar Domnia lor uită ceva, uită că în Constituțiune este titlul al treilea care tratează despre puterile statului și, după ce vorbește de puterea legiuitoare, executivă, judecătorească și le arată atribuțiunile, apoi ca a patra putere zice : „Interesele exclusiv județene și comunale nu se regulează decît de către consiliul județean sau comunal după principiile așezate prin Constituțiune”.

Vedeți, domnilor, a patra putere în stat. Și aceasta a patra putere vine domnul raportor s-o reducă la rolul de a deveni o secțiune a Ministerului de Interne ! ... (*Aplauze.*)

Domnii mei, la anul 1864 ce s-a făcut ? S-a creat comuna modernă ? Ferească Dumnezeu ! Comuna exista, și comuna exista afară de Regulament, este cu mult mai veche. Dar să zicem că nu avem înscrisuri, dovezi ; apoi nu erau obiceiurile pămîntului cari cînd s-a făcut Codicele Calimach s-au înscris într-insul sub numele de „obiceiurile pămîntului” ? Așa era și obiceiul satului, obiceiul obștei, după care se ocîrmuiau ; așa era pe atunci. Și dacă onor. domn Disescu voiește să aibă numai dovezi scrise, apoi uitat-a Domnia sa potoapele de barbari cari au trecut peste această țară, cari au ars și au pîrjolit tot ; apoi Sobiesky al Poloniei care a răpit arhivele Moldovei și le-a dus în Polonia, unde sînt și astăzi ; uitat-a domnul Disescu toate aceste calamități cari au fost pe țară ? Cum voiește Domnia sa să-i aducem dovezi matematice că în fiecare sat, în fiecare comună era drept administrativ, erau drepturi municipale ? Comună scrisă nu avem ; dar avem cu toată vitrigia timpurilor, avem instituțiunea *șoltuzilor* care nu este decît *Schultheiss*, avem instituțiunea *pîrgarilor* care nu este alt decît *Bürger*, avem *pîrcălabii* sau burgravii și mai în urmă instituțiunea *stărostielor* și a *vorniceilor*, care și astăzi există. Mai mult decît atît, aceste autorități erau recunoscute, aveau ființa lor și rog pe onor. domn Disescu, profesor de drept administrativ, să vadă pecetea comunei Cotnari, să vadă și pecetea șoltuzilor din Cotnari.

La 1864, la 1863, la 1860 sau la 1859 țara s-a reînnoit, s-a îmbrăcat cu o haină nouă. Vă aduceți aminte ce a zis Napoleon al III [-lea] în urma Convențiunii care a organizat principatele ; a zis : N-am putut să le dăm unirea politică, cu toată voința ce am avut ; dar în fața abuzurilor teribile cari rod aceste țări n-am găsit alt mijloc de a putea remedia răul, de a putea regenera țările, decît în instituțiunea parlamentară, decît în garantarea libertății. (*Aplauze.*) Și, în adevăr, atunci ne-am pus cu toții să reînnoim instituțiunile țării și dar una din cele dintîi lucrări făcute în Comisiunea centrală după votarea Constituțiunii a fost elaborarea unui

proiect de lege comunală. Legea comunală nu este dar, cum zicea domnul Carabatescu, rezultatul programei Statu[tu]lui.

Domnul I. Carabatescu: Eu am zis-o ca cronologie.

Eroare; legea a fost lucrată de Comisiunea centrală în anul 1862; legea aceea, pe urmă, cu tot materialul a trecut la mine, mi s-a dat de răposatul Steege, care fusese redactorul ei. S-a discutat în Cameră de toți oamenii mari; toți capii partidelor au luat parte la discuțiune: domnul Rosetti, domnul Ghika, L. Catargiu, D. Vernescu, Apostoleanu, Ion Ghika etc. și s-a sancționat înainte de lovitura de stat; va să zică e o lege parlamentară și domnul Ion Ghika zicea aceste cuvinte:

„Nu pot decît să repet, domnilor, că cu cît mai curînd vom avea această lege, cu atît este mai bine, cu atît scurtăm mai mult acei vreo zece sau douăzeci ani de întîrziere cari sînt de trebuință pentru ca această lege să prindă rădăcină, să se implante în țară, să intre în moravurile națiunii și fiecare moment de aminare pentru o lege atît de urgentă este o pagubă foarte simțitoare.

De aceea eu sînt de părere să rugăm pe domnul ministru a stăruii ca legea pentru organizarea comunei să se promulge și să se pună în lucrare cît mai curînd și cît se va putea mai înainte de promulgarea legii rurale”.

Și astăzi, după 22 de ani, cînd această lege e implantată în țară, dumneavoastră socotiți timpul cel mai bun s-o dezrădăcinați ca să faceți altă lege; dar prin această lege nouă voiți să ștergeți toate acele garanții și dispozițiuni fundamentale cari sînt neapărate, cari sînt sufletul unei legi comunale liberale. Mă voi explica. În Belgia, de la care pot zice că e împrumutată cea mai mare parte din legea noastră comunală de la 1864, s-a făcut legea comunală la 1836, martie 30, sînt dar 50 de ani; ei bine, această lege în Belgia durează de 50 de ani și nimeni n-a cutezat să ceară facerea altei legi. Dar ce au făcut? Oamenii de stat ai Belgiei au zis: Omenirea e perfectibilă și cu cît societățile înaintează și se perfecționează, cu atît și legile trebuie să fie mai perfecționate; deci și în legea din 1864 eu cel dintîi mărturisesc că sînt dispozițiuni cari nu se mai potrivesc cu gradul de cultură și de progres al societății și al statului din 1886. Toți o zicem și ne mindrim că în acești 20 de ani din urmă statul nostru, societatea noastră au făcut progrese, progrese pe cari statele străine europene ni le invidiază chiar; prin urmare, departe de mine de a susține că trebuie să ne ținem la legea de la 1864, precum credincioșii țin la Biblia lor, la al-Coranul, la Evanghelia, la religiunea lor; și, prin urmare, legile trebuie să fie perfecționate; însă nu trebuie să fie deodată date jos și înlocuite cu altele. Legea Belgiei din 1836 s-a modificat în 1842, în 1845, în 1850, în 1859, în 1860, în 1871, în 1872, în 1874, în 1878, dar legea fundamentală a rămas în picioare.

Ei bine, vă întreb: Nu ar fi fost mai bine, mai ușor, mai practic — ca să mă pun și eu pe tărîmul școalei practice — să scoatem din legea de la 1864 acele dispozițiuni cari nu se mai potrivesc cu timpul de astăzi decît să dați deodată jos legea și să păstrați părțile slabe ale ei scoțînd dintr-însa tocmai bazele ei fundamentale, cu cari societatea română a putut și va putea să progreseze și cu care partidul liberal trebuie pururea să se mindrească?

Domnilor, dacă nu este bine ca chiar legile politice, chiar constituțiunile să se schimbe cum să schimbă cămășile, apoi este și mai rău să se schimbe des legile cari sînt încredințate poporului.

Una din cauzele pentru cari Republica Franceză a căzut au fost dese, nu schimbări, dar oboriri și înlocuiri a constituțiilor. Vă aduceți aminte în interval de cinci, șase ani câte constituțiuni și-a dat poporul francez, căci de-abea născîndele se înlocuiesc și aceasta a dat naștere Consulatului și apoi Imperiului. Cu cît aceste schimbări ar fi mai dese, cu atît ar fi mai rău pentru constituțiuni, dar și mai rău este pentru acele legi cari sînt menite pentru popor și încredințate oamenilor din popor.

Domnilor, vrînd-nevrînd, vom mai avea încă timp de o generațiune în țara noastră primari de sate fără să știe ceti și scrie ; chiar cînd guvernul va voi să-i aibă știutori de carte, nu-i va găsi pe toți și aceasta o putem constata la cei mai mulți primari sătești de astăzi. Cu toate acestea, în fiecare sat avem o serie de oameni cari cunosc legea de la 1864 și cari o știu pe de rost. Ei ! Haide să o dăm jos și să facem o lege cu totul nouă, pentru care să avem a mai aștepta, cum zicea domnul Ioan Ghica, alți 20 de ani pînă să se poată împlînta în comunele noastre. *Apoi, domnilor, nu pentru oameni cari nu știu carte, cari nu știu să scrie și să citească, dar vă fac întrebare chiar pentru cei cari știu carte, chiar pentru noi, și mă pun pe mine cel întîi, ne este foarte cu greu a ne mai orienta în dedalul de legi cari se schimbă pe toată ziua. Mai deunăzi voiam să cunosc taxa ce trebuia să dau pentru un act și venind aici am întreat vreo zece, poate, dintre avocații cei mai capabili ce-i avem în Cameră cît trebuie să plătesc ca taxă de apel și unii mi-au spus 100, alții 110, alții 120, așa că în urmă a trebuit să recurg la domnul Vilner, ca să consult împreună cu dumnealui textul legii, dar legea nu am putut-o găsi ca să mă conving că [e] așa cum spune Domnia sa, că trebuie să plătesc 110 lei taxa și 10 lei coala de hîrtie pe care trebuie să scriu apelul.

Domnilor, să vă citez un fapt petrecut în țara noastră și care repetîndu-se ar putea să ne expună la mari pericole în unele împrejurări. Cum știți foarte bine, armata noastră a fost la început organizată de ruși și avea regulamentele rusești. Sub vodă Cuza a venit misiunea franceză și ne-a dat regulamentele franceze, cari s-au publicat cu o mare iuteală și deodată armata noastră, ofițerii mai cu seamă, s-au găsit în ignoranța cea mai mare fiindcă cunoștința regulamentelor rusești nu le mai era bună de nimic, căzuse jos, și pe cele franceze nu le cunoșteau încă. După aceea, acum cîțiva ani, s-au schimbat pentru cavaleria noastră regulamentele franceze și era cuvînt de a fi schimbate fiindcă nu erau cele mai bune și s-au înlocuit cu cele germane, astfel că în anul dîntii s-au găsit ofițerii noștri în neștiință de regulamente, fiindcă ale franceze erau înlăturate și cele germane nu le erau cunoscute. Prin urmare, cavaleria noastră a fost un an de zile în această stare de neștiință. Dar vă fac întrebarea : Dacă în acele momente ar fi fost un rezel, ce ar fi devenit cavaleria noastră ?

Apoi dacă la oameni ca ofițerii noștri schimbarea năprasnică și urgentă a legislațiunei este rea, cu atît mai mult este rea față cu populațiunea rurală și față cu acei funcționari cari nu știu a citi și a scri.

Eu dar aș regreta o nouă lege comunală căci va da rezultat rău, oricît guvernul ar căuta să aibă primari numai de aceia cari știu ceti și scrie. În fapt și astăzi avem asemenea primari, avem notarii și mai cu deosebire notarii-i putem studia în funcțiunile lor în provincia noastră transdanubiană ; ei sînt atît de răi încît fac nenorocirea Dobrogei, precum tot notarii au făcut nenorocirea Basarabiei. Atît de mare este răul acesta încît chiar legea pentru organizarea Dobrogei adaugă că o lege specială va regula starea notarilor și primarilor din Dobrogea ; dar această lege din

nenorocire nu s-a putut face. Ei bine, să primim pentru un moment și să venim la propunerea făcută de domnul raportor și de domnul Lascăr, care zice că primarii să fie numiți de guvern sau de comitetul permanent. Am avut și eu un moment această slăbiciune și vă voi spune de ce : legea comunală de la 1864, în simțul guvernului și al meu, trebuia să prevadă legea rurală și fiecare din Domniile voastre veți înțelege că în fața aplicării legii rurale era nevoie de a se institui prin comune autorități, și autorități forță, și ca dovadă că credeam așa este că în sinul Parlamentului s-a născut atunci o mare ceartă din partea opozițiunii conservatoare ca legea comunală să se aplice trei ani după facerea legii rurale. Aceasta era a se zădărnici și una și alta și mulțumită numai liberalilor am putut scăpa de această situațiune.

Să-mi dați voie, domnilor, să vă citesc câteva cuvinte din dezbaterile de atunci. Iată ce ziceam eu la propunerea domnului Manolache Costache, care-mi cerea ca legea comunală să se aplice trei ani după legea rurală :

„Îndată ce în sate guvernul nu va avea o autoritate comunală și în județe comitete permanente și consiliile generale, este cu neputință a pune în lucrare legea rurală ; căci o lege rurală ca să se poată face trebuie consultate toate interesele de sate și de județe, pentru că când se va pune în lucrare să nu aducă perturbațiune ; dacă comuna nu va avea autoritatea comunală și proprietatea nu va fi reprezentată prin comitete permanente, legea rurală va fi o nenorocire, legea rurală va fi un pericol pentru țară și pentru proprietate ; de aceea nu pot admite legea rurală pînă nu se vor vota aceste două legi”.

Am învins, însă cînd am ajuns la numirea primarilor au venit toți reprezentanții ai tuturilor partidelor și au cerut să se lase satelor dreptul de a-și da primari și aci eu am fost învins. La vot m-am supus.

Vă voi citi întîi opiniunea a trei persoane cari au jucat rol mare în țara aceasta, adică opiniunea domnului C. A. Rosetti, opiniunea domnului Lascăr Catargiu și opiniunea principelui Dimitrie Ghika. Ei bine, acești trei mari cetățeni nu trebuie să zică astăzi în anul 1886 cum că ei, emina-mente conservatori,⁴ n-au cutezat la 1864 să ceară și să sprijine ceea ce azi eu atîta convîngere sprijină domnul Vasile Lascăr, domnul Carababtescu și domnul Disescu ?

Dați-mi voie să vă citesc. Iată ce zicea domnul Catargiu :

„Voiam să arăt cum a fost pînă acum și cred că Adunarea, dacă va vota ca primarii să fie aleși de comună, n-ar face nici un exces și nici n-ar călca asupra drepturilor puterii executive, cum se îngrijește domnul ministru. Domnilor, Regulamentul da dreptul comunelor de a-și alege singure pe primarii lor, cari se numeau dincolo vornici și aici pîrcălăbi și puterea executivă nu avea nicicum să se amestece în alegerile lor. La municipalități se alegea președintele de puterea executivă ; voi să zic nu că se alegea, ci numai se întărea alegerea comunei de către guvern ; dar 30 de ani de experiență au dovedit că nu era bună nici chiar această măsură și iată pentru ce : pe cînd comuna alegea de membri pe acei care-i credea mai capabili și mai demni de pozițiunea ce aveau a ocupa, guvernul întărea pe cel mai incapabil, mai slab dintre ei și care sau rămînea ca membru, sau [i]și da demisiunea. Iată cum era starea de lucruri de atunci.

Socotesc dar că dreptul de a-și alege comunele pe primarii lor trebuie să-l menținem ; și nici nu se poate altmintreli. Noi am avut

încă mai mult ceva; am avut chiar pe subprefecții cari erau aleși de comună prin delegații, prin capii lor și administrațiunea a mers foarte bine, a avut toate închezășurile în privința liniștei. Nu văd dar pentru ce am lua dreptul, care acum de atîți ani se urmează, de a-și alege comunele pe capii lor”.

Astfel vorbea domnul Lascăr Catargiu. (*Aplauze.*)

Ia să mai vedem ce zicea principele Dimitrie Ghika.

„Domnul președinte al consiliului ne-a spus în ce pozițiune erau comunele prin Regulamentul organic. În adevăr, în cea mai mare parte erau foarte atîrnate de guvern. Dar astăzi, cînd se pune în aplicare articolul 46 din Convențiune, prin care se dă o mai mare liberate și dezvoltare comunelor, să nu facem, domnilor, o deriziune; să ne înfățișem pe de o parte cu un proiect de lege prin care să avem aerul de a da libertăți comunelor și pe de altă parte să le smulgem și pe acelea ce au avut pînă acum.

În adevăr, domnilor miniștri, dacă Domniile voastre voiți să impuneți pe președinte[le] unei comune, cu aceasta nimicniciți toate libertățile ce se dau comunei prin legea de față. Președintele comunei sau primarul, cum se numește acum, trebuie să fie acela care cunoaște mai bine toate interesele locale, toate trebuințele comunei al căreia este membru. Președintele este tutorele acestor interese, este conducătorul, este sufletul comunei ce prezide. Și cum poate ști guvernul mai bine decît însăși comuna care este persoana aceea ce ar merita mai mult încrederea ei, ce ar putea îngriji mai bine interesele și îndestula mai lesne trebuințele acelei comune? A reduce acest drept al comunei la ceea ce propune ministerul este a face iluzorii toate avantajele ce în aparință am da comunei prin această lege și a ne întoarce la o stare mai înăpoiată decît cea de pînă acum.

De aceea dar susțin articolul comisiunii și rog pe minister să se unească cu părerea noastră, fiindcă nu trebuie să aibă cea mai mică temere că o asemenea dispozițiune ar putea aduce vreo dificultate în timpul aplicării legii de față. Acest principiu există și astăzi și cu atît mai mult trebuie să-l menținem și în această lege prin care ne propunem a reorganiza comuna și a o chema la o viață nouă”.

Ia să vedem acum ce zice și Rosetti :

„Dă-mi libertatea, căci eu ți-o cer nu după 30 de ani, ci după sute de ani de sclavie și învățămîntul cel mai fatal, acela care l-am plătit atît de scump și pe care nu voi să-l mai plătesc și în viitor tot așa”.

Domnilor, vă mărturisesc că aveam un scrupul, mă temeam cum că nu voi avea în comună o autoritate destul de forte pentru ca să menție liniștea în timpul aplicării legii rurale. Ei bine, domnilor, cînd am văzut eu pe domnul Lascăr Catargiu, pe principele Dimitrie Ghika, reprezentanții proprietății mari, că sprijin legea primarilor, mi-am zis : Nu pot să fiu mai catolic decît papa și mai autoritar decît dumnealor; și cînd era să se pună la vot a venit o propunere a domnului Grigorescu, care cerea ca primarii în comunele urbane și rurale să se unească* prin candidature în forum ca la romani. Se citește propunerea domnului Grigorescu ca primarii să fie aleși de-a dreptul de comună, fie în orașe, fie în sate și atunci am zis : Rog pe onor. Adunare și o conjur să nu primească amendamentul domnului Grigorescu.

* Citește : să se numească !

Domnul Lascăr Catargiu se scoală și zice : Dar guvernul aderă la amendamentul comisiunei ! Adică ceea ce este astăzi, ca în comunele urbane din trei candidați să aleagă guvernul pe unul și în sate comitetul permanent să confirme pe primar ; și s-a votat amendamentul comitetului.

Ei bine, domnilor, vă mărturisesc că nu am avut dreptate să mă tem ; am judecat rău despre caracterul țăranilor noștri și despre caracterul, inteligența și patriotismul primarilor cari aveau să se aleagă de țărani ; căci vă o spun astăzi după 22 de ani că acelor primari aleși de țărani, acelor primari cari nu știau citi și scrie, acelor primari cu opinci și cu itari și sumane, proprietarii mari trebuie să le ridice monument, căci ei au menținut ordinea și pacea în timpul aplicării legii rurale. *(Aplauze prelungite.)* Ei au fost executori inteligenți în dezlegarea acelei cestiuni sociale ; mulțumită lor ordinea și liniștea s-au păzit la noi mai bine decât în Austria, unde sute de mii de proprietari au fost uciși, unde casele lor au fost arse și unde multe și mari averi s-au prăpădit. Tot asemenea s-a petrecut și în Rusia ; iar în Țara Românească nu s-a smuls din capul proprietarului un singur fir de păr, necum viața ; și astăzi, în 1886, după 22 ani, într-o Cameră liberală, sub un partid liberal, care de 10 ani este la putere cu guvern liberal, se ridică trei voci și vine să degradeze caracterul națiunii române și să ia țăranului ceea ce ei au de sute de ani ! *(Aplauze.)*

Onor. domni, dar Domniile voastre, tineri mai învățați decât noi, căci noi cînd studiam aveam înaintea noastră visurile țării de viitor și durerile ei din prezent, pe cînd Domniile voastre ați studiat mai în liniște, cum de nu știți acest adevăr, că odată drepturi și libertăți date, mai ales țăranului, nu se pot lua înapoi ? S-au încercat conservatorii să facă o nouă lege comunală și știți că acea lege nu a avut durată nici o zi, acele vestite voturi virile pe cari le acorda această lege comunală proprietarilor a fost cu neputință să se aplice ; guvernul Catargiu n-a putut să aplice acel vot viril care dădea dreptul proprietarului să fie de drept în consiliul comunal, ba chiar să trimită în locul lui pe vechilul său ; acel drept viril neputîndu-se aplica a căzut în disuetudine, nimeni nu s-a folosit de dînsul, pentru că era contra Constituțiunei țării și ar fi dat urmările cele mai nenorocite.

Ei bine, Domniile voastre astăzi voiți să faceți cu comunele ceea ce se făcea odinioară cu patul lui Procust ; acesta era un pat pe care se punea condamnatul și dacă el era mai scurt decât patul [i] întindea cu cleștele și cîrlige, iar dacă era mai lung decât patul [i] tăiau capul ori picioarele. Tot astfel faceți și domniile voastre cu comuna cari ziceți că să nu aibă nici mai mult, nici mai puțin de 200 locuitori ; va să zică, cînd va trece de 200 s-o tăiați, cînd nu va ajunge la 200 să o întindeți. Apoi partidul conservator nu luase tot această dispozițiune prin legea votată în timpul său ? Și aceasta nu produsese o mare confuziune în administrarea țării ? Dar cum a venit partidul liberal la putere, a suspendat acea dispozițiune lăsînd comunele libere să se compie din cîți locuitori vor putea și să se administre în mod liber și în marginile legii.

Înțeleg ca o comună să fie destul de numeroasă pentru ca să poată purta toate cheltuielile și iată ce zice legea comunală de la 1864 : „Nici o comună nu va putea să numere mai puțin de 100 familii sau cinci sute locuitori.

Satele cari nu vor ajunge la acest număr, precum și cătunele și locuințele izolate se vor uni cu comuna cea mai apropiată.

Satele cari, avînd mai puțin de una sută familii, ar declara că pot să suie singure sarcinile comunale se vor putea recunoaște ca comune”.

Ia să mergem la Ministerul de Interne și să vă arăt protestațiuni cu sutele și cu miile ce s-au făcut contra legei comunale a lui Catargiu și nu numai la Ministerul de Interne, dar și la consiliile județene și comunale; se ridicase un strigăt mai unanim din toate părțile țării și tocmai de acel strigăt s-a folosit mai mult partidul liberal cînd s-a luptat contra conservatorilor în întrunirile ținute la Mazar Pașa. Și, cînd partidul liberal a venit la putere, lucrarea sa cea dintîi a fost să modifice legea comunală și să dea comunelor ceea ce este al lor. (*Aplauze.*)

Apoi, domnilor, ce voiți Domniile voastre? Uitați-vă în Dobrogea, țară incultă încă, ca să nu zic țară barbară; acolo turcii nu voiesc să se amestece cu bulgarii, bulgarii nu voiesc să se amestece cu tătarii și tătarii nu voiesc să se amestece cu nemții, ci fiecare dintr-înșii voiesc să aibă comuna lor. Chiar aici la noi este un sat Comana, alături de capitală, și lingă satul Comana este satul Dadilov și aceste sate nu primesc să formeze o singură comună și știți pentru ce? Pentru că în satul Comana sînt români neaoși, români negri, pe cînd în satul Dadilov sînt români balani, români de rasă slavă, și de aceea nu voiesc să fie întruniți. Și Domniile voastre voiți să-i puneți pe toți la un loc numai pentru o cestiune de formă sau de simetrie? Credeți că pentru o simplă regularitate de formă vă puteți juca cu comuna, cu drepturile ei, cari sînt tot așa de respectabile ca și ale familiei? Dar ce ați zice Domniile voastre cînd aș veni eu și v-aș propune că nici o familie să nu poată fi considerată ca familie dacă nu se compune din șapte membri și aceea care ar avea numai trei membri să se unească cu alta care ar avea patru. (*Aplauze, ilaritate.*)

Onor. domn Carabatescu propune ca primarul să fie numai confirmat și onor. domn Lascăr se opune la aceasta și stigmatizează pe nenorocitul comitet, cerînd ca primarii să fie numiți de guvern.

Să vedem însă pe cine are să numească guvernul. El nu este în stare să numească pe subprefecți, ci-i primește tot din mîna prefectilor. Apoi pe primari cine-i va numi?

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu: Subprefecții.

Să mă ferească Dumnezeu să fiu îndatorat a face asemenea numiri! Afară de prefecti, cum voiți să cunosc pe toți dalcăucii cari stau pe la ușile ministerului de solicită posturi? (*Ilaritate.*) Ei bine, cu spuma orașelor trimisă prin sate pretinde domnul Lascăr să organizeze și să moralizeze comunele? Să căutăm cari sînt astăzi primarii cei mai onești, aceia cari sînt îmbrăcați cu surtuc ca noi sau aceia cari poartă opinci? (*Aplauze.*)

Am văzut primari cari au fost dați în judecată pentru că nu au ținut în regulă registrele stărei civile, dar nu am văzut primari cari să fi fost trași înaintea justiției și osîndiți pentru delapidare de bani.

Domnilor, cunosc, bunăoară, în Dobrogea un ținut, Mangalia, care este cu totul musulmană. Pușcăria de acolo este cu totul deșartă și dacă citeodată se găsesc într-însa doi-trei oameni aceștia sînt dintre

perceptorii și notarii de la Hirșova. Din contra, în Hirșova, unde sînt români, pușcăriă gеме numai de români, spre rușinea țarei, pentru că acolo sînt aceia cari au venit din Basarabia și monșerii cari au fugit de pe ulițele Bucureștilor, Galașilor, Craiovei etc.

Dacă voiți dar să facem o reformă, atunci trebuie să lăsați săteanului libertate în toată puterea cuvintului a-și alege pe primar. Onor. domnule Lascăr, nu știi dumneata că s-a sfărîmat alegeri pentru că primarul nu era agreat de subprefect? În satul Floreasca s-a sfărîmat de 14 ori alegerile, deși primarul era tată bun, gospodar bun; dar nu plăcea subprefectului. Dacă s-a făcut aceasta e că în orice alegeri, și sub domnul Brătianu și sub mine și sub alții, se face exces de zel de către subalterni, chiar cînd nu se poruncește de sus. Să căutăm dar mijlocul prin care am putea da satelor o organizare cu totul municipală, înlăturînd cu totul politica acea nenorocită de jos, provincială, care e teribilă și care mai cu seamă împedică populațiunile rurale de a putea înainta. Nu vă faceți iluziuni, domnilor, era și este dator partidul liberal, mai ales după zece ani de putere, să nu se uite la formă și numire, ci să se uite la fond; să facă ca aceste instituțiuni comunale și județene să dea roadele lor; să facă ca comuna să se dezvolte și să se îmbogățească, să-și capete neatîrnarea, căci țaranul de la sine are sentimentul independenței.

Cauza nu este primarul care e ales, ci primarul care se impune, ci subprefectul, uneltirile etc. Trebuie să mai facem ceva: să dăm primarilor mai multă libertate și mai mult timp d-a se ocupa de îmbunătățirile comunei. Primarul de sate astăzi, din 10 ocupațiuni ce are, d-abia poate una privește pe comună; el este agent administrativ și agent al tuturor ramurilor de administrațiune publică. Aci e marea reformă la care trebuie să ne gîndim, iar nu să schimbăm unul, ori două articole din lege.

Domnul Vasile Lascăr: Aceasta nu se poate face.

Din contra, se poate face desemnînd atribuțiunile primarului. Eu sînt român, fac parte dintr-o Cameră română și nu mi se cuvine să iau argumente din afară arătîndu-vă că sub guverne străine sînt populațiuni române cari se află într-o stare mai prosperă decît sub guvernul românesc; nu pot argumenta pe acest teren; dar pot zice că partea slabă a noastră a tuturor oamenilor cari am trecut pe la guvern e că nu ne-am ocupat îndestul de țărani, am făcut legi multe, bune pentru dînșii, dar care din nenorocire nu se aplică.

Domnilor, s-a făcut pentru țărani una din cele mai bune instituțiuni, al căreia merit revine domnului Brătianu, instituțiunea creditului agricol; ei bine, în fapt pentru unele părți ale țarei, și cînd veți voi pot să vă dovedesc, această instituțiune e o nenorocire. Legea de percepțiune scutește pe țaran de a i se vinde doi boi și o vacă, dar are dreptul să se împrumute pe ei la creditul agricol; și cînd țaranul se împrumută perceptorul stă acolo la ușă și-i ia mai toți banii.

Domnul ministru al domeniilor, An. Stolojan: Nu se poate; astăzi plătește un satean opt lei.

Onor. domnule ministru, dar însurăței nu plătesc pămîntul?

Domnul ministru al domeniilor, An. Stolojan: Nu plătesc și mare parte nici nu s-au stabilit acolo, de aceea am fost nevoit să viu cu o lege la Adunare, pentru a se pune capăt unei asemenea stări de lucruri.

Vă rog să nu vă azardați a mă contrazice căci am dovezi și oricând veți hotărî dumneavoastră sînt gata să vi le aduc. Iată cum se petrec acherurile : nimeni nu se poate împrumuta de la creditul agricol pînă nu aduce certificatul receptorului că nu e nimic dator statului ; cu această ocaziune receptorul, cu drept sau fără drept, scrie pe certificat că cutare datorește atît și cînd acela merge să se împrumute i se oprește toată acea datorie din împrumutul făcut și lui nu i se dă mai nimic.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu : Aceste fapte de ce nu le aduceți la cunoștința procurorului ?

Domnilor, să vă mai comunic un caz.

În Dobrogea un biet turc a arat pe moșia mea, deși fusese înscris a ara pe moșia statului, nevoit fiind a face astfel pentru că nu era hotărît pămîntul unde să lucreze ; cînd s-a dus să se împrumute cu 500 lei pe boii săi, fiindcă avea boi buni, i s-a oprit peste 300 lei din acei bani sub cuvînt că datora chiria pămîntului, el care nu arase un palmac de pămînt pe moșia statului. Iată, domnule ministru al domeniilor, că una e teoria lui Spencer și alta e practica, deci să-mi dai voie să știu eu mai bine ca dumneata, pentru că dumneata vezi lucrurile ca guvern, iar eu le văd ca român, nu ca opozant ; căci dacă ar fi să fac opozițiune așa face o interpelare și v-aș ocupa mult cu această cestiune.

Domnilor, dacă comitetele permanente merg rău, noi să le facem să meargă bine, iar nu să le desființăm ; dacă consiliile județene merg rău, să le îndreptăm, iar nu să le desființăm ; și dacă este ceva care trebuie numaidecît îndreptat și la care trebuie să se gîndească mai ales domnii Lascăr, Carabatescu și Disescu este de a face ca urna electorală pentru județ și comună să nu mai fie cum este astăzi, părăsită cu desăvîrșire de toți oamenii inteligenți și cu avere. Datoria partidului liberal este să dezvolte sentimentul cetățenilor pentru exercitarea drepturilor lor.

Eu, domnilor, văd în alte țări oligarhice, aristocratice, monarhice că cetățenii țin pe onoarea lor ca să ia parte la alegerile județene, comunale și pentru Parlament. Ei bine, cum se întîmplă că la noi astăzi nu mai este luptă pentru alegerea consiliului județean și comunal ; că prefectul dictează, că membrii consiliului județean și comunal ies în unanimitate din urnă, după lista prefectului, și că orice om de valoare și inteligență, cînd este întrebat dacă a luat parte la alegerea cutare, răspunde „nu”, și dacă undeva ei mai iau parte, se știe ce se întîmplă, de exemplu ce s-a întîmplat la Brăila. (*Întreruperi.*)

Domnilor, voim să devenim și noi o țară mare cu instituțiuni frumoase, cari sînt oglinda viitorului. În Statele Unite, care sînt o republică mare, votul universal cu toate acestea nu se exercită decît numai de mulțime ; a ajuns de modă acolo ca un om bogat să nu mai ia parte la alegere ; așa și la noi a venit momentul aceasta.

Onor. domn Carabatescu mi se pare că a propus votul universal și prin comunele urbane...

Domnul Vasile Lascăr : Avem votul universal.

Dar l-avem pe colegie, nu cum se propune.

Domnul Vasile Lascăr : Tot astfel l-am propus și eu ; vă rog aduceți-vă aminte că am fost de acord pentru două colegie.

Nu vorbesc de dumneavoastră, ci de domnul Carabatescu.

Domnul N. Nicorescu : Aci nu vă dăm dreptate.

Nu veți da nici dreptate, dar [i] veți da domnului Rosetti. Domniile voastre faceți ce a făcut domnul Lascăr și domnul primar de Ploiești; domnul primar de Ploiești s-a rostit pentru un colegiu...

Domnul R. Stanian : Așa este.

Noi nu l-am combătut, din contră, i-am zis : Dă-ne spiritul de Ploiești în toate comunele și vom vota pentru un colegiu. Ploieștii este cetatea libertăților.

Domnul N. Nicorescu : Dar Birlad?

Pentru că Domniile voastre și în Birlad și în Ploiești aveți posibilitatea de a fi aleși, nu este un cuvânt ca să credeți că toată țara o veți pune pe patul lui Procust; nu este un cuvânt să faceți ca englezul care trecând prin orașul Irun, la marginea Spaniei și văzînd o femeie cu părul roșu a zis : Irun oraș de viață, toate femeile sînt cu părul roșu ! (*Ilaritate.*)

Ei, domnilor, nu în toate părțile este așa. La 1864 s-a propus sufragiul universal și cel care l-a combătut mai tare a fost Rosetti; el a zis că sufragiul universal însumează alegerea făcută de subprefecți. Iată cuvintele lui :

„Nu cred că nici unul * din Domniile voastre va avea cea mai mică cheazășie că la caz de sufragiu universal, cînd subprefectul va fi între dînșii, ei nu vor alege pe acela ce subprefectul va voi”.

Domnul G. Pallade : A trecut 20 ani de atunci.

Deși a trecut 20 de ani de atunci, vă rog să-mi arătați ce progres a făcut libertatea electorală și să-mi spuneți dacă alegerile opozițiunii nu s-au combătut și zădărnicit altfel decît prin sufragiul universal ? (*Zgomot.*) Apoi eu am introdus sufragiul universal; și trebuie să recunoașteți cel puțin meritul franchisei mele cînd zic că bine a făcut Constituanta de a împărțit sufragiul în 4 colegii.

Domnul G. Pallade : La politică, nu la comună.

Este un mare curaj din parte-mi ca un bătrîn ca mine, care am crescut la școala veche, să viu și să combat sufragiul universal. Cu toate acestea nu-ți doresc duminică, domnule Pallade, ca cu tot talentul pe care-l ai să te duci și să-ți pui candidatura în Birlad, la comună sau la județ. Dacă vei reuși, atunci sînt gata să-ți fac respectoasele mele scuze. Cred că însuși dumneata regreti compunerea consiliilor județene și mai cu seamă a comitetelor permanente. Dumneavoastră știți bine ce face prefectul : el [i] și face lista și înainte de alegere chiar are oameni hotărîți pentru comitet.

Domnul N. Nicorescu : La consiliul județean chiar azi alegerea este pe colegii.

* Citește : vreunul !

Recunoașteți-mi cel puțin că încă nu mi-am pierdut memoria despre ceea ce este în țara mea. Eu zic că tot este mai bine să fie 2 colegiuri decât unul.

Domnul N. Nicorescu: Așa a fost la Birlad la 1874 și în colegiul întâi erau 7 alegători, iar în colegiul al 2-lea erau 60.

În colegiile orașelor celor mari, fie în colegiul I, fie în al 2-lea, fie în al 3-lea, mai intrau pe atunci și membrii din opozițiune; astăzi însă nu se mai intră. În consiliul comunal din Iași, a II[-a] capitală a țării, fracțiunea din opozițiune a lui Catargiu străbătea pe atunci, dar astăzi oare mai străbate?

Domnilor, nu este un cuvânt că dacă comitetele permanente, dacă consiliile județene sau comunale funcționează rău, noi trebuie să le desființăm, căci tot așa s-ar putea zice că și Parlamentul merge rău și în asemenea caz ar trebui dat la o parte și Parlamentul!

Apoi Domniile voastre, cari știți cât s-a strigat de mult contra lui 2 mai, că s-a zis că o mină sacrilegă s-a introdus în libertățile țării, că sub Statut tribuna era răsturnată, dumneavoastră veniți astăzi și voiți să desființați autoritatea comunală și județeană? Dar ce ar fi Parlamentele fără consiliul comunal și județean? Nu ele sînt școala Parlamentului? Aci nu vă aduceți aminte că mai pretutindeni consiliile comunale și județene au menținut scaunul libertăților cînd sus nu mai erau libertăți? Apoi chiar în statele dispotice, absolute, cu constituțiuni aspre, violente, încă se lasă poporului de jos libertățile acestea, pentru că acestea sînt un fel de ventilă, o supapă. Domnilor, cînd s-a luat Alsacia și Lorena și a fost întrebare Bismarck ce are să facă cu aceste provincii, cum are să le împace, el a răspuns: Le vom da instituțiuni liberale! Și astăzi școala este idee de stat? Trebuie să dispară înaintea statului și comuna și județul și tot? Apoi așa zic și vecinii noștri cînd ard și spînzură pe frații noștri: numai statul austro-maghiar trebuie să fie.

Domnilor, statul nu trebuie să fie decât expresiunea națiunii; statul nu trebuie decât să vie să apere viața cetățenilor și a familiei, a comunei și a județului. Dacă nu voi avea eu libertate în comuna mea, prea puțin [i]mi pasă de libertățile celelalte. (*Aplauze.*)

Nu fac aci apologia legii de la 1864, dar adevărul este acesta că partea electorală din acea lege este rea și trebuie să o prefăceți; dar afară de celelalte * dispozițiuni ale legii să nu vă atingeți căci acea lege v-a dovedit că ea nu este un titlu de glorie al unui om, ci al partidei la care pretindeți că aparțineți și va fi un răsunset în toată țara cînd se va auzi că partidul liberal care la 1864 s-a unit cu partidul conservator și a făcut legea comunală liberală, acel partid liberal acum la 1886 voiește a face din legea comunală o nouă diviziune sau o nouă secțiune la Ministerul de Interne. A! Fiindcă ați văzut că în legea de la 1877 s-a pus că orașele mari și toate socotelile acelor orașe, bugetele lor trebuie să atirne de Ministerul de Interne, din aceasta trașgeți consecință că trebuie să supuneți aceluiași regim pe toate orașele din țară? Dar ia să vedem care a fost motivul de s-a luat asemenea măsuri atunci? Se știe că pe atunci numai în orașe era inteligența concentrată; pe atunci nu erau îndestule șosele, mijloace întinse de comu-

* Citește: dar de celelalte.

nicațiune, nu erau drumuri de fer și, prin urmare, atunci cînd consiliile județene nu erau și nu puteau să fie așa bine compuse ca astăzi, ar fi fost derizoriu să se supuie centrurile București, Iași, Galați etc. unor consilii județene cari erau compuse din niște mici proprietari. Dar astăzi, cînd s-au făcut atîtea drumuri de fer — și aceasta este partea bună a domnului Brătianu —, cînd avem navigațiune, cînd avem șosele și poate cineva să se ducă în toate părțile țării cu atîta înlesnire, astăzi consiliile județene pot să fie alese și compuse foarte bine, pentru că toți alegătorii pot lua parte la vot; ei bine, cum voiți dumneavoastră ca toate orașele, toate comunele să le puneți sub dependența Ministerului de Interne? Dar domnul ministru de interne nici nu are timpul să se ocupe de asemenea afaceri. Cine dar se va ocupa de toate acestea? Negreșit un șef de diviziune, un funcționar oarecare din Ministerul de Interne; va să zică ele vor fi o secțiune a Ministerului de Interne. Apoi, domnilor, este ceva însă mai important pentru viitor: comunele cari atîrnă de Ministerul de Interne sînt mult mai încărcate de datorii decît celelalte comune urbane din țară, și pentru ce aceasta? Pentru că la comunele cari nu depînd de minister comitetul permanent mai întii și pe urmă consiliul județean tot mai cercetează, tot mai controlează lucrările lor; dar în celelalte zece orașe nu este tot așa. Cînd primarul hotărăște ceva, nu împreună cu consiliul, fie acea hotărîre bună, fie rea, ea rămîne neatinsă pentru că primarii fiind senatori sau deputați le este foarte ușor să intervină pe lîngă ministrul respectiv ca să aprobe hotărîrea lor, să li se aprobe bugetul, de exemplu. Onor. domnule Carabatescu, dumneavoastră ați dat o mîngiere la propunerea noastră zicînd că orașele au să atirne de consiliile județene, dar mai departe adăugați că bugetele au să se aprobe de ministrul de interne. Frumoasă libertate, frumoasă îmbunătățire este și aceasta! Dar ce este sufletul unei comune, ca și sufletul unui stat, dacă nu finanțele? Apoi dacă finanțele nu vor aparține comunei, cum va mai putea lupta ea; are la ce să se mai gîndească? Sub Regulamentul organic alegătorii rînduiau la finele anului, cînd trebuia să proceadă la alegerea unui nou primar sau a unui nou consiliu, rînduiau o nouă comisiune care să cerceteze socotelile; astăzi alegătorii nu mai au asemenea drept, socotelile s-au trecut la Curtea de conturi. Rog însă pe oricine din această Cameră să dovedească că onor. Curte de conturi a examinat asemenea socoteli pe un singur an măcar și atunci eu însumi voi zice că sînt cu desăvîrșire un om perdut, un hodorogit. (*Ilaritate.*)

Trebuie dar, domnilor, să facem mai întii ca alegătorii să meargă la urnă; să facem ca primarii și consiliile comunale rurale să-și exercite atribuțiunile lor în sfera legilor, dar totodată în sfera libertăților lor; să facem ca domnii primari să șadă prin orașe și să se ocupe de interesele orașelor, iar nu să vină să facă politică și adeseori rea politică în această Cameră. (*Aplauze.*) Și mai presus de toate să chibzuim cu toții ca să facem ca primarii să fie servitorii, agenții comunei, iar nu agenți ai guvernului în toate ramurile administrațiunei. Este cu neputință ca un biet țăran cu cunoștințele lui să poată îndeplini azi toate sarcinile ce sînt puse asupra lui, nu are nici vreme, nici putință; și pînă cînd Domniile voastre nu veți face din primarii comunelor rurale niște simpli magistrați ai comunei, niște îngrijitori și administratori ai bisericii, ai școalei și intereselor locale, pînă atunci puteți fi incredințați că în această țară nu veți avea o bună administrațiune comunală, nu

veți putea zice că autoritatea comunală prezidă la îmbunătățirea soartei locuitorilor rurali. Aceasta este convicțiunea mea, căpătată în urma unei lungi experiențe.

Poate că mă veți întreba de ce eu nu am făcut aceasta? Fiindcă eu nu am avut soarta altora. În adevăr, am fost de multe ori la minister, dar am trecut ca un meteor; și, în sfârșit, nu este un cuvânt că, dacă n-am făcut eu, nu am dreptul să sfătuiesc pe altul să facă ceea ce este bine; eu poate am idee, iar altul are puterea în mână să o execute. În tot cazul însă, noi partidul liberal avem datoria să dăm acestei țări ceea ce ea reclamă: instituțiuni liberale aplicate cu echitate și lealitate pentru județ și pentru comună. Am zis⁵. (*Aplauze prelungite.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 98, p. 1643, col. 3 — p. 1650, col. 1.

NOTE

¹ Înainte de discurs, la intervenția deosebit de virulentă a lui Take Ionescu, K. face unele precizări. Așa, când tinărul deputat afirmă că legea comunală a fost „octroiată” în niște timpuri anormale”, K. îl pune la punct: „A fost discutată de Comisiunea centrală și votată conform legilor de atunci”. T. I. stăruie însă că acele legi au reprezentat voința unui singur om, dar convine că legea comunală a asigurat independența și autonomia comunei. K. însă replică acu: „Refuz darul lui Artaxerxe”.

Se disputase și cu V. Lascăr, care constatase că țăranii refuză să fie primari deoarece nu-i pot mulțumi și pe subprefecți și pe consătenii lor, care le cer să-i scutească de diferite corvezi. K. observă furios: „Faceți portretul țăranilor, am să-l fac și eu pe al comitetelor permanente”!

C. Disescu, citindu-l pe B.P. Hasdeu, contestase existența autonomiei comunale în trecutul nostru. K. a remarcat nemulțumit: „Aceasta este cestiunea cea mai controversată, ce folosesc țării și Parlamentului asemenea discursuri care se cuvin numai la Academie? Veniți la cestiune; viața comunală trebuie sau nu să o înființăm? Orice ar fi fost în trecut!... Și ca istoric, care am studiat, dau dezmințire domnului Hajdeu dacă va fi zis aceasta”.

² V. Carabătescu era raportor la proiect.

³ Aluzie la tabăra militară organizată în județul Vilcea în timpul Revoluției din 1848 sub conducerea generalului Gh. Magheru.

⁴ C.A. Rosetti poate fi considerat conservator numai în măsura în care — în cazul în speță — dorea păstrarea unei tradiții, aceea ca primarii să fie aleși de comună.

⁵ Adunarea a luat în considerație proiectul cu 53 de voturi pentru, 28 împotriva și 10 abțineri. În ședința din 26 mai 1886 proiectul în întregime a fost primit cu 73 de voturi pentru și 9 împotriva.

* Acordată (din fr. *octroyer*).

*Discurs și intervenții la proiectul de lege privind tratatul de comerț româno-elvețian **

Domnilor deputați, nu este o țară pentru care românii să aibă mai multă simpatie și stimă decât vechea republică Elveția.

Simpatie, dragoste, admirațiune, toate le avem pentru Elveția și, prin urmare, nu cred că un singur român ar putea să fie sistematic opus unei convențiuni comerciale încheiate sau care s-ar încheia cu Elveția. Așadar, orbește aș vota convențiunea de față, dacă nu m-aș teme, dacă n-aș avea frică — frică în toate oasele mele — cum că această convențiune să nu fie înainte-mergătoare a unor alte convențiuni mult

* Ședințele din 27 și 29 mai 1886.

Eu sînt modest în toate. Dar n-ați simțit, n-ați văzut greșala ce s-a făcut cu ratificarea convențiunei cu Austria, făcută de conservatori înainte de a veni partidul liberal la putere? Căci cînd am avut onoarea să intru în minister sub președința domnului Manolaki Costaki, după triumful de la Mazar Pașa, am găsit convențiunea subscrisă și trebuia să o ratificăm; dar în același timp a trebuit să tratăm și cu alte puteri ca să nu lăsăm monopolul numai Austriei și am încheiat după aceea și convențiunea cu Germania. Noi eram datori să înfățișăm proiectul îndată Parlamentului; l-am înfățișat și Camera l-a votat și am făcut cunoscut aceasta Germaniei. Principele Bismarck însă, care este atotputernic în Germania, a zis: Nu pot să înfățișez acest act Parlamentului, fiindcă sînt acolo mulți israeliți protectori ai jidanilor. Dar de ce nu v-ați gîndit că nu trebuie să subscrieți un act a cărui ratificare nu vă era cu puțință să o obțineți de la Parlament? Iată ce am fi putut noi întreba pe guvernul german.

Mai în urmă s-a făcut rezelul ruso-turc, care a adus Congresul de la Berlin. Cine ne-a făcut atunci viața mai grea, în privința evreilor, era Germania și Franția.

Germania s-a folosit de avantajele tractatului. Germania l-a pus în lucrare, Germania și-a vîndut marfa aci la noi, și-a făcut depozite; și aceasta a ținut cinci ani, cînd în fine s-a votat de Parlamentul german acea convențiune. Vine apoi ratificarea; ce face ministrul nostru de externe de atunci? El trebuia să zică: Nu mai ratific pe 10 ani pentru că cinci ani te-ai folosit deja. Dacă am făcut convențiunea pe 10 ani am făcut-o în speranța că convențiunea aceasta cu Germania să expire totodată cu cea austriacă. Dar n-a făcut așa; orbește s-a ratificat convențiunea cu Germania pe 10 ani și, prin urmare, toată speranța noastră, tot scopul nostru, care era să sfîrșim odată și cît mai curînd cu convențiunea, s-a zădărnicit și am dat Germaniei dreptul să beneficieze de convențiune pînă la 1891, adică în loc de 10 ani i-am dat 15 ani. Ei, ce au făcut celelalte puteri? Toate s-au sculat cu pretențiuni. Franția a zis: Eu care am luptat pentru voi, pe mine să mă tratați mai jos ca Germania, pe mine să mă refuzați? Și noi am aplicat Franciei tariful, am făcut totul în speranța ca să ajungem odată să punem capăt acestor convențiuni.

Domnilor, s-a întîmplat ca să cunosc limba germană și am văzut în jurnalele austro-ungare atacurile, amenințările ce ni se fac, măsurile draconiane ce ia în contra noastră guvernul din Pesta și din Viena și, să fi știut eu că astăzi va fi discuțiunea aceasta, aducem un mare teanc din aceste gazete unde se zice: Românii sînt fricoși, ei nu știu decît de frică și trebuie să-i speriem. Pînă acolo merg încît cer guvernului lor să stăruiască la guvernul român ca să pună dare pe produse, fiindcă n-ar putea să pună Austria cînd ar merge griul nostru acolo și zic ca să ne îmbogățim lăzile deșarte ale visteriei punînd o dare la exportățiune. Aceasta este textual.

Domnul ministru al domeniilor ², care deunăzi aducea atîta știință cu ocaziunea legii comunale, trebuia să vină pînă acum cu 20 de proiecte pentru ca să facă ca țara să se resimtă mai puțin de rezelul vamal ce ni s-a declarat. Ce face cu Oltenia? Ce face cu Moldova de sus, cari au să primească mai cu seamă loviturile? Și ca plocon ni se vine cu convențiunea aceasta ca și cum am dobîndit un succes mare! Ni se zice că aplicarea tarifului autonom de 50 la sută era făcută asupra Franciei pentru ca să putem răspunde celorlalți: Dacă noi pe Franția, pe iubita noastră

Francia am lovit-o, cum puteți Domniile voastre să ne cereți ca să nu vă lovim pe Domniile voastre? Precedentul acela a căzut; Francia a suferit, noi am suferit; mâine se va da Franciei și poi-mine vom da Austriei. Iată dîra care o faceți.

Acum să vedem ce am scăzut, ce am păstrat pentru noi. Să citim: „Făina de grîu...”.

Apoi tot după banca ministerială s-a spus că făina de grîu din străinătate face concurența grînelor noastre.

„Legume făinoase uscate și făinuri din ele...”.

Ce importanță mare au pentru noi legumele făinoase?

„Ceară brută...”.

Noi trebuie să formăm din nou această industrie pentru că este stinsă.

„Săpun de tot felul...”.

Luminări de stearină și de spermanțet de tot felul.

Piei tăbăcite ordinare.

Lucrări de piele ordinare”.

Acesta este cel dintîi articol.

Dar cizmele cele subțiri unde sînt? Dar țesăturile cari se fac? Apoi sînt țesături cari se fac la noi și cari pot concura cu cele mai frumoase țesături străine. Așa de exemplu este în Giurgiu...

Domnul D. Bulculescu: Și în toate orașele.

Ia să vedem acum rezultatul.

Pentru ce atîta luptă? Pentru ce atîta rezistență față de Austria încît să ajungem a ne afla în relațiuni rele? Căci nu este de tăgăduit că relațiunile noastre cu Austria nu sînt bune și aceasta numai fiindcă noi căutăm a ne exercita un drept al nostru. În adevăr, un om mare, principele Bismarck, a zis: *Freundschaft ohne Handelschaft*, amicie fără negoț; dar nouă ni se cere să zicem: *Freundschaft mit Handelschaft*, amicie, dar și negoț.

Prin urmare, pentru ce atîta luptă? Pentru ce atîta muncă? Pentru ce stăm aci pe acest timp călduros ca să votăm ce? Să votăm premergătoare unei convențiuni care ne-ar nenoroci. Nu se poate altfel. Și oricît vei pune dumneata, domnule ministru de externe, geniul dumitale, experiența dumitale, nu poți dumneata să refuzi altei puteri ceea ce dai prin această convențiune Elveției.

Domnul ministru de externe, M. Pherikye: Toate cite le spui sînt în tariful general.

Voi fi foarte fericit ca să mă convingi, dar cît pentru mine-ți voi spune un lucru: M-am despărțit de amicii mei, m-am rupt din opozițiune, am venit și am rămas în Cameră numai ca să contribui și să ajut la independența țării mele. Cînd dumneata-mi vei dovedi că nu știu ce spun eu, precum de asemenea cînd Domniile voastre veți fi în stare să respingeți alte convențiuni după ce se va fi votat aceasta de acum, eu atunci mă voi socoti că mi-am trăit traiul și mi-am mîncat mîlaiul și mă voi duce acasă ca să vă las pe Domniile voastre să puneți în aplicațiune ceea ce puneți în această convențiune. Cît pentru mine, mai declar încă o dată că această convențiune nu este altceva decît deschiderea ușei viitoarelor convențiuni și declar categoric că nu o voi vota. Dacă Domniile voastre

o veți vota, nu va trece o lună și va veni altă convențiune și pînă la toamnă va veni și alta și nu veți putea rezista.

În adevăr, se zice că de la Christos toți profetii sînt mincinoși, dar mai este încă un vechi proverb român care zice: Bătrînii sînt profetii și eu vă zic că nu veți putea face altfel decît să primiți un tarif convențional cu Austria precum ați primit cu Elveția.

Replică ministrului de externe, M. Ferechide.

Am avut onoare să spun că convențiunea cu Elveția în sine n-are nimic periculos, nimic rău pentru România. Dar să mă ierte domnul ministru de externe a-i spune că Domnia sa reînviază pe Vasile Boerescu. Același limbaj [i] ținea și Boerescu cînd cu convențiunea austriacă.

Domnilor, convențiunea ce vi se propune să votați astăzi e ușa ce deschideți tarifelor convenționale și uciderea tarifului autonom, pe care l-ați votat în unanimitate și în aplauzele țării.

Eu vă rog pe Domniile voastre să binevoiți a lăsa să urmeze discuțiunea lungă și largă pentru că, cum a spus-o foarte bine domnul ministru de externe, acesta este cel dintîi tractat care se votează pe baza tarifului autonom.

Convențiunea aceasta în sine nu are nimic periculos și de aceea cu multă abilitate ați venit cu dînsa; dar voi aduce aminte onorabilului domn prim-ministru cuvintele zise într-o oarecare conversațiune: *die leichte kavallerie*; e cavaleria ușoară care anunță că va veni *le gros de l'armée*.

Convențiunea în sine o votez într-un moment, dar Domniile voastre ați dat o fatală interpretare votului unanim al Camerei și Senatului. Camera a înțeles, și vă desfid să mă contraziceți, că nu mai voim de acum înainte să subordonăm interesele noastre economice prin convențiuni; să ne păstrăm libertatea noastră de acțiune.

Dacă tariful autonom s-a votat numai pentru arhivă, ziceți-o Domniile voastre, domnilor miniștri; Camera sînt încredințat că nu o va zice. Iată pentru ce vă rog să elucidăm cestiunea.

Vă mai rog să ne lăsați să vorbim, pentru ca să vorbească și domnul prim-ministru, să spuie Domnia sa ce am zis eu în sînul comitetului delegaților în privința tarifului convențional cu Germania. Eu știu că am zis ceea ce am zis și adineaorea: că s-a comis o mare greșală cînd s-a ratificat și am zis domnului ministru atunci să se silească măcar a dobîndi de la Germania concesiuni pentru acele articole cari ne interesează pe noi. Fac apel la colegii cari erau cu mine dacă am zis mai mult decît atît: că s-a făcut o greșală mare cînd s-a ratificat pe 10 ani cînd trecuseră 5 ani după încheiere; dar nu puteam face nimic; eram oala de lut contra oalei de fer; am cătat însă să ne acorde concesiuni pentru oarecari articole de cari adversarii noștri ar putea să se prevaleze; am arătat frica ce s-a realizat deja astăzi prin declarațiunile domnului ministru de externe, cînd zice că tariful Germaniei are să-l dea la toate puterile.

Domnul ministru de externe, M. Pherekyde: N-am zis aceasta.

Apoi dacă am greșit odată cu unul, trebuie să greșim cu toți? Dacă nu ne putem astăzi căpăta independența noastră economică deplină cu toți, să ne legăm din ce în ce mai tare?

Domnilor, zic aceasta pentru că în nomolul de greutate în cari sintem tot este ceva în fața declarațiunei ce ni s-a făcut de vecinii noștri că au să denunțe convențiunea pentru căile ferate, că au să silească pe societatea de navigațiune ca să sporească tariful ei, că Germania s-a hotărît ca tot comerțul ei să îl facă pe apă și poate că atunci ne vom învrednici, mulțumită acestei hotărîri străine, să vedem porturile noastre redobîndînd înflorirea lor de altădată.

Domnilor, am făcut convențiune cu Germania; să rămînem cu Germania, căci nu putem face altfel; Germania are semnătura noastră și trebuie să le respectăm. Cînd am ratificat convențiunea cu Austro-Ungaria am zis: Nu putem să lăsăm Austriei monopolul comerțului și trebuie să tratăm de asemeni și cu alte puteri; și altfel am ajuns cu acest sistem din bute în bute, din greșală în greșală, că, în loc să expire acest tarif convențional la 1886, expiră la 1891 și 1892 și acum voiți în iuțeală să votați acest tarif și să faceți altă greșală? Să vă fie de bine; dar bine-voiți a observa că acest tarif n-a trecut prin secțiuni, că delegații s-au numit în neființă de prezident și de secretar. (*Zgomot.*)

Domnul A. Vizanti: Domnia voastră n-ați fost aci; delegații s-au numit cu ocaziunea intrunirii Adunării în secțiuni unite.

Făceți-o și pe asta. (*Zgomot, întreruperi.*)

Domnul D. C. Butculescu: Eu am fost aci și nu știu cine s-a numit din secțiunea mea. (*Zgomot.*)

Eu vă rog să nu închideți discuțiunea și aci mă adresez la majoritate, căci nu e vorba de convențiunea cu Elveția, deoarece pe aceasta am votat-o în fuga mare; dar ministrul a venit cu niște teorii fatale, teorii cari calcă în picioare toate așteptările noastre, cari zădărnicesc votul ce l-ați dat ieri și care singur v-a ridicat înaintea țarei. Eu vă asigur că mine sau poimîne ni se va aduce o altă convențiune, care va fi sora a doua a acesteia, și atunci se va bucura și onor. domn Iepurescu pentru cuvintele sale patriotice ce le-a zis azi, dar eu nu știu dacă nu mă voi retrage în urma unor asemenea procedări.

Domnul B. Iepurescu: Cred că Austro-Ungaria nu va veni cu o convențiune ca aceasta, căci atunci i-aș vota-o; iar în cazul contrariu voi fi alături cu dumneata.

Domnilor, eu vă conjur să lăsați discuțiunea să urmeze ca să ne lămurim — sint o mulțime de lucruri asupra cărora trebuie să vorbim și pentru cari nu sintem încă pregătiți, neavînd timp a le studia; nu voiți să o faceți? Voiți să săriți în acest precipitiu ce vi se deschide? N-aveți decît să o faceți; răspunderea este a Domniilor voastre³.

În ședința din 29 mai.

Domnii mei, este o fabulă franceză: *la belle au bois dormant*, în care e vorba de o fată de împărat care a dormit secole și, cînd s-a trezit, numai ea s-a găsit neschimbată, pe cînd lumea întreagă era schimbată. Ei bine, eu sint din contra opusul *à la belle au bois dormant*; eu mă găsesc numai singur schimbat, cu o zecime de ani* mai bătrîn decît eram în 1875, precînd lumea cealaltă, cel puțin banca ministerială, o găsesc tot cum a

* Citește: cu zece ani!

fost și la 1875, căci aceleași opinii cari se rosteau atunci cu ocaziunea încheierii unei convențiuni comerciale le văd rostite și astăzi în privința unei asemenea convențiuni care se face.

Domnilor, iertați-mă să justific comparațiunea ce fac.

La 1875 erau la putere conservatorii și conservatorii au tratat încheierea unei convențiuni cu Austro-Ungaria, cea întâi convențiune comercială care a fost prezentată înaintea Camerei, și iscusitul, istețul și inteligentul ministru de externe de atunci, răposatul V. Boerescu, cărui îi recunosc multe merite, însă alte merite decât acelea în privința convențiunilor comerciale și cestiunii Dunărei, începea cu aceste cuvinte :

„Sînt trei secole de cînd România nu a exercitat dreptul său de a încheia cu alte puteri convențiuni sau tractate de comerț. Acest drept pe care-l posedă ca o consecință naturală a autonomiei sale și așa cum rezultă din capitulațiunile ce glorioșii domni Mircea, Vlad, Bogdan și Petru Rareș au încheiat în anii 1391, 1460, 1511 și 1529 cu sultanii Imperiului otoman a stat în amortire și paralizat fără a putea fi exercitat din circumstanțe fortuite și îndependinte de voința noastră”.

Domnul ministru de externe actual este mai modest, dar revine la aceleași concluziuni pe cari le punea în lucrarea sa repausatul Boerescu.

Iată ce se mai zicea pe atunci :

„În tot timpul negocierilor noastre foarte lungi și laborioase ne-am ocupat foarte mult de acest principiu, esența și baza tuturilor tractatelor, adică, *ca cea mai perfectă reciprocitate și egalitate să existe între înaltele părți contractante. Acest principiu s-a aplicat în toată rigoarea sa*”.

Zece ani de dureri și lacrimi arată îndestul întru cît a fost de întemeiată proorocia și asigurarea că principiul legalității și al reciprocității perfecte s-a aplicat în toată rigoarea sa.

Domnilor, doresc din inimă ca cuvintele spuse de către domnul ministru de externe actual, cum că tractatul de față prezintă cea mai perfectă egalitate și reciprocitate, să aibă o soartă mai bună și să nu aducă asupra țării noastre aceleași rele pe cari le-a adus tot cuvintele acestea, rostite însă acum zece ani de repausatul Boerescu. (*Întreruperi.*) Aveți trebuință să vă reamintesc ce fel de egalitate și de reciprocitate s-a păstrat? ...

Mai departe iată ce mai zicea repausatul Boerescu :

„Cea mai perfectă egalitate s-a admis între ambele înalte părți contractante ; și eminentul bărbat de stat ce se află în capul guvernului austro-ungar, domnul comite Andrassy, a primit a fi însuși delegatul Majestății sale împăratului spre a subscrie cu plenipotențiarul nostru acest act internațional, simbolul exercițiului suveranității noastre”.

Aci bravo și aplauze pe toată linia în Adunare, căci a rămas măgulit cu desăvîrșire repausatul Boerescu că a putut să pună iscălitura sa alături cu aceea a contelui Andrassy. (*Aplauze.*)

Onor. domn ministru de externe actual a scris însă această convențiune alături cu oamenii de stat ai unei țări republicane pe care noi cu toții o iubim și de aceea cred că prin aceasta Domnia sa nu-și va fi cerdut mințile precum începuse să și le peardă repausatul Boerescu atunci pnd a fost să iscălească alături cu contele Andrassy. (*Aplauze.*)

Domnilor, am avut onoare să spun ieri că această convențiune, care în privința egalității nu e tocmai așa cum se zice, aș iscăli-o cu amîndouă minele dacă ea nu ar fi o diră prin barbă ; și azi onor. domn Costinescu a justificat cu desăvîrșire frica mea de ieri, căci Domnia sa

a declarat categoric că ar fi fericit să vadă viind o asemenea convențiune și din partea Austriei.

Mi-e teamă că acest întii tratat să nu aibă frați, surori și pui precum întiiul tratat încheiat cu Austria a avut frați, veri, cumnați etc., cari au adus nenorocirea acestei țări.

Iată ce mai adăuga repausatul Boerescu :

„Examinarea serioasă și scrupuloasă a dispozițiilor acestei convențiuni vă va convinge îndată de acest adevăr, precum și despre însemnatele avantaje ce comerțul și industria română cîștigă prin această convențiune”.

Și mai departe :

„Astfel întiiul pas făcut ...”.

Vedeți, domnilor, că și atunci era primul pas ce se făcea și astăzi este asemenea primul pas ce se face. Atunci domnul Brătianu și eu ne temeam de primul pas, precum și astăzi eu mă tem, căci primul pas va aduce pe al doilea și al doilea pe al treilea și așa mai încolo.

Astfel întiiul pas făcut — ceea ce este mai greu pentru un popor ca și pentru individ —, calea viitorului comerțului și industriei noastre se deschide netedă și favorabilă înaintea noastră.

Spuie toate acele industrii mici cari au fost ucise, spuie comerțul de vite care a fost ucis, spuie proprietarii mari și mici, spuie în fine țara întreagă dacă proorocia ilustrului bărbat de stat s-a realizat !

„Astfel România prin exercițiul acestui drept autonom [i]și va putea protege și dezvolta toate interesele sale economice, ceea ce face adevărata forță morală a națiunilor moderne.

Pătrunși de legitimitatea acestui drept, de progresul material ce ne asigurăm și de viitorul prosper ce ne preparăm prin exercițiul lui, sintem siguri, domnilor deputați, că veți binevoi a aproba convențiunea de comerț ce am onoare a vă prezenta”.

Astfel a terminat ieri discursul Domniei sale și domnul ministru de externe actual ; Domnia sa v-a spus că convențiunea aceasta este foloșitoare și v-a rugat s-o votați.

Domnii mei, fac o întrebare. Binevoiască onor. domn Costinescu a ne spune ce a înțeles țara cînd a aplaudat votul Domniilor voastre dat în ziua de 9 mai? Ar fi o lipsă de respect cînd v-aș întreba pe Domniile voastre să-mi spuneți ce ați votat în ziua de 9 mai 1886, atunci cînd la aceste ferestre filfiia drapelul tricolor pentru sărbătorirea independenței noastre politice?

O voce : Spune dumneata.

Să vă spun eu ? Votul Domniilor voastre însemna sancționarea independenței noastre economice. Stăpîni și independenți pe interesele economice ale țării, tariful autonom zicea ceva și acel care * era : Noi avem interese de apărare față cu puterile mari ; acestea respectă foarte puțin drepturile puterilor mici și chiar închezășluirele ce le dau ; prin urmare, ce este de făcut ? Față cu închiderea granițelor de către Austro-Ungaria și regret că nu s-a publicat corespondența urmată în privința acestei cestiuni ...

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu : Ce ! Crezi că nu am apărare interesele țării ?

* Citește : ceva !

Vă rog să nu-mi faceți întrebări pe cari francezul le numește falacioase. Pentru ce mă siliți să zic ceva care nici nu gîndesc? (*Întreruperi, zgomot.*)

Ieri am fost silit să vorbesc, deși eram nepregătit; astăzi însă nu mai este tot așa; sint pregătit, *ferré à glace*...

Onor. domn Brătianu cînd îi ziceam: De ce nu silești pe Austria să facă onoare iscăliturii sale, ne răspundea: Ce! voiți să fac rezbel? Să trimit tunuri acolo? Ei, domnilor, nici unul dintre noi nu eram veniți aci din balamuc ca să-i cerem aceasta; dar era un mijloc ca să putem căpăta dreptate, mijlocul arbitrajului. Domnul Brătianu însă — și nu știu de ce — s-a ferit totdeauna de a avea recurs la un asemenea mijloc. (*Întreruperi.*)

Ca să silim pe o putere de a face onoare angajamentului luat mai era încă un mijloc, acela ce în limbajul puterilor se numește rezbel vamal, *der Zollkrieg*, rezbel de tarif; adică să fim stăpîni pe tariful nostru și cînd de către Austria ni se va închide boii și porcii, întrebuițez expresiunea domnului prim-ministru, să închidem și noi vinurile, frumoasele haine confecționate și cizmele cari ne vor veni de acolo. Așa am discutat și am înțeles noi, așa a lucrat comisiunea, așa s-a exprimat guvernul și așa ați votat Domniile voastre.

Cînd ați votat Domniile voastre tariful autonom, nu ați făcut aceasta numai ca să fie un dosar mai mult în arhiva Ministerului de Externe sau a Camerei, ci ca să se aplice, să fie un adevăr; Domniile voastre ați votat altceva decît ceea ce au votat conservatorii, căci și dîșii, înainte de a face convențiunea cu Austro-Ungaria, au votat un tarif autonom, dar au spus curat că acel tarif autonom avea să slujească numai de urzeală tarifului convențional. Noi însă n-am înțeles așa; și dovadă lupta cea mare care a fost și în sinul comitetului delegaților, și aci în Adunare la fiecare articol; și dacă este cineva care are mai puțin dreptul de a vorbi în cestiunea aceasta, acela nu poate fi decît domnul Costinescu.

Cînd s-a prezentat pentru prima oară înaintea Camerei lucrarea comitetului de delegați asupra tarifului autonom, domnul Costinescu, neținînd seamă de patriotismul și abnegațiunea pusă de bătrîni și tinerii cari au luat parte la acea lucrare, a izbutit a face să se trîmîtă din nou în cercetarea comitetului tariful, unde pentru a doua oară s-a studiat articol cu articol, împreună cu guvernul, cu delegații săi și cu toți domnii deputați cari au avut a propune modificări și între cari a fost mai ales domnul Costinescu; acel tarif viind iarăși înaintea Camerei, după o lungă și matură dezbatere, a fost primit în unanimitate. Cum dar domnul Costinescu atacă azi acea lucrare și zice că este rea? Au tariful autonom nu a fost votat de Domnia sa? (*Întreruperi.*)

Onor. meu amic domnul Pallade între altele a zis — și aceasta cu nedrept — că noi acolo am pus numai simțimînt, pe cînd noi am pus convingeri, toate cunoștințele cîte le-am avut și totdeauna cu modestie am declarat că, deși tariful nostru autonom nu este perfect, are cel puțin această calitate bună, că el e pururea susceptibil de îmbunătățiri. Fiînd stăpîni pe dînsul, îndată ce ministrul de finanțe ori al domeniilor ar vedea că venitul fiscal scade, ori că se lovește sau nu se ocrotește îndestul o industrie a țării, în independența guvernamentală și legislativă se poate cere și modificarea aceluï tarif. Cu totul altfel însă se petrec lucrurile cînd e vorba de un tarif convențional. O dată ce tariful convențional a fost iscălit, el trebuie să fie păzit chiar cînd nu s-ar fi întrebuițat toate

formele. Bunăoară toți recunoaștem cum că greșală mare s-a făcut când s-a ratificat, după cinci ani de la subscriere, convențiunea cu Germania și cu toate acestea noi o păzim și trebuie să o păzim și bine facem, deși recunoaștem că a fost o greșală. Națiunile cele mici nu pot să-și rupă iscăliturile înaintea națiunilor celor mari și de aceea trebuie să fie de o mie de ori mai zeloase decât cele mari când [i]și robesc interesele lor fie politice, fie materiale, pentru că din nenorocire, cum s-a zis : *forța primă dreptul*.

Domnilor, noi ne-am pus cu toții să facem un tarif autonom și așa l-am și votat ; și aceasta — o spun cu francheță — a dat Camerei și guvernului o mare putere în țară ; căci în vreme ce vecinii noștri — și aceasta eu pot zice, căci sînt un particular — și-au perdut capul, nu știu ce să mai facă și jurnalele lor cele oficioase și oficiale publică articole de fond, ordonanțe, regulamente și legi pentru a putea să-și îndrepte contra noastră toate forțele și toate mijloacele în războiul vamal ce ni s-a deschis, noi, aici în țara aceasta, nu avem pe nimeni atît de îngrijat ; și cu toate acestea tot ni se zice să încheiem convențiuni. Ei bine, domnilor, am pățit atîtea rele cu convențiunea ce am avut încît cred că relele ce le vom suferi fără convențiune nu au să covîrșească pe celelalte.

Domnilor, Domniile voastre ați votat tariful în ziua de 9 mai, în ajunul serbării politice, și atunci ați hotărît că după 10 zile de la promulgare să se pună în aplicațiune.

Astăzi este 28 mai [sic!], ziua hotărîită pentru aplicarea tarifului autonom ; și chiar astăzi se înfățișează Domniilor voastre un proiect de lege prin care o parte din tariful autonom se înlocuiește prin tariful convențional, prin o tabelă litera A. Iată cum se aplică tariful autonom.

Domnilor, am aci o depeșă și rog pe domnul Vilner să-mi dea toată atențiunea, căci mai cu seamă la Domnia sa mă adresez. Domnul Vilner era foarte gelos la votarea tarifului autonom și a stăruit atît de mult pentru amendamentul Domniei sale privitor la lemne, încît a dobîndit un succes mai mare decît ce am voit noi, căci noi nu am căutat să lovim într-un mod monstruos nici o industrie ; ei bine, după ce a căpătat ceea ce a cerut, cum vine acum tot Domnia sa și susține convențiunea de față, fără să se gîndească cum că mine la litera A va veni fratele, vărul ei și că are să fie pus în joc și articolul acela de care s-a interesat Domnia sa? Iată depeșa ce am primit ieri de la unul din chirstigiii români, care face și el comerț de lemne în Bucovina, domnul Socec : „Românilor chirstigiii” — pe care-i apăra onor. domn Vilner — „li s-a aplicat tariful autonom de la 22 curent ; societatea Götzt, luînd sub protecțiunea ei pe toți jidovii chirstigiii, expediază lemnărie în țară în sume enorme fără taxe și control. Rog, dacă credeți, comunicați aceasta ministrului în Cameră ca legea să fie aplicată pentru toți”. Știți ce este aceasta? Legea se aplică românilor, fiindcă ei sînt alegătorii cari ne-au trîmis pe noi aci și noi am votat tariful autonom ; iar celorlalți li se învoiește toate. Pe lîngă această depeșă mai am și o scrisoare, care să nu-i mai dau citire pentru că ați putea zice că am făcut-o eu. Depeșa însă pe care am citit-o este cu literele după aparatul nou Morse și, prin urmare, n-o puteți contesta.

Domnilor, se pretinde că cherețelele despre cari e vorba aci și cari reprezintă o valoare de sutimi * de mii de lei s-ar fi aflînd în ape românești și astfel fiind trebuie a li se învoi să se coboare în jos. În adevăr, Bistrița era odată apă românească pînă la obîrșia ei ; dar astăzi nu este apă

* Citește : sute !

românească decît de la fruntarie încoace. Rog pe domnul Vilner să binevoiască a cerceta la ce sumă se suie cheresteaua ce trece sau a trecut la noi după aplicarea tarifului autonom sub cuvîntul că este în apele românești. Vedeți dar, domnilor, că chiar cu tariful autonom noi încă vom fi nevoiți a avea pentru cîtva timp un tarif convențional. Dar bine va fi așa? Cum s-a schimbat această Cameră deodată? Cum se face că, Camera care a votat în unanimitate tariful autonom, astăzi n-a mai rămas decît numai 15 credincioși aceluï vot?

Poate mi se va zice că această convențiune nu este nimic fiindcă, din vreo 600 de articole cari sînt în tariful autonom, aci nu se cuprinde decît foarte puține. Adevărat, așa este acum, dar încetul cu încetul tariful autonom se va face un adevărat tarif convențional și va rămînea tarif convențional fiindcă mai avem asemenea tarife pentru Belgia, Germania, Grecia, Italia, Marea Britanie, Rusia și Țările de Jos; va să zică avem deja șapte convențiuni și astăzi ni se mai propune încă una! Cum! Nu sînteți mulțumiți că am păstrat un tarif convențional pentru șapte puteri și mai voți să dați și la celelalte? Lucrat-am noi la tariful autonom atîta timp ca să ajungem la acest rezultat? Și apoi articole mici, neînsemnate sînt acelea cari s-au dat Șvițerei? Dar i s-a dat toată activitatea industrială: țesături, mobile, vinuri, sticlărie etc. (*Întrepreri.*)

Toate convențiunile afară de una s-a făcut sub ministerul Domniilor voastre, fiind și eu în minister, și de către Vasile Boerescu; așa este cea cu Italia, cu Belgia, cu Olanda, țara cea mai modestă, dar cu care țară cu toate acestea avem convențiunea cea mai fatală. Dar mă veți întreba: Pentru ce este astfel? Domnul ministru, care nu este străin de afacere, poate să vă spună ce concesiuni s-a dat Olandei în privința coloniălor?

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu: Boerescu este iscălit acolo?

Eu cred că da.

Domnul ministru de externe, M. Pherikyde: Este domnul Dimitrie Brătianu.

Ei! Și dacă este domnul Dumitru Brătianu? Cu atît mai rău! Ce! El este fetiș pentru mine? Domnilor, s-a dat Olandei dreptul ca tot ce va intra în portul ei să fie calificat de produs olandez și apoi a venit Hamburgul, Triestul și altele și s-au folosit de tratamentul națiunii celei mai favorizate.

Domniile voastre ziceți că n-ați gîndit, că n-ați voit să reinnoiți sistemul tarifului convențional. Iată încă ce găsește în proiectul de convențiune pe care l-ați dat Domniile voastre spre tratarea Austriei:

„Articolul IV. Obiectele de proveniență sau de manufactură română și obiectele de proveniență sau de manufactură austriacă sau ungară cari vor fi importate în Austro-Ungaria sau în România vor fi admise conform tabelelor și tarifelor anexate la prezentul tratat”.

Textul acesta atît este de caracteristic, atît este de clar încît delegații austriaci n-au primit din tot proiectul decît numai acest articol fără nici o observațiune. Mai tîrziu ivindu-se în Cameră un spirit cu desăvîrșire autonomist, recunosc că ministerul a revenit, însă brazda a rămas trasă. Mai este încă și în altă parte vorba despre tariful convențional.

Iată ce zice convențiunea de față: „Mărfurile de origine sau de manufactură română vor plăti la intrarea lor în Elveția drepturile cele mai

reduse cări sînt sau vor fi înscrise în tarifele convenționale elvețiene. Articolele neînscrise în aceste tarife vor fi supuse la taxele tarifului general elvețian.

De asemenea mărfurile de origine sau de manufactură elvețiană vor plăti la intrarea lor în România drepturile cele mai reduse care sînt sau vor fi înscrise în tarifele convenționale ale României”.

Va să zică se admite iarăși tariful convențional și nici nu se poate face altfel. Ei bine, aci este greșala noastră ; noi, în loc să păstrăm numai tarifele convenționale pe cari le-am dat și de care sîntem nevoiți a ne ține, venim și le sporim luîndu-ne după cuvintele domnului Costinescu, care ne-a zis : Oricum vă veți întoarce Domniile voastre, pînă la 1891 nu veți avea tariful autonom. Fac întrebarea : Dar Domniile voastre ați aplaudat cînd ați fost mîndri în inima Domniilor voastre și ați zis că ați făcut un mare act în ziua cînd ați votat tariful autonom ; înțeles-ați oare că faceți atunci un tarif autonom care avea a se pune în aplicare de la 1891 ? Nu, și cred că Domniile voastre v-ați bucurat mai mult la ideea că acest tarif autonom se va aplica chiar de acum.

Astăzi nu se face așa, și ceva mai curios de ministrul ieri cînd mă combătea pe mine a declarat că nu este exact că s-a dat Elveției tratamentul națiunii celei mai favorizate ; și astăzi onor. domn Costinescu zice : Este o înșelătorie de a pretinde cum că tratamentul națiunii celei mai favorizate nu este dat Elveției.

Domnul Em. Costinescu : N-am zis așa ; am zis în genere că tratatul de comerț care pe lîngă toate celelalte condițiuni n-ar conținea garanție și clauza națiunii celei mai favorizate ar putea devine o adevărată înșelătorie. Am vorbit în genere.

Și eu sînt de opiniunea dumată, dar cu o mică variantă ; guvernul, cînd s-a hotărît să facă tarife convenționale, bine a făcut de a refuzat tratamentul națiunii celei mai favorizate ; și dacă este ceva din *cartea verde* care a plăcut este răspunsul pe care guvernul român l-a dat ministrului plenipotențiar al Austriei. Iată întrebarea pe care o face domnul Mayr, ministru plenipotențiar al Austriei : În cazul cu totul hipotetic în care Austro-Ungaria ar acorda României toate cererile sale, România admite voia în textul * tratatului clauza națiunii celei mai favorizate ?

Și ce i s-a răspuns ?

„Primum, însă cu rezerva avantajelor care cerem pentru produsele noastre și a căror listă a fost prezentată etc.”.

Înțelegeți foarte bine dumneavoastră că acesta era un chip politic, civil, diplomatic de a refuza. Astăzi dar pentru ce nu facem tot astfel ? Căci nu puteți zice că nu dăm tratamentul națiunii celei mai favorizate Elveției ...

Domnul E. Costinescu : Dar tot cu rezerva aceasta.

Care rezervă ? Noi ne legăm să dăm Elveției tariful convențional de cari se bucura națiunile cu cari avem tratate, minus acele articole citate de domnul Pallade, și Elveția ce ne dă nouă ?

Domnul Em. Costinescu : Ne dă toate avantajele din toate tractatele ei cu toate celelalte state.

Ne dă tratamentul națiunii celei mai favorizate și care se poate schimba mine.

* Citește : admite în textul !

Domnul Em. Costinescu : Și noi putem să-l schimbăm ca și dînsa.

Nu este așa. (*Întreruperi.*)

Domnul Em. Costinescu : Dăm 90 de articole din tarif, din 600.

Asta nu înseamnă nimica ; părțile principale sînt date. Domnii mei, eu astăzi împlinesc o datorie de conștiință. Limba este foarte elocventă și poate să mă combată ; dar rațiunea și faptele nu mă pot combate. Noi dăm ceva sigur Elveției, dar ea nu ne dă nimic sigur. (*Întreruperi.*)

Domnule Costinescu, eu vă am ascultat cu mult respect, nu vă am întrerupt ; lăsați-mă dar și pe mine să vorbesc ; sînt ostenit și viu aci după boală ; nu-mi rupeți dar șirul vorbirii, căci nu-l voi mai găsi.

Iată, domnii mei, ce ne dă Elveția : ne dă impunerea necesităților consacrate prin această convențiune d-a mai face tractate și cu o a doua putere, cu care avem să mai rupem o parte din tariful nostru autonom ; apoi cu o a treia putere, cu care să rupem și cealaltă parte și așa mai încolo, încît să ne trezim iarăși cu un tarif convențional, deși ne bucurăm că am desființat tariful convențional austro-ungar. Nu veți putea refuza Austriei tot un asemenea tratament, a spus-o domnul Costinescu aceasta și prin urmare-l veți da. Iată dar ce facem și de aceea repet astăzi ceea ce am mai zis altădată : țara aceasta nu mai este în stare să rabde încă cinci ani tariful convențional. Zic și afirm că după cinci ani faptele-mi vor da mie mai multă dreptate decît au dat răposatului Boerescu.

Pare că aud pe domnul Costinescu zicîndu-mi : Cum ! Domnia voastră nu voiți tractate de comerț ? Pretindeți să ne încungiurăm cu zidurile Chinei, să ne închidem deuseurile ? Dar asta nu se poate ; trebuie să facem tractate de comerț ! (*Întreruperi.*)

Apoi atunci pentru ce am făcut atîta luptă și neceaz ? Domniile voastre trebuia să ziceți de la început : Iată în ce situațiune ne găsim ; nu putem face un tarif autonom ; sîntem legați de șapte puteri ! Și atunci cestiunea aceasta s-ar fi discutat ; ar fi fost o majoritate și o minoritate și lucrul era sfîrșit. Dar dumneavoastră votați cu multă pompă și paradă tariful autonom ; vă puneți în luptă cu Franța, cu Austro-Ungaria ; dați loc la rezel de tarife și la sfîrșit veniți frumuseț și vă plecați sub cuvînt că nu se pot face tractate de comerț fără un tarif convențional. (*Întreruperi, zgomot.*)

Rusia are un singur tractat de comerț încheiat cu Suedia și Norvegia ; și cu toate acestea în tractatul încheiat între noi și Rusia se zice că avantajele pe cari ea le-a dat Suediei și Norvegiei nu le dă României. America, stat mare, puternic și nu a voit să subordoneze tariful său, și noi de ce să voim ? Poate numai pentru cuvîntul că voim ca Germania să nu poată avea monopol la noi. (*Întreruperi, zgomot.*)

Domnilor, am văzut odată într-un jurnal susținîndu-se că trebuie să dăm și Franței ceea ce am dat Germaniei, căci Franța nu poate fi pusă mai jos ; și atunci s-a zis că acela apără interesele străine. Așa mi s-a imputat și mie astăzi, că aș apăra interesele străine. Ei bine, eu cred că nimeni din noi nu apără aci interese străine, dar numai interesele țării, însă pe cari le apără cum înțelege el că este mai bine. Așa și eu trebuie astăzi să fac ceea ce am făcut cînd eram ministru de externe, să mărturisesc că e mai bine să nu avem nicidecum convențiuni decît cu tarif convențional. Eu cred că putem face foarte bine cu Elveția și cu alte state convențiuni și fără tarif ; căci, dacă s-ar găsi cineva să zică că tariful

nostru autonom este prea urcat, cine ne oprește, de se va găsi de trebuință, să-l mai scădem ?

S-a zis că tariful convențional înfățișează stabilitatea. Dar dacă tariful convențional înfățișează stabilitatea, tariful autonom însă înfățișează mai multă independență și mai multă putere de apărare în contra acelor care nu și-ar menține angajamentul lor.

Ce am zis ieri zic și astăzi : eu aș vota convențiunea cu Șvițera dacă aș ști că vom rămînea numai cu ea și că aceasta nu ne va aduce și litera B și litera C ; și onor. domn Costinescu a venit și a realizat fricele mele ; Domnia sa a dovedit că această convențiune care consfințește și menține tariful convențional are să atragă după dînsa alte convențiuni și la fiecare nouă convențiune are să se facă modificări în tariful nostru autonom, cum s-a făcut și la convențiunile încheiate cu puterile de mai înainte ; căci și Belgia a reclamat concesiuni și de concesiuni s-a folosit ; astfel s-a făcut cu Germania, cu Italia, cu Marea Britanie, cu Țările de Jos ; și toate concesiunile cari s-au acordat au să țină pînă la 1891.

Cestiunea este aci : Mai țineți Domniile voastre la tariful autonom sau nu ? (*Întrepreri.*) Dacă țineți, dovediți-o !

Eu, domnilor, mi-am făcut datoria de a vă arăta cît este de periculos tărîmul pe care voim a ne pune și vă conjur pe Domniile voastre, cari ați votat cu atîta entuziasm tariful autonom, să faceți ca el să fie un adevăr, o realitate. După ce ați votat punerea lui în lucrare, nu hotărîți punerea lui în mormînt !

Am zis ⁴. (*Aplauze.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților”,
1885/1886, nr. 103, p. 1728, col. 3—
p. 1730, col. 3 ; p. 1738, col. 3— p. 1739,
col. 3 ; nr. 104, p. 1752, col. 2— p. 1755,
col. 3.

NOTE

¹ Vezi supra p. 425.

² An. Stolojan.

³ Proiectul a fost luat în considerație cu 66 de voturi pentru și 15 împotriva.

⁴ Proiectul a fost votat cu 70 de voturi pentru și 9 împotriva.

Intervenție la proiectul de lege care autoriza guvernul să încheie acte comerciale cu acele state „cu cari negociațiunile comerciale sînt deschise” *

Domnii mei, Domniile voastre vă aduceți aminte că am combătut convențiunea cu Elveția ¹ și vă aduceți aminte că am zis : Combat convențiunea pentru două motive : motivul întîi este că ne depărtăm de la un sistem pe care cu toții trei luni de zile l-am profesat, l-am votat și l-am aplaudat, sistemul tarifului autonom.

Prin convențiunea cu Elveția, în mare parte acel tarif autonom se dă de o parte și se acordă Elveției tariful încheiat cu Germania, făcîndu-se

* Ședința din 12 iunie 1886.

oarecari mici excepțiuni, la cari Elveția a renunțat cu mare bucurie, deoarece nu o interesa, fiindcă ea nu avea să trimită la noi nici porumb, nici pei, nici făină.

Al doilea, am combătut acea convențiune pentru că în ea vedeam un tip care avea să servească la alte convențiuni, pentru că era destinată să facă ceea ce românul zice : diră prin barbă.

A fost mare durerea mea cînd am văzut că din acei cari au aplaudat în ziua de 9 mai tariful autonom, ca întîia zi a emancipărei noastre economice, au rămas numai 15 și se dădea ca motiv de scuză, ca desculpăre, că convențiunea elvețiană era un omagiu care se făcea acelei națiuni mici, liberală, republicană, echitabilă și se promitea că nu va fi un precedent. Așa mi se pare că s-a rostit și onor. domn N. Ionescu, care văd că a cerut cuvîntul. Eu însă mai bătrîn și prin urmare mai necredul, mai sceptic, mai neapt pentru a mai avea iluziuni, m-am dus cu o mare descurajare și întristare și ați văzut că mult timp nici n-am mai venit între Domniile voastre. Eram hotărît să-mi dau demisiunea. Nu că am zis cum că-mi dau demisiunea dacă se va vota convențiunea cu Elveția, dar am zis că prin votarea convențiunei cu Elveția se introducea un sistem care, după mine, părea contrariu sistemului, drumului pe care-l luaserăm de a emancipa relațiunile noastre vamale prin adoptarea tarifului nostru autonom, care singur ne poate pune în pozițiune de a sui și de a scobori taxele vamale, precum fac toate celelalte state, precum a făcut chiar Elveția, care, a doua zi după ce s-a votat această convențiune, a intrat în tratative cu Germania pentru cereale. Nu sînt inițiat în secretele cabinetului, nu știu dacă aceste tratative sînt pentru a sui sau a scobori dările acestea.

Mi s-a zis atunci de unii : Vei vedea că nu avem să votăm alte convențiuni ; alți amici mi-au zis : De ce dai dumneata curs nemulțumirei dumitale pentru că ai fost învins ? Dar numai o dată ai fost învins în viața dumitale ? N-ai fost învins și cînd s-a votat convențiunea comercială sub conservatori ? N-ai fost și atunci maltratată, batjocorit ? Și-mi aduceau aminte că atunci atît eu, cît și onor. domn I. Brătianu am avut același tratament cum l-am avut eu acum cu ocaziunea votărei convențiunei cu Elveția. Alții mi-au zis : Mai stai în locul dumitale, căci poate vor veni zile cînd te vei căi ; poate vor veni și alte convențiuni mai teribile și te vei căi că nu ești acolo ca să-ți zici cuvîntul dumitale. Ei bine, consiliile acestea m-au făcut să vin în mijlocul Domniilor voastre.

Vă aduceți aminte că am zis că convențiunea cu Elveția are să servească de prototip și la alte convențiuni ; și cu toate că un proverb zice că profeții după Christos sînt mincinoși, dar mai este și un alt proverb care zice că bătrînii sînt profeți.

Venind aci, am văzut că se cere autorizațiunea pentru guvern ca să facă aranjamentele provizorii după tipul convențiunei cu Elveția. Astfel redusă cestiunea și bine mărginită, ca acele aranjamente să nu fie decît pentru un timp foarte scurt, pînă la 1 ianuarie, aceasta m-a făcut și pe mine să mă domolesc în privința aceasta, dar numai în această singură privință și nimic alt mai mult.

Însă lucru curios, aci se ridică niște obiecțiuni cari vin tocmai din partea unor delegați ieșiți din sînul majorității. Mie unuia mi-a părut bine de aceasta și am zis numai să dea Dumnezeu să fiți pînă la finit tot așa.

Cu toate acestea, eu cel din opozițiune nu m-am speriat atît de acest proiect de lege și am căutat să liniștim spiritele.

Totodată am cerut un lucru, am cerut să fie bine știut că nu înțelegem a sacrifica acele două ramuri de exportatiune ale noastre, la cari ținem foarte mult și țară și guvern și pe cari refuzându-ni-le o putere vecină n-am putut încheia convențiune; acele ramuri sînt vitele și cerealele noastre, sînt cele două sinuri ale țării noastre.

Eu am zis că dau *carte blanche* guvernului să încheie convențiuni cu asemenea condițiuni, fără să le mai aducă Camerii spre aprobare și rămîind a i se da vot de blam dacă va abuza de încrederea ce i s-a acordat.

Vedeți dar că am fost foarte ortodox și guvernamental, dar acolo unde se ating cele două ramuri ale avuției statului român, vitele și cerealele, acolo sînt mai exigent.

Noi dăm voie guvernului să facă convențiuni cu oricine, dar numai să bage de seamă ca să ne asigure tratamentul națiunii celei mai favorizate în ceea ce privește comerțul nostru de cereale și de vite cu țara aceea cu care încheiem convențiunea. Nu cerem să fie libere, să fie scutite de vamă, cum am putea cere de la Austria, care vedem că poate să dea acest tratament, pentru că ceea ce ne-a refuzat nouă a dat Bulgariei și Serbiei, numai nouă ni s-a refuzat franc și net, pentru că sîntem stat limitrof, iar Bulgaria nefiind limitrofă i se dă dreptul de scutire fără convențiune.

Eu, domnilor, cred și stăruiesc în această credință, că mai bine este să nu încheiem nici o convențiune cu nici un stat, pentru că numai așa vom putea fi stăpîni deplini pe drepturile noastre; dar pentru că văd că Domniile voastre nu vă uniți cu mine, nu sînteți de părerea mea, căci voiți să încheiați convențiuni cu toate statele; atunci, dacă este așa, în convențiunile ce veți încheia să băgați bine de seamă a nu vă mulțumi numai cu acea clauză nefastă a statului celui mai favorizat pentru că aceasta însemnează, cum se zice, pentru florile cucului, dar să căutați a vă rezerva toată libertatea, să căutați a vă asigura importatiunea* cerealelor și vitelor noastre și în privința aceasta să luați garanții reale, rezervîndu-ne dreptul ca să putem ridica taxa la produsele acelor țări ce se importă ** la noi, îndată ce vom vedea că acele țări au ridicat taxa la importarea produselor noastre; căci numai așa veți putea garanta interesele țării.

Voim să putem face rezel de tarif cu arme egale și, pe cită vreme un stat sacrifică tariful său autonom, nu se poate zice că e o luptă cu arme egale.

Prin urmare, deși din opozițiune, încuviințez ca guvernul să încheie cu orice stat un aranjament provizoriu în puterea dreptului ce-i dăm, iar nu fără o autorizațiune prealabilă să încheie convențiuni și în urmă să solicite aprobarea noastră, căci atunci aceasta ar fi cum zice francezul: *de la moultarde après dîner*.

Așadar zic ca guvernul să încheie convențiune cu orice stat, dar să ni se asigure importul*** liber al vitelor și cerealelor noastre, dacă și alții importă **** acolo liber cerealele și vitele lor, ori supuse la taxe, dacă și alții cari vor importa ***** vor fi supuși la taxe.

* Citește: exportatiunea!

** Citește: exportă!

*** Citește: exportul!

**** Citește: exportă!

***** Citește: vor exporta!

Împotriva închiderii discuțiilor.

Domnilor, eu vă rog să nu închideți discuțiunea pentru că onor. domn ministru a luat-o prea sus cu mine, m-a tratat în *leichte Kavallerie*, când a zis că nu simte necesitatea de a răspunde la argumentele mele. Eu simt necesitatea de a răspunde la argumentele domnului ministru, dar fiindcă astăzi sinteți oboșiți [1]ji dau *rendez-vous* mine sau poimine când va veni convenția consulară ².

„Dezbaterile Adunării Deputațiilor”
1885/1886, nr. 114, p. 1874, col. 1—3;
p. 1875, col. 3— p. 1876, col. 1.

NOTE

¹ Vezi intervenția precedentă.

² Proiectul a fost primit cu 83 de voturi pentru și trei împotriva.

Interpelează pe primul-ministru asupra luării în discuție a convenției consulare *

Domnule președinte, interpelez pe onor. domn prim-ministru ca să binevoiască a ne spune dacă Domnia sa socoate cum că această convențiune să fie aminată câteva zile sau să fie aminată pînă la toamnă? Dacă este să fie aminată pentru câteva zile-l rog să ia seamă că sintem în luna iunie și interesele materiale de cari depinde existența fiecăruia din noi, sau cel puțin a multora din noi, ne fac să dorim ca să fim și noi duși acasă; cu toate acestea, cred că fiecare din noi-și va face datoria ca să rămînă aci spre a-și zice cuvîntul într-un act de o importanță așa de mare; și de aceea-mi permit a ruga pe domnul prim-ministru să ne spună dacă crede că amînarea este pentru câteva zile sau crede că este mai bine ca amînarea să meargă pînă la toamnă; pentru ca să știu și eu, și împreună cu mine toți oamenii liberali, ce avem să facem.

Nu putem să fim ținuți în suspensiune cu aceste cuvinte: Amin pînă, cînd vor veni explicațiuni.

Cred că domnul prim-ministru este dator să aibă această conveniență către Cameră de a ne spune cît crede Domnia sa că trebuie să dureze această amînare?

Într-o chestiune de regulament.

Domnule președinte, am făcut în dreptul meu, fără nici o violență, o simplă și respectuoasă întrebare domnului președinte al consiliului: pe cînd și cît crede Domnia sa să se facă amînarea? Și domnul prim-ministru, ca un bătrîn parlamentar și cu toată seriozitatea, mi-a răspuns: Obez de dreptul regulamentar și voi răspunde peste trei zile. Deodată domnul Cîmpineanu cere cuvîntul în chestiune de regulament și deodată vine și pune înaintea chestiunea de regulament, chestiunea de presiuine; zicînd că Adunarea aceasta, că noi aceștia nu avem să cedăm presiuinilor. Ce presiuine a fost în cuvintele mele cînd am întreat pe primul-ministru cît crede că va

* Ședința din 13 iunie 1886.

ține această aminare ? Unde este presiunea ? Apoi, cînd dumnealui vorbește de presiune, [i]mi permit a-l întreba pe Domnia sa, fost ministru și actual vicepreședinte al acestei Adunări : Pentru ce cînd cestiunea trebuie să se trateze într-un mod serios, fără patimă, fără violență, se ridică deodată cu cestiunea de regulament și ne vorbește de presiuni ? Cum ? Numai domnul Cîmpineanu are monopolul patriotismului ? Numai domnul Cîmpineanu are monopolul moderațiunii, monopolul convicțiunii ? Dar de unde a moștenit Domnia sa acest monopol de patriotism, de parlamentarism, de lealitate și de apărare a drepturilor ? Domnia sa a spus că este pentru convențiune. Treaba Domniei sale, dreptul Domniei sale, dar binevoiască Domnia sa să-mi dea și mie dreptul ca să vin să zic și eu : Ei bine ! Dumneata, conform cu convingerile dumitale, ai să votezi *pentru* și eu, iarăși conform convingerilor mele, am să votez *contra*. (*Aplauze.*) În ce te vei mînia ? În ce am făcut eu presiune ? Dumneata atunci vei veni ca fiu al lui Cîmpineanu și vei vota pentru (*aplauze*) ; și eu, iarăși român neaș și din tată și din mamă, am să votez *contra*. (*Aplauze.*)

Prin urmare, să lăsăm lucrul acesta deoparte și, dacă domnul prim-ministru va voi ca cestiunea să se discute la toamnă, se va discuta atunci ; va voi acum ? Fie și acum.

„Dezbaterile Adunării Deputaților”.
1885/1886, nr. 115, p. 1877, col. 1, 3.

*Asupra proiectului de lege privind construirea căii ferate Craiova — Calafat **

Domnilor, ați văzut cînd s-a votat linia de fer de la Tîrgoviște la Pucioasa cîtă rezistență a fost. Eu m-am abținut pentru că nu pot să votez niciodată în contra unui drum de fer ; în privința înmulțirii lucrărilor publice și mai cu seamă a drumurilor de fer, eu aparțin cu totul la școala domnului Ion Brătianu. Dar este drum de fer și drum de fer și înainte de toate — dreptate pentru toate județele.

Domnii mei, astăzi, în fața rezelului vamal care ni se face de Austria, rezel teribil, trebuie să ne ocupăm mai înainte de toate de acele localități cari au să fie lovite mai greu.

Sînt cu totul de a se face Olteniei toate avantajele întru cîtă vreme ea are nevoie de aceasta pentru exportarea productelor sale.

Așadar, liniile pe cari le-am votat și cari sînt în curs de executare trebuie cu orice preț domnul ministru să le execute ; dar, cînd se atinge de linii noi, trebuie să vedem dacă sînt alte părți ale țării cari au aceleași avantagii pe cari le are Oltenia. Craiova are linia cea mare de cale ferată, linia care duce de la Vîrciorova prin Severin la Craiova și de aci prin Slatina — București pînă la Brăila ; s-a votat apoi linia de fer de-a lungul Olului, care se scoboară de la Piatra la Corabia : are, prin urmare, cîteva artere de comunicațiune.

Să vedem dacă și alte părți ale țării au tot așa ? Apoi este o parte a țării de cea mai mare importanță, linia Jijia, unde nu este drum de fer și așteaptă să se voteze. Știți Domniile voastre că cei mai mari proprietari din Dorohoi și din Botoșani cari erau deprinși ca înainte, de cum se înroșea

* Ședința din 14 iunie 1886.

numai recolta, să găsească capitaluri și astăzi nu găsesc un ban pe întreaga recoltă, căci astăzi se transportă la Galați, iar nu la Cernăuți ca mai înainte? Eu sînt administrator al liniei drumului de fer de Cernăuți și nu m-am uitat la interesul aceluia care m-au numit acolo, ci m-am uitat la interesul țării mele. Calea Jijiei este cea mai importantă și n-ați votat-o încă; votați acea linie și atunci voi vota și eu pe aceasta ce se cere acum; pînă atunci, nu votez. Trebuie dreptatea să se facă odată¹. (*Aplauze.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților”,
1885/1886, nr. 115, p. 1923, col. 1—2.

NOTE

¹ Linia preconizată necesita un credit de 7 386 792 de lei. A fost votată cu 52 de voturi pentru, cinci împotriva și șapte abțineri.

*Intervenție la proiectul de lege privind construirea căii ferate Focșani—Odobești **

Domnii mei, a fost un angajament de onoare; eu, om de opozițiune, am venit și am combătut pe domnul Pallade, am combătut pe domnul Fleva și am zis: În materie de construcțiune de căi ferate aparțin aceleiași școale ca domnul Brătianu și voi vota orice linie de drum de fer; însă cu o condițiune: ca mai întîi să votăm pe acelea cari au o importanță mai mare. Onor. Camera, fără a se ridica o singură voce în contra propunerii mele, a luat angajamentul ca după ce se va vota linia Craiova — Calafat să voteze și linia Jijia.

Acum, doi, trei domni deputați de la Focșani, duși de sunetul clopotniței locale, cer a se vota linia Focșani — Odobești și a se lăsa Țara de Sus, care este cea mai lovită din toate cu rezebelul tarifului autonom.

Ei bine, domnilor, linia Odobești — Focșani este o linie cu totul de prisos și fără nici o valoare. Și mai ales că primarul de acolo, între altele, are multe pe socoteala sa de răspuns alegătorilor și de aceea voiește să se recomande cu votarea acestei linii.

Domnilor, sînt Hușii cari n-au un metru de șosea și cari plătesc de la 1832 toate dările către stat. Auzitu-m-ați vorbindu-vă vreodată despre această cestiune? Venit-am eu cu vreo propunere unde sînt direct interesat? Nu.

Mai este Dorohoiul și Botoșanii, unde trebuie numai o mică linie de drum de fer și mai sînt altele multe cari ar fi folositoare țării; dar această linie nu se face decît pentru înlesnirea a doi, trei deputați pe contul țării, dar care nu este deloc în folosul țării.

Vă conjur, domnilor, să votați contra, pentru ca acei domni să nu cîștige popularitate pe contul țării¹.

„Dezbaterile Adunării Deputaților”,
1885/1886, nr. 115, p. 1923, col. 3—
p. 1924, col. 1.

* Ședința din 14 iunie 1886.

NOTE

¹ Cînd s-a pus la vot deputații nu mai erau în numărul cerut, încît votul s-a declarat fără rezultat. A doua zi, 15 iunie, sesiunea parlamentară s-a închis.

REGESTE

SESIUNEA 1884 — 1885

- 1 Contestă alegerea ca deputat a lui B. P. Hasdeu deoarece era „arhivist al statului”. Arată că și deputatul colegiului al III-lea Argeș a fost contestat deoarece era învățător sătesc, prin urmare slujbaş la stat. Protestul lui K. nemtrunind cinci voturi, B. P. Hasdeu a fost confirmat deputat. Ședința din 16 noiembrie 1884. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 1, p. 13, col. 2.
- 2* Cere Adunării să dea citire protestului formulat contra alegerii lui C. I. Stoicescu ca deputat la colegiul III Prahova. Ședința din 16 noiembrie 1884. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 1, p. 19, col. 2—3. p. 23.
- 3* Discurs asupra configurației noii Adunări. Ședința din 19 noiembrie 1884. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 2, p. 31, col. 3 — p. 33, col. 1. p. 24.
- 4* Polemică cu I. Cîmpineanu asupra Adunării care a revizuit Constituția. Ședința din 19 noiembrie 1884. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 2, p. 35, col. 2 — p. 36, col. 1. p. 27.
- 5* Pe marginea demisiei guvernului. Ședința din 23 noiembrie 1884. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 5, p. 68, col. 3 — p. 69, col. 2. p. 28.
- 6* Subscrie, alături de G. D. Paladi, B. Iepurescu, G. Ianoli ș.a., o moțiune prin care se cere oprirea baterii monedelor de argint și numirea „de urgență” a unei comisii care să elaboreze un proiect de lege privind transformarea etalonului monetar din argint în aur. Ședința din 29 noiembrie 1884. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 9 p. 90, col. 1.
- 7* Intervenție în jurul alegerii de deputat a lui B. P. Hasdeu, pe care o vedea incompatibilă cu funcțiunea de arhivist. Ședința din 3 decembrie 1884. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 12, p. 151, col. 1 — p. 152, col. 3. p. 29.
- 8* Discurs pe marginea răspunsului la mesajul tronului. Ședința din 5 decembrie 1884. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 15, p. 206, col. 1 — p. 219, col. 3. p. 33.
- 9* Discurs asupra politicii liberale. Polemică cu Titu Maiorescu. Ședința din 6 decembrie 1884. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 17, p. 257, col. 2 — p. 260, col. 1. p. 64.
- 10* Aprecieri asupra situației învățămîntului universitar. Referiri la cel ieșean. Pe marginea adresei de răspuns la mesajul tronului. Ședința din 7 decembrie 1884. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 17, p. 268, col. 1 — p. 270, col. 1. p. 70.
- 11* Polemică cu președintele Consiliului de Miniștri, I. C. Brătianu, pe marginea adresei de răspuns la mesajul tronului. Ședința din 8 decembrie 1884. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 19, p. 297, col. 1—2. p. 75.
- 12* Răspunde unor acuzații formulate de M. Ferechide. Ședința din 8 decembrie 1884. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 19, p. 298, col. 3 — p. 299, col. 2. p. 77.
- 13* Opinie asupra statutului bisericii în ștat. Ședința din 8 decembrie 1884. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 19, p. 299, col. 2 — p. 301, col. 3. p. 79.
- 14 Interpelare adresată ministrului cultelor în legătură cu călcarea de către Sinod a „legii pentru monahism”, care interzicea călugărirea sub o anumită vîrstă. Ședința din 8 decembrie 1884. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 20, p. 313, col. 1.
- 15* Observații de regulament privind o interpelare a lui D. Schileru. Ședința din 10 decembrie 1884. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 20, p. 315, col. 1. p. 84.
- 16 Cere o precizare la proiectul de lege care institua taxa de 10 lei la suta de kilograme de petice, zdrențe și resturi de hirtie exportată : legea să fie valabilă numai pe durata convenției cu Austro-Ungaria, „fiindcă mai tirziu se poate să luăm alte măsuri”. Ședința din 12 decembrie 1884. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 20, p. 317, col. 2.
- 17* Dezvoltă o interpelare asupra închiderii granițelor cu Austro-Ungaria. Ședința din 14 decembrie 1884. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 21, p. 322, col. 2 — p. 323, col. 1 ; p. 324, col. 1 — p. 330, col. 1. p. 84.

- 18* Adresează o „respectuoasă rugămintă” guvernului privind crearea unei flote naționale pe Dunăre. Ședința din 17 decembrie 1884. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 23, p. 388, col. 2. p. 100.
- 19* Precizare în legătură cu înființarea unor oficii vamale. Ședința din 18 decembrie 1884. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 24, p. 399, col. 3. p. 101.
- 20* Dezvoltă interpelarea în legătură cu atitudinea Sinodului față de legea monahismului. Ședința din 18 decembrie 1884. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 24, p. 400, col. 1 — p. 406, col. 3; p. 411, col. 1 — p. 412, col. 1. p. 101.
- 21 Subscrie un proiect de lege prin care Brăila și Galați erau declarate porturi franco. Ședința din 19 decembrie 1884. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 25, p. 425, col. 3.
- 22* Intervenție în problema reînființării tirgului de la Strehăia. Ședința din 22 decembrie 1884. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 27, p. 471, col. 3 — p. 472, col. 2. p. 120.
- 23* Asupra împămintenirilor fără stagiu. Pe marginea cazului lui Scarlat Lacinsky. Ședința din 12 ianuarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor Legiuitoare”, 1884/1885, nr. 30, p. 512, col. 3 — p. 513, col. 3; p. 514, col. 1—3. p. 122.
- 24* Își dezvoltă interpelarea privind construirea unui pod peste Dunăre pentru calea ferată Cernavodă — Constanța. Ședința din 29 ianuarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 44, p. 676, col. 2 — p. 678, col. 2; p. 679, col. 2—3. p. 125.
- 25* Pe marginea proiectului de lege care institua comisiile județene de verificare a pământurilor date țăranilor în conformitate cu articolul 6 din legea rurală. Ședința din 30 ianuarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 45, p. 693, col. 1—2; p. 693, col. 3 — p. 694, col. 1; p. 694, col. 3 — p. 695, col. 1; p. 697, col. 1—3. p. 131.
- 26* Intervenție la proiectul de lege pentru scutirea unor locuitori din județele Neamț, Bacău și Fălciu de plata arenzii restante la exploatarea moșiilor statului. Ședința din 1 februarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 47, p. 723, col. 3 — p. 724, col. 1. p. 135.
- 27* Pe marginea proiectului de lege „pentru fixarea limitei de vîrstă în funcțiunile publice”. Ședința din 4 februarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 48, p. 734, col. 2 — p. 735, col. 1. Rectificări la p. 762, col. 3. p. 137.
- 28 Precizare într-o chestiune de regulament: „cestiunile personale” se rezolvă printr-un articol anume, în sensul că persoana atacată are dreptul să se apere și „ultimul cuvînt trebuie să se dea aceluia care a motivat cestiunea personală”. Ședința din 4 februarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 48, p. 739, col. 3.
- 29* Asupra moțiunii de instituire a unei comisii de anchetă privind inconvenientele convenției comerciale cu Austro-Ungaria. Ședința din 6 februarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 49, p. 753, col. 2 — p. 754, col. 1. p. 139.
- 30* Observații pe marginea unor articole din proiectul de lege care modifica legea din 10 martie 1882 „pentru constatarea și perceperea contribuțiilor”. Ședința din 6 februarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 49, p. 756, col. 1—3; p. 759, col. 3 — p. 760, col. 3; p. 761, col. 1—2. p. 140.
- 31 Angajează o polemică cu G. Ianoli într-o problemă de regulament, susținînd că la o interpelare, după răspunsul ministrului, se pot face în continuare discuții. Ședința din 7 februarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 53, p. 814, col. 1.
- 32* Discurs „asupra” incidentelor studențești de la Facultatea de medicină din București. Ședința din 7 februarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 53, p. 820, col. 3 — p. 823, col. 1; p. 826, col. 3. p. 144.
- 33 Invită Adunarea să fie mai operativă în discutarea indigenatelor. Ședința din 9 februarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 52, p. 792, col. 3.
- 34* Cere lămuriri în legătură cu proiectul de lege prin care se solicita acordarea mui pensii viagere orfanilor doctorului Daraghi. Ședința din 9 februarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 52, p. 793, col. 3. p. 151.
- 35* Scurtă intervenție la proiectul de lege „asupra poporării domeniilor statului din Dobrogea”. Ședința din 11 februarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 53, p. 830, col. 1—2. p. 152.
- 36* Discurs pe marginea proiectului de lege „pentru stăvilirea abuzului cumulului”. Ședințele din 11—13 februarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 53, p. 841, col. 3 — p. 843, col. 3; p. 844, col. 3; nr. 54, p. 856, col. 3 — p. 857, col. 3; p. 877, col. 2 — p. 878, col. 3. p. 153.
- 37* Intervenție la proiectul de lege privind cumpărarea de semințe de plante și cereale în străinătate, în vederea ameliorării solurilor autohtone. Ședința din 14 februarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 56, p. 903, col. 33 — p. 905, col. 3. Rectificări la p. 920. p. 164.

38* Discurs asupra portofoliului Adunării, întrunită între 15 februarie și 20 martie în sesiune extraordinară. Ședința din 15 februarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 57, p. 909, col. 3 — p. 910, col. 2. p. 169.

39* Intervenții la discutarea proiectului „pentru modificarea legii sanitare în vigoare”. Ședințele din 16, 18, 19, 21 și 22 februarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 59, p. 963, col. 1 — p. 964, col. 1; p. 965, col. 2; p. 974, col. 3 — p. 975, col. 3; nr. 60, p. 995, col. 3 — p. 996, col. 1; p. 998, col. 2 — p. 999, col. 2; p. 1002, col. 2—3; nr. 61, p. 1034, col. 3; nr. 63, p. 1055, col. 2—3. p. 171.

40 Intervine în legătură cu felul în care se desfășoară dezbaterile. Consideră că președintele Adunării favorizează pe deputații majorității. Se discută proiectul de modificare a legii sanitare și C. Dimitrescu revenise la legea cumulului. K. a observat : „Sint cu totul de opinia domnului prim-ministru care a zis : Opozițiunea este interesată să se prelungească discuțiunea ; și eu viu să dezarmez opozițiunea de acest act. Are dreptate domnul prim-ministru, dar majoritatea este vinovată, nu opozițiunea. Cum, domnilor, nu este destul o discuțiune pentru o lege? Domnule președinte, . . . de ce ați fost mut lăsind pe domnul Dimitrescu să ridice cesțiunea legii cumulului? ” Ședința din 18 februarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 59, p. 972, col. 3.

41* Intervenție la proiectul de lege prin care se deschidea un credit extraordinar ministrului de interne pentru despăgubirea Creditului funciar urban. Ședința din 19 februarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 60, p. 993, col. 1. p. 182.

42 Sprijină cererea făcută de Al. Papadopol Callimachi de a se aduce în discuție proiectul de lege pentru acordarea unei pensii nepoatei lui Costache Negri. Precizează că proiectul stă de patru ani în secții. Ședința din 22 februarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 63, p. 1056, col. 2. p. 182.

43* Asupra legii Sinodului. Ședința din 23 februarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 64, p. 1077, col. 3. p. 184.

44* În favoarea proiectului de lege care constituia o pensie văduvei locotenentului Nicolae Dorneanu. Ședința din 23 februarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 64, p. 1080, col. 2—3. p. 184.

45* Sprijină proiectul prin care se acorda văduvei generalului Tobias Gherghel o rentă viageră de 300 de lei pe lună. Ședința din 23 februarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 64, p. 1083, col. 2—3. p. 185.

46* Semnalează președintelui Adunării felul defectuos în care sînt reproduse spusele deputaților în „Monitor”. Ședința din 25 februarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 65, p. 1094, col. 1—2. p. 186.

47 Depune raportul comitetului delegaților asupra porturilor franco Galați și Brăila. Ședința din 26 februarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 66, p. 1106, col. 1. p. 187.

48* Discurs în care dezvoltă două interpelări relative la relațiile economice cu Austro-Ungaria. Ședința din 26 februarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885 nr. 66, p. 1108, col. 2 — p. 1110, col. 3; p. 1111, col. 1—2; p. 1112, col. 3 — p. 1116, col. 2. p. 187.

49* Asupra modificării regulamentului de funcționare a Camerei. Ședința din 26 februarie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 66, p. 1118, col. 2—3. p. 203.

50 Cere Adunării să ia în discuție petiția nepoatei lui Costache Negri de a i se acorda o pensie. Ședința din 2 martie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885 nr. 70, p. 1191, col. 3. p. 204.

51* În legătură cu motivațiile cererilor de pensie. Ședința din 2 martie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 70, p. 1192, col. 2—3. p. 204.

52* Intervenții la proiectul de lege „pentru modificarea unor articole din legea timbrului”. Ședința din 4 martie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 71, p. 1208, col. 3 — p. 1209, col. 1; p. 1209, col. 3 — p. 1211, col. 2; p. 1212, col. 3 — p. 1213, col. 3. p. 205.

53* „Raportul privitor la proiectul de lege pentru reînființarea porturilor france Galați și Brăila”. Intervenții în apărarea proiectului. Ședințele din 5 și 6 martie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 72, p. 1242, col. 1 — p. 1255, col. 2; nr. 73, p. 1274, col. 3 — p. 1279, col. 1; nr. 74, p. 1296, col. 3 — p. 1297, col. 3; p. 1299, col. 3. Raportul se publică după broșură, ed. a II-a, București, 1885, 26 p. Rectificări la intervenții, p. 1343, col. 3. p. 212.

54* Asupra petiției unor gălățeni care protestau contra reînființării porturilor franco. Ședința din 5 martie 1885. „Monitor. Dezbaterile Corpurilor Legiuitoare”, 1884/1885, nr. 73, p. 1272, col. 3 — p. 1273, col. 2. p. 254.

55* Intervenții la proiectul de lege „pentru fixarea tarifului general al drepturilor vamale de importatiune și exportatiune”. Ședința din 6 martie 1885. „Monitor. Dezbaterile corpurilor legiuitoare”, 1884/1885, nr. 74, p. 1300, col. 3 — p. 1301, col. 1; p. 1302, col. 1 — p. 1303, col. 1. p. 255.

SESIUNEA 1885—1886

1 Cere președintelui Adunării să-i pună la dispoziție dosarul „privitor la revolta ce s-a făcut la penitenciarul Dobrovățul și teribila osindă ce s-a dat în urma acestei revolte”. Ședința din 20 noiembrie 1885. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 1, p. 9, col. 3. Revine asupra cererii în ședința din 17 decembrie 1886, nr. 20, p. 261, col. 3.

2* Discurs pe marginea propunerii de revizuire a regulamentului Camerei. Ședința din 23 noiembrie 1885. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 4, p. 41, col. 2—p. 43, col. 2. p. 259.

3* Discurs asupra politicii externe a României. Pe marginea proiectului de răspuns la mesajul tronului. Ședința din 28 noiembrie 1885. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 8, p. 91, col. 1 — p. 94, col. 3; nr. 9, p. 97, col. 1 — p. 99, col. 3. p. 264.

4* Discurs asupra situației economice a țării. Pe marginea proiectului de răspuns la mesajul tronului. Ședința din 29 noiembrie 1885. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 10, p. 127, col. 1 — p. 132, col. 3. p. 279.

5 Depune următoarea interpelare președintelui Consiliului de Miniștri : „Pe ce lege s-au desțărât din Țara Românească șase români?” Ședința din 11 decembrie 1885. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 15, p. 226, col. 3.

6* Asupra felului cum se poartă discuțiile în corpurile legiuitoare. Ședința din 13 decembrie 1885. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 17, p. 234, col. 2—p. 235, col. 1. p. 292.

7* Intervenție într-o problemă de regulament și într-una personală. Ședința din 13 decembrie 1885. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 17, p. 236, col. 2 — p. 237, col. 1. p. 293.

8 Roagă pe președintele Adunării să dispună ca secretarii să citească tare rapoartele : „... după ce acustica acestei Camere este altă de greșită, faceți cel puțin, vă rog, ca domnii secretari să citească mai tare ca să auzim și noi, căci așa cum se citește nu auzim deloc, ba mai mult, parcă ar citi stîlpii”. Ședința din 14 decembrie 1885. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 18, p. 241, col. 1 — 2.

9* Pe marginea proiectului de lege pentru acordarea unui împrumut de două milioane de lei prin Casa de depuneri Eforiei spitalelor civile din București. Ședința din 16 decembrie 1885. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 19, p. 251, col. 3 — p. 252, col. 3; p. 254, col. 1 — p. 255, col. 1. p. 295.

10* Intervenții la proiectul de lege privind bugetul căilor ferate. Ședințele din 18 și 19 decembrie 1885. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 21, p. 269, col. 2 — p. 271, col. 3; p. 278, col. 1 — 2; p. 279, col. 2 — p. 280, col. 1; p. 286, col. 3—p. 288, col. 1; p. 289, col. 1—p. 290, col. 2; p. 292, col. 1; p. 293, col. 2; p. 296, col. 1—2. p. 300.

11* Interpretare adresată primului-ministru asupra statutului directorului serviciului sanitar. Ședința din 29 ianuarie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 36, p. 511, col. 3 — p. 513, col. 2; p. 514, col. 1 — p. 515, col. 1. p. 314.

12 La proiectul „pentru prelungirea termenului de amortisment a datoriei asfaltului comunei Iași” observă bonom : „Domnilor, vă mărturisesc că mă aflu într-o pozițiune falsă, încît aș ruga pe cei cari mă ascultă să-mi spuie cum să vorbesc. Eu sînt pentru acest proiect și mă tem, dacă m-aș rosti pentru el, să nu dispun pe mulți a vota în contra lui”. Ședința din 29 ianuarie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 36, p. 516, col. 2.

13* Asupra proiectului de lege „pentru modificarea și completarea unor dispozițiuni din legea timbrului și înregistrării”. Ședințele din 29 și 31 ianuarie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 36, p. 521, col. 2 — p. 522, col. 3; p. 547, col. 3; p. 560, col. 1 — 3. p. 321.

14* Interpelare adresată ministrului de justiție în legătură cu incidentele singeroase de la penitenciarul Dobrovățul. Ședința din 31 ianuarie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 38, p. 549, col. 3 — p. 550, col. 1. p. 326.

15* Pe marginea petiției adresate corpurilor legiuitoare de un grup de magistrați. Ședința din 3 februarie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 40, p. 573, col. 2 — 3. p. 327.

16* Intervenții la proiectul de lege „pentru modificatiunea unor dispozițiuni din legea asupra vînzării bunurilor statului”. Ședința din 3 februarie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 40, p. 584, col. 2 — p. 586, col. 1. p. 327.

- 17* Asupra cererii de împămintenire adresate de prof. Ferdinand Settelin din Craiova. Ședința din 8 februarie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 43, p. 637, col. 1—3; p. 638, col. 2—3. p. 332.
- 18 Sprijină cererea de împămintenire a lui Domenic Goma: „Domnilor, domnul Filitis, raportorul, a uitat să mai spună că acest tânăr a fost adus din Macedonia ca să învețe românește la școala de aici. Iată titlul lui de român și de aceea vă rog să votați legea”. Adunarea a primit indigenatul cu 48 de voturi pentru, 11 împotriva și șapte abțineri. Ședința din 8 februarie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 43, p. 638, col. 1— p. 639, col. 2.
- 19* Asupra lucrărilor comisiei delegaților „însărcinată a studia și a confecționa tariful vamal cel nou”. Ședința din 10 februarie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 44, p. 646, col. 3— p. 647, col. 1. p. 334.
- 20* „Interpelațiunea privitoare la expulsarea românilor de peste Carpați”. Ședința din 11 februarie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 45, p. 649, col. 2— p. 658, col. 1. Republicat în nr. 54, p. 838, col. 3— p. 846, col. 3. Se publică după broșură, București, 1886, 36 p. p. 335.
- 21* Intervenție la proiectul de lege pentru modificarea unor prevederi din „legea de exploatare a serviciului telegrafo-poștal”. Ședința din 12 februarie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 45, p. 679, col. 2—3; p. 681, col. 2— p. 682, col. 2. p. 357.
- 22* Dezvoltă interpelarea în legătură cu incidentele de la penitenciarul Dobrovățul. Ședința din 13 februarie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 46, p. 684, col. 1— p. 690, col. 3; p. 698, col. 3— p. 699, col. 3. p. 359.
- 23 Cere Adunării să respecte ordinea stabilită în discutarea împămintenirilor, „altfel vom reinnoi spectacolul de deunăzi când am văzut la tribună cite doi raportatori, fiecare cu un dosar în mână, ciocnindu-se în cap ca doi tauri”. Ședința din 15 februarie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 47, p. 716, col. 1—2.
- 24* Pe marginea cererii de împămintenire a lui Toma Constantin din comuna Frumoasa (Teleorman). Ședința din 15 februarie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 47, p. 716, col. 3— p. 717, col. 1; p. 717, col. 3— p. 718, col. 1; p. 718, col. 3— p. 719, col. 2. p. 375.
- 25* Intervenție la proiectul de lege „pentru monopolul chibriturilor și cărților de joc”. Ședința din 19 februarie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 50, p. 759, col. 3. p. 380.
- 26* În legătură cu cererea de împămintenire adresată de Dumitru George din Conțești (Teleorman). Ședința din 22 februarie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 51, p. 783, col. 3— p. 784, col. 1—2; p. 785, col. 1— p. 786, col. 1. p. 380.
- 27* La o interpelare a lui N. Mănescu privind „autentificarea actelor subscrise prin punere de deget”. Ședința din 25 februarie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 52, p. 810, col. 3. p. 384.
- 28* Intervine în discuțiile la proiectul de lege „pentru rotunjirea circumscripțiilor curților de apel”. Ședința din 5 martie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 58, p. 902, col. 2—3; p. 907, col. 2— p. 909, col. 3; p. 912, col. 3. p. 385.
- 29* Asupra proiectului de lege privind organizarea judecătorească în Dobrogea. Ședințele din 6 și 7 martie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 59, p. 934, col. 3— p. 935, col. 1; p. 941, col. 3— p. 942, col. 1; p. 942, col. 3— p. 943, col. 2; p. 945, col. 2— p. 946, col. 2. p. 391.
- 30* Intervenții la proiectul de lege „relativ la exproprierea terenurilor necesarii pentru lucrările de apărare ce sînt a se face în jurul capitalei”. Ședința din 11 martie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 61, p. 973, col. 3— p. 974, col. 1; p. 975, col. 1—2; p. 976, col. 3— p. 977, col. 2. p. 397.
- 31* Pe marginea unei întrebări adresate de D. Schileru guvernului în legătură cu deschiderea granițelor austro-ungare pentru comerțul românesc de vite. Ședința din 13 martie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 63, p. 998, col. 1. p. 400.
- 32* În legătură cu administrația din Dobrogea. Pe marginea unei sesizări făcute de D. Butculescu. Ședința din 13 martie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 63, p. 1003, col. 3— p. 1006, col. 1. p. 401.
- 33* Observații pe marginea bugetului Ministerului Lucrărilor Publice. Ședința din 26 martie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 71, p. 1140, col. 1— p. 1141, col. 2. p. 406.
- 34* Contestă interpelarea lui C. Poroineanu care întreba guvernul despre fraudele descoperite la Creditul funciar urban din București. Ședința din 27 martie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 72, p. 1148, col. 2—3. p. 409.
- 35* Intervenții asupra bugetului Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Ședințele din 27 și 28 martie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 72, p. 1160, col. 1— p. 1161, col. 3; nr. 73, p. 1173, col. 1—3; p. 1175, col. 1— p. 1178, col. 1. p. 410.

36* Cere să se ia în discuție legea pentru tariful autonom. Ședința din 2 aprilie 1886 „Dezbaterile Adunării Deputaților” 1885/1886, nr. 78, p. 1265, col. 2—3. p. 421.

37* Cu privire la bugetul casei de pensii. Ședința din 2 aprilie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 78, p. 1267, col. 2—p. 1268, col. 1—2. p. 422.

38* Subscrie proiectul de lege „pentru încurajarea și dezvoltarea exploatarei apelor minerale și a produselor lor”. Intervenții pe marginea lui. Ședințele din 5 și 29 aprilie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 81, p. 1304, col. 1; nr. 85, p. 1403, col. 1—2. p. 423.

39* Discurs și intervenții la proiectul de lege privind noul tarif vamal autonom. Ședințele din 5, 25 și 26 aprilie și 7, 8 și 9 mai 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 81, p. 1313, col. 2—p. 1320, col. 3; nr. 83, p. 1384, col. 2; nr. 84, p. 1388, col. 3—p. 1389, col. 1; p. 1390, col. 1—p. 1391, col. 1; p. 1395, col. 3—p. 1396, col. 1—3; p. 1398, col. 2; nr. 90, p. 1482, col. 3—p. 1483, col. 2; nr. 91, p. 1489, col. 3—p. 1490, col. 1; p. 1495, col. 1—p. 1496, col. 3; nr. 92, p. 1510, col. 2—3; p. 1513, col. 1—p. 1514, col. 3. p. 425.

40* Ridică un incident asupra felului cum s-a întocmit proiectul de lege prin care mareșalului Nesred pașa i se recunoștea dreptul de proprietate asupra mai multor imobile. Ședințele din 7 și 8 aprilie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 82, p. 1326, col. 3—p. 1327, col. 2; p. 1340, col. 3—p. 1341, col. 1; p. 1341, col. 3—p. 1342, col. 1—2. p. 458.

41 Se împotrivesc discuțiile proiectelor de lege netrecute prin dezbaterile secțiilor. Ședința din 29 aprilie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 85, p. 1415, col. 2.

42* Pe marginea proiectului de lege a organizării serviciului flotei și al porturilor. Ședința din 1 mai 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 87, p. 1435, col. 3—p. 1436, col. 1. p. 461.

43* Roagă Adunarea să se ocupe de cererile de pensii. Ședința din 15 mai 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 95, p. 1558 col. 3—p. 1559, col. 2. p. 463.

44* Insistă pentru luarea în discuție a unor cereri de pensie. Ședința din 17 mai 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 97, p. 1632, col. 2. p. 463.

45* Discurs la proiectul de lege pentru modificarea legii comunale. Ședința din 19 mai 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 98, p. 1643, col. 3—p. 1650, col. 1. p. 464.

46* Discurs și intervenții la proiectul de lege privind tratatul de comerț româno-elvețian. Ședințele din 27 și 29 mai 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 103, p. 1728, col. 3—p. 1730, col. 3; p. 1738, col. 3—p. 1739, col. 3; nr. 104, p. 1752, col. 2—p. 1755, col. 3. p. 479.

47* Intervenție la proiectul de lege care autoriza guvernul să încheie acte comerciale cu acele state „cu cari negociațiunile comerciale sînt deschise”. Ședința din 12 iunie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 114, p. 1874, col. 1—3; p. 1875, col. 3—p. 1876, col. 1. p. 493.

48* Interpelează pe primul-ministru asupra luării în discuție a convenției consulare. Ședința din 13 mai 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 115, p. 1877, col. 1, 3. p. 496.

49* Asupra proiectului de lege privind construirea căii ferate Craiova—Calafat. Ședința din 14 iunie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 115, p. 1923, col. 1—2. p. 497.

50 Cere Adunării să voteze proiectele de lege referitoare la calca ferată de pe valea Jijicii, la catedrală „și apoi la urmă vinurile de Odobesti”. Ședința din 14 iunie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 115, p. 1923, col. 2.

51* Intervenție la proiectul de lege privind construirea căii ferate Focșani—Odobesti. Ședința din 14 iunie 1886. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1885/1886, nr. 115, p. 1923, col. 3—p. 1924, col. 1. p. 498.

ALTE DISCURSURI

1 Discurs la întrunirea politică din sala Manu (București). Critică severă a guvernului I. C. Brătianu. Rostit la 8 noiembrie 1885. Publicat în volumul *Alianța partidului național liberal cu partidul liberal conservator*, Galați, 1885. Volumul nu ne-a fost accesibil, vezi Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu, 1817—1891. Biobibliografie*, București, 1971, nr. 3006.

